Carte despre Anticrist

Antologia include scrieri creștine timpurii care, într-un fel sau altul, se leagă de imaginea Anticristului, „omul fărădelegii” care, potrivit Apostolului Pavel, trebuie să domnească înainte de sfârșitul lumii. Pe lângă trasarea unor paralele cu iudaismul și alte religii antice, cartea trasează istoria percepției acestei imagini în tradițiile Bisericilor Răsăritene și Apusene. Unele lucrări sunt publicate în limba rusă pentru prima dată.

- CARTE DESPRE ANTIHRIST
- ULTIMUL DUȘMAN AL BISERICII: „COROANA RĂULUI”
- I. PROTECȚII, ASOCIAȚII DIN VECHIUL TESTAMENT
- II. COMPONENTELE ÎNVĂȚĂTURILOR DESPRE ANTIHRIST (NOUL TESTAMENT ȘI APOCRIFELE NOULUI TESTAMENT)
- III. IDEI CREȘTINI TEMPORARE DESPRE ANTIHRIST
- IV. ANTIHRISTUL ÎN TRADIȚIA CREȘTINĂ ORIENTALĂ
- V. ANTIHRISTUL ÎN TRADIȚIA CREȘTINĂ OCCIDENTALĂ DE LA LACTANIU LA TOMA DE AQUINO
- ENCICLOPEDII, PERIODICE

CARTE DESPRE ANTIHRIST

ULTIMUL DUȘMAN AL BISERICII: „COROANA RĂULUI”

Cuvântul rusesc „antihrist”, la fel ca latinescul antkhristus, provine din grecescul αντίχριστος (αντί - „în locul, împotriva” și Χριστός - Hristos, Mesia), însemnând ceva opus lui Mesia-Hristos sau unui creștin. Pe pământ rusesc, acest cuvânt a găsit cea mai largă aplicare. Antihrist era înțeles ca un adversar al Bisericii și al doctrinei creștine, adică un anticreștin (precum și un apostat de la creștinism, un schismatic, un eretic) și, mai larg - orice persoană nebotezată și neortodoxă, „necreștin”, străin, reprezentant al unei alte credințe sau confesiuni religioase, precum și un ateu. Adesea, numele de Antihrist era dat unui crud asupritor, tiran, adversar, chiar dacă era un creștin ortodox în aparență.

Definiția canonică a termenului „antihrist” se găsește în Epistolele Apostolului Ioan, unde termenul a apărut pentru prima dată. Antihrist este, în primul rând, „un

mincinos care tăgăduiește că Isus este Hristosul, care tăgăduiește pe Tatăl și pe Fiul” (1 Ioan 2:22) și, în al doilea rând, un „amăgitor”, care este înțeles ca fiind o persoană „care nu mărturisește pe Isus Hristos ca venind în trup” (2 Ioan 1:7). După cum vedem, termenul „antihrist” era unul colectiv. Cu toate acestea, Epistola lui Ioan sugerează că acest termen a fost aplicat și unei persoane specifice care urma să apară în viitor: „Copilașilor, este vremea de pe urmă. Și, după cum ați auzit că va veni Antihrist, și acum s-au arătat mulți anticriști, prin aceasta știm că este vremea de pe urmă” (1 Ioan 2:18). Aceste cuvinte sunt remarcabile în multe privințe. Pe lângă faptul că dintre mulții anticriști, unul iese în evidență, evident cel mai ostil și periculos pentru Biserică, este indicat și faptul că el va veni în „timpul de apoi”, adică înainte de „sfârșitul veacurilor” – sfârșitul lumii existente. Acest viitor Antihrist, diferit de anticriștii trecuți și prezenți, îl vom scrie cu majusculă, așa cum se obișnuia pe vremuri, mai ales în operele latine, și așa cum se face și astăzi în Occident. Despre această persoană, strict vorbind, vom vorbi.

Teologul ortodox de la sfârșitul secolului al XIX-lea, A. D. Belyaev, în lucrarea sa majoră dedicată sfârșitului lumii, a formulat punctul de vedere al Bisericii astfel: „Înainte de a doua venire a lui Hristos, imediat înaintea ei, va apărea și va domni Antihristul, o persoană specifică, un om, pe care Apostolul Pavel l-a numit omul păcatului și fiul pierzării” [1] . Astfel, toți anticriștii trecuți și prezenți - apostați, schismatici, eretici, dușmani și adversari - sunt prototipuri, precursori ai Antihristilor care vor veni, o personalitate specială care va apărea la sfârșitul lumii și va zgudui lumea. Acest ultim dintre anticriști, extremul lor în spirit anticreștin și complet unic în putere și autoritate, va fi o figură comparabilă ca amploare cu Iisus Hristos, a cărui antinomie este. Însuși termenul „Antihrist” conține opoziția sa față de fondatorul Bisericii.

În „Marele Ghid al Bibliei”, publicat în limba rusă în 1993, traducătorii au tradus literal din germană: „Antihrist este numele adversarului lui Hristos în confruntarea finală dinaintea sfârșitului lumii” [2] . Dar este cuvântul „Antihrist” un nume? Nimeni din Biserică nu a crezut vreodată așa. Așa cum Hristos are un nume personal, tot așa va avea și Antihrist, „Antihrist” nici măcar nu este un titlu. Este o denumire specială, un termen religios care exprimă atitudinea creștinilor față de această figură. Același termen religios ca și „Hristos”, „Mântuitor”, „Răscumpărător”, „Fiul lui Dumnezeu”. În consecință, sinonimele pentru cuvântul „Antihrist” vor fi definițiile: „Distrugător”, „Ispititor”, „Chinuitor” și, dacă doriți, „fiul diavolului”. Și dacă Isus a fost omul-Dumnezeu, atunci Antihrist, așa cum a spus N.A. Motovilov, va fi un „om-demon” [3] . Conform Bisericii, numele personal al Anticristului este conținut în numărul apocaliptic al „fiarei” - 666 (Apocalipsa 13:18). S-au făcut multe încercări de a descifra acest număr, au fost propuse diverse nume, până când, în cele din urmă, teologii au recunoscut toate aceste

încercări ca fiind zadarnice. Numele personal al Anticristului este un secret care va fi dezvăluit doar odată cu venirea sa.

„Anticristul este conducătorul adversarilor lui Hristos”, definește Enciclopedia Britannica, subliniind rolul principal al viitorului dușman, puterile sale. El va fi conducătorul ultimei împărății mondiale. Și dacă Hristos a fost intitulat simbolic Regele evreilor, atunci dublul său infernal va fi adevăratul rege peste întregul univers.

Deși Anticristul va acționa în lume și se va manifesta în relație cu oamenii, el este definit ca Anticrist tocmai în comparație cu Hristos. „Acesta va fi un om care este în toate opusul lui Hristos”, spune ediția din 1905 a Optinei Pustyn, „o umbră a lui Hristos, doar că în forma opusă”. Se poate spune că Anticristul este opusul pământesc al lui Hristos. Dar nici măcar această desemnare nu este completă. Cel mai important element care îl distinge pe Anticrist de toți ceilalți adversari ai creștinismului este semnificația sa escatologică. El va fi ultimul și cel mai teribil dușman al Bisericii. Și, din moment ce „lumea rea” actuală trebuie să piară, înainte de distrugerea sa, ea își va concentra tot răul în persoana Anticristului. „În el, răul care trăiește în rasa umană va atinge apogeul dezvoltării sale”, scrie A. D. Belyaev. „Și de aceea, în Anticrist și în umanitatea contemporană lui, răul va sfârși” [4] .

Fiind dublura lui Hristos, Anticristul era uneori numit și zeu. Un cântec rusesc vechi are următoarele versuri:

Un zeu fără suflet va coborî pe pământ. Zeul fără suflet Anticristul [5] .

Este semnificativ faptul că, vorbind despre adversarul escatologic, Daniil Andreev l-a numit Anti-Dumnezeu, adică nu Anticristul, ci Antitheosul [6] . Elevarea statutului conducătorului pământesc – falsul Mesia – la cel de reprezentant al celei mai înalte ierarhii cerești este condiționată de atitudinea sacră față de această figură. Anticristul era temut, dar era și venerat ca cea mai înaltă manifestare a răului – venerat într-o formă atât de particulară.

De ce va veni Anticristul? Care sunt scopurile lui? În primul rând, „să ispitească Biserica”, spune escatologia creștină. Acest lucru trebuie înțeles în așa fel încât Anticristul să folosească credința creștină pentru a o întoarce în avantajul său, pentru a o întoarce spre sine, pentru a deveni pentru creștini ceea ce este Hristos pentru ei, sau chiar mai mult. Vrăjmașul care vine va căuta să-i înșele pe credincioși, dându-se drept mesager al lui Dumnezeu, va căuta să fie acceptat ca Hristos (probabil Hristosul celei de-a doua veniri). Anticristul nu va desființa credința: o va denatura, va înlocui credința adevărată cu una falsă, adică va înlocui credința în Hristos cu credința în sine. Căutând să ia locul lui Hristos,

uzurpatorul va cere de la credincioși ceea ce i se cuvine lui Hristos: încredere absolută, ascultare și închinare. În această etapă, Anticristul va acționa ca un ispititor al Bisericii, testându-i puterea. Dacă Biserica i s-ar fi dat fără plângeri, atunci s-ar crede că Anticristul nu ar fi trebuit să recurgă la violență. Dar, întrucât acest lucru nu se întâmplă și Biserica i se opune, el își va revărsa toată furia asupra ei și va deveni ultimul și cel mai crud persecutor al creștinismului.

Represiunile vor fi însoțite de dezastre naturale fără precedent, secetă și foamete teribile, în urma cărora mulți oameni vor muri, iar supraviețuitorii îi vor invidia pe morți. Nu este clar, însă, dacă toate aceste dezastre vor veni la voința Anticristului, dacă vor fi trimise de el sau dacă vor deveni pentru el aceeași încercare ca pentru toți ceilalți. Sursele nu dau un răspuns la această întrebare, lăsând un câmp larg pentru presupuneri și ghiciri. De obicei, conducătorii nu sunt interesați de haos și dezordine în domeniile lor. Daniil Andreev a simțit acest moment și, în descrierea sa, a împins seria dezastrelor înapoi în perioada de după domnia Anticristului: sub el, va exista o dictatură strictă, precum cea a lui Stalin, și abia atunci, fără el, se vor produce toate cataclismele așteptate [7] .

Dacă ne întoarcem la istoria imaginii Anticristului, vom vedea că în relatările anterioare despre venirea sa (de exemplu, în a doua epistolă către Tesaloniceni a apostolului Pavel) accentul este pus pe trădarea sa față de Biserică, pe falsele sale minuni, dar nu se spune nimic despre faptul că în timpul său sau din cauza lui va avea loc o catastrofă globală. Relatările despre dezastrele viitoare au constituit inițial un subiect separat. Apărute în literatura oraculară antică, aceste relatări au primit forma lor finală în escatologia iudaică și creștină. Și întrucât imaginea Anticristului avea și un caracter escatologic, el a fost înscris în tabloul dezastrelor așteptate, deși nu cu succes în întregime.

Astfel, imaginea creștină a Anticristului este chintesența a ceea ce Biserica ura și se temea în diferite etape ale istoriei sale. Dar este și ceea ce a ajutat Biserica să stabilească disciplină în rândurile sale, să mobilizeze forțele pentru atingerea anumitor obiective și să ducă un război ideologic cu adversarii săi. Aproape toate figurile istorice mai mult sau mai puțin semnificative, regii și liderii militari care au intrat în conflict cu Biserica, au luptat împotriva statelor creștine, au primit numele de Anticrist. Împărații romani Nero și Iulian, profetul Mahomed, sultanul Saladin, hanii Batu și Tokhtamysh și, în final, Napoleon și Stalin au fost declarați fie Antihriști, fie precursori și călăuzi ai Anticristului.

Această imagine a devenit o armă predilectă a luptei interne bisericești, chiar Origen învățându-și ascultătorii: „Și întotdeauna în discursurile ereticilor trebuie să-i vedem pe Antihriști”. Arienii îi numeau pe adevărații creștini „oastea Antihristului”. În „Istoria sa secretă”, Procopie de Cezareea a trasat o asemănare cu „fiara” apocaliptică a împăratului Justinian, pe care îl ura în secret. Martin

Luther l-a etichetat pe Papa Romei drept Antihristul și i-a răsplătit cu aceeași monedă. Calvin l-a considerat, de asemenea, pe Papă „omul fărădelegii” prezis de Pavel și chiar l-a executat pe unul dintre episcopii săi subordonați, pentru că nu a vrut să admită un lucru atât de evident. După divizarea Bisericii Ruse la mijlocul secolului al XVII-lea, Vechii Credincioși au declarat că Antihristul venise deja și domnea în persoana Patriarhiei Moscovei și a puterii țariste. Acum, în presa bisericească există declarații constante conform cărora mișcarea ecumenică, încercările de a uni ortodoxia cu protestantismul și catolicismul nu sunt altceva decât pregătirea pentru împărăția Antihristului.

Cum apărea Anticristul credincioșilor ca înfățișare? De obicei, era un monstru urât și dezgustător, ca și cum ar fi absorbit trăsăturile monștrilor mitologici precreștini: ciclopi, dragoni, himere etc. Artiștii medievali îl înfățișau adesea pe Anticrist ca pe o „fiară care iese din abis” apocaliptică - un monstru patruped, asemănător unei bestii, cu multe coarne și colți uriași și proeminenți. „Carnea lui este toată urât mirositoare și foarte urâtă”, a scris protopopul Avvakum, „focul îi răgușește din gură și flăcări împuțite ies din nări și urechi”. „Înfățișarea lui este ca cea a unui sălbatic”, citim în „Apocalipsa lui Pseudo-Ioan” bizantină, ochiul său drept este ca luceafărul dimineții care răsare, iar celălalt este ca al unui leu; „gura lui [lungime] un cot, dinții lui [lungime] o palmă, degetele lui ca niște secere, talpa piciorului lui [lungime] două palme; iar pe fruntea lui este scris: Anticrist”. Anticristul este prezentat ca un monstru la fel de rău prevestitor în apocrifa „Viziunea lui Daniel”: „Va fi înalt de 10 coți, părul îi va ajunge până la picioare, va fi imens și cu trei capete, amprenta piciorului său este mare, ochii lui sunt ca luceafărul dimineții care răsare. Dinții lui pe dinafară sunt de fier, iar obrajii lui sunt de oțel. Mâna lui dreaptă este de fier, iar stânga lui este de aramă; iar mâna lui dreaptă [lungime] este de 3 coți”.

Menționarea celor trei capete ale Anticristului amintește de descrierea câinelui Cerber, gardianul regatului morților din miturile grecești antice. Dar acest monstru este și mai asemănător cu Azhi-Dahak (mai târziu Dahak, Zahhak) din mitologia iraniană. Iată cum este descris Azhi-Dahak (literalmente „Dragonul care scuipă foc”, Șarpele Gorynych) în Avesta:

Cu trei guri, șase ochi,

Insidios, strâmb.

Progenitură a devasilor [8] , rău.

Puternic, puternic;

Este realizat de Angra Manyu [9]

Să fii cel mai puternic în minciuni

Spre distrugerea întregii lumi,

Toate ființele drepte [10] .

Cu trei guri, șase ochi,

Insidios, strâmb.

Progenitură a devasilor [8] , rău.

Puternic, puternic;

Este realizat de Angra Manyu [9]

Să fii cel mai puternic în minciuni

Spre distrugerea întregii lumi,

Toate ființele drepte [10] .

Azhi-Dahak poate fi considerat un prototip direct al Anticristului nu doar prin aspectul său. Există o legătură genetică internă. Se spunea despre Azhi-Dahak că a fost un uzurpator care a preluat puterea asupra Iranului în zorii civilizației, s-a distins prin domnia sa crudă și a fost ucis într-un duel de eroul Traitaona (Faridun). Mai târziu, au început să creadă că nu a fost *ucis, ci* închis în lumea de dincolo sau înlănțuit în craterul vulcanului stins Damavand. Treptat, în zoroastrism s-a dezvoltat o învățătură conform căreia înainte de sfârșitul lumii existente - adică odată cu debutul erei frasho-kereti, când începe ultima bătălie decisivă dintre bine și rău - Dahak (Zahhak) va ieși din captivitate, va prelua din nou puterea asupra lumii și, în cele din urmă, va fi ucis de puternicul războinic Kersasp sau de spiritul bun Sraosha.

Dar să revenim la iconografia Anticristului. Uneori, ca și cum ar fi fost eliberat de demonizare, înfățișarea sa căpăta trăsături complet umane. Deși chiar și în acest caz exista ceva respingător la el. „Este complet chel, ochii lui sunt mici și are o erupție de lepră pe frunte”, relatează apocrifa evreiască „Secretele lui Simon ben Yochai” despre viitorul „fiu al lui Satan”, „urechea lui dreaptă este închisă, stânga este deschisă; când cineva îi spune ceva bun, își îndoaie urechea închisă spre

el, dar dacă are ceva rău, își întoarce urechea deschisă spre el”. Potrivit istoricului arab Hisham al-Kalbi, profetul Mahomed și-l imagina pe Anticrist (în Islam este numit ad-Dajjal) ca fiind „un om cu un singur ochi, cu pielea închisă la culoare, cu părul creț”. Când apropiații profetului i-au cerut să arate pe cineva dintre cei din jurul său care ar putea fi folosit pentru a judeca înfățișarea viitorului ticălos, Mahomed a indicat-o pe etiopianul Aksam ibn Abd al-Uzza.

În același timp, a existat o tradiție iconografică care a apropiat înfățișarea Anticristului de cea a lui Hristos. Această tradiție se baza pe reflecții teologice care au condus la concluzia despre un anumit dualism personal al lui Hristos și Anticristului, care, deși opuși unul altuia prin definiție, sunt opuși unul față de celălalt în oglindă, adică similari în exterior. Într-o miniatură dintr-o apocalipsă anglo-normandă din secolul al XI-lea, Anticristul, murind de mâna lui Hristos, arată ca cuceritorul său - aceeași barbă, același păr creț - doar că dușmanul este dezvăluit cu prudență prin colți ieșind din gură, disperarea scrisă pe față și un turban regal pe cap în loc de o aureolă strălucitoare, precum cea a lui Hristos. În pictura europeană a secolului al XV-lea, Anticristul este adesea înfățișat ca un tânăr chipeș cu părul blond, ceea ce nu se corelează în niciun fel cu conceptul de „monstru”. O miniatură din cartea Liber floridus îl arată pe Anticrist așezat pe Leviathan ca un conducător, purtând o coroană și o mantie, cu semnele și gesturile lui Hristos întronat. Doar contextul figurativ (un animal asemănător unui dragon) și inscripțiile corespunzătoare ne permit să-l recunoaștem pe Anticrist în imagine. Convergența înfățișării Anticristului cu cea a Mântuitorului atinge apogeul în frescele lui Luca Signorelli (1450-1523) din catedrala orașului italian Orvieto. Aici îl vedem pe Anticrist stând pe un piedestal, înconjurat de o mulțime care i se închină. În aparență, acesta este Hristos, așa cum este de obicei înfățișat Fiul lui Dumnezeu în Biserică; doar o strălucire ciudată, stinsă în ochii săi, o expresie nesigură pe față și Satana pândind la spatele lui ne împiedică să-l acceptăm în cele din urmă ca Hristos.

Satana, cu coarne și coadă, era înfățișat în spatele Anticristului sau lângă el în multe miniaturi medievale și forma același context figurativ. În paralel, exista o tradiție iconografică a „feței duble” a Anticristului. Peste fața umană, frumoasă și plăcută a adversarului, era înfățișată o a doua față satanică, cu coarne și colți, care denota adevărata sa natură.

O imagine profund simbolică apare într-o miniatură din Expunerea Cântării Cântărilor de Honorius din Autun [11] . Vedem mandragora regală sub forma unui corp feminin fără cap, simbolizând Biserica din timpul Anticristului. Sfârșitul domniei tiranului este marcat de apariția lui Hristos, care își pune capul pe mandragoră în locul capului grotesc al Anticristului, care a fost tăiat și aruncat la pământ.

În scrierile tradiționale despre Anticrist, ies în evidență câteva motive persistente.

În primul rând, aceștia sunt *Mesia falșii și feroce, Mântuitorii falși – înlocuirea Mântuitorului adevărat cu cel fals.* După cum am spus deja, Anticristul va exploata credința în a doua venire a lui Hristos și în instaurarea Împărăției lui Dumnezeu în propriile scopuri. Această credință în sine îi va oferi oportunitatea de a se manifesta, de a apărea, de a veni. Fără o astfel de credință, i-ar fi dificil să devină o figură de importanță mondială, în ciuda tuturor abilităților sale remarcabile. Dimpotrivă, prezența unei astfel de credințe îi oferă un program de acțiune aproape gata făcut. El ar trebui să-L imite pe Hristos în exterior. „Tot ce Hristos a promis că va da drept răsplată urmașilor Săi („de o sută de ori mai multe case… și țari", Marcu 10:30. – *B.D.)* , Anticristul a promis și el", au învățat bătrânii din Optina Pustyn [12] . Dar aceasta va fi o înlocuire subtilă și iscusită a conceptelor creștine de bunăstare și fericire. Eshatologia bisericească nu exclude posibilitatea ca sub Anticrist să existe o abundență materială universală. Înșelăciunea Anticristului nu va consta în faptul că nu va putea oferi prosperitate și mulțumire, ci în faptul că această mulțumire nu va dura mult, contrar asigurărilor sale, și va fi înlocuită de o distrugere oribilă. Totuși, chiar și timpul care i-a fost alocat va fi suficient pentru a fermeca și a înclina multe inimi spre el. La începutul domniei Anticristului, oamenii vor crede cu adevărat că Împărăția lui Dumnezeu sau Împărăția lui Hristos a sosit.

Cum se propune să se acționeze într-un astfel de caz, mai ales în absența unor idei clare și distincte despre ce sunt „veacul viitor" și Împărăția lui Dumnezeu în general? Pentru a nu ceda înșelăciunii Anticristului, pentru a nu deveni victima lui și pentru a nu cădea odată cu el, este necesar să recunoaștem în el dușmanul promis la timp. În vremea sa, Sfântul Ignatie Briancianinov a descris o modalitate simplă și ingenioasă de a-l recunoaște pe falsul Mesia. „Călugării Mănăstirii Solovețki", spunea el într-una din învățăturile sale, „relatează răspunsul Cuviosului Zosima, dat de bătrân ucenicilor săi care l-au întrebat cum să-l recunoască pe Anticrist când va veni? Cuviosul a spus: „Când veți auzi că Hristos a venit pe pământ sau s-a arătat pe pământ, atunci să știți că acesta este Anticristul." Răspunsul este cât se poate de precis! - continuă Ignațiu. - Lumea, sau omenirea, nu-l va recunoaște pe Anticrist; îl va recunoaște ca fiind Hristos, îl va proclama ca fiind Hristos... Nu va fi necesar și nu va fi posibil ca oamenii să-și transmită unii altora vestea venirii Fiului lui Dumnezeu. El se va arăta pe neașteptate; El se va arăta conform omnipotenței Sale, tuturor oamenilor și întregului pământ deodată" [13] .

Această idee se întoarce la zicala Evangheliei: „Cum iese fulgerul din răsărit și se arată până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului" (Matei 24:27), precum și

la cuvintele din Faptele Apostolilor: „Acest Iisus, care S-a înălțat de la voi la cer, va veni tot așa, cum L-ați văzut mergând la cer” (1:11). Aceasta este, în esență, ceea ce a subliniat Ignatie Briancianinov, lipsind de credibilitate numeroși impostori care, de-a lungul istoriei bisericii, au pretins că sunt Hristos. Astfel, Anticristul așteptat era pus în fața unei condiții serioase: acum, pentru a depăși prejudecățile oamenilor cunoscători, el trebuia să imite venirea lui Hristos din cer. Și nu exista nicio îndoială că, în noua rundă a gândirii escatologice, dușmanul iscusit va fi înzestrat cu abilitățile corespunzătoare. În „Trandafirul lumii” de Daniil Andreev, Anticristul are un corp strălucitor, își multiplică ușor înfățișarea, apărând simultan în diferite părți ale lumii și săvârșește și alte trucuri amețitoare [14] .

Aceasta ne aduce la un alt motiv al scrierilor despre Anticrist, *motivul minunilor false și al falselor fapte de minuni.* Creștinismul a apărut ca o credință în miraculos, o credință într-un Mesia miraculos. Prin urmare, așa cum Hristos la prima venire a făcut semne și minuni care dovedesc alegerea sa divină, tot așa va face și Anticristul. Mulți autori bisericești care au dezvoltat doctrina Anticristului s-au confruntat cu problema: cum să recunoască faptele sale satanice, cum să distingă semnele și minunile adevărate de cele false? Ce sunt „minunile false” în general? Pe de o parte, s-a exprimat opinia că minunile Anticristului nu ar fi nimic mai mult decât trucuri ingenioase, o iluzie optică. Pe de altă parte, au raționat: din moment ce Anticristul va acționa „cu toată puterea Satanei” (2 Tesaloniceni 2:9), atunci falsitatea acestor minuni va consta nu în natura lor imaginară, ci în natura lor diabolică, căci diavolul este „mincinos și tatăl minciunilor” (Ioan 8:44). Dar, în esență, problema minunilor false a rămas nerezolvată. Nici în timpul Părinților Bisericii, nici mai târziu, nu au fost elaborate criterii clare pentru minuni, chiar similare cu cele stabilite în Vechiul Testament în legătură cu profeții (Deuteronom 18:20-22) sau, de exemplu, în apocrifa recunoscută ulterior „Învățătura celor Doisprezece Apostoli” în legătură cu apostolii (capitolul 11).

Se poate înțelege această dificultate. Tărâmul miraculosului, prin însăși definiția sa, este cel mai puțin susceptibil de orice ordine sau reglementare. Un miracol în sine este o provocare la adresa legilor naturii, a ordinii naturale a lucrurilor. Dacă s-ar putea aplica un anumit criteriu unui miracol, acesta nu ar mai fi un miracol. Bătrânii Optina ne îndeamnă să ne bazăm pe puterea credinței: „În mijlocul vicleniilor și înșelăciunilor vremurilor din urmă, în mijlocul lingușirii și trădării, în mijlocul ispitelor întâlnite la fiecare pas, în mijlocul mrejelor întinse peste tot, în mijlocul oamenilor adulterini și păcătoși – ce poate face un biet rătăcitor al pământului pentru a-și salva sufletul? Ce arme poate și ar trebui să folosească împotriva tuturor intrigilor și ispitelor dușmanului rău, care este sortit să trăiască pentru a vedea aceste zile cumplite? Credința în Domnul nostru Iisus Hristos, credința fermă, nedumerită de niciun semn și minune, chiar dacă ar fi atât de puternice și convingătoare încât mintea noastră ar fi de acord de bunăvoie să le

accepte ca adevărate – o astfel de credință este mijlocul de a respinge și distruge toate intrigile și vicleniile șarpelui antic.” În plus, se propune să se apeleze la ajutorul de sus: „În general, oricine vrea să se împotrivească Anticristului va găsi mijloacele sau, mai bine zis, Domnul îl va înzestra cu mijloacele, puterea și cunoștințele necesare pentru a înțelege intrigile și trucurile falsului profet” [15] .

Pe lângă disponibilitatea de a înfrunta inamicul complet înarmat, scriitorii bisericești exprimă un pesimism extrem când vine vorba de lumea necreștină din jur. Acest lucru este evidențiat de al treilea motiv persistent al învățăturii despre Anticrist: *triumful rapid la nivel mondial al mesagerului lui Satan și puterea sa imensă asupra majorității covârșitoare a umanității. În* Apocalipsa lui Ioan Teologul se spune despre aceasta: „Și i s-a dat (=fiarei) putere peste orice semințe, popor, limbă și neam” (13:7). Se așteaptă ca Anticristul să reușească să înșele și să captiveze multe națiuni diferite, care vor crede în el ca Mesia sau ca Dumnezeu. „Când multe clase și națiuni vor vedea astfel de virtuți și puteri [ale Anticristului]”, scrie Efrem Sirul, „toți vor avea deodată un singur gând și cu mare bucurie îl vor proclama rege, zicând unii către alții: se va găsi oare un alt om atât de bun și drept?” Oamenii răpiți de Anticrist vor îndeplini cu zel toate poruncile sale, în primul rând pe cele îndreptate împotriva creștinilor. „Și veți fi urâți de toate neamurile pentru Numele Meu”, avertizează Hristos în Evanghelii, „și vă vor da înaintea împăraților și a dregătorilor pentru Mine”, „își vor pune mâinile pe voi și vă vor prigoni, dându-vă în sinagogi și în temnițe” (Matei 24:9; Marcu 13:9,13; Luca 21:12). „Însuși Anticristul va fi rodul lumii, care «zace totul în răutate» (1 Ioan 5:19), care Îl urăște pe Dumnezeu, pe Hristos și pe urmașii Săi”, a scris A. D. Belyaev [16] .

Acest motiv a intrat în escatologia creștină, fiind purtat de Biserică încă din perioada inițială a existenței sale, când comunitatea creștină se afla încă în poziția de sectă evreiască, și chiar ceva mai târziu, din perioada catacombelor romane, când creștinii se simțeau încă ca o mică insulă de lumină în mijlocul puternicului întuneric păgân care se răspândea în jurul lor. Referința din Evanghelie la „toate națiunile” ostile creștinilor ar putea părea o exagerare retorică dacă nu ar avea analogi corespondenți în literatura profetică evreiască. Chiar și esenienii de la Qumran, membri ai unei secte evreiești închise, apropiați prin poziția și spiritul lor de primii creștini, așteptau războiul viitor al „fiilor luminii”, adică al lor înșiși, împotriva „fiilor întunericului”, categorie în care se încadra tot restul umanității, inclusiv restul evreilor. Acest război, deși trebuia să se încheie cu victoria „fiilor luminii”, promitea să fie cel mai crud, epuizant și sângeros dintre toate războaiele care au avut loc vreodată pe pământ. Cercetătorii nu exclud influența directă a escatologiei eseniene asupra escatologiei primilor creștini. În orice caz, putem vorbi despre asemănarea dintre viziunea asupra lumii și psihologia religioasă. La fel ca pustnicii de la Qumran, creștinii din primele secole

trăiau în așteptarea acelui timp teribil când întreaga lume, condusă de Anticrist, se va uni împotriva lor.

Atitudinea față de necreștini ca potențiali dușmani, viitori slujitori ai Anticristului, care era deosebit de remarcabilă în Biserică la începuturile existenței sale, nu a fost complet depășită până în ziua de azi, deși echilibrul puterii a devenit complet diferit. De-a lungul a două milenii, creștinismul a devenit cea mai mare religie mondială, exercitând o influență uriașă chiar asupra acelor popoare necreștine față de care, conform Evangheliilor și profețiilor creștine timpurii, trebuie să fim vigilenți și pregătiți să respingem un atac. Și, deși sentimentele catacombale nu mai sunt decisive, ele se fac totuși simțite din când în când. În Rusia, astfel de sentimente sunt, de asemenea, colorate în tonuri național-patriotice tradiționale. Chiar și Serafim de Sarov a prezis că Anticristul va domni peste toate regatele, cu excepția Rusiei. „Sub Anticrist, Rusia va fi cel mai puternic regat din lume", subliniază Arhimandritul Lavrentie de Cernigov. – Și toate celelalte țări, cu excepția Rusiei și a țărilor slave, vor fi sub puterea Anticristului" [17] . „Anticristul va prezenta Rusia ca un dușman al lumii, căci se va declara ortodoxă atunci când ortodoxia va dispărea [în alte țări]", scrie Schemamonahul Anthony Chernov [18] . Se poate observa, pe de altă parte, că în Biserica Apuseană există o opinie larg răspândită că Rusia va deveni cel mai important aliat sau chiar o rampă de lansare pentru Anticrist [19] . Fie cum ar fi, nimeni nu se îndoiește că Anticristul va găsi un sprijin larg. Majoritatea umanității va fi complet fermecată de el. „Lumea în general se îndreaptă pe calea îmbunătățirii morale nu în sus, ci în jos, adică, în sens moral, lumea se deteriorează", au concluzionat bătrânii de la Optina.

Timpul Anticristului este caracterizat nu numai de agresiunea generală împotriva creștinilor, ci și *de trădare și apostazie în rândurile Bisericii însăși.* Mai larg vorbind, se așteaptă ca declinul general al moralei la „sfârșitul acestui veac" să afecteze și Biserica, determinând o parte considerabilă să se desprindă de ea. Se așteaptă ca fărădelegile să se înmulțească în cadrul creștinismului însuși. Acest nou motiv (care nu se regăsește în scrierile de la Qumran) apare deja în Noul Testament. „Și atunci mulți se vor poticni", prezice Isus în Evanghelia după Matei (24:10). Termenul folosit aici σκανδαλισθήσονται („vor fi rătăciți, vor fi ispitiți") se referă în mod clar la membrii comunității creștine [20] . În traducerile moderne ale Noului Testament, acest verset spune: „Atunci mulți se vor abate de la credință". Alte ziceri evanghelice bine-cunoscute sunt despre același lucru: „Dar când va veni Fiul omului, va găsi El credință pe pământ?" (Luca 18:8) și „mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși" (Matei 20:16).

Vorbind despre venirea „fiului pierzării", Apostolul Pavel avertizează că trebuie să existe mai întâi o cădere de credință (apostazie). În scrisoarea sa către Timotei, el explică: *„ Duhul* spune lămurit că, în vremurile de apoi, unii se vor depărta de

credință, luând aminte la duhuri înșelătoare și la învățături demonilor” (1 Timotei 4:1). Apostolul Iuda folosește aproape aceleași cuvinte: „Dar voi, preaiubiților, aduceți-vă aminte ce au prezis apostolii Domnului nostru Isus Hristos, când v-au spus că în vremurile de apoi vor fi batjocoritori, umblând după poftele lor nelegiuite. Aceștia sunt cei ce se despart [de unitatea credinței]” (Iuda 1:17-19). Cuvintele din Apocalipsa lui Ioan Teologul, conform cărora „coada balaurului” „a tras din cer a treia parte din stele și le-a aruncat pe pământ” (12:4), au început să fie înțelese în Biserică ca o indicație a numărului de creștini care vor fi seduși de Anticrist. Legătura dintre apostazie și venirea Anticristului este făcută destul de clar în lucrarea apocrifă creștină din secolul al II-lea, Înălțarea lui Isaia, care spune: „Și nu puțini dintre cei credincioși și sfinți vor vedea în el (=în Anticrist) pe Cel în care nădăjduiau, care a fost răstignit, Domnul Iisus Hristos, după ce eu, Isaia, am văzut pe cei puțini; [căci] în zilele acelea vor rămâne cei credincioși care vor fugi în pustiuri, așteptând venirea Celui Preaiubit” (4:13). Într-o oarecare măsură, această poziție a fost reprodusă atât de Părinții Bisericii, cât și de autorii bisericești ulteriori.

Acest motiv nu a apărut întâmplător. Biserica primară a experimentat pe deplin ce însemna pentru membrii ei apostazia. Când Apostolul Pavel a prezis în scrisoarea sa către Timotei „apostazia unora de la credință”, Apostolul însuși fusese deja abandonat de ucenicii săi, care abia ieri fuseseră credincioși, „iubind”, cum spunea el, „veacul de acum” (2 Timotei 4:10). Astfel, vedem că rândurile creștinilor se clătinau deja în perioada apostolică, când, aparent fără a întâmpina o rezistență serioasă, creștinismul mărșăluia victorios prin Imperiul Roman. Nu există nicio îndoială că în perioadele de persecuție, sau mai precis, în momentele de înrăutățire a relațiilor dintre Biserică și autoritățile imperiale, apostazia a crescut și s-a intensificat, deoarece membrii comunității, nefiind prinși de fanatism religios, în astfel de momente au luat partea celor mai puternici - autoritățile imperiale. Când Pliniu cel Tânăr a efectuat o anchetă asupra creștinilor din Bitinia la începutul secolului al II-lea, unii dintre cei aduși pentru anchetă au început să-l asigure că părăsiseră deja comunitatea: „unii acum trei ani, alții chiar mai mulți ani, alții chiar acum douăzeci de ani” (Scrisori, X 96. 6). Prima criză serioasă din cadrul Bisericii, care a avut loc cam în aceeași perioadă și a fost asociată cu răcirea credinței în venirea iminentă a lui Hristos și instaurarea Împărăției lui Dumnezeu, a dus la un nou val de apostazie. Există unele motive să credem că Apocalipsa lui Ioan Teologul a apărut tocmai pentru a inversa această criză și a insufla o nouă putere credinței slăbite.

Toate aceste evenimente dramatice au fost întipărite în memoria Bisericii. Dar chiar și după victoria creștinismului în imperiu, numeroase schisme și diviziuni interne au continuat să alimenteze îndoieli cu privire la statornicia întregii Biserici în fața Anticristului. Prin urmare, autorii care descriu această perioadă drept ultima și cea mai severă criză și ultima și cea mai severă persecuție a Bisericii,

se așteptau în mod firesc ca rândurile creștinilor să se rărească atunci semnificativ. „Popoarele care au fost mult timp creștine ar putea rămâne poate creștine doar cu numele”, argumenta A. D. Belyaev, „și printre ele se va descoperi o profundă corupție morală, credința ipocrită în Hristos, sectarismul de tot felul, o îndepărtare pozitivă de Hristos și ateismul” [21] .

Un alt motiv caracteristic al învățăturii creștine despre Anticrist este *antisemitismul.* Eshatologia bisericească nu a dus niciodată lipsă de atacuri antievreiești. Prezentați în Evanghelia a 4-a ca dușmani ireconciliabili și înverșunați ai lui Iisus Hristos, evreii (=evreii), urmând această logică, ar trebui să devină prieteni și adepți ai antipodului său, Anticristul. Cuvintele principale de aici au fost cele cu care Iisus s-a adresat membrilor tribului său: „Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă vine altul în Numele Lui, pe acela îl veți primi” (Ioan 5:43). De ceva vreme, „celălalt” a ajuns să însemne Anticristul. Această afirmație a devenit aproape obligatorie în lucrările bisericești dedicate „timpurilor din urmă” și venirii falsului Mesia. Diverse considerații au fost doar adăugate la ea. „Aceasta a fost o dovadă suficientă”, a scris Ioan Gură de Aur, „că ei (= evreii) nu-L iubesc pe Dumnezeu, deoarece nu L-au acceptat pe Cel care a spus că a fost trimis de Dumnezeu. Dar în cazul de față, El le arată nerușinarea și din partea opusă - din faptul că sunt gata să-l accepte pe Anticrist.” „Deși mulți evrei vor crede în Hristos conform profeției lui Ilie, majoritatea lor îl vor urma pe Anticrist”, a afirmat Pseudo-Ambrozie. Teodoret de Cir a stabilit că Dumnezeu va permite venirea Anticristului pentru a „demasca natura rea a evreilor”. „El nu va veni la noi, ci la evrei; nu pentru Hristos, ci împotriva lui Hristos și a creștinilor”, a scris Ioan Damaschinul. Într-un articol dedicat istoriei interpretării celebrei profeții a lui Pavel din a doua Epistolă către Tesaloniceni (2:1-12), M. Bogoslovsky a ajuns la concluzia că Biserica considera episodul Anticristului nimic mai puțin decât ascensiunea și triumful iudaismului [22] : nimeni nu a presupus că Anticristul se va ridica din adâncurile creștinismului. Multe texte literare și exegetice medievale spun direct că „evreii disprețuiți vor juca rolul principal ca susținători, slujitori și soldați ai Anticristului atunci când acesta va veni să devasteze lumea creștină” [23] .

„Însuși numele de Anticrist sugerează cu tărie naționalitatea sa evreiască”, a scris Arthur Pink în 1923. „Numele de Anticrist are un dublu sens. Înseamnă că el va fi cel care se va opune lui Hristos – cel care va fi dușmanul Său. Dar implică și că va fi un Hristos fals, o imitație a lui Hristos, un pro-Hristos, un pseudo-Hristos. Se spune, de asemenea, că va fi o maimuță a lui Hristos. Se va prezenta ca adevăratul Mesia al lui Israel. În acest caz, trebuie să fie evreu.” [24]

Una dintre miniaturile Cărții Antihristului, publicată la Strasbourg în 1480, îl înfățișează pe viitorul adversar fiind circumcis de către evrei în Ierusalim. El le anunță că este „Mesia cel promis lor, pe care l-au așteptat atât de mult timp”. O

altă miniatură înfățișează cum „Antihrist pune o pecete pe fruntea și mâna dreaptă a evreilor ca semn că ei cred în el, așa cum este scris în Apocalipsa lui Ioan” [25] .

Fapt istoric: în secolul al XIII-lea, atunci când se încheiau acorduri comerciale cu evreii din Tortosa (în Spania), aceștia erau obligați să jure pe „Mesia, care se numește Anticristul și a cărui venire o așteaptă poporul vostru (creștinii).” Pentru un european medieval, era evident că creștinii trebuiau să jure pe Hristos, iar evreii pe Anticrist. După aceasta, acordul era considerat încheiat, iar părțile se despărțeau, având încredere deplină una în cealaltă.

Mișcarea sionistă, care a prins contur oficial în 1897, și apoi crearea statului Israel în 1948, au provocat o nouă explozie de antisemitism. Chiar și în Viața bizantină a Sfântului Andrei cel Nebun (secolul al X-lea), se spunea că înainte de sfârșitul lumii, Dumnezeu va restaura regatul lui Israel, iar apoi Anticristul va ieși de acolo. Într-o scrisoare către ierodiaconul Zosima din 1917, celebrul publicist ortodox S. A. Nilus argumenta: „Rețineți că sigiliul (stema) fiarei «poporului evreu» este sigiliul (stema) Anticristului. Acest sigiliu se numește «Mochin David» - un scut, care este și stema lui David. Acest sigiliu conține numărul 666. Nu va fi «David» numele Anticristului? În opinia mea, da…” [26]

Nu vom insista aici în detaliu asupra istoriei relației dintre iudaism și creștinism. Vom observa doar că antisemitismul care pătrunde în învățătura bisericească despre Anticrist are o anumită justificare obiectivă. Iudaismul ortodox nu l-a recunoscut pe Isus ca Mesia-Hristos și a continuat să aștepte venirea propriului său Mesia, care avea să-i adune pe evrei din diaspora și să stabilească dominația mondială a Israelului. De aici și incompatibilitatea fundamentală sau chiar opoziția acestor două imagini. Mesia lui Israel este Anticristul creștinismului. Profeția apostolului Pavel conform căreia „fiul pierzării” „va ședea în templul lui Dumnezeu, arătându-se ca Dumnezeu” (2 Tesaloniceni 2:4), i-a condus pe creștini la ideea că această figură va restaura templul din Ierusalim distrus în anul 70, adică va îndeplini ceea ce evreii așteptau de la Mesia lui Israel. Dezvoltarea acestei gândiri a condus la convingerea că „fiul pierzării” va fi deosebit de favorabil față de evrei și, în consecință, va fi chiar Mesia pe care îl așteptau. „Cel atotrăgostit va veni... bun cu toți, respectând în special poporul evreu, pentru că ei vor aștepta venirea Lui”, a remarcat Efrem Sirianul.

Profețiile din Vechiul Testament despre victoria finală mondială a lui Israel au fost reinterpretate în creștinism ca profeții despre „Noul Israel” – Biserica lui Hristos. De asemenea, lista detaliată a celor mântuiți din semințiile lui Israel din Apocalipsa lui Ioan Teologul (7:4-8) a început să fie percepută simbolic și aplicată creștinilor drepți. Cât despre „poporul ales” care l-a respins pe Mesia creștin, atunci, conform escatologiei bisericești, o soartă de neiertat trebuie să-i

afecteze. „[Evreii] nu vor fi mântuiți de pedeapsa veșnică”, citim în „Viața lui Andrei cel Nebun”, „căci dacă suferința (= expulzarea din Palestina. – *B.D.)* nu i-a convins să creadă în Fiul lui Dumnezeu, cel dătător de viață și unul-născut, cum îi va convinge așa-numita bucurie (= bucuria întoarcerii în Palestina și a restaurării templului din Ierusalim sub Anticrist. – £.,4,)?”

Totuși, amintindu-și de comunitatea originală, care era formată din evrei palestinieni, Biserica nu a refuzat mântuirea acelor evrei care nu l-ar fi acceptat pe Anticrist și ar fi arătat loialitate față de Hristos. Este adevărat, se aștepta ca numărul evreilor mântuiți să fie atât de mic încât a început să i se aplice expresia biblică „rămășița lui Israel” („rămășița lui Iacov” din Mica 5:8). „Și Isaia (mai precis, Mica. – *V.D.)* vestește despre Israel: Chiar dacă fiii lui Israel ar fi ca nisipul mării la număr, [doar] o rămășiță se va mântui”, – spune Epistola Apostolului Pavel către Romani (9:27). Această temă a primit o dezvoltare neașteptată în operele autorilor creștini occidentali din secolele VIII-X, dedicate sfârșitului lumii și venirii Anticristului. Honorius de Autun și Adson de Montier-en-Der spun că profeții Enoh și Ilie, luptând împotriva dușmanului, vor predica în sinagogă și vor converti mulți evrei care nu se vor închina înaintea Anticristului și vor fi martirizați de el. Este uimitor că viitoarea convertire a Sinagogii la Hristos este menționată alături de relatări despre supunerea aproape universală a Bisericii însăși față de Anticrist! În piesa populară „Luaus de Antichrist”, evreii convertiți de Enoh și Ilie cântă laudele Sfintei Treimi, în timp ce regii și regatele creștine slujesc Anticristului. Și această piesă a fost jucată cu succes în Europa medievală, care este considerată complet antisemită!

Legenda întoarcerii celor „zece triburi pierdute” ale lui Israel, care au fost odată duși în captivitate asiriană și au dispărut din paginile istoriei, merită o mențiune specială. La urma urmei, toți evreii moderni sunt considerați descendenți a doar două triburi - Iuda și Beniamin. Legenda întoarcerii fraților captivi își are originea în Palestina antică: evreii nu au putut accepta dispariția majorității poporului lor fără urmă. Apărând în apocalipsele evreiești și în cărțile sibiline, această legendă a migrat și în unele opere creștine timpurii, în care „triburilor pierdute” li s-a acordat un rol escatologic important. Conform poveștii lui Commodian (secolul al III-lea), la „sfârșitul veacurilor”, aceste triburi vor avea onoarea de a se afla sub conducerea lui Dumnezeu și de a zdrobi împărăția Anticristului. Este adevărat că creștinii înșiși nu i-au perceput pe acești descendenți ai israeliților antici ca parte a națiunii evreiești. Nu au fost etichetați drept deicide și erau considerați oameni drepți care merită toată lauda. Cu toate acestea, în cadrul creștinismului, această legendă nu a rezistat testului timpului și a dispărut treptat din escatologia bisericească.

Un alt motiv persistent este *rezistența activă a creștinilor credincioși împotriva Anticristului, sub conducerea unor personalități marcante ale antichității.* Vestitorii

și liderii rezistenței vor fi doi profeți trimiși de Dumnezeu pentru a ajuta Biserica aflată în suferință pentru dezastre fără precedent. În jurul acestor profeți, care îl denunță cu îndrăzneală pe adversar și sunt, de asemenea, înzestrați cu abilități supranaturale (Apocalipsa 11:3-11), se vor grupa membrii statornici ai Bisericii, adică acea parte a credincioșilor care trebuie să fie mântuiți la sfârșitul lumii și să găsească Împărăția lui Dumnezeu. Anticristul, însă, se va dovedi mai puternic și îi va ucide pe acești profeți, dar nu va putea suprima valul crescând de rezistență. Moartea profeților înșiși și învierea lor miraculoasă din morți (urmând exemplul învierii lui Hristos) vor insufla o nouă putere celor care luptă împotriva Anticristului.

Acești doi profeți-acuzatori apar pentru prima dată în Apocalipsa lui Ioan cel Sfânt, dar nu sunt încă menționați pe nume. Ceva mai târziu, ei au fost văzuți ca patriarhul Vechiului Testament, Enoh, și profetul Ilie, care nu erau considerați morți, ci luați de vii în cer, unde au rămas până când au luat parte la drama escatologică. Și mai târziu, un al treilea profet a fost adăugat acestor doi - însuși Ioan cel Sfânt (un fel de tribut adus autorului său al Apocalipsei), care era, de asemenea, așteptat să apară pe pământ pentru a se opune teribilului erou al viziunilor sale. De asemenea, este posibil ca includerea lui Ioan cel Sfânt printre participanții la dramă să fi fost inspirată de versetele din Evanghelia după Ioan 22:20-23, care se referă la legenda odinioară actuală conform căreia Ioan era destinat să trăiască până la sfârșitul lumii și să vadă a doua venire a lui Hristos.

Motivul rezistenței active față de Anticrist din partea Bisericii lui Hristos nu are nevoie de o explicație în sine. Este natural. Mai mult, este secundar. Mult mai important este faptul că principalii adversari ai viitorului tiran nu sunt viitorii creștini, contemporanii săi, ci oameni din trecut și unii dintre cei mai venerați sfinți creștini. Este semnificativ faptul că la început Anticristul însuși a fost prezentat ca împăratul roman Nero, care se întorsese dintr-un „loc ascuns” sau chiar înviase din morți. Cu ce avem de-a face aici? O credință care era răspândită printre evreii din epoca postbiblică și care s-a transmis de la aceștia la creștini. Iată cum descria această credință cercetătorul rus al secolului trecut A. Veselovsky: „Nimic măreț sau semnificativ, odată apărut în viață, nu dispare fără urmă, ci își ascunde puterile doar pentru o vreme, pentru a le manifesta din nou în momente de pericol extrem, fără speranță. Atunci mari oameni fatali acționează ca eliberatori, salvatori... Când legenda capătă un caracter escatologic, atunci mari oameni care au jucat cândva un rol principal în destinele oamenilor vor apărea din nou pe scenă – ca desăvârșitori ai istoriei” [27] .

Pot fi Enoh și Ilie numiți figuri din istoria lumii, demne de a participa la finalizarea ei? Mulți istorici moderni își vor exprima îndoieli profunde - istoricii au propriile standarde. Dar în ochii Bisericii primare, exact așa a fost. Atât Enoh, cât și Ilie, și mai târziu Ioan Evanghelistul, au jucat un rol foarte important în tradițiile creștine.

Autoritatea lor a fost atât de mare încât multe apocrife și pseudoepigrafe au primit numele lor. Așa este „Cartea lui Enoh”, extrem de populară printre primii creștini, precum și „Înălțarea lui Ilie”, „Viziunea lui Ioan Evanghelistul” și o serie de alte lucrări.

Trebuie spus că venirea lui Ilie era așteptată și în primul secol. El trebuia să vestească venirea lui Hristos conform interpretării mesianice a versetului profetului Maleahi: „Iată, trimit pe solul Meu și va pregăti calea înaintea Mea” (Mal. 3:2; Mt. 11:10). Conform lui Isus, venirea lui Ilie a avut într-adevăr loc, deși simbolic: Ioan Botezătorul i-a jucat rolul (Mt. 11:14).

În cele din urmă, ultimul motiv al învățăturii despre Anticrist, asupra căruia aș dori să atrag atenția, este *scurta perioadă a domniei sale.* Apocalipsa indică patruzeci și două de luni, sau trei ani și jumătate, timp în care „neamurile vor călca în picioare sfânta cetate” și va acționa „fiara de pe mare” (Apocalipsa 11:2; 13:5), identificată cu Anticristul. Această perioadă a apărut sub influența Cărții lui Daniel din Vechiul Testament, care vorbește despre „un timp, vremuri și jumătate de timp” al ultimelor încercări (aceasta a fost înțeleasă ca 3,5 ani), precum și despre aproximativ jumătate din ultima săptămână (=șapte ani), când se va instaura „urâciunea pustiirii” (7:25; 9:25). Acești trei ani și jumătate ai Anticristului au fost fixați în escatologia creștină, care a fost facilitată și de ideea celor trei ani de slujire publică a lui Isus. Timpul domniei, măsurat pentru Anticrist, printre altele, este o aluzie la perioada de activitate a lui Isus Hristos.

În același timp, se presupune că Dumnezeu va scurta timpul domniei Anticristului. „Și dacă zilele acelea nu s-ar scurta”, se spune în Evanghelii, „nimeni nu s-ar mântui; dar, din pricina celor aleși, zilele acelea vor fi scurtate” (Matei 24:22; Marcu 13:20). Există o contradicție internă în această abordare. Dacă Dumnezeu poate revizui termenii pe care i-a stabilit și a promis deja că o va face, atunci nu ar fi mai bine să vorbim despre termeni noi în totalitate? Este termenul de trei ani și jumătate final, adică deja revizuit? Sau va trebui să fie scurtat? Unii creștini au gândit exact așa. „Vor fi timpuri de trei ani”, citim în Apocalipsa lui Pseudo-Ioan, „și Eu [Dumnezeu] voi face cei trei ani trei luni, cele trei luni trei zile, cele trei zile trei ceasuri și cele trei ceasuri trei clipe.”

Imaginea Anticristului este cu adevărat universală. Și-a găsit locul nu doar în creștinism, ci a fost transmisă și altor religii. „Fiul pierzării” se încadrează foarte bine în legendele musulmane.

Ideea unui dușman escatologic a fost adoptată și de evreii medievali, deși în felul lor, care l-au numit pe Anticrist Armilus (=Romulus, adică un roman). Desigur,

imaginea Anticristului ar fi rămas în cadrul creștinismului și nu ar fi pătruns în alte culturi dacă nu ar fi existat acolo un teren pregătit pentru ea. Cert este că rădăcinile acestei imagini pot fi găsite în mitologia multor popoare diferite. Adevărat, în acest caz ar fi mai corect să vorbim nu despre Anticrist în sens strict creștin, ca despre un adversar personal al lui Hristos, ci despre o personalitate extraordinară așteptată în viitor – extraordinară datorită abilităților sale supranaturale (nici nu contează dacă sunt dăunătoare sau benefice; mai des, însă, sunt dăunătoare) – un vrăjitor care săvârșește minuni incredibile; un supraom înzestrat cu capacitatea excepțională de a-i subjuga pe alți oameni; un monstru care îi sperie pe cei din jur. Un astfel de personaj, reflectând eterna sete umană pentru fabulos, miraculos, depășește deja Biserica, învățătura bisericească și, uneori, granițele religiei în general, pentru că aparține imaginației oamenilor, neobosită și nemărginită, precum marea.

Așa cum s-a mai spus, teribilul Azhi-Dahhak al zoroastrienilor este un prototip direct al Anticristului. Dar viitorul dușman al lui Mesia are paralele și în alte culturi. Acesta este Prativasudeva (sau Prativisnu) din mitologia jainică. Prativasudeva este dușmanul implacabil al bunului erou Vasudeva (sau Vishnu), apărând la fiecare jumătate de rotație a „roții timpului” (Kalachakra), sau mai precis, în a patra perioadă a acestei jumătăți de rotație. Prativasudeva cucerește cea mai mare parte a lumii, iar Vasudeva (Vishnu) pornește un război de eliberare împotriva lui, îl învinge și îl aruncă în iad. Potrivit jainilor, ultima, a cincea perioadă a jumătății de rotație descendente (avasaopi-ni) a Kalachakra este acum în desfășurare. Această perioadă, caracterizată pe scara jainică drept „rea-rea”, a început în secolul al VI-lea î.Hr. și va dura 21 de mii de ani. Apoi va începe semirevoluția ascendentă (utsar-pini). Următorul Prativasudeva (sau mai mulți Prativasu-deva) va apărea abia în a patra perioadă a acestei semi-revoluții [28] .

Această ediție prezintă o colecție de documente istorice care tratează fie direct despre Anticrist, fie, într-un sens mai larg, despre ticălosul mondial care va apărea înainte de sfârșitul lumii. Acestea sunt fragmente din Biblie, apocrife și pseudo-epigrafe biblice, cărți doctrinare, lucrări ale scriitorilor bisericești, precum și diverse profeții și oracole. Toate aceste materiale sunt aranjate în ordine cronologică și grupate în secțiuni.

Documentele din Secțiunea I se referă aproape în întregime la literatura profetică și apocaliptică ebraică antică. Deși secțiunea începe cu fragmente din scrierile Vechiului Testament, majoritatea documentelor sale reprezintă așa-numita perioadă intertestamentară – aproximativ 400 de ani între finalizarea corpusului principal al Bibliei ebraice (Tanakh) și apariția Noului Testament grecesc. În

această perioadă s-a dezvoltat intens escatologia evreiască și au apărut imagini ale unor dușmani speciali ai lui Israel și ale viitorului Mesia. „A patra fiară” și „cornul mic” din Cartea lui Daniel, „cel fărădelege” și „dragonul” din Psalmii apocrifi ai lui Solomon, „cedrul” amenințător din Apocalipsa lui Baruch, Belial din profețiile sibiline – toate acestea sunt prototipuri ale anti-Mesia creștin, căruia i-au fost transferate multe dintre trăsăturile lor. Nu este o coincidență faptul că în literatura creștină timpurie, când denumirea de „antihrist” nu era încă general acceptată, adversarul lui Hristos era adesea numit Velnar, „fiară”, „dragon” și alte nume împrumutate din escatologia evreiască.

Secțiunea a II-a se referă în mod direct la tradiția creștină. Cu toate acestea, învățătura despre Anticrist ca atare lipsește încă aici. Acestea sunt diverse profeții creștine timpurii despre viitorii dușmani – adică, din care a apărut ulterior imaginea bisericească a dușmanului escatologic. Evangheliile vorbesc despre mulți Hristoși falși și profeți falși. În a doua epistolă a apostolului Pavel către Tesaloniceni, apare deja o personalitate separată – „omul păcatului, fiul pierzării”. În prima epistolă a apostolului Ioan, termenul „antihrist” apare pentru prima dată, însemnând atât dușmanii actuali ai Bisericii, cât și o anumită figură specială care ar trebui să apară în viitor. Apocalipsa lui Ioan Teologul a avut o influență uriașă asupra învățăturii bisericești despre Anticrist. Aici, „a patra fiară” din Cartea lui Daniel apare ca liderul păgânilor, care are dominația mondială și luptă împotriva creștinilor credincioși. Are un asistent, o altă „fiară”, numită și profet fals. Moartea acestor doi dușmani marchează sfârșitul lumii și venirea Împărăției lui Dumnezeu.

Secțiunea a III-a prezintă fragmente din scrierile creștine timpurii, lucrările celor mai proeminenți învățători și părinți ai Bisericii, care vorbesc despre „vremurile din urmă ale acestei ere”. Aici vedem o învățătură complet formată despre venirea Anticristului, în care sunt acumulate principalele idei ale erei anterioare.

Următoarele două secțiuni continuă tradiția bisericească. Secțiunea a IV-a prezintă scriitori ai Bisericii Răsăritene care au scris în greacă, iar Secțiunea a V-a prezintă scriitori ai Bisericii Apusene care au scris în latină. În plus, ambele secțiuni includ fragmente și lucrări întregi a căror autoritate nu a fost stabilită și care sunt atribuite în mod eronat unuia sau altuia dintre autorii bisericești. Cu toate acestea, tocmai astfel de lucrări conțin, de regulă, cele mai detaliate relatări despre viitorul adversar global. Aceste lucrări au adus o mare contribuție la învățătura bisericească despre Anticrist și au avut o influență semnificativă asupra tradiției creștine generale. Alături de ele, sunt prezentate apocalipse și profeții apocrife, deosebit de populare în rândul credincioșilor obișnuiți, care vorbesc despre venirea dușmanului escatologic și au o influență și asupra literaturii bisericești oficiale. Unele dintre aceste lucrări sunt publicate pentru prima dată în traducere rusă.

Documentele din secțiunile I și II, care reprezintă de obicei materiale unice, sunt precedate de scurte note istorice. Documentele din secțiunile III-V, care reprezintă operele scriitorilor bisericești, nu sunt anunțate separat, ci au o descriere sumară la începutul fiecărei secțiuni. Fac excepție lucrările originale dedicate direct acestui subiect - venirea Anticristului. În astfel de cazuri, ca excepție, fiecare astfel de lucrare este precedată de un mesaj despre timpul și circumstanțele apariției sale, fiind oferită și descrierea acesteia.

Textele documentelor sunt însoțite de note de subsol care indică sursele și pasajele paralele, precum și de note de subsol – atât istorice, cât și filologice, care explică sensul anumitor termeni și expresii.

Titlurile cărților biblice, inclusiv cele deuterocanonice, precum și apocrifele și pseudepigrafele biblice, sunt date în abrevierile acceptate în literatura științifică și teologică, de exemplu: Isaia 10:12 (=Cartea profetului Isaia, capitolul 10, versetul 12); 1 En 53:45 (=Prima Carte a lui Enoh, capitolul 53, versetul 45); Matei 24:24, Evanghelia după Matei, capitolul 24, versetul 240); Hermas 4:1 (=Păstorul lui Hermas, capitolul 4, versetul 1). Titlurile tratatelor talmudice sunt, de asemenea, abreviate. Titlurile altor surse nu sunt abreviate.

Pentru confortul cititorilor, textele și citatele biblice sunt orientate spre traducerea sinodală rusă, în timp ce anterior, în publicațiile operelor Părinților Bisericii, acestea erau citate de obicei conform traducerii slave bisericești. Este adevărat, aceasta nu înseamnă că urmăm textul sinodal peste tot literal; în unele cazuri, traducerea a fost clarificată și corectată în conformitate cu textul original. Dar toate aceste cazuri sunt stipulate în mod specific, iar textul sinodal este prezentat în note. O altă problemă este modul în care este citată Sfânta Scriptură în fiecare document specific. Publicația noastră reproduce toate caracteristicile citării Bibliei de către un autor sau altul. Dacă aceste citate conțin discrepanțe semnificative față de textul biblic, acestea sunt menționate în notele de subsol.

În cazul în care un citat biblic se găsește direct în textul unui document, acesta este scris cu caractere italice, așa cum se obișnuiește în publicațiile bisericești, sursa sa fiind menționată imediat între paranteze. În toate celelalte cazuri, citatele biblice, la fel ca citatele obișnuite, sunt marcate cu ghilimele. Uneori, în cadrul citatelor biblice citate în textul documentelor, există cuvinte și expresii scrise cu font obișnuit. Aceasta înseamnă că astfel de cuvinte și expresii nu sunt prezente în sursă și au fost inserate în citat de către autorul documentului. Trebuie menționat că ne bazăm pe texte canonice biblice care au devenit astfel și și-au dobândit forma finală abia în timp. Este posibil ca unul sau altul autor antic care, atunci când citează Sfânta Scriptură, ni se pare că se abate de la textul biblic, să fi folosit de fapt o ediție diferită sau chiar anterioară a Scripturii.

Referințele la surse din articolele introductive și din note sunt formatate ca în text și sunt date între paranteze, de exemplu: *(Polybius.* Istorie generală, 21.34) sau, dacă numele autorului este indicat în text: (Istorie generală, 21.34). În documentele din text, astfel de referințe se găsesc numai dacă documentul în sine face referire la ele. Toate referințele la literatura de cercetare sunt formatate ca note de subsol. Referințele la sursele textelor publicate sunt formatate în același mod.

Prezenta ediție reînnoiește vechea tradiție de a scrie numele popoarelor, triburilor și grupurilor etnice cu majusculă. În același timp, a fost eficientizată ortografia unor termeni teologici. Colecția este prevăzută cu un aparat care include un index de nume, un index al principalilor termeni și concepte întâlnite în texte, precum și o listă de surse și literatură științifică populară.

I. PROTECȚII, ASOCIAȚII DIN VECHIUL TESTAMENT

În Vechiul Testament, adică în Sfânta Scriptură evreiască (Tanakh), nu se menționează Anticristul, așa cum nu există indicii (cel puțin suficient de clare) despre Mesia (Hristos). Până în secolul al V-lea î.Hr., iudaismul nu vorbea despre Satana, despre un adversar special al lui Dumnezeu, reprezentat de o personalitate supranaturală. Monoteismul strict, stabilit definitiv în Iudeea în secolele VI-V (odată cu apariția Cărții Deuteronomului), excludea apariția oricăror figuri care ar putea concura cu Domnul Dumnezeu sau cel puțin să încalce o parte din puterea sa neîmpărțită asupra universului. Dumnezeul Iahve era sursa atât a tot ce era bun, cât și a tot ce era rău (1 Samuel 16:14; 1 Regi 22:22). „Eu sunt Domnul și nu este altul”, citim în al doilea Isaia, „Eu formez lumina și creez întunericul, eu fac pacea și creez răul” (45:7). Pe lângă principiile monoteismului, societății israelite timpurii îi lipseau și conceptele de bine absolut și rău absolut. Deși conceptul de rău mondial lipsea, nu era nevoie să căutăm vreo altă forță, în afară de Iahve, responsabilă pentru acest rău. „Viitorul Satan este încă conținut în Iahve însuși, ca parte malefică a caracterului său, latura dăunătoare a puterii sale”, nota A. V. Amfiteatrov în cartea sa dedicată genezei diavolului.

Odată cu dezvoltarea moralei publice, a apărut problema sursei răului. Dumnezeu Tatăl cel milostiv și îndurător, așa cum părea acum Yahweh, nu putea comite fărădelegi. În secolul al V-lea î.Hr., Satana este personificat în Cărțile lui Iov (1:6-12) și ale profetului Zaharia (3:1-2), în timp ce anterior cuvântul *Satana* era doar un substantiv comun pentru orice adversar, dușman (1 Samuel 5:18; 1 Regi 29:4; 2 Regi 19:23). Cu toate acestea, în Vechiul Testament, imaginea „ispititorului lumii” nu a fost suficient dezvoltată. Ideea de înger căzut, antagonistul lui Dumnezeu, conducătorul tuturor spiritelor rele (demonilor), s-a format în epoca postbiblică, odată cu apariția Cărții apocrife a lui Enoh (secolul al II-lea î.Hr.), care descrie căderea unor îngeri la începutul lumii.

În legendele evreiești târzii și în literatura talmudică, Satana, numit și Sammael, Azazel etc., este transformat în îngerul morții (BT Bava Batra, 16a), o ființă dăunătoare și sursa răului mondial, care amintește foarte mult de zoroastrianul Angra Mainyu (Ahriman). În portretizarea lui Satana, rabinii au apelat la acele intrigi și personaje din Vechiul Testament care evocau asociațiile corespunzătoare și le-au interpretat într-o lumină nouă. Astfel, cuvintele „mânia lui Yahweh" din 2 Samuel 24:1 au fost înlocuite cu cuvântul „Satan" în 1 Cronici 21:1. Șarpele comun *(nachash* [29] *)* din povestea căderii lui Adam și a Evei (Gen. 3:1 și următoarele) a fost prezentat pentru prima dată ca diavolul, Satana (2:24) în a doua Carte canonică a Înțelepciunii a lui Solomon (secolul al II-lea î.Hr.). Mai târziu, această interpretare a devenit universală. Exact în același mod, dar deja în mare parte pe pământ creștin, s-a format ideea anti-Mesia, agentul lui Satan, apărută la sfârșitul lumii în timpul ultimelor încercări extraordinare. Profeții din Vechiul Testament au oferit hrană din belșug pentru astfel de asocieri, ale căror predicții privind dușmanii lui Israel au fost însoțite de imagini vii, memorabile. Vivacitatea acestor imagini a fost de așa natură încât, în timp, au început să ducă o viață independentă, independentă de epoca istorică în care au apărut.

În profeția lui Isaia, numită „un cântec de victorie împotriva regelui Babilonului" (14:3~27), acest puternic despot, care visa să conducă lumea, este comparat cu „steaua dimineții" (adică planeta Venus), cea mai strălucitoare de pe cerul dimineții și al serii. Apusul soarelui, dispariția acestei lumini personifica căderea mândrului conducător așteptat de profet. Mai târziu, în erudiția rabinică și în creștinism, acest pasaj a fost reinterpretat ca o descriere a căderii lui Satan la începutul lumii. Isus a fost evident influențat de această imagine, spunând că „l-a văzut pe Satan căzând ca fulgerul din cer" (Luca 10:18). Epitetul ebraic *Hillel ben Shahar* (literal: „lumină [RSV: „steaua zilei", fiul zorilor"]), în traducerea Septuagintei: Έωοφόρος, (Purtător de lumină), în Vulgata: Lucifer (Lucifer), a devenit una dintre denumirile lui Satan. În același timp, începând cu Hipolit al Romei, acest pasaj din Isaia a început să fie folosit și în descrieri escatologice și asociat cu puterea și căderea viitorului Anticrist.

În legătură cu Anticristul, Ipolit al Romei citează încă două fragmente de scrieri profetice. În primul dintre ele, în Cartea profetului Isaia, este prezisă distrugerea Asiriei, personificată de regele asirian (10:12-19); în al doilea, profetul Ezechiel se adresează regelui Tirului, prezicând distrugerea orașului său din cauza invaziei străinilor (28:2-10). Ipolit nu citează pasajul imediat următor din Cartea lui Ezechiel (28:11-19), dar acesta a intrat ulterior și în escatologia creștină. Aici, regele Tirului este numit „heruvimul uns", „heruvimul acoperitor" (un caz fără precedent în Biblie pentru ca un astfel de epitet să fie acordat unui conducător neevreu, „păgân"), care a căzut în „fărădelegi" și, prin urmare, trebuie să piară dintr-un foc teribil. În exegeza bisericească, acest pasaj este asociat cu „cântecul

de victorie asupra regelui Babilonului” al lui Isaia și se referă la Satana, care a fost odată în rangul de heruvim, dar apoi s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și a fost alungat din cer. Această profeție se referea adesea la Anticrist.

În vremurile ulterioare, scriitorii bisericești au început să-l „găsească” pe Anticrist peste tot în Vechiul Testament. În Psaltire, viitorul anti-Mesia a fost văzut ca „cel sângeros și trădător” pe care „Domnul îl detestă” (5:7), „cel rău” care „îi prigonește pe săraci” (9:23/10:2), „un om al pământului” [30] care înspăimântă „orfanul și pe cel asuprit” (9:39/10:18), „cel puternic” care se laudă cu răutatea sa (51:3/52:1), „capătul țării largi” pe care Domnul îl va zdrobi (109/110:6) etc. Viitorul dușman a fost imaginat în prezicerea lui Ieremia: „nimicitorul *(ha-shaddad) va veni deodată peste noi ” ,* iar moartea sa – în profeția lui Ezechiel despre răsturnarea „conducătorului criminal al lui Israel” (21:25-27) etc. Prototipuri și precursori Tăcătorii și asupritorii din Vechiul Testament Cain, Lameh, Nimrod, Chedorlaomer (Geneza 14), Faraon, Abimelec, Saul, Goliat, Absalom, Balaam și alții au fost considerați Anticristul . [31] Este imposibil să enumerăm toate pasajele din Vechiul Testament asociate cu Anticristul de către tradiția creștină. Lista imensă a acestora este completată până în zilele noastre. Prin urmare, ne vom limita la citarea profețiilor deja menționate ale lui Isaia și Ezechiel, la care Biserica apelează cel mai des.

Pasajele din Vechiul Testament respectă Traducerea Sinodală Rusă (RSV), cu excepția cazurilor în care se specifică acest lucru. Traducerile Septuagintei sunt citate de Hipolit al Romei în lucrarea sa Despre Hristos și Anticrist, 16,17 (vezi mai jos).

CĂRȚILE PROFETULUI ISAIA

(12) Și se va întâmpla, când Domnul Își va isprăvi toată lucrarea peste Muntele Sionului și peste Ierusalim, El va zice: „Voi vedea izbânda inimii mândre a împăratului Asiriei și slava ochilor lui înalți.” (13) El zice: „Prin puterea mâinii Mele am făcut aceasta și prin înțelepciunea Mea, căci sunt priceput; am mutat hotarele neamurilor, le-am jefuit comorile și i-am doborât de pe tronurile lor, ca un om puternic .” (14) Mâna Mea a luat bogăția neamurilor ca pe un cuib; și cum iau oamenii ouăle care au mai rămas în ele, așa am luat tot pământul și

nimeni nu a mișcat o aripă, nu a deschis gura și nu a scos niciun sunet. (15) Se va lăuda oare securea înaintea celui ce o taie? Sau se va mândri ferăstrăul înaintea celui ce o mișcă? Ca și cum s-ar ridica un toiag împotriva celui ce o ridică, ca și cum s-ar ridica un băț împotriva unuia care nu este un copac! (16) De aceea, Domnul, Domnul oștirilor, va trimite mistuirea printre cei grași ai lui și va aprinde în slava lui o flacără, ca flacăra focului. (17) Lumina lui Israel va fi un foc și îl va sfinți cu o flacără care îi va mistui și îi va mistui spinii și mărăcinii într-o singură zi. (18) El va nimici slava pădurii lui și roadele lui roditoare, din suflet până în trup; și va fi ca un om pieritor care moare. (19) Și rămășița copacilor din pădurea lui va fi puțină, încât un copil ar putea să le scrie o listă.

(3) În ziua aceea, când Domnul vă va scoate din necazul vostru, din frica voastră și din robia cea grea în care ați fost prinși, (4) veți cânta un cântec de biruință [34] împotriva împăratului Babilonului și veți zice: „Cum nu mai este asupritorul și jafurile au încetat!” (5) Domnul a zdrobit toiagul celor răi, toiagul domnitorilor, (6) care lovea neamurile cu mânie, cu lovituri nestăvilite, care stăpânea peste popoare cu mânie, cu o prigonire neobosită. (7) Tot pământul se va odihni și va fi în pace, vor striga de bucurie. (8) Brazii se vor bucura de voi și cedrii Libanului, [zicând]: „De când ai dormit, nimeni n-a venit să ne taie!” (35) Locuința morților se mișcă din greu pentru voi, ca să vă întâmpine la intrarea voastră. I-am trezit pentru voi pe Refaimi , [36] pe toți prinții pământului; Am ridicat pe toți împărații neamurilor de pe tronurile lor. (10) Toți îți vor zice: „Și tu ești slăbit ca noi? Ai ajuns și tu ca noi?” (11) Mândria ta este coborâtă în Locuința Morților, cu tot vuietul tău; viermii sunt împrăștiați sub tine și viermii sunt acoperământul tău. (12) Cum ai căzut din ceruri, Lucifer, fiu al zorilor! Ai fost doborât la pământ, tu, care călcai în picioare neamurile! (13) Căci ziceai în inima ta: „Mă voi sui la ceruri, îmi voi înălța tronul mai presus de stelele lui Dumnezeu; voi ședea pe muntele adunării [38] , în marginile miazănoaptei. (14) Mă voi sui deasupra înălțimilor norilor, voi fi ca Cel Preaînalt.” (15) Dar tu ești coborât în Locuința Morților, în adâncurile gropii [39] . (16) Cei ce te văd se uită cu atenție la tine și se întreabă: „Acesta este omul care a făcut pământul să se cutremure, care a zguduit împărățiile, (17) care a prefăcut lumea într-o pustietate, care i-a distrus cetățile și care nu și-a lăsat prinșii de război să se întoarcă acasă?” (18) Toți împărații neamurilor, toți zac cu cinste, fiecare în mormântul său;

(19) Și ești aruncat din mormântul tău [40] ca o creangă disprețuită, ca hainele celor uciși, uciși cu sabia, aruncați în pietrele gropilor; ești ca un cadavru călcat în picioare.

(20) Nu vei fi alături de ei în Locuința Morților, căci ți-ai pustiit țara și ți-ai ucis poporul; numele celor răi nu va mai fi pomenit niciodată. (21) Pregătiți măcelul pentru fiii lui, pentru nelegiuirea tatălui lor, ca nu cumva să se ridice și să stăpânească țara și să umple lumea de dușmani. (22) De aceea, Mă voi ridica împotriva lor, zice Domnul oștirilor, și voi nimici numele Babilonului și rămășița lui, de la fiu la fiu, zice Domnul. (23) Îl voi face o stăpânire de porci spinoși și o mocirlă și-l voi mătura cu mătura nimicirii, zice Domnul oștirilor. (24) Domnul oștirilor a jurat: «Cum am gândit, așa se va întâmpla; cum am hotărât, așa se va împlini; (25) Voi zdrobi pe asirian în țara Mea și îl voi călca în picioare pe munții Mei; atunci jugul lui se va îndepărta de pe ei și povara lui va fi luată de pe umerii lor. (26) Acesta este planul hotărât asupra întregului pământ; Și iată, mâna este întinsă împotriva tuturor popoarelor. (27) Căci Domnul oștirilor a hotărât și cine poate să-L întoarcă? Mâna Lui este întinsă și cine o poate întoarce?

(1) Atunci cuvântul Domnului a venit la mine, zicând: (2) „Fiul omului, spune-i conducătorului Tirului : [41] Așa vorbește Domnul: „Pentru că inima ta s-a îngâmfat și zici: «Eu sunt Dumnezeu, stau pe scaunul zeilor în inima mărilor, [42] și, fiind om și nu Dumnezeu, ți-ai pus sufletul laolaltă cu sufletul lui Dumnezeu. (3) Iată, tu ești mai înțelept decât Daniel, [43] [52] și nicio taină nu este ascunsă de tine. (4) Prin înțelepciunea și priceperea ta ți-ai îmbogățit și ai strâns aur și argint în vistieriile tale. (5) Prin marea ta înțelepciune și prin negoțurile tale ți-ai sporit bogățiile și sufletul ți s-a mândrit cu bogățiile tale. (6) De aceea, așa vorbește Domnul Dumnezeu: «Pentru că ți-ai pus sufletul laolaltă cu sufletul lui Dumnezeu , [44] (7) iată, voi aduce împotriva ta străini, cei mai cruzi dintre neamuri, care își vor scoate săbiile împotriva frumuseții înțelepciunii tale și îți vor întuneca strălucirea. (8) Te vor coborî în groapă și vei muri în inima mărilor, moartea celor uciși.

(9) Vei spune atunci celui ce te ucide: „Sunt un dumnezeu!”, când în mâna celui ce te lovește vei fi un om și nu un dumnezeu?

(10) Veți muri de mâna străinilor, de moartea celor necircumciși, căci Eu am vorbit, zice Domnul Dumnezeu.

(11) Atunci cuvântul Domnului a venit la mine, zicând: (12) „Fiul omului, plânge pentru împăratul Tirului și spune-i: Așa vorbește Domnul Dumnezeu: «Tu ești pecetea desăvârșirii, plin de înțelepciune și desăvârșit în frumusețe. (13) Erai în Eden, în grădina lui Dumnezeu, [45] ; veșmintele tale erau împodobite cu tot felul

de pietre prețioase: sardius, topaz și diamant, beril, onix, iaspis, safir, rubin, smarald [46] și aur; toată lucrarea soclurilor tale și a șnururilor tale erau pregătite în ziua în care ai fost creat. (14) Tu erai un heruvim uns [47] ca să te acopăr; și te-am așezat așa: erai pe muntele sfânt al lui Dumnezeu [48] ; ai umblat prin mijlocul pietrelor de foc [49] . (15) Erai desăvârșit în căile tale din ziua în care ai fost creat, până când s-a găsit nelegiuirea în tine. (16) Din cauza mulțimii negoțurilor tale, mijlocul tău s-a umplut de nelegiuire și ai păcătuit. De aceea te-am aruncat de pe muntele lui Dumnezeu ca pe o necurație; te-am izgonit, heruvime ocrotitor , dintre pietrele de foc. (17) Inima ta s-a îngâmfat din cauza frumuseții tale și ți-ai stricat înțelepciunea din cauza slavei tale. De aceea te voi arunca la pământ și te voi face de privelițte înaintea împăraților . (18) Ți-ai pângărit locurile sfinte prin mulțimea nelegiuirilor tale și prin negoțul tău nedrept. De aceea voi scoate foc din mijlocul tău și te va mistui . (52) Te voi preface în cenușă pe pământ, în fața tuturor celor ce te privesc. (19) Toți cei ce te cunoșteau printre neamuri se vor uimi de tine; vei ajunge o groază și nu vei mai fi găsit niciodată.

„CORNUL MIC” ȘI „REGELE CURAJOS” DIN CARTEA PROFETULUI DANIEL

***

Cartea Prorocului Daniel, în tradiția ortodoxă, este una dintre scrierile celor patru „mari profeți” (Isaia, Ieremia, Ezechiel și Daniel) și ocupă un loc fundamental în escatologia creștină. În esență, este una dintre primele apocalipse („revelații”) evreiești, care a pus bazele acestui gen unic în literatura intertestamentară și a deschis o serie întreagă de opere similare. Pe baza profețiilor lui Daniel au apărut și s-au dezvoltat ideile despre „sfârșitul timpurilor”, „timpul de apoi”, precum și încercările care îi așteaptă pe oameni în această perioadă. În Evangheliile canonice, Isus își începe faimosul discurs despre sfârșitul lumii, referindu-se la „cuvintele lui Daniel” (Matei 24:15; Marcu 13:14). Însuși numele său „Fiul Omului” este împrumutat din această lucrare.

Cercetătorii identifică mai multe părți ale Cărții lui Daniel, scrise aparent în momente diferite de către autori diferiți.

Capitolele profetice (7-12) sunt adăugate legendelor folclorico-istorice (capitolele 1-6). Această ultimă parte a cărții a fost scrisă într-un moment de cotitură în istoria evreiască, în apogeul mișcării de eliberare națională împotriva seleucizilor, și se distinge printr-un limbaj la fel de pasional pe cât este de misterios și criptat. Autorul acestei părți, care probabil a participat la revoltă, și-a îmbrăcat relatarea evenimentelor trecute sub forma unor profeții despre viitor (vaticinum post eventum), punând-o în gura profetului Daniel, până acum puțin cunoscut, care se

presupune că a trăit în timpul lui Nebucadnețar și Darius (sfârșitul secolului al VII-lea - începutul secolului al VI-lea î.Hr.). Nu s-a stabilit cu certitudine dacă un astfel de profet a existat cu adevărat. Ezechiel îl menționează pe un anume înțelept Daniel printre cei trei „oameni drepți” din istoria evreiască antică (14:14, 20; 28:3), dar asta este tot ce putem afla despre această persoană din cărțile autentice ale profeților [53] .

Deși Cartea lui Daniel s-a bucurat de o mare popularitate, iudaismul oficial nu a inclus-o în canon mult timp, considerând-o neautentică. Când Iisus s-a referit la Daniel, această lucrare nu se afla încă în Sfintele Scripturi (Tanakh). Dar chiar și după distrugerea celui de-al Doilea Templu (70 d.Hr.), când rabinii au recunoscut această carte drept canonică, tot nu au inclus-o în cărțile profetice, ci au atribuit-o ultimei secțiuni a Tanakh-ului - *Ketubim* („Scrieri”). De asemenea, este curios faptul că, în forma sa care a supraviețuit, o parte a lucrării (2:4-7:28) este scrisă nu în ebraică, ci în aramaică. Abia în capitolul 9 există o denumire caracteristică Vechiului Testament a lui Dumnezeu ca *Yahweh* (GPGR); de obicei, Dumnezeu este numit fie *Adonai* („Domn”), fie El („Dumnezeu” la singular), fie *Elohim* („Dumnezeu” la plural). Această utilizare a fost stabilită în perioada celui de-al Doilea Templu, când pronunția și ortografia *lui Yahee erau tabu.* În capitolul 9, unde apare יהוד, autorul imită profeții din Vechiul Testament, în special Ieremia, la care există o referință directă aici. De asemenea, lipsesc expresiile caracteristice Vechiului Testament, „cuvântul Domnului a venit”, „așa vorbește Domnul”. Autorul Cărții lui Daniel comunică cu Cel Atotputernic doar prin intermediari îngerești. Pentru el, Dumnezeu este o ființă absolut închisă, inaccesibilă. Un ierusalim din secolele III-II î.Hr. ar putea gândi așa, dar nu un profet israelian clasic.

În apărarea afilierii Cărții lui Daniel la Vechiul Testament, scriitorii bisericești subliniază asemănarea în utilizarea unor cuvinte ebraice și aramaice rare în Daniel și în profeții Ieremia, Ezechiel și alții. Totuși, o astfel de coincidență se explică prin faptul că autorul (sau autorii) apocalipsei au împrumutat pe scară largă imagini, stil și limbaj de la profeții Vechiului Testament. Dimpotrivă, elenismele din Cartea lui Daniel, adică termenii grecești scrișI cu litere ebraice, o datează cu siguranță în epoca Ptolemeilor și a Seleucizilor. Profeții autentici din Vechiul Testament nu au elenisme.

Analizând textul capitolelor profetice ale cărții, se poate stabili cu un grad ridicat de probabilitate momentul creării acestei părți. În capitolul 7, sub numele de „zece coarne” se află regii dinastiei seleucide, a căror domnie este descrisă în capitolul 11, iar cronica ajunge până la momentul urcării pe tron a „josului” Antioh al IV-lea Epifan (175-163 î.Hr.). Apoi, se povestește despre moartea „conducătorului legământului” - marele preot Onias al III-lea, ucis în 171, precum și despre profanarea sanctuarului din Ierusalim de către Antioh al IV-lea la

sfârșitul anului 167 și începutul revoltei macabeilor în 166. Începând cu versetul 40, autorul profețește cu adevărat despre viitor (totuși, nu departe, cu un an și jumătate înainte), iar aici povestea se abate vizibil de la ceea ce s-a întâmplat de fapt. Circumstanțele morții lui Antioh al IV-lea în 163 nu sunt încă cunoscute autorului. Prin urmare, partea profetică a Cărții lui Daniel a apărut între anii 166 și 163 î.Hr. [54] Este demn de remarcat faptul că opt copii incomplete ale acestei lucrări au fost găsite la Qumran, iar cea mai veche dintre ele datează din ultimul sfert al secolului al II-lea î.Hr. Însuși modul de a profeți post eventum și de a atribui profeții cuiva dintre antici își are originea tocmai în Cartea lui Daniel. Cartea lui Enoh, cărțile sibiline, Testamentele celor Doisprezece Patriarhi, Înălțarea lui Moise, Apocalipsa lui Baruch și alte apocalipse evreiești au fost create ulterior conform aceluiași principiu.

Profeția celor zece „regi cu coarne” a devenit larg cunoscută și și-a găsit drumul în diverse oracole. Cărțile sibiline vorbesc în acest fel despre conducători asiatici cruzi și sângeroși. 3 Ezdra a împrumutat unele dintre trăsăturile acestor „coarne” atunci când i-a descris pe cei doisprezece împărați romani. „Fiara cu șapte capete și zece coarne” din Apocalipsa lui Ioan Teologul a apărut, de asemenea, sub influența „celei de-a patra fiare” din Cartea lui Daniel. Cât despre Antioh al IV-lea Epifan, care apare în viziuni sub denumirile: „corn”, „corn mic”, „un rege obraznic și priceput în înșelăciune”, imaginea acestui persecutor neobosit al religiei iudaice a dobândit un sens complet independent. Atât generațiile ulterioare de evrei, cât și de creștini au găsit în această imagine trăsăturile violatorilor și asupritorilor contemporani și viitori. Aroganța și trădarea acestui rege, lupta sa împotriva lui Dumnezeu și persecuția „sfinților” descriși în Cartea lui Daniel au fost atribuite în exegeza creștină Anticristului care va veni.

Extrase din Cartea lui Daniel sunt prezentate conform Traducerei Sinodale Ruse (RSP). Notele oferă opțiuni de traducere pentru cuvinte și expresii individuale conform Septuaginta, traducerii lui Teodotion [55] , precum și conform Vulgatei latine – texte care erau folosite în Biserică.

CARTEA PROFETULUI DANIEL

II (1) În al doilea an al domniei lui Nebucadnețar, [56] Nebucadnețar a visat vise; duhul i s-a tulburat și somnul l-a părăsit. (26) Împăratul a zis lui Daniel, numit Beltșațar: „Poți să-mi spui visul pe care l-am visat și tâlcuirea lui?” (27) Daniel a răspuns împăratului și a zis: „Tainele pe care le întreabă împăratul, nici înțelepții, nici vrăjitorii, nici magicienii, nici ghicitorii nu pot să le descopere împăratului . [57] (28) Dar este în ceruri un Dumnezeu care descoperă tainele și El a făcut

cunoscut împăratului Nebucadnețar ce se va întâmpla în zilele de pe urmă . [58] Visul tău și vedeniile capului tău în patul tău au fost acestea: (29) „Te-ai gândit în patul tău, împărate, ce se va întâmpla după aceea? Cel ce descoperă tainele ți-a arătat ce se va întâmpla.” (30) Dar această taină mi-a fost descoperită nu pentru că sunt mai înțelept decât toți cei vii, ci pentru ca priceperea să fie cunoscută împăratului și ca tu să cunoști gândurile inimii tale. (31) Iată, împărate, o, chip mare; chipul era enorm și foarte strălucitor, stătea înaintea ta și înfățișarea ei era înfricoșătoare . [59] (32) Capul chipului era de aur curat, pieptul și brațele de argint, pântecele și coapsele de aramă, (33) picioarele de fier, parțial de lut . [60] (34) Ai privit până când o piatră s-a desprins din munte, fără ajutorul vreunei mâini, a lovit chipul de picioarele lui de fier și de lut și le-a rupt. (35) Apoi totul s-a sfărâmat în bucăți la un loc: fierul, lutul, arama, argintul și aurul s-au făcut ca pleava din arierile de vară și le-a luat vântul și n-a mai rămas nicio urmă din ele; dar piatra care sfărâmase chipul s-a făcut un munte mare și a umplut tot pământul . [61]

(36) Acesta este visul; și îi vom spune tâlcuirea înaintea împăratului. (37) Tu, împărate, ești împăratul împăraților, căruia Dumnezeul cerurilor ți-a dat împărăția, stăpânirea, puterea și slava. (38) El ți-a dat în mâini pe toți fiii oamenilor, oriunde locuiesc, fiarele pământului și păsările cerului și te-a pus stăpânitor peste toți . [62] Tu ești capul de aur. (39) După tine se va ridica o altă împărăție, mai inferioară decât a ta. [63] Și o a treia împărăție, de aramă, care va stăpâni peste tot pământul . [64] (40) Și a patra împărăție va fi tare ca fierul . [65] Căci, după cum fierul sfărâmă și zdrobește totul, tot așa și aceasta, ca fierul care zdrobește totul, va sfărâma și zdrobi totul. (41) Fiindcă ai văzut picioarele și degetele de la picioare parțial din lut de olar și parțial din fier, împărăția va fi împărțită [66] și o parte din rezistența fierului va rămâne în ea, așa cum ai văzut fierul amestecat cu lutul olarului. (42) Și, așa cum degetele picioarelor erau parțial din fier, tot așa împărăția va fi parțial tare și parțial fragilă. (43) Fiindcă ai văzut fierul amestecat cu lutul olarului, se vor amesteca prin sămânța oamenilor [67] , dar nu se vor amesteca unele cu altele, așa cum fierul nu se amestecă cu lutul. (44) Și în zilele acelor împărați, Dumnezeul cerurilor va ridica o împărăție care nu va fi niciodată distrusă [68] și împărăția nu va trece sub stăpânirea unui alt popor. Va zdrobi și va nimici toate împărățiile, dar ea va dăinui pentru totdeauna, (45) așa cum ai văzut că piatra a fost dezlipită din munte, fără ajutorul vreunei mâini și a sfărâmat în bucăți fierul, arama, lutul, argintul și aurul. Marele Dumnezeu a făcut cunoscut împăratului ce avea să se întâmple după acestea. Și acest vis este adevărat și interpretarea lui este exactă! [69] ‹…›

VII (1) În primul an [70] al lui Belșațar, regele Babilonului, Daniel a visat un vis și a avut vedenii în capul său în patul său. Apoi a scris visul, expunând esența lucrurilor. (2) Și Daniel a început să vorbească și a zis: „Am văzut în vedenia

mea de noapte, și iată, cele patru vânturi ale cerurilor se mișcau asupra mării celei mari [71] , (3) și patru fiare mari au ieșit din mare [72] , diferite una de alta [73] . (4) Prima era ca un leu [74] , dar avea aripi de vultur [75] . Am privit până când i-au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ și a stat în picioare ca un om și i s-a dat o inimă de om. (5) Și iată, o altă fiară, a doua, ca un urs [76] , stătea de o parte și avea trei colți [77] în gură, între dinți. I s-a spus astfel: „Scoală-te și mănâncă multă carne!” (6) Apoi m-am uitat și iată o altă fiară, ca un leopard, cu patru aripi de pasăre pe spate. Și fiara avea patru capete [78] și i s-a dat putere. (7) După acestea, am văzut în viziunile mele de noapte și iată o a patra fiară, înfricoșătoare și cumplită și foarte puternică, având dinți mari de fier [79] ; și mânca, zdrobea și călca în picioare rămășițele. Era diferită de toate fiarele dintâi și avea zece coarne [80] . (8) M-am uitat la coarne și iată că un alt corn mic a ieșit din mijlocul lor și trei din primele coarne au fost smulse din rădăcini dinaintea lui. Și iată, în cornul acesta erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mari . [81] (9) Apoi m-am uitat până când au fost așezate niște tronuri. [82] Și Cel Bătrân de Zile S-a așezat . [83] Haina Lui era albă ca zăpada, [84] și părul capului Lui ca lâna curată. Tronul Lui era ca o para focului, roțile Lui ca un foc arzător . [85] (10) Un râu de foc ieșea și trecea prin fața Lui. Mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui. Judecătorii s-au așezat, [86] și cărțile au fost deschise . [87] [88] (13) M-am uitat în viziunile mele de noapte și iată că cineva ca Fiul omului [90] a venit cu norii cerului și a venit la Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. (14) Și I s-a dat stăpânire, slavă și o împărăție, pentru ca toate popoarele, neamurile și limbile să-I slujească. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va trece și împărăția Lui, care nu va fi nimicită niciodată . [91]

(15) Duhul meu s-a cutremurat în mine, Daniele, în trupul meu și viziunile capului meu m-au tulburat [92] . (16) M-am apropiat de unul dintre cei ce stăteau acolo [93] și l-am întrebat despre adevărata înțeles a tuturor acestor lucruri. Și el a început să vorbească cu mine și mi-a explicat înțelesul celor spuse: (17) „Aceste patru fiare mari [înseamnă] că patru împărați [94] se vor ridica de pe pământ. (18) Atunci sfinții Celui Preaînalt [95] vor primi Împărăția și o vor stăpâni în vecii vecilor.”

(19) Apoi am vrut să știu exact ce înseamnă fiara a patra, care era diferită de toate celelalte și foarte înfricoșătoare, având dinți de fier și gheare de aramă, care mânca și zdrobea și călca în picioare rămășițele, (20) și despre cele zece coarne care erau pe capul ei și despre celălalt care a ieșit din nou, dinaintea căruia au căzut trei, despre același corn care avea ochi și o gură care vorbea lucruri mari și care la înfățișare era mai mare decât celelalte. (21) Am văzut cum acest cornu a făcut război cu sfinții [ai Celui Preaînalt] și i-a biruit, (22) până când a venit Cel Îmbătrânit de Zile și a dat judecată sfinților Celui PreaÎnalt și a venit vremea ca sfinții să stăpânească Împărăția. (23) Despre aceasta a zis: „Fiara a

patra este a patra împărăție de pe pământ, diferită de toate împărățiile, care va devora tot pământul, îl va călca în picioare și îl va zdrobi [96] . ” (24) Cele zece coarne înseamnă că din această împărăție se vor ridica zece împărați [97] și după ei se va ridica un altul [98] , diferit de cel dintâi, și va nimici trei împărați [99] , (25) și vor rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt și vor necăji pe sfinții Celui Preaînalt; chiar el se va gândi să le schimbe vremurile [sărbătoare] și Legea [100] și vor fi dați în mâna lui pentru o vreme, vremuri și jumătate de vreme [101] . (26) Atunci judecătorii [102] se vor ședea și îi vor lua puterea ca să nimicească și să nimicească complet. (27) Și împărăția, stăpânirea și măreția împărăției de sub tot cerul vor fi date poporului sfinților Celui Preaînalt (=Israel), a cărui împărăție (=popor) este o împărăție veșnică și toate stăpânirile Îi vor sluji și Îi vor asculta [103] . (28) Aici se termină discursul. Cât despre mine, Daniel, gândurile mele m-au tulburat foarte tare și fața mi s-a schimbat în mine; dar am păstrat discursul în inima mea.

VIII (I) [104] În al treilea an al domniei lui Belșațar [105] mi s-a arătat împăratul Daniel, o vedenie după cea care mi se arătase la început. (2) Am văzut în vedenie și, când am văzut-o, eram în Susa, capitala provinciei Elam; și am văzut în vedenie, pe când eram lângă râul Ulai [106] . (3) Mi-am ridicat ochii și m-am uitat, și iată un berbec (TN; Kpio‹;) [107] stând lângă râu; și avea două coarne, și coarnele erau înalte, dar unul era mai înalt decât celălalt, și cel mai înalt se ridica ultimul [108] . (4) Am văzut cum berbecul împungea spre apus, spre miazănoapte și spre miazăzi; și nicio fiară nu putea să-i stea împleticind; a făcut ce a vrut și s-a mărit [109] . (5) M-am uitat cu atenție și iată că un țap venea de la apus peste fața întregului pământ [110] , fără să atingă pământul. Și țapul avea un corn între ochi, care se vedea. (6) Și a venit peste berbecul care avea coarne, pe care îl văzusem stând lângă râu, și s-a năpustit asupra lui în marea lui furie [111] . (7) Și m-am uitat până când s-a apropiat de berbec și s-a înfuriat pe el, a lovit berbecul și i-a rupt amândoi coarnele; și berbecul n-a avut putere să stea împotriva lui, ci l-a trântit la pământ și l-a călcat în picioare și n-a fost nimeni care să-l poată salva pe berbec de el. (8) Atunci țapul a devenit foarte mare; dar când s-a întărit, cornul cel mare s-a rupt și în locul lui au ieșit patru [112] , cu fața spre cele patru vânturi ale cerului. (9) Și dintr-unul din ele a ieșit un corn mic [113] care s-a mărit nespus de mult spre miazăzi, spre răsărit și spre țara cea frumoasă [114] , (10) și s-a înălțat până la oștirea cerurilor [115] și a aruncat pe pământ o parte din oștire și stelele și le-a călcat în picioare. (11) Și s-a înălțat chiar împotriva Prințului acestei oștiri [116] și jertfa zilnică i-a fost luată și locul sanctuarului său a fost profanat . [117] (12) Și oștirea a fost dată cu jertfa zilnică pentru răutate, iar el, aruncând adevărul pe pământ, a acționat și a prosperat.

(13) Și am auzit un sfânt vorbind, și acest sfânt a zis cuiva care a întrebat: „Cât timp va dura această vedenie despre jertfa necurmată și despre fărădelegile pustiitoare, când sanctuarul și oștirea vor fi călcate în picioare?” (14) Și a

zis [118] : „Timp de două mii trei sute de seri și dimineți [119] ; și atunci sanctuarul va fi curățit [120] .”

(15) Și s-a întâmplat că, când eu, Daniel, am văzut vedenia și am căutat interpretarea ei, iată că el stătea înaintea mea în chip de om. (16) Și am auzit din mijlocul lui Ulai un glas de om care striga și zicea: „Gabriel, explică-i această vedenie!” (17) Și s-a apropiat de locul unde stăteam; și când a venit, m-am înspăimântat [121] și am căzut cu fața la pământ. Și el mi-a zis: „Să știi, fiul omului, că această vedenie se referă la vremea sfârșitului.” (18) Și pe când vorbea cu mine, am leșinat cu fața la pământ. Dar El m-a atins și m-a pus la loc, (19) Și a zis: „Iată, îți vestesc ce se va întâmpla în zilele de pe urmă ale mâniei, căci aceste lucruri se referă la vremea hotărâtă pentru sfârșit . [122] (20) Berbecul pe care l-ai văzut cu cele două coarne, aceștia sunt regii Mezilor și Perșilor . [123] , [124] și cornul cel mare care era între ochii lui este primul ei rege . [125] (22) El a fost zdrobit, [126] și alte patru s-au ridicat în locul lui. Acestea sunt cele patru regate care se vor ridica din acest popor , [127] dar nu cu puterea lor. (23) Dar la sfârșitul împărăției lor, când călcătorii de lege își vor împlini măsura nelegiuirilor lor, se va ridica un rege, aprig și viclean în înșelăciune ; [128] (24) Și puterea lui va fi puternică, dar nu prin puterea lui însuși, și va face lucruri minunate „Va izbuti în pustiiri și va prospera, va acționa și va nimici pe cei puternici și poporul sfinților [al Celui Preaînalt], (25) Și prin înțelepciunea lui, viclenia va prospera în mâna lui și se va înălța în inima lui și va nimici pe mulți în mijlocul păcii și se va ridica împotriva Domnului domnilor, dar va fi zdrobit, nu de mână . [129] (26) Vedenia de seară și de dimineață, despre care este vorbit, este adevărată; dar ascunde vedenia, căci este despre vremuri îndepărtate.”

(27) Eu, Daniel, am fost slăbit și bolnav câteva zile; apoi m-am sculat și am început să mă ocup de treburile împăratului; și am fost uimit de vedenia aceasta și n-am înțeles-o.

IX (1) În primul an al lui Darius, fiul Asiriei, din neamul mezilor [130] , care a fost pus rege peste împărăția caldeenilor, (2) în primul an al domniei sale, eu, Daniel, am înțeles din cărți [131] numărul anilor despre care cuvântul Domnului a venit către profetul Ieremia, și anume că șaptezeci de ani vor fi împliniți din pustiirea Ierusalimului [132] .

(21) Pe când mă rugam încă , [133] omul Gabriel, pe care-l văzusem mai înainte în vedenie, a zburat repede și m-a atins pe vremea jertfei de seară, (22) m-a avertizat și mi-a vorbit și a zis: „Daniele, acum am ieșit să te învăț priceperea. (23) La începutul cererii tale, cuvântul a ieșit și am venit să ți-l vestesc, căci ești un om foarte dorit. De aceea, ia aminte la cuvânt și înțelege vedenia. (24) Șaptezeci de săptămâni sunt hotărâte asupra poporului tău și asupra sfântei tale cetăți , [134] ca să sfârșească fărădelegea, să pună capăt păcatului și să facă

ispășire pentru nelegiuire și să aducă dreptatea veșnică, să pecetluiască vedenia și pe proroc, [135] și să ungă [136] Cel Preasfânt. [137] (25) Să știi deci și să înțelegi: De la ieșirea poruncii de a zidi din nou și de a zidi Ierusalimul până la unsul conducător, [138] [139] vor fi șapte săptămâni și șaizeci și două săptămâni; și poporul se va întoarce, și străzile și zidul vor fi zidite, dar în vremuri tulburi. (26) Și după șaizeci și două de săptămâni, unsul va fi luat și nu va mai fi . [140] [141] , și la sfârșitul [acestora va veni] un potop și până la sfârșitul războiului vor fi pustiiri [142] (27) Și va întări legământul cu mulți timp de o săptămână, iar la mijlocul săptămânii jertfa și ofranda vor înceta și pe aripa [sanctuarului] va fi o urâciune care pustiește [143] , și distrugerile hotărâte vor continua” [144] .

În 10:1-19, ca răspuns la așteptările lui Daniel, un mesager divin i se arată cu o revelație: X (20) Și el (mesagerul) a zis: „Știi de ce am venit la tine? Acum trebuie să mă întorc să lupt împotriva prințului Persiei; și în timp ce sunt plecat, iată că va veni prințul Greciei. (21) Totuși, îți voi spune ce este scris în Scriptura adevărului [145] ; și nu este nimeni care să mă susțină în aceasta, afară de Mihail, prințul vostru.”

XI (1) Așadar, din primul an al lui Darius Medul [129], am fost sprijinul și tăria lui. (2) Acum vă voi spune adevărul: Iată, se vor ridica încă trei împărați în Persia [146] ; apoi un al patrulea îi va întrece pe toți în mari bogății și, când se va întări în bogățiile sale, va stârni pe toți împotriva împărăției Greciei. (3) Și se va ridica un împărat puternic [147] , care va domni cu mare autoritate și va face după voia lui. (4) Dar când se va ridica el, împărăția lui va fi nimicită și împărțită în cele patru vânturi ale cerurilor și nu va trece la urmașii lui și nu va trece cu aceeași autoritate cu care a domnit el; căci împărăția lui va fi sfărâmată în bucăți și va aparține altora [148] afară de aceștia.

(5) Împăratul de la miazăzi se va întări, unul dintre căpeteniile lui îl va birui, va domni și stăpânirea lui va fi mare . (6) După câțiva ani, ei se vor uni împreună, iar fiica împăratului de la miazăzi va veni la împăratul de la miazăzi ca să facă dreptate între ei; dar ea nu-și va păstra puterea și nici familia ei nu va rezista; ci va fi dată în mâna lui, ea și cei ce au urmat-o, cel născut din ea și cei ce au ajutat-o în zilele acelea. (7) Un Vlăstar se va ridica din rădăcinile ei și va veni împotriva oștirii, va intra în fortărețele împăratului de la miazăzi și va purta război acolo și va birui . (8) El va duce robi în Egipt pe dumnezeii lor, idolii lor și vasele lor prețioase de argint și de aur și va domni peste împăratul de la miazăzi câțiva ani. (9) Chiar dacă omul acesta [154] va ataca împărăția împăratului de la miazăzi, se va întoarce în țara lui. (10) Atunci fiii lui [155] se vor înarma și vor aduna o mare oștire; unul dintre ei se va sui repede, va năvăli și va trece prin el, apoi se va întoarce și va lupta cu el până la cetățile lui . [156] (11) Atunci regele de la miazăzi se va mânia, [157] și va ieși și va lupta cu el, regele de la

miazănoapte; va pune pe câmpie o mare oștire și armata va fi dată în mâinile lui . [158] (12) Atunci armata se va încuraja și inima [regelui] se va întări; va ucide multe mii, dar nu va fi mai puternic din cauza asta. (13) Căci regele de la miazănoapte se va întoarce și va pune pe câmpie o oștire mai mare decât înainte și în câțiva ani va veni repede cu o mare oștire și cu o mare bogăție . [159] (14) În zilele acelea, mulți se vor ridica împotriva împăratului de la miazăzi [160] și se vor ridica răzvrătiții poporului tău, pentru ca viziunea să se împlinească și vor cădea [161] . (15) Împăratul de la miazăzi va veni, va zidi o întăritură și va lua cetatea întărită [162] și brațele miazăzilor nu vor rezista, nici oaspeții lui aleși; nu va fi putere care să se împotrivească. (16) Oricine va ieși împotriva lui va face ce va vrea și nimeni nu va putea să-i stea împotrivă; își va întinde tabăra în țara cea slăvită [163] și va suferi din mâna lui. (17) Va vrea să vină cu toate oștirile împărăției sale și cu cei drepți [164] cu el și o va face; îi va da pe fiica soției sale [165] ca să-l nimicească [166] ; dar planul nu va dăinui și nu-i va fi de folos. (18) Atunci își va întoarce fața spre insule [167] și va lua în stăpânire multe; dar un anumit conducător va opri rușinea adusă asupra lor și chiar își va întoarce propria rușine asupra lui [168](19) Atunci își va întoarce fața spre cetățile țării sale; dar se va împiedica, va fi prins și nu va fi găsit. (20) În locul lui se va ridica cineva care va trimite un vameș să treacă prin Împărăția slavei; dar după câteva zile și el va pieri, și nu prin mânie, nici în luptă [169] .

(21) În locul lui se va ridica unul disprețuit și nu-i vor da cinstea de rege; ci va veni fără zgomot și va lua împărăția prin lingușire . [170] (22) Toate hoardele vor fi dărâmate și zdrobite înaintea lui , [171] chiar și prințul legământului . [172] (23) Căci, după ce va face legământ cu el, va purta cu viclenie, se va suit și va triumfa împotriva unui popor mic. [24] Va intra în țări pașnice și roditoare și va face ceea ce n-au făcut părinții lui și părinții părinților lui; va risipi prada, prada și bogăția asupra lui și va urzi planuri împotriva cetății, dar numai pentru o vreme. (25) Atunci își va ridica puterea și duhul cu o mare oștire împotriva regelui din miazăzi și regele din miazăzi va ieși la război cu o oștire mare și puternică, dar nu va triumfa, pentru că înșelăciunea va fi împotriva lui . [173] (26) Chiar și cei ce mănâncă carnea lui îl vor nimici, armata lui va fi copleșită și mulți vor cădea uciși. (27) Amândoi acești împărați vor avea înșelăciune în inimile lor și la aceeași masă vor rosti minciuni, dar nu vor prospera, pentru că sfârșitul este încă amânat pentru o vreme. (28) Apoi el se va duce [174] în țara sa cu mari bogății [175] și cu intenții dușmănoase împotriva legământului sfânt și îl va împlini [176] și se va întoarce în țara sa.

(29) La vremea hotărâtă, el se va întoarce spre sud [177] ; dar ultima [campanie] nu va fi ca prima, (30) căci în același timp vor veni cu el corăbiile din Chitim [178] ; și își va pierde curajul, se va întoarce și se va amărăci împotriva legământului sfânt, își va împlini scopul și va intra din nou într-o înțelegere cu cei care părăsesc legământul sfânt [179] . (31) Și va numi o parte a armatei, care va

pângări sanctuarul tăriei și va lua jertfa zilnică și va ridica urâciunea pustiirii [142] . (32) Pe cei ce fac rău împotriva legământului îi va atrage la el cu lingușiri; dar poporul care își cunoaște Dumnezeul va fi puternic și va face ceva. (33) Și cei înțelepți dintre popor [180] vor învăța pe mulți, deși vor suferi o vreme prin sabie și prin foc, prin captivitate și prin jaf [181] . (34) Și în vremea necazului lor, vor avea ajutor și mulți se vor alipa lor, dar sub prefăcătorie [182] . (35) Și unii dintre înțelepți vor suferi, ca să fie încercați, să fie curățiți și să fie albiți până la vremea sfârșitului, căci mai este un timp înainte de vremea hotărâtă. (36) Și împăratul acela va face după voia lui, se va înălța și se va preamări mai presus de orice dumnezeu și va rosti blasfemii împotriva Dumnezeului dumnezeilor [183] și va prospera până se va împlini mânia, căci ce este hotărât se va împlini [184] . (37) Nu se va uita la dumnezeii părinților săi, nici la dumnezeii nevestelor sale iubite și nu va ține cont de niciun dumnezeu, căci se va preamări mai presus de toți. (38) Ci va cinsti în locul lui pe dumnezeul cetăților și pe acest dumnezeu, pe care nu l-au cunoscut părinții lui, îl va cinsti cu aur și argint, pietre prețioase și tot felul de lucruri prețioase [185] , (39) și va zidi o cetate puternică cu un dumnezeu străin [186] : oricine Îl va recunoaște, Îi va spori onorurile și va da putere peste mulți și va împărți pământul ca răsplată.

(40) Și în vremea sfârșitului, împăratul de la miazăzi va face război împotriva lui, iar împăratul de la miazănoapte va veni împotriva lui ca o furtună, cu care, călăreți și multe corăbii; va năvăli asupra provinciilor, le va învălui și le va străbate. (41) Va intra în țări frumoase si multe provincii vor fi nimicite; dar Moabul și cea mai mare parte a copiilor lui Amon vor scăpa din mâna lui. (42) Își va întinde mâna împotriva țărilor; nici măcar țara Egiptului nu va scăpa. (43) Va lua în stăpânire comorile de aur și argint și toate lucrurile de preț ale Egiptului; libienii și etiopienii îl vor urma . (44) Dar zvonurile de la răsărit și de la miazănoapte îl vor tulbura și va ieși cu o mânie mare ca să nimicească și să nimicească pe mulți. (45) Își va înălța cortul, palatul, între mări și muntele cel slăvit și sanctuar [189] ; dar va ajunge la sfârșitul lui și nimeni nu-l va ajuta [190] .

XII (1) Și în vremea aceea se va scula Mihail, marele prinț [191] , care stă pentru copiii poporului tău; și va fi o vreme de strâmtorare, cum n-a mai fost de când sunt neamurile până în vremea aceea; dar în vremea aceea poporul tău va fi mântuit, oricine va fi găsit scris în carte. (2) Și mulți dintre cei ce dorm în țărâna pământului se vor scula, unii spre viața veșnică, iar alții spre rușine și dispreț veșnic. (3) Și cei înțelepți vor străluci ca strălucirea cerului, iar cei ce învață pe mulți să se îndrepte spre dreptate, ca stelele, în veci de veci. (4) Dar tu, Daniele, ține ascunse aceste cuvinte și pecetluiește cartea până la vremea sfârșitului, ca mulți să o citească și să se sporească cunoștința.” [192]

(5) Eu, Daniel, m-am uitat și iată că alți doi [îngeri (?)] stăteau în picioare, unul de această parte a râului, celălalt de cealaltă parte a râului. (6) Și unul a zis omului

îmbrăcat în in, care stătea deasupra apelor râului: „Când va fi sfârșitul acestor lucruri minunate?” (7) Și l-am auzit pe omul îmbrăcat în in, care stătea deasupra apelor râului, ridicând mâna dreaptă și mâna stângă spre cer și jurând pe Cel ce trăiește veșnic, că la sfârșitul timpurilor, la un timp și la jumătatea unui timp și după ce puterea poporului sfânt va fi complet surpată, atunci toate acestea se vor împlini. (8) Am auzit, dar nu am înțeles. De aceea am zis: „Domnul meu, ce se va întâmpla atunci la sfârșit [193] ?” (9) Și el a răspuns: „Du-te, Daniele, căci aceste cuvinte sunt ascunse și pecetluite până la vremea sfârșitului [194] . (10) Mulți vor fi curățiți, albiți și curățiți [în ispită], dar cei răi vor face răul și niciunul dintre cei răi nu va înțelege; dar cei înțelepți vor înțelege. (11) De la îndepărtarea jertfei zilnice și de la așezarea urâciunii pustiirii, vor fi o mie două sute nouăzeci de zile [195] . (12) Fericit este cel ce așteaptă și ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile [196] . (13) Dar tu, du-te până la sfârșitul tău și odihnește-te [197] și scoală-te ca să-ți primești soarta la sfârșitul zilelor.”

„SOȚUL CREATOR” ȘI „NOUL CORN” AL CĂRȚILOR SIBILINE

***

Conform tradiției romane, cărțile sibiline au fost achiziționate de regele Tarquinius cel Mândru (secolul al IV-lea î.Hr.) și păstrate în Templul lui Jupiter Capitolin; în perioade de criză pentru stat, acestea erau consultate pentru sfaturi. Când în 83 î.Hr. un incendiu la Capitoliu a distrus aceste suluri, dictatorul Sulla a trimis o comisie specială în Orient pentru a colecta noi cărți sibiline, în urma cărora o mie de versete au fost aduse la Roma [198] .

Colecția de douăsprezece cărți intitulate „Cartea Sibilină”, care a supraviețuit până în zilele noastre, a fost creată între secolul al IV-lea î.Hr. și secolul al V-lea d.Hr. și și-a dobândit forma finală în epoca lui Justinian (secolul al VI-lea d.Hr.). Scrise în greacă folosind hexametrul clasic, aceste cărți aparțin unor autori diferiți: atât greci, cât și evrei, și chiar parțial creștini. Cea mai extinsă Carte a 3-a Sibilină poate fi considerată evreiască, fiind de obicei împărțită de cercetători în două părți: nucleul său, versurile 97-829, datând de la mijlocul secolului al II-lea î.Hr., și versurile 1-96, legate de perioada 40-27 î.Hr. și care parcă continuă Cartea a 2-a Sibilină. Cu toate acestea, această împărțire este destul de arbitrară. Cartea a 3-a Sibilină constă din multe profeții separate care au apărut în momente diferite și au fost reunite abia mai târziu.

O profeție separată de acest fel este fragmentul din a 3-a Carte Sibilină, care acoperă versurile 381-400. De fapt, aceasta este o aluzie la profețiile populare din Cartea lui Daniel. „Omul viclean” care a devastat Asia, descris de Sibilă, corespunde „cornului mare” și „regelui puternic” din Daniel 8:21; 11:3; atât acolo, cât și aici, discuția se referă la Alexandru cel Mare. Imaginea celor zece „regi cu

coarne” este, de asemenea, împrumutată din capitolul 7 al Cărții lui Daniel, care aici, însă, se referă nu numai la seleucizi, ci și la alți succesori ai lui Alexandru. În cele din urmă, în noul „corn, plantat în apropiere”, se poate recunoaște cu ușurință „cornul mic” al lui Daniel, cunoscut și sub numele de „regele obraznic și iscusit în viclenie” - Antioh al IV-lea Epifanes.

Totuși, paralelele trebuie trase cu prudență. După cum notează J. Collins, rândurile 381-400 au o origine neclară, nu aparțin nucleului cărții și nu pot fi încă datate cu precizie [199] . Deși legătura acestui pasaj cu Cartea lui Daniel este incontestabilă, autorul profeției ar fi putut folosi imagini din apocalipsa populară pentru a desemna alte persoane și evenimente.

Între timp, Antioh al IV-lea Epifan, în rolul unui „vultur înflăcărat”, apare în altă parte a Cărții a Treia Sibiline, în versurile 611–615, unde autorul (aparent un evreu egiptean) povestește despre invazia Egiptului de către Antioh al IV-lea în 169 î.Hr. și despre confiscarea unei prade enorme. Menționarea ulterioară a unui incendiu (versul 618) ar putea fi legată de jefuirea Templului din Ierusalim de către Antioh al IV-lea, iar versurile care descriu abundența „epocii de aur” (619–624) amintesc de profețiile din Cartea lui Daniel despre „împărăția veșnică a sfinților Celui Preaînalt”, care avea să vină după eliberarea de sub seleucizi. Acest pasaj datează cu siguranță de la mijlocul secolului al II-lea î.Hr., când Iudeea trecea printr-un război de eliberare condus de Macabei.

În cele din urmă, Antioh al IV-lea ar putea apărea în Cartea a V-a Sibilină. Versurile 101-110, care povestesc despre un anumit rege persan (?) care va devasta Asia și va amenința „orașul celor drepți” (Ierusalimul?), creează impresia că evenimentele se petrec în jurul anilor 169-167 î.Hr. Totuși, această profeție este extrem de neclară și confuză. Este posibil ca aici imaginile lui Alexandru cel Mare și ale lui Antioh al IV-lea Epifanes să se fi contopit. Comentatorii creștini medievali au văzut aici o referință la viitorul antagonist al lui Hristos. Într-un manuscris, versurile 101-110 sunt explicate astfel: „Anticristul cu armata persană face o campanie spre Vest până la posesiunile romanilor, apoi se întoarce spre Est și se apropie de Ierusalim, unde este învins de Hristos, care a coborât din nou pe pământ.”

Extrase din Cărțile Sibiline sunt prezentate în traducerea de M. și V. Vitkovsky (Moscova, 1996).

A 3-a CARTE SIBILINĂ, 381-400

Pentru III 381-400

Dar macedonenii promit necazuri grave întregii Asii;

Și o altă mare durere va izbucni pentru Europa -

Vai de tribul imaginarilor cronidieni și de rasa sclavilor [200] ;

Și Babilonul, bine fortificat, le va captura armata [201]

385 Acești oameni vor fi numiți conducătorii întregii lumi,

Dar împărăția lor va pieri din cauza unor dezastre teribile, fără a lăsa nicio urmă

Chiar și legile privind urmașii, în diferite țări dispersate [202] .

Soțul trădător va intra în fericita Asie atunci,

Va purta pe umeri o robă de porfir.

390 Fulgerul îl va aduce pe lume [203] . De aceea, fioroși,

Sălbatic și nestatornic, jugul Asiei este malefic

Acest soț va găti, iar sângele crimei va fi crud

Aici pământul se va îmbăta. Dar Hades îl va potoli pe sugătorul de sânge.

Familia pe care voia să o distrugă din temelii,

395 El însuși îl va distruge [204] , dar singura rădăcină este -

Atunci cel însetat de sânge va tăia unul dintre cele zece coarne [205] ,

După aceea, va planta un nou vlăstar lângă rândul anterior.

Dar după ce l-a distrus pe tatăl familiei purtătoare de porfir,

El va pieri și din mâinile [copiilor, conspiratorilor îndrăzneți;] [206]

400 Și atunci cornul care a fost plantat lângă el va domni [207]

36. III 608-623

Un nou conducător va domni atunci în Egipt și va deveni

El este al șaptelea de la începutul domniei grecilor [208] , adică

610 Din vremea când puterea bărbaților macedoneni începe aici.

Aici, precum un vultur în flăcări, marele rege asiatic [209]

El va apărea, acoperind țara cu trupe de pedestrași și de călăreți;

Va distruge tot ce-i stă în cale și va umple totul cu răutate.

Puterea regală va fi zdrobită atunci în Egipt, iar invadatorul,

615 După ce a luat toată prada, va naviga peste marea vastă. [210]

Oamenii înaintea Domnului Dumnezeu, cel mare și veșnic, semințiile

Albii se vor închina aici, coborând pe pământul-doică.

Creațiile mâinilor omenești se vor prăbuși și vor pieri în foc;

Dar vor primi în schimb o mare bucurie de la Dumnezeu 620

Muritorilor, căci pământul, copacii și pășunile vor fi

Aduceți roade adevărate [211] și atunci va fi din belșug

Miere dulce, vin, lapte alb ca zăpada, pâine -

Principalul lucru este pâinea, pentru că este cel mai înalt bine pentru muritori.

Sunet V 88-110 88

Glorioasă mamă a orașelor, și tu, Alexandria,

Vei cădea victimă a războiului și a ceea ce ai deținut odată,

90 Vei da totul celui din urmă ca pedeapsă pentru caracterul tău obraznic...

93 Persanul îți va inunda țara ca o grindină crudă,

Aducând moarte și distrugere, va distruge oamenii cu minți rele.

95 Altarele vor fi pline de sânge, acoperite cu trupurile celor uciși -

Puternicul barbar va comite și alte nebunii ca acestea,

Ca o furtună de nisip, intenționând să-ți grăbească sfârșitul.

Orașul este fericit, atunci vei îndura multe necazuri!

Toată Asia va plânge, amintindu-și de darurile care...

100 I-ai încoronat capul, dar acum și ea va pieri.

Noul conducător persan va supune țara ruinei,

Toți vor fi uciși de ea, iar viața în acele locuri va înceta.

Doar o treime din nenorocita rasă muritoare va supraviețui.

Aici va zbura cu un salt ușor pe aripi spre Est,

105 Chinuind pământul cu război, transformându-l într-un deșert.

Putere pe culmile propriei puteri, deși chinuită de frică,

El se va apropia de cetatea celor drepți, voind să o distrugă [212] .

Atunci un rege trimis de Dumnezeu se va ridica împotriva lui,

(Και κεν τις Θεόθίν βασιλείς πεμφθείς επί ίδίων)

Asta va distruge toți regii și cei mai buni războinici [213] .

110 Astfel, nemuritorul [Domnul] va executa judecata asupra oamenilor.

Pentru III 381-400

Dar macedonenii promit necazuri grave întregii Asii;

Și o altă mare durere va izbucni pentru Europa -

Vai de tribul imaginarilor cronidieni și de rasa sclavilor [200] ;

Și Babilonul, bine fortificat, le va captura armata [201]

385 Acești oameni vor fi numiți conducătorii întregii lumi,

Dar împărăția lor va pieri din cauza unor dezastre teribile, fără a lăsa nicio urmă

Chiar și legile privind urmașii, în diferite țări dispersate [202] .

Soțul trădător va intra în fericita Asie atunci,

Va purta pe umeri o robă de porfir.

390 Fulgerul îl va aduce pe lume [203] . De aceea, fioroși,

Sălbatic și nestatornic, jugul Asiei este malefic

Acest soț va găti, iar sângele crimei va fi crud

Aici pământul se va îmbăta. Dar Hades îl va potoli pe sugătorul de sânge.

Familia pe care voia să o distrugă din temelii,

395 El însuși îl va distruge [204] , dar singura rădăcină este -

Atunci cel însetat de sânge va tăia unul dintre cele zece coarne [205] ,

După aceea, va planta un nou vlăstar lângă rândul anterior.

Dar după ce l-a distrus pe tatăl familiei purtătoare de porfir,

El va pieri și din mâinile [copiilor, conspiratorilor îndrăzneți;] [206]

400 Și atunci cornul care a fost plantat lângă el va domni [207]

36. III 608-623

Un nou conducător va domni atunci în Egipt și va deveni

El este al șaptelea de la începutul domniei grecilor [208] , adică

610 Din vremea când puterea bărbaților macedoneni începe aici.

Aici, precum un vultur în flăcări, marele rege asiatic [209]

El va apărea, acoperind țara cu trupe de pedestrași și de călăreți;

Va distruge tot ce-i stă în cale și va umple totul cu răutate.

Puterea regală va fi zdrobită atunci în Egipt, iar invadatorul,

615 După ce a luat toată prada, va naviga peste marea vastă. [210]

Oamenii înaintea Domnului Dumnezeu, cel mare și veșnic, semințiile

Albii se vor închina aici, coborând pe pământul-doică.

Creațiile mâinilor omenești se vor prăbuși și vor pieri în foc;

Dar vor primi în schimb o mare bucurie de la Dumnezeu 620

Muritorilor, căci pământul, copacii și pășunile vor fi

Aduceți roade adevărate [211] și atunci va fi din belșug

Miere dulce, vin, lapte alb ca zăpada, pâine -

Principalul lucru este pâinea, pentru că este cel mai înalt bine pentru muritori.

Sunet V 88-110 88

Glorioasă mamă a orașelor, și tu, Alexandria,

Vei cădea victimă a războiului și a ceea ce ai deținut odată,

90 Vei da totul celui din urmă ca pedeapsă pentru caracterul tău obraznic...

93 Persanul îți va inunda țara ca o grindină crudă,

Aducând moarte și distrugere, va distruge oamenii cu minți rele.

95 Altarele vor fi pline de sânge, acoperite cu trupurile celor uciși -

Puternicul barbar va comite și alte nebunii ca acestea,

Ca o furtună de nisip, intenționând să-ți grăbească sfârșitul.

Orașul este fericit, atunci vei îndura multe necazuri!

Toată Asia va plânge, amintindu-și de darurile care...

100 I-ai încoronat capul, dar acum și ea va pieri.

Noul conducător persan va supune țara ruinei,

Toți vor fi uciși de ea, iar viața în acele locuri va înceta.

Doar o treime din nenorocita rasă muritoare va supraviețui.

Aici va zbura cu un salt ușor pe aripi spre Est,

105 Chinuind pământul cu război, transformându-l într-un deșert.

Putere pe culmile propriei puteri, deși chinuită de frică,

El se va apropia de cetatea celor drepți, voind să o distrugă [212] .

Atunci un rege trimis de Dumnezeu se va ridica împotriva lui,

(Και κεν τις Θεόθίν βασιλείς πεμφθείς επί ίδίων)

Asta va distruge toți regii și cei mai buni războinici [213] .

110 Astfel, nemuritorul [Domnul] va executa judecata asupra oamenilor.

VELIAR AL CĂRȚILOR SIBILINE

Cuvântul „Belial” derivă din *cuvântul belial din Vechiul Testament,* tradus de obicei din ebraică ca „fără valoare, fără valoare”. Cercetătorii talmudici l-au interpretat ca „un om fără jug”, „nepotrivit pentru a fi pus sub jug”. [214] Septuaginta traduce *belial* ca rcapctvofioc, („rău”, „fără lege” - Deut. 13:13). Evreii postbiblici l-au personificat pe Belial (varianta: Veliar) și au început să-l perceapă ca unul dintre demoni sau chiar ca Satan, principalul adversar al lui Dumnezeu. În Testamentele celor Doisprezece Patriarhi, Veliar este numit șeful duhurilor rele, „prințul rătăcirii”, care îl îndrumă pe om pe calea răului și stăpânește viciile sale (ZavRuv 4:7, 11; 6:3; ZavSim 5:3; ZavLev 3:3; 18:2; 19:1 etc.): în cele din urmă, va fi legat de duhul lui Dumnezeu și „aruncat în foc pentru totdeauna” (ZavIs 7:7; ZavDan 5:1). În Cartea apocrifă a Jubileelor, Veliar apare ca acuzator al oamenilor înaintea tronului lui Dumnezeu (1:20; 15:32), adică este direct asociat cu Satana [215] . Conform sulului războiului de la Qumran, Belial îi conduce pe „fiii întunericului” care vor fi învinși de Dumnezeu și de oștirea cerească în războiul final (1QM 1:5; 15:3; 18:1, 2). Ca nume propriu, termenul „Belial” a fost preluat în Noul Testament. În 2 Corinteni, Pavel întreabă: „Ce legătură este lumina cu întunericul? Și ce înțelegere are Hristos cu Belial?” (6:14-15).

Veliar este menționat în aceeași calitate în a 2-a și la începutul celei de-a 3-a cărți sibiline, iar începutul celei de-a 3-a cărți (rândurile 1-96) este un fel de continuare a celei de-a 2-a. Imediat înainte de menționarea lui Veliar în a 3-a carte, există indicii transparente despre războiul civil din Roma din 44-42 î.Hr., iar apoi se vorbește despre domnia Cleopatrei a VII-a a Egiptului. Acest lucru ne permite să datăm profeția despre Veliar în ultimul sfert al secolului I î.Hr. Judecând după context, autorul acestor rânduri a fost un evreu alexandrin.

Este demn de remarcat, totuși, că Belial din cărțile sibiline nu este exact Satan, ci mai degrabă instrumentul său, falsul Mesia, care ispitește oamenii cu minuni și semne false. El provine dintre fiii oamenilor („din Sebasteeni") și are evident o biografie pământeană. Autorul primei părți a celei de-a treia cărți sibiline prezice că Belial și oamenii ispitiți de el vor pieri în foc înainte de sfârșitul lumii. Au existat multe sugestii cu privire la cine ar putea fi înțeles prin Belial în acest caz, dar cea mai acceptabilă, în opinia noastră, este candidatura regelui Irod cel Mare. Copiștii creștini l-au asociat pe Belial sibilin cu Anticristul. În unele manuscrise, înainte de rândul 63 al celei de-a treia cărți, există post-scriptumuri precum acesta: „După aceasta [Sibila] începe să vorbească despre înșelător, adică despre Anticrist". Identificarea finală a lui Belial cu antagonistul lui Hristos a avut loc în Înălțarea apocrifă a lui Isaia (vezi mai jos, secțiunea II).

165 A venit vremea secerișului [216] , când unii, asemenea profeților,

Vor răspândi vești pe tot pământul și vor născoci multe înșelăciuni.

Aici va veni Veliar și va arăta multe semne.

Cei aleși, cei mai drepți, au suferit în acea vreme mari necazuri

Ei se așteaptă la confuzie și vor fi supuși la tot felul de insulte,

170 La fel ca pe evrei, el îi amenință cu o mânie cumplită

Un anumit popor din Orient, format din zece triburi [217] .

Vor începe să-i caute pe cei care au murit din mâna asirienilor,

Evreii sunt apropiați prin sânge, dar vor pregăti moartea pentru neamuri...

... Atunci va apărea Veliar; el va fi dintre Sebastiani [218]

ἑκ δέ Σεβαστηυώυ ήξει Βελίαρ μετοπίσθεν

El va muta munții din loc și va potoli marea furtunoasă,

65 El va opri soarele și luna, care poartă lumină pe cer,

Cei care au murit vor învia și se vor întâmpla multe semne miraculoase.

El o va revela oamenilor [219] ; dar sfârșitul lumii nu va veni încă, -

Totul va fi doar o ispită, deși, desigur, va înșela destui.

Acești credincioși evrei Belial și mulți alții

70 de oameni muritori care nu cunosc Legea și Cuvântul lui Dumnezeu.

Dar de îndată ce amenințările marelui Dumnezeu încep să se împlinească,

Flăcări care vor arde totul vor curge în râuri pe pământ;

Veliar și poporul arogant vor pieri în flacăra aceea,

Toți cei care au crezut în cuvintele și faptele sale.

75 Femeia (γυναικός) va lua atunci în stăpânire deplină lumea [220] și va deveni

El trebuie să i se supună în toate și să o asculte fără nicio îndoială.

După aceea, văduva [221] va deveni regina lumii (χήρη βασιλξεσι)…

„CEL FĂRĂ LEGE” ȘI „BALAUREA” ÎN Psalmii lui Solomon

***

Așa-numiții Psalmi ai lui Solomon sunt apocrife din Vechiul Testament create în a doua jumătate a secolului I î.Hr. Optsprezece psalmi din această colecție au ajuns până la noi ca parte a Septuagintei, dar aceasta este probabil o traducere greacă a unui original ebraic sau aramaic pierdut. Lucrarea în ansamblu

seamănă cu Psaltirea canonică și a fost evident creată în imitația acesteia, iar textul grecesc al Psalmilor lui Solomon este foarte apropiat de psalmii canonici conform traducerii aceleiași Septuaginte. Poate că, mai devreme, existau mult mai mulți psalmi scriși în numele lui Solomon decât cei optsprezece cunoscuți de noi. În „Stichometrul" Patriarhului Constantinopolului Nichifor (începutul secolului al IX-lea) se spune că Psalmii lui Solomon conțin 2100 de versete, în timp ce în colecția care a supraviețuit există doar 334.

Biserica a clasificat acești psalmi drept „nesfinți" și a interzis folosirea lor în cult. Cu toate acestea, în multe comunități creștine, Psalmii lui Solomon au continuat să fie citiți împreună cu psalmii canonici și chiar au ajuns în codurile cărților sacre.

Tonul general al psalmilor și gama de idei exprimate în ei sugerează că autorul era apropiat de partidul fariseilor. Tema principală a colecției este invazia Ierusalimului de către străini și profanarea Templului, care a avut loc din cauza păcatelor și nelegiuirilor evreilor înșiși. Psalmistul cheamă „poporul lui Dumnezeu să se pocăiască și să se întoarcă la Domnul lor" și exprimă, de asemenea, speranța că Dumnezeu se va răzbuna pe invadatorii străini. Cercetătorii au toate motivele să creadă că psalmii reflectă evenimentele războiului civil din Iudeea din 67-63 î.Hr. și invazia ulterioară a Ierusalimului de către armata romană a lui Pompei cel Mare, când orașul a fost asediat și distrus. Evreii au fost deosebit de sensibili la faptul că Pompei a intrat în Sfânta Sfintelor Templului, unde doar marele preot avea dreptul să intre *(Josephus Flavius.* Război, I 7-6; Antichități, XIV 4.4). Psalmistul vorbește despre aceasta ca despre o insultă nemaiauzită la adresa sanctuarului (2:2).

În Psalmul 17, Pompei este numit „om fărădelegit". Poate că acest cuvânt era deja considerat sinonim pentru Belial-Beliar (vezi preambulul documentului anterior). În Psalmul 2, Pompei este desemnat ca „păcătos" și ca „dragon" pe care Domnul l-a pedepsit pentru aroganța și trufia sa „pe munții Egiptului". Detaliile despre ceea ce s-a întâmplat aici nu lasă nicio îndoială că psalmistul cunoștea circumstanțele uciderii lui Pompei în Egipt în anul 48 î.Hr.

Imaginea balaurului, dușmanul și profanătorul sanctuarului, a fost împrumutată ulterior de Ioan Teologul pentru a-l desemna pe Satana, care se ridicase împotriva Bisericii (Apocalipsa 12:9). Gândurile arogante atribuite lui Pompei („Voi fi stăpânul pământului și al mării" – 2:33), precum și comportamentul său sfidător față de Dumnezeu, amintesc de comportamentul „regelui cel rău" Antioh al IV-lea Epifan din Cartea Profetului Daniel (8:25; 11:36-37) și, la rândul lor, s-au reflectat în relatările creștine despre venirea Anticristului.

Fragmente din colecție sunt prezentate conform ediției protopopului A. Smirnov (Kazan, 1896). Pentru o mai bună înțelegere a psalmului 17, am folosit și traducerea lui A. B. Ranovich (Moscova, 1933).

PSALMII LUI SOLOMON, II, VIII, XVII

(1) Când cel rău s-a înălțat cu mândrie, [222] a dărâmat zidurile întărite cu un berbec , [223] și Tu nu ai împiedicat. (2) Neamuri străine s-au suit pe altarul Tău, l-au călcat în picioare cu încălțămintea lor în mândrie, [3] pentru că fiii Ierusalimului au profanat sanctuarul Domnului, au pângărit darurile lui Dumnezeu cu nelegiuirile lor . [224] (4) De aceea a zis El: „Leapădați-i de la Mine; nu-Mi găsesc plăcerea în ei!” (5) Frumusețea slavei Lui este socotită ca o nimica toată înaintea lui Dumnezeu, este complet pângărită. (6) Fii și fiice în captivitate crudă; cu o pecete (ἐν σφραγνίδι) [225] la gât, un semn printre neamuri . [226] . [227] Căci au făcut răul împreună și n-au ascultat . [228] (9) Cerurile s-au întristat și pământul i-a scârbit, căci nimeni nu va face în el ce au făcut ei. (10) Și pământul va cunoaște toate judecățile Tale drepte, Dumnezeule.

(11) I-au făcut pe copiii Ierusalimului de râs, în loc de desfrânații din el ; [230] oricine trece a intrat înaintea soarelui. (12) Și-au râs de nelegiuirile lor și de calea pe care au făcut-o; și-au pus nelegiuirile înaintea soarelui . [231] Și fiicele Ierusalimului sunt pângărite după judecata Ta, pentru că s-au pângărit cu necurăția amestecului cu alții . [232] (14) Sunt întristat în pântecele meu și în rărunchii mei pentru ele . [233] (15) Te voi socoti neprihănit, Dumnezeule, în neprihănirea inimii mele ; [234] căci în judecățile Tale este dreptatea Ta, Dumnezeule. [16] Căci ai răsplătit păcătoșii după faptele lor și după păcatele lor, după nesfârșita lor nelegiuire . [235] . [236] (19) Căci neamurile au pângărit Ierusalimul călcându-l în picioare; frumusețea lui a fost aruncată de pe tronul slavei lui. (20) S-a încins cu sac ca o haină de frumusețe și și-a pus un șnur pe cap ca o coroană; (21) A luat cununa slavei pe care Dumnezeu i-o pusese . [237] Frumusețea ei a fost aruncată la pământ de rușine.

(22) Atunci m-am uitat și m-am rugat Domnului și am zis: „Destul este, Doamne, că mâna Ta este grea asupra Ierusalimului [238] , aducând neamurile [împotriva lui]. (23) Căci au batjocorit și n-au cruțat în mânia mâniei cu răutate; și vor fi aduși la sfârșit, dacă Tu, Doamne, nu-Ți vei răzbuna mânia împotriva lor. (24) Căci ei (=vrăjmașii) n-au lucrat din gelozie, ci din mânia sufletelor lor, vărsându-și mânia asupra lor (=evreilor) în pradă jafului. (25) Nu întârzia, Dumnezeule, să le pedepsești pe capul lor, ca să prefaci mândria balaurului [239] în rușine.” (26) Și n-am așteptat mult până când Dumnezeu mi-a arătat mândria Lui, [a arătat] pe

Cel ce a fost străpuns pe munții Egiptului, care a fost cel mai disprețuit, care a fost doborât pe uscat și în mare; (27) Trupul Lui a fost purtat pe valuri în mare rușine și nu era nimeni să-l îngroape; căci El (Dumnezeu) l-a distrus în rușine [240] . – (28) El nu a considerat că este om și nici nu a luat în considerare aceasta din urmă [241] . (29) El a zis: „Voi fi stăpânul pământului și al mării” [242] și nu știa că Dumnezeu este mare, puternic în marea Lui putere. (30) El este Regele în ceruri, judecând regi și domni, (31) care mă înalță la glorie și mă cufundă într-un somn de mândrie spre o pieire veșnică în rușine [pentru că] ei nu L-au cunoscut.

(32) Și acum, voi, prinți ai pământului, priviți judecata Domnului, căci El este un Împărat mare și drept, care judecă sub ceruri. (33) Binecuvântați pe Dumnezeu, voi, care vă temeți de Domnul cu pricepere, căci mila Domnului este cu judecată peste cei ce se tem de El, (34) ca să facă deosebire între cel drept și cel rău și să răsplătească pe cel rău după faptele lui pe vecie, (35) și să aibă milă de cel drept de ocara celui rău și să răsplătească celui rău pentru ceea ce a făcut el celui drept. (36) Căci Domnul este bun cu cei ce-L cheamă cu răbdare, ca să-Și arate mila față de sfinții Săi, pentru ca ei să rămâie cu putere înaintea Lui. (37) Binecuvântat să fie Domnul în fața robilor Săi pe vecie.

VIII. [Psalmul] lui Solomon; pentru victorie.

(1) Urechea mea a auzit vuietul și vuietul războiului, sunetul unei trâmbițe care vestește crima și nimicirea, (2) glasul unui popor numeros, ca un vânt puternic, ca o vâltoare de foc puternic care mătură pustia. (3) Atunci am zis în inima mea: „Unde îi va judeca Dumnezeu ? ” (4) Am auzit vuietul în Ierusalim, cetatea sfântă. (5) Mi s-a zdrobit coapsa când l-am auzit, genunchii mi s-au slăbit , [244] inima mi s-a înspăimântat, oasele mi s-au cutremurat ca inul . [245] (6) [Am] zis: „Își vor îndrepta căile în dreptate.” (7) [Am] cugetat la judecățile lui Dumnezeu de la facerea cerului și a pământului; Dumnezeu Și-a îndreptățit judecățile din veșnicie . [246] (8) Dumnezeu le-a descoperit păcatele înaintea soarelui; tot pământul a cunoscut judecățile drepte ale lui Dumnezeu. (9) În locurile ascunse ale nelegiuirii lor, în mânie, fiul s-a amestecat cu mama sa și tatăl cu fiica sa. (10) Fiecare și-a amăgit soția aproapelui său [247] și au făcut legământ cu ei înșiși, jurând împotriva lor. (11) Au jefuit lucrurile sfinte ale lui Dumnezeu, pentru că nu este moștenitor care să izbăvească . [248] (12) Au călcat în picioare altarul Domnului cu tot felul de necurății și au pângărit jertfele cu scurgerea de sânge lunară, ca pe o carne necurată . [249] (13) Nu au părăsit păcatul pe care nu l-au săvârșit, mai mult decât neamurile . [250]

(14) De aceea, Dumnezeu le-a amestecat un duh de rătăcire, i-a făcut să bea un pahar de vin tare până s-au îmbătat [251] . (15) A adus de la marginile pământului pe cel care lovește cu putere [252] ; S-a hotărât să poarte război

împotriva Ierusalimului și a țării lui. (16) Atunci conducătorii țării au ieșit la el cu bucurie și i-au zis: „Binecuvântată este calea ta! Intră în pace!” (17) Ei (conducătorii) au netezit drumurile aspre la intrarea (=dușmanilor) lor, au deschis porțile Ierusalimului, i-au încununat zidurile [253] . (18) A intrat, ca un tată, în casa fiilor săi, în pace; Și-a pus picioarele în mare siguranță, (19) A luat în stăpânire turnurile fortificate și zidul Ierusalimului [254] , căci Dumnezeu îl adusese în siguranță din cauza rătăcirii lor. (20) A nimicit pe conducătorii lor și pe toți înțelepții din sfat; a vărsat sângele locuitorilor Ierusalimului ca apa necurăției . [255] (21) A luat cu sine pe fiii și fiicele lor, pe care îi născuseră în necurăție . [256] (22) Au umblat în necurăția lor, așa cum făcuseră părinții lor, și au pângărit Ierusalimul și numele sfânt al lui Dumnezeu. [23] Dumnezeu a fost drept în judecățile Sale printre neamurile pământului, iar sfinții lui Dumnezeu au fost ca niște miei nevinovați în mijlocul lor . [257] (24) Binecuvântat fie Domnul, care judecă tot pământul în dreptatea Sa.

(25) Iată, acum, Dumnezeule, Tu ne-ai arătat judecata Ta în dreptatea Ta. Ochii noștri au văzut aceste judecăți, Dumnezeule. (26) Noi am îndreptățit Numele Tău, care este slăvit pe vecie, căci Tu ești un Dumnezeu al dreptății, care judeci pe Israel cu răzbunare. (27) Îndreaptă-Ți mila, Dumnezeule, spre noi și ai milă de noi. (28) Adună pe cei risipiți ai lui Israel [258] cu îndurare și bunătate, căci credincioșia Ta este cu noi. (29) Chiar și noi ne-am împietrit gâtul și Tu ești Cel ce ne pedepsești. (30) Nu ne disprețui, Dumnezeul nostru, ca să nu ne înghită neamurile, căci nu este nimeni care să ne izbăvească. (31) Tu ești Dumnezeul nostru de la început și nădejdea noastră este în Tine, Doamne. (32) Și nu ne-am abătut de la a Te urma, căci judecățile Tale sunt bune pentru noi. (33) Pentru noi și pentru copiii noștri este bunăvoința pe vecie. Domnul este Mântuitorul nostru; nu ne vom mai clătina în veci de veci. (34) Domnul este binecuvântat pentru judecățile Sale prin gura sfinților și binecuvântat este Israel de Domnul în veci.

XVII. Psalmul lui Solomon cu cântări; rege (ψαλμός τψ Σαλομών μετ ώδής τώ βασιλεί) [259] .

(1) Doamne, Tu ești Împăratul nostru din veșnicie în veșnicie, căci în Tine, Dumnezeule, se va slavi sufletul nostru . [260] (2) Și cât este timpul vieții unui om pe pământ? După vremea lui este nădejdea lui. (3) Noi însă ne vom încrede în Dumnezeu, Mântuitorul nostru, căci puterea Dumnezeului nostru este veșnică, cu îndurare. Și Împărăția Dumnezeului nostru este peste neamuri, în judecată, în veșnicie . [261] (4) Tu, Doamne, ai ales pe David să fie împărat peste Israel și i-ai jurat prin sămânța lui pe vecie că Împărăția lui nu va trece dinaintea Ta. (5) Totuși, pentru păcatele noastre, păcătoșii s-au ridicat împotriva noastră; cei cărora le-ai făcut făgăduințe au venit asupra noastră și ne-au izgonit; au luat [puterea] cu forța și nu au slăvit Numele Tău vrednic de laudă. (6) În slavă și-au pus o coroană împărătească, pentru înălțarea lor; au pustiit tronul lui David în

mândria lor triumfătoare . [262] (7) Și Tu, Dumnezeule, îi vei doborî și le vei lua sămânța de pe pământ [263] , când un străin se va ridica împotriva lor [264] . (8) Tu le vei pedepsi după păcatele lor, Dumnezeule; să se facă după faptele lor. (9) Dumnezeu nu a avut milă de ei, le-a pus la încercare sămânța și n-a cruțat pe niciunul dintre ei. (10) Domnul este credincios în toate judecățile Sale pe care le împlinește pe pământ.

(11) Omul cel rău a pustiit țara noastră cu locuitorii ei; a nimicit împreună tineri, bătrâni și copiii lor. (12) În mânia frumuseții Sale, i-a trimis la apus si pe prinții țării i-a dat de râs și nu i-a cruțat. (13) Vrăjmașul a fost un străin și inima lui este străină Dumnezeului nostru. (14) Și tot ce a făcut în Ierusalim a fost ca neamurile în cetățile lor tari . (15) Și fiii legământului i-au întrecut printre popoarele amestecate ; nu era printre ei nimeni care să practice mila și adevărul în mijlocul Ierusalimului. (16) Cei ce iubesc adunarea sfinților au fugit de ei; sunt ca vrăbiile care se scoală din patul lor; (17) Au rătăcit prin pustii ca să-și scape sufletele de rău; și în ochii celor prinși în exil [268] un suflet mântuit de ei era prețios. (18) Au fost împrăștiați prin toată țara din cauza celor răi; Căci cerurile încetaseră să mai plouă pe pământ [269] . (19) Izvoarele veșnice ale adâncului erau oprite de munții înalți, pentru că nu era nimeni printre ei care să îndeplinească dreptatea sau judecata. (20) De la conducătorul lor până la cel mai mic dintre oameni, toți erau în tot păcatul: regele în răutate, judecătorul în neascultare și poporul în păcat.

(21) Privește, Doamne, și ridică-le un împărat, fiul lui David, în vremea pe care ai ales-o Tu, Dumnezeule, ca robul Tău să domnească peste Israel . [270] (22) Și încinge-l cu putere, ca să lovească pe conducătorii răi , [271] și să curețe Ierusalimul de neamurile care îl calcă în picioare în nimicire. [23] El va izgoni pe păcătoși din moștenirea lor, cu înțelepciune și dreptate, va nimici mândria păcătoșilor. [24] Ca un vas de olar cu un toiag de fier, el va zdrobi toată puterea lor. [272] (25) El va nimici neamurile cele rele cu cuvântul gurii Sale, [273] pentru ca, la amenințările Sale, neamurile să fugă dinaintea Lui și va osândi pe păcătoși cu cuvântul inimii lor . [274] . [275] Căci îi va cunoaște că toți sunt fiii Dumnezeului lor . [276] (28) Îi va împărți după semințiile lor pe pământ și străinul și neamul nu vor mai locui cu ei. (29) El va judeca oamenii și neamurile în înțelepciunea dreptății Sale. Psalmul [277] .

(30) Și va avea neamurile neamurilor ca să-I slujească sub jugul Său; și va slăvi pe Domnul ca un semn pentru tot pământul [278] ; și va curăți Ierusalimul în sfințenie, ca la început [279] , (31) pentru ca neamurile să vină de la marginile pământului să vadă slava Lui [regele], aducând daruri de la fiii Săi obosiți (=Ierusalim) [280] și să vadă slava Domnului, cu care Dumnezeu L-a slăvit [=regele]; și el este un rege drept, învățat de Dumnezeu peste ei. (32) Și nu va fi nicio nelegiuire printre ei în zilele Lui, căci toți sunt sfinți, și regele lor este Mesia

Domnului [281] . (33) Căci nu se va încrede în cal, nici în călăreț, nici în arc, nu-și va îngrămădi aur și argint pentru război și nu-și va strânge multe nădejdi pentru ziua războiului . (34) Domnul Însuși este Împăratul Lui și nădejdea celui ce este tare în nădejdea lui Dumnezeu; și El va avea milă de toate neamurile care se tem de El. (35) Căci El va lovi țara cu cuvântul gurii Sale pentru totdeauna și va binecuvânta popoarele cu înțelepciune și bucurie. (36) El Însuși va fi curat de păcat, ca să domnească peste un neam mare; El va mustra prinții și va nimici pe păcătoși cu puterea cuvintelor. (37) Și nu va obosi în zilele lui cu Dumnezeul său, căci Dumnezeu l-a făcut puternic cu Duhul Sfânt, înțelept în sfat, pricepere, tărie și dreptate. (38) Și binecuvântarea Domnului va fi cu el în putere și el nu va obosi.

(39) Nădejdea Lui este în Domnul și cine I se poate împotrivi? Puternic în faptele Lui și tare în frică de Dumnezeu, (40) El paște turma Domnului cu credință și adevăr și nu va îngădui ca vreunul să lipsească din turma lor . (41) El îi va călăuzi pe toți cu dreptate și nu va fi printre ei aroganță ca să-i silească. (42) Aceasta este frumusețea împăratului lui Israel, pe care Domnul a cunoscut-o, ca să-l pună peste casa lui Israel, ca să-i învețe. (43) Cuvintele Lui sunt încercate prin foc, mai mult decât aurul cel mai curat; El va judeca în adunări semințiile poporului sfințit; cuvintele Lui sunt ca cuvintele sfinților în poporul sfințit. (44) Fericiți sunt cei ce se vor naște în zilele acelea, ca să vadă pe Dumnezeul lui Israel în adunarea semințiilor pe care le va crea Dumnezeu. (45) Dumnezeu să-Și aducă din nou mila Sa peste Israel și să ne izbăvească de necurăția vrăjmașilor întinați. (46) Domnul este Împărat în veci de veci.

„REGELE CARE NU ESTE AȘTEPTAT” DIN APOCALIPSA LUI EZRA

***

Cartea a 3-a apocrifă a lui Ezra aparține unei serii de apocalipse evreiești, care a început cu Cartea Profetului Daniel. Autorul apocrifelor a scris direct sub influența Cărții Profetului Daniel (există o referință directă la aceasta în 12:11), imitând-o atât în stilul de prezentare, cât și în conținut. Și aici, evenimentele trecute sunt relatate sub forma unor profeții despre viitor, care sunt puse în gura unei celebre figuri evreiești din vremea creării celui de-al Doilea Templu. Originalul ebraic al acestei lucrări este pierdut; textul a fost păstrat în traduceri latine, siriace, etiopiane, georgiene, armene și arabe, realizate la vremea respectivă dintr-o traducere greacă, de asemenea pierdută. Versiunea latină a fost inclusă în Vulgata și este prezentată acolo în trei cărți separate: cap. 1-2 - Ezra V, cap. 3-14 - Ezra IV, cap. 15-16 - Ezra VI. Strict vorbind, doar capitolele 3-14 sunt apocalipse evreiești, primele două și ultimele două capitole fiind adăugate ulterior de creștini.

Momentul creării bazei evreiești a apocrifelor poate fi apreciat prin semne interne. În capitolele 11 și 12, Imperiul Roman apare sub chipul unui vultur, iar în versetele 11:13 și 12:15, este indicat cu siguranță Cezar August, care a domnit mai mult decât alți împărați. Conducătorii romani care l-au urmat pe August apar sub chipul unor „pene mici”, iar autorul aduce numărul împăraților până la Nerva și Traian. Este foarte probabil ca a 3-a carte a lui Ezra să fi apărut după distrugerea Ierusalimului (70 d.Hr.), la sfârșitul anilor 90 d.Hr. [284] , aproximativ în același timp în care a fost creată Apocalipsa lui Ioan Teologul, care este apropiată de aceasta în spirit.

Ca și alte apocaliptice evreiești, autorul cărții a 3-a Ezra nu se limitează la trecut, ci încearcă să prezică viitorul apropiat al Israelului, pe care îl desenează conform schemei tradiționale: foarte curând după vremea necazurilor va exista un punct de cotitură, Mesia va apărea, va distruge toți dușmanii și va instaura o „împărăție veșnică” pentru „poporul ales”. În profețiile sale, autorul folosește imaginea celei de-a patra fiare din Cartea lui Daniel, prezentând-o ca fiind statul roman. Aici găsim o frază destul de caracteristică, care este, cum ar spune, un ecou al mesajelor despre „regele disprețuitor” al „zilelor din urmă” Antioh al IV-lea Epifan: „Atunci cel neașteptat va domni” (5:6). Poate că autorul are în minte un anumit conducător care îi va înlocui pe Nerva și Traian, a cărui domnie va fi marcată de haosul universal și va deveni cel mai înalt test pentru evrei. Poate că aceasta este o aluzie la Nero, al șaselea împărat roman, care a fost ucis în anul 68 d.Hr. e., dar, conform credinței populare, a rămas în viață, se ascunde în Orient și ar trebui să revină în curând la putere. Această credință a persistat timp de decenii. Revenirea așteptată a lui Nero este menționată în Cărțile Sibiline (4:137-139; 5:215-224), iar Ioan Teologul o sugerează și el (Apocalipsa 17:11). Cum putem atunci explica cuvintele „cel care nu este așteptat”? Conducătorii „acestei epoci”, care sunt încrezători în moartea sa, precum și oamenii ignoranți, neiluminați, nu așteaptă întoarcerea lui Nero, ci „cei care au cunoștință” știu că Nero se va întoarce - așa se poate comenta acest pasaj.

Poveștile despre dezastrele teribile care se vor întâmpla în timpul domniei acestui rege sunt în concordanță cu relatarea lui Ioan Teologul despre suferința sub jugul „fiarei” - Anticristul. Este evident că ambii scriitori apocaliptici au împrumutat imagini din aceleași surse, hrăniți cu aceleași idei.

Două pasaje din a 3-a carte a lui Ezra sunt prezentate în Traducerea Sinodală Rusă (RSP) folosind textul Vulgatei. În capitolul 5, discursul este rostit în numele arhanghelului Ieremial.

A TREIA CARTE A LUI EZRA, 5:1-13, 11:1-12:38

V (1) Despre semne: Iată, vin zile în care mulți dintre cei ce locuiesc pe pământ, care au cunoștință, vor fi răpiți, și calea adevărului va fi ascunsă, și lumea va da greș în credință [285] , (2) și se va înmulți nelegiuirea, pe care o vezi acum și despre care ai auzit de mult. (3) Și se va întâmpla că țara pe care o vezi acum [286] triumfând [287] va fi pustiită. (4) Și dacă Cel Preaînalt te va lăsa să trăiești [288] , vei vedea soarele după a treia trâmbiță strălucind deodată noaptea și luna de trei ori pe zi [289] ; (5) și copacii vor picură sânge, piatra își va da glasul [290] și neamurile vor fi clătinate (et populi commovebantur). (6) Atunci va domni Acela pe care locuitorii pământului nu-l așteaptă [291] și păsările vor zbura în alte locuri [292] . (7) Marea Sodomei va scoate pești; va scoate un glas noaptea pe care mulți nu-l cunosc; cu toate acestea, toată lumea îi va auzi glasul. (8) Va fi confuzie în multe locuri; foc va fi trimis din cer adesea [293] ; animalele sălbatice își vor schimba locurile, iar femeile necurate vor naște monștri [294] . (9) Apele dulci se vor transforma în sare și toți prietenii se vor întoarce unii împotriva altora [295] ; atunci mintea va fi ascunsă, iar rațiunea se va retrage în locul ei secret. (10) Mulți o vor căuta, dar nu o vor găsi, iar nedreptatea și nestăpânirea vor crește pe pământ. (11) O provincie o va întreba pe alta, care este alături: „A trecut prin tine dreptatea care face pe cel drept?” Și ea va spune: „Nu”. (12) În acel moment, oamenii vor spera, dar nu vor realiza ceea ce își doresc; vor munci, dar căile lor nu vor izbuti. (13) Mi se permite să vă spun despre aceste semne.

XI (1) Și am visat, și iată, un vultur (aliam) [296] s-a ridicat din mare [53] , având douăsprezece aripi cu pene și trei capete. (2) Și m-am uitat: iată, și-a întins aripile peste tot pământul și toate vânturile cerului au suflat asupra lui și norii s-au adunat. (3) Și am văzut, până când din penele lui au ieșit alte pene mici, și din acestea au ieșit altele și mai mici și mai scurte. (4) Capetele lui erau odihnite, iar capul din mijloc era mai mare decât celelalte capete, dar se odihnea și el alături de ele. (5) Și m-am uitat: iată, vulturul zbura pe aripile sale și domnea peste pământ și peste toți cei care locuiesc pe el. (6) Și am văzut că tot ce este sub cer i se supunea și nimeni nu i se opunea, niciuna dintre viețuitoarele care erau pe pământ. (7) Și iată, vulturul stătea pe ghearele sale și a scos un glas către penele sale și a zis: (8) Nu vă uitați toți împreună [297] ; fiecare să doarmă la locul lui și să vegheze pe rând, (9) dar capetele să fie păstrate până la sfârșit [298] .

(10) Am văzut că glasul nu venea din capetele lui, ci din mijlocul corpului său. (11) I-am numărat penele mici și erau opt. (12) Și iată, o pană s-a ridicat în partea dreaptă și a domnit peste tot pământul. (13) Și după ce a domnit, i-a venit sfârșitul și locul ei nu s-a mai văzut. [299] Apoi s-a ridicat o altă pană și a domnit; aceasta a domnit mult timp . [300] (14) Și după ce aceasta a domnit și sfârșitul ei era aproape, ca și ea să dispară ca prima, (15) iată, s-a auzit un glas care i-a zis: (16) Ascultă, tu care ai stăpânit peste pământ atât de mult timp! Îți spun aceasta

înainte să începi să dispari. (17) Nimeni după tine nu va domni atât de mult cât ai domnit tu, nici măcar pe jumătate. (18) Și a treia pană s-a ridicat și a avut stăpânire ca înainte, dar și ea a dispărut [301] . (19) Și așa a fost cu toate celelalte: au avut stăpânire și apoi au dispărut pentru totdeauna. (20) Am văzut că, la momentul potrivit, următoarele pene au răsărit în partea dreaptă, pentru ca și ele să aibă stăpânire; și unele dintre ele au avut stăpânire, dar au dispărut imediat; (21) și altele dintre ele au răsărit, dar nu au primit nicio stăpânire. (22) După aceasta, cele douăsprezece pene nu au mai apărut, nici cele două pene mici; (23) și nimic nu a rămas în corpul vulturului, cu excepția celor două capete de odihnă și a celor șase pene mici.

(24) M-am uitat și iată, din cele șase pene mici, două s-au despărțit și au rămas sub capul care era în partea dreaptă, iar cele patru au rămas la locul lor. (25) Apoi penele de sub aripi au încercat să se ridice și să domnească. (26) Și iată, una s-a ridicat, dar a dispărut imediat. [302] (27) Și celelalte au dispărut chiar mai repede decât prima . [303] (28) Și m-am uitat: iată, și cele două pene rămase au încercat să domnească . [29] În timp ce încercau, unul dintre capetele de odihnă, care era cel din mijloc, s-a trezit și era mai mare decât celelalte două capete . [305] (30) Și am văzut că celelalte două capete erau alăturate lui. (31) Și acest cap a înspăimântat tot pământul și a stăpânit peste locuitorii pământului cu o mare asuprire și a deținut putere asupra globului (orbem terrarum) mai mult decât toate aripile care erau. (33) După aceasta am văzut că și capul din mijloc a dispărut brusc, la fel și aripile; (34) Au rămas două capete, care au domnit și ele peste pământ și peste locuitorii lui. (35) Și iată, capul din partea dreaptă l-a devorat pe cel din stânga . [306] (36) Și am auzit un glas care îmi spunea: „Privește [307] înaintea ta și ia aminte la ce vezi.”

(37) Și m-am uitat și iată, ca un leu [308] alergând din pădure și răcnind, a rostit o voce omenească către vultur și a zis: (38) Ascultă [309] ce am de gând să-ți spun și ce îți va spune Cel Preaînalt: (39) Nu ești tu cel care a rămas din cele patru fiare (quattor animalibus), pe care le-am rânduit să domnească peste lumea Mea, ca prin ele să vină sfârșitul acelor vremuri? [310] (40) Și a venit a patra dintre ele și a biruit toate fiarele care au fost înainte și a ținut lumea într-un mare cutremur și întreaga lume într-o asuprire cumplită și cu o asuprire foarte cumplită a celor care erau supuși și au locuit atât de mult timp pe pământ cu înșelăciune. (41) Nu ai judecat pământul cu dreptate; (42) I-ai asuprit pe cei blânzi, i-ai nedreptățit pe cei pașnici, i-ai iubit pe mincinoși, ai distrus locuințele celor ce ți-au făcut bine și ai dărâmat zidurile celor ce nu ți-au făcut niciun rău. (43) Atunci vina ta s-a suit până la Cel Preaînalt și mândria ta până la Cel Puternic. (44) Cel Preaînalt a privit spre vremurile mândriei și iată că s-au sfârșit și măsura răutății lor s-a împlinit. (45) De aceea, piere, vulturule, cu aripile tale înfricoșătoare, cu penele tale josnice, cu capetele tale rele, cu ghearele tale crude și cu tot trupul tău nevrednic, (46) pentru ca tot pământul să se odihnească

și să fie izbăvit de violența ta și să nădăjduiască în judecata și mila Făcătorului său.

XII (1) Când leul i-a spus aceste cuvinte vulturului, am văzut (2) că acel cap care rămăsese cu cele patru aripi care se duseseră la el și se ridicase să domnească nu mai apărea, ci a cărui împărăție era slabă și plină de tulburări. (3) Și m-am uitat și iată că dispăruseră și tot trupul vulturului era ars și pământul era îngrozit.

Atunci m-am trezit din neliniștea și extazul minții mele și din marea frică și am zis duhului meu: (4) Iată, mi-ai făcut aceasta, încercând căile Celui Preaînalt. (5) Iată, încă tremur în inima mea și sunt foarte slăbit în duhul meu și nu este nicio putere în mine din cauza marii frici de care am fost lovit în noaptea aceasta. (6) Acum, de aceea, mă voi ruga Celui Preaînalt ca El să mă întărească până la sfârșit. (7) Și am zis: Doamne Stăpâne, dacă am găsit har înaintea Ta, dacă m-ai găsit drept înaintea multora și dacă rugăciunea mea s-a ridicat cu adevărat înaintea feței Tale, (8) întărește-mă și arată-mi robului Tău tâlcuirea acestei vedenii cumplite, ca să-mi odihnesc sufletul pe deplin; (9) căci m-ai judecat vrednic să-mi arăți vremurile de pe urmă.

Și mi-a zis: (10) Aceasta este tâlcuirea vedeniei: (11) Vulturul pe care l-ai văzut venind din mare este împărăția pe care a văzut-o fratele tău Daniel într-o vedenie. (12) Dar nu i s-a explicat ce-ți voi explica eu acum. (13) Iată, vin zile când se va ridica pe pământ o împărăție mai înfricoșătoare decât toate împărățiile care au fost înaintea ei. (14) Și peste ea vor domni doisprezece împărați, unul după altul . [311] (15) Al doilea dintre ei va începe să domnească și va avea puterea mai mult decât ceilalți doisprezece. (16) Aceasta este tâlcuirea celor douăsprezece aripi pe care le-ai văzut. (17) Și că ai auzit glasul vorbind nu din capetele vulturului, ci din mijlocul trupului său, (18) Aceasta înseamnă că după vremea acelei împărății nu vor fi certuri mici și împărăția va fi în pericol de cădere. Dar nu va cădea atunci, ci va fi readusă la starea ei dintâi. (19) Și unde ai văzut opt pene mici de aripă legate de aripi, acestea înseamnă (20) că opt regi se vor ridica în împărăție, ale căror vremuri vor fi ușoare și ai căror ani vor fi scurți, iar doi dintre ei vor pieri. (21) Când se va apropia vremea de la mijloc, patru vor fi păstrate până la vremea când se va apropia sfârșitul ei; și doi vor fi păstrați până la sfârșit . [312] (22) Și unde ai văzut trei capete odihnindu-se, acestea înseamnă (23) că în zilele din urmă ale împărăției, Cel Preaînalt va ridica trei împărății [313] și va supune multe altele sub ele și vor stăpâni peste pământ și locuitorii lui (24) cu o asuprire mai mare decât toate cele dinainte. De aceea sunt numite capete de vultur, (25) căci ele îi vor sfârși nelegiuirile și îi vor pune capăt. (26) Și ceea ce ai văzut, că marele cap nu a mai apărut, înseamnă că unul dintre regi va muri în patul său, însă, cu chinuri (cum tormentis) [314] , (27) iar ceilalți doi vor fi devorați de sabie; (28) sabia unuia îl va devora pe cel care este cu el [315] , dar și el va muri de sabie la sfârșitul

timpurilor [316] . (29) Și ceea ce ai văzut, că două pene de sub aripi s-au dus la capul care este în partea dreaptă, (30) aceștia sunt cei pe care Cel Preaînalt i-a păstrat până la sfârșitul împărăției, adică o împărăție săracă și plină de necazuri [317].(31) Leul pe care l-ai văzut ridicându-se din pădure și răcnind, vorbind vulturului și mustrându-l pentru nelegiuirile lui cu toți elefanții limbii sale pe care i-ai auzit. (32) Acesta este Unsul, păstrat de Cel Preaînalt pentru sfârșitul împotriva lor și a nelegiuirii lor. El îi va mustra și le va aduce asupririle lor înaintea lor. (33) El îi va pune înaintea judecății celor vii și, după ce îi va mustra, îi va pedepsi. (34) El va izbăvi, în îndurare, pe rămășița poporului Meu, chiar pe cei care sunt păstrați în hotarele Mele și îi va bucura până va veni sfârșitul, ziua judecății despre care ți-am spus de la început. (35) Acesta este visul pe care l-ai visat și aceasta este interpretarea lui. (36) Numai tu ai fost vrednic să cunoști această taină a Celui Preaînalt. (37) Toate aceste lucruri pe care le-ai văzut, scrie-le într-o carte și pune-le într-un loc secret. (38) Și învață aceste lucruri pe cei înțelepți din poporul tău, ale căror inimi le găsești capabile să primească și să păstreze aceste taine. -…

„CEDRU” DIN APOCALIPSA SIRIANĂ A LUI BARUH

***

Apocalipsa lui Baruch a apărut în perioada dintre două revolte evreiești (70-135) [318] , când genul apocaliptic devenea deja învechit în literatura evreiască. Cea mai completă versiune a acestei lucrări ne-a parvenit în siriacă (cele mai vechi copii datează din secolele VI-VII), dar aceasta este o traducere din textul grecesc, care este totodată o traducere din originalul ebraic sau aramaic [319] . Versiunea siriacă a Apocalipsei a primit o denumire separată în literatura științifică drept a 2-a Carte a lui Baruch, spre deosebire de Cartea 1 deuterocanonică a lui Baruch (Baruch), conținută în Septuaginta, precum și de versiunile greacă și slavă ale acestei Apocalipse. În esență, Apocalipsa siriacă a lui Baruch este un duplicat al Apocalipsei lui Ezra, repetând-o atât în compoziția sa generală, cât și în gama de idei. Ambele scrieri exprimă durerea acută cauzată de înfrângerea evreilor în războiul cu Roma și de distrugerea Ierusalimului. Ambele exprimă speranța sosirii iminente a lui Mesia, care va răzbuna înfrângerea și îi va pedepsi pe asupritorii străini.

Într-una dintre viziuni (capitolele 36-40), autorul Apocalipsei lui Baruc folosește imaginea „celor patru regate” care au intrat în escatologia iudaică datorită Cărții profetului Daniel. Cu toate acestea, în loc de obișnuitele „fiare” și „coarne”, regatele sunt reprezentate aici de o pădure densă înconjurată de munți înalți. Un astfel de simbolism ar putea fi considerat neașteptat dacă nu ar exista alegorii similare în literatura iudaică [320] . Pădurea și munții din viziunea din 2 Baruc sunt opuse de o vie și un izvor care curge în ea. Devine clar că autorul

apocalipsei urmează tradiția Vechiului Testament, conform căreia via era adesea considerată un simbol al lui Israel. „Via Domnului oștirilor este casa lui Israel”, citim în Prima Carte a lui Isaia, „și oamenii lui Iuda sunt planta lui plăcută” (5:7). Isaia a fost reluat de profetul Osea: „Israel este o vie cu pomi verzi” (10:1). Apariția și dezvoltarea ideii mesianice l-au determinat pe 2 Baruh să introducă un element esențial în această imagine: un izvor care curge dintr-o vie, care devine un pârâu turbulent și spală pădurea ostilă. Acest „izvor” joacă același rol ca și „leul” din Apocalipsa lui Ezra și îl simbolizează pe Mesia lui Israel.

„Pădurea” are și un conducător, reprezentat de 2 Baruh ca cedrul Libanului. Deși interpretarea viziunii spune că cedrul semnifică ultimul conducător păgân (40:1), nu este nevoie să căutăm o persoană istorică specifică, oricare dintre împărații romani din perioada 70-135 î.Hr. Este o imagine generală a conducătorilor și generalilor romani, începând, poate, cu Pompei cel Mare, care a cucerit Ierusalimul în 63 î.Hr. și a profanat altarele evreiești (vezi mai sus: Psalmii lui Solomon) și terminând cu împăratul Hadrian, ale cărui trupe au înăbușit a doua revoltă evreiască. 2 Baruh profețește că, într-o confruntare cu Mesia, dușmanii lui Israel vor fi distruși, iar conducătorul lor va fi capturat, dus la Sion (adică la Ierusalim) și condamnat de Mesia. Spre deosebire de 3 Ezdra, care se limitează la sintagma generală că dușmanii lui Israel vor fi pedepsiți (12:33), 2 Baruh oferă câteva detalii despre acest act. Se spune că, prin judecata lui Mesia, conducătorul păgânilor („cedrul”) va fi executat („ars”) pe Muntele Sion (37:1; 40:2). Acest detaliu, datând aparent din profeția din Cartea lui Daniel despre „regele obraznic” care își va găsi moartea lângă „muntele sanctuarului glorios” (11:45), a fost reflectat și în Apocalipsa lui Ioan Teologul, care vorbește despre bătălia finală cu fiara în zona Armaghedonului (Muntele Meghido? - 16:16). De asemenea, este potrivit să reamintim în acest context „munții Egiptului”, unde „balaurul” a fost ucis, conform Psalmilor lui Solomon.

Traducerea fragmentului din Apocalipsa lui Baruch este dată în ediția:
L' **Apocalypse** Syriaque de Baruch. Introducere, traducere și comentariu, de P. Bogaert. Partea 1-I. Paris, 1969.

APOCALIPSA LUI BARUC, 35:1-40:4

XXXV (1) Și astfel eu, Baruh, am venit la Locul Sfânt [321] și m-am așezat pe ruinele lui. Am plâns și am spus:

(2) „Cine îmi va da apa izvorului, Un izvor de lacrimi pentru ochii mei?” [322]

(3) Până când voi jeli pentru Sion? Până când voi plânge pentru Ierusalim?

(4) Căci acesta este locul unde mă prosternez acum,

Unde marele preot așeza odată sfintele daruri: Și ardea tămâie, emanând mireasmă.

(5) Acum este lipsit de slavă și s-a făcut praf; fiind desfătarea sufletelor noastre, este presărat cu cenușă.

XXXVI (1) Și după ce am rostit aceste cuvinte, am adormit, iar apoi, la miez de noapte, mi s-a arătat o viziune. (2) Iată [323] , [se afla acolo] o pădure într-o vale, plantată cu [mulți] copaci și înconjurată de munți înalți și stânci abrupte. Și acea pădure ocupa o întindere vastă. Și iată, în fața ei creștea o vie [324] , în care țâșnea un izvor liniștit. (4) Dar [apa] acestui izvor, ajungând în pădure, s-a transformat într-un pârâu uriaș și a inundat pădurea, smulgând în același timp toți copacii din rădăcini și răsturnând toți munții din jur. (5) Astfel, pădurea arogantă a fost răsturnată și vârfurile munților au fost umilite. Și după ce izvorul a dat pe dinafară, doar [un] cedru [325] a rămas intact . (6) După ce pădurea a fost smulsă din rădăcini, distrusă și desrădăcinată, încât nimic nu a mai putut crește în locul ei, atunci, pentru ca via și izvorul să rămână în pace și liniște deplină, s-au apropiat de un loc nu departe de cedru. Și când s-au apropiat, el a fost uimit. (7) Și m-am uitat, și iată că via și-a deschis gura și a zis cedrului: „Nu ești tu, cedru, singurul care a supraviețuit distrugerii pădurii? Ai fost nedrept cu cei de sub tine și te-ai purtat cu răutate în toți anii tăi, așa că nimic bun nu a ieșit de la tine. Ai luat ce nu-ți aparținea și nu ai arătat niciodată milă de bunurile bune. (8) Ai nimicit pe conducătorii care stăteau departe de tine și ți-ai revărsat răutatea asupra celor care se apropiau de tine. Și atunci nu ai cruțat pe niciunul dintre cei pe care i-ai smuls din rădăcini. (9) Dar acum a venit ceasul când vei fi doborât. (10) Cade și fii doborât, cedrule, așa cum a căzut pădurea și a fost doborâtă; fii măturat odată cu ea și cu rădăcinile tale rele. Acum vei cădea în durere, vei fi supus chinurilor, căci ți-a venit vremea de apoi și pedeapsa pentru cruzimea ta.”

XXXVII (1) După aceea am văzut că cedrul fusese dat focului. Dar via a crescut și s-a întărit, iar în jurul ei era o vale plină de flori neofilite. Dar apoi m-am trezit și m-am ridicat.

XXXVIII (1) Și am strigat cu aceste cuvinte: „Doamne, Dumnezeul meu, Tu cunoști toate vremurile și le cârmuiești cu înțelepciune. (2) Legea Ta este vie și judecățile Tale sunt drepte. (3) Descoperă-mi înțelesul acestei viziuni. (4) Căci Tu știi că sufletul meu a trăit întotdeauna conform Legii, așa cum am fost învățat de la început (=de la naștere), nu m-am abătut de la ascultarea ei.”

XXXIX (1) Și El mi-a răspuns astfel: „Baruh, iată, îți voi explica această viziune. (2) Pădurea vastă pe care ai văzut-o, înconjurată de munți înalți și stânci, este un semn [326] . (3) Iată ce ai văzut: împărăția [327] care a distrus Sionul va fi ea însăși distrusă și înlocuită de o altă [împărăție] [328] . (4) Dar nu va dura mult și

după ea va veni o alta, o a treia [329] ”, care va domni o vreme, dar va pieri și ea. (5) După ea, se va ridica o a patra împărăție [330] , care va fi mai distructivă și mai rea decât toate cele anterioare. Stăpânirea ei crudă se va extinde, ca valea în care se afla pădurea. Și se va ridica deasupra tuturor înălțimilor, ca un cedru din Liban. (6) Dreptatea se va ascunde departe de ea, ca să caute refugiu de nedreptatea ei, așa cum se ascund și se ascund fiarele sălbatice în pădure. (7) Dar când va veni sfârșitul lui, atunci va veni împărăția [331] lui Mesia al meu. [Această împărăție] este ca un izvor și o vie; și când se va deschide, va smulge din rădăcini toate hoardele care s-au adunat împotriva lui. (8) Și cedrul înalt pe care l-ai văzut, singurul care a mai rămas din pădure, spre care via s-a întors și i-a vorbit, iată semnificația lui:

XL (1) Ultimul conducător care va rămâne după distrugerea tuturor hoardelor [din jurul] lui va fi legat și adus pe Muntele Sion. Mesia Meu îl va acuza pentru toate cruzimile sale și va fi legat pentru faptele rele pe care le-a săvârșit și va fi înfierat de el (=Mesia). (2) Apoi îl va ucide și va salva rămășița poporului Meu și îi va aduce în locul pe care l-am pregătit. (3) Și această împărăție va dăinui pentru totdeauna [332] până când va veni sfârșitul acestei lumi condamnate și se vor împlini vremurile profețite [333] . (4) Aceasta este viziunea și aceasta este interpretarea ei.”

II. COMPONENTELE ÎNVĂȚĂTURILOR DESPRE ANTIHRIST (NOUL TESTAMENT ȘI APOCRIFELE NOULUI TESTAMENT)

ANTIHRISTUL ÎN LITERATURA NOULUI TESTAMENT

Noul Testament nu conține o relatare unică și coerentă despre Anticrist. Se poate spune că Anticristul ca atare, Anticristul în înțelegerea sa ulterioară, este încă absent din cărțile sacre ale creștinismului (deși termenul în sine este folosit). În diverse profeții escatologice ale Noului Testament, apar figuri și imagini ale unor adversari extraordinari ai Bisericii, dar legătura dintre aceste figuri este destul de condiționată. Aproape fiecare autor care atinge acest subiect are propria sa viziune separată asupra lucrurilor și propriile criterii, care nu numai că diferă de criteriile altor autori, dar adesea le contrazic.

Ideea apariției unui dușman extraordinar la „sfârșitul zilelor” a fost împrumutată de creștinism din escatologia iudaică [334] . Cercetătorii disting aici două grupuri de surse: profețiile din Vechiul Testament și literatura apocaliptică intertestamentară. Primele surse includ indicațiile profeților conform cărora triumful forțelor ostile lui Dumnezeu nu va înceta până când întreaga lume nu va fi complet coruptă (Mica 7:4-6), iar înainte de începerea „zilei Domnului” asupra Ierusalimului, va avea loc ultima mare invazie a hoardelor păgâne sub conducerea lui Gog (Ezechiel 38:39; Ezechiel 12:14) [335] . „În mod firesc”, a

remarcat L. Ginzberg, „opoziția lumii moderne față de lumea viitoare, a lui Satan față de Dumnezeu, a păgânismului față de Israel, a adus la viață imaginile unor reprezentanți celebri ai acestor idei. Dacă Domnul Dumnezeu este gata să ia parte personal la bătălia decisivă, atunci adversarul Său nu va fi altul decât Satan; dar dacă Domnul Dumnezeu este înlocuit de Mesia, atunci rezultă în mod necesar că Satan trebuie să aibă același înlocuitor ca Mesia pentru Dumnezeu, cu alte cuvinte, Anticristul” [336] .

Al doilea grup de surse include diverse apocalipse evreiești din secolul al II-lea î.Hr. - secolul al I-lea d.Hr., care prezintă imagini ale unor adversari escatologici: „a patra fiară”, „regele obraznic”, „balaurul”, „cel fărădelege”, Belial etc. (vezi Secțiunea I). Aceste imagini nu numai că au creat fundalul general al ideilor creștine despre Anticrist, dar au intrat direct în predicarea creștină și au ocupat un loc ferm în literatura bisericească. Desigur, au fost supuse unei prelucrări adecvate. Dacă mai devreme erau percepute ca adversari ai poporului lui Dumnezeu și ai altarelor sale, acum sunt reinterpretate ca adversari ai Bisericii și antagoniști personali ai lui Hristos.

Isus Însuși, din câte se poate judeca din spusele Sale așa cum sunt relatate de evangheliști, nu a prevăzut încă apariția în viitor a unei personalități speciale, ostile comunității Sale și comparabile ca amploare cu El Însuși, deși a vorbit despre „Hristoși falși și profeți falși” care se vor înmulți la „sfârșitul veacului” (Matei 24:11, 24; Marcu 13:22). Acești impostori inteligenți, care se dau drept Hristos (Matei 24:5), nu sunt încă dușmanii adevărați ai creștinismului - ei sunt doar seducători dăunători, care „înmulțesc fărădelegile”. Creștinii vor fi persecutați și distruși de anumite forțe ostile, desemnate drept „toate neamurile” (πάντωι′ των ίθνών), adică toți „păgânii”, necreștinii (Matei 24:9; Marcu 13:13).

Tradiția vede o aluzie la Anticrist în cuvintele lui Isus, așa cum sunt relatate de Evanghelistul Ioan: „Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă vine altul în Numele Lui, pe acela îl veți primi” (Ioan 5:43). Cu toate acestea, nu există nicio afirmație în această zicală. Cuvântul „altul” (άλλος) se poate referi la mulți oameni, nu neapărat la un singur individ. Zicala lui Isus din Ioan 5:43 reflectă observația din 2 Corinteni 11:4: „Căci, dacă ar veni cineva și ar propovădui pe un alt Isus, pe care nu L-am propovăduit noi... ați fi fost foarte îngăduitori cu el.” În ambele cazuri, nu vedem o predicție a ceea ce se va întâmpla, ci regret sau reproș, exprimate prin modelarea unei posibile situații adverse. Un alt lucru este că, după ruptura dintre creștinism și iudaism, versetului Ioan 5:43 i s-a dat următoarea interpretare: Eu, Hristosul, am venit în Numele Tatălui Meu și voi, iudeii, nu M-ați primit; dar la sfârșitul zilelor, Anticristul va veni la voi în numele său, iar atunci voi, evreii, îl veți accepta ca Hristos (Dumnezeu) [337] .

În același timp, prezicerea lui Isus despre „Hristoși falși și profeți falși” a contribuit la dezvoltarea ideilor despre viitorii dușmani ai creștinismului. Deja în vremurile apostolice, oamenii au început să vorbească despre o anumită personalitate specială, extraordinară, care urma să zguduie Biserica. În a doua sa epistolă către Tesaloniceni, apostolul Pavel avertizează că, înainte de a doua venire a lui Hristos, trebuie să existe o apostazie în masă față de creștinism, al cărei inspirator și semn va fi „omul fărădelegii (=fărădelegii), fiul pierzării”, „cel fărădelegit”, care „șade ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu, arătându-se pe sine că este Dumnezeu” (2:3, 4, 8). Judecând după această și alte epistole ale lui Pavel, el vorbea despre un viitor nu foarte îndepărtat. Potrivit lui Pavel, generația sa ajunsese deja „în veacurile din urmă” (1 Corinteni 10:11); apostolul chiar spera că a doua venire a lui Hristos va avea loc în timpul vieții sale (1 Tesaloniceni 4:17). Așteptările escatologice erau foarte intense la acea vreme atât în rândul creștinilor, cât și al evreilor. În acest sens, figura „omul păcatului” menționat de Pavel prezintă un mare interes pentru istorici. Despre cine vorbește Pavel în acest caz și se referă la cineva anume? Dacă este vorba de o figură istorică reală, atunci de ce nu o menționează Pavel pe această persoană pe nume? Trebuie presupus că destinatarii apostolului, cărora le-a adresat scrisoarea sa – membri ai comunității din Tesalonic – au înțeles fără explicații speciale cine era menționat; la urma urmei, Pavel le vorbise despre el mai devreme (2:5). Dar istoricii de astăzi pot doar să ghicească cine se ascunde sub denumirea de „omul păcatului, fiul pierzării”. Astfel, V. Busse și alți cercetători găsesc în cuvintele lui Pavel „în templul lui Dumnezeu va ședea ca Dumnezeu, dându-se pe sine ca Dumnezeu” [338] o amintire a încercării împăratului Caligula de a-și instala statuia în templul din Ierusalim și de a obține onoruri divine de la evrei *(Josephus Flavius.* Antichități, XVIII 8.2). Prin urmare, „omul păcatului” ar putea fi înțeles fie ca actualul, fie ca viitorul împărat roman.

Mai mult, un alt personaj misterios apare în profeția escatologică a lui Pavel: „taina fărădelegii lucrează deja, numai că cel ce oprește (6 KCtTEXMv) acum este dat la o parte” (2:7). Tesaloniceni știau cu siguranță despre cine era vorba. Pavel scrie direct despre asta: „Și acum [vă] cunoașteți pe Cel ce oprește, pentru ca [omul păcatului] să fie descoperit [nu acum, ci] la vremea cuvenită” (2:6). Dar pentru noi, cuvintele lui Pavel sunt complet misterioase. El folosește cuvântul „a oprește” de două ori, iar în versetul 2:6 formează un adjectiv de gen neutru din acesta, iar în versetul 2:7 – de gen masculin. Se pune întrebarea: cine sau ce, potrivit lui Pavel și tesaloniceni, îl împiedica pe vrăjmaș să apară deschis? Era un simbol, o idee sau o organizație, o persoană anume?

Biserica nu a dus niciodată lipsă de speculații în această privință: „cel care oprește” a fost văzut ca statul roman, idolatria, ereticii secreți din cadrul Bisericii care încă nu „intraseră în numărul deplin” sau, dimpotrivă, profetul Ilie sau chiar Dumnezeu însuși. Ca și în alte cazuri similare, s-a sugerat că profeția lui Pavel

era calculată pe termen lung, că urma să se împlinească în viitor. Între timp, pentru Pavel, acest viitor era foarte aproape. Urmând sensul textului, „cel care oprește (de la apostazie, fărădelege)” este în legătură directă cu „omul păcatului”: „luarea (plecarea, dispariția)” primului implică apariția sau apariția celui de-al doilea. Poate că, vorbind despre „cel care oprește”, Pavel se gândește la sine și la plecarea (arestarea, moartea) sa? În Faptele Apostolilor, o afirmație similară este pusă în gura lui Pavel: „Căci știu că după plecarea mea vor intra în voi lupi răpitori care nu vor cruța turma; dar nu vă voi nimici pe voi, ci vă voi nimici.” „și dintre voi se vor ridica oameni care vor spune lucruri perverse, ca să-i tragă pe ucenici după ei” (20:29-30). Prin urmare, Pavel se considera un fel de obstacol în calea activării apostaților și ereticilor și, în acest sens, putea vorbi despre sine ca un „opritor” și despre activitatea sa ca fiind cea care împiedică Biserica să se întâmple corupție [339] .

Cuvântul lui Pavel din Faptele Apostolilor aruncă lumină și asupra „omul fărădelegii, fiul pierzării” din 2 Tesaloniceni. Evident, această persoană poate fi comparată cu „lupii sălbatici” într-o afirmație similară. Deosebit de importantă este indicația că seducătorii vor proveni chiar dintre creștini. Se poate presupune că Pavel le spunea tesalonicenilor că, după plecarea sau arestarea sa, apostații vor predomina în comunitatea creștină, cum ar fi, de exemplu, Alexandru aramarul, care, potrivit lui Pavel, „i-a făcut mult rău” (2 Timotei 4:14) și pe care apostolul l-a excomunicat din Biserică pentru blasfemie (1 Timotei 1:20). Tesaloniceniilor li s-a spus că liderii „lupilor”, precum Alexandru aramarul, îi vor atrage pe membrii necredincioși și șovăielnici ai comunității. Adăugând la aceasta că „taina fărădelegii deja lucrează” (2 Tesaloniceni 2:7) [340], Pavel a arătat clar că înșelătorii erau deja la lucru, dar încă în secret, puțin câte puțin. Acestea aveau să fie pe deplin dezvăluite numai după ce congregația ar fi fost lipsită de „cel care o împiedică”, adică de Pavel.

Să revenim la cuvintele apostolului că „omul fărădelegii... va ședea ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu, arătându-se pe sine că este Dumnezeu” (2:4). Totuși, aceste cuvinte cu greu pot fi aplicate unor figuri precum Alexandru Cuprarul, oricât de mari ar fi pretențiile lor. Probabil, aici avem de-a face cu o imagine generalizată și exagerată a viitorului dușman. Cercetătorii evrei subliniază că, în profeția sa, Pavel s-a bazat pe unele idei ale escatologiei rabinice din acea vreme. Însăși epitetele folosite de Pavel pentru viitorul dușman sunt de origine evreiască. Astfel, termenul „cel fărădelege” din 2 Tesaloniceni 2:8 probabil nu înseamnă altul decât Belial (Belial), pe care Pavel îl menționează în altă parte (2 Corinteni 6:15) ca antiteză a lui Hristos. Între timp, conform interpretării talmudiștilor, cuvântul *belial* înseamnă cel care nu vrea să ia asupra sa jugul Legii (Torei), adică o persoană fărădelege [341] .

Termenul specific „antihrist” apare pentru prima dată în literatura creștină în Epistolele Apostolului Ioan și se găsește doar aici, în Noul Testament. Vorbind despre venirea „vremurilor de pe urmă”, Apostolul le amintește adresanților săi: „Și, după cum ați auzit că vine Antihrist” (1 Ioan 2:18). Totuși, potrivit lui Ioan, „antihrist” este un concept colectiv. „Și acum s-au arătat mulți anticriști”, spune el, și aceștia sunt cei care „se leapădă de Tatăl și de Fiul” (2:22), adică nu sunt de acord cu Biserica în chestiuni fundamentale ale religiei. „Aceștia au ieșit din mijlocul nostru” (2:19), adaugă Apostolul, subliniind că se referă tocmai la adversarii interni, ereticii creștini și apostații. Prin urmare, acești anticriști sunt identici cu „omul fărădelegii” din Epistola Apostolului Pavel.

Este demn de remarcat faptul că, atunci când prezic apariția unui dușman special, extraordinar al Bisericii, autorii epistolelor Noului Testament nu se referă la Cartea Profetului Daniel, așa cum era obișnuit în Biserică mai târziu. Anticristul nu este încă asociat cu „a patra fiară” și cu „regele obraznic” din Cartea lui Daniel. „Omul păcatului, fiul pierzării” rămâne în rolul de „unul dintre noi” și este acuzat în principal de apostazie, negarea demnității mesianice a fondatorului Bisericii, uzurparea titlului de Mesia sau chiar a lui Dumnezeu însuși. În plus, numindu-l om fărădelegii, Pavel probabil vrea să spună că nu va urma normele creștine de viață. Acest Anticrist nu are nicio putere statală sau militară.

Anticristul ca dușman extern al Bisericii, ca rege păgân asupritor, este un produs al unei alte tradiții creștine timpurii. Este parțial reflectat în Epistola apocrifă a lui Barnaba. Când vine vorba de sfârșitul iminent al lumii, este citată aici profeția lui Daniel despre cele zece „coarne” - regi și „cornul scurt” care s-a ridicat printre ei. Totuși, aceasta este singura modalitate de a dezvălui imaginea dușmanului. Autorul apocrifelor îi invită pe cititori să ghicească singuri cine va apărea în rolul „cornului scurt” - „micul rege”. Cu toate acestea, unele fraze din mesajul său, în primul rând avertismentul împotriva „competiției cu cei răi și păcătoși”, adică cu păgânii, fac să creadă că autorul urmează direct Cartea lui Daniel și îl prezintă pe „micul rege” ca pe un conducător păgân, sau mai degrabă, chiar ca pe un împărat roman.

Viziunea asupra Anticristului ca dușman extern este pe deplin dezvăluită în Apocalipsa lui Ioan cel Divin, care este o adaptare creștină a tradiției escatologice evreiești. „Fiara care iese din mare (=abis)” din Apocalipsa este înzestrată cu aceleași trăsături și calități ca „regele cel rău” din Cartea profetului Daniel, „balaurul” din Psalmii lui Solomon, „vulturul cu pene” din Apocalipsa lui Ezra. Această „fiară”, în primul rând, are o origine „păgână” (apariția „din mare”, „din abis”, simbolizând lumea „păgână” - 11:7; 13:1); în al doilea rând, posedă putere politică (13:7-8) și militară (19-19); în al treilea rând, este înzestrată cu demnitate regală (17:11); în al patrulea rând, se bazează pe „păgâni” („păgânii” „calcă în picioare sfânta cetate” timp de 42 de luni – 11:2, iar puterea „fiarei” va

continua pentru aceeași perioadă de timp – 13:5); în final, în al cincilea rând, caută să distrugă Biserica ca atare („și i s-a dat să facă război cu sfinții și să-i biruiască” – 13:7), și nu să-i „seducă” sau să-i tragă după ea, ceea ce este caracteristic „omului fărădelegii” din Epistola lui Pavel și Antihriștilor din Epistolele lui Ioan. Prin urmare, nu există nicio îndoială că prin această „fiară” autorul Apocalipsei, în sens larg, a înțeles împărăția pământească ostilă creștinilor (precum și evreilor din vremea lor) – Imperiul Roman. În sens restrâns, „fiara” este împăratul roman. Apocalipsa conține câteva aluzii destul de clare la Nero, primul persecutor al creștinilor: „a avut o rană de sabie și totuși a trăit” (13:14), „a fost și nu mai este și totuși este” (17:10), „al optulea [împărat] dintre cei șapte” (17:11).

Numele lui Nero a inspirat mult timp teroare în rândul popoarelor supuse imperiului, iar moartea sa, învăluită în mister, în timpul loviturii de stat palatine din 68, a dat naștere la numeroase predicții și oracole. În provinciile estice s-a răspândit credința că Nero nu fusese ucis („are o rană de sabie și este viu”), ci se ascunsese undeva în Orient (dincolo de Eufrat, printre parți) și se pregătea să revină la putere. Cărțile sibiline au prezis în repetate rânduri că „cel care a fugit din Roma va apărea în Occident; / Își va ridica sulița, după ce va traversa din nou Eufratul [342] , va aduce o armată nenumărată”, „... fugarul se va întoarce de la marginile pământului, după ce și-a ucis mama” (4:137-139; 8:71-72, și, de asemenea, 5:88, 215-224). Mai mulți falși Neroni care au apărut în Orient sunt menționați de autorii romani Tacitus (Istorie, II 8), Cassius Dio (Istorie romană, 69.19) și Suetonius (Nero, 57). Acesta din urmă se referă la un protejat part care a fost activ încă din anul 88 d.Hr. Primii creștini au adoptat această credință, văzând în Nero un monstru escatologic, odată cu a cărui distrugere avea să vină Împărăția lui Dumnezeu.

A înțeles autorul Apocalipsei, care a scris la sfârșitul secolului I sau începutul secolului al II-lea, „fiara” în sens restrâns ca fiind Nero (Falsul Nero)? Sau a compilat și folosit pur și simplu profeții populare despre conducătorii romani ai timpului său, fără a avea în minte o persoană anume? Ambele sunt posibile. Întoarcerea lui Nero „din locul ascuns” era așteptată atât în secolul al II-lea, cât și mult mai târziu. Dovadă în acest sens sunt apocrifele din Vechiul Testament „Înălțarea lui Isaia”, create în secolele al II-lea-al III-lea, care vorbește despre venirea lui Belial sub forma lui Nero, precum și „Poemul apologetic” al poetului creștin din secolul al III-lea, Commodian, care a prezis că „la sfârșitul veacurilor” Nero „va ieși din lumea de dincolo”.

„Fiara” din Apocalipsa are, de asemenea, trăsături care o fac (și „falsul ei profet”) asemănătoare cu „omul fărădelegii, fiul pierzării” prezis de Pavel. Acestea includ: puterea primită de la diavol, Satana (2 Tesaloniceni 2:9; Apocalipsa 13:2-3); săvârșirea de minuni (2 Tesaloniceni 2:9; Apocalipsa 13:13-14); și, în final, o

întâlnire personală cu Hristos și moartea în această întâlnire (2 Tesaloniceni 2:8; Apocalipsa 19:20). Aceste coincidențe au fost suficiente pentru ca învățătorii Bisericii, încă din secolul al II-lea, să definească „fiara” din Apocalipsa ca fiind Anticristul și să înceapă să vorbească cu încredere despre „omul fărădelegii” lui Pavel și despre „fiara” din Apocalipsa ca fiind una și aceeași persoană.

O perspectivă interesantă asupra „fiarei” escatologice se găsește în „Păstorul lui Hermas”, o lucrare scrisă de un creștin roman de la mijlocul secolului al II-lea. Teribila „fiară” care a apărut în viziunea lui Hermas este lipsită de atributele familiare apocalipticismului evreiesc („coarne”, „coronă”, aroganță, putere satanică etc.) și nu este o imagine a unui adversar viitor. Această „fiară” personifică vremurile grele care se apropie pentru creștini, iar cele patru culori de pe capul ei înseamnă patru etape escatologice: lumea existentă (negru), lumea care piere în foc (culoare roșu-sânge), lumea viitoare (culoare albă) și un strat auriu între ele - creștini de neclintit care așteaptă „viața veșnică”. Dacă căutăm analogii cu această „fiară”, ne putem aminti de „idolul” din capitolul 2 al Cărții Profetului Daniel, format din patru metale - împărățiile care se înlocuiesc reciproc.

Astfel, în scrierile canonice ale Noului Testament, precum și în apocrifa „Epistola lui Barnaba”, găsim cel puțin două tradiții, două perspective diferite asupra venirii anti-Meesiei, care erau curente în diferite comunități creștine timpurii. O tradiție a urmat direct apocalipselor evreiești și oracolelor populare din Orient. Poate fi numită tradiția iudeo-creștină. Aceasta include „fiara” și „al optulea rege” din Apocalipsa lui Ioan Teologul și, în parte, „cornul scurt” din „Epistola lui Barnaba”. Cealaltă tradiție este în multe privințe specific creștină, născută în Biserica însăși și având fundamente teologice, religioase și morale. Personajele sale sunt „omul păcatului” și „cel fărădelege” din a doua Epistolă către Tesaloniceni a Apostolului Pavel, precum și anticriștii și Antihristul din Epistolele generale ale Apostolului Ioan. Aceste tradiții, pe măsură ce comunitățile creștine s-au unit și Biserica universală s-a format, au avut tendința de a converge, de a se interpenetra și, în final, de a se contopi, atunci când, așa cum vom vedea mai târziu, a apărut de fapt învățătura despre Antihrist.

Fragmente din cărțile Noului Testament sunt prezentate în Traducerea Sinodală Rusă (RSP), cu excepția unor versete clarificate din a doua Epistolă a Apostolului Pavel către Tesaloniceni; fragmente din Epistola lui Barnaba și Păstorul Hermas se află în traducerea lui P. Preobrajenski (Sankt Petersburg, 1862). Între paranteze pătrate sunt cuvintele adăugate conform sensului textului; între paranteze ondulate sunt cuvintele care lipsesc din listele anterioare ale originalului.

HRISTOI FALȘI ȘI PROFEȚI FALȘI

VII (15) Păziți-vă de prorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. (16) După roadele lor îi veți cunoaște. Culeg oamenii struguri din spini sau smochine din mărăcini? (17) Așadar, orice pom bun aduce roade bune, dar un pom rău aduce roade rele. (18) Un pom bun nu poate aduce roade rele, nici un pom rău nu poate aduce roade bune . [343] (19) Orice pom care nu aduce roade bune este tăiat și aruncat în foc . [344] (20) De aceea, după roadele lor îi veți cunoaște.

Următoarea afirmație este inclusă în discursul escatologic al lui Isus, rostit pe Muntele Măslinilor, numit uneori „mica Apocalipsă”. Este conținută în Evangheliile după Matei (24:3-51), Marcu (13:3-37) și, într-o formă oarecum prescurtată, în Evanghelia după Luca (21:5-36). În special în aceasta din urmă, afirmația citată lipsește.

Căci se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, încât să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși.

II (1) În norod au fost și proroci mincinoși, așa cum și între voi vor fi învățători mincinoși, care vor băga erezii nimicitoare, tăgăduindu-L pe Domnul, care i-a răscumpărat, aducând asupra lor o pierzare apră. (2) Mulți vor urma căile lor pieritoare și, din cauza lor, calea adevărului va fi batjocorită. (3) Și, prin lăcomie, vă vor înșela cu vorbe prefăcute; de mult timp le așteaptă osânda și pierzarea lor nu doarme.

„OMUL PĂCATULUI, FIUL PIERIRII”

Urmând tradiția bisericească, a doua epistolă a lui Pavel către comunitatea din Tesalonic (în Macedonia) a fost scrisă imediat după prima sa epistolă, la scurt timp după vizita sa în oraș în anii 50-51 d.Hr. Majoritatea cercetătorilor consideră această epistolă ca fiind în întregime autentică, adică aparținând apostolului

Pavel. Mai precis, a fost scrisă sub dictarea sa de către un scrib, după cum o dovedește post-scriptumul final, scris chiar de mâna lui Pavel (3:17).

II (1) Vă îndemnăm însă, fraților, cu privire la venirea Domnului nostru Isus Hristos și la adunarea noastră la El: (2) Nu vă clătinați curând în minte și nu vă tulburați [345] nici de duh, nici de cuvânt, nici de vreo scrisoare, ca de la noi [346] , ca și cum ziua lui Hristos [347] ar fi aproape . (3) Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel, [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu [348] și va fi descoperit omul păcatului [349] , fiul pierzării [350] , (4) care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este închinat, până când șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. (5) Nu vă aduceți aminte că v-am spus aceste lucruri când eram încă la voi? (6) Și acum știți pe Cel ce se stăpânește, ca să fie descoperit la vremea cuvenită [351] . (7) Căci taina fărădelegii lucrează deja; numai cine se oprește acum este luat din cale. (8) Și atunci se va descoperi cel rău, pe care Domnul îl va mistui cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. (9) Dar venirea Lui [352] este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase, (10) și cu tot felul de amăgiri ale nelegiuirii pentru cei ce pier, pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. (11) Și din această cauză Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, (12) pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nelegiuire, să fie osândiți.

ANTICRISTII

II (18) Copilașilor, este vremea de pe urmă [353] . Și, după cum ați auzit că vine Antihrist, și acum s-au arătat mulți Antihristi, prin aceasta știm că este vremea de pe urmă. (19) Ei au ieșit din mijlocul nostru, dar nu erau dintre noi; căci, dacă ar fi fost dintre noi, ar fi rămas cu noi. Dar [au ieșit, și] prin aceasta s-a arătat că nu erau toți dintre noi. (20) Voi însă aveți ungere de la Cel Sfânt și știți toate lucrurile. (21) V-am scris nu pentru că nu cunoașteți adevărul, ci pentru că îl știți, [și] că nicio minciună nu este din adevăr. (22) Cine este mincinosul, dacă nu cel ce tăgăduiește că Isus este Hristosul? Acesta este Antihrist, care tăgăduiește pe Tatăl și pe Fiul. (23) Cine tăgăduiește pe Fiul n-are nici pe Tatăl; dar cine mărturisește pe Fiul, are și pe Tatăl.

IV (1) Preaiubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci cercetați duhurile dacă sunt de la Dumnezeu. Căci mulți proroci mincinoși au ieșit în lume. (2) Prin aceasta cunoașteți Duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturisește că Isus Hristos a venit în trup este de la Dumnezeu. (3) Dar orice duh care nu mărturisește că Isus

nu este de la Dumnezeu, acesta este duhul lui Antihrist, despre care ați auzit că trebuie să vină. (4) Voi, copilașilor, sunteți de la Dumnezeu și i-ați biruit. Căci mai mare este Cel ce este în voi decât cel ce este în lume. (5) Ei sunt din lume; de aceea vorbesc în limba lumii și lumea îi ascultă. (6) Noi suntem din Dumnezeu. Cine cunoaște pe Dumnezeu ne ascultă pe noi; cine nu este de la Dumnezeu nu ne ascultă. Prin aceasta cunoaștem Duhul adevărului și duhul rătăcirii.

I (7) Căci mulți amăgitori au intrat în lume, cari nu mărturisesc pe Isus (Hristos), care a venit în trup. Un astfel de amăgitor este un anticrist și un înșelător.

"FIARĂ"

EPISTOLA LUI BARNABA, 4:1-5

Barnaba este cunoscut din Noul Testament ca fiind un tovarăș al Apostolului Pavel (Faptele Apostolilor 4:36 și în alte locuri). Clement din Alexandria, Eusebiu din Cezareea și alți scriitori creștini îl includ printre cei 70 de ucenici ai lui Hristos menționați de Luca (10:1). Conform tradiției bisericești, Barnaba a trăit mai mult decât Pavel și a murit în anul 76. Epistola scrisă în numele său datează din primul sfert al secolului al II-lea d.Hr. [354] și este, cum ar spune, o continuare și o dezvoltare a Epistolei canonice către Evrei a Apostolului Pavel. Clement din Alexandria și Origen au considerat-o autentică, Eusebiu a inclus-o printre lucrările „controversate” (Istoria Bisericii, III 25; VI 14); în cele din urmă, Ieronim din Stridon a declarat-o apocrifă. Deși această lucrare a fost scrisă inițial în greacă, originalul nu a ajuns până la noi în întregime, iar unele părți ale mesajului (primele patru capitole și jumătate din capitolul al V-lea) sunt cunoscute doar în traducere latină.

IV. [Antihrist este aproape și trebuie să evităm greșeala iudaizanților și să ne îndepărtăm de faptele căii rele]

(1) Așadar, trebuie să examinăm cu atenție subiectul prezent și să stabilim ce poate servi la mântuirea noastră. (2) Să evităm orice faptă nedreaptă și să urâm rătăcirea acestei lumi, pentru ca în viitor să fim iubiți [de Dumnezeu]. Să nu dăm sufletului nostru un loc în care să poată concura cu cei răi și păcătoși, ca să nu devenim asemenea lor. (3) Căci ultima ispită este aproape; despre aceasta este scris, așa cum spune Enoh [355] : Domnul a scurtat vremurile și zilele, pentru ca Preaiubitul Său să grăbească venirea Sa la moștenirea Sa. (4) Și așa spune și profetul: „Zece împărății [356] vor domni pe pământ și după aceea se va ridica un împărat mic, care va doborî trei împărați deodată” (Daniel 7:24?) [357] . (5) Daniel vorbește despre aceasta într-un mod similar: „Și am văzut o a patra fiară,

rea, puternică și mai mânioasă decât toate celelalte fiare ale mării; și zece coarne au apărut pe ea și dintre ele s-a ridicat un alt corn mic și a scos trei coarne deodată dintre coarnele mari” (7:8). Trebuie să înțelegem acest lucru.

REVELAȚIA LUI IOAN TEOLOGUL

Începând cu Irineu din Lyon (Împotriva ereziilor, V 30.4), Biserica datează Apocalipsa în domnia împăratului Domițian (81-96 d.Hr.). Dar la mijlocul secolului al XIX-lea, în cercurile academice a apărut opinia că Apocalipsa a fost scrisă în anii 68 sau 69 d.Hr., deoarece profeția „fiarei din abis” pare să sugereze întoarcerea lui Nero („al optulea [rege] dintre cei șapte” - 17:11). Într-adevăr, se putea vorbi despre „opt regi” sub al doisprezecelea împărat roman Domițian? Aici, însă, trebuie să se țină cont de caracterul compilativ al Apocalipsei, care a fost alcătuită din materiale diferite. Capitolele 4-18 conțin diverse apocalipse evreiești, ușor prelucrate de autorul Apocalipsei dintr-un punct de vedere creștin [358] . Versetele dedicate lui Nero cel înviat seamănă cu profețiile corespunzătoare din cărțile sibiline și au fost probabil împrumutate dintr-o sursă evreiască similară. În același timp, autorul Apocalipsei însuși nu a putut înțelege adevăratul sens al acestor profeții sau să le reinterpreteze în conformitate cu vremea sa. Următoarea profeție despre „cei zece regi”, datând din Cartea lui Daniel, sugerează că Ioan Teologul a reunit, într-un mod destul de necritic, materiale diverse, încercând să le dea aparența unei singure profeții. Prin urmare, este pe deplin posibil să fim de acord cu datarea lui Irineu din Lyon și a altor autori bisericești și să considerăm momentul creării Apocalipsei ca fiind sfârșitul primului secol sau chiar începutul celui de-al doilea secol d.Hr.

XI (1) Și mi s-a dat o trestie ca o prăjină și mi s-a zis: „Ridică-te și măsoară templul lui Dumnezeu și altarul și pe cei ce se închină în el [359]” .

(2) Dar lasă afară curtea templului și n-o măsura, căci a fost dată neamurilor; și ele vor călca în picioare sfânta cetate timp de patruzeci și două de luni [360] .

(3) Voi da putere celor doi martori ai Mei (=ai lui Dumnezeu) și vor proroci o mie două sute șaizeci de zile [361] , îmbrăcați în sac. (4) Aceștia sunt cei doi măslini și cele două sfeșnice [362] care stau înaintea Dumnezeului pământului. (5) Și dacă vrea cineva să le facă rău, foc va ieși din gura lor și va mistui pe vrăjmașii lor [363] ; dacă vrea cineva să le facă rău, trebuie să fie omorât. (6) Ei au putere să închidă cerul, ca să nu cadă ploaie pe pământ în zilele prorocirii lor și au putere asupra apelor, ca să le prefacă în sânge [364] și să lovească pământul cu tot felul de urgii, ori de câte ori vor [365] . (7) Și când își vor fi isprăvit mărturia, fiara care se suie din abis [366] va face război cu ei, îi va birui și îi va ucide, (8) și le va lăsa trupurile moarte în piața cetății celei mari, care, în sens spiritual? se numește Sodoma și Egipt și unde Domnul nostru a fost răstignit [367] . (9) Și [multe] din popoare, din seminții, din limbi și din neamuri vor privi trupurile lor moarte timp de trei zile și jumătate și nu vor lăsa ca trupurile lor moarte să fie puse în morminte. (10) Și cei ce locuiesc pe pământ se vor bucura de aceasta și se vor veseli și își vor trimite daruri unii altora, pentru că acești doi proroci i-au chinuit pe cei ce locuiesc pe pământ. (11) Dar după trei zile și jumătate, duhul vieții de la Dumnezeu a intrat în ei și amândoi au stat în picioare; și o mare frică a căzut peste cei ce se uitau la ei. (12) Și au auzit un glas tare din cer, zicându-le: „Suiți-vă aici!” Și s-au suit la cer într-un nor; și vrăjmașii lor s-au uitat la ei. (13) Și în ceasul acela s-a făcut un mare cutremur de pământ și a zecea parte din cetate s-a prăbușit și șapte mii de oameni au fost uciși în cutremur; iar restul s-au înfricoșat și au mulțumit Dumnezeului cerului.

XIII (1) Și am stat pe nisipul mării și am văzut o fiară ieșind din mare [368], având șapte capete și zece coarne [369] ; și pe coarnele ei erau zece diademe și pe capete ei nume de hulă. (2) Fiara pe care am văzut-o semăna cu un leopard; picioarele ei erau ca picioarele unui urs și gura ei ca gura unui leu [370] . Și balaurul i-a dat [371] puterea ei, tronul ei și o mare stăpânire. (3) Și m-am uitat, și unul din capetele ei părea rănit de moarte, dar rana lui de moarte a fost vindecată [372] . Și tot pământul s-a mirat urmând fiara, (4) și s-au închinat balaurului, care dăduse putere fiarei, și s-au închinat fiarei [373] , zicând: Cine este ca fiara și cine poate să facă război cu ea? (5) Și i s-a dat o gură care rostea hule [374] și i s-a dat putere să lucreze timp de patruzeci și două de luni [360] .

(6) Și și-a deschis gura și a hulit pe Dumnezeu, ca să hulească Numele Lui și cortul Lui și pe toți cei ce locuiesc în cer. (7) I s-a dat să facă război cu sfinții [375] și să-i biruiască. Și i s-a dat putere peste orice seminție, popor, limbă și neam. (8) Și toți cei ce locuiesc pe pământ I se vor închina, ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții {*} [87] Mielului, care a fost junghiat de la întemeierea lumii. (9) Cine are urechi să asculte [376] . (10) Cine duce în robie va merge în robie; cine ucide cu sabia trebuie să fie ucis cu sabia [377] . Aici este răbdarea și credința sfinților.

(11) Și am văzut o altă fiară (άλλο θηρίον) care se ridica din pământ [378] ; și avea două coarne ca ale mielului și vorbea ca un balaur.

(12) Ea exercită toată puterea fiarei dintâi înaintea ei și face ca pământul și locuitorii lui să se închine fiarei dintâi, a cărei rană de moarte a fost vindecată. (13) Și face semne mari, până acolo încât face să coboare foc din cer pe pământ, în fața oamenilor. (14) Și înșeală pe locuitorii pământului, din cauza semnelor pe care i s-a dat să le facă înaintea fiarei, zicând celor care locuiesc pe pământ să facă o icoană fiarei, care avea rana de sabie și a trăit. (15) Și i s-a dat putere să dea suflare icoanei fiarei, pentru ca icoană fiarei să vorbească și să facă să fie uciși toți cei ce nu se închină icoanei fiarei. (16) Și face ca toți, mici și mari, bogați și săraci, slobozi și robi, să primească un semn (χάραγμα) pe mâna dreaptă sau pe frunte, (17) și nimeni să nu poată cumpăra sau vinde decât cel ce are semnul, adică numele fiarei sau numărul numelui ei. (18) Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci este numărul unui om; și numărul ei este șase sute șaizeci și șase [379] .

XIV…(6) Și am văzut un alt înger zburând prin mijlocul cerului, având Evanghelia veșnică [380] ca să o vestească locuitorilor pământului și oricărui neam, oricărei seminții, oricărei limbi și oricărui popor; (7) și zicea cu glas tare: „Temeți-vă de Dumnezeu și dați-I slavă, căci a venit ceasul judecății Lui. Și închinați-vă Celui ce a făcut cerul și pământul, marea și izvoarele apelor!” (8) Și un alt înger a urmat pe El, zicând: „A căzut, a căzut Babilonul cel mare [381] , căci a adăpat toate neamurile din vinul mâniei curviei ei!” (9) Și un al treilea înger i-a urmat, zicând cu glas tare: „Dacă se închină cineva fiarei și icoanei ei și primește semnul ei pe frunte sau pe mână, (10) va bea și el din vinul mâniei lui Dumnezeu, turnat neamestecat în paharul mâniei Lui; și va fi chinuit în foc și pucioasă [382] înaintea sfinților îngeri și înaintea Mielului.” (11) Și fumul chinului lor se suie în sus în vecii vecilor; și n-au odihnă nici ziua, nici noaptea cei ce se închină fiarei și icoanei ei și oricine primește semnul numelui ei.

(12) Aici este răbdarea sfinților: cei ce păzesc poruncile lui Dumnezeu și credința lui Isus.

XVI (1) Și am auzit un glas tare din Templu, zicând celor șapte îngeri: „Duceți-vă și vărsați cele șapte potire ale mâniei lui Dumnezeu peste pământ!” (10) Al cincilea și-a vărsat potirul lui peste scaunul de domnie al fiarei. Și împărăția lui s-a întunecat. Ei și-au mușcat limbile de durere, (11) și au hulit pe Dumnezeul cerului pentru durerile și pentru rănile lor; și nu s-au pocăit de faptele lor. (12) Al șaselea și-a vărsat potirul lui peste râul cel mare, Eufratul. Și apa lui a secat, ca să fie pregătită calea împăraților răsăritului . (13) Și am văzut ieșind din gura balaurului, din gura fiarei și din gura proorocului mincinos trei duhuri necurate, ca niște broaște. (14) Acestea sunt duhuri de draci, care fac semne și se duc la

împărații întregului pământ, ca să-i adune pentru războiul zilei celei mari a Dumnezeului Celui Atotputernic. (15) Iată, Eu vin ca un hoț [385] : binecuvântat este cel ce veghează și își păzește hainele, ca să nu umble gol și să-i vadă rușinea [386] . (16) Și ea (fiara) i-a adunat într-un loc care în evreiască se cheamă Armaghedon [387] .

XVII (1) Atunci a venit unul dintre cei șapte îngeri care aveau cele șapte potire și mi-a vorbit, zicând: „Vino să-ți arăt judecata desfrânatei celei mari, care șade pe ape multe [388] : (2) Cu care împărații pământului au desfrânat și locuitorii pământului s-au îmbătat cu vinul desfrânării ei [389] . (3) Și m-a dus în Duh în pustie. Și am văzut o femeie șezând pe o fiară stacojie, plină de nume de hulă, având șapte capete și zece coarne. (4) Și femeia era îmbrăcată în purpură și stacojie [390] și împodobită cu aur, pietre prețioase și perle, și avea în mână un pahar de aur plin de urâciuni și de necurățiile desfrânării ei [391] : (5) Și pe fruntea ei era scris un nume: „Taină și Babilonul cel Mare, mama desfrânatelor și a urâciunilor pământului.” (6) Am văzut femeia beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Isus [392] . Și când am văzut-o, m-am mirat cu mare uimire. (7) Și îngerul mi-a zis: „De ce te miri? Îți voi spune taina femeii și a fiarei care o poartă, care are șapte capete și zece coarne. (8) Fiara pe care ai văzut-o era și nu mai este și se va ridica din adânc și se va duce la pieire. Și locuitorii pământului se vor mira, ale căror nume n-au fost scrise în cartea vieții de la întemeierea lumii {*} [87] , când vor vedea că fiara era și nu mai este și totuși este. (9) Aici este mintea care are înțelepciune. Cele șapte capete sunt șapte munți pe care șade femeia [393] , (10) și șapte împărați, dintre care cinci au căzut, unul este și celălalt n-a venit încă; și când va veni El, trebuie să mai rămână puțină vreme .” [394] (11) Iar fiara, care era și nu mai este, este al optulea, este din cei șapte și merge la pierzare. [12] Și cele zece coarne, pe care le-ai văzut, sunt zece împărați, care n-au primit încă împărăție, ci vor primi putere ca împărați un ceas împreună cu fiara . [395] (13) Aceștia au un gând și își vor da puterea și stăpânirea fiarei. [14] Aceștia se vor război cu Mielul, și Mielul îi va birui, căci el este Domnul domnilor și Împăratul împăraților. Și cei ce sunt cu el sunt cei chemați, aleși [396] și credincioși. (15) Și mi-a zis: „Apele pe care le-ai văzut, unde șade desfrânata, sunt popoare, mulțimi, neamuri și limbi. (16) Și cele zece coarne, pe care le-ai văzut la fiară, acestea o vor urî pe desfrânată, o vor lăsa pustie și goală, îi vor mânca carnea și o vor arde în foc.” (17) Căci Dumnezeu le-a pus în inimă să facă voia Lui, să facă o singură voință și să dea împărăția lor fiarei, până se vor împlini cuvintele lui Dumnezeu. (18) Și femeia pe care ai văzut-o este cetatea cea mare care domnește peste împărații pământului.

XIX…(17) Și am văzut un înger stând în picioare în soare; și a strigat cu glas tare, zicând tuturor păsărilor care zboară prin mijlocul cerului: Veniți, adunați-vă la marea cină a lui Dumnezeu, (18) să mâncați carnea împăraților, carnea oamenilor puternici, carnea căpitanilor, carnea cailor și a celor ce călără pe ei,

carnea tuturor, atât a celor liberi, cât și a celor robi, atât a celor mici, cât și a celor mari [397] .

(19) Apoi am văzut fiara și pe împărații pământului și oștirile lor adunate ca să facă război împotriva celui ce ședea pe cal și împotriva oștirii lui. (20) Și fiara a fost prinsă, și împreună cu ea prorocul mincinos care făcuse semne înaintea ei, cu care i-a amăgit pe ei, primind semnul fiarei și pe cei ce se închinau icoanei ei. Amândoi au fost aruncați de vii în iazul de foc [398] care arde cu pucioasă. (21) Și ceilalți au fost uciși cu sabia care ieșea din gura Celui ce ședea pe cal; și toate păsările s-au săturat de trupurile lor . [399]

PĂSTORUL HERMAS, 4:1-3

***

Un anume Hermas este menționat în salutul Apostolului Pavel către „frații” romani (Romani 16:14), iar unii exegeți bisericești l-au considerat autorul unei lungi lucrări religioase-didactice cunoscute sub numele de Păstorul lui Hermas, care include „vedenii” (visiones), „porunci” (mandat) și „pilde” (similitudines). Canonul Muratorian (cca. 170) indică faptul că această carte a fost scrisă de Hermas, fratele episcopului roman Pius (cca. 142-157). Această lucrare a fost recunoscută ca fiind canonică de Irineu din Lyon, Clement din Alexandria și Origen, dar apoi Eusebiu din Cezareea și Ieronim din Stridon au clasificat-o drept apocrifă.

Un fragment din „Păstorul” este prezentat în traducerea lui P. Preobrajenski (1895).

VIZIUNEA 4. DESPRE VIITOAREA PERSECUȚIEI CREȘTINILOR

(1) La douăzeci de zile după prima viziune, am văzut, fraților, o imagine a persecuției care avea să vină. Mergeam pe un câmp pe lângă drumul Campanian, de la drumul mare la câmp sunt cam zece stadii; un loc rar traversat. Mergând singur, m-am rugat Domnului să confirme descoperirile pe care mi le arătase prin sfânta Sa Biserică și să mă întărească și să le dea pocăință tuturor slujitorilor Săi care au fost ofensați, pentru ca numele Său cel mare și cinstit să fie slăvit pentru că m-a socotit vrednic să-I arăt minunile. Și în timp ce-I slăveam și-I mulțumeam, parcă o voce mi-a răspuns: „Nu te îndoi, Herma!” Am început să mă gândesc și să-mi spun: „De ce să mă îndoiesc, când sunt atât de întărit de Domnul și am văzut lucruri minunate?” Am mers puțin, fraților, și am văzut praf ridicându-se spre cer. Și am început să-mi spun: „Oare

chiar merg vitele și ridică praf?” Distanța dintre noi era de cam un stadiu. Între timp, praful se ridica din ce în ce mai gros, încât începea să mi se pară ceva supranatural. Soarele s-a strecurat puțin și iată că am văzut o fiară uriașă, ca o balenă, și din gura ei ieșeau lăcuste aprinse. Această fiară era lungă de vreo 30 de metri, iar capul ei era ca un vas de lut. Și am început să plâng și să mă rog Domnului să mă mântuiască de ea. Atunci mi-am amintit de cuvântul pe care îl auzisem: „Nu te îndoi, Herm!” Așadar, fraților, îmbrăcați cu credință în Dumnezeu și amintindu-mi de faptele mărețe pe care mi le arătase, m-am dus cu îndrăzneală la fiară. Și fiara, răcnind, a arătat o asemenea putere, încât dacă ar fi atacat, ar fi putut distruge un oraș. M-am apropiat de ea și o fiară atât de uriașă stătea întinsă pe pământ și nu arăta nimic altceva decât limba. Nu s-a mișcat tot timpul cât am trecut pe lângă ea. Această fiară avea patru culori pe cap: negru, apoi roșu sau sângeros, apoi auriu și în final alb [400] .

(2) După ce am trecut de fiară și am mers vreo zece metri, am întâlnit o fecioară pictată, ca și cum ar fi ieșit dintr-o cameră nupțială [401] , în pantofi albi, acoperită cu haine albe până la frunte; o mitră îi era voal, părul îi era alb. Din viziunile anterioare am ghicit că aceasta era Biserica și m-am bucurat. Ea m-a salutat: „Bună ziua, omule”. Iar eu i-am răspuns salutul, spunând: „Bună ziua, doamnă”. Ea mi-a răspuns: „N-ai întâlnit nimic, omule?” I-am spus: „Doamnă, am întâlnit o astfel de fiară care ar fi putut distruge națiunile, dar prin puterea lui Dumnezeu și prin marea Lui milă am fost salvat de ea”. „Ai fost mântuit din fericire”, spune ea, „pentru că ți-ai încredințat grija asupra Domnului și ți-ai deschis inima către El, crezând că nu poți fi mântuit prin nimic altceva decât prin numele Său cel mare și slăvit. Pentru aceasta Domnul a trimis pe îngerul Său, care era pus peste fiare, al cărui nume era Hegrin [402] , și i-a astupat gura, ca să nu te devoreze. Ai scăpat de o mare nenorocire prin credința ta, întrucât nu te-ai îndoit la vederea unei astfel de fiare. Așadar, du-te și spune-le aleșilor lui Dumnezeu faptele Sale mărețe și spune-le că această fiară este un simbol al marii nenorociri care va veni. Așadar, dacă te pregătești și te pocăiești din toată inima ta înaintea Domnului, poți scăpa de ea, dacă inima ta este curată și fără prihană, și în zilele care au mai rămas din viața ta vei sluji lui Dumnezeu fără prihană. Aruncă-ți necazurile asupra lui Dumnezeu și El Însuși le va vindeca [403] . Voi, cei cu mintea împietrită, credeți în Dumnezeu că El poate face totul - atât să-Și întoarcă mânia de la voi, cât și să trimită biciuituri asupra celor cu mintea împietrită. Vai de cei care aud aceste cuvinte și le disprețuiesc; „ar fi fost mai bine pentru ei să nu se fi născut [404] .”

(3) Am întrebat din nou despre cele patru culori pe care fiara le avea pe cap. Iar ea mi-a răspuns: „Ești din nou curioasă, întrebând despre lucruri de acest fel?” „Da, doamnă”, am spus, „explicați-mi ce înseamnă ele.” „Ascultați”, a spus ea, „culoarea neagră semnifică lumea în care trăiți; cea aprinsă și sângeroasă, cea care trebuie să piară din această lume prin intermediul sângelui și focului; iar

partea aurie sunteți voi, cei care fugiți din această lume. Căci, așa cum aurul este testat prin foc și făcut potrivit, așa sunteți voi, cei care trăiți printre ei, testați [405] . Cei care rămân statornici și sunt testați de ei vor fi purificați. Și așa cum aurul își lasă impuritatea, așa veți părăsi toată tristețea și durerea și veți fi purificați și veți fi potriviți pentru construirea turnului. Partea albă semnifică epoca viitoare, în care vor trăi aleșii lui Dumnezeu, căci cei care sunt aleși de Dumnezeu pentru viața veșnică vor fi fără prihană și puri. De aceea, nu încetați să spuneți aceste lucruri în urechile sfinților. Și voi aveți o imagine a marii nenorociri care va veni. Dacă o doriți, nu este nimic pentru voi. Aduceți-vă aminte ce vi s-a poruncit." După ce a spus acestea, ea a plecat și nu am văzut unde s-a dus. S-a auzit un zgomot și m-am întors de frică, crezând că se apropie fiara.

„SEDUCTOR MONDIAL"

***

Tradiția bisericească, care a început cu prezicerea lui Isus despre falșii Hristoși și falșii profeți și a continuat în scrisorile apostolilor Pavel și Ioan, și care tindea să-l considere pe adversarul escatologic al lui Hristos ca pe un vrăjitor-seducător (și chiar ca pe un apostat creștin), și-a găsit reflectarea în apocrifa „Învățătura celor Doisprezece Apostoli" (titlu prescurtat: Didache - greacă „Învățătură"). Deși această lucrare era bine cunoscută în Biserica primară și a fost menționată de autori creștini până în secolul al XIV-lea, a fost ulterior considerată pierdută până când a fost descoperită într-un codice antic în 1883 și publicată de mitropolitul de Nicomedia, Filoteul Bryennios. Prin caracterul său, Didache urmează scrierile Noului Testament și, aparent, este direct legată de acestea în timp. A fost scrisă în prima jumătate a secolului al II-lea de către un creștin grec. Este demn de remarcat faptul că în capitolul final, al 16-lea, care vorbește despre „vremurile din urmă", sfârșitul lumii și a doua venire a lui Hristos nu sunt în niciun fel legate de distrugerea Ierusalimului și de soarta poporului evreu. Prin urmare, Didahe a fost creată după ruptura definitivă dintre creștinism și iudaism.

În ciuda menționării foarte scurte din capitolul 16 a „înșelătorului lumii", „seducătorul lumii", care va apărea în „zilele din urmă", se poate stabili că această imagine a apărut în Didahe sub influența conversației escatologice evanghelice a lui Isus de pe Muntele Măslinilor (Matei 24; Marcu 13, Luca 21), precum și a profeției apostolului Pavel despre „omul fărădelegii, fiul pierzării". Faptul că „înșelătorul lumii" va „face semne și minuni... cum nu s-au mai întâmplat de când este lumea" (16:4) îl apropie de falșii Hristoși și de falșii profeți din Evanghelii (Matei 24:22, 24; Marcu 13:19, 22), iar remarca despre fărădelegea pe care o comite amintește de „taina fărădelegii" și de „cel fărădelege" din a doua Epistolă către Tesaloniceni a apostolului Pavel (2:7-8). În același timp, nu există trăsături care să-l lege pe acest „amăgitor al lumii" de „fiara" (împăratul roman) din Apocalipsa lui Ioan Teologul, de „a patra fiară", „cornul" și „regele de aramă" din literatura escatologică evreiască.

Fragmentul din Didache este citat din publicația: Învățătura celor doisprezece apostoli. Text grecesc cu traducere și note în limba rusă. Moscova, 1886.

ÎNVĂȚĂTURA CELOR DOISPREZECE APOSTOLI, 16

(1) Vegheați cât timp veți trăi; să nu vi se stingă candelele și să nu vi se dezlege coapsele [406] , ci fiți gata, căci nu știți ceasul în care Domnul vostru [407] va veni . (2) Adunați-vă adesea și căutați ce este de folos sufletelor voastre [408] , căci tot timpul credinței voastre nu vă va folosi la nimic, dacă nu veți fi desăvârșiți în vremea de apoi. (3) Căci în zilele de pe urmă se vor înmulți prorocii mincinoși și distrugătorii (οί φθορείς) [409] , oile se vor preface în lupi [410] și dragostea se va preface în ură. (4) Căci când se va înmulți fărădelegea și oamenii se vor urî unii pe alții, se vor prigoni și se vor trăda, atunci înșelătorul lumii [411] se va arăta ca Fiul lui Dumnezeu și va face semne și minuni, și pământul va fi dat în mâna lui și va face nelegiuiri cum n-au mai fost de la începutul lumii. (5) Atunci creația omului va merge în focul încercării și mulți se vor poticni și vor pieri, dar cei ce vor stărui în credința lor vor fi mântuiți în osânda lor [412] . (6) Și atunci se va arăta semnul adevărului [413] : primul semn va fi deschiderea cerurilor, apoi semnul sunetului trâmbiței [414] și al treilea, învierea morților. Totuși nu a tuturor [415] , ci, după cum se spune: „Va veni Domnul și toți sfinții împreună cu El” (Zaharia 14:5). (7) Atunci lumea va vedea pe Domnul venind pe norii cerului [416] .

VELIAR ÎNTRUPAT

***

Imaginea lui Belial ca conducător pământesc și înșelător făcător de minuni, care apare în cărțile sibiline, este dezvoltată și își primește forma desăvârșită în apocrifa Înălțare a lui Isaia (Viziunea lui Isaia). Ca formă, aceasta este o pseudo-epigrafă din Vechiul Testament, aparținând categoriei apocalipselor, dar ca și conținut este o lucrare complet creștină. Deși unii cercetători încearcă să găsească o bază precreștină evreiască în ea [417] , nimic nu indică faptul că a apărut mai devreme de secolul al II-lea. După toate probabilitățile, Înălțarea lui Isaia a fost scrisă de un creștin evreu vorbitor de limbă greacă, familiarizat cu poveștile Evangheliei, Epistolele Apostolilor, Apocalipsa lui Ioan Teologul și chiar cu unele povești apocrife din Noul Testament. O adaptare creștină ulterioară a textului original este, de asemenea, posibilă. Cea mai completă versiune a Înălțării lui Isaia este păstrată în coptă, dar există pasaje destul de mari în greacă, latină și slavonă.

Conform apocrifelor, Veliar – „marele înger, conducătorul acestui veac, care a domnit de când există el (veacul)” – va coborî la timpul potrivit pe pământ, întrupat ca un „rege nedrept” și îi va persecuta pe creștinii credincioși. „Declinul Bisericii va fi urmat de activarea activității Anticristului”, comentează în acest loc E. Norelli, care a studiat și a publicat Înălțarea lui Isaia într-o traducere franceză [418] . Într-adevăr, acest Veliar poate fi deja considerat Anticristul, deoarece se opune direct lui Hristos, care în apocrife apare de obicei sub denumirea de „Iubitul” (în sensul de „Fiu iubit al lui Dumnezeu”). În acest caz, autorul apocrifelor a anticipat opinia unor teologi medievali, care credeau că

Anticristul nu va fi urmașul lui Satan (întrucât ființele cerești nu pot avea copii) și nici măcar un instrument, ci întruchiparea sa atotcuprinzătoare, adică, în esență, Satana însuși.

Este curios și faptul că autorul iudeo-creștin al Înălțării a urmat exemplul celei de-a treia Cărți Sibiline și l-a identificat pe Belialul pământean cu o figură istorică specifică, de data aceasta cu împăratul roman Nero. Există aici o aluzie destul de transparentă la Nero: „ucigașul mamei sale, care [în el însuși] este conducătorul acestei epoci". Se prezice că acest tiran ar trebui să devină distrugătorul „plantării Celui Preaiubit" – Biserica. Probabil, autorul apocrifelor știa despre persecuția creștinilor comisă de Nero după marele incendiu din Roma din anul 64 d.Hr., despre care știm datorită lui Tacit (Anale, XV 44). În același timp, el a reprodus credința larg răspândită pe atunci, reflectată în literatura apocaliptică și oraculară, că Nero nu a fost ucis în anul 68 („a avut o rană de sabie și a trăit" – Apocalipsa 13:14), ci s-a ascuns undeva în Orient (printre parți) și se pregătea să revină la putere.

Astfel, în Înălțarea lui Isaia vedem fuziunea a două tradiții creștine timpurii: tradiția „omului păcatului" - „înșelătorul lumii" - Belial și tradiția „fiarei" - „cornul" - regele asupritor. Primul Anticrist, perceput ca un Hristos fals, un schismatic și un vrăjitor, identificat cu Belial cel fărădelegit, este în cele din urmă înzestrat cu trăsăturile conducătorului-adversar al apocalipselor evreiești și este deja identificat direct cu împăratul roman.

Traducerea fragmentelor din Înălțarea la cer a lui Isaia a fost realizată de compilator conform ediției: Înălțarea la cer a lui Isaia. De R. H. Charles Litt. D. Londra, 1917.

ÎNALȚAREA LUI ISAIA, 3:11-17; 4:1-18

III (11) Și Belial s-a așezat în inima prinților lui Iuda și Beniamin, a eunucilor și a consilierilor regelui: (12) și prin cuvintele lui Bechira [419] [i-a înșelat] foarte mult și i-a trimis să-l prindă pe Isaia. (13) Căci Belial era foarte mânios pe Isaia din cauza viziunii sale și din cauza descoperirii prin care l-a demascat pe Samael și pentru că apariția Preaiubitului în al șaptelea cer, transformarea Sa, condescendența Sa și, de asemenea, forma în care El urma să fie transformat, forma unui om, li s-au dezvăluit, precum și persecuția la care urma să fie supus, pedeapsa pe care fiii lui Israel urmau să o aplice [asupra Lui], adunarea Sa a celor doisprezece ucenici și învățătura lor; și că înainte de Sabat El va fi răstignit pe un lemn cu hoții și că va fi îngropat în mormânt, (14) și Cei Doisprezece, care vor fi indignați pentru că o gardă este postată la mormânt; (15) și pogorârea cu bunăvoință a îngerului Bisericii, care îi va chema în zilele de pe urmă; și [că] îngerul Duhului Sfânt (16) și Mihail, căpetenia sfinților îngeri, în a treia zi vor deschide acest mormânt (17) și Îl vor scoate afară pe Cel Preaiubit, șezând pe umerii lor, și El va ieși afară, înviind din morți; iar cei care vor cinsti Crucea se vor mântui și, asemenea Lui, se vor înălța până la al șaptelea cer.

IV (1) Așadar, Ezechia și Iașub, fiul meu, acestea sunt zilele împlinirii [420] păcii. (2) Și după ce se va împlini aceasta, Belial, marele înger, conducătorul acestui veac, care a domnit de când există el (vecul), va coborî. Și va coborî din cerul său în formă de om, un

rege nedrept, ucigașul mamei sale [421] , care [în el însuși] este conducătorul acestui veac; (3) și va persecuta plantarea pe care au plantat-o cei doisprezece apostoli ai Preaiubitului, cei doisprezece pe care i-a numit cu propriile Sale mâini. (4) Și acest înger va veni în formă de rege și toate puterile acestui veac vor veni [422] cu el și vor face tot ce poruncește el. (5) Și la cuvântul lui, soarele va răsări la miezul nopții, iar luna se va arăta la ceasul al șaselea al zilei; (6) Și va face tot ce vrea în lume și va acționa și va vorbi precum Preaiubitul și va spune: „Eu sunt Domnul și afară de Mine nu este nimeni altul.” (7) Și toți oamenii din lume vor crede [în El] (8) și Îi vor aduce jertfe și daruri, zicând: „Cu adevărat, El este Domnul și la înfățișarea Lui nu este nimeni ca El.” (9) Și majoritatea celor care s-au unit pentru a-L întâlni pe Preaiubit, El îi va trage apoi după El. (10) Puterea minunilor Sale se va manifesta în fiecare sat și în fiecare loc; (11) și Își va înălța chipul înaintea feței tuturor celor vii [423] (12) și va domni timp de trei ani, șase luni și douăzeci și șase de zile [424] . (13) Și nu puțin număr de credincioși și de sfinți îl vor vedea în El pe Cel în care nădăjduiau, care a fost răstignit - Domnul Iisus Hristos - după ce eu, Isaia, i-am văzut pe cei care erau puțini la număr; [căci] în acele zile vor rămâne oameni credincioși care vor fugi în pustietăți, așteptând venirea Celui Preaiubit,

(14) Dar după [o mie] trei sute treizeci și două de zile [425] Domnul va coborî din al șaptelea cer cu îngerii și oștirile sfinților, cu slava celui de-al șaptelea cer și îl va arunca pe Belial în iad împreună cu oștirile sale. (15) Și El va da odihnă celor pe care îi va găsi în trup, care au păstrat puritatea în această lume [când chiar și soarele va fi acoperit de rușine], (16) pentru că a împlinit voința blestematului Belial și a regilor săi. Atunci toți sfinții vor fi adunați la Domnul în aceleași veșminte [426] pe care le vor avea în al șaptelea cer; și Domnul îi va recunoaște pe cei care vor fi în veșmintele sfinților și pe cei care vor fi găsiți treji în această lume. (17) Și după aceasta [și ei] vor fi îmbrăcați în veșminte [sfinte] și se vor înălța în sus, în trupurile lor, părăsind această lume [427] . Și atunci glasul mânios al Preaiubitului va răsturna acest cer și acest pământ, munții și dealurile, copacii și deșerturile, constelația nordică, soarele și luna și tot ceea ce Belial s-a arătat în această lume. (18) Toți oamenii vor fi înviați și judecați în aceste zile. Preaiubitul va trimite un foc mistuitor asupra celor răi și îi va distruge ca și cum n-ar fi existat niciodată.

SUPLIMENT „SFÂRȘITUL TIMPURILOR”

***

Termenii grecești ἔσχατοι καιροί („vremurile din urmă”), εσχάταις ήμεραις („zilele din urmă”), συντέλεια τοῦ αιώνος („sfârșitul veacurilor”) sunt duplicate ale conceptelor din Vechiul Testament אחרית הימים ,לקק הים״ („sfârșitul zilelor”, „ultima vreme”). Expresia „la sfârșitul zilelor” se găsește deja în Cartea Genezei, dar tot fără nicio escatologie. Patriarhul Iacov, când le spune fiilor săi ce li se va întâmpla „la sfârșitul zilelor” (ESV: „zilele viitoare” – Gen 49:1), are în vedere doar timpul vieții lor. Profetul Balaam se referă și la viitorul apropiat atunci când vorbește despre ceea ce israeliții le vor face madianiților „la sfârșitul zilelor” (ESV: „în zilele din urmă” – Num 24:14). Însă deja în primul Isaia, „zilele din urmă” (2:2) înseamnă sfârșitul unei anumite perioade istorice, când, după mulți ani de dominație străină, Israelul va primi hegemonia mondială și toate

națiunile vor sluji Dumnezeului lui Israel. Profetul Osea are în minte același moment atunci când prezice restaurarea împărăției lui Israel „în zilele din urmă” (3:5).

Totuși, conceptele de „zilele din urmă” și „sfârșitul zilelor” au devenit pe deplin escatologice în Cartea profetului Daniel (10:4; 12:4,9). „Zilele din urmă” sunt marcate de tot felul de dezastre și de lupta dramatică a evreilor pentru independența națională.

Punctul culminant al lor ar trebui să fie victoria completă a lui Israel, însoțită de învierea morților (în primul rând a eroilor căzuți în luptă), pedepsirea dușmanilor și apostaților și instaurarea „împărăției veșnice a sfinților Celui Preaînalt”. Pentru prima dată, s-a încercat să se dea date exacte pentru această perioadă escatologică - o jumătate de săptămână, 1290 sau 1335 de zile (9:27; 12:11-12). Autorul profețiilor lui Daniel credea că se află undeva la începutul acestei perioade de timp.

În viitor, datele „sfârșitului acestei ere” au fost amânate constant. Conform documentelor de la Qumran, sfârșitul celor „șaptezeci de săptămâni” din Cartea Profetului Daniel era așteptat în jurul anilor 97-96 î.Hr., apoi în anii 66-70 d.Hr. [428] Au fost propuse diverse metode de calculare a „sfârșitului zilelor” și a venirii lui Mesia al lui Israel, iar această ocupație a devenit atât de răspândită printre rabini încât astfel de calculatoare au primit porecla disprețuitoare tehashbe kizzim („vasele minciunii”) în rândul oamenilor, iar liderii iudaismului, pentru a evita discreditarea învățăturii despre „vremurile din urmă”, au considerat necesar să interzică calculele lor. „Oricine proclamă venirea lui Mesia pe baza calculelor”, a spus rabinul Yosse, „își pierde partea în lumea viitoare” [429] . Maimonide a remarcat că „înțelepții... au interzis calcularea zilelor venirii lui Mesia, ca nu cumva oamenii de rând să piară când vor vedea că au venit vremurile din urmă, dar nu există niciun semn al lui Mesia”. [430] Totuși, puțin mai târziu, Nahmanide a făcut noi calcule, a convertit cele 1.290 de zile menționate în Cartea lui Daniel în ani numărați de la distrugerea celui de-al Doilea Templu (70 d.Hr.) și a constatat că sfârșitul lumii va veni în 1360. [431]

Creștinismul a adoptat pe deplin ideile evreiești despre „vremurile din urmă”, înlocuind doar scopul escatologic (eliminarea aspectelor naționaliste) în conformitate cu noua credință. În Noul Testament, găsim cea mai detaliată descriere a „sfârșitului veacurilor” în discursul escatologic al lui Isus de pe Muntele Măslinilor, prezentat de primii trei evangheliști. Caracteristici scurte ale „vremurilor din urmă” sunt conținute și în epistolele apostolilor. În legătură cu subiectul nostru, acesta este contextul general pe care operează anti-Mesia escatologic, Anticristul. Unii teologi cred că „vremurile din urmă” sunt timpul Anticristului, deși se imaginează de obicei că perioada Anticristului va fi doar o parte a „vremurilor din urmă”, faza sa finală [432] .

În discursul său de pe Muntele Măslinilor, Isus definește semnele „sfârșitului veacurilor” și ale celei de-a doua veniri ca răspuns la cererea ucenicilor săi. Deși acest discurs este adesea numit o „mică Apocalipsă”, cu greu poate fi clasificat ca atare. Îi lipsește principala caracteristică a operelor apocaliptice din acea vreme: alegoria sau metafora. Isus profețește direct sfârșitul lumii, însoțind doar ocazional povestea cu alegorii (parabole) caracteristice Evangheliilor sinoptice. În tipul său, discursul de pe Muntele

Măslinilor este mai în concordanță cu profețiile despre „sfârșitul zilelor” și „ziua Domnului” ale lui Isaia, Ezechiel și ale altor profeți israeliți din vechime. Nu este o coincidență faptul că aproape fiecare verset de aici, într-un fel sau altul, se întoarce la Vechiul Testament. Compoziția generală a profeției este, de asemenea, împrumutată de acolo. Descrierea evenimentelor viitoare reproduce clișeele familiare în literatura profetică evreiască:

- decăderea morală a oamenilor;

– foamete, epidemii și diverse dezastre naturale;

– apariția solemnă a Domnului Dumnezeu (în acest caz – Mesia-Fiul Omului) și instaurarea domniei directe a lui Dumnezeu pe pământ (Împărăția lui Dumnezeu sau Împărăția lui Mesia);

- răsplătirea celor drepți și pedepsirea celor răi.

Discursul escatologic de pe Muntele Măslinilor a prezentat întotdeauna o anumită dificultate de interpretare. Cert este că Isus a prezis atât distrugerea Ierusalimului, care a avut loc în anul 70 d.Hr., cât și sfârșitul lumii și a doua sa venire, iar, judecând după Evanghelii, aceste evenimente ar trebui să se succeadă imediat. Exegeții creștini au considerat necesar să împartă prezicerile lui Isus în două părți: ceea ce se împlinise deja (cu privire la Ierusalim și templu) și ceea ce urma să se împlinească în viitor. Ioan Gură de Aur și Teofilact al Bulgariei au folosit versetele Matei 24:23, Marcu 13:21, Luca 21:25 ca un astfel de divizor [433] .

În epistolele Noului Testament, „zilele din urmă” sunt caracterizate, pe lângă un declin general al moralei, printr-o apostazie în masă în cadrul Bisericii. Acest motiv, abia exprimat în Evanghelii, răsună cu toată forța în epistolele apostolilor. Petru leagă apostazia de dezamăgirile legate de sosirea iminentă a „zilei Domnului” și de a doua venire a lui Hristos (2 Petru 3:4). „Batjocelitorii îndrăzneți” dintre creștini sunt cei care își exprimă nemulțumirea față de faptul că „promisiunile” Evangheliei despre „această generație”, în timpul căreia urma să fie descoperită Împărăția lui Dumnezeu, nu se împlinesc (Matei 24:34; Marcu 13:30). La aceasta urmează un răspuns care face ca orice caracteristică a timpului să fie lipsită de sens: „înaintea Domnului o zi este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi” (2 Petru 3:8; motivul din Psalmul 89/90:5: „înaintea Ta o mie de ani sunt ca ziua de ieri”). Totuși, nu rezultă din aceasta că creștinii au atribuit sfârșitul lumii unui viitor nedefinit, vorbind despre el ca despre o perspectivă îndepărtată. Învățătura despre „vremurile din urmă” nu și-a pierdut niciodată relevanța.

EVANGHELIA DUPĂ MARCU 13:1-37

XIII (1) Și când a ieșit Isus din templu, unul dintre ucenicii Lui I-a zis: „Învățătorule, uită-te la aceste pietre și la aceste clădiri!” (2) Drept răspuns, Isus I-a zis: „Vezi aceste clădiri mari? Toate acestea vor fi dărâmate, așa că nu va rămâne piatră peste piatră.”

(3) Și pe când ședea Isus pe Muntele Măslinilor, în fața Templului, Petru, Iacov, Ioan și Andrei L-au întrebat deoparte: (4) „Spune-ne când se vor întâmpla aceste lucruri și care va fi semnul când se vor împlini toate aceste lucruri?” (5) Isus le-a răspuns: „Luați seama să nu vă amăgească nimeni. (6) Căci mulți vor veni în Numele Meu, zicând: „Eu sunt Acela”; și vor amăgi pe mulți. (7) Când veți auzi de războaie și de zvonuri de războaie, nu vă înspăimântați, căci trebuie să se întâmple; dar sfârșitul nu este încă. (8) Căci se va ridica un neam împotriva unui neam și o împărăție împotriva unei împărății; în apropieri vor fi cutremure și foamete. Acesta este începutul necazurilor . ” [434]

(9) Luați seama însă la voi înșivă, căci vă vor da în fața soboarelor și vă vor bate în sinagogi; și veți fi duși înaintea dregătorilor și a împăraților din pricina Mea, ca să le slujiți ca mărturie.

(10) Și trebuie ca Evanghelia să fie propovăduită mai întâi tuturor neamurilor. (11) Și când vă vor scoate afară și vă vor da în mâinile lor, să nu vă gândiți mai dinainte ce veți spune; ci să spuneți ce vi se va da în ceasul acela, căci nu voi veți vorbi, ci Duhul Sfânt. (12) Atunci fratele va da la moarte pe fratele său și tatăl pe copiii săi; copiii se vor ridica împotriva părinților și-i vor omorî. (13) Veți fi urâți de toți oamenii pentru Numele Meu; dar cine va răbda până la sfârșit, acela va fi mântuit.

(14) Când veți vedea urâciunea pustiirii [435] (despre care a vorbit prorocul Daniel) stând unde nu trebuie (cine citește să înțeleagă [436]) , atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți. (15) Cine este pe acoperișul casei să nu se coboare, nici să nu intre să ia ceva din casă. (16) Și cine este la câmp să nu se întoarcă să-și ia haina. (17) Vai de cele ce sunt însărcinate și de cele ce alăptează în zilele acelea! (18) Rugați-vă să nu fie iarnă. (19) Căci în zilele acelea va fi un necaz așa cum n-a fost de la începutul creației pe care a făcut-o Dumnezeu până acum, și nici nu va fi . [437] (20) Și dacă n-ar fi scurtat Domnul zilele acelea, nimeni n-ar fi mântuit, decât din pricina aleșilor, pe care i-a scurtat El zilele acelea. (21) Atunci, dacă vă zice cineva: «Iată, Hristosul este aici!» sau: «Iată, este acolo!» să nu credeți . [438] (22) Căci se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși, vor face semne și minuni, ca să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși. (23) Luați seama însă! V-am spus toate lucrurile mai dinainte. (24) Dar în zilele acelea, după necazul acela, soarele se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina. [25] Stelele vor cădea din cer, [439] și puterile cerurilor vor fi clătinate. (26) Atunci vor vedea pe Fiul Omului venind pe nori cu mare putere și slavă. [27] Atunci El va trimite pe îngerii Săi și va aduna pe aleșii Săi din cele patru vânturi, de la o margine a pământului până la cealaltă.

(28) Învățați o pildă de la smochin: Când ramura lui s-a înmoaie și a înfrunzit, știți că vara este aproape. (29) Tot așa, când vedeți aceste lucruri întâmplându-se, știți că ființa umană este aproape, chiar la uși. (30) Adevărat vă spun că neamul acesta nu va trece [441] până când se vor întâmpla toate aceste lucruri. (31) Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece. (32) Despre ziua aceea sau despre ceasul acela, nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl.

(33) Luați seama și vegheați, căci nu știți când va fi ceasul. (34) Ca și cum un om, plecând în călătorie, și-ar fi lăsat casa și ar fi dat robilor săi putere peste fiecare ca să-și facă treaba și ar fi poruncit portarului să vegheze. (35) Vegheați, deci, căci nu știți când va veni stăpânul casei: seara, sau la miezul nopții, sau la cântatul cocoșilor, sau dimineața; (36) ca nu cumva, venind pe neașteptate, să vă găsească dormind. (37) Ceea ce vă spun vouă, vă spun tuturor: Vegheați.

EVANGHELIA LUI MATEI, 24:1-42

XXIV (1) Isus a ieșit și s-a dus din Templu, iar ucenicii Lui s-au apropiat să-I arate clădirile Templului. (2) Isus le-a zis: „Vedeți voi toate acestea? Adevărat vă spun că nu va rămâne aici piatră peste piatră, ci toate vor fi dărâmate."

(3) Pe când ședea Isus pe Muntele Măslinilor, ucenicii s-au apropiat de El în tabără și I-au zis: „Spune-ne, când se vor întâmpla aceste lucruri? Și care va fi semnul venirii Tale și al sfârșitului veacului?" (4) Isus le-a răspuns: „Luați seama să nu vă amăgească nimeni. (5) Căci mulți vor veni în Numele Meu, zicând: «Eu sunt Hristosul!» Și vor amăgi pe mulți. (6) Veți auzi de războaie și de zvonuri de războaie. Vedeți să nu vă tulburați, căci aceste lucruri trebuie să se întâmple, dar sfârșitul nu este încă. (7) Căci se va ridica un neam împotriva unui neam și o împărăție împotriva unei împărății; va fi foamete, ciumi și cutremure în apropieri. (8) Toate acestea sunt începutul necazurilor. (9) Atunci vă vor da în necaz și vă vor omorî și veți fi urâți de toate neamurile pentru Numele Meu. (10) Atunci mulți se vor poticni, se vor vinde unii pe alții și se vor urî unii pe alții. (11) Și se vor scula mulți proroci mincinoși și vor amăgi pe mulți. (12) Și pentru că va crește fărădelegea, dragostea multora se va răci. (13) Dar cine va răbda până la sfârșit, acela va fi mântuit. (14) Și această Evanghelie a Împărăției va fi vestită. va fi propovăduit în toată lumea ca o mărturie la toate neamurile. Și atunci va veni sfârșitul.

(15) De aceea, când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit prorocul Daniel [442] , stând în locul sfânt (cine citește să înțeleagă), (16) atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți. (17) Și nimeni de pe acoperișul casei să nu se pogoare să ia ceva din casa lui. (18) Și nimeni de la câmp să nu se întoarcă să-și ia haina. (19) Dar vai de cele însărcinate și de cele ce alăptează în zilele acelea! (20) Rugați-vă ca fuga voastră să nu fie iarna, nici în ziua Sabatului. (21) Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, și nici nu va fi. (22) Și dacă nu s-ar scurta zilele acelea, nimeni n-ar scăpa; dar, din pricina celor aleși, zilele acelea vor fi scurtate. (23) Atunci, dacă vă va zice cineva: „Iată, este Hristosul!" sau „Acolo!", să nu credeți. (24) Căci se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, încât să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși. (25) Iată, v-am spus mai dinainte. (26) Așadar, dacă vă zic: „Iată, El este în pustie", să nu ieșiți afară; „Iată, El este în cămări ascunse", [443] să nu credeți. (27) Căci, cum iese fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului. (28) Căci oriunde va fi trupul mort, acolo se vor aduna vulturii . [444] (29) Și îndată după necazul acelor zile, soarele se va întuneca, luna nu-și va mai da lumina, stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor vor fi clătinate. (30) Atunci se va arăta semnul Fiului omului în cer; și atunci toate semințiile pământului se vor boci și vor vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu putere și cu mare slavă;

(31) El va trimite îngerii Săi cu trâmbiță puternică și vor aduna pe aleșii Lui din cele patru vânturi, de la o margine a cerurilor până la cealaltă.

(32) Învățați o pildă de la smochin: Când ramura lui este deja fragedă și face frunze, știți că vara este aproape. (33) Tot așa, când veți vedea toate aceste lucruri, să știți că este aproape, chiar la uși. (34) Adevărat vă spun că neamul acesta nu va trece până se vor împlini toate aceste lucruri. (35) Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece. (36) Despre ziua aceea și despre ceasul acela nu știe nimeni, nici îngerii din ceruri, nici numai Tatăl . [446] (37) Cum a fost în zilele lui Noe, așa va fi și la venirea Fiului omului. (38) Căci, cum au fost în zilele dinainte de potop, oamenii mâncau și beau, se însurau și se măritau, până în ziua în care Noe a intrat în corabie, (39) și n-au știut nimic, până când a venit potopul și i-a luat pe toți, așa va fi și la venirea Fiului omului. (40) Atunci doi oameni vor fi la câmp; Una va fi păzită, iar cealaltă va fi lăsată. (41) Două femei vor măcina la moară: una va fi luată, iar cealaltă va fi lăsată. (42) Vegheați, dar, căci nu știți în ce ceas va veni Domnul vostru.

EVANGHELIA LUI LUCA, 21:5-36

XXI (5) Și când unii vorbeau despre templu, că era împodobit cu pietre scumpe și cu daruri, El a zis: (6) Vor veni zile în care din ceea ce vedeți, nu va rămâne piatră peste piatră din ceea ce vedeți, ci totul va fi distrus. (7) Și L-au întrebat: Învățătorule, când se vor întâmpla aceste lucruri? Și care este semnul când acestea se vor întâmpla? (8) El a zis: Luați seama să nu vă amăgiți, căci mulți vor veni în Numele Meu, zicând: „Eu sunt Acela!” și vremea este aproape. Nu mergeți după ei.

(9) Când auziți de războaie și de tulburări, nu vă înspăimântați, căci aceste lucruri trebuie să se întâmple mai întâi; dar sfârșitul nu va fi imediat.

(10) Atunci El le-a zis: „Se va ridica neam împotriva neam, și împărăție împotriva împărăție. (11) Vor fi cutremure mari în apropiere, foamete, ciumi, priveliști înfricoșătoare și semne mari din cer. (12) Dar înainte de toate acestea, își vor pune mâinile pe voi și vă vor prigoni, vă vor da în sinagogi și în temnițe și vă vor duce înaintea împăraților și a dregătorilor, din pricina Numelui Meu. (13) Și aceasta vă va sluji ca mărturie . [447] (14) De aceea, puneți-vă inimile să nu vă gândiți mai dinainte ce veți răspunde. (15) Căci vă voi da o gură și o înțelepciune, căreia nu vor putea să se împotrivească toți potrivnicii voștri. (16) Veți fi dați în mâinile părinților, fraților, rudelor și prietenilor și vor omorî pe unii dintre voi. (17) Veți fi urâți de toți din pricina Numelui Meu. (18) Totuși, nici un fir de păr din capul vostru nu va pieri. [448] – (19) Prin răbdarea voastră veți câștiga sufletele voastre.

(20) Când veți vedea Ierusalimul înconjurat de oștiri, atunci să știți că pustiirea lui este aproape. (21) Atunci cei din Iuda să fugă la munți, cei din cetate să iasă din ea și cei din câmp să nu intre în ea. (22) Căci acestea sunt zilele răzbunării , ca să se împlinească toate cele scrise. (23) Vai de cele însărcinate și de cele ce alăptează în zilele acelea! Căci va fi un mare strâmtorare în țară și mânie împotriva acestui popor. (24) Vor cădea sub ascuțișul sabiei și vor fi duși robi în toate neamurile și Ierusalimul va fi călcat în picioare

de neamuri, până se vor împlini vremurile neamurilor . (25) Și vor fi semne în soare, în lună și în stele; și pe pământ strângere de inimă și neliniște printre neamuri; marea va vui și se va tulbura. (26) Oamenii vor leșina de frică și de așteptarea [nenorocului] care va veni peste lume, pentru că puterile cerurilor vor fi clătinate. (27) Și atunci vor vedea pe Fiul Omului venind pe un nor cu putere și mare slavă. (28) Când vor începe să se întâmple aceste lucruri, ridicați-vă capetele și vă veți ridica, pentru că izbăvirea voastră se apropie.

(29) Și le-a spus o pildă: „Iată smochinul și toți pomii. (30) Când își fac mugurii, îi vedeți și știți că vara este aproape. (31) Tot așa, când vedeți aceste lucruri împlinindu-se, știți că Împărăția lui Dumnezeu este aproape. (32) Adevărat vă spun că neamul acesta nu va trece până se vor împlini toate lucrurile. (33) Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece. (34) De aceea, luați seama la voi înșivă, ca nu cumva să vi se îngreuneze inimile cu îmbătăcire, beție și grijile vieții acesteia și ca ziua aceea să nu vină pe neașteptate peste voi. (35) Căci va veni ca o cursă peste toți cei ce locuiesc pe toată fața pământului. (36) Vegheați, deci, și rugați-vă în toate timpurile, ca să fiți socotiți vrednici să scăpați de toate aceste lucruri care se vor întâmpla și să stați în picioare înaintea Fiului omului.

A DOUA EPISTOLĂ A LUI PETRU 3:3-13

III (3) Înainte de toate, să știți că în zilele din urmă vor veni batjocoritori, umblând după poftele lor (4) și zicând: „Unde este făgăduința venirii Lui (a lui Hristos)? Căci de când au adormit părinții, toate lucrurile rămân așa cum erau de la începutul creației. (5) Căci ei nu știu că cerurile de demult erau ținute afară din apă și pământul în apă, prin cuvântul lui Dumnezeu. (6) De aceea, lumea de atunci, fiind inundată de apă, a pierit. (7) Dar cerurile și pământul de acum sunt păstrate prin același cuvânt, păstrate pentru foc, în ziua judecății și a pierzării oamenilor nelegiuiți. (8) Preaiubiților, un lucru să nu vă fie ascuns: că la Domnul o zi este ca o mie de ani și o mie de ani ca o zi. (9) Domnul nu întârzie în făgăduința Sa, cum socotesc unii, ci are răbdare cu noi, nevrând ca vreunul să piară, ci ca toți să vină la pocăință. (10) Ziua Domnului va veni ca un hoț [451] (noaptea), când cerurile vor trece cu vuiet mare, trupurile se vor topi de foc, pământul și tot ce este în el vor fi arse. (11) Fiindcă toate aceste lucruri se vor dizolva în felul acesta, ce fel de oameni ar trebui să fiți voi, în purtare sfântă și în Evanghelie, (12) voi care așteptați și grăbiți venirea zilei lui Dumnezeu, în care cerurile, fiind aprinse, se vor topi, și trupurile aprinse se vor topi? (13) Totuși, noi, după făgăduința Lui, așteptăm ceruri noi și un pământ nou, în care va locui dreptatea.

EPISTOLA APOSTOLULUI IUDA, 1:17-19

(17) Voi însă, preaiubiților, aduceți-vă aminte de ce au vorbit apostolii Domnului nostru Isus Hristos. (18) V-au spus că în vremurile de pe urmă vor fi batjocoritori, care vor umbla după poftele lor nelegiuite. (19) Aceștia sunt oameni care se despart [de unitatea credinței], fire de oameni firești, n-au Duhul [452] .

PRIMA EPISTOLĂ A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TIMOTEI, 4:1-5

IV (1) Duhul spune lămurit că, în vremurile din urmă, unii se vor depărta de credință, luând aminte la duhuri înșelătoare și la învățături demonilor, (2) prin fățărnicia celor ce vorbesc minciuni, avându-și cugetul mărginit cu fierul înroșit, (3) oprind căsătoria și ferindu-se de mâncăruri, pe care Dumnezeu le-a creat pentru a fi luate cu mulțumire de către cei ce cred și cunosc adevărul. (4) Căci orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă este luat cu mulțumire, (5) pentru că este sfințită prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune.

III. IDEI CREȘTINI TEMPORARE DESPRE ANTIHRIST

A DOUA EPISTOLĂ A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TIMOTEI, 3:1-9

III (1) Să știți dar că în zilele din urmă vor fi vremuri grele. (2) Căci oamenii vor fi iubitori de sine, iubitori de bani, lăudăroși, trufași, blasfemiatori, neascultători de părinți, nerecunoscători, nesfinți, fără dragoste firească, (3) neiertători, calomniatori, fără înfrânare, cruzi, disprețuitori de bine, (4) trădători, încăpățânați, îngâmfați, iubitori mai mult de plăceri decât iubitori de Dumnezeu, (5) având o formă de evlavie, dar tăgăduind puterea ei. De la aceștia depărtați-vă. (6) Dintre aceștia sunt cei ce se strecoară în case și amăgesc pe femeile încărcate de păcate, duse la rătăcire de felurite pofte, (7) învățând întotdeauna și niciodată neputincioși să ajungă la cunoașterea adevărului. (8) După cum Iane și Iambre s-au împotrivit lui Moise [453] , tot așa și aceștia se împotrivesc adevărului, oameni stricați la minte, neștiutori de credință. (9) Dar nu vor săvârși nimic, căci nebunia lor va fi văzută tuturor, așa cum li s-a întâmplat și lor.

DE LA JUSTIN FILOSOFUL LA ORIGEN

Așteptările escatologice, deosebit de intense în primele secole ale existenței Bisericii, intensificate în timpul persecuțiilor autorităților romane, nu au dispărut nici după triumful creștinismului în imperiu. Diverse comunități au continuat să aștepte sfârșitul iminent al lumii, a doua venire a lui Hristos și judecata Sa asupra tuturor adversarilor. Lupta care s-a desfășurat în interiorul Bisericii a contribuit, de asemenea, la dezvoltarea ideilor despre falsul Mântuitor și complicii săi-precursori. Interesați de unirea creștinilor în fața amenințărilor externe și interne, Părinții Bisericii s-au orientat constant către imaginea „ultimului dușman”.

După cum s-a mai spus, Anticristul care va veni este o imagine colectivă care a apărut ca urmare a fuziunii a cel puțin două tradiții creștine timpurii. Prima tradiție, reflectată în Apocalipsa lui Ioan Teologul, îl considera pe Anticrist ca pe ceva extern Bisericii - ca pe un rege-cuceritor „păgân”, un asupritor-adversar și chiar, mai precis, un împărat roman. Conform celei de-a doua tradiții, reflectată în a doua Epistolă a Apostolului Pavel către Tesaloniceni și în Epistolele Generale ale Apostolului Ioan, Anticristul este un dușman bisericesc intern, un apostat de la creștinism, un schismatic și un seducător al credincioșilor. Prima tradiție, direct legată de apocalipsele evreiești, reflecta în cea mai mare parte interese naționale, corporative și comunitare, în timp ce a doua era orientată spre lumea interioară, spirituală a credinciosului, spre viața sa religioasă. Fuziunea

acestor tradiții în mare parte opuse nu a fost absolut completă. Prin urmare, în viitor, în portretele Anticristului, scrise de diferiți autori, au predominat trăsăturile „fiarei" apocaliptice și trăsăturile unui apostat și seducător de creștini.

Iustin Filosoful (Martirul) (103-168) menționează pe scurt venirea „omului fărădelegii" în „Dialogul cu Trifon Iudeul". Este caracteristic faptul că Iustin, vorbind despre viitorul dușman, folosește denumirea lui Pavel și nu folosește termenul „antihrist". Se pare că, la acea vreme, acest termen nu era încă general acceptat în Biserică. Cu toate acestea, Iustin îl identifică deja pe „omul fărădelegii" cu „regele cel rău" din Cartea Profetului Daniel, care mărturisește fuziunea a două tradiții creștine timpurii până la mijlocul secolului al II-lea.

Prima încercare de a oferi o descriere coerentă a venirii Anticristului se găsește în lucrarea lui Irineu de Lyon (135-202) „Refutarea și infirmarea așa-zisei cunoștințe false", mai cunoscută sub titlul prescurtat „Împotriva ereziilor". Originalul, scris în greacă, s-a pierdut (cu excepția unor mici fragmente), dar o traducere latină a acestei lucrări a ajuns până la noi, realizată, însă, destul de devreme, întrucât Tertulian o folosea deja. În mai multe capitole, Irineu a expus în detaliu punctul de vedere al bisericii despre venirea Anticristului și a identificat, de asemenea, principalele surse: Cartea profetului Daniel, a doua epistolă a apostolului Pavel către Tesaloniceni, Apocalipsa lui Ioan Teologul. După ce a unit și sistematizat indicațiile și profețiile disparate până atunci, episcopul de Lyon a concluzionat că Anticristul va fi un conducător tiran nelegiuit, va primi toată puterea diavolului și va reînvia în sine toată apostazia „care se desfășura de șase mii de ani". După ce a exterminat trei regi, el avea să fie „al optulea dintre cei zece regi" (uzurpatorii romani care s-au ridicat în timpul prăbușirii imperiului), avea să înceapă o persecuție nemiloasă a creștinilor, dar avea să cadă trei ani și jumătate mai târziu, la a doua venire a lui Hristos. Irineu a stabilit imediat că Anticristul va fi un evreu din tribul lui Dan, apoi a dat posibilele sale nume, nu ebraice, ci două grecești și unul roman, ale căror litere conțin împreună numărul 666. Schema elaborată de Irineu a primit recunoaștere universală în Biserică. A fost reprodusă, în special, de Tertulian (cca. 160-220), care l-a menționat pe scurt pe Anticrist în lucrarea sa „Despre învierea cărnii".

Succesorul direct al lui Irineu a fost Hipolit al Romei (d. 236), care a lăsat o lucrare foarte populară, „[Cuvântul] despre Hristos și Anticrist". Numeroase copii ale acestei lucrări s-au păstrat atât în greacă, cât și în traduceri în siriacă, armeană și slavă. Cel mai vechi dintre manuscrisele grecești, manuscrisul de la Ierusalim, datează din secolul al X-lea. Hipolit își prezintă lucrarea ca un răspuns la întrebările unui anume Teofil. Unii cercetători cred că acesta este același Teofil menționat de Epifanie al Ciprului ca destinatar al lui Metodie al Patarei. Este curios, în acest sens, să observăm că evanghelistul Luca s-a adresat și unui anume Teofil (1:3)! „Teofil" în greacă înseamnă „Dumnezeu iubitor". Este posibil ca aceasta să fie o persoană convențională, cel puțin la Hipolit. Cu toate acestea, lucrarea „Despre Hristos și Anticrist" este recunoscută de majoritatea cercetătorilor ca fiind autentică, aparținând condeiului celebrului episcop roman.

Ipolit și-a propus sarcina de a contura imaginea viitorului dușman exclusiv „pe baza Scripturii divine”, extragând, pe lângă indicațiile deja cunoscute din Noul Testament, diverse ziceri din Vechiul Testament, pe care le consideră nu asocieri, ci profeții literale despre Anticrist. Iată profeția lui Ieremia despre seminția lui Dan (8:16), și versete care amenință vechii dușmani ai lui Israel – regii Asiriei, Babilonului și Tirului (Isaia 10:12-17; 14:4; Iehova 28:2), viziunile lui Daniel – idolul babilonian și „cele patru fiare” (2:31-45; 7:3-26) – și multe altele. Ipolit prezintă acest material în comentariul obișnuit, articol cu articol și rând cu rând, pentru exegeză, ca și în cealaltă lucrare a sa – „Interpretarea profetului Daniel”. Trecând la Vechiul Testament, Ipolit a folosit metodologia dezvoltată mai întâi în iudaism și apoi în creștinism în raport cu Mesia (Hristos), doar că a aplicat-o figurii ipotetice a anti-Mesia.

Antihristul, conform lui Hipolit, este o paralelă diabolică cu Hristos sau chiar antinomia sa completă: „Hristos este leu, leu și Antihrist, Hristos este rege, rege, deși pământesc, și Antihrist. Mântuitorul a apărut ca Miel; într-un mod similar se va arăta ca miel, deși în interior va fi lup. Mântuitorul a venit în lume circumcis (adică evreu) și într-un mod similar se va arăta. Domnul a trimis apostoli la toate neamurile, într-un mod similar își va trimite apostolii falși…” etc.

Citatele și interpretarea lor dată de Hipolit au format baza teoretică a învățăturii bisericești despre Anticrist. Toți autorii creștini ulteriori, într-un fel sau altul, au urmat schema deja stabilită, care includea următoarele prevederi de bază:

1) Anticristul va fi evreu (circumcis);

2) născut în seminția lui Dan (Ieremia 8:16);

3) va avea un asistent - un profet mincinos (Apocalipsa 13:11);

4) principalii săi aliați: Edom, Moab, Amon (Daniel 11:41);

5) el va domni în Imperiul Roman (Apocalipsa 17:11);

6) va învinge trei regi: egipteanul, libianul și etiopianul (Daniel 11:43);

7) evreii îl recunosc ca Mesia al lor (Ioan 5:43);

8) El va restaura templul din Ierusalim (și va locui în el) (2 Tesaloniceni 2:4);

9) își va ridica chipul („imaginea”) pentru închinare universală (Apocalipsa 13:14);

10) va însemna oamenii cu o pecete, adică va pune o pecete specială pe frunte și pe mâna dreaptă (Apocalipsa 13:16);

11) îi va persecuta în special pe creștini (Daniel 7:25; Apocalipsa 13:7);

12) îi va ucide pe profeții Enoh și Ilie care s-au arătat (Apocalipsa 11:3-10);

13) timpul domniei sale va fi de trei ani și jumătate (Daniel 7:25; Apocalipsa 13:5);

14) va fi ucis de Hristos însuși la a Doua Venire (2 Tesaloniceni 2:8; Apocalipsa 19:19-21).

Origen (185-254) dezvăluie o dublă abordare a figurii Anticristului. Prin interpretarea sa alegorică caracteristică Bibliei, el vorbește despre Anticrist în sens figurat ca un „cuvânt mincinos care are aparența adevărului" (Comentariu la Evanghelia după Matei, 24:1-2), înțelegându-l astfel ca pe un fenomen impersonal și nicidecum escatologic, și apoi vede în el o persoană specifică care va apărea în viitor. Potrivit lui Origen, precursorii direcți ai Anticristului sunt falșii profeți samariteni Dositei și Simon Magul, care s-au declarat Mesia încă din epoca apostolică și și-au creat propriile comunități religioase. Este posibil ca acești indivizi să fi devenit baza imaginii lui Pavel despre „cel fără de lege" care vine „cu toată puterea, semnele și minunile mincinoase". Înfăptuirea de minuni era un atribut indispensabil al figurilor mesianice din acea vreme. Acest lucru se aplică direct lui Simon Magul. Cât despre Dositei, această figură rămâne în mare parte un mister pentru noi. Iosif Flavius, care a enumerat liderii principalelor mișcări mesianice din secolul I d.Hr., nu-l menționează, iar autorii creștini din secolele următoare oferă informații contradictorii despre el. Conform Pseudo-Clementinilor (secolul al IV-lea), Dositeu a studiat sub îndrumarea lui Ioan Botezătorul și l-a precedat pe Simon Magul (Omilii, II. 24), iar conform lui Filastrius (cca. 330-390), Dositeu a fost evreu și învățătorul lui Țadoc, fondatorul sectei saducheilor (Despre erezii, 4). Cu toate acestea, remarca lui Origen conform căreia Dositeu „i-a convins pe samariteni că el era Hristosul (Mesia) profețit de Moise" apropie această figură de rebelul samaritean din anul 36 d.Hr., despre care povestește Iosif Flavius, fără a-l numi. „Un anume om mincinos" i-a determinat pe samariteni să urce pe Muntele Garizim, asigurându-i „că le va arăta vasele sacre ale lui Moise îngropate acolo" (Antichități, XVIII 4.1). Samaritenii, la fel ca evreii, așteptau venirea lui Mesia (Ioan 4:25), iar acesta era adesea perceput ca un al doilea sau chiar ca un Moise reînviat. Se poate presupune că Dositeu s-a prezentat adepților săi așa cum profetul prezis în Deuteronom 18:18, al doilea Moise, și le-a promis samaritenilor că va restabili slujba templului de pe Muntele Garizim, care fusese oprită după supunerea Samariei de către conducătorul evreu Hircan I (134-104 î.Hr.).

Fragmente din operele lui Iustin Filosoful și Irineu de Lyon sunt prezentate în traducerea Arhipreotului P. Preobrajenski (Sankt Petersburg, 1892, 1900), a lui Hipolit al Romei - conform publicației Academiei Teologice din Kazan (1898-1899), a lui Origen - în traducerea lui L. Pisarev (Kazan, 1912) și a lui E. L. Ermolaeva (Sankt Petersburg, 2000).

JUSTIN FILOSOFUL. CONVERSAȚIE CU TRIFON EVREUL, 32, 110

(32)… Totuși, pentru a vă explica mai clar întrebarea de față [454] , voi prezenta și alte cuvinte rostite de fericitul David; din ele veți învăța că Hristos este numit și Domn prin Duhul Sfânt al profeției, că Domnul tuturor, Tatăl, Îl ridică de pe pământ [455] și Îl așază la dreapta Sa , până când, în cele din urmă, îi va face pe vrăjmașii Săi așternut pentru

picioarele Sale (Ps. 109/110:1). Aceasta se împlinește din momentul în care Domnul nostru Iisus Hristos, după învierea Sa din morți, S-a înălțat la cer, și între timp vremurile se apropie de sfârșit și deja stă la ușă cel care va rosti cuvinte hulitoare și obraznice împotriva Celui Preaînalt și care, după cuvintele lui Daniel, va rămâi o vreme, vremuri și jumătate de vreme. Dar voi, neștiind cât timp va rămâi, gândiți altfel; căci socotiți „o vreme" ca o sută de ani. Dacă este așa, atunci omul fărădelegii trebuie să domnească cel puțin trei sute cincizeci de ani, dacă ceea ce a spus Daniel și „vremurile" sunt luate ca fiind doar de două ori. Spunând aceasta, m-am abătut de la subiectul actual, pentru ca să vă convingeți de ceea ce Dumnezeu a spus despre voi: Sunteți copii nebuni (Ieremia 4:22) [456] și iarăși: De aceea, iată, voi mai lua pe poporul acesta și-l voi lua, voi lua înțelepciunea de la cei înțelepți și voi ascunde priceperea de la pricepere.

(Isaia 29:14), - încetați să vă amăgiți pe voi înșivă și pe ceilalți care vă ascultă, ci învățați de la noi, care suntem înțelepți în harul lui Hristos. (110) ... Ei (evreii) nu înțeleg ceea ce este evident din toate cuvintele [ale Sfintei Scripturi] - că sunt anunțate două veniri ale Lui (Hristos): una, [în care S-a arătat] ca un Suferitor, fără glorie, necinstit și răstignit, și cealaltă - în care El va veni cu slavă din cer, când omul apostaziei, rostind cuvinte arogante împotriva Celui Preaînalt, va îndrăzni să săvârșească fapte fărădelegii pe pământ împotriva noastră, creștinilor.

IRINEU DIN LYON ÎMPOTRIVA EREZIILOR, V 24-26, 28-30

XXIV [Despre minciunile constante ale diavolului și despre autoritățile pământești care trebuie ascultate, întrucât sunt stabilite de Dumnezeu și nu de diavol]

(1) Precum a mințit la început, așa a mințit și la sfârșit, zicând: „Toate aceste lucruri Mi-au fost date în mâini și le dau cui vreau Eu" (Luca 4:6). Căci nu El a hotărât împărățiile lumii acesteia, ci Dumnezeu, căci inima împăratului este în mâna lui Dumnezeu (Proverbe 21:1). Și prin Solomon Cuvântul spune: „ Prin mine împărații domnesc și dregătorii fac dreptate. Prin mine sunt înălțați voitorii și prin mine domnesc cârmuitorii peste pământ" (Proverbe 8:15-16) [457] . Și apostolul Pavel spune același lucru: „ Supuneți-vă tuturor stăpânirilor superioare, căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; stăpânirile sunt rânduite de Dumnezeu" (Romani 13:1). Și iarăși spune despre ei: „ Căci nu în zadar poartă sabia, căci este slujitorul lui Dumnezeu, răzbunătorul, ca să aducă mânia peste cel ce face răul" (Romani 13:4). Și că a spus aceasta nu despre puteri îngerești, nu despre domni nevăzuți, cum îndrăznesc unii să tâlcuiască, ci despre puteri omenești, o arată cu cuvintele: pentru aceasta și voi plătiți biruri, căci ei sunt slujitori ai lui Dumnezeu, neîncetat ocupați cu aceasta (Romani 13, 6). Și Domnul a întărit aceasta, nefăcând ceea ce i-a fost sugerat de diavol, ci a poruncit să se dea vameșilor pentru Sine și pentru Petru, căci ei sunt slujitori ai lui Dumnezeu, neîncetat ocupați cu aceasta.

(2) Întrucât omul, depărtându-se de Dumnezeu, a ajuns la o asemenea frenezie încât și-a considerat propriul sânge drept dușman și s-a predat fără teamă la tot felul de violențe, crime și lăcomie, Dumnezeu i-a impus frică omenească, întrucât oamenii nu cunoșteau frica de Dumnezeu, astfel încât, fiind supuși puterii omenești și legați de lege, să respecte un anumit grad de dreptate și să se abțină reciproc de la frica sabiei care este înaintea

tuturor, așa cum spune apostolul: Căci nu în zadar poartă sabia; este slujitorul lui Dumnezeu, un răzbunător ca să aducă mânia asupra celui ce săvârșește răul. Și de aceea, conducătorii înșiși, care au legi ca o haină a dreptății, nu vor fi pedepsiți sau pedepsiți pentru faptele lor drepte și legitime. Dar dacă acționează pentru a răsturna dreptatea, în mod rău, ilegal și tiranic, atunci pentru aceasta vor pieri, pentru că judecata dreaptă a lui Dumnezeu se întinde în mod egal asupra tuturor și nu va trece pe lângă nimeni.

(3) Puterile care există sunt rânduite de Dumnezeu. Este evident că diavolul minte când spune: Toate aceste lucruri îmi sunt încredințate și cui vreau eu le dau. Căci prin porunca căruia se nasc oamenii, prin porunca Lui sunt rânduiți și regi, potriviți pentru cei care sunt guvernați de ei în acel moment. Unele dintre ele sunt date pentru îmbunătățirea și beneficiul supușilor și pentru păstrarea dreptății; unele pentru intimidare, pedeapsă și ocară; altele pentru înșelăciune, ocară și aroganță, după cum merită [supușii], deoarece judecata dreaptă a lui Dumnezeu, așa cum am spus mai sus, se extinde la toți în mod egal. Diavolul, ca un înger apostat, poate face doar ceea ce a făcut la început - să înșele și să pervertească sufletul omenesc spre încălcarea poruncilor lui Dumnezeu și, puțin câte puțin, să orbească inimile celor care încearcă să-I slujească, astfel încât să uite de adevăratul Dumnezeu și să-L venereze ca Dumnezeu.

(4) Ca și cum vreun apostat ar lua o țară dușmană, i-ar stârni pe locuitorii ei, pentru a-și însuși slava unui rege printre cei care nu știau că este un criminal și un tâlhar. Tot așa și diavolul, fiind unul dintre îngerii care stăpâneau în văzduh, așa cum a declarat Apostolul Pavel în Epistola către Efeseni (2:2), l-a invidiat pe om și a devenit un apostat de la legea divină, căci invidia este potrivnică lui Dumnezeu [458] . Și întrucât apostazia sa a fost descoperită prin om și omul era mijlocul de a-i testa corupția, de aceea a devenit din ce în ce mai dușman față de om, invidios pe viața lui și dorind să-l întărească în puterea sa apostată. Dar creatorul a toate, Cuvântul lui Dumnezeu, învingându-l prin firea omenească și denunțând apostazia lui, dimpotrivă, l-a supus puterii omenești, zicând: iată, vă dau putere să călcați peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului (Luca 10, 19), pentru ca, precum a primit putere asupra omului prin apostazie, tot așa și acea apostazie să fie desființată prin om, întorcându-se din nou la Dumnezeu.

XXV [Înșelăciunea, mândria și domnia tiranică a Anticristului, așa cum sunt descrise de Daniel și Pavel]

(1) Și nu numai din cele spuse mai sus, ci și din ceea ce se va întâmpla sub Anticrist, este evident că el, fiind un apostat și un tâlhar, vrea să fie venerat ca Dumnezeu și, fiind un rob, vrea să fie proclamat rege. El, primind toată puterea diavolului, va veni nu ca un rege drept și legiuit, supus lui Dumnezeu, ci ca unul nelegiuit, nedrept și fărădelegit, ca un apostat, un ticălos și un ucigaș, repetând în sine apostazia diavolului. El va îndepărta idolii pentru a inspira că el însuși este Dumnezeu, dar se va înălța pe sine ca un idol și va concentra în sine diverse excitații legate de alți idoli, astfel încât cei care prin diverse urâciuni se închină diavolului îi slujesc prin acest idol. Apostolul (Pavel) vorbește despre el în a doua Epistolă către Tesaloniceni astfel: până când va veni mai întâi lepădarea de credință [459] și se va descoperi omul fărădelegii , fiul pierzării; care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este venerat, până la a ședea în

templul lui Dumnezeu și se arăta ca Dumnezeu (2:3-4). Apostolul își arată clar apostazia și că se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este venerat, adică mai presus de orice idol, căci dumnezeii care sunt numiți dumnezei printre oameni nu sunt dumnezei și că se va strădui tiranic să se prezinte ca Dumnezeu.

(2) Mai mult, [apostolul] a revelat ceea ce am arătat adesea, și anume că templul din Ierusalim a fost construit din porunca adevăratului Dumnezeu [460] . Căci însuși apostolul l-a numit în mod expres templul lui Dumnezeu. Și am arătat în a treia carte că niciun apostol, în propria persoană, nu a numit pe nimeni Dumnezeu, decât adevăratul Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru, din a cărui poruncă a fost construit templul din Ierusalim din motivele pe care le-am dat; în el va sta adversarul, încercând să se prezinte ca Hristos, după cum spune Domnul: Când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit profetul Daniel, stând în locul sfânt (cititorul să înțeleagă), atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți; și nimeni de pe acoperișul casei să nu se coboare ca să ia ceva din casa lui. Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, nici nu va fi. (Matei 24:15-18, 21)

(3) Daniel, însă, referitor la ultima împărăție, adică la ultimii zece împărați, între care va fi împărțită împărăția lui și peste care va veni fiul nimicirii, spune că fiarei îi vor crește zece coarne și în mijlocul lor va crește un alt corn mic și că trei din primele coarne vor fi distruse înaintea feței ei. El spune: Și iată, acest cornu avea ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri măreațe și înfățișarea lui era mai mare decât celelalte. M-am uitat și acest cornu a făcut război împotriva sfinților și a izbutit împotriva lor, până când a venit Cel Îmbătrânit de Zile și a dat judecată sfinților Dumnezeului Celui Preaînalt și a venit vremea, și sfinții au primit împărăția (7:8, 21-22). Apoi, în interpretarea viziunilor, i s-a spus: a patra fiară - a patra împărăție va fi pe pământ, care va înghiți celelalte împărății și va devora tot pământul, îl va călca în picioare și îl va zdrobi. Și cele zece coarne ale lui - zece împărați se vor ridica și după ei se va ridica un altul, care va întrece în răutate pe toți cei dinaintea lui și va smeri trei împărați și va rosti cuvinte împotriva Dumnezeului Celui Preaînalt și va nimici pe sfinții Dumnezeului Celui Preaînalt - și se va gândi să schimbe vremurile și legea; toate lucrurile vor fi date în mâna lui până la o vreme, vremuri și jumătate de vreme (7:23-25) [461] , adică trei ani și șase luni, timp în care va domni pe pământ. Despre el, Apostolul Pavel în a doua epistolă către Tesaloniceni, arătând și motivul venirii sale, spune așa: Și atunci se va arăta cel fără de lege, pe care Domnul Isus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu arătarea venirii Sale. Dar venirea lui este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri și semne și minuni mincinoase și cu tot felul de amăgiri viclene pentru cei ce pier, pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și din această cauză, Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna; pentru ca să fie osândiți toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate. (2:8-12)

(4) Și Domnul le spune același lucru celor care nu cred în El: „Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă vine altul în numele Lui, pe acela îl veți primi” (Ioan 5:43), prin „altul” înțelegându-se Anticristul, care este străin de Domnul; el este judecătorul nedrept, despre care Domnul a spus că nu se teme de Dumnezeu și nu se uită la om și căruia i-a fugit văduva care a uitat de Dumnezeu - adică Ierusalimul pământesc -

ca răzbunare pe vrăjmaș. Aceasta va face El în timpul împărăției Sale: va muta împărăția în acest [cetate] și va ședea în templul lui Dumnezeu, înșelând pe cei ce se închină Lui, ca și cum ar fi Hristos. De aceea, Daniel spune și el: „ Și locul sfânt va fi pustiu, și păcatul va fi dat ca jertfă, și dreptatea va fi aruncată la pământ, și el a lucrat și a prosperat foarte mult” (8:11-12). Iar îngerul Gabriel, explicându-și viziunea, vorbește despre aceasta: „ Și în vremea din urmă a împărăției lor se va ridica un împărat, un ipocrit foarte nerușinat și cu întrebări [întunecate] pricepute; Mare este puterea Lui și va nimici în chip minunat [462] , va zidi și va face și va nimici pe cei puternici și pe cei sfinți; și jugul Lui va fi ca un lanț de aur la gâtul Lui, vicleșugul este în mâna Lui și va fi mărinimos în inima Lui și prin vicleșugul Lui va nimici pe mulți și va deveni un rău pentru mulți și va sfărâma cu mâna Lui ca pe un ou (8:23-25). Apoi semnifică și timpul tiraniei Sale, în care sfinții vor fi recunoscuți, aducând lui Dumnezeu o jertfă curată: și la mijlocul săptămânii, spune El, jertfa și jertfa de băutură vor înceta și în templu va fi o urâciune a pustiirii și până la sfârșitul timpului va fi o pustiire deplină (9:27). Jumătate de săptămână semnifică trei ani și șase luni.

(5) Din toate acestea se descoperă nu numai detaliile apostaziei și faptele celui care va restaura în sine toată rătăcirea diavolului, ci și faptul că există Unul și același Dumnezeu Tatăl, vestit de profeți și descoperit de Hristos. Căci dacă Domnul a confirmat profețiile lui Daniel despre sfârșitul [lumii], zicând: când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit proorocul Daniel (Matei 24:15), atunci îngerul Gavriil i-a explicat lui Daniel viziunile, iar el este arhanghelul Creatorului lumii, care a vestit Mariei venirea văzută și întruparea lui Hristos, atunci este evident că există Unul și același Dumnezeu, care i-a trimis pe profeți și a făgăduit pe Fiul și ne-a chemat la cunoașterea Lui.

XXVI [Ioan și Daniel au prezis distrugerea Imperiului Roman, care va preceda sfârșitul lumii și Împărăția veșnică a lui Hristos]

(1) Ioan, ucenicul Domnului, a arătat mai clar în Apocalipsa despre timpul din urmă și despre cei zece împărați ai ei, între care va fi împărțită împărăția care domnește acum [463] , când explică ce sunt cele zece coarne văzute de Daniel; el spune că i s-a spus: Și cele zece coarne pe care le-ai văzut sunt zece împărați, care n-au primit încă împărăție, ci vor primi putere ca împărați un ceas împreună cu fiara. Aceștia au un gând și își vor da puterea și stăpânirea fiarei. Aceștia se vor război cu Mielul, și Mielul îi va birui, căci El este Domnul domnilor și Împăratul împăraților (Apocalipsa 17:12-14). Este deci evident că Cel ce are să vină [Antihrist] va ucide trei dintre ei și pe ceilalți îi va supune puterii Sale și va fi al optulea dintre ei; și vor pustii Babilonul și îl vor arde cu foc și vor da împărăția lor fiarei și vor prigoni Biserica, apoi vor fi zdrobiți la venirea Domnului nostru.

Și că împărăția trebuie să fie împărțită și astfel să piară, Domnul spune despre aceasta: Orice împărăție dezbinată împotriva ei însăși va fi pustiită și orice cetate sau casă dezbinată împotriva ei însăși nu va dăinui (Matei 12:25). Și împărăția, cetatea și casa trebuie să fie împărțite în zece [părți] și, prin urmare, El a desemnat deja dinainte fragmentarea și dezbinarea. Daniel numește clar sfârșitul celei de-a patra împărății prin picioarele chipului văzut de Nebucadnețar [464] , pe care piatra tăiată nu le-a lovit cu

mâinile, după cum spune: picioarele sunt o parte de fier și cealaltă de lut; [ai văzut-o], până când o piatră a fost dezlipită fără mâini și a lovit chipul, în picioarele de fier și de lut, și le-a zdrobit complet (2:33-34). Apoi, în explicație, el spune: După cum ai văzut picioarele și degetele de la picioare, o parte de lut și cealaltă de fier, împărăția va fi împărțită, dar temelia va fi de fier, după cum ai văzut că fierul era amestecat cu lutul. Și folosul picioarelor este o parte fier și cealaltă lut (2:41-43). Deci, cele zece degete ale picioarelor sunt zece împărați, între care se va împărți împărăția, și dintre care unii sunt puternici și activi, alții sunt slabi, nefolositori și neplăcuți (non consentient), după cum spune Daniel: o parte a împărăției va fi puternică și cealaltă slabă. După cum ai văzut fierul amestecat cu lutul, va fi confuzie în neamul omenesc și unii nu vor fi în coeziune cu alții, așa cum fierul nu se amestecă cu lutul (2:43). Și cum se va sfârși aceasta, spune el: Și în zilele acelor împărați, Dumnezeul cerurilor va ridica o împărăție care nu va fi niciodată distrusă și împărăția Lui nu va fi lăsată altui popor, ci va zdrobi și va risipi toate împărățiile, dar ea însăși va fi înălțată pentru totdeauna. După cum ai văzut că piatra a fost dezlipită din munte fără vreo mână și a zdrobit lutul, fierul, arama, argintul și aurul, atunci marele Dumnezeu i-a arătat împăratului prin aceasta ce se va întâmpla în timp, iar visul este adevărat și tâlcuirea grăuntelui lui (2:44-45).

XXVIII [Despre diferența dintre cei drepți și cei răi; despre viitoarea apostazie sub Anticrist și sfârșitul lumii]

(1) Întrucât, așadar, în lumea aceasta unii vin la lumină și prin credință se unesc cu Dumnezeu, iar alții se îndepărtează de lumină și se despart de Dumnezeu, Cuvântul lui Dumnezeu vine și pregătește o locuință potrivită pentru toți, pentru ca cei ce sunt în lumină să se bucure de ea și de binefacerile ei, iar cei ce sunt în întuneric să sufere necazurile ei. Și de aceea El (Hristos) spune că cei ce stau de-a dreapta sunt chemați în Împărăția Tatălui, iar pe cei ce sunt de-a stânga îi va trimite în focul veșnic, căci s-au lipsit de toate lucrurile bune.

(2) Și de aceea apostolul [Pavel] spune: pentru că n-au primit dragostea lui Dumnezeu [465] pentru mântuirea lor. Și din această cauză Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2 Tesaloniceni 2:10-12). Căci când va veni El (Antihrist), va da din nou înapoi în Sine apostazia Lui, după voia Lui, și va face lucrările care-I sunt plăcute, după voia Lui, și va ședea în templul lui Dumnezeu, pentru ca cei amăgiți de El să I se închine ca pe Hristos, de aceea pe drept va fi aruncat în iazul de foc [466] . Dar Dumnezeu, prin prestiința Sa, știe toate acestea mai dinainte și, la vremea cuvenită, va trimite un astfel de om, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți.

Ioan a descris venirea Sa în Apocalipsa astfel: Fiara, pe care am văzut-o, semăna cu un leopard; picioarele ei erau ca picioarele unui urs și gura ei ca gura unui leu. Balaurul i-a dat puterea, scaunul lui de domnie și o mare stăpânire. Și m-am uitat până când unul din capetele lui a fost ca rănit de moarte, dar rana lui de moarte a fost vindecată. Și tot pământul s-a mirat după fiară și s-au închinat dragonului, care dăduse putere fiarei. Și s-au închinat fiarei, zicând: „Cine este ca fiara ? Și cine poate să facă război cu ea?” Și i s-a

dat o gură care rostea lucruri mari și hule. Și i s-a dat putere să lucreze patruzeci și două de luni. Și și-a deschis gura în hule împotriva lui Dumnezeu, ca să hulească Numele Lui, cortul Lui și pe cei ce locuiesc în cer. Și i s-a dat să facă război cu sfinții și să-i biruiască. Și i s-a dat putere peste orice seminție, popor, limbă și neam. Și toți locuitorii pământului I se vor închina, aceia ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții Mielului, care a fost junghiat de la întemeierea lumii. Cine are urechi să audă. Cine duce în robie va merge în robie; cine ucide cu sabia trebuie să fie ucis cu sabia. Aici este răbdarea și credința sfinților . (13:2-10)

Apoi vorbește despre cel care-l ducea armele, pe care îl numește și proroc mincinos: avea două coarne ca ale unui miel și vorbea ca un balaur. El exercită înaintea lui toată puterea fiarei dintâi și silește tot pământul și pe cei ce locuiesc pe el să se închine fiarei dintâi, a cărei rană de moarte a fost vindecată; și face semne mari, încât face să coboare foc din cer pe pământ, în fața oamenilor. Și înșeală pe cei ce locuiesc pe pământ prin semnele pe care i s-a dat să le facă în fața fiarei (13:11-14). Aceasta [se spune] pentru ca nimeni să nu creadă că va face un semn prin putere divină și nu prin magie. Și nu trebuie să ne mirăm că, atunci când demonii și îngerii apostați Îi slujesc, El face semne prin ei, cu care va înșela pe cei ce locuiesc pe pământ. Mai departe [Ioan] spune: Și va porunci să se facă un chip fiarei și va da suflare chipului, pentru ca icoană [a fiarei] să vorbească și să facă să fie uciși toți cei ce nu se vor închina icoanei fiarei. Și face ca toți, mici și mari, bogați și săraci, slobozi și robi, să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte. Și nimeni nu putea cumpăra sau vinde, decât cel ce avea semnul, adică numele fiarei sau numărul numelui ei . Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci este numărul unui om; și numărul ei este șase sute șaizeci și șase (13:14-18) [467] , adică de șase ori o sută, de șase ori zece și șase unități, ca să restabilească toată apostazia care a fost timp de șase mii de ani.

(3) Câte zile a fost creată lumea, atâtea mii de ani va dura. De aceea, Cartea Genezei spune: „ Și au fost sfârșite cerurile și pământul, toată podoaba lor. Dumnezeu a sfârșit în ziua a șasea toată lucrarea Sa pe care o făcuse și în ziua a șaptea S-a odihnit de toată lucrarea Sa pe care o făcuse” (2:1-2). Aceasta este o istorie a lucrurilor care s-au împlinit mai înainte, așa cum s-au împlinit și o profeție a lucrurilor viitoare. Căci ziua Domnului este ca o mie de ani (2 Petru 3:5) și, din moment ce creația s-a împlinit în șase zile, este evident că va fi finalizată în al șaselea an [468] .

(4) Și de aceea, în toate timpurile, omul, creat de mâinile lui Dumnezeu, adică prin Fiul și Duhul, este făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, întrucât neghina, care este apostazia, este aruncată, iar grâul, adică cei care aduc rod în Dumnezeu prin credință, este adunat în hambar. De aceea, pentru cei ce se mântuiesc, este necesar necazul, pentru ca ei, într-un fel frecați, curățiți și prin răbdare pătrunși de cuvântul lui Dumnezeu și curățiți de păcat, să fie potriviți pentru ospățul împărătesc. Astfel, unul de-al nostru (Ignațiu Născătorul de Dumnezeu), condamnat să fie mâncat de fiare pentru mărturia sa despre Dumnezeu, a spus: „Eu sunt grâul lui Hristos și voi fi măcinat de dinții fiarelor, ca să mă dovedesc a fi pâinea curată a lui Dumnezeu” [469] .

XXIX [Totul este creat pentru beneficiul omului. Despre trădarea și răutatea Anticristului]

(1) În cărțile precedente am dat motivele pentru care Dumnezeu va permite acest lucru și am arătat că toate acestea au fost create pentru omul care este mântuit, pentru a-l face pe cel care are liber arbitru și autoguvernare copt pentru nemurire și pentru a-l pregăti mai convenabil pentru supunerea veșnică față de Dumnezeu. Și de aceea creația este adaptată omului, căci omul nu a fost făcut pentru creație, ci creația a fost făcută pentru om. Dar neamurile, care nu și-au ridicat ochii spre cer, nu i-au adus mulțumiri Creatorului lor și nu au vrut să vadă lumina adevărului, ci au fost scufundate ca șoarecii orbi în adâncurile ignoranței, cuvântul lui Dumnezeu le numește pe bună dreptate ca o picătură dintr-o găleată, ca o mică înclinare a unui cântar și ca nimic: sunt la fel de utile și potrivite pentru cei drepți precum tulpina este utilă pentru creșterea grâului și paiele pentru arderea și prelucrarea aurului. Prin urmare, când Biserica la sfârșit va fi luată brusc de aici, va fi, se spune, un necaz cum n-a fost de la început și niciodată nu va fi (Matei 24:21). Căci aceasta este ultima luptă a celor drepți, în care ei, după ce vor fi învinși, vor fi încoronați cu nemurire.

(2) Și de aceea, în fiara care va veni va fi o restaurare [470] a oricărei răutăți și a oricărei înșelăciuni, astfel încât toată puterea apostaților, adunându-se și închizându-se în el, va fi aruncată în cuptorul aprins. Și, apropo, numele lui va avea numărul șase sute șaizeci și șase, pentru că el restaurează în sine tot amestecul de rău care era înainte de potop și care venea din apostazia îngerească. Căci Noe avea șase sute de ani când a venit potopul peste pământ ca să distrugă răzvrătirea pământului, din cauza generației rele care era pe vremea lui Noe. Și el (Anticristul) va restaura toată rătăcirea care a fost după potopul idolilor inventați și uciderea profeților și arderea drepților. Căci chipul (imago = imagine) ridicat de Nebucadnețar era înalt de șaizeci de coți și lat de șase coți și, din cauza lui, Anania, Azaria și Misael, care nu s-au închinat la el, au fost aruncați în cuptorul aprins [471] , arătând profetic prin aventura lor arderea viitoare a drepților la sfârșit. Căci întreaga icoană era o premoniție a venirii Sale (Antihristului) și indica faptul că toți oamenii ar trebui să I se închine numai lui. Așadar, cei șase sute de ani ai lui Noe, în timpul domniei căruia a avut loc un potop din cauza apostaziei, și numărul de coți ai icoanei, din cauza cărora cei drepți au fost aruncați în cuptorul aprins, semnifică numărul numelui celui în care sunt restaurați toți cei șase mii de ani de apostazie, neadevăr, impietate, profeție falsă și înșelăciune, motiv pentru care va veni potopul aprins [pe pământ].

XXX [Deși numărul numelui Anticristului este cunoscut, nu ar trebui să afirmăm în mod pripit nimic despre numele în sine, deoarece numărul este aplicabil multor nume. Despre împărăția și moartea Anticristului]

(1) Acum, întrucât acest număr se găsește în toate cele mai bune și mai vechi copii [ale Apocalipsei], iar cei care l-au văzut personal pe Ioan mărturisesc despre acesta, și întrucât rațiunea ne învață că numărul numelui fiarei, conform numerotării grecești, conform literelor conținute în ea, este șase sute șaizeci și șase, adică tot atâtea zeci câte sute și tot atâtea sute câte unități, căci aceeași repetare a numărului „șase” indică restaurarea întregii apostazii care a fost la început, la mijloc și va fi la sfârșitul timpului, - atunci nu știu cum

unii, prin ignoranța lor, au căzut în eroare, distorsionând numărul din mijloc al numelui, scăzând cincizeci din el și punând o zece în loc de șase zeci [472] . Cred că acest lucru a apărut din eroarea scribilor, așa cum se întâmplă de obicei, deoarece numerele sunt reprezentate prin intermediul literelor, iar litera greacă care exprimă numărul șaizeci a fost ușor transformată în litera greacă iota. Alții au acceptat apoi acest lucru fără examinare, folosind simplu și orbește numărul zece. Unii [dintre ei], în ignoranța lor, au îndrăznit să caute un nume care conține un număr eronat și incorect. Celor care au făcut aceasta în simplitate și fără intenție rea, cred că Dumnezeu le va acorda iertare. Cât despre cei care, în vanitatea lor, îndrăznesc să definească nume cu un număr eronat și să numească un nume inventat pentru cel care va veni [Antihrist], nu vor ieși fără rău, pentru că s-au înșelat atât pe ei înșiși, cât și pe cei care i-au crezut. Iar primul rău este că s-au abătut de la adevăr și au acceptat ceea ce nu există ca fiind adevărat. Un astfel de om va fi cu siguranță supus unei pedepse nu mică, care se cuvine celui care adaugă sau scade ceva din Scriptură. Mai mult, un alt pericol nu mic îi amenință pe cei care presupun în mod fals cunoașterea numelui Antihristului. Căci dacă presupun un nume sau altul, iar el vine cu altul, vor fi ușor înșelați sau [vor decide] că cel care ar trebui să fie precaut nu există încă.

(2) De aceea, astfel de oameni ar trebui să învețe și să se întoarcă la adevăratul număr al numelui, ca să nu fie numărați printre falșii profeți. Dar cei care cunosc adevăratul număr declarat de Scriptură, adică numărul șase sute șaizeci și șase, să admită, mai întâi, împărțirea împărăției între zece [473] , apoi, în al doilea rând, când acești împărați vor domni, își vor conduce treburile și își vor mări împărăția, [atunci] cineva care are numărul menționat mai sus în numele său va veni pe neașteptate, însușindu-și împărăția și va aduce frică [împăraților] menționate anterior, să admită că aceasta este cu adevărat o urâciune a pustiirii. Așa spune apostolul [Pavel]: când vor spune „ pace și siguranță ” , atunci va veni pe neașteptate peste ei distrugerea (1 Tesaloniceni 5:3; Isaia 47:11). Ieremia a dezvăluit nu numai venirea neașteptată, ci și seminția din care va veni [Anticristul], zicând: de la Dan vom auzi nechezatul cailor lui iuți și la sunetul nechezatului cailor lui galopanți se va cutremura tot pământul și el va veni și va mistui pământul cu tot ce este în el și cetatea cu locuitorii ei (8:16) [474] . Și de aceea această semințe nu este numărată în Apocalipsa printre cei mântuiți [475] .

(3) Prin urmare, este mai sigur și mai sigur să așteptăm împlinirea profeției decât să presupunem și să prezicem orice nume, căci se pot găsi multe nume care conțin numărul menționat mai sus, și totuși această întrebare va rămâne fără răspuns. Căci, dacă există multe nume care conțin acest număr, atunci se pune întrebarea: pe care dintre ele îl va purta [Antihrist] care va veni? Spun aceasta nu din cauza lipsei de nume care conțin numărul numelui [fiarei], ci din frica de Dumnezeu și din râvna pentru adevăr. De exemplu, numele Evantas (ΕΥΑΝΘΑΣ) conține numărul căutat despre care se vorbește, dar nu putem spune nimic sigur despre acest nume. Iar numele latin (ΛΑΤΕΙΝΟΣ) are numărul șase sute șaizeci și șase și este foarte probabil ca ultima împărăție să poarte acest nume; căci acum domnesc latinii, dar eu nu vreau să mă laud cu asta. Însă dintre toate numele pe care le găsim, Titan (TEITAN), dacă scriem prima silabă prin intermediul celor două vocale grecești E și l, este cel mai probabil, deoarece conține numărul menționat mai sus și este alcătuit din șase litere, câte trei litere în fiecare silabă, fiind

vechi și neobișnuit, deoarece niciunul dintre regii noștri nu a fost numit Titan și niciunul dintre idolii venerați în mod deschis de greci și barbari nu are un astfel de nume. Dar printre mulți este venerat ca divin, astfel încât chiar și soarele este numit Titan de către conducătorii actuali și conține o aluzie la răzbunare și la un răzbunător, deoarece el (Antihrist) pretinde că îi răzbune pe cei asupriți. În plus, acest nume este vechi, plauzibil, regal și mai potrivit unui tiran. Prin urmare, dacă numele Titan are atât de multe motive în favoarea sa, atunci există o mare probabilitate să concluzionăm că venirea [Antihrist] va fi probabil numită Titan. Eu, însă, nu voi îndrăzni să declar afirmativ acesta ca fiind numele Antihristului, știind că, dacă ar fi necesar să se dezvăluie numele său în prezent, acesta ar fi anunțat chiar de cel care a văzut revelația. Căci revelația nu a avut loc cu mult înainte de vremea noastră, ci aproape în secolul nostru, la sfârșitul domniei lui Domițian.

(4) El (Ioan Evanghelistul) arată numărul numelui [al Anticristului], ca să ne ferim când va veni, știind că El este; dar Numele Lui a tăcut, pentru că nu este vrednic să fie vestit de Duhul Sfânt . Căci, dacă ar fi fost vestit de El, poate că El (Anticristul) ar fi rămas mult timp. Dar acum, fiindcă era și nu mai este și va ieși din abis și va merge la pierzare (Apocalipsa 17:8), ca și cum n-ar fi existat, atunci Numele Lui nu este vestit, pentru că Numele celui ce nu este nu este vestit. Când Anticristul va fi pustiit totul în lumea aceasta și va domni trei ani și șase luni și va ședea în templul din Ierusalim, atunci Domnul va veni din cer pe nori în slava Tatălui și a Lui (a Anticristului) și va trimite pe cei ce-L ascultă în iazul de foc și va da celor drepți vremurile împărăției, adică odihna, ziua a șaptea sfințită {*} [468] și va da înapoi lui Avraam moștenirea făgăduită, împărăția, în care, după cuvintele Domnului, mulți vor veni de la răsărit și de la apus și se vor așeza cu Avraam, Isaac și Iacov (Matei 8:11).

TERTULLIAN DESPRE ÎNVIEREA CARNII, 24

Și în a Doua [Epistola către Tesaloniceni], cauzată de tulburarea dintre ei, [Pavel scrie]: Vă poruncim, fraților, pentru venirea Domnului nostru Isus Hristos și pentru adunarea noastră laolaltă cu El, să nu vă clătinați curând în suflet, nici să nu vă tulburați, nici de duh, nici de cuvintele proorocilor mincinoși, nici de scrisoarea apostolilor mincinoși, ca și cum ar fi trimise de la noi, ca și cum ziua Domnului ar veni acum. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de această Împărăție și se va descoperi un om, adică Anticristul, fiul pierzării, care se potrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau religie, până la a ședea în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. Nu vă amintiți că v-am spus aceste lucruri când eram încă cu voi? Și acum știți ce Îl împiedică să se arate la vremea Lui. Căci taina fărădelegii lucrează. Cine oprește acum , să oprească până va fi luat din cale (2 Tesaloniceni 2:1-7). Cine este acesta, dacă nu statul roman, a cărui nimicire și împărțire între zece împărați o va îndeplini Anticristul? Și atunci se va arăta cel fără de lege, pe care Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale și-l va prăpădi prin arătarea Sa. Și venirea lui este după lucrarea Satanei, cu tot felul de semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreptății pentru cei ce pier (2 Tesaloniceni 2:8-10).

HIPOLIT AL ROMEI

DESPRE HRISTOS ȘI ANTIHRIST

(1) Conform dorinței tale exprimate de a studia întocmai întrebările pe care ni le-ai pus, eu, iubitul meu frate Teofil, am considerat că este mai bine să vă prezint înaintea ochilor ceea ce ați căutat din însăși Scriptura divină, extragând din ea ca dintr-o sursă sacră. Aceasta [se face] cu scopul ca nu numai să fiți satisfăcuți primind-o cu urechea, ci, în același timp, pe cât puteți, cercetând însăși esența problemei, să puteți slăvi pe Dumnezeu în toate. Fie ca aceasta de la noi să vă servească drept călăuză sigură în această viață prezentă, astfel încât, după ce ați înțeles din cuvinte gata făcute tot ce este greu de înțeles și greu de înțeles pentru mulți, să puteți sădi tu însuți semințe în adâncul inimii voastre, ca într-un pământ bogat și curat, și cu ajutorul lor să puteți rușina chiar și pe cei care se dovedesc a fi adversari și critici ai cuvântului mântuitor. În același timp, mă tem că ați putea aduce aceasta în urechile necredincioșilor și blasfemiatorilor, căci aceasta ar putea fi un pericol nu mic. Dimpotrivă, comunică aceasta doar oamenilor pioși și credincioși care vor să trăiască o viață sfântă și dreaptă cu frică. Într-adevăr, nu fără motiv fericitul apostol [Pavel] îl îndeamnă pe Timotei în epistola sa: Timotei, păzește ce ți-a fost încredințat, ferindu-te de vorbele profane și de împotrivirile a ceea ce se numește pe nedrept cunoștință, de care unii, agățându-se, s-au abătut de la credință (1 Timotei 6:20-21). Și iarăși: De aceea, fiule, întărește-te în harul care este în Hristos Isus; și cele ce ai auzit de la mine în fața multor martori, încredințează oamenilor credincioși, care să fie în stare să învețe și pe alții (2 Timotei 2:1-2). Așadar, dacă fericitul apostol a transmis cu grijă ceea ce nu era accesibil tuturor să știe, prevăzând în duh că credința nu este în toți (2 Tesaloniceni 3:2), cu cât mai mult suntem expuși pericolului dacă, fără precauție și în orice ocazie, transmitem cuvintele lui Dumnezeu unor oameni necurați și nevrednici?

(2) Luați în considerare că fericiții profeți au fost ochi pentru noi: ei disprețuiau prin credință tainele Cuvântului, care slujeau generațiilor viitoare; ei vorbeau nu numai despre cele ce fuseseră, ci anunțau toate lucrurile prezente și viitoare. Și toate acestea pentru ca profetul să fie profet nu numai pentru o anumită vreme, ci pentru ca, profețind viitorul, să poată avea în sine semnul slujirii sale profetice pentru toate generațiile. Aceștia [profeți] - toți desăvârșiți de spiritul profetic, cinstiți cu vrednicie de Însuși Cuvântul, s-au unit între ei ca niște orge muzicale, având întotdeauna Cuvântul în ei înșiși ca un arcuș lovitor, mișcat [de acest Cuvânt] - și au anunțat ceea ce dorea Dumnezeu. Profeții nu vorbeau prin propria lor putere - și în acest caz cu siguranță nu mă înșel - și nu predicau ceea ce doreau ei înșiși, ci mai întâi, cu ajutorul Cuvântului, erau înțelepți pe calea cea dreaptă și apoi, cu ajutorul vederii, erau instruiți cum se cuvine despre viitor și numai atunci, primind autoritate, au început să vorbească ceea ce le-a fost revelat numai lor de către Dumnezeu.

Și într-adevăr, pe ce alte motive ar putea fi numit un profet profet, dacă nu pentru că a prevăzut viitorul în spirit? Căci dacă un profet ar vorbi despre ceva trecut, atunci nu ar fi profet, deoarece ar vorbi despre ceva care este sub ochii tuturor; [într-un cuvânt], numai ca unul care a raționat despre viitor a început pe bună dreptate să fie considerat profet. Acesta este motivul - și pe bună dreptate - chiar de la început profeții au început să fie numiți „văzători”. Din acest motiv, noi, după ce am studiat bine ceea ce au prezis, nu mai vorbim din invenția noastră și nu încercăm deloc să facem inovații, ci doar cuvintele

rostite de odinioară, după ce și-au publicat scrisorile către lume, le oferim tuturor celor care sunt capabili să creadă, astfel încât în acest caz să existe un beneficiu comun reciproc, care în raport cu vorbitorul se reduce la aceasta, că el, prin reținerea în memorie, primește ocazia de a expune corect ceea ce se [discută], iar în raport cu ascultătorul se reduce la aceasta, că acesta își îndreaptă mintea către percepția a ceea ce se explică. Așadar, întrucât ambele sunt supuse unei munci comune: pentru vorbitor - să explice fără greșeală, iar pentru ascultător - să asculte cu atenție și să fie de acord cu cele spuse, te invit, Teofile, să te străduiești împreună cu mine în rugăciuni către Dumnezeu,

(3) ca să înțelegeți, cu ajutorul meu, că Cuvântul lui Dumnezeu a fost revelat de demult fericiților profeți, [Care] în aceste zile din urmă El Însuși a devenit din nou Slujitorul lui Dumnezeu, Care, fiind de la început Cuvântul, acum S-a arătat în lume pentru noi ca Om. Cu ajutorul rugăciunilor adresate Lui, cu siguranță vă străduiți să atingeți împlinirea dorințelor voastre. Și într-adevăr, Cuvântul, prin toți sfinții, își arată mila și imparțialitatea; asemenea unui medic experimentat, El se grăbește și se dispune spre ceea ce ne este de folos. El este conștient de slăbiciunea omenească, încearcă să-i învețe pe cei nebuni și să-i convertească pe cei care se înșeală la adevărata Sa cale. Pentru cei care Îl caută cu credință, El este ușor de găsit, iar pentru cei care cu trupuri curate și inimi imaculate se străduiesc să bată la ușă, El o deschide imediat [476] . Nu respinge pe niciunul dintre slujitorii săi, nu disprețuiește pe nimeni ca fiind nevrednic de misterele sale divine; nu-l preferă pe bogat săracului și nu-l umilește pe sărac pentru sărăcia sa; nu-l batjocorește pe barbar ca fiind nerezonabil; nu-l excomunică pe eunuc ca pe un om; Nu disprețuiește femeia pentru neascultarea ei, care a fost de la început; nu necinstește bărbatul pentru nelegiuirea lui, ci arată milă față de toți și dorește să-i mântuiască pe toți, dorește să-i facă pe toți fii ai lui Dumnezeu și cheamă pe toți sfinții la Unicul Om desăvârșit. El este singurul Slujitor al lui Dumnezeu, prin Care noi, fiind înzestrați cu renașterea de la Duhul Sfânt, cu toții dorim să ajungem la Unicul Om desăvârșit și mai înainte de cer.

(4) Cuvântul, fiind netrupesc, a luat asupra Sa trupul sfânt din Sfânta Fecioară, asemenea unui mire care își țese o haină în timpul suferinței Sale pe cruce, pentru ca, dizolvând trupul nostru muritor prin puterea Sa și amestecând stricăciunul cu nestricăciunul, slabul cu puternicul [477] , să mântuiască omul pierdut. Așadar, războiul de țesut în sine este suferința care a avut loc pe cruce; urzeala de pe el este puterea Duhului Sfânt; bătătura este acel trup sfânt care a fost țesut în Duh; firele sunt harul [dăruit] prin dragostea lui Hristos, care leagă și unește pe unul și pe celălalt împreună; suveicile sunt Cuvântul, iar țesătorii sunt patriarhii și profeții, care au țesut pentru Hristos o haină frumoasă și o tunică desăvârșită, prin care, ca o suveică, Cuvântul țese prin ele ceea ce dorește Tatăl.

(5) Dar este timpul să ne întoarcem în sfârșit la soluția problemei în discuție, întrucât s-a spus suficient în prefața despre slava lui Dumnezeu. În acest caz, va fi pe deplin drept să ne întoarcem la Sfânta Scriptură însăși și să arătăm pe baza ei cum va fi venirea Anticristului și de unde va veni, la ce timp și dată hotărâte va fi descoperit cel fără de lege, de unde va fi și din ce neam, care este numele lui, care este determinat în Scriptură prin intermediul unui număr, cum va produce înșelăciune în oameni, adunându-i de la marginile pământului, cum va stârni prigoană și hărțuire împotriva sfinților, cum se va

descoperi arătarea Domnului din cer și cum întreaga lume va fi mistuită de foc. Care va fi glorioasa împărăție cerească a sfinților care vor domni împreună cu Hristos și care va fi chinul veșnic în foc al celor răi.

(6) Domnul și Mântuitorul nostru Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu, a fost prezis ca un leu pentru demnitatea Sa regală și glorioasă și, în același fel, Scripturile l-au prezis pe Anticrist ca un leu pentru calitățile Sale de tiran și violator. Și într-adevăr, în toate lucrurile, înșelătorul dorește să fie ca Fiul lui Dumnezeu. Hristos este un leu, un leu și Anticrist, Hristos este un Rege, un rege, deși pământesc, și Anticrist. Mântuitorul S-a arătat ca un Miel; în același fel, El va apărea ca un miel, deși în interior va fi un lup. Mântuitorul a venit în lume circumcis și, în același fel, Se va arăta. Domnul a trimis apostoli la toate neamurile și, în același fel, Își va trimite apostolii falși. Mântuitorul Și-a adunat oile risipite și, în același fel, va aduna acel popor risipit [evreiesc [478]]. Domnul a dat o pecete celor care cred în El [479] și va face același lucru. Domnul S-a arătat în formă de om și va veni în formă de om. Mântuitorul a înviat și Și-a arătat trupul sfânt ca un templu; El va restaura și templul de piatră din Ierusalim. Vom arăta însă toate aceste trucuri seducătoare ale sale mai târziu, dar acum să trecem la subiectul discuției noastre.

(7) Fericitul Iacov, în binecuvântările sale, prefigurând ceea ce privește pe Domnul și Mântuitorul nostru, vorbește astfel: Iuda, frații tăi te vor lăuda. Mâinile tale vor fi pe spatele vrăjmașilor tăi; fiii tatălui tău ți se vor închina . Iuda este un luptător de leu; din tufișul de vară [480] (ik βλαστού), fiul meu, s-a suit, s-a culcat, a dormit ca un leu și ca un luptător. Cine-l va ridica? Prințul nu se va depărta de Iuda, nici conducătorul dintre picioarele lui, până va veni Cel ce este rânduit [481] și El va fi nădejdea neamurilor. [El] își leagă mânzul de viță și mânzul măgăriței sale de viță; își spală hainele în vin și veșmântul în sângele strugurilor. Ochii lui strălucesc de vin și dinții lui sunt albi de lapte (Geneza 49:8-12) [482] .

(8) Cu siguranță cunoașteți sensul acestor cuvinte și mi se pare că în acest caz ne-am putea abține [de la a le explica]. Dar, întrucât însăși importanța lor necesită a vorbi despre ele, nu le vom trece cu tăcere. Aceste cuvinte sunt cu adevărat divine și glorioase și de folos sufletului. Într-adevăr, spunând: piciorul leului, profetul L-a desemnat pe Fiul lui Dumnezeu, născut după trupul lui Iuda și David. Și prin expresia: din odraslă a răsărit, fiule, el a indicat rodul care a crescut din Sfânta Fecioară - [acel rod] care nu s-a născut din sămânță [carnală], ci a fost conceput de Duhul Sfânt și în același timp a venit la ființă, ca să spunem așa, din pământul sfânt. Isaia spune: și o toiag va ieși din rădăcina lui Iese și o floare va crește din rădăcinile lui (Isaia 11:1) [483] . Aceasta, pe care Isaia o numește floare, Iacov o numește și o vlăstă. Și într-adevăr, Cuvântul a crescut mai întâi în pântece și apoi a ieșit în lume. Mai departe, prin expresia: s-a culcat, a adormit ca un leu și ca un leu tânăr , este desemnată adormirea lui Hristos de trei zile, așa cum spune și Isaia: Cum a ajuns cetatea credincioasă Sion o desfrânată, plină de judecată! Dreptatea locuia în ea, dar acum [ucigași sunt în ea] (Isaia 1:21). Tot așa și David [zice]: Am adormit și am adormit; m-am sculat, căci Domnul mă apără (Psalmul 3:6). Aceasta pentru a arăta în această zicere atât adormirea Lui (a lui Hristos), cât și învierea care a urmat. Iacov spune în continuare: Cine Îl va învia? - adică vorbește după exemplul lui Pavel, care se exprimă pe sine: și Dumnezeu Tatăl, care L-a înviat din morți (Galateni 1:1).

(9) Și prin cuvintele: „Prințul nu se va depărta din Iuda, nici conducătorul dintre picioarele lui, până va veni Acela pentru care este rânduit și El va fi nădejdea neamurilor”, aceasta indică succesiunea liniei regale de la Iuda la Hristos, care s-a împlinit. El este nădejdea noastră a neamurilor. Într-adevăr, Îl așteptăm venind pe nori cu putere și deja prin credință Îl prevedem.

(10) El leagă mânzul său de viță, adică pe poporul circumcis de chemarea sa. Căci El Însuși a fost o viță [484] . Și de viță, mânzul asinului său - aceasta înseamnă că El atrage la Sine și pe poporul păgân, ca pe un măgar tânăr. [Într-un cuvânt], El cheamă atât pe circumcizie, cât și pe necircumcizie la o singură credință.

(11) Își spală hainele în vin - acesta este, desigur, harul părintesc al Duhului Sfânt care s-a pogorât asupra lui la Iordan. Și hainele lui sunt în sângele strugurilor - sângele cărui strugure, dacă nu al trupului său sfânt, ca un ciorchine de struguri presat pe pom? Din coasta lui izvoare țâșneau: sânge și apă [485] ; prin intermediul lor sunt spălate și purificate neamurile, care ar trebui, de fapt, considerate ca fiind haina lui Hristos.

(12) Ochii strălucesc de vin. Ce fel de ochi sunt aceștia ai lui Hristos, dacă nu fericiții profeți, care au prevăzut în duh și au prezis suferințele Sale? Aceștia [profeți] prin puterea [Duhului] se bucurau, contemplându-L (pe Hristos) cu ochi duhovnicești și primind o îmbunătățire continuă de la Însuși Cuvântul și harul Său.

(13) Și zicând: și dinții sunt albi de lapte, [Scriptura] a desemnat poruncile care ies de pe sfintele buze ale lui Hristos ca fiind curate ca laptele.

(14) Scriptura, așadar, a declarat că Hristos este un leu și un tânăr leu; și același lucru se spune despre Anticrist. Căci Moise spune astfel: Dan este un tânăr leu de leu [486] , care aleargă din Basan (Deuteronom 33:22). Dar ca nimeni să nu greșească admițând că aceste cuvinte au fost spuse despre Hristos, să fie atent la următoarele. Dan, spune ea, este un tânăr leu de leu; numind semința care vine din Dan, a indicat de fapt [semința] în care se va naște Anticristul. Astfel, așa cum din semința lui Iuda a venit Mântuitorul, tot așa din semința lui Dan va veni Anticristul [487] . Și că acest lucru este într-adevăr așa, Iacov indică parțial și: Dan să fie un șarpe, stând în cale, mușcând călcâiul calului (Geneza 49:17). Deci, ce fel de șarpe este acesta, dacă nu seducătorul de la început, care este menționat în Cartea Genezei și care a sedus-o pe Eva și a împiedicat-o (ntepviCTac;) pe Adam? Însă, întrucât această poziție trebuie încă dovedită prin numeroase mărturii, nu o vom refuza nici pe aceasta.

(15) Că un tiran, un rege, un judecător cumplit, fiul diavolului, va veni într-adevăr și se va ridica din semința lui Dan, profetul mărturisește astfel: Dan își va judeca poporul, ca una dintre semințiile lui Israel (Gen. 49:16). Adevărat, cineva va obiecta: aceasta se spune despre Samson, care a venit din semința lui Dan și a judecat poporul timp de douăzeci de ani [488] . Dar în Samson acest lucru s-a împlinit doar parțial, dar se va împlini pe deplin în Anticrist. Căci și Ieremia vorbește într-un mod similar: De la Dan se aude vuietul cailor lui rapizi, din nechezatul puternic al armăsarilor lui se cutremură tot

pământul (8:16). Și iarăși un alt profet spune: El își va aduna toată puterea de la răsăritul soarelui până la apus; precum cei pe care i-a chemat, așa și cei pe care nu i-a chemat, [în mod egal] vor merge cu el; va albi marea din [mulțimea] pânzelor corăbiilor sale și va înnegri câmpul din [mulțimea] scuturilor și armurelor uriașe; și toți cei care îl vor întâlni în luptă vor cădea de sabie [489] . Și că toate acestea nu sunt spuse despre oricine, ci tocmai despre acel tiran, nerușinat și sfidător de Dumnezeu, vom arăta mai departe.

(16) Într-adevăr, Isaia spune așa: „ Și se va întâmpla, când Domnul va fi împlinit toată lucrarea Lui pe Muntele Sionului și pe Ierusalim, că va aduce în mintea marelui prinț al Asiriei și pe înălțimea slavei ochilor Lui, și va zice: „ Prin puterea mâinii Mele și prin înțelepciunea priceperii Mele, voi muta hotarele neamurilor și voi lua captivă puterea lor și voi clătina cetățile locuite și voi îmbrățișa toată lumea cu mâna Mea ca pe un cuib și voi aduna ouă ca pe ouă părăsite și nimeni nu va scăpa de Mine și nu va zice nimic împotriva Mea... De aceea, Domnul Adonai va trimite ocara peste slava voastră și va aprinde un foc mistuitor peste slava voastră și lumina lui Israel va arde și o va sfinți cu un foc mistuitor [490] care îi va arde și va mistui spinii” (10:12-14,16-17).

(17) Și iarăși, în alt loc, el spune: Cum nu mai este asupritorul, jaful este nimicit! Domnul a zdrobit jugul prinților răi [491] , El a lovit neamurile cu mânie, cu o urgie de nevindecat, El a lovit neamurile cu urgia mâniei și nu a cruțat. Tot pământul strigă de bucurie; și copacii Libanului se bucură de tine, și cedrul Libanului, [zicând]: „ De când ai dormit, nimeni nu a venit să ne doboare . ” Locuința morților este întristată, se mișcă din pricina ta; toți uriașii care stăpâneau pământul s-au ridicat împreună cu tine; ai ridicat de pe tronurile lor pe toți împărații neamurilor. Toți răspund și îți zic: Și tu ai ajuns un captiv ca noi! Și ai ajuns ca noi! Slava ta s-a coborât în iad, mare este bucuria ta; putregaiul este întins sub tine și viermele este acoperământul tău. Cum ai căzut din cer, Lucifer, care te ridici dimineața? Tu, care ai trimis la toate neamurile, ești zdrobit pe pământ. Ai zis în inima ta: „Mă voi sui la cer, Îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului; Voi ședea pe munții cei înalți de la miazănoapte; Mă voi sui peste nori; Voi fi ca Cel Preaînalt .” Dar acum ai fost aruncat în Locuința Morților, până la temeliile pământului. Cei ce te văd se miră de tine și zic: „Acesta este omul care a cutremurat pământul, care a zguduit împărățiile, care a prefăcut întreaga lume într-o pustietate și i-a distrus cetățile și nu a lăsat pe prinșii de război să se întoarcă acasă.” Toți împărații neamurilor s-au odihnit cu cinste, fiecare în casa lui; dar tu vei fi aruncat pe munți, ca un cadavru ticălos cu mulțime de morți care se pogoară în Locuința Morților. Cum o haină muiată în sânge nu este niciodată curată, așa și tu nu vei fi niciodată curat, căci Mi-ai nimicit țara, Mi-ai nimicit poporul. Nu vei dăinui niciodată, sămânță rea. Copiii tăi sunt gata să fie uciși pentru păcatele tatălui ; să nu se ridice și să moștenească țara. (Isaia 14:4-21)

(18) În mod similar, Ezechiel a vorbit despre el (Anticristul): „Așa vorbește Domnul Dumnezeu: «Pentru că ți s-a înălțat inima și zici: « Eu sunt Dumnezeu; locuiesc în locașul lui Dumnezeu, în inima mărilor! »» (tu ești om și nu Dumnezeu și ți-ai îndreptat inima ca inima lui Dumnezeu), ești oare mai înțelept decât Daniel? Nu ți-a dat înțelepciunea viclenia? Ți-ai făcut oare putere prin înțelepciunea și priceperea ta și argint și aur pentru comorile tale? Sau ți-ai mărit puterea prin marea ta înțelepciune, și nu prin

negoțul tău? Inima ta s-a înălțat prin puterea ta. De aceea, așa vorbește Domnul Dumnezeu: « Pentru că ți-ai îndreptat inima ca inima lui Dumnezeu, în loc de toate acestea, iată, voi aduce împotriva ta niște nimicitori străini dintre neamuri; își vor scoate săbiile împotriva ta și împotriva bogăției înțelepciunii tale și îți vor împrăștia bogățiile spre nimicire. Te vor doborî și vei muri de o moarte dureroasă în inima mărilor.»" „Vei spune atunci celui ce te ucide: « Eu sunt un dumnezeu ?» Căci ești un om și nu un dumnezeu. Vei muri în mijlocul mulțimii celor netăiați împrejur, din mâna străinilor; căci Eu am vorbit», zice Domnul Dumnezeu (28:2-10).

(19) Așadar, am subliniat aceste cuvinte. Să vedem acum ce se spune în viziunile lui Daniel. Vorbind după viziunile despre împărățiile viitoare, el arată, în legătură cu vremurile din urmă, atât venirea Anticristului, cât și sfârșitul întregii lumi. Explicând viziunea lui Nebucadnețar, el spune: Tu, împărate, ai văzut aceasta: și iată, o icoană mare stătea înaintea ta. Capul ei era de aur curat, brațele și umerii ei de argint, pântecele și coapsele ei de aramă, picioarele ei de fier, picioarele ei parțial de fier și parțial de lut. [Tu] te-ai uitat, până când o piatră s- a desprins fără vreo mână și a lovit icoana de picioarele ei de fier și de lut și le-a zdrobit cu desăvârșire. Atunci lutul, fierul, arama, argintul și aurul s-au clătinat toate la un loc și s-au făcut ca pleava din arierile de vară; un vânt puternic le-a luat și nu s-a mai găsit loc pentru ele. Și piatra care a lovit icoana s-a făcut ca un munte mare și a umplut tot pământul (2:31-35).

(20) Adăugând la acestea și viziunile lui Daniel, vom prezenta o interpretare comună a ambelor, pentru a arăta cum se potrivesc una cu cealaltă și cum sunt adevărate. El spune așa: „Eu, Daniel, m-am uitat și iată că cele patru vânturi ale cerurilor băteau asupra mării celei mari și patru fiare mari au ieșit din mare, diferite una de alta. Prima era ca o leoaică și aripile ei erau ca ale unui vultur. M-am uitat până când i-au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ și a stat în picioare pe picioarele unui om și i s-a dat o inimă de om."

Și iată, o a doua fiară, ca un urs, stătea de o parte și avea trei coaste în gură. Și m-am uitat, și iată, o altă fiară ca un leopard și avea patru aripi de pasăre pe ea; și fiara avea patru capete. După acestea, m-am uitat, și iată, o a patra fiară, înfricoșătoare, cumplită și puternică, cu dinți de fier și gheare de aramă [492] ; mânca, sfărâma și călca în picioare ce mai rămăsese. Și era diferită de toate fiarele dintâi și avea zece coarne. [M-am] uitat la coarne, și iată, a ieșit un alt corn, unul mic, dintre ele; și trei din primele coarne au fost smulse dinaintea feței lui; și iată, în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mărețe (7:2-8) [493] .

(21) Și m-am uitat, și au fost așezate niște tronuri, și Cel Îmbătrânit de Zile a șezut. Haina Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Lui ca lâna curată. Tronul Lui era o para focului, iar roțile Lui, o flacără de foc . Un râu de foc curgea înaintea Lui. Mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau lângă El. Scaunul de judecată s-a așezat, și cărțile au fost deschise. Apoi m-am uitat, și din pricina cuvintelor mari pe care le rostea cornul acela, fiara a fost zdrobită și trupul ei a fost dat să fie ars în foc. Și celorlalte fiare li s-a luat stăpânirea. (7:9-12)

(22) Am visat noaptea și iată că pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și s-a apropiat de Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. I s-a dat stăpânire, cinste și o împărăție; și toate popoarele, neamurile și limbile I-au slujit. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va trece niciodată și Împărăția Lui, care nu va fi nimicită niciodată . (7:13-17)

(23) Întrucât toate acestea, spuse într-un sens misterios, par de neînțeles pentru unii, nu vom ascunde nimic de cei care au o minte sănătoasă în materie de cunoaștere. Când a vorbit despre leoaica care a ieșit din mare, el (Daniel) a desemnat regatul Babilonului care exista în lume; acest regat este desemnat și prin capul de aur al chipului. Și prin cuvintele: și aripile lui ca ale unui vultur [a indicat] că regele Babilonului s-a înălțat și s-a mândru înaintea lui Dumnezeu. Și când spune: aripile i-au fost smulse, vrea să spună că slava i-a fost luată; și într-adevăr, el (Nebucadnețar) a fost izgonit din regatul său [494] . Cuvintele: a stat în picioare ca un om și i s-a dat o inimă de om înseamnă că s-a pocăit, realizând că este un [simplu] om și a dat slavă lui Dumnezeu.

(24) După leoaică, [Daniel] a văzut o a doua fiară, ca o ursoaică, care era perșii. Și într-adevăr, după babilonieni, perșii au biruit. Și prin cuvintele: avea trei coaste în gura ei - el a indicat trei popoare: perșii, babilonienii și mezii; lor le este indicat și argintul din imagine, care este menționat după aur. Apoi a treia fiară - un leopard: aceasta [fiara] era grecii. Într-adevăr, după perși, a biruit Alexandru cel Mare, care l-a înlăturat pe Darius. El este chiar arama care este arătată în imagine. Și spunând: patru aripi de pasăre și patru capete erau pe fiară, el (Daniel) a arătat foarte clar cum era împărțit regatul lui Alexandru în patru părți; căci, atunci când a spus despre cele patru capete, se referea la cei patru regi care s-au ridicat din ea [495] . Alexandru, la moartea sa, și-a împărțit de fapt regatul în patru părți [496] .

(25) Apoi, spune el, a patra fiară, cumplită și înfricoșătoare; dinții ei erau de fier și ghearele ei erau de aramă. Cine este aceasta [fiara] dacă nu romanii, adică cei care sunt de fier - aceasta este împărăția care încă dăinuie. Într-adevăr, picioarele ei, așa cum s-a spus, sunt de fier. După aceasta, iubiților, uriașului i-au mai rămas doar tălpile picioarelor, o parte din care este din fier, iar cealaltă din lut, astfel încât una și cealaltă sunt amestecate între ele. Prin degetele de la picioare [ale chipului] Daniel a arătat în secret cei zece regi care se vor ridica din ea. Despre ei spune el: [Am] cercetat fiara și iată că avea zece coarne și iată că un altul a ieșit ca o ramură (παραφυάδιοι [497]) și a smuls trei dintre primele coarne . Sub același [corn] nu este arătat nimeni altul decât Anticristul, care va restaura împărăția Iudeii. Când [Daniel] spune că trei coarne vor fi smulse dinaintea lui, el indică în mod clar trei regi: egipteanul, libianul și etiopianul, care vor fi uciși de el în competiție militară. El, după ce i-a învins pe toți, va fi un tiran teribil și crud și va stârni necazuri și prigoană împotriva sfinților, asupra cărora se va înălța. Într-adevăr, Daniel spune: s-a uitat la cornul acela și iată că acest cornu a făcut război cu sfinții și s-a întărit împotriva lor (Daniel 7:21), în cele din urmă fiara a fost zdrobită și trupul ei a fost dat să fie ars în foc (Daniel 7:11).

(26) În aceste vremuri va veni Piatra care a lovit chipul și l-a sfărâmat și a doborât pe toți împărații și a dat sfinților Împărăția Celui Preaînalt. Acesta este El care s-a făcut un

munte mare și a umplut tot pământul. Despre El vorbește Daniel: „ Am văzut în vedeniile mele de noapte și iată că cineva ca Fiul omului venea pe norii cerului și a venit la Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. Și Lui i s-au dat răutatea, cinstea și o împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile I-au slujit. Puterea Lui este o putere veșnică care nu va trece și Împărăția Lui nu va fi nimicită.” [Profetul] a arătat toată puterea dată de Tatăl Fiului, care a fost declarat Împărat al cerului și al pământului și al celor dedesubt (Filipeni 2:10) și Judecător al tuturor. Despre cer , pentru că Cuvântul s-a născut din esența Tatălui înainte de toate; pământesc - pentru că și El s-a făcut om printre oameni, transformându-l pe Adam prin Sine Însuși; lumea de dincolo - pentru că a fost numărat printre morți, predicând vestea bună sufletelor sfinților și biruind moartea prin moartea [Sa].

(27) Totuși, când toate acestea se vor întâmpla, când cele zece degete ale idolului se vor transforma în state democratice și cele zece coarne ale fiarei vor fi împărțite în zece regate, vom putea vedea mai clar tot ce a fost prezis și, de asemenea, să reflectăm asupra acestui lucru cu suficientă claritate.

(28) [Deci] capul de aur al chipului, precum și leoaica, erau babilonienii; brațele și umerii de argint, precum și ursul, erau perșii și mezii; pântecele și coapsele de aramă și, în același timp, leopardul, erau grecii, care au primit puterea din vremea lui Alexandru; picioarele de fier și fiara cumplită și înfricoșătoare sunt romanii, care domnesc până în ziua de azi. Picioarele de lut și de fier, precum și cele zece coarne, sunt [împărățiile] care se vor ridica în viitor. Cornul, complet separat, mic, în creștere, este Anticristul, [ridicându-se] printre ei. Piatra care lovește și răstoarnă chipul, umplând pământul, este Hristos, venind din cer și aducând judecata asupra lumii.

(29) Toate acestea, dragul meu, nu vă spun fără frică, deși cu bunăvoință, din cauza iubirii mult prea mari a lui Hristos. Căci dacă fericiții proroci care au fost înaintea noastră știau despre aceste lucruri și, în același timp, n-au vrut să le vestească deschis, ca să nu stârnească confuzie în sufletele oamenilor, și numai în ascuns, în pilde și ghicitori, au vorbit despre ele, zicând așa: să înțelegeți cunoștința care întrece cunoștința (Efeseni 3:19), atunci cu cât mai multă primejdie putem fi expuși dacă îndrăznim să vorbim deschis despre cele spuse de ei în ascuns?

Dar să privim mai departe, ce trebuie să se întâmple cu această desfrânată necurată, la ce și cât de mari chinuri private va fi ea supusă, chiar înainte de judecata [generală], prin puterea mâniei lui Dumnezeu?

(30) Vino acum, fericite Isaia, scoală-te și vestește lămurit ce ai prorocit despre marele Babilon! Căci ai vorbit despre Ierusalim și s-a împlinit. Și ai vorbit lămurit despre aceasta: „ Pământul tău să fie pustiu, cetățile tale arse de foc; țara ta să fie mâncată de străini înaintea ta și va fi pustie, pustiită de străini. Fiica Sionului a rămas ca un cort într-o vie, ca o cămară de zarzavat într-o grădină, ca o cetate asediată .” (Isaia 1:7-8) Ce se întâmplă atunci? Nu s-au întâmplat deja toate acestea? Nu s-au împlinit toate câte ai spus? Nu este țara Iuda lor pustie? Nu este sanctuarul ars, zidurile dărâmate și cetatea pustiită? Nu este țara mâncată de străini? Nu stăpânesc romanii pământul lor? Și tu

[însuți] ai fost tăiat în bucăți de cei fără de lege din ură [498] , așa cum Hristos a fost răstignit. Totuși, ai murit în lume, dar trăiești în Hristos.

(31) Pe cine dintre voi aș iubi mai mult decât pe voi? Și totuși Ieremia este ucis cu pietre . [499] Ieremia mai mult? Și Daniel mărturisește. Să te laud atunci mai mult decât pe toți ceilalți, Daniele? Și totuși Ioan nu minte. Cu ce gură și cu ce limbă să te laud, dacă nu mai ales Cuvântul care a grăit în voi? Voi ați murit cu Hristos, dar veți trăi în Dumnezeu. Ascultați și bucurați-vă. Tot ce ați spus s-a împlinit la timpul hotărât. Voi știați mai dinainte și ați propovăduit cuvintele lui Dumnezeu tuturor generațiilor; și astfel ați slujit tuturor generațiilor. Voi ați fost declarați proroci, ca să aduceți mântuire tuturor. Într-adevăr, numai atunci un profet este cu adevărat proroc atunci când, după ce a prezis dinainte viitorul, dovedește ulterior împlinirea lui. Voi ați fost cu toții ucenici ai bunului Învățător. De aceea, pe bună dreptate, mă adresez vouă ca martori vii. Mai ales că aveți deja cununa vieții și a nestricăciunii, desemnată în ceruri.

(32) Spune-mi, binecuvântate Daniele, dă-mi încredere, te implor. Tu proorocești despre leoaică în Babilon, unde ai fost captiv. Povesti și despre ursoaică; într-adevăr, erai încă în lume și ai văzut ce s-a întâmplat [cu ea]. Apoi îmi spui despre leopard: și de unde știi despre aceasta? Căci deja adormiseri. Și cine te-a învățat aceasta, dacă nu Cel ce te-a format în pântecele maicii tale, adică Cuvântul lui Dumnezeu? Într-adevăr, a venit țapul, a lovit berbecul, i-a zdrobit coarnele și l-a călcat în picioare, s-a întărit, s-a înălțat. Și când a căzut, s-au ridicat sub el patru coarne. Bucură-te, binecuvântate Daniele, că nu ai căzut în greșeală: toate acestea s-au împlinit.

(33) După aceea, explică-mi din nou zicerea aceasta: „ A patra fiară, cumplită, înfricoșătoare și puternică; dinții ei sunt de fier și ghearele ei sunt de aramă; ea mănâncă , sfărâmă și calcă în picioare rămășițele .” (Daniel 7:7) Și astfel, chiar în vremea de acum, fierul stăpânește; iată, smerește și sfărâmă totul; iată, supune pe toți, chiar împotriva poftelor lor. Și noi vedem toate acestea și slăvim pe Dumnezeu, fiind învățați de la voi.

(34) Dar, fiindcă ne-am hotărât să vorbim despre desfrânată, vino și tu, fericite Isaia; să vedem ce spui despre Babilon. Coboară-te, șezut pe pământ, fecioară, fiica Babilonului; șezut, fiica haldeilor, căci nu te vei numi blândă nici frumoasă. Ia pietrele de moară și macină făină; descoperă-ți vălul, descoperă-ți perii albi, descoperă-ți picioarele, trece peste râuri: rușinea ta va fi descoperită, ocara ta va fi descoperită. Îți voi lua dreptatea și nu te voi da în mâinile oamenilor, zice Domnul oștirilor, care te mântuiește și al cărui nume este Sfântul lui Israel. Șezut, cea care ești veselă! Intră în întuneric, fiica haldeilor! Nu vei mai fi numită tăria împărățiilor . (Isaia 47:1-5)

(35) M-am mâniat pe poporul Meu, care Mi-a pângărit moștenirea; i-am dat în mâinile tale. Dar tu nu le-ai arătat milă; ai pus un jug greu peste bătrâni și ai zis: „ Voi fi stăpână pe vecie . ” Dar nu te-ai gândit în inima ta care va fi sfârșitul tău. Acum, ascultă dar acestea, tânără femeie, care șezi și te încrezi, care zici în inima ta: „ Eu și nimeni altul; nu voi sta văduvă, nu voi cunoaște orfanitatea . ” Acum, amândouă vor veni peste tine într-o singură zi: lipsa de copii și văduvia; vor veni peste tine pe neașteptate în vrăjitoria ta, în puterea vrăjitoriilor tale puternice, în nădejdea curviilor tale. Căci ai zis: „ Eu și nimeni

altul . ” „ Eu sunt”. [500] Și nimicirea va veni peste tine [și nu vei putea fi curat, și va veni peste tine pe neașteptate și nu vei fi mântuit]. [501] Rămâi acum cu vrăjile tale și cu multele tale vrăjitorii, pe care le-ai învățat din tinerețea ta; poate că te vor ajuta. Ești obosit în sfaturile tale; să se ridice astrologii cerurilor și privitorii stelelor și să te mântuiască și să-ți spună ce trebuie să ți se întâmple. Toți vor arde în foc ca miriștea; nu-și vor izbăvi sufletele din flacără. Pentru că au cărbuni aprinși, vor ședea pe ei. Aceștia te vor ajuta, cu care te-ai trudit din tinerețea ta. Omul se amăgește în sine, dar nu este mântuire pentru tine (Isaia 47:6-15). Așa prezice Isaia. Să vedem dacă și Ioan [Teologul] proclamă ceva similar,

(36) Într-adevăr, el a fost pe insula Patmos și a văzut descoperirea unor taine cumplite, pe care le explică în detaliu și îi învață pe alții prin ele. Spune-mi, fericite Ioane, apostol și ucenicul Domnului, ce ai văzut și ce ai auzit despre Babilon. Ridică-te și spune-mi, mai ales că și tu ai fost trimis în exil de același (Babilon, adică Roma): și unul dintre cei șapte îngeri care aveau cele șapte potire a venit și a vorbit cu mine, zicându-mi: Vino aici, îți voi arăta judecata desfrânatei celei mari, care șade pe multe ape; cu care împărații pământului au desfrânat și locuitorii pământului s-au îmbătat cu vinul desfrânării ei. Și m-a dus în Duh în pustie; și am văzut o femeie șezând pe o fiară stacojie, plină de nume [502] , având șapte capete și zece coarne. Și femeia era îmbrăcată în purpură și stacojiu și împodobită cu aur, pietre prețioase și perle, având în mână un pahar de aur plin de urâciuni și de necurățiile desfrânării pământului [503] ; și pe fruntea ei era scris un nume: „Taină: Babilonul cel Mare, mama desfrânatelor și a urâciunilor pământului .” (Apocalipsa 17:1-5)

(37) Am văzut femeia beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Isus. Și când am văzut-o, m-am mirat cu mare uimire. Și îngerul mi-a zis: „De ce te miri? Îți voi spune taina femeii și a fiarei care o poartă și care are șapte capete și zece coarne. Fiara pe care ai văzut-o era și nu mai este; se va sui din Adânc și va merge la pierzare. Și cei ce locuiesc pe pământ, ale căror nume n-au fost scrise în cartea vieții de la întemeierea lumii, se vor mira când vor vedea că fiara era și nu mai este și totuși este.” (Apocalipsa 17:6-8)

(38) Aici este mintea înțeleaptă. Cele șapte capete sunt șapte munți pe care șade femeia și șapte împărați, dintre care cinci au căzut: unul este și celălalt n-a venit încă. Și când va veni El, va rămâi puțin. Iar fiara, care era și nu mai este, este al optulea și este din cei șapte și merge la pierzare. Cele zece coarne, pe care le-ai văzut, sunt zece împărați, care n-au primit încă împărăție, ci primesc putere ca împărați pentru un ceas împreună cu fiara. Fiind de un gând, își vor da puterea și stăpânirea fiarei. Aceștia se vor război cu Mielul și Mielul îi va birui, căci El este Domnul domnilor și Împăratul împăraților. Și cei ce sunt cu El sunt chemați, aleși și credincioși . (Apocalipsa 17:9-14)

(39) Și mi-a zis: „ Apele pe care le-ai văzut, unde șade desfrânata, sunt popoare, mulțimi, neamuri și limbi. Și cele zece coarne pe care le -ai văzut și fiara [504] vor urî pe desfrânată, o vor lăsa pustie și goală, îi vor mânca carnea și o vor arde cu foc. Căci Dumnezeu le-a pus în inimă să facă voia Lui, să facă o singură voință și să dea împărăția

lor fiarei, până se vor împlini cuvintele lui Dumnezeu. Și femeia pe care ai văzut-o este cetatea cea mare care domnește peste împărații pământului.” (Apocalipsa 17:15-18)

(40) După acestea, am văzut un alt înger coborându-se din cer, având o mare putere; și pământul a fost luminat de slava lui. Și a strigat cu glas tare, zicând: „A căzut , a căzut Babilonul cel mare și a ajuns un locaș al diavolului, o închisoare a oricărui duh necurat și urât și o închisoare a oricărei fiare necurate și urât de ură . Căci a adăpat toate neamurile din vinul mâniei curviei ei; și împărații pământului au curvit cu ea, și negustorii pământului s-au îmbogățit prin abundența desfătărilor ei.” Și am auzit un alt glas din cer, zicând: „Ieșiți din ea, poporul Meu, ca să nu fiți părtași la păcatele ei și să nu fiți loviți din urgiile ei , căci păcatele ei s-au întins până la cer și Dumnezeu Și-a adus aminte de nelegiuirile ei.” (Apocalipsa 18:1-5)

(41) Răsplătiți -i cum v-a răsplătit ea și îndoiți-i faptele ei; în paharul în care a amestecat vin, amestecați-i îndoit. Pe cât s-a slăvit ea și s-a desfătat, pe atât de mult chin și durere o răsplătiți. Căci zice în inima ei: „ Șed ca împărătească și nu sunt văduvă și nu voi vedea jalea. ” De aceea, toate urgiile ei vor veni peste ea într-o singură zi: moartea, jalea și foametea; și va fi arsă cu foc, căci Domnul Dumnezeu, care o judecă, este puternic. Și împărații pământului, care au curvit și s-au desfătat cu ea, o vor plânge și o vor boci, când vor vedea fumul arderii ei; și vor sta departe de frica chinurilor ei, zicând: „Vai, vai, cetatea aceea mare, Babilonul, cetatea aceea tare! Căci într-un ceas a venit judecata ta!” Și negustorii pământului vor plânge și se vor tângui din cauza ei, pentru că nimeni nu le mai cumpără marfa: aur, argint, pietre prețioase, perle, in subțire, purpuriu, mătase, stacojiu, tot felul de lemn parfumat, tot felul de fildeș și tot felul de lemn prețios, aramă, fier, marmură, scorțișoară, tămâie, smirnă, tămâie, vin, untdelemn, făină, grâu, vite, oi, cai, care și trupuri și suflete de oameni. Și rodul desfătării sufletului tău s-a dus de la tine și tot ce este bogat și strălucit s-a dus de la tine; nu-l vei mai găsi. Negustorii tuturor acestor lucruri, care s-au îmbogățit prin ea, vor sta departe de frica chinurilor ei, plângând și bocind și zicând: Vai, vai, cetatea aceea mare, îmbrăcată în in subțire, purpuriu și stacojiu și împodobită cu aur, pietre prețioase și perle! Căci într-un singur ceas este nimicită atâta bogăție! Toți cârmaci, toți cei ce navigau în corăbii, toți marinarii și toți cei ce faceau negoț pe mare, s-au oprit departe și, când au văzut fumul arderii ei, au strigat: „Ce cetate este asemenea acestei cetăți mari?” Și au aruncat cenușă pe capetele lor și au strigat, plângând și bocind: „Vai, vai de cetatea aceea mare, cu ale cărei comori s-au îmbogățit toți cei ce aveau corăbii pe mare!” (Apocalipsa 18:6-19)

(42) Bucură-te de aceasta, cerule, și voi, sfinții apostoli și proroci, căci Dumnezeu a făcut judecată împotriva voastră. Și un înger puternic a luat o piatră ca o piatră mare de moară și a aruncat-o în mare, zicând: „Cu silnicie va fi dărâmat Babilonul, cetatea cea mare, și nu se va mai găsi. Și nu se va mai auzi în tine glasul harfelor, al cântăreților, al flautiștilor și al trâmbițelor. Nu va mai fi în tine niciun lucrător, nici vreun meșteșugar; și nu se va mai auzi în tine vuietul pietrelor de moară. Și lumina unei lumânări nu va mai străluci în tine. Și nu se va mai auzi în tine glasul mirelui și al miresei, căci negustorii tăi erau oamenii cei mai mari ai pământului și prin vrăjitoria ta au fost amăgite toate neamurile. Și în ea s-a găsit sângele proorocilor și al sfinților și al tuturor celor ce au fost uciși pe pământ.” (Apocalipsa 18:20-24)

(43) În aceste cuvinte, așadar, sunt arătate cu o claritate remarcabilă chinurile și judecata particulară pe care ea (Babilonul-Roma) trebuie să le îndure în vremurile din urmă din partea tiranilor care s-au ridicat atunci. Este necesar să determinăm printr-o examinare atentă și timpul, în ce moment precis trebuie să se întâmple toate acestea și când se va ridica cornul cel mic printre tirani? Și din moment ce picioarele de fier, care chiar și acum încă exercită putere, trebuie să cedeze locul tălpilor și degetelor de la picioare, așa cum rezultă din explicația chipului și a înfățișării fiarei cumplite, care a fost deja indicată mai sus, atunci se pune întrebarea, în ce moment precis se vor amesteca fierul și lutul? Toate acestea, supuse discuțiilor, ne sunt arătate de Daniel. El spune în acest caz: Și va întări legământul cu mulți timp de o săptămână. Și se va întâmpla [507] : La mijlocul săptămânii, jertfa și jertfa de băutură Mi se vor lua (Daniel 9:27). Menționând doar o săptămână, el se referă, desigur, la ultima, care va fi în vremurile de pe urmă, la sfârșitul întregii lumi. Jumătate din această săptămână va fi ocupată de doi profeți: Enoh și Ilie. Aceștia, îmbrăcați în saci, vor predica timp de o mie două sute șaizeci de zile, proclamând pocăința poporului și tuturor păgânilor [508] .

(44) În Scriptură sunt arătate două manifestări ale Domnului și Mântuitorului nostru: una - prima, care a fost lipsită de glorie după trup, din cauza smereniei Sale, așa cum a proclamat și Isaia în cuvintele: Și L-au văzut, și nu avea nici formă, nici frumusețe. Dar înfățișarea Lui era necinstită și disprețuită mai presus de toți oamenii, un om zdrobit și obișnuit cu durerea; a fost necinstit și nu i s-a socotit (Isaia 53:2-3). Dar cealaltă manifestare a Lui s-a arătat a fi glorioasă, când va veni din cer cu puterea îngerilor și cu slava Tatălui, așa cum spune [un] profet: Veți vedea pe Împărat cu slavă (Isaia 33:17), și de asemenea [altul]: Am văzut în vis noaptea: iată, cineva ca Fiul omului venind pe norii cerului și venind la Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. Și I s-a dat putere, cinste și o împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile Îi slujeau. Împărăția Lui este o împărăție veșnică, care nu va trece și nu va fi nimicită (Daniel 7:13-14). În conformitate cu aceste două arătări, sunt arătați și doi înaintemergători. Dintre aceștia, primul a fost Ioan, fiul lui Zaharia, care în toate a devenit înaintemergătorul și vestitorul Mântuitorului nostru: el a propovăduit tuturor vestea bună a luminii cerești care venise în lume; el L-a precedat chiar în pântece, fiind cel întâi zămislit de Elisabeta, pentru a putea astfel să arate chiar și pruncilor încă în pântece nașterea din nou care venea la ei de la Duhul Sfânt și din Fecioară,

(45) El, auzind sărutarea Mariei, a săltat în pântecele maicii sale, bucurându-se că L-a văzut pe Dumnezeu Cuvântul zămislit în pântece [509] . Apoi, propovăduind în pustie, S-a arătat oamenilor ca un vestitor al botezului pocăinței și a prezis mântuirea păgânilor care locuiau în pustiul lumii. După aceasta, la Iordan, a mărturisit personal și a arătat spre Mântuitorul lui Israel, zicând: iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii (Ioan 1:29). El, după ce a suferit moartea din partea lui Irod, a fost cel dintâi care a vestit celor ce erau în iad: a devenit și acolo un înaintemergător, însemnând că Mântuitorul [510] se va coborî și acolo , ca să izbăvească sufletele sfinților din mâna morții.

(46) Și întrucât Mântuitorul a fost începutul [511] învierii tuturor oamenilor, a fost necesar ca Domnul, prin Care se va îndeplini și judecata întregii lumi, singur să învie din

morți, astfel încât cei care luptaseră cu vrednicie și fuseseră încoronați de El, acest bun biruitor, Care a fost primul care a învins neamul [Salu], să se înalțe la cer și să așeze de-a dreapta lui Dumnezeu și Tatăl și să se arate din nou la sfârșitul lumii ca Judecător. De asemenea, este necesar ca înaintea Lui [în acest caz] să apară mai întâi, așa cum [Domnul] spune despre aceasta prin îngerul Maleahi [512] : Vă voi trimite pe Ilie Tișbitul înainte de venirea zilei celei mari a Domnului și înainte de a se arăta Cel ce va întoarce inimile părinților la copii și împotriva înțelepciunii celor drepți [513] , ca nu cumva, când voi veni, să lovesc pământul cu desăvârșire (Mal. 4:5-6/3:23-24). Ei, apărând împreună, vor vesti iminenta arătare a lui Hristos din cer; Vor face, de asemenea, semne și minuni, ca să-i atingă pe oameni și să-i întoarcă la pocăință, având în vedere rușinea și fărădelegile lor sporite.

(47) Ioan spune: „Voi da putere celor doi martori ai mei, ca să prorocească o mie două sute șaizeci de zile, îmbrăcați în saci” (Apocalipsa 11:3), adică jumătate din săptămâna despre care a vorbit Daniel: „Aceștia sunt cei doi măslini și cele două sfeșnice care stau înaintea Domnului pământului. Dacă vrea cineva să le facă rău, iese foc din gura lor și mistuie pe vrăjmașii lor; dacă vrea cineva să le facă rău, trebuie să fie omorât în felul acesta . Ei au putere să închidă cerul, ca să nu plouă pe pământ în zilele prorocirii lor și au putere asupra apelor, ca să le prefacă în sânge și să lovească pământul cu tot felul de urgii, ori de câte ori vor.” Și când își vor fi isprăvit ei cursul și mărturia lor - observați ce spune profetul - fiara care se ridică din abis va face război cu ei, îi va birui și îi va ucide (Apocalipsa 11:4-7), pentru că nu vor să dea slavă Anticristului, adică acestui corn mic și crescut, care, în cele din urmă devenind mândru în inimă, va începe să se înalțe și să se slăvească ca Dumnezeu, să prigonească pe sfinți și să hulească pe Hristos. Și toate acestea sunt după cuvântul lui Daniel: „ M-am uitat la cornul acela și iată că în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mari. Și și-a deschis gura ca să hulească pe Dumnezeu. Și cornul acela a început să facă război cu sfinții și a avut putere asupra lor, până când fiara a fost ucisă și a pierit, și trupul ei a fost dat să fie ars în foc [514]” .

(48) Întrucât este necesar să discutăm mai mult sau mai puțin în detaliu cum Duhul Sfânt, prin intermediul unui număr, a revelat în mod misterios chiar și numele său (al lui Antihrist), vom trece în acest caz la o discuție mai detaliată. Ioan spune astfel: Și am văzut o altă fiară ridicându-se din pământ, și avea două coarne ca ale unui miel și vorbea ca un balaur. Ea lucra înaintea lui cu toată puterea primei fiare și obliga întregul pământ și pe cei ce locuiesc pe el să se închine primei fiare, a cărei rană de moarte a fost vindecată; și făcea semne mari, încât făcea chiar să coboare foc din cer pe pământ în fața oamenilor. Și înșela pe locuitorii pământului prin minunile pe care i s-a dat să le facă în fața fiarei, zicând celor ce locuiesc pe pământ să facă un chip fiarei care avea rana de sabie și trăia. Și i s-a dat putere să pună suflare în icoană fiarei, pentru ca icoană fiarei să vorbească și să lucreze, astfel încât oricine nu se închina icoanei fiarei să fie ucis. Și face ca toți, mici și mari, bogați și săraci, slobozi și robi, să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte; și nimeni să nu poată cumpăra sau vinde decât cel ce are semnul acesta, adică numele fiarei sau numărul numelui ei. Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci este numărul unui om. Numărul ei este șase sute șaizeci și șase . (Apocalipsa 13:11-18)

(49) În acest caz, el numește fiara care iese din pământ viitoarea împărăție a Anticristului, iar prin cele două coarne [înțelege] atât pe sine, cât și pe profetul mincinos care se va arăta cu el. Cuvintele: avea două coarne ca ale unui miel [înseamnă] că vrea să fie ca Fiul lui Dumnezeu și să se arate rege. Cuvintele: vorbea ca un balaur indică faptul că este un înșelător și nu este adevăr în el. Iar expresia: acționează înaintea lui cu toată autoritatea primei fiare și obligă întregul pământ și pe cei care locuiesc pe el să se închine primei fiare, a cărei rană de moarte a fost vindecată, înseamnă că el (Anticristul), astfel, în conformitate cu legea lui August, din care, de fapt, a fost stabilită împărăția romană, va da personal ordine și, dominând peste toate, va stabili ordinea - și toate acestea cu scopul de a câștiga o glorie și mai mare pentru sine în acest fel. Aceasta este a patra fiară, al cărei cap a fost zdrobit și apoi vindecat. Aceasta pentru că el, deși regatul roman va fi distrus, necinstit și împărțit în zece coroane - fiind înzestrat cu o viclenie specială, îl va vindeca, ca să zic așa, din nou și îl va reînnoi. La asta s-a referit profetul când a spus că i s-a dat să pună duh în icoana fiarei, pentru ca icoana fiarei să poată vorbi. Într-adevăr, el va da din nou acestei icoani vigoare și putere prin legile pe care le-a emis și va face ca toți cei care nu se închină icoanei fiarei să fie uciși. Aici se va descoperi credința și răbdarea sfinților. Într-adevăr, se spune: Și va face ca toți, mici și mari, bogați și săraci, liberi și robi, să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte, și nimeni nu va putea cumpăra sau vinde, decât cel ce are semnul, sau numele fiarei, sau numărul numelui ei. Într-adevăr, fiind viclean și arogant față de slujitorii lui Dumnezeu, voind să-i nimicească și să-i izgonească din lume pentru că nu-I dau slavă, poruncește tuturor să pună peste tot cădelnițe, pentru ca în felul acesta niciunul dintre sfinți să nu poată cumpăra sau vinde, dacă nu ar aduce mai întâi o jertfă. Acesta este semnul pus pe mâna dreaptă [515] .

Iar semnul de pe frunte indică faptul că toți vor fi încoronați și toți vor purta o coroană de foc, dar [o coroană] nu a vieții, ci a morții. Exact asta a născocit Antioh Epifanes, regele sirian, descendent din familia lui Alexandru cel Mare, să facă cu evreii. Și el, fiind mândru în inima lui la acea vreme, a dat un ordin ca toți să ridice altare înaintea ușilor [caselor], să aducă jertfe și, încoronați cu iederă, să țină o sărbătoare în cinstea lui Dionysos; iar pe cei care nu au vrut să asculte, a ordonat să fie uciși după torturi, torturi și interogatorii preliminare. Totuși, el însuși a primit o pedeapsă pe deplin vrednică de la Domnul, Judecătorul cel drept și Dumnezeul atotvăzător: a murit, fiind mâncat de viermi. Dacă cineva vrea să știe toate acestea în detaliu, să se întoarcă la cărțile Macabeilor; ele arată toate acestea [516] .

(50) Acum vom trece la ceea ce este în discuție. Și în acest caz, același [Antihrist] recurge la trucuri din dorința de a-i asupri pe sfinți în toate. Într-adevăr, profetul și apostolul spune: aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci este numărul unui om: numărul ei este șase sute șasezeci și șase. Așadar, în ceea ce privește numele ei, ne este imposibil să spunem ceva definitiv. Putem doar ghici cum a gândit și a fost învățat fericitul Ioan în acest caz. Căci numai atunci când se va arăta [Antihrist] însuși, timpul va dezvălui ceea ce se caută. Totuși, din câte știm, chiar dacă doar ipotetic, vom vorbi [despre această chestiune]. Adevărul este că găsim multe nume corespunzătoare acestui număr. Acesta este, de exemplu, [numele] Titan (τό Τειτάυ), un nume străvechi și glorios, sau Evantas (τό Εὐάυθας) - și corespunde, de asemenea,

aceluiași număr. Multe alte [nume] pot fi imaginate. Am spus deja mai sus că rana primei fiare se va vindeca și ea va da chipului puterea de a vorbi, adică de a-i conferi putere. Este clar pentru toată lumea că și acum latinii încă domnesc; prin urmare, dacă ne imaginăm [acest nume] ca fiind numele unei singure persoane, atunci va ieși: latină (Λατεῖνος). Totuși, nu se poate spune dinainte [cu siguranță] că [numele Anticristului] va fi cu adevărat așa, așa cum nu se poate nega că va fi numit cu alt nume. În general, trebuie să ținem taina lui Dumnezeu într-o inimă curată cu frică și să păzim cu credință ceea ce a fost prezis de fericiții profeți. Aceasta pentru ca, știind dinainte despre aceste evenimente, să nu fim confuzi când se vor întâmpla. Când vor veni vremurile hotărâte, atunci se va descoperi chiar cel despre care s-a prezis acest lucru, așa cum toată lumea îi va cunoaște numele.

(51) Dar nu-i putem convinge pe cei care sunt cercetători zeloși ai cuvintelor lui Dumnezeu doar prin aceste cuvinte. Le putem arăta adevărul prin alte mărturii. Astfel, Daniel spune: Edom [517] și Moab și începutul fiilor lui Amon vor scăpa din mâna lui (11:41). Căci aceștia sunt chiar cei care se vor uni cu el prin legături de rudenie și-l vor face regele lor. Edom sunt copiii lui Esau [518] , iar Amon și Moab sunt copiii născuți din cele două fiice ale lui Lot [519] ; iar linia lor de descendență continuă până în prezent. De asemenea, Isaia spune: Și vor fugi în corăbii străinilor și vor lua captivi toată marea și pe cei ce locuiesc la răsărit și își vor pune mâinile asupra Moabului [520] ; dar fiii lui Amon vor fi cei dintâi care se vor supune (11:14).

(52) Așadar, după ce S-a arătat dintre ei la vremurile hotărâte, după ce a luat în stăpânire trei coarne din cele zece pe câmpul de luptă, după ce le-a dezrădăcinat complet pe acestea [trei coarne], adică Egiptul, Libia și Etiopia, după ce a luat robia și prada [de acolo], după ce a supus celelalte șapte coarne, acesta (Antihrist) se va înălța și el în inimă și se va mândri înaintea lui Dumnezeu, ca și cum ar stăpâni deja tot ce este viu. Primul său atac va fi asupra Tirului și Sidonului și a ținutului dimprejur. După ce a luat mai întâi aceste două cetăți, va stârni frică și altora, după cum spune Isaia: „ Rușinează-te, Sidone, zice marea, zice cetățeața mării: « N-a suferit, n-a născut, n-a crescut tineri și n-a crescut fecioare » . Când vor auzi despre Egipt, vor primi întristare pentru Tir ” (23:4-5).

(53) Când toate acestea se vor întâmpla în felul acesta, iubitul meu, și când aceste trei coarne vor fi tăiate din el, atunci el va începe să se arate a fi Dumnezeu, după cuvântul lui Ezechiel: Pentru că inima ta s-a înălțat și zici: « Eu sunt Dumnezeu... » (28:2). În mod similar, Isaia spune și el: Dar tu ziceai în inima ta: « Mă voi sui la cer, îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului, voi ședea pe munții cei înalți din nord; mă voi sui peste nori, voi fi ca Cel Preaînalt » . Dar acum a fost aruncat în iad, până la temeliile pământului (14:13-15). Și astfel [din nou] Ezechiel: Vei spune atunci celui ce te ucide: « Eu sunt Dumnezeu » ? Tu ești om și nu Dumnezeu (28:9).

(54) După ce am adus în discuție cuvintele despre semințe, apariția și uciderea Anticristului, precum și despre numele său, revelate în mod ascuns, vom analiza și faptele sale. El va chema la sine întregul popor [evreu] [521] din toate țările în care este împrăștiat și îi va însuși ca pe propriii săi copii. [El] le va vesti că le va restaura țara, împărăția și templul [522] - și toate acestea cu scopul ca ei să I se închine ca Dumnezeu,

după cuvântul profetului: Își va aduna toată puterea de la răsăritul soarelui până la apusul lui; și toți cei pe care i-a chemat și chiar și cei pe care nu i-a chemat, vor merge cu toții cu el. Iar Ieremia, sub forma unei parabole, vorbește despre Anticrist astfel: Potârnichea a strigat, adunând pe cei pe care nu i-a născut, îmbogățindu-se prin nedreptate: În jumătate de zi îl va părăsi și la sfârșitul ei va deveni nebună (17:11).

(55) Desigur, nu va fi în detrimentul raționii noastre dacă vom povesti și despre vicleșugurile acestui animal (=potârniche) și vom vedea că profetul nu a adus această parabolă fără scop. De fapt, potârnichea, fiind un animal vanitos, când vede lângă ea cuibul unei alte potârniche cu puii ei în el, atunci în cazul în care tatăl lor a zburat în căutarea prăzii, imitând vocea lui, îi cheamă la ea. Puii, crezând că adevăratul lor tată este înaintea lor, se grăbesc la el. Și astfel se laudă printre copiii altor oameni ca și cum ar fi printre ai săi. Dar când adevăratul tată se întoarce și începe să-i cheme cu adevărata sa voce, atunci puii, recunoscând [această voce], îl părăsesc pe înșelător și se grăbesc la adevăratul tată. Tocmai această asemănare în toate trăsăturile ei a fost folosită de profet când a vorbit despre Anticrist, care va chema omenirea la el, dorind să-și însușească ceea ce îi este străin și care va vesti tuturor o eliberare zadarnică, în timp ce, de fapt, nu se va putea mântui singur.

(56) El va atrage la sine pe oamenii care au rămas întotdeauna necredincioși lui Dumnezeu și, la cererea lor, va începe să-i prigonească pe sfinți ca pe dușmani și adversari ai lor, așa cum spune evanghelistul: „ Într-o cetate era un judecător care nu se temea de Dumnezeu și nu se temea de om. În aceeași cetate era o văduvă, și ea a venit la el, zicând: Fă-mi dreptate împotriva potrivnicului meu. Dar nu a venit la timp [523] . Și după aceea a zis în sine: „Deși nu mă tem de Dumnezeu și nu mă tem de om, totuși, pentru că văduva aceasta nu-mi dă pace, îi voi face dreptate” (Luca 18:2-5).

(57) Judecătorul nedrept, care nici nu se temea de Dumnezeu, nici nu se rușina de oameni, [Evanghelistul] îl numește fără îndoială pe Anticrist, care, fiind fiul diavolului și vasul Satanei, din momentul domniei sale va începe să se mândrească chiar înaintea lui Dumnezeu și în acest caz se va găsi cu adevărat că nu se teme de Dumnezeu și nu se rușinează de Fiul lui Dumnezeu, Judecătorul tuturor (Evrei 12:23).

Și prin văduva care, așa cum spune el, era în cetate, el desemnează acel Ierusalim care se dovedește a fi de fapt o văduvă, părăsită de Mirele divin ceresc perfect - acea văduvă care caută protecția unui muritor după ce este respinsă de Hristos [524] . Și pe el l-a numit rivalul ei și nu mântuitorul ei, pentru că nu a ascultat de cele spuse de profetul Ieremia: pentru că nu au crezut adevărul, atunci duhul rătăcirii va vorbi acestui popor și Ierusalimului [525] . Și Isaia în același fel [spune]: pentru că acești oameni nu au vrut apele Siloamului, care curg ușor, ci au dorit să aibă Rason [526] peste ei [și fiul lui Remalia, Domnul va aduce peste voi apele râului, furtunoase și mari] , regele Asiriei (8:6-7). El îl numește simbolic pe Anticrist Regele Asiriei, așa cum spune un alt profet: și pacea aceasta va fi de la Mine, când va veni Asiria în țara ta și când se va sui pe munții tăi [527] (Mica 5:5).

(58) Tot așa, Moise, prevăzând că poporul [al evreilor] îl va respinge și îl va respinge pe adevăratul Mântuitor al lumii și se va alătura rătăcirii, va alege un rege pământesc și îl va refuza pe cel ceresc, spune așa: „Nu s- au adunat toți aceștia împreună cu Mine și nu s-au pecetluit în vistieriile Mele? În ziua răzbunării voi răsplăti, în vremea când li se va aluneca piciorul.” (Deuteronom 32:34-35) Și s-au împiedicat în toate și nu au fost de acord cu adevărul în nimic: nici cu prorocii, pentru că i-au ucis pe proroci; nici cu glasul Evangheliei, pentru că L-au răstignit pe Însuși Mântuitorul. Nici pe apostoli nu i-au crezut, pentru că i-au prigonit. Pretutindeni au devenit făcători de rele și trădători ai adevărului și s-au dovedit a fi mai mult urâtori de Dumnezeu decât iubitori de Dumnezeu. [Și astfel], găsind un moment potrivit, vor cere răzbunare pentru ei înșiși de la un om muritor (Antihrist), ridicându-se împotriva slujitorilor lui Dumnezeu. Și el, mândruându-se cu ajutorul lor, va începe să-i prigonească pe sfinți și va porunci să fie exterminați peste tot, dacă nu vor să-L onoreze și să-L venereze ca pe Dumnezeu. Isaia vorbește despre aceasta: Vai de corăbiile din țara care este dincolo de râurile Etiopiei [528] , care trimit soli pe mare ca zălog și scrisori de cărți pe ape [529] la un popor înalt, la un popor străin și încăpățânat - cine este mai durabil decât ei? Un popor fără nădejde și călcat în picioare (18:1-2).

(59) Și aceștia suntem noi, cei care ne încredem în Fiul lui Dumnezeu și, din acest motiv, suntem călcați în picioare de necredincioși. Aripile corăbiilor sunt bisericile, iar marea este lumea, în care Biserica, asemenea unei corăbii în adâncuri, este clătinată, dar în același timp nu piere. Căci are cu ea un cârmaci experimentat, pe Hristos. De asemenea, ea poartă asupra ei un trofeu al victoriei îndreptat împotriva morții, și anume crucea Domnului. Are o proră, Răsăritul, și o pupă, Apusul; chila ei este sudul; cele două cârme sunt cele două Testamente; frânghiile întinse în jur sunt înlocuite de dragostea lui Hristos, care leagă Biserica; ea poartă cu ea și cală, adică „baia renașterii” [530] , aceea [baia] care îi înnoiește pe credincioși. Are și o țesătură subțire și transparentă - acesta este Duhul din ceruri, prin care credincioșii sunt pecetluiți cu Dumnezeu. Are și ancore de fier - acestea sunt sfintele porunci ale lui Hristos Însuși, care au aceeași putere ca fierul. De asemenea, are marinari atât în partea dreaptă, cât și în partea stângă - aceștia sunt sfinții îngeri care slujesc, datorită cărora Biserica este întreținută și protejată în permanență. Scara de pe ea, care duce la înălțimea catargului, este o imagine a semnului Patimilor lui Hristos - imaginea care îi atrage pe credincioși spre urcușul la cer. Psifarii [531] , așezați în vârful catargului, sunt rândurile de profeți, martiri și apostoli care s-au odihnit în împărăția lui Hristos.

(60) Ioan vorbește și despre persecuția și asuprirea Bisericii, care va avea loc din partea vrăjmașului: „ Și am văzut un semn mare și minunat: o femeie îmbrăcată în soare, cu luna sub picioarele ei și pe cap o cunună de douăsprezece stele. Ea era însărcinată și țipa de durerile nașterii. Și iată, balaurul stătea înaintea femeii care era gata să nască, ca, îndată ce va naște, să-i devoreze copilul. Ea a născut un copil de parte bărbătească, care avea să cârmuiască toate neamurile cu un toiag de fier. Și copilul ei a fost răpit la Dumnezeu și la tronul Lui. Și femeia a fugit în pustie, unde are un loc pregătit de Dumnezeu, ca să fie hrănită acolo o mie două sute șaizeci de zile. Și când a văzut balaurul, a prigonit-o pe femeia care născuse copilul de parte bărbătească. Și femeii i s-au dat două aripi ale unui vultur mare, ca să zboare în pustie. Acolo a fost hrănită o vreme, vremuri și jumătate de

vreme, departe de fața șarpelui.” Și șarpele a aruncat din gura lui apă ca un potop după femeie, ca s-o ia potopul. Dar pământul a ajutat femeii; pământul și-a deschis gura și a înghițit potopul pe care l-a aruncat balaurul din gura lui. Balaurul s-a mâniat pe femeie și s-a dus să facă război cu rămășița seminței ei, care păzesc poruncile lui Dumnezeu și au mărturia lui Isus Hristos. (Apocalipsa 12:1-6,13-17) [532]

(61) Prin femeia îmbrăcată în soare, el (Ioan) a desemnat cel mai clar Biserica, îmbrăcată în Cuvântul Tatălui, strălucind mai tare decât soarele. Și vorbind despre luna de sub picioarele ei, [vrea să spună] că Biserica, asemenea lunii, este împodobită cu slavă cerească. Iar expresia: pe capul ei o coroană de douăsprezece stele indică cei doisprezece apostoli, prin care a fost întemeiată Biserica. Cuvintele: era însărcinată și a strigat de durere și de durerile nașterii înseamnă că Biserica nu are niciodată pace, dând naștere Cuvântului din inimă și, în același timp, fiind persecutată în lume de necredincioși. Și a născut, se spune, un copil de parte bărbătească, care trebuie să păstoreze toate neamurile - această Ramură masculină și Hristosul desăvârșit, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu și om, prezis de profeți. Pe El Îl naște Biserica veșnic și [despre El] ea învață toate neamurile. Expresia: și a născut înseamnă că Împăratul cerurilor, și nu pe cel pământesc, este Cel pe care Îl naște ea în veșnicie, așa cum proclamă David în cuvintele: Domnul a zis Domnului meu: șezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale (Ps. 109/110:1) [533] .

Și când balaurul a văzut-o, se spune, a prigonit-o pe femeia care născuse copilul de parte bărbătească. Și femeii i s-au dat două aripi ale unui vultur mare, ca să zboare în pustie; și acolo a fost hrănită o vreme, vremuri și jumătate de vreme, departe de fața șarpelui. Acestea sunt aceleași o mie două sute șaizeci de zile, adică o jumătate de săptămână, în care tiranul va avea putere și va prigoni Biserica, fugind din cetate în cetate, ascunzându-se în pustii și în munți, neavând cu ea altceva decât cele două aripi ale unui vultur mare, adică credința în Isus, Care, întinzându-Și sfintele mâini pe copac, și-a întins două aripi, dreapta și stânga, chemând astfel pe toți cei ce cred în El și acoperindu-i cum își acoperă găina puii [534] . În acest sens, și Maleahi spune: Și vouă, cei ce vă temeți de Numele Meu, va răsări soarele dreptății și va avea vindecarea în aripile Lui (4:2).

(62) Domnul zice și el: „ Când veți vedea urâciunea pustiirii stând în locul sfânt (cine citește să înțeleagă) : Atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți; și nimeni de pe acoperișul casei să nu se pogoare să ia ceva din casa lui; și nimeni de la câmp să nu se întoarcă să-i ia haina. Dar vai de cele însărcinate și de cele ce alăptează în zilele acelea! … Atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, nici nu va fi. Și dacă zilele acelea nu s-ar fi scurtat, nimeni n-ar scăpa.” (Matei 24:15-22; Marcu 13:14-20) Și Daniel zice: „Urâciunea pustiirii va ține o mie două sute nouăzeci de zile. Fericit este cel ce așteaptă și ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile .” (12:11-12)

(63) Fericitul Apostol Pavel în Epistola sa către Tesaloniceni spune: Vă îndemnăm, fraților, cu privire la venirea Domnului nostru Iisus Hristos și la adunarea noastră la El, să nu vă clătinați curând în minte, nici să nu vă tulburați de duh, nici de cuvânt, nici de o scrisoare ca de la noi, ca și cum ar fi aproape ziua Domnului. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel; căci ziua aceea nu va veni, decât dacă va veni mai întâi lepădarea de

Dumnezeu și va fi descoperit omul fărădelegii, fiul pierzării, împotrivitorul și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este închinat, până acolo încât șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. Nu vă amintiți că, pe când eram încă la voi, vă spuneam aceste lucruri? Și acum cunoașteți pe Cel ce Îl oprește, ca să se arate la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii lucrează deja, numai cine se oprește acum este luat din cale. Și atunci se va descoperi cel rău, pe care Domnul îl va nimici cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale. Și venirea Lui va fi după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu tot felul de amăgiri ale nedreptății, pentru cei ce pier, pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și din această cauză, Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate, să fie osândiți . (2 Tesaloniceni 2:1-12) Și Isaia zice: „ Să fie luat cel rău, ca să nu mai vadă slava Domnului” (26:10) [535] .

(64) Când se vor întâmpla aceste lucruri, iubitul meu, și când o săptămână va fi împărțită în două părți și se va descoperi urâciunea pustiirii și cei doi proroci și înaintemergătorii Domnului își vor fi sfârșit drumul și întreaga lume va ajunge în sfârșit la sfârșit, ce va mai rămâne decât venirea din cer a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, în care ne încredem și care va aduce foc și judecată dreaptă peste toți cei ce n-au crezut în El? Într-adevăr, Domnul spune: Când vor începe să se întâmple aceste lucruri, atunci ridicați-vă capetele și ridicați-vă, pentru că răscumpărarea voastră este aproape (Luca 21:28). Și nici un fir de păr din capul vostru nu va pieri (Luca 21:18). Căci, cum iese fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului. Căci unde este trupul mort, acolo se vor aduna vulturii (Matei 24:27-28). Acest „trup” a fost format în rai: la urma urmei, Adam a căzut acolo, rătăcit. Și Domnul mai spune: Atunci va trimite Fiul Omului pe îngerii Săi cu trâmbiță puternică și vor aduna pe aleșii Lui din cele patru vânturi ale cerurilor (Matei 24:31). Tot așa, David, prevestind judecata și arătarea Domnului, spune: Ieșirea Lui este de la marginea cerurilor și călătoria Lui până la marginea cerurilor și nimic nu este ascuns de căldura Lui (Ps. 18/19:7). Prin căldură el înțelege arderea [celor răi]. Isaia mai spune: Du-te, poporul Meu, intră în cămările tale, închide-ți ușile și ascunde-te o clipă, până va trece mânia Domnului (26:20). Tot așa [spune] Pavel: Căci mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer împotriva oricărei necinste și nedreptăți a oamenilor, care înăbușă adevărul lui Dumnezeu în nedreptate (Romani 1:18).

(65) Iar despre învierea și împărăția sfinților, Daniel spune: „Și mulți din cei ce dorm în țărâna pământului se vor scula, unii spre viața veșnică [alții spre rușine și dispreț veșnic]” (12:2). Și Isaia spune: „ Morții vor învia, cei ce sunt în morminte se vor scula, și cei ce sunt pe pământ se vor bucura, căci roua care vine de la tine le va fi vindecare” (26:19). Și Domnul vorbește așa: „Mulți vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu în ziua aceea, și cei ce vor auzi vor trăi” (Ioan 5:25). Profetul zice: „ Scoală-te, cel ce dormi, și scoală-te din morți, și Hristos te va lumina ” (Efeseni 5:14). Ioan spune: „ Ferice de cel ce are parte la prima înviere: asupra lui moartea a doua n-are putere” (Apocalipsa 20:6). Iar moartea a doua este iazul de foc care arde [536] . Și iarăși Domnul spune: Atunci cei drepți vor străluci precum soarele (Matei 13:43) strălucește în slava Sa. Și sfinților le va zice: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția cea pregătită vouă de la

întemeierea lumii (Matei 25:34). Și ce va spune El celor răi? - Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, cel pregătit de Tatăl Meu [537] diavolului și îngerilor lui (Matei 25:41). Ioan spune: Dar afară sunt câinii , vrăjitorii, curvarii, ucigașii, închinătorii la idoli și oricine iubește și săvârșește minciuna (Apocalipsa 22:15), de aceea partea voastră este focul Gheenei. Tot așa spune Isaia: Și vor ieși și vor privi trupurile moarte ale celor ce s-au răzvrătit împotriva Mea și viermele lor nu va muri [538] ; și vor fi o urâciune pentru orice făptură (66:24).

(66) Însă Pavel Apostolul vorbește despre învierea celor drepți în Epistola sa către Tesaloniceni: Nu voiesc , fraților, să fiți în neștiință despre cei ce au adormit, ca să nu vă întristați ca ceilalți, care n-au nădejde. Căci, dacă credem că Isus a murit și a înviat, tot așa, Dumnezeu îi va aduce împreună cu El pe cei ce au adormit în Isus. Căci aceasta vă spunem, prin cuvântul Domnului: Noi, cei vii, care vom rămâne până la venirea Domnului, nu vom lua înaintea celor ce au adormit. Căci Însuși Domnul Se va coborî din cer, cu un strigăt, cu glasul arhanghelilor și cu trâmbița lui Dumnezeu. Și întâi vor învia cei morți în Hristos. Apoi, noi, cei vii, care vom rămâne, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh și astfel vom fi pururea cu Domnul . (1 Tesaloniceni 4:13-17)

(67) Toate acestea, după ce am luat din Sfintele Scripturi ca din sursa unei mirositoare [surse] și după ce am țesut [pe baza ei] o cunună cerească, din dragoste pentru Domnul, ți le ofer ție, iubite frate Teofil, în scurte cuvântări, cu scopul ca tu, păstrând cu credință cele scrise și disprețuind cele viitoare, să te poți păstra fără poticnire atât înaintea lui Dumnezeu, cât și înaintea oamenilor, așteptând fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos (Tit 2:13), [acea arătare], la care El, după ce a înviat pe sfinți, Se va bucura împreună cu ei și va slăvi pe Tatăl, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

INTERPRETAREA CĂRȚII PROFETULUI DANIEL, IV 1-21, 48-55

IV (1) În primul an al lui Belșațar, regele haldeilor, Daniel a avut un vis și vedenii în capul său în patul său și și-a scris visul. Ceea ce Duhul i-a revelat binecuvântatului profet într-o vedenie, el a relatat în detaliu și altora, pentru a descoperi viitorul în profeție nu numai lui însuși, ci pentru a apărea ca profet și pentru toți ceilalți care doresc să studieze cu credință Scripturile divine. [Și] iată [el] spune: Eu, Daniel, m-am uitat; și iată, cele patru vânturi ale cerului băteau peste marea cea mare și patru fiare mari au ieșit din mare, diferite una de alta. Prima era ca o leoaică și aripile ei erau ca ale unui vultur. Am privit până când i-au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ și a stat în picioare pe picioare de om și i s-a dat o inimă de om. Și iată, o a doua fiară, ca un urs, stătea de o parte și avea trei coaste în gură. Și i s-a zis: „ ”și mănâncă multă carne!Scoală-te și ghearele ei erau de aramă; mânca, sfărâma și călca în picioare ce mai rămăsese. Era diferită de toate fiarele dintâi și i s-au dat zece coarne. M-am uitat la coarne și iată că un alt corn, unul mic , a ieșit din mijlocul lor; și trei din primele coarne au fost smulse dinaintea feței ei. Și iată că în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mărețe.

M-am uitat, și tronurile erau așezate, și Cel Îmbătrânit de Zile s-a așezat. Haina Lui era albă ca zăpada, și părul capului Lui ca lâna curată. Tronul Lui era o para focului, și roțile Lui erau flăcări de foc . Un râu de foc curgea înaintea Lui. Mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau lângă El. Scaunul de judecată s-a așezat, și cărțile au fost deschise. Apoi am văzut că, din cauza cuvintelor mari pe care le rostea cornul acela, fiara a fost zdrobită și nimicită, și trupul ei a fost dat să fie ars în foc. Și celorlalte fiare li s-a luat stăpânirea și li s-a dat viață pentru o vreme. (Daniel 7:1-12)

(2) Întrucât fericitului profet Daniel i-au fost arătate diverse fiare dușmănoase unele față de altele, trebuie să credem că nu vorbește despre vreo fiară, ci indică simbolic și figurativ acele împărății ale acestei lumi care, prin răzvrătirea lor, distrug rasa umană, asemenea fiarelor. Prin marea cea mare el înțelege întregul univers în general, iar prin cele patru vânturi ale cerului - părțile sale opuse. Așadar, prin cuvintele: și patru fiare mari au ieșit din mare, el indică împărățiile acestei lumi. Prima este ca o leoaică, iar aripile ei sunt ca ale unui vultur. Prin numele leoaicei [profetul] numește aici împărăția Babilonului, pe care Nebucadnețar o domnea atunci. Iar prin cuvintele: și aripile ei sunt ca ale unui vultur, indică faptul că acest rege se va ridica și se va înălța deasupra lui Dumnezeu, devenind mândru în inima sa că a devenit mare și glorios. Mai departe [profetul] spune: până când i-au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ. Aceasta, așa cum se spune în cartea precedentă (III, 5), i s-a întâmplat de fapt lui Nebucadnețar. Însuși Nebucadnețar mărturisește că acest lucru s-a întâmplat în momentul în care a fost expulzat din împărăție și lipsit de gloria și măreția pe care le avusese anterior. Așa cum orice pasăre căreia îi sunt smulse aripile devine neputincioasă și ușor de prins, așa s-a întâmplat și cu acest rege, când acele forțe [militare], prin intermediul cărora credea că va deveni puternic și glorios, l-au abandonat și apoi el, temându-se că va fi ucis, a fugit în deșert [539] .

Cuvintele: „Și a stat pe picioarele unui om și i s-a dat o inimă de om” arată cum Nebucadnețar, smerindu-se și recunoscându-se ca om în puterea lui Dumnezeu, s-a întors la Dumnezeu cu rugăciune, a găsit favoarea Lui și apoi a primit din nou Împărăția și slava Lui. El însuși mărturisește acest lucru în următoarele cuvinte: „Și la sfârșitul acelor zile, eu, Nebucadnețar, mi-am ridicat ochii spre cer și mintea mi s-a întors la mine. Am binecuvântat pe Cel Preaînalt și L-am lăudat și L-am slăvit pe Cel ce trăiește veșnic, căci stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică și Împărăția Lui dăinuie din generație în generație. Și toți cei ce locuiesc pe pământ sunt socotiți ca o nimica toată .” (Daniel 4:31)

(3) După ce toate acestea i s-au întâmplat lui Nebucadnețar la un moment dat, așa cum ne-a dezvăluit fericitul Daniel în viziunea sa și după cum a relatat însuși regele în acord cu el, și după ce puterea a fost luată în persoana lui Belșațar, când acesta din urmă a fost ucis noaptea pentru faptele pe care le săvârșise, iar împărăția a fost preluată de Darius Medul, având șaizeci și doi de ani (5:31), profetul indică pe bună dreptate o altă fiară care ieșea [din mare] - un urs, voind să desemneze în acest caz împărăția persană. Și trei, spune el, coaste în gură. Prin trei coaste numește acele trei popoare pe care această fiară le stăpânea - acestea erau mezii, asirienii și babilonienii. I s-a spus: „Scoală-te, mănâncă multă carne! ” Și într-adevăr, perșii, care s-au răzvrătit în acel moment, au devastat și distrus întreaga țară, transformând mulți oameni în sclavie. De fapt, împărăția persană,

care a domnit timp de două sute treizeci de ani, era exact ca ursul, acel animal necurat și însetat de sânge care își sfâșie prada cu ghearele și colții. [540] Totuși, unii istorici au crezut că a domnit timp de două sute patruzeci și cinci de ani, până la domnia lui Darius , [541] pe care Alexandru cel Mare l-a supus în al șaptelea an [al domniei sale] și astfel a transformat regatul persan într-un regat elen. Daniel vorbește și despre aceasta: „ A văzut o altă fiară ca un leopard; și pe ea avea patru aripi ca de pasăre, și fiara avea patru capete." Prin numele de leopard, profetul desemnează în mod evident regatul elen, peste care domnea Alexandru cel Mare. El i-a comparat pe greci cu un leopard, deoarece erau ageri la minte, vicleni la gând și cruzi la inimă, într-un cuvânt, exact ca această fiară - frumoasă la înfățișare, dar vicleană și însetată de sânge. Deasupra ei, spune el, erau patru aripi de pasăre, iar fiara avea patru capete. Aceasta indică faptul că, după ce regatul lui Alexandru s-a ridicat, a crescut și a devenit cunoscut întregii lumi, a fost împărțit în patru stăpâniri separate. Și într-adevăr, la sfârșitul vieții sale, regele Alexandru și-a împărțit regatul între patru prieteni [542] , rudele sale: Seleuc, Demetrius, Ptolemeu și Filip, și toți și-au pus coroane pe cap, așa cum spune Daniel conform celor scrise în Cartea întâi a Macabeilor (1:8-9).

(4) După ce s-au împlinit cei trei sute de ani ai stăpânirii grecești, profetul ne mărturisește din nou altceva. El spune: După acestea, m-am uitat și iată o a patra fiară, cumplită, înfricoșătoare și puternică, cu dinți de fier și gheare de aramă; mânca, sfărâma și călca în picioare ce mai rămăsese. Era diferită de toate celelalte fiare și i s-au dat zece coarne. [M-am] uitat la coarne și iată că un alt corn, unul mic, a ieșit din mijlocul lor și trei dintre cele dintâi coarne au fost smulse dinaintea ei; și iată că în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mărețe.

În cele din urmă, am văzut că au fost așezate niște tronuri și Cel Îmbătrânit de Zile a șezut; haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca lâna curată. Tronul Lui era o para focului și roțile Lui erau flăcări de foc. Un râu de foc curgea înaintea Lui. Mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau lângă El. Scaunul de judecată s-a șezut și cărțile au fost deschise. Apoi am văzut că, din cauza rostirii cuvintelor mărețe pe care le rostea cornul acesta, fiara a fost zdrobită și nimicită și trupul ei a fost dat să fie ars în foc. Și celorlalte fiare li s-a luat stăpânirea și viața lor a fost ținută în urmă pentru o vreme. (Daniel 7:7-12)

(5) Așadar, este cunoscut tuturor că după împărăția grecească nu s-a ridicat nicio altă împărăție, în afară de cea care este acum la putere. Aceasta [din urmă] este cea care are dinți de fier. Într-adevăr, cu puterea ei zdrobește și distruge totul, ca fierul. Și ce rămâne, îl calcă în picioare. Aceasta arată că după actuala împărăție romană nu se va ridica nicio altă împărăție, ci din ea însă vor crește zece coarne și din ele se va ieși un mic [corn] și apoi trei din primele vor fi smulse.

Și așa, așa cum profetul a prezis despre leopard, spunând că fiara are patru capete și toate acestea s-au împlinit și împărăția lui Alexandru a fost împărțită în patru puteri, tot așa trebuie să ne așteptăm și noi acum ca zece coarne să crească din împărăția menționată anterior și atunci, de fapt, se va împlini vremea acestei fiare și apoi, deodată, printre ele se va arăta cornul cel mic, care este Anticristul - [atunci] dreptatea pe pământ va fi

nimicită și întreaga lume va ajunge la sfârșit. Totuși, nu trebuie să anticipăm voia lui Dumnezeu, ci trebuie să fim răbdători și să ne rugăm mult timp, pentru a nu cădea în astfel de vremuri; la fel, nu trebuie să ne îndoim că toate acestea se vor întâmpla. Căci dacă ceea ce a fost prezis de profeți mai devreme nu s-ar fi împlinit deja, atunci, desigur, nu ne puteam aștepta la împlinirea acestui lucru. Dar dacă la vremea lui s-a împlinit exact așa cum a fost prezis, atunci în orice caz trebuie să se împlinească și acest lucru. Desigur, unii vor întreba: când se va întâmpla acest lucru? (Matei 24:3). Dar a vorbi în acest fel este caracteristic numai oamenilor necredincioși. Dimpotrivă, a prevedea viitorul [și a crede] că așa va fi - aceasta este calitatea unui om binecuvântat, care știe și în același timp tace, pentru a nu-și aduce pericolul prin vorbăria sa.

(6) Și că aceasta este adevărat și cunoscut slujitorilor lui Dumnezeu, vom dovedi în alt mod. Cu siguranță Scriptura nu înșală în nimic, iar Duhul Sfânt nu-i induce în eroare pe slujitorii Săi prorocii, prin care I-a plăcut să descopere voia lui Dumnezeu, pentru ca noi, văzând ce se întâmplă, să nu ne înșelăm și să nu ne uimim de ciudățenia ei. Sfârșitul acestei lumi nu poate veni altfel decât în felul următor. Precum în vremea Sodomei, când fărădelegile locuitorilor ei au depășit măsura, deodată a venit foc și i-a nimicit, așa va fi și acum. Și iată, când lumea se va umple de fărădelege și fiara de fier de acum se va împărți în zece coarne, când se vor ivi răscoale și certuri reciproce, sfâșiind împărăția în direcții diferite, atunci va veni sfârșitul ei (Matei 24:14).

(7) Deși am vorbit deja într-un alt discurs atât despre venirea și originea Anticristului, cât și despre de unde și cum va veni acest seducător, așa cum nu am tăcut acolo despre faptele sale [543] , totuși voi aminti acest lucru în câteva cuvinte și aici, pentru ca omul să fie mereu ferm, să nu fie tulburat de nimic și să creadă în Dumnezeu din toată inima. Fericitul Daniel, explicând viziunea lui Nebucadnețar, adică viziunea unei icoane al cărei cap era din aur curat, brațele, umerii și pieptul din argint, pântecele și coapsele din aramă, picioarele din fier și tălpile parțial din fier și parțial din lut, arată în acest caz același lucru pe care l-a revelat în viziunea sa cu animalele. Căci dacă prin aur desemnează regatul Babilonului, înțelege același lucru și prin leoaică; dacă prin argint semnifică regatul persan, atunci înțelege același lucru prin urs; și dacă mai departe numește regatul elen, care era condus de Alexandru cel Mare, prin aramă, atunci înțelege același regat prin leopard. Apoi [profetul] vorbește despre tibii de fier, arătând prin aceasta spre acea fiară teribilă și înfricoșătoare care are dinți de fier, adică spre romanii care sunt acum la putere, care sunt la fel de puternici ca fierul. După picioarele de fier ale idolului urmează tălpile picioarelor cu zece degete, parțial fier, parțial lut. Și prin zece degete sunt semnificate cele zece coarne, iar prin lut și fier discordia lor, căci, deși se vor amesteca prin sămânța omului, nu se vor contopi între ele; așa cum fierul nu se contopește cu lutul, tot așa oamenii nu vor trăi atunci între ei în armonie și pace, ci, trași dezordonat unii într-o direcție și alții în alta, vor împărți împărăția în triburi separate.

(8) Întrucât harul divin îi învață din belșug pe cei ce se încred în Dumnezeu și disprețuiesc lumea aceasta, nu vom trece cu vederea de ce binecuvântatul profet, arătând despre împărățiile care existau mai înainte, le-a asemănat cu [diverse] animale, dar vorbind despre împărăția care există în prezent, nu a spus cu ce fel de fiară seamănă. Pentru ca cele spuse să fie și mai ușor de înțeles, mă voi exprima puțin mai precis. După

ce am spus că împărăția babiloniană este ca o leoaică, împărăția persană este ca un urs și împărăția greacă este ca un leopard, de ce [profetul] nu a indicat ce fel de fiară este împărăția romană, ci a spus doar că este teribilă și oribilă și puternică, dinții ei sunt de fier și ghearele ei sunt de aramă? Ia aminte, omule, și dă laudă Domnului. Întrucât babilonienii erau o singură semințe și, pe atunci, păreau să stăpânească peste toate, era drept ca [profetul] să-i numească și cu numele de leoaică, ca pe un animal de același fel [cu ei]. La fel, perșii erau o singură semințe necurată și, în plus, vorbeau o singură limbă; De aceea i-a asemănat cu o ursoaică. În același fel i-a numit pe greci leopard, pentru că toți erau greci. Dar acum fiara dominantă nu mai constituie o singură semințe, ci se unește în sine și își adună puterea pentru ordine militară din toate dialectele și din fiecare semințe posibilă de oameni. Astfel, deși sunt numiți cu un singur nume, romani, ei nu provin dintr-o singură țară. Prin urmare, prevăzând viitorul și fiind într-o confuzie teribilă, este destul de firesc ca profetul să nu fi indicat ce fel de fiară era, ci, exprimându-și uimirea, a spus: Duhul meu tremura în trupul meu, Daniele, și viziunile capului meu mă tulburau. Și m-am dus la unul dintre cei ce stăteau în picioare și l-am rugat să-mi explice toate acestea, iar el mi-a dat o explicație și mi-a spus despre cuvintele rostite (Daniel 7:15-16). Cine sunt aceștia care stau în picioare, dacă nu îngeri, care stau înaintea feței slavei Domnului, săvârșind o slujbă neîncetată către El și împlinind întotdeauna de bunăvoie voia Lui?

(9) Un anumit gând mi-a venit în inimă, care ar putea fi de folos sufletului, de aceea nu-l voi lăsa nedivulgat. După ce Domnul S-a născut în anul patruzeci și doi [544] sub Cezar August, din vremea căruia a început să înflorească împărăția romană, după ce Domnul, prin apostolii Săi, a chemat toate semințiile și popoarele și a creat o societate de creștini credincioși care poartă în inimile lor pe Domnul și un nume nou (Apocalipsa 2:17), - de atunci, imitând aceasta și în același mod, a început să acționeze acea împărăție care acum domnește prin acțiunea Satanei . Și ea, adunându-i pe cei mai apropiați ei din toate semințiile și numindu-i romani, a început ea însăși să se pregătească de luptă. De aceea, de fapt, când Domnul S-a născut în Betleem, s-a efectuat primul recensământ sub August [545] , astfel încât oamenii acestei lumi, care s-au înregistrat la regele pământesc, au primit numele de romani, iar cei care au crezut în Regele ceresc au primit numele de creștini, care poartă pe frunte trofeul victoriei asupra morții.

(10) Și ca să nu ne abatem prea mult de la scopul direct, ci să arătăm adevărul viziunilor profetului, precum și acuratețea gândurilor și cuvintelor, pe cât ne este cu putință după harul Domnului dat nouă, vom vedea acum dacă îngerul care îl învață pe fericitul Daniel îndreptățește cuvintele noastre. El spune așa: aceste patru fiare mari - patru împărății se vor ridica pe pământ, și când vor trece ele, sfinții Celui Preaînalt vor primi împărăția și o vor stăpâni în vecii vecilor (7:17-18). Adevărat așa. Căci, așa cum s-a spus mai sus, când vor trece trei fiare și vor fi nimicite, atunci se va ridica o alta; și când va trece și aceasta, va înceta cea pământească și se va descoperi cea cerească. Atunci se va descoperi Împărăția nesfârșită și veșnică a sfinților, și Împăratul cerurilor se va descoperi atunci tuturor, nu într-un chip ciudat, așa cum a fost văzut pe Muntele Sinai [546] , și nu într-un stâlp de nor, așa cum a fost descoperit pe vârful muntelui [547] , ci va veni cu puteri și întuneric îngeric ca Dumnezeu și om în trup, ca Fiu al lui Dumnezeu și om, ca Judecător ceresc al lumii. El este cel care va schimba atunci toate împărățiile acestei lumi, le va

nimici, le va risipi și le va risipi ca praful pe arierile de vară (Daniel 2:35), va da Împărăția sfinților Celui Preaînalt; va aduna grâul în hambarul Său și va arde pleava în foc nestins (Luca 3:17). Iată, Acesta, pe care îl disprețuiesc acum cei necredincioși și nelegiuiți și care este batjocorit de necredincioși care nu cunosc Scripturile, n-a dat încă nimănui puterea judecății. Și dacă întârzie pentru o vreme, este pentru că, împlinind voia Tatălui său, nu vrea să aducă osândă asupra lumii. Dar iată că El va veni cu urgiile Sale și va răsplăti fiecăruia după faptele lui.

(11) Să știți deci, voi, cei ce veniți la Dumnezeu cu evlavie, pe Acela despre care Moise a mărturisit odinioară oamenilor, Care S-a arătat pe munte [548] , Pe care L-au prezis profeții și pe care fericitul Daniel L-a văzut în chip de om, vorbind despre El: „ Am văzut în vis noaptea și iată, cineva ca Fiul omului venind pe norii cerului și a venit la Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. Și Lui i s-a dat stăpânire, cinste și o împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile I-au slujit. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică care nu va trece și împărăția Lui, care nu va fi nimicită” (7:13-17). Cel Îmbătrânit de Zile [profetul] nu numește aici pe nimeni altul decât Stăpânul, Domnul și Dumnezeul tuturor și Tatăl lui Hristos Însuși, care face zilele vechi, dar El Însuși nu îmbătrânește nici din cauza zilelor, nici din cauza timpului și despre Care s-a spus mai sus: „ S-au așezat tronuri și Cel Îmbătrânit de Zile s-a așezat. Haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca lâna curată”. Tronul Lui era o flacără de foc, iar roțile Lui, o flacără de foc . Un râu de foc curgea înaintea Lui; mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui. Scaunul de judecată a fost pus și cărțile au fost deschise. I-a fost adus Fiul omului, șezând pe nori și purtat de arhangheli, ca să primească de la El toată stăpânirea, puterea, tăria și Împărăția, pentru ca toate popoarele, neamurile și limbile să-I slujească. Și pentru ca nimeni să nu creadă că Împărăția dată Lui de Tatăl este doar trecătoare sau pământească, profetul zice: „ Puterea Lui este o putere veșnică, care nu va trece și Împărăția Lui nu va fi nimicită.”

(12) Apoi am întrebat despre a patra fiară, care era deosebită de toate fiarele, foarte înfricoșătoare, avea dinți de fier și gheare de aramă, mânca și sfărâma și călca în picioare ce mai rămăsese. Și despre cele zece coarne ale ei, despre capul ei și despre celălalt corn care a ieșit și a smuls pe primele trei, care avea ochi și o gură care rostea lucruri mari și a cărui înfățișare era mai deosebită decât celelalte. Am văzut cum acest cornu a făcut război cu sfinții și i-a biruit, până când a venit Cel Îmbătrânit de Zile și a dat judecată sfinților Celui Preaînalt. Și a venit vremea, și sfinții au primit Împărăția . (Daniel 7:19-22)

După cum am spus mai sus, aceste cuvinte înseamnă că actuala a patra împărăție este cea după care nu va mai exista o împărăție semnificativă pe pământ. Dar zece coarne vor crește din ea și ea însăși va fi împărțită în zece coroane, iar printre ele se va ridica un alt corn mic, care este Anticristul. Și va smulge trei [coarne] care s-au ridicat înaintea lui, adică va ucide trei regi - Egiptul, Libia și Etiopia, din dorința de a cuceri întreaga împărăție. După ce a luat în stăpânire cele șapte coarne rămase și s-a mândrit cu duhul vrăjmaș și rău care locuia în el, va începe apoi un război cu sfinții și îi va persecuta peste tot, dorind [să realizeze ca] toată lumea să-l slăvească și să-l venereze ca Dumnezeu. În acest sens, Ezechiel spune despre el: Inima ta este înălțată și zici: „ Eu sunt un dumnezeu

” (28:2) și mai departe: Vei spune atunci înaintea celui ce te ucide: „ Eu sunt un dumnezeu ” ? Ești un om, nu Dumnezeu (28:9). Tot așa, Isaia spune: „Ai zis în gândul tău: « Mă voi sui la cer, îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului, voi ședea pe muntele cel sfânt și voi fi ca Cel Preaînalt »” (14:13-14).

(13) Dacă cineva vrea să-L cerceteze (pe Antihrist) mai precis, să se întoarcă la cealaltă carte a noastră, unde acest lucru este prezentat mai detaliat. Nu vom mai vorbi despre el a doua oară, ci acum vom trece la ceea ce urmează și vom vorbi despre fiara care există în prezent. Daniel spune așa: Și îngerul mi-a zis: „Fiara a patra - a patra împărăție va fi pe pământ, care va întrece toate împărățiile și va devora tot pământul, îl va călca în picioare și îl va zdrobi. Și cele zece coarne ale lui vor fi zece împărați; și după ei se va ridica un altul, care va întrece în răutate pe toți cei dinainte și va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt și va asupri pe sfinții Celui Preaînalt [549] și se va gândi să schimbe vremurile și legea: și vor fi dați în mâna lui pentru o vreme, vremuri și jumătate de vreme. Și judecata se va ședea și îi va lua puterea, ca să nimicească și să nimicească complet. Dar împărăția, stăpânirea și măreția împărăției de sub tot cerul vor fi date sfinților Celui Preaînalt; și Împărăția Lui este o împărăție veșnică și toate stăpânirile Îi vor sluji și Îi vor asculta. Iată sfârșitul cuvântului (7:23-28).

(Și) Dorind în orice fel să ne convingă și să verifice adevărul viziunilor sale, profetul întreabă [despre ele] pe unul dintre îngerii care stăteau acolo, pentru a afla în același timp cât mai exact despre a patra fiară. Și a întrebat, spune el, mai detaliat despre ea, care era cumplită și înfricoșătoare (7:19). Și astfel, explicându-i profetului și, cel mai important - convingându-ne prin el de adevărul viziunilor sale, îngerul îi expune tot ce trebuie să se întâmple la sfârșit. Îi povestește despre împărțirea celei de-a patra fiare în zece coarne care au ieșit din ea și despre apariția Anticristului printre ele și despre lupta ei cu sfinții și despre timpul în care va domni. Și vor fi dați, - spune el, - în mâna ei până la un timp, vremuri și jumătate de timp. Aceasta indică trei ani și jumătate, după care va veni judecata. Se vor așeza tronuri, spune el, și se va ședea judecata... Și împărăția va fi dată sfinților Celui Preaînalt. Dar trupul fiarei va fi dat să fie ars în foc, căci a venit vremea, adică s-a împlinit vremea, și sfinții au primit împărăția (7:26,11,27). Într-adevăr, când va veni din cer Judecătorul judecătorilor și Împăratul împăraților, El va nimici puterea și tăria acestui potrivnic. El va arde pe toți cei răi ca pedeapsă cu foc nestins, dar Împărăția veșnică va da robilor Săi, prorocilor, martirilor și tuturor celor ce se tem de El.

(15) De aceea, fiecare persoană care studiază dumnezeieștile Scripturi să urmeze exemplul profetului Daniel și să nu fie nesăbuită și frivolă - să nu aștepte împlinirea vremii și să mestece smochine din smochin înainte de vremea hotărâtă, ci să păzească taina lui Dumnezeu [550] în inima sa cu frică, ca nu cumva să fie prins de limba sa și să-i piardă sufletul. Va veni vremea și migdalul va înflori, chiparosul va răsări și lăcusta se va îngreuna (Eclesiastul 12:5) [551] și smochinul va înmuguri și roadele apostaziei vor crește. Atunci se va închide ușa vieții [552] și urciorul se va sparge lângă fântână și roata se va sfărâma în șanț și râșnițele vor fi desființate ca și cum s-ar fi împuținat și toate se vor ridica la cântecul păsării și toate fiicele cântecului vor tăcea și vor veni plângând în piață și omul se va duce la casa lui veșnică (Eclesiastul 12:3-6).

(16) Dar cineva va întreba: când se vor întâmpla acestea? (Matei 24:3). Când, la ce oră se va descoperi acest nelegiuit și care este ziua venirii Domnului? Tocmai aceasta voiau Domnul și ucenicii Săi să știe despre aceasta, dar El a ascuns această zi de ei, ca să-i oblige, precum și pe noi toți, să se îngrijească de viitor și să aștepte Mirele ceresc în fiecare zi, pentru ca, din cauza întârzierii [a ceea ce] a făgăduit Domnul, când a întârziat (Matei 25:5), să nu cadă în nepăsare și, dormind, să nu piardă viața veșnică. Vegheați, spune El, căci nu știți în ce ceas vine Domnul vostru (Matei 24:42). De aceea zice: Fericit este sluga aia pe care, când va veni stăpânul său, îl va găsi vegheând. Adevărat vă spun că-l va pune peste toate averile sale. Dar dacă sluga aia, fiind rău, va zice în inima lui: «Stăpânul meu întârzie să vină!» „Și va începe să-i bată pe copiii și pe robii lui, să mănânce și să bea cu bețivii. Stăpânul robului aceluia va veni în ziua în care nu se așteaptă și la ceasul în care nu știe, îl va tăia în bucăți și-i va da partea cu fățarnicii. Acolo va fi plânsul și scrâșnirea dinților." (Matei 24:46-51) „De aceea vă spun: Vegheați!" Așa a zis Însuși Domnul nostru în Evanghelie, învățându-Și ucenicii. Tot așa și după înviere L-au întrebat ucenicii despre aceasta, zicând: „Doamne, vei pune din nou Împărăția lui Israel în vremea aceasta?" El a zis: „Nu este treaba voastră să știți vremurile și soroacele, pe care le-am rânduit Eu , Tatăl , după Mine. Ci veți primi o putere, când Se va pogorî Duhul Sfânt peste voi, și-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea și Samaria, și până la marginea pământului ." (Faptele Apostolilor 1:6-8)

(17) Dar, după ce a ascuns această zi de [ucenici], Domnul [totuși] a indicat acele semne prin care oricine o poate recunoaște cu ușurință. De aceea trebuie să ne gândim la aceste semne, care se vor descoperi la timpul lor hotărât și, în același timp, să fim tăcuți, ghicindu-le. Semnele în sine trebuie să fie, chiar și contrare dorinței noastre. Căci adevărul nu înșală niciodată. Într-adevăr, Domnul a profețit despre cetatea Ierusalimului, zicând: Când veți vedea Ierusalimul înconjurat de oștiri, atunci să știți că pustiirea lui este aproape (Luca 21:20) și, într-adevăr, profeția s-a împlinit în ea. Întocmai în același fel trebuie să ne așteptăm [la o împlinire similară] acum. Când veți vedea, spune el, urâciunea pustiirii, despre care a vorbit prorocul Daniel, stând în locul sfânt, atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți; și cine este pe acoperișul casei să nu se pogoare să ia ceva din casa lui; și nimeni din câmp să nu se întoarcă să-și ia hainele. Dar vai de cele însărcinate și de cele ce alăptează în zilele acelea! Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, nici nu va fi. Și dacă zilele acelea n-ar fi scurtate, nimeni n-ar fi mântuit (Matei 24:15-19, 21-22). Așa că El ne-a dat o explicație în acest caz, ca să nu ne mai poticnim de nimic. Și iarăși zice: Când vedeți urâciunea pustiirii stând în locul sfânt și când vedeți smochinul înfrunzindu-și, atunci să știți că secerișul este aproape. Tot așa, când vedeți toate aceste lucruri, să știți că este aproape, chiar la uși (Matei 24:15, 32-33). Dar dacă urâciunea pustiirii n-a venit încă și a patra fiară încă domnește singură, atunci, se întreabă cineva, cum poate fi venirea Domnului? Dar cineva va spune: Este scris: Când auziți de războaie și de tulburări, atunci să știți că este aproape (Luca 21:9, 31). Da, este scris. „Se va scula neam, spune Scriptura, împotriva neamului și împărăție împotriva împărăției; și vor fi foamete, ciumi și cutremure în locuri diverse" (Matei 24:7), și astfel de lucruri, într-adevăr, au fost deja și vor fi. Dar toate acestea, așa cum se spune, sunt începutul necazurilor, dar nu este încă sfârșitul (Matei 24:6, 8), căci Evanghelia Domnului se va propovădui în toată lumea ca o

mărturie la toate neamurile; și atunci se va împlini împlinirea vremii și va veni sfârșitul (Matei 24:14).

(18) Vă voi spune o întâmplare care s-a întâmplat recent în Siria. Un conducător al bisericii de acolo, necitind Sfintele Scripturi cu sârguință și neascultând glasul Domnului, s-a rătăcit și i-a dus pe alții în rătăcire. Căci Domnul a zis: „ Se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși, vor face semne și minuni, ca să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși. Atunci, dacă vă zice cineva: « Iată, Hristosul este aici sau acolo », să nu-L credeți; «Iată, este în pustie ! » , să nu ieșiți; « Iată, este în cămări ascunse ! » , să nu-L credeți (Matei 24:23, 24, 26). Dar el, fără să stea pe gânduri, a convins pe mulți dintre frați, împreună cu soțiile și copiii lor, să meargă în pustie ca să-L întâmpine pe Hristos. Și au rătăcit prin cetăți și prin drumuri, așa că, dacă ar fi mers puțin mai departe, ar fi fost prinși cu toții și uciși de stăpânitor ca niște tâlhari. Și numai soția acestui conducător, care s-a dovedit a fi credincioasă, l-a implorat pe soțul ei să lase problema [fără consecințe], pentru ca din cauza acestora să nu se stârnească persecuție împotriva tuturor [creștinilor]. Iată ce nebunie și ce naivitate - să-L cauți pe Hristos în pustiu, așa cum pe vremea profetului Elisei, fiii profeților l-au căutat trei zile în munți pe Ilie, care a fost luat [la cer] [553] .

Căci Domnul a zis: „Căci, precum iese fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului” (Matei 24:27). El a arătat clar în acest caz că va veni într-un mod vizibil și tangibil, cu puterea și slava Tatălui ceresc, iar aceștia L-au căutat în munți și în pustie! Și cu adevărat, a doua Lui venire nu va mai fi ca prima. Atunci a venit ca un om simplu, dar acum va veni ca Judecătorul întregii lumi. Atunci a venit să mântuiască omul, dar acum va veni să pedepsească pe toți păcătoșii și oamenii răi în legătură cu El. Spunem aceasta pentru învățătura fraților credincioși, ca să nu anticipeze voia lui Dumnezeu și să știe în același timp că fiecare, chiar în ziua în care a părăsit această lume, este deja condamnat [554] , căci i-a venit sfârșitul.

(19) Mai era și un alt conducător al bisericii din Pont: un om temător de Dumnezeu și smerit, dar nu unul care studia cu râvnă Scripturile, ci se încredea mai mult în viziunile sale. După ce a încercat succesul în unul, două, trei vise, a început în cele din urmă să predice fraților ca profet.

„Am văzut”, a spus el, „asta și asta, asta trebuie să se întâmple”. Și apoi, într-o zi, amăgindu-se de sine, a spus: „Să știți, fraților, că într-un an va fi Judecată”. Și ei, auzind prezicerea lui că vine ziua Domnului, având în minte ziua Judecății care va veni, au început să se roage lui Dumnezeu cu plâns și vaiete zi și noapte. Și astfel i-a adus pe acești frați într-o asemenea frică și cutremur încât și-au părăsit fermele și câmpurile, iar mulți dintre ei și-au distrus averea. Și le-a zis: „Dacă nu se întâmplă așa cum am spus, atunci să nu mai credeți Scripturile, ci fiecare dintre voi să facă ce vrea”. Și astfel, în ciuda așteptărilor lor, la sfârșitul anului specificat, nimic din ceea ce a spus nu s-a întâmplat. El însuși s-a rușinat ca un mincinos, iar Scripturile s-au dovedit a fi adevărate. Cât despre frați, aceștia au fost înșelați cu cruzime: soțiile lor s-au căsătorit și i-au pus pe soții lor în grija fermei. Astfel, și-au pierdut în mod nechibzuit averea și mai târziu s-au trezit într-o stare de cerșetori.

(20) Toate acestea se întâmplă oamenilor neînvățați și nepoliticoși, care nu studiază cu atenție Scripturile, ci se încred mai mult în tradițiile omenești, în propriile lor născociri, născociri, vise și fabule nebunești. Exact același lucru s-a întâmplat și cu fiii lui Israel: au început să respingă cu dispreț legea lui Dumnezeu și s-au supus cu deplină ușurință tradițiilor bătrânilor [555] . Și chiar și acum unii decid asupra unor [acțiuni] similare: se angajează în viziuni deșarte și învățături demonice [556] și, împotriva poruncii Domnului, stabilesc un post în Sabat și în ziua Domnului [557] , necinstind astfel Evanghelia lui Hristos.

(21) Așadar, cuvintele Domnului sunt vrednice de crezare; dar orice om, după cum este scris, este un mincinos (Romani 3:4). Acum să vedem cum se exprimă și Apostolul Pavel în conformitate cu cuvintele Domnului. În Epistola sa către Tesaloniceni, îndemnându-i să vegheze pururea și să stăruie în rugăciune, dar să nu aștepte încă ziua judecății, fiindcă încă nu sosise vremea, spune: Vă rugăm, fraților, cu privire la venirea Domnului, să nu vă tulburați nici cu cuvânt, nici cu scrisoare, ca de la noi, ca și cum ziua lui Hristos ar fi aproape. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel, decât dacă vine mai întâi lepădarea de Dumnezeu și se arată omul fărădelegii, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce este demn de adorat, până când șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. Nu vă amintiți că, pe când eram încă la voi, v-am spus aceste lucruri? Și acum îl cunoașteți pe Cel ce Îl înfrânează până la vremea când va fi arătat. Căci taina fărădelegii lucrează deja, numai cel ce oprește acum este luat din cale. Și atunci se va descoperi cel rău, pe care Domnul îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale. Dar venirea Lui este după lucrarea Satanei (2 Tesaloniceni 2:1-9). Cine este deci cel ce oprește până la vreme, dacă nu fiara a patra, după a cărei plecare și distrugere va veni amăgitorul? Dar în zadar întrebați cât timp mai este până când va fi luată această fiară, fără să vă dați seama că, străduindu-vă pentru aceasta, vă pregătiți propriul pericol și dorind să vedeți judecata mai devreme. Vai, zice el, de cei ce doresc ziua Domnului! Este întuneric și nu lumină. Ca și cum un om ar fugi de fața unui leu și ar cădea pradă unui urs, ar alerga în casă și și-ar sprijini mâinile de zid și l-ar mușca șarpele. Este oare ziua Domnului întuneric și nu lumină? Și negură densă și nu lumină în ea? (Amos 5:18-20) (48) După ce a expus tot ce se împlinise și se realizase deja la vremea lor, profetul [Daniel], dorind să indice vremurile din urmă, ne proclamă apoi o altă taină. El spune următoarele: „ Și un alt împărat fără rușine se va ridica și se va înălța mai presus de orice dumnezeu, se va preamări și va vorbi cu pompă [558] și va domni până se va împlini mânia care vine la sfârșit. Și nu va ține cont de niciun dumnezeu al părinților săi și nu va ține cont de dorința nevestelor, nici măcar de vreun dumnezeu; căci se va preamări mai presus de toți. Și va slăvi pe dumnezeul lui Mazoim în locul lui și un dumnezeu pe care nu-L cunoșteau părinții lui, îl va onora cu aur, argint și pietre prețioase și le va spori slava și va supune pe mulți înaintea lor și va împărți țara pentru daruri. Și Edomul și Moabul și începutul copiilor lui Amon vor scăpa din mâna lui. Și își va întinde mâna asupra țării; țara Egiptului nu va scăpa.” Și va lua în stăpânire comorile de aur și argint și toate lucrurile de preț ale Egiptului, ale libienilor și etiopienilor în cetățile lor... Și își va întinde cortul la Efadano, între mări, pe muntele sfânt al lui Seba și va ajunge chiar și la o parte din el.(Dan 11:36-39, 41-43, 45) [559] .

(49) Toate acestea în această formă le povestește profetul despre Anticrist, cum el, un tiran nerușinat și iubitor de război, se va strădui să se pună deasupra oricărei zeități; cum, lăudându-se cu puterea sa, distrugând fortificațiile inamicului și mândru de aur, argint și pietre prețioase, va rosti discursuri arogante înaintea lui Dumnezeu și va dori ca numai el să fie venerat ca Dumnezeu. Toată Scriptura mărturisește despre el; el, care va veni spre distrugerea multora, a fost prezis de profeți, Domnul a mărturisit și el despre el în acord cu ei, iar apostolii au învățat și ei despre el în exact același fel, iar Ioan în Apocalipsa chiar i-a indicat pe ascuns numele [560] .

Domnul l-a numit urâciunea pustiirii [561] , iar apostolul [Pavel] a învățat că venirea lui va fi prin acțiunea Satanei. El va distruge și va devasta cetatea Tirului, va cuceri și va distruge țara Egiptului, va dărâma întreaga țară a Libiei și îl va nimici cu sabia pe regele Etiopiei cu întreaga sa armată. Ridicându-se deasupra tuturor regilor și a fiecărei zeități, va [din nou] construi cetatea Ierusalimului și va restaura templul distrus și va înapoia evreilor întreaga țară și capelele ei. Apoi, după ce i-a eliberat de jugul neamurilor, se va declara regele lor - și atunci necredincioșii își vor pleca genunchii înaintea lui și i se vor închina ca Dumnezeu. Neînțelegând ce a spus profetul [Daniel], că este tocmai un înșelător și un mincinos, vor crede în mod greșit că este Hristos. De aceea Ieremia spune: Pentru că n-au crezut adevărul, duhul rătăcirii va vorbi acestui popor și Ierusalimului (4:11). De aceea, cunoscând greșeala oamenilor și acțiunea viitoare a lui Satana, apostolul a mai spus: „ Când vor zice: « Pace și liniște » , atunci o prăpădeală vine peste ei, ca durerile nașterii peste femeia însărcinată, și nu vor scăpa (1 Tesaloniceni 5:3).

(50) El va ucide pe cei doi martori și înaintemergători ai lui Hristos, care vor vesti venirea Lui slăvită din cer, așa cum se spune prin profet: Și voi da putere celor doi martori ai Mei și vor prooroci o mie două sute șaizeci de zile, îmbrăcați în saci (Apocalipsa 11:3). Același lucru se spune și în Daniel: Și va întări legământul cu mulți timp de o săptămână, iar la mijlocul săptămânii se va lua jertfa și jertfa de băutură (9:27). Aici este indicată săptămâna, împărțită în două [jumătăți] pentru că timp de trei ani și jumătate acești doi martori vor predica, iar în restul săptămânii Anticristul va fi în vrăjmășie cu sfinții și va pustiiți întreaga lume. Și astfel se va împlini ceea ce se spune: Și urâciunea pustiirii se va da timp de o mie două sute nouăzeci de zile. Fericit este cel ce răbdează în Hristos [562] și ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile (Daniel 12:11-12). Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a mai fost de la începutul lumii [563] , atunci unii vor fi trimiși să-i omoare pe credincioși peste tot în fiecare oraș și țară; și evreii se vor bucura de nimicirea lor, neamurile se vor bucura și toți necredincioșii vor simpatiza cu amândouă. Atunci sfinții vor fi împrăștiați de la răsărit până la apus: unii dintre ei vor fi urmăriți de la răsărit până la miazăzi, în timp ce alții se vor ascunde în munți și peșteri [564] . Atunci urâciunea [565] , ucigându-i și alungându-i în orice fel din această lume, îi va urmări atât pe mare, cât și pe uscat; atunci niciunul dintre ei nu va putea vinde nimic din al său sau cumpăra ceva din al altuia, decât dacă vreunul dintre ei are numele fiarei pe mână sau poartă semnul ei pe frunte [566] . Atunci toți credincioșii vor fi izgoniți din orice loc - atât din case, cât și din orașe, vor fi închiși, supuși torturii prin tot felul de torturi și exterminați în întreaga lume.

(51) Așadar, putem cunoaște lucrurile care vor urma din ceea ce s-a întâmplat deja, în parte. Să luăm în considerare tristețea și nenorocirea care se va abate asupra sfinților atunci când va fi o asemenea confuzie și frică în întreaga lume, când toți credincioșii de pretutindeni, în fiecare oraș și în fiecare țară, vor fi omorâți și sângele celor drepți va fi vărsat; când oamenii vor fi arși de vii sau aruncați să fie devorați de fiare sălbatice; când copiii vor fi uciși pe străzi; când toți vor fi lăsați neîngropați și devorați de câini; când fecioarele și femeile vor fi expuse în mod deschis corupției și abuzurilor josnice; când vor avea loc jafuri; când mormintele sfinților vor fi jefuite, iar rămășițele lor vor fi împrăștiate pe câmp; când se vor comite blasfemii. Atunci va fi frică în orașe, căci sfinții vor fi alungați de acolo; atunci va fi frică pe drumuri și în deșerturi, căci toți se vor refugia acolo; atunci va fi frică pe mare, căci toți vor căuta adăpost în apă; va fi frică pe insule, căci vor fi persecutați și acolo. Atunci pământul va fi sterp pentru sfinți, fiecare cetate nelocuită, marea de neînvins și întreaga lume pustie. Și toate acestea pentru că atunci unii vor pieri de foame, alții de sete și alții vor muri de frică și de mare întristare. Unde se va ascunde atunci omul? Sau cui își va încredința copilul? Cum își va salva averea dacă nu-și poate salva propriul suflet? Atunci vor fi strigăte mari ale copiilor, suspine ale taților și mamelor, strigăte ale soțiilor și fecioarelor, tânguiri ale fraților și rudelor. Cine pe cine va jeli atunci? Fratele pe fratele său? Dar el însuși va aștepta atunci moartea. O mamă nu-și poate jeli fiica, căci ea însăși își vede propria moarte; nici un tată nu-și poate jeli fiul, căci el însuși îi așteaptă cu frică moartea.

(52) De aceea, Domnul, prevăzând aceasta, a zis: Rugați-vă ca fuga voastră să nu fie iarna sau în Sabat (Matei 24:20; Marcu 13:18), nici când sărbătoriți după dreptate, nici când vă întristați pentru lucrurile vieții acesteia, cum se întâmplă iarna, ca să nu vină ziua aceea peste voi pe neașteptate (Luca 21:24). Și deodată, zice El, după necazul acelor zile, soarele se va întuneca, luna nu va mai da lumina ei, stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor se vor clătina; și atunci vor vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu putere și cu mare slavă (Matei 24:29-30). Într-adevăr, dacă diavolul a primit pentru scurtă vreme puterea să tulbure pământul, după cum este scris: Și Dumnezeu i-a dat putere să ispitească pe cei ce locuiesc pe pământ [567] , cu cât mai mult Fiul lui Dumnezeu, primind toată puterea cerului, a pământului și a iadului, va pricinui tulburare în toată lumea și în elementele ei, ca răzbunare pentru sfinți, când va veni cu puterea îngerilor și cu autoritatea Tatălui, ca să fie proslăvit în sfinții Săi și să se arate minunat în ziua aceea în toți cei ce-L cheamă (2 Tesaloniceni 1:10) și să răsplătească cu necaz pe cei ce ne ofensează și să ne mângâie pe noi, cei ce suntem ofensați.

(53) Așadar, Daniel a profețit două urâciuni: una de nimicire și cealaltă de pustiire. Ce este atunci această nimicire, dacă nu ceea ce a făcut Antioh în vremea lui? Și ce este această pustiire, dacă nu ceea ce se va întâmpla când va veni Antihrist? Tot așa spune și Daniel: Și se va scula să distrugă mulți și va împărți țara pentru daruri. Și își va întinde mâna peste țară; țara Egiptului nu va scăpa. Și Edom și Moab și începutul fiilor lui Amon vor scăpa din mâna lui (11:39,41,42). Căci aceștia sunt aliații lui rude și primii care l-au proclamat rege. Edomiții sunt fiii lui Esau care locuiesc pe Muntele Seir, iar Moabiții și Amoniții sunt fiii lui Lot, care se trăgeau din cele două fiice ale lui. Așa vorbește Isaia: Și vor fugi în corăbiile străinilor și vor lua captivi toată marea și locuitorii răsăritului și își

vor pune mâinile asupra Moabului; dar fiii lui Amon vor fi primii care se vor supune (11:14).

(55) Proclamat rege de către ei, glorificat de toți și făcut o urâciune a pustiirii lumii, [Antihrist] va domni o mie două sute nouăzeci de zile. Și se va da, spune Daniel, urâciunea pustiirii o mie două sute nouăzeci de zile. Fericit este cel ce va răbda și va ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile (12:11-12). Într-adevăr, odată ce se va arăta urâciunea și va începe să lupte împotriva sfinților, atunci numai cel ce va fi capabil să supraviețuiască domniei ei și să ajungă la cele patruzeci și cinci de zile care urmează acesteia la sfârșitul Rusaliilor - numai acela va ajunge în Împărăția Cerurilor. Căci Antihrist, intenționând să primească o moștenire împreună cu Hristos, va rămâne doar o parte din [această] Rusalii. De aceea Isaia spune: Să fie luat cel rău, ca să nu vadă slava Domnului (26:10). Iar Pavel în Epistola sa către Tesaloniceni spune: pe care Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale și îl va prăpădi cu strălucirea venirii Sale (2 Tesaloniceni 2:8); dar sfinții vor moșteni Împărăția împreună cu Hristos.

ORIGINE

INTERPRETAREA EVANGHELIEI LUI MATEI

[24:1-2] Isus a ieșit și s-a dus din Templu. Și ucenicii Lui au venit să-I arate clădirile Templului. Și Isus le-a zis: „Vedeți toate acestea? Adevărat vă spun că nu va rămâne aici piatră peste piatră, ci toată va fi dărâmată.” Templul este o prefăcătorie a Scripturilor care ne sunt date. De aceea, Anticristul, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu și șade în templul lui Dumnezeu [568] , este un cuvânt fals, având forma adevărului și scoțând din Scripturi dovezi ale unor dogme nelegiuite, așa cum [Anticristul] este cel care se împotrivește și șade pe amvonul Scripturilor și pe clădirea lor, arătându-se ca și cum ar fi Dumnezeu. Și întotdeauna în discursurile ereticilor trebuie să-i vedem pe Anticriști stând în templul Scripturilor și dorind să-i liniștească pe cei care le aud, ca și cum fiecare dintre ei ar fi Dumnezeu Cuvântul din Scripturi.

[24:4-5] Drept răspuns, Isus le-a zis: „Luați seama să nu vă amăgească nimeni. Căci mulți vor veni în Numele Meu, zicând: « Eu sunt Hristosul » și vor amăgi pe mulți. ” Este necesar să înțelegem ce înseamnă aceste cuvinte. Întrucât în viitor vor fi mulți Hristoși [falși] care vor arăta semne uimitoare, vorbirea lor va abate pe mulți de la credință, ca să-i urmeze. Ioan spune aceasta în Epistola sa: „ Și, după cum ați auzit că vine Antihrist, și acum s-au arătat mulți Antihristi, prin aceasta știm că este vremea de pe urmă ” (1 Ioan 2:18). Ca orice cuvânt al adevărului, aceste cuvinte arată că cel care nu vorbește după adevăr este un vrăjmaș, ci după cuvântul lui Dumnezeu, el este Antihrist, ceea ce se înțelege probabil și prin cuvintele: și acum s-au arătat mulți Antihristi. Așa cum este adevărat pentru unul, așa este și pentru mulți. După cum se poate afla din scrierile istorice, deja în vremurile apostolice mai mulți oameni s-au declarat a fi Hristoși. Unul dintre ei a fost samariteanul Dositei, din care se trăgeau Dositeii, apoi Simon, care, conform Faptelor Apostolilor, era numit marea putere a lui Dumnezeu [569] .

În plus, știm și de alții care au apărut mai devreme sau mai târziu. Căci orice cuvânt care spune aceleași lucruri ca cele din Scripturi, dar nu conține adevărul în el, este Anticristul, care a venit sub numele de Hristos, spunând că este Hristos și pretinzând în mod fals că este adevărul.

ÎMPOTRIVA CELSIUS, I 57, II 49-50, VI 45-46

‹…› I 57… Nu știm cu adevărat dacă Celsus [570] cunoștea vreun astfel de om care, după venirea lor pe lume, și-a exprimat dorința de a săvârși fapte similare cu cele ale lui Isus și, în același timp, s-a numit Fii ai lui Dumnezeu sau puterea lui Dumnezeu. Dar din dragoste pentru adevăr, după ce am examinat tot ce privește detaliile [această chestiune], noi, la rândul nostru, vom spune că înainte de nașterea lui Hristos, printre evrei a trăit cu adevărat un Teudas, care pretindea că este cineva mare [571] . Dar după moartea sa, toți cei pe care îi înșelase au fost împrăștiați. Și după aceasta, în zilele în care se făcea recensământul poporului - dacă nu mă înșel, atunci când urma să se nască Isus [572] - un anume Iuda Galileeanul a atras mulți din mijlocul poporului evreu prin înțelepciunea sa, care se presupunea că este în el, și prin noutatea faptelor pe care se gândea să le săvârșească. Însă, de îndată ce a fost executat, învățătura sa a dispărut și ea, și doar foarte puțini oameni, și destul de needucați, i-au rămas credincioși [573] . Și după vremea lui Hristos, Dositei Samariteanul a vrut să-i convingă pe samariteni că el era Hristosul despre care profețise Moise [574] și, se pare, a reușit să câștige pe unii la învățătura sa. În acest caz, este foarte potrivit să ne amintim zicala înțeleaptă a lui Gamaliel, despre care citim în Faptele Apostolilor, că aceia [persoanele menționate mai sus] nu au nimic în comun cu făgăduința [lui Hristos], deoarece nu erau nici fii, nici puteri ale lui Dumnezeu, și numai Iisus Hristos era cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Și Gamaliel a spus așa: Căci, dacă acest plan și această lucrare sunt de la oameni, nu se va sfârși; dar dacă sunt de la Dumnezeu, atunci nu le puteți distruge; [vedeți bine] ca să nu fiți găsiți chiar vrăjmași ai lui Dumnezeu (Faptele Apostolilor 5:38-39). Simon Magul, un samaritean, [575] a vrut și el să atragă unii după el prin vrăjitoria sa . Și într-adevăr, el a înșelat atunci, dar acum numărul ucenicilor săi pe tot pământul, după părerea mea, nu ajunge nici măcar la treizeci [de oameni] - poate am spus chiar mai mult decât este adevărat. Sunt foarte, foarte puțini dintre ei, și numai în Palestina, dar în restul lumii, unde a vrut să câștige glorie, numele său este complet necunoscut. Dacă este păstrat de unii, este numai datorită Faptelor Apostolilor. El le datorează creștinilor faptul că aceștia încă vorbesc despre el. Dar faptul în sine a mărturisit deja că nu era nimic divin în Simon.

II (49). Isus și-a avertizat ucenicii nu împotriva vrăjitorilor în general, nu împotriva acelor oameni care promit că pot face cutare sau cutare miracol - căci ucenicii, de fapt, nu aveau nevoie de un astfel de avertisment - ci împotriva celor care încearcă să se dea drept unșii lui Dumnezeu [576] și prin tot felul de acțiuni mincinoase încearcă să-i atragă pe ucenicii lui Isus de partea lor. Găsim tocmai astfel de avertismente în următoarele Sale cuvinte: Atunci, dacă vă zice cineva: „Iată, aici este Hristosul” sau „Acolo ” , să nu credeți. Căci se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, încât, dacă este cu putință, să înșele chiar și pe cei aleși. Iată, v-am spus mai înainte. Așadar, dacă vă zic: „ Iată , El este în pustie ” , să nu ieșiți; „ Iată, El este în cămări ascunse ” , să nu credeți . Căci, cum iese fulgerul din răsărit și se vede până la

apus, așa va fi și venirea Fiului omului (Matei 24:23-27). Și în alt loc a zis: „ Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, n-am scos noi draci în numele Tău și n-am făcut noi multe minuni în numele Tău? Atunci le voi mărturisi: Niciodată nu v-am cunoscut; depărtați-vă de la Mine, voi, cei ce lucrați fărădelegile.” (Matei 7:22-23)

Celsus, încercând să compare minunile lui Isus cu vrăjitoria comună oamenilor, vorbește astfel: „O, lumină și adevăr! El Însuși proclamă clar cu propriile Sale cuvinte, așa cum relatează și scrierile voastre, că printre voi vor apărea alții care vor face aceleași minuni, iar aceștia vor fi oameni răi și înșelători. De asemenea, vorbește despre un anumit Satana care îi va întrece în săvârșirea unor astfel de (minuni); și El Însuși nu neagă că toate aceste minuni nu servesc în niciun fel drept dovadă a divinității, ci sunt faptele înșelătorilor. Sub presiunea adevărului, El a dezvăluit [înșelăciunea] altora și, în același timp, S-a expus. Și, de fapt, nu este o încălcare a dreptății - pe baza acelorași acțiuni - să recunoști pe unul drept Dumnezeu și pe alții drept înșelători? De ce ar trebui considerați alți oameni ticăloși pentru aceleași fapte, și nu acest Isus, urmând propria Sa mărturie?! La urma urmei, El Însuși a spus: toate minunile nu servesc drept semn al divinității, ci mai degrabă îi expun pe înșelători și pe ticăloși.”

Observați cu ce răutate evidentă distorsionează Celsus sensul cuvintelor! Cuvintele lui Isus, rostite de El despre viitorii făcători de semne și minuni, au un cu totul alt sens și nu cel pe care i-l spune evreul [577] în palabrele lui Celsus. Căci dacă Isus i-ar fi îndemnat pur și simplu pe ucenici să se ferească de oamenii care pretind că sunt făcători de minuni și, în același timp, nu ar fi introdus o remarcă despre ce anume [ei] ar spune despre ei înșiși, atunci suspiciunea lui Celsus ar fi într-adevăr totuși potrivită. Dar Isus vrea să ne avertizeze împotriva unor astfel de oameni care pretind că sunt Hristos, la care [de fapt] vrăjitorii nici măcar nu recurg. Întrucât aceștia [falșii Hristoși], cu viața lor rea, așa cum spune El, vor face totuși unele minuni în numele lui Isus [578] și vor scoate demoni din oameni, atunci tocmai din acest motiv, îndrăznesc să spun, vrăjitoria este exclusă în mod decisiv la cei despre care se vorbește aici, orice suspiciunea este înlăturată în legătură cu ei și, dimpotrivă, divinitatea lui Hristos este afirmată, precum și divinitatea ucenicilor Săi. Căci [este] foarte posibil ca cineva, folosind numele [lui Isus] și sub influența unei forțe, să se dea în mod fals drept Hristos, să înfăptuiască în mod fantomatic aceleași minuni ca Hristos și, la fel, alții în numele lui Isus să înfăptuiască în mod fantomatic aceleași minuni și la fel de bine ca adevărații Săi ucenici.

(50) Și Pavel, în a doua sa epistolă către Tesaloniceni, descrie cum omul fărădelegii va fi descoperit într-o zi, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce este venerat, până când șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:3-4). Și acum, spune el, „ vă cunoașteți pe Cel ce Îl oprește, ca să fie descoperit la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii lucrează deja; numai cel ce Îl oprește acum este luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fărădelegiu, pe care Domnul îl va mistui cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Dar venirea Lui este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreptății pentru cei ce pier (2 Tesaloniceni 2:6-10). De asemenea, el dă motivul pentru care omului rău i se va da ocazia să apară pe pământ. El spune: Pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți.” Și din această

cauză, Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2 Tesaloniceni 2:10-12). Să ne spună acum ce anume din cuvintele Evangheliei sau ale Apostolului poate da motive să suspectăm că vrăjitoria a fost prezisă în acest caz? Dacă cineva dorește, poate citi și o profeție din Daniel, care vorbește exact același lucru despre Anticrist [579] . Dar Celsus distorsionează cuvintele lui Isus și Îi atribuie ceea ce El nu a spus niciodată, și anume că vor veni alții care vor face minuni similare cu cele pe care le-a făcut El - [oameni] răi și înșelători. Așa cum puterea vrăjitorilor egipteni se deosebea de puterea miraculoasă și bună care acționa în Moise, așa cum faptele egiptenilor s-au dovedit în cele din urmă a fi rezultatul vrăjitoriei, spre deosebire de faptele divine ale lui Moise, în același fel faptele Antihristului și ale celor care au încercat să facă minuni similare cu cele ale ucenicilor lui Isus se dovedesc, așa cum spune el (Pavel), a fi semne și minuni mincinoase, puternice pentru orice amăgire nedreaptă a celor ce pier, în timp ce faptele lui Hristos și ale ucenicilor Săi au avut ca rod nu înșelăciunea, ci mântuirea sufletelor. Și unde poate cineva să considere îmbunătățirea vieții și descreșterea treptată a răutății ca fiind rezultatul înșelăciunii?!

VI 45. Când Celsus atinge subiectul referitor la așa-numitul Antihrist, el nu citează ce spune despre el Daniel, nici ce spune Pavel, nici ce a prezis Mântuitorul despre venirea sa (a Antihristului) în Evanghelii.

Aici trebuie remarcat că, așa cum fețele oamenilor nu sunt la fel, tot așa nu sunt inimile lor la fel. Este clar că pot exista diferențe în inimile oamenilor, atât printre cei care sunt înclinați spre bine, cât și în egală măsură printre toți cei care nu sunt creați pentru acesta și, prin neglijarea binelui, se grăbesc spre opusul. Căci chiar și printre aceștia din urmă există unii în care răul este foarte răspândit, iar la alții într-o măsură mai mică. Așadar, ce va fi ciudat în a vorbi despre două extreme care există între oameni, una legată de bine, cealaltă de opusul [binelui], în sensul că cel mai înalt bine este înzestrat cu un om care gândește în conformitate cu Iisus, de la care s-a răspândit [580] o mare grijă pentru neamul uman, o mare preocupare și strădanie pentru bine, dar extrema răului constă în cel [care gândește] în conformitate cu cel care este numit Antihrist? Dumnezeu, care cuprinde totul cu providența Sa, văzând ce este legat de aceste opusuri, a vrut să le explice oamenilor prin profeți, astfel încât cei care înțeleg cuvintele Sale să devină părtași la cele mai bune, dar să se ferească de rău. Dar era necesar ca dintre extremele opuse, unul, și anume cel mai bun, să fie numit Fiul lui Dumnezeu datorită superiorității Sale, în timp ce celălalt, diametral opus Lui, să fie numit fiul demonului rău, Satana și diavolul. Apoi, întrucât semnul distinctiv al răului este mai ales că, fiind înconjurat de murdărie și fiind expresia sa extremă, se preface a fi bun. Prin urmare, în jurul [celor răi], cu ajutorul tatălui său diavolul, apar semne, minuni și [diverse] metode de înșelăciune. Căci, pe lângă ajutorul dat vrăjitorilor de către demoni pentru a-i ispiti pe oameni, [conducându-i] la cel mai rău, există [și] ajutor din partea diavolului însuși pentru a înșela rasa umană. Pavel, însă, vorbește despre cel numit Anticrist, explicând cum și când se va arăta rasei umane, venind în secret și din ce motiv. Și vedeți, nu este acesta cel mai important lucru pe care îl prezintă Pavel și într-un mod cel mai puțin vrednic de orice mustrare [581] .

46. Iată însă zice: „ Vă îndemnăm, fraților, pentru venirea Domnului nostru Isus Hristos și pentru adunarea noastră la El, să nu șovăiți în gând și să nu vă tulburați, nici de duh, nici de cuvânt, nici de scrisoare, ca de la noi, ca și cum ar fi aproape ziua Domnului. Până când nimeni nu vă amăgește în vreun fel (căci ziua aceea nu va veni), decât dacă va veni mai întâi lepădarea de lege și va fi descoperit omul fărădelegii, fiul pierzării, împotrivitorul, care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este demn de închinare, până când șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. Nu vă amintiți că, pe când eram încă la voi, vă spuneam aceste lucruri? Și acum cunoașteți pe Cel ce se înfrânează, ca să fie descoperit la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii este deja lucrătoare; numai cine se înfrânează acum este luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fărădelegit, pe care Domnul îl va mistui cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale.” Și venirea Lui va fi prin lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu tot felul de amăgiri ale nedreptății, pentru cei ce pier, pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Din această cauză, Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna; pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate, să fie osândiți . (2 Tesaloniceni 2:1-12)

În această lucrare nu este nevoie să explicăm toate acestea în detaliu. Despre aceasta, Daniel are o profeție de o asemenea putere, încât cititorul începe să se minuneze cu atenție și gândire de cât de veridice sunt expuse cuvintele și cât de profetice sunt cuvintele care vorbesc despre ceea ce privește împărățiile viitoare, începând cu vremea lui Daniel până la sfârșitul lumii. Și va fi posibil pentru oricine dorește să se familiarizeze cu ea (profeția). Despre ceea ce se referă la Anticrist, ascultați următoarele: la sfârșit, când împărățiile lor se vor împlini, când se va împlini [măsura] nelegiuirii lor, se va ridica un împărat obraznic și urzitor de rău; și va deveni puternic și va face vrăji, și puterea lui se va mări și va pusti, va aranja și va face lucruri minunate și va nimici pe cei puternici și pe poporul sfânt; și va unelti împotriva sanctuarului, și viclenia va prospera în mâinile lui; și se va mări în inima lui și prin vicleșug va nimici pe mulți și va nimici nu puțini oameni și îi va zdrobi cu mâna lui ca pe un ou (8:23-25). Pavel vorbește despre aceasta în Epistola sa, afirmând: încât va ședea în templul lui Dumnezeu, arătându-Se ca Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:4). Și Daniel vorbește într-un mod similar: și în sanctuar va fi o urâciune care pustiește, și până la sfârșitul vremurilor vor continua pustiirile (9:27). Citățm toate aceste cuvinte înțelepte pentru ca oricine ascultă măcar puțin și vrea să înțeleagă Cuvântul divin să poată afla despre diavol și Anticrist.

IV. ANTIHRISTUL ÎN TRADIȚIA CREȘTINĂ ORIENTALĂ

DE LA EPHREM SIRINUL LA ANDREU DIN CESAREA

Ideea venirii la „sfârșitul zilelor” a unui dușman special al Bisericii a prins contur în epoca creștină timpurie, în principal datorită lui Irineu de Lyon și lui Hipolit al Romei, care au lăsat descrieri detaliate pe această temă. Exegeza bisericească a urmat cu fermitate calea trasată de acești învățători. Venirea Anticristului a fost invariabil discutată în comentariile la Cartea Proorocului Daniel, a celei de-a doua epistole a Apostolului Pavel către Tesaloniceni și la Apocalipsa lui Ioan Teologul. Cele mai faimoase în acest sens

sunt lucrările lui Ioan Gură de Aur (347-407), Teodoret de Cir (393-457) și Andrei de Cezareea (sfârșitul secolului al IX-lea - începutul secolului al X-lea), fragmente din care sunt publicate în această colecție.

Pe lângă lucrările exegetice, au continuat să apară lucrări speciale dedicate Anticristului. Deși există mult mai puține astfel de lucrări decât comentarii la texte sacre, fiecare dintre ele merită o atenție specială.

În „Instrucțiunile" lui Chiril al Ierusalimului (325-386), Anticristul este prezentat ca un magician și vrăjitor, „foarte experimentat în arta înșelătoare și rea a vrăjitoriei și magiei", care reușește să domnească în Imperiul Roman. Chiril subliniază că Anticristul „nu va primi împărăția de la strămoșii săi, ci va fura puterea prin intermediul magiei", adică nu va fi un conducător ereditar, ci un uzurpator. O astfel de figură nu seamănă prea mult cu Nero, dar este foarte asemănătoare cu același Simon Magul, așa cum apare în tradițiile creștine. Numindu-l pe Anticrist magician, Chiril indică clar pe cine anume pictează portretul. În Samaria, Simon a devenit faimos ca un vrăjitor-vindecător iscusit, „marea putere a lui Dumnezeu" (Faptele Apostolilor 8:10). O vreme a fost creștin, dar apoi s-a desprins de comunitate și și-a organizat propriul grup (simonienii), în care era venerat ca Mesia sau chiar Domnul însuși. Scriitorii creștini timpurii, Iustin Martirul, Irineu de Lyon, Hipolit al Romei, Epifanie al Ciprului și alții, povestesc despre confruntarea dintre Simon Magul și Apostolul Petru, care a început în Samaria și apoi s-a extins la Roma. În capitala imperiului, magicianul iscusit a uimit oamenii cu diverse minuni și, în cele din urmă, pentru un efect mai mare, a zburat în aer. Cu toate acestea, la rugăciunea lui Petru, și-a pierdut puterea magică, a căzut la pământ și a murit. Dezbaterea dintre Petru și Simon Magul este descrisă în detaliu în apocrifa „Faptele Apostolilor Petru și Pavel", care a apărut la începutul secolelor al IV-lea și al V-lea. Aici, Simon este pus în contrast cu Hristos însuși: „În Hristos a existat o unitate completă între Dumnezeu și om, care poseda acea slavă de neînțeles care prin natura umană trebuia să vină în ajutorul oamenilor. Dar în acest Simon există și două esențe - omul și diavolul, care prin om încearcă să-i prindă pe oameni în plasa sa." Exact așa era conceput Anticristul.

Efrem Sirianul (306-372) a descris în detaliu inamicul care urma să vină în „Predica sa despre venirea Domnului, sfârșitul lumii și venirea Anticristului". Această lucrare a câștigat la fel de multă popularitate în Biserică ca opera lui Ipolit și a fost curând tradusă în multe limbi. Sarcina lui Efrem era să-și avertizeze frații în credință în ajunul iminentei apariții a Anticristului, să-i învețe să recunoască trucurile sale și să reziste ispitelor sale. Vorbind despre Anticrist, Efrem îi aplică același set de epitete și denumiri care sunt acordate lui Satan: „șarpe", „fiară", „chinător", „tot murdar", „nefericit". Conform lui Efraim, „șarpele" va ieși din mijlocul oamenilor, poate chiar din mijlocul creștinilor, pretinzând rolul unui adevărat păstor și seducând pe toată lumea cu virtuți prefăcute, astfel încât în curând „cu cea mai mare bucurie îl vor întrona, zicând unii altora: «Se va găsi oare un alt om atât de bun și de adevărat?»" Efraim face o paralelă între Anticrist și profetul anti-israelit Balaam din Vechiul Testament, care a decis să le folosească pe femeile madianite pentru a-i înclina pe israeliți la idolatrie prin intermediul lor. Același rol îl va juca și „sigiliul fiarei", care, conform lui Efraim, va fi așadar pus pe frunte și pe mâna dreaptă pentru a împiedica o persoană să facă semnul crucii și, prin urmare, să se

păstreze în rândurile creștinilor. „Sigiliul fiarei” este astfel prezentat ca un fel de semn magic care se opune puterii Crucii.

Urmându-l pe Hipolit, Efrem îl vede pe Anticrist ca pe o imagine în oglindă a lui Hristos. Această opoziție se extinde la orice, până la circumstanțele nașterii. Dacă Hristos s-a născut din Preacurata Fecioară, atunci Anticristul, potrivit lui Efrem, se va naște dintr-o „prostituată murdară”. Versiunea siriacă a „Cuvântului” lui Efrem afirmă că dușmanul se va naște dintr-o mamă prostituată și un tată latin care a dus un stil de viață nelegiuit. La un moment dat, S. Kraus a comparat această indicație cu poveștile evreiești citate de Celsus despre soldatul roman Panther ca fiind tatăl nelegitim al lui Isus (Origen. Împotriva lui Celsus, I 32). Cercetătorul a sugerat că creștinii au auzit aceste povești, dar le-au reinterpretat în raport cu figura Anticristului [582] . În opinia noastră, au existat motive mult mai convingătoare pentru a atribui origini latine Anticristului. „A patra împărăție” din Cartea lui Daniel, din care va ieși „regele obraznic”, a fost identificată tocmai cu Imperiul Roman, iar în „fiara” din Apocalipsa lui Ioan Teologul, mult timp, l-au văzut pe împăratul roman, pe Nero cel înviat.

Ideea că Anticristul ar fi un evreu din tribul lui Dan ar părea să excludă orice aluzie la împăratul roman. Cu toate acestea, în primele secole ale creștinismului, Biserica (în special în Occident) era dominată de credința că Anticristul ar fi Nero cel înviat. Irineu și Hipolit au văzut în Anticrist unul dintre tiranii care s-au ridicat în timpul prăbușirii Imperiului Roman. O interpretare foarte populară a „numelui fiarei” a fost „latin” sau „latinnik”. Chiar și după ce creștinismul a devenit religia dominantă în imperiu, această tradiție a continuat să fie păstrată.

Totuși, presupusa origine evreiască a viitorului dușman a impus ajustările necesare. Conform lui Teodoret al lui Cir, Anticristul ar fi inițial regele Iudeii și numai după ce ar învinge trei regi și ar cuceri trei regate ar deveni regele roman și ar obține hegemonia mondială. Aproape niciunul dintre Părinții Bisericii nu a negat că Anticristul ar fi deosebit de favorabil evreilor, i-ar întoarce din exil, ar restaura templul din Ierusalim și chiar, poate, ar face din Ierusalimul capitala sa. În timpul lui Andrei al Cezareei (secolele IX-X), când din Imperiul Roman nu mai rămăseseră decât amintiri, Anticristul era imaginat ca sosind la Ierusalim dinspre Răsărit, „din țara persană” – unde, conform legendei, semința lui Dan a fost exilată (Comentariu la Apocalipsa lui Ioan Teologul, 51). Este demn de remarcat, însă, că această versiune a reflectat credința răspândită la acea vreme, că Nero se va întoarce în regat de dincolo de Eufrat (Apocalipsa 16:12; Siv 4:139). Mai târziu, în legătură cu cuceririle arabe, autorii bizantini au scris chiar că Anticristul ar proveni din sarazini, adică din musulmanii arabi. Întâlnim o astfel de idee, de exemplu, în interpretarea Apocalipsei lui Ioan Teologul, aparținând lui Aretha din Capadocia (secolul al X-lea).

Ioan Damaschinul (673-754), unul dintre cei mai autoritari Părinți Răsăriteni ai Bisericii, a dedicat un capitol Anticristului în Expunerea sa la Credința Ortodoxă. Cu toate acestea, nuvela sa este considerată exemplară de către teologi [583] . Este imposibil să nu observăm că, în descrierea venirii Anticristului, Damaschinul nu folosește Apocalipsa lui Ioan Teologul și nu spune nimic despre „fiara” apocaliptică. El se bazează aproape

exclusiv pe a doua Epistolă către Tesaloniceni a Apostolului Pavel, susținând-o doar cu scurte referințe la Cartea Profetului Daniel și la a patra Evanghelie. În vremea lui Ioan Damaschinul, nu mai rămăsese nicio urmă a Imperiului Roman, despre care se credea că este ultima împărăție universală – istoria dezvăluise noi realități în care chipul Anticristului trebuia să existe. Prin urmare, accentul a fost pus pe imaginea lui Pavel despre „omul păcatului, fiul pierzării" – dușmanul intern care înșeală Biserica. Această imagine s-a dovedit a fi destul de universală, spre deosebire de imaginea iudeo-creștină cronologic îngustă și trecătoare a „fiarei" - împăratul roman.

Figura viitorului anti-Mesia ocupă un loc proeminent în profețiile bizantine populare, urmând oracolul elenistic și tradițiile apocaliptice evreiești. În Viziunea profetului Daniel și Apocalipsa lui Metodie din Patara, care au fost răspândite pe scară largă, imaginea Anticristului capătă trăsături grotești ale personajelor din basmele populare: „Fața lui seamănă cu un câmp arat, ochiul drept este ca luceafărul dimineții, celălalt este nemișcat. Gura lui este lată de un cot, dinții lui sunt lungi de o palmă. Degetele lui sunt ca niște secere, amprenta piciorului său este egală cu două palme. Pe fruntea lui este inscripția: «Antihrist» (Apocalipsa lui Pseudo-Ioan, 7).

Datorită apocalipselor bizantine din secolele VII-X, care au reflectat în întregime evenimente istorice – în special, eliberarea Ierusalimului de sub perși în 629 de către împăratul Heraclius I și întoarcerea Crucii Domnului – un nou motiv a apărut în literatura escatologică: imediat înainte de venirea Anticristului, va domni ultimul împărat creștin puternic. După ce va învinge toți dușmanii Bisericii și va elibera Ierusalimul de necredincioși, acest împărat își va depune coroana, transferând puterea lui Dumnezeu Tatăl sau lui Hristos. Anticristul va profita de acest moment. Dându-se drept Hristos al celei de-a Doua Veniri, va subjuga întreaga lume și va instaura o domnie a terorii.

Legenda ultimului împărat creștin care a predat puterea lui Dumnezeu s-a răspândit și în Occident. Se imagina că unul dintre monarhii europeni va fi cel care îi va uni pe creștini sub domnia sa. Găsim o astfel de poveste în lucrarea lui Adson (secolul al X-lea) „Despre locul și timpul Anticristului" și în populara piesă de teatru misterios Ludus de Antichristo (secolul al XII-lea). Unul dintre elementele acestei legende - eliberarea Ierusalimului de necredincioși - a dobândit un sens independent și a servit drept justificare ideologică pentru cruciade. Atât Frederic I Barbarossa, cât și Filip al II-lea August, care se îndreptau spre Țara Promisă, au fost considerați de mulți creștini ca astfel de figuri escatologice, vestitori ai „sfârșitului timpurilor" și ai venirii Împărăției lui Dumnezeu.

Influența apocalipselor bizantine asupra escatologiei bisericești este greu de supraestimat. Acestea au desăvârșit crearea unei imagini complete a „timpurilor din urmă", care a fost adoptată în grade diferite atât de Bisericile Răsăritene, cât și de cele Apusene. Judecata de Apoi va fi precedată de anumite evenimente sau semne, care se succed unul după altul în aproximativ următoarea ordine:

1) declinul general al moralei și sărăcirea credinței;

2) pedepsirea Babilonului, înțeles ca Constantinopol sau o altă capitală creștină;

3) invazia lui Gog și Magog;

4) victoria mondială a Bisericii sub conducerea ultimului împărat creștin;

5) renunțarea la putere de către împăratul creștin și transferul acesteia către Dumnezeu, la Ierusalim;

6) domnia Anticristului, persecuția Bisericii;

7) convertirea evreilor de către Enoh și Ilie;

8) uciderea lui Enoh și Ilie de către Anticrist;

9) căderea Anticristului la a doua venire a lui Hristos (sau uciderea sa de către Arhanghelul Mihail);

10) patruzeci (sau patruzeci și cinci) de zile de pocăință.

Fragmente din operele lui Efrem Sirul sunt prezentate conform publicației Academiei Teologice din Moscova (1913), ale lui Ioan Gură de Aur - conform publicației Academiei Teologice din Sankt Petersburg (1895-1906), ale lui Chiril al Ierusalimului și Teodoret al Cirului - conform publicației Patriarhiei Moscovei (1900, 1906), ale lui Ioan Damaschin - în traducerea lui A. Bronzov (Sankt Petersburg, 1894), ale lui Andrei al Cezareei - conform publicației Mănăstirii Panteleimon din Athos (Moscova, 1901). Unele texte au fost ușor editate în ceea ce privește sensul și stilul, în conformitate cu originalul.

EFREM SIRIN

CUVÂNTUL [38] DESPRE VENIREA DOMNULUI, DESPRE SFÂRȘITUL LUMII ȘI DESPRE VENIREA ANTIHRISTULUI [584]

(1) Eu, cel mai mic, păcătosul, plin de greșeli, Efraim, voi putea oare să rostesc ceea ce este mai presus de puterea mea? Dar, de vreme ce Mântuitorul, în mila Sa, a învățat înțelepciunea chiar și pe cei needucați [585] și prin ei i-a luminat pretutindeni pe credincioși, atunci limba mea o va face. Ea (limba) este spre folosul și zidirea atât a mea, a vorbitorului, cât și a tuturor ascultătorilor. Dar cu boala voi începe să vorbesc și cu suspine voi vorbi despre sfârșitul acestei lumi de acum, despre acel șarpe prea nerușinat și cumplit, care va aduce în confuzie pe toți cei de sub cer și în inimile oamenilor va semăna frică, lașitate și necredință cumplită și va face minuni, semne și temeri, ca să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși (Matei 24:24) și să înșele pe toți cu semne și minuni mincinoase săvârșite de el. Căci, cu îngăduința sfântului Dumnezeu, va primi puterea să înșele lumea, pentru că răutatea lumii s-a împlinit și tot felul de orori se săvârșesc pretutindeni. De aceea, preacuratul Învățător, din cauza răutății oamenilor, va

îngădui ca lumea să fie ispitită de duhul lingușirii, pentru că oamenii au vrut să facă asta - să se îndepărteze de Dumnezeu și să-l iubească pe cel rău.

(2) Mare este isprava, fraților, în acele vremuri, mai ales pentru credincioși, când însuși șarpele va face semne și minuni cu mare putere, când în năluci cumplite se va arăta ca Dumnezeu, va zbura prin aer [586] și toți demonii, ca niște îngeri, se vor ridica înaintea chinuitorului. Căci [el] va striga cu putere, schimbându-și înfățișarea și înspăimântând nemăsurat pe toți oamenii. Cine atunci, fraților, se va găsi ocrotit, neclintit, având în sufletul său semnul sacru - venirea sfântă a Unul-Născut Fiului, Dumnezeului nostru, îndată ce va vedea această întristare nespusă, venind de pretutindeni asupra fiecărui suflet: pentru că de nicăieri pentru ea, nici pe uscat, nici pe mare, nu este mângâiere sau pace; îndată ce va vedea că întreaga lume este în confuzie, că toți fug după refugiu la munți și unii mor de foame, alții se topesc ca ceara de sete și nu este nimeni care să arate milă; îndată ce vede că fiecare față varsă lacrimi și întreabă cu mare emoție: există undeva pe pământ cuvântul lui Dumnezeu? - și aude ca răspuns: nicăieri! Cine va răbda aceste zile, cine va suporta întristarea insuportabilă, îndată ce vede confuzia popoarelor care de la marginile pământului [587] merg să-L vadă pe chinuitor, strigând cu tremur: Tu ești Mântuitorul nostru!

(3) Marea este tulburată, pământul se usucă, cerurile nu plouă, plantele se ofilesc și toți cei care locuiesc în estul pământului fug spre vest cu frică mare, și, de asemenea, cei care locuiesc în vestul soarelui fug spre est tremurând. Cel nerușinat, după ce a luat atunci puterea, va trimite demoni la toate marginile să predice cu îndrăzneală: „Marele rege s-a arătat în glorie, veniți și vedeți-l.” Cine va avea un suflet atât de adamantin [588] încât să îndure cu curaj toate aceste ispite? Unde, așa cum am spus, este un astfel de om pe care toți îngerii l-ar binecuvânta? Dar eu, frați iubitori de Hristos și perfecți, sunt îngrozit de simplul gând la șarpe, gândindu-mă în mine la durerea care se va abate asupra oamenilor în acele vremuri, gândindu-mă la cât de crud va fi acest șarpe josnic față de neamul omenesc și voi avea și mai multă răutate împotriva sfinților care pot birui minunile lui false. Căci mulți oameni se vor găsi atunci care I-au plăcut lui Dumnezeu, care [numai] în munți și în locurile pustii vor putea fi mântuiți prin multe rugăciuni și plânsuri insuportabile. Căci Dumnezeu cel sfânt, văzând lacrimile lor nespuse și credința lor sinceră, va avea milă de ei, ca un tată blând, și îi va păstra acolo unde se ascund; între timp, șarpele cel preaticălos nu va înceta să caute sfinți atât pe uscat, cât și pe mare, socotind că odată ce va domni pe pământ, atunci toți îi sunt supuși. Și, neștiind slăbiciunea sa și mândria din care a căzut, nefericitul va plănui să se împotrivească în acel ceas cumplit când Domnul va veni din cer. Totuși, va aduce pământul în învălmășeală, înspăimântând pe toți cu semne magice mincinoase. În vremea când va veni șarpele, nu va fi pace pe pământ; va fi întristare mare, învălmășeală, dezordine, morți și foamete în toate părțile. Căci Însuși Domnul nostru cu buze dumnezeiești a spus că o astfel de întristare n-a fost de la începutul creației (Matei 24:21; Marcu 13:19).

(4) Cum vom descrie noi, păcătoșii, această întristare excesivă, de negrăit, când Dumnezeu a numit-o așa? Fiecare dintre noi să ne oprim cu atenție asupra cuvintelor sfinte ale Domnului și Mântuitorului, cum El, în mila Sa, din cauza nevoilor și întristării excesive, dorește să scurteze zilele întristării, îndemnându-ne și zicând: Rugați-vă ca fuga

voastră să nu fie iarna, nici în ziua Sabatului (Matei 24:20); și iarăși: Vegheați pururea și rugați-vă, ca să fiți învredniciți să scăpați de toate aceste lucruri viitoare [nenorociri] și să stați înaintea lui Dumnezeu (Luca 21:36), pentru că vremea este aproape. Și toți suntem supuși acestei nenorociri, dar nu credem. Să cerem neîncetat cu lacrimi și rugăciuni, căzând înaintea lui Dumnezeu zi și noapte, ca noi, păcătoșii, să fim mântuiți.

(5) Cine are lacrimi și căință, să roage pe Domnul să ne izbăvească de necazul care va veni peste pământ, ca să nu mai vedem fiara aceasta și să nu mai auzim temerile ei. Căci vor fi foamete, ciumi și cutremure în diverse locuri (Matei 24:7) și felurite morți pe pământ. Va fi nevoie de un suflet curajos, care să-și poată păstra viața în mijlocul ispitelor. Căci dacă cineva se dovedește a fi chiar puțin nepăsător, va fi ușor atacat și va fi captivat de semnele șarpelui cel rău și viclean. Și un astfel de om nu va găsi milă pentru sine la judecată; acolo se va descoperi că a crezut de bunăvoie pe chinuitor. Avem nevoie de multe rugăciuni și lacrimi, iubiților, ca oricare dintre voi să fie statornic în ispite, pentru că multă înșelăciune va face fiara. Ea însăși este un luptător împotriva lui Dumnezeu și vrea să distrugă pe toată lumea. Căci chinuitorul va folosi o astfel de metodă încât toți vor trebui să poarte semnul fiarei [589] când, la vremea lui, adică la împlinirea vremurilor, va veni să înșele pe toți cu semne. Și numai într-un astfel de caz le va fi posibil să-și cumpere hrană și tot ce le trebuie; și va numi supraveghetori să respecte poruncile lui. Ia aminte, frații mei, răutatea extremă a fiarei și viclenia șireteniei ei: în acest fel începe cu pântecele, astfel încât o persoană, atunci când este adusă la limită de lipsa de hrană, este nevoită să accepte semnul, adică semnele rele, nu pe vreun mădular al trupului, ci pe mâna dreaptă și, de asemenea, pe frunte, astfel încât o persoană nu va mai avea ocazia să imprime semnul crucii cu mâna dreaptă și, de asemenea, să înfățișeze pe frunte numele sfânt al Domnului sau crucea glorioasă și cinstită a lui Hristos și Mântuitorului nostru. Căci cel nefericit știe că crucea imprimată a Domnului îi distruge toată puterea; și de aceea își pune pecetea pe mâna dreaptă a omului, pentru că pecetluiește toate mădularele noastre cu crucea; tot așa fruntea, ca o lampă, poartă lumină în sus – semnul Mântuitorului nostru [590] .

(6) De aceea, frații mei, o ispravă cumplită îi așteaptă pe toți oamenii iubitori de Hristos, pentru ca până în ceasul morții să nu se teamă și să nu rămână inactivi, când șarpele își va pune pecetea în locul crucii Mântuitorului.

Pentru aceasta, fără îndoială, va folosi o astfel de metodă încât numele Domnului și Mântuitorului nici măcar nu va fi pomenit în acel moment. Și cel neputincios face aceasta, temându-se și tremurând de puterea sfântă a Mântuitorului nostru; căci dacă cineva nu este pecetluit cu semnul fiarei, nu va fi captivat de semnele ei mincinoase. Mai mult, Domnul nu Se îndepărtează de aceștia, ci îi luminează și îi atrage la Sine. În toată acuratețea, noi, fraților, trebuie să înțelegem semnele mincinoase și răutăcioase ale vrăjmașului. Dar Domnul nostru va veni la noi toți în tăcere, va respinge uneltirile fiarei pentru noi. În curăție, păstrând credința neclintită a lui Hristos, să facem puterea chinuitorului să se clatine. Să dobândim o minte neschimbată și fermă, iar cel neputincios se va retrage de la noi, neavând puterea să ne facă nimic.

(7) Vă îndemn, frați iubitori de Hristos, eu, cel mai mic dintre voi, să nu fim leneși, ci să devenim mai puternici prin puterea crucii. Lupta inevitabilă [stă] la uși. Să luăm cu toții scutul credinței. Fiți pregătiți, așadar, ca niște slujitori credincioși, care nu vor accepta altceva. Căci tâlharul cel rău și crud va veni mai întâi, la vremea lui, cu intenția de a fura, a măcelări și a distruge turma aleasă a adevăratului Păstor. Să încercăm să aflăm, o, prieteni, în ce formă va veni pe pământ șarpele cel nerușinat. Întrucât Mântuitorul, intenționând să mântuiască neamul omenesc, S-a născut din Fecioară și în formă umană l-a călcat în picioare pe vrăjmaș (diavolul) cu puterea sfântă a Dumnezeirii Sale, atunci și el va intenționa să ia forma venirii Sale și să ne înșele. Domnul nostru pe nori purtători de lumină, ca un fulger cumplit, va veni pe pământ; dar vrăjmașul nu va veni în acest fel, pentru că este un apostat. Într-adevăr, dintr-o fecioară ticăloasă (ex spurcissima muliere) se va naște instrumentul său, dar asta nu înseamnă că se va întrupa; ci va veni complet ticălos, ca un hoț (= un tâlhar), într-o asemenea formă încât să înșele pe toată lumea. Va veni smerit, blând, urât, cum va spune despre sine, al nedreptății, avers de idoli, preferând evlavia, bun, iubind săracii, foarte frumos, constant, bun cu toți, respectând în special poporul evreu, pentru că acesta îi va aștepta venirea. Și cu toate acestea, cu mare putere va face semne, minuni și grozăvii și va lua măsuri viclene pentru a fi pe placul tuturor, astfel încât oamenii să-l iubească curând. Nu va accepta daruri, nu va vorbi cu mânie, nu va arăta o înfățișare sumbră, ci cu o înfățișare prosperă va începe să înșele lumea până când va domni. De aceea, când multe clase și popoare vor vedea astfel de virtuți și puteri, toate vor avea deodată un singur gând și cu mare bucurie îl vor proclama rege, spunându-și unii altora: va mai exista un alt om atât de bun, atât de drept? Și în curând, împărăția lui va fi instaurată și, în mânie, va doborî trei mari regi [591] . Atunci acest șarpe se va înălța în inimă și își va vărsa fierea, va tulbura universul, îi va mișca marginile, va asupri pe toți și va începe să pângărească sufletele, nemaiarătând respect față de sine însuși, ci la fiecare ocazie comportându-se ca un om aspru, crud, furios, iritabil, impetuos, dezordonat, teribil, dezgustător, plin de ură, josnic, feroce, distructiv, nerușinat, care se străduiește să arunce întreaga rasă umană în abisul răutății. Va produce numeroase semne, dar fals și nu cu adevărat. Și în prezența unei mulțimi mari de multe popoare și clase, care îi vor lăuda minunile remarcabile, va da o voce puternică, de care se va cutremura locul unde mulțimile s-au adunat în fața lui și va spune: cunoașteți toate popoarele marea putere a puterii mele! În văzul tuturor spectatorilor, va muta munții din loc și va chema insule din mare, dar toate acestea vor fi false și iluzorii și nu reale. Totuși, [el] va înșela lumea, va înșela ochii tuturor; mulți vor crede și Îl vor slăvi ca pe un Dumnezeu puternic.

(8) Atunci fiecare suflet va plânge și va suspina amarnic; atunci toți vor vedea că o durere de nedescris îi apasă zi și noapte și nicăieri nu vor găsi mâncare ca să-și potolească foamea. Căci vor fi puși niște isprăvi cruzi și oricine va avea pecetea chinuitorului pe frunte sau pe mâna dreaptă va avea voie să cumpere puțină mâncare, câtă poate găsi. Atunci vor muri prunci în sânul mamelor lor, și mama va muri pentru copilul ei, și tatăl va muri cu soția și copiii lui în mijlocul pieței și nu va fi nimeni care să-i îngroape sau să-i pună în sicriu. Din mulțimea cadavrelor aruncate pe străzi, va fi o duhoare peste tot, afectând puternic pe cei vii. Cu durere și suspine, fiecare va zice dimineața: Când va veni seara, ca să ne putem odihni? Când va veni seara, cu cele mai amare lacrimi vor zice în sinea lor: Cât de curând se va ivi ziua, ca să scăpăm de această durere care a venit peste

noi? Nu este nicăieri unde să fugă sau să se ascundă, pentru că totul este în tulburare, atât marea, cât și uscatul. De aceea Domnul ne-a zis: Vegheați și rugați-vă neîncetat, ca să scăpați de necaz (Matei 25:13 și par.). Duhoare pe mare, duhoare pe pământ; foamete, cutremure; tulburare pe mare, tulburare pe pământ; teroare pe mare, teroare pe pământ. Mult aur, argint și haine de mătase nu vor folosi nimănui în timpul acestui necaz, ci toți oamenii vor numi fericiți pe morții care au fost îngropați înainte de a veni acest necaz mare pe pământ. Și aur și argint sunt împrăștiate pe uliție și nimeni nu se atinge de ele, pentru că totul este înghețat. Dar toată lumea se grăbește să fugă și să se ascundă și nu au unde să se ascundă de necaz. Dimpotrivă, în foamete, întristare și frică, fiarele carnivore și târâtoarele vor ataca [pe oameni]. Frică înăuntru, tremur afară; cadavre pe uliție zi și noapte. Duhoare pe uliță, duhoare în case; foamete și sete pe uliță, foamete și sete în case; sunet de plâns pe uliță, sunet de plâns în case; zgomot pe uliță, zgomot în case. Plângând, toți se întâlnesc unii cu alții - tatăl cu fiul, fiul cu tatăl și mama cu fiica. Prietenii de pe străzi, îmbrățișându-se cu prietenii, își sfârșesc viața; frații, îmbrățișându-se cu frați, mor. Frumusețea feței oricărui trup se estompează și înfățișarea oamenilor este ca cea a morților. Frumusețea femeilor a devenit dezgustătoare și plină de ură. Orice trup și poftă omenească vor dispărea.

(9) Dar toți cei care au crezut în fiara feroce și au primit semnul ei, semnul rău al celui murdar, vor veni deodată la el și vor zice cu durere: Dă-ne mâncare și băutură, căci toți ne stingem, chinuiți de foame, și alungă de la noi fiarele veninoase. Și acest sărman, neavând mijloace pentru aceasta, va răspunde cu mare cruzime, zicând: De unde, o, oameni, să vă dau mâncare și băutură? Cerul nu vrea să dea ploaie pământului și pământul nici el nu dă nici recoltă, nici rod. Popoarele, auzind aceasta, vor plânge și vor vărsa lacrimi, neavând mângâiere în durere. Dimpotrivă, o altă durere de nedescris se va adăuga la durerea lor, și anume, că au crezut atât de repede pe chinuitor. Căci el, sărmanul, nu este în stare să se ajute singur; cum va arăta atunci milă față de ei? În acele zile va fi mare nevoie din cauza multor necazuri pricinuite de șarpe, din cauza fricii și cutremurelor și a vuietului mării, din cauza foametei și a setei și a atacurilor fiarelor. Și toți cei care au acceptat pecetea Anticristului și l-au venerat ca pe un Dumnezeu bun nu vor avea parte de împărăția lui Hristos, ci împreună cu șarpele vor fi aruncați în Gheenă. Binecuvântat este cel care se dovedește a fi întru totul sfânt și credincios, a cărui inimă este, fără îndoială, devotată lui Dumnezeu; de aceea va respinge fără teamă toate ofertele fiarei, disprețuind fantomele și amăgirile ei.

(10) Dar înainte să se întâmple aceasta, Domnul, în mila Sa, îi va trimite pe Ilie Tișbitul și pe Enoh, ca ei să vestească evlavia neamului omenesc, să predice cu îndrăzneală vestea bună tuturor, să-i învețe să nu-l creadă de frică pe chinuitor, strigând și zicând: Aceasta este o înșelăciune, o, oameni! Nimeni să nu creadă, nimeni să nu asculte de luptătorul lui Dumnezeu; nimeni dintre voi să nu se teamă, pentru că în curând va fi adus la inactivitate. Iată, Domnul sfânt vine din ceruri să-i judece pe toți cei ce au crezut în semnele Sale! Totuși, puțini vor dori atunci să asculte și să creadă această propovăduire a profeților. Dar Mântuitorul face aceasta pentru a-și arăta dragostea inefabilă față de omenire, pentru că nici în acest moment nu lasă neamul omenesc fără predică, astfel încât toți vor rămâne fără răspuns la judecată. Mulți dintre sfinții care se vor găsi atunci, la venirea celui rău, vor vărsa lacrimi în râuri către Dumnezeul cel sfânt, ca să fie izbăviți de

șarpe și vor fugi cu mare grabă în pustietăți și cu frică se vor ascunde în munți și peșteri și vor presăra pământ și cenușă pe capetele lor, rugându-se cu mare smerenie zi și noapte. Și aceasta li se va da lor de către Dumnezeul cel sfânt; harul Său îi va călăuzi la locurile rânduite pentru aceasta și se vor mântui, ascunzându-se în abisuri și peșteri, nevăzând semnele și grozăviile Anticristului; pentru că venirea Lui va fi cunoscută fără greutăți de cei ce au cunoștință. Dar cine are o minte pentru treburile lumești și iubește cele pământești, aceasta nu-i va fi clară; căci cel ce este mereu atașat de treburile lumești, deși aude, nu va crede și va urî pe cei ce vorbesc [592] . Dar sfinții se vor întări, pentru că au lepădat orice grijă pentru această viață.

(11) Atunci pământul și marea se vor jeli, aerul se va jeli și, împreună cu ele, fiarele sălbatice și păsările cerului se vor jeli; munții și dealurile și copacii câmpiilor se vor jeli; trupurile cerești se vor jeli pentru neamul omenesc, pentru că toți s-au îndepărtat de Dumnezeul cel sfânt și au crezut în înșelăciune, luând asupra lor, în loc de crucea dătătoare de viață a Mântuitorului, semnul celui întinar și necredincios. Pământul și marea se vor jeli, pentru că glasul psalmului și al rugăciunii va înceta brusc de pe buzele oamenilor; toate bisericile lui Hristos se vor jeli cu mare plângere, pentru că nu va mai fi slujbă sfântă și jertfă. Când se vor împlini cei trei ani și jumătate ai puterii și acțiunilor celui necurat [593] și când se vor împlini toate ispitele pământului, Domnul va veni în sfârșit, așa cum s-a spus, ca un fulger care strălucește din cer, sfântul, preacuratul, cumplitul și gloriosul Dumnezeu al nostru va veni, cu o slavă incomparabilă, precedat de slava cetelor de îngeri și arhangheli; toți sunt o flacără de foc; și râul într-un clocot cumplit, plin de foc, heruvimi cu ochii plecați și serafimi zburând și acoperindu-și fețele și picioarele cu aripi de foc și strigând cu tremur: „Sculați-vă, cei care ați adormit, iată, a venit Mirele!” Și mormintele se vor deschide și, într-o clipă, toate semințiile se vor trezi și vor privi sfânta frumusețe a Mirelui; și de zece mii de ori zece mii de îngeri și arhangheli, oștiri nenumărate, se vor bucura cu mare bucurie; sfinții și drepții și toți cei care n-au primit pecetea șarpelui și a celor răi se vor bucura. Chinuitorul împreună cu toți demonii, legați de îngeri, și, de asemenea, toți cei care au primit pecetea lui, toți cei răi și păcătoșii, legați, vor fi aduși la scaunul de judecată. Și Împăratul le va da osânda de condamnare veșnică în focul nestins. Dar toți cei care n-au primit pecetea Anticristului și toți cei care se ascund în peșteri se vor bucura împreună cu Mirele în camera veșnică și cerească împreună cu toți sfinții în veacuri fără sfârșit. Amin.

CUVÂNTUL [91] LA VENIREA DOMNULUI (1)

Cine are căință și lacrimi, să se roage Domnului ca să evite necazul cel mare care va veni peste pământ și să nu vadă fiara deloc și să nu audă ce cutremure, foamete și felurite morți se vor întâmpla pe pământ în diferite locuri (Matei 24:7 și par.). Este nevoie de un suflet curajos, capabil, aș spune, să-și administreze viața de dragul acestor ispite. Iar omul care se dovedește a fi chiar puțin neglijent va fi ușor prins de semnele șarpelui viclean și viclean. Și un astfel de om va fi găsit nedreptățit la judecată, pentru că el însuși a crezut de bunăvoie pe chinuitor. Avem nevoie de multe rugăciuni și lacrimi, iubiților, pentru ca oricare dintre noi să poată sta ferm în ispite. Fiara va crea multe obsesii, pentru că ea, luptătorul de Dumnezeu, va vrea să distrugă pe toată lumea.

Ascultați, frații mei iubitori de Hristos, ce a făcut el în pustiu cu Israel, care ieșise din Egipt [594] , cum el, cel blestemat și cu totul spurcat, a reușit să-i implice pe toți în cel mai grav păcat [595] ; i-a inspirat lui Balaam ideea de a da cele mai rele sfaturi lui Balak, regele Madianului, ca acesta să aducă femeile din cetate în corturi și să-i prindă pe israeliți cu ele, să-i încline la curvie și la jertfe [idolilor], pentru ca Dumnezeu să-i nimicească complet ca pe niște oameni răi, când toată lumea ar curvi cu aceste femei, ca cei muți (fără plângere) [596] . Și regele [Balak] a pus femeile în fața poporului, iar masa la ușă cu jertfe de băutură și jertfe, trăgându-le pe toate la moarte, pentru ca oricine voia să curvească cu aceste femei spurcate să facă mai întâi o jertfă de băutură și apoi să intre în cort. Căci femeile nu luau nimic de la israeliți, ci îi obligau pe toți cei care treceau pe acolo să aducă jertfe. Și el [Balak] a scos afară pe fiicele prinților și pe bogați, fiicele oamenilor bogați, și pentru tot poporul o mulțime de femei din popor, ca să-i prindă pe toți la moarte. Și bogații nu i-au disprețuit pe săraci, nici prințul pe vreuna dintre fiicele poporului. Vedeți fapta nedreptății, planul rău? Cum a săpat o groapă de distrugere [și] moarte pentru toți! A văzut cineva dintre voi vreodată o faptă atât de nerușinată - curvie înarmată cu o sabie cu două tăișuri? Căci, într-adevăr, femeile i-au nimicit pe cei care veneau la ele cu o moarte cumplită, incitând-i atât la jertfe [idolilor], cât și la curvie.

Chinuitorul va folosi aceeași metodă, astfel încât fiecare să poarte semnul fiarei atunci când, la vremea potrivită, la împlinirea vremii, va veni să înșele pe toată lumea cu semne, pentru ca numai așa să poată cumpăra hrană și tot ce le trebuie; și pentru executarea acestei porunci va numi conducători ai oamenilor. Fiți atenți, fraților, la răutatea extremă a fiarei, la trucurile vicleniei ei: începe cu pântecele, astfel încât omul, adus la extrem de lipsă de hrană, va fi nevoit să-i accepte semnul. Și acest necurat nu-și va pune semnul pe niciun mădular al trupului, ci, pentru ca acest lucru să nu fie greu [597] , îl va pune pe mâna dreaptă a unei persoane. Și, de asemenea, pe frunte va pune un semn nelegiuit, astfel încât omul să nu aibă ocazia să-și imprime semnul lui Hristos Mântuitorul nostru pe sine cu mâna dreaptă și, de asemenea, să nu poată înfățișa pe fruntea sa, fără îndoială, numele cumplit și sfânt al Domnului și crucea glorioasă și cumplită a Mântuitorului. Căci acest nefericit om știe că crucea Domnului, dacă este întipărită pe cineva, îi va nimici toată puterea. Și de aceea va pune o pecete pe mâna dreaptă a omului, pentru că pecetluiește toate mădularele noastre cu crucea; într-un fel similar, fruntea poartă semnul Mântuitorului, așa cum o lampă poartă o sursă de lumină.

Așadar, frații mei, toți oamenii credincioși și puternici, iubitori de Hristos, se confruntă cu o ispravă cumplită, pentru a nu ceda niciodată până în ceasul morții și a nu se epuiza atunci când șarpele își va trage pecetea în loc de cruce. Căci prin toate mijloacele vor născoci ca numele Domnului și Mântuitorului - acest nume preasfânt și preacurat - să nu fie chemat deloc în timpul șarpelui. Și cei slabi vor face aceasta, tremurând și temându-se de puterea sfântă a numelui Mântuitorului. Căci cine nu este pecetluit cu pecetea Lui nu va fi captiv al obsesiilor sale; Domnul nu se va îndepărta de un astfel de om, ci îi va lumina inima și îl va atrage la Sine.

Noi, fraților, trebuie să înțelegem cu toată precizia toate ispitele vrăjmașului cel urât. Domnul vine la noi toți cu pace ca să respingă pentru noi uneltirile fiarei. Ținând cu sinceritate credința neclintită a lui Hristos, să facem puterea vrăjmașului să se clatine. Să

dobândim un gând neschimbat și pios, iar cel neputincios se va retrage de la noi, neavând puterea să ne facă nimic.

CUVÂNTUL [92] LA VENIREA DOMNULUI (2)

Ceată de sfinți, iubitori de Hristos și credincioși, eu, un nenorocit, vă implor și vă îndemn cu lacrimi: să nu ne prindă vrăjmașul, sau mai degrabă, să nu ne prindă puterea crucii. Isprava inevitabilă este deja la ușă. Să luăm cu toții asupra noastră scutul credinței, să scoatem cu dragoste din izvorul divin nădejdile mântuitoare pentru sufletele noastre. Adică, iubiți frați, Treimea cea de o singură ființă necreată, acest Izvor care revarsă viață. Dacă sufletul nostru este protejat de astfel de arme, atunci șarpele este călcat în picioare. Odată cu toate acestea, trebuie să ne rugăm să nu cădem în ispită și să fugim iarna. Așadar, fiți pregătiți ca niște slujitori credincioși care Îl iubesc pe Stăpânul lor și nu primesc pe altul. Căci acest tâlhar rău și cumplit va veni mai întâi, la vremea lui, cu intenția de a fura, a junghia și a distruge turma aleasă a adevăratului Păstor. El va lua chipul adevăratului păstor pentru a înșela oile turmei. Dar cei care cunosc bine glasul sfânt al adevăratului Păstor îl vor recunoaște imediat pe înșelător, pentru că glasul celui rău nu seamănă deloc cu glasul adevăratului Păstor. Glasul tâlharului este caustic, prefăcut, și în curând se va ști ce este el. Să încercăm să aflăm, prietene, în ce formă va veni pe pământ șarpele cel nerușinat.

Mântuitorul, intenționând să mântuiască neamul omenesc, S-a născut din Fecioară și în chip omenesc a călcat în picioare pe vrăjmaș cu puterea sfântă a Dumnezeirii Sale; dar a fost blând și smerit pe pământ, pentru a ne ridica de pe pământ la cer. Același Dumnezeu, Care a fost cu adevărat și cu adevărat zămislit, întrupat și născut în trupul nostru din sfânta Fecioară, a mântuit totul prin suferința Sa pe cruce, dând poruncile. El va veni din nou în ziua de apoi să judece viii și morții și va răsplăti pe toți drepții și cei răi după faptele lor, ca un Judecător drept. Învățând aceasta, anume că Domnul va veni din nou din cer în slava Dumnezeirii, vrăjmașul se va gândi să ia asupra sa chipul venirii Sale și să înșele pe toți. Dar Domnul nostru pe nori purtători de lumină, ca un fulger cumplit, va veni pe pământ. Nu așa, nu pe nori strălucitori va veni vrăjmașul pe pământ, căci este un apostat. În realitate, instrumentul său (al lui Satana) se va naște dintr-o femeie ticăloasă; El însuși nu se va întrupa, ci după chipul Său va veni Cel Atoticălos, ca un hoț, ca să înșele pe toată lumea. Va veni prefăcut evlavios, smerit, blând, urând, cum va spune despre Sine, neadevărul, îndepărtându-se de idoli, preferând evlavia, bun, iubind săracii, foarte frumos, foarte statornic, bun cu toți, respectând în special poporul evreu, pentru că evreii vor aștepta venirea Lui.

Cu toate acestea, va face semne, minuni și miracole cu mare putere și va lua măsuri viclene pentru a-i mulțumi pe toți, astfel încât oamenii de rând îl vor iubi curând. Nu va primi daruri, nu va vorbi cu mânie și nu va arăta o înfățișare posomorâtă, ci va fi întotdeauna bun. Și cu toate acestea, cu o înfățișare decentă, va începe să înșele lumea până când va domni. Căci atunci când multe popoare și clase vor vedea astfel de virtuți, perfecțiuni și puteri, toți vor avea dintr-o dată un gând și cu cea mai mare bucurie îl vor întrona, spunându-și unii altora: „Va mai exista un alt om atât de bun și de sincer?” Oamenii care au ucis Iudeea îi vor da cea mai mare onoare și se vor bucura de domnia sa.

De aceea, el, ca și cum ar fi din preferință, gândindu-se la ei, le va arăta tuturor un loc și un templu. În timpul domniei acestui șarpe pe pământ, popoarele vor deveni de bunăvoie aliații săi. Edomul, Moabul și amoniții se vor închina cu bucurie înaintea lui ca regelui lor de drept și vor fi printre primii săi susținători [598] . Și împărăția sa va fi curând stabilită și, în mânia sa, va doborî trei mari regi.

Atunci acest șarpe se va înălța în inimă și își va vărsa amărăciunea, scuipând otravă mortală din Sion; va tulbura universul, îi va mișca marginile, va asupri pe toți, va pângări multe suflete; nu se va mai comporta ca o persoană respectuoasă, grijulie, afectuoasă, ci la fiecare ocazie severă, crudă, mânioasă, iritabilă, impetuoasă, dezordonată, teribilă, dezgustătoare, plină de ură, josnică, feroce, vicleană, distructivă, nerușinată, încercând cu furia sa să arunce întreaga rasă muritoare în abisul răutății. Va produce semne mari, numeroase temeri, arătând acest lucru în mod fals, dar nu cu adevărat. În același fel, chinuitorul va muta munții din loc, într-o singură iluzie falsă, dar nu în realitate. În prezența unei mari mulțimi de neamuri și clase sociale, care îl vor lăuda pentru miracolele sale iluzorii, va da un glas puternic, de care se va cutremura locul unde mulțimile adunate înaintea lui și va spune cu îndrăzneală: „Cunoașteți toate popoarele marea putere a autorității mele! Iată, înaintea voastră poruncesc acestui munte mare, care stă în fața lui, ca, după cuvântul meu, să treacă acum peste mare aici, la noi” [599] . Și cel rău va spune: „Îți poruncesc, treci acum peste mare aici!” Și în ochii spectatorilor muntele se va duce, fără să se miște deloc din temeliile sale. Căci ceea ce Dumnezeu Cel Preaînalt a ridicat și a așezat la începutul creației, acest cel rău nu va avea nicio putere asupra lui, ci va începe să înșele lumea cu iluzii magice. De asemenea, va porunci unui alt munte, care se află în adâncurile mării mari sub forma unei insule foarte mari, să-și părăsească locul și, spre plăcerea spectatorilor, să stea pe uscat, pe țărmuri plăcute. Și deși insula nu se va mișca deloc din mare, totuși va părea ca un munte care stă pe uscat. Și acest șarpe își va întinde mâinile și va aduna o mulțime de reptile și păsări. În mod similar, va păși în abis și va merge pe el ca pe uscat [600] , imaginându-și toate acestea ca o fantomă. Și mulți vor crede și Îl vor slăvi ca pe un Dumnezeu puternic. Dar cine are pe Dumnezeu în sine, inimile lor vor fi curate; și cu credință sinceră Îl vor vedea și Îl vor recunoaște cu certitudine. Oricine are frica de Dumnezeu în sine și a cărui inimă este curată va ști cu certitudine că nici muntele nu s-a mișcat din locul său, nici insula nu a trecut de la mare pe uscat.

Toate acestea le va face Anticristul în numele său [601] . Căci nu va tolera ca numele cel preacurat al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh să fie chemat, pentru că va fi un luptător împotriva lui Dumnezeu și un fiu al pierzării. Când se va împlini aceasta, așa cum s-a spus, și neamurile I se vor închina și Îl vor lăuda ca pe un dumnezeu, Cel Preaînalt din ceruri Își va arăta mânia zi de zi și Își va întoarce fața de la el. Și în sfârșit vor fi foamete aprigă, ciumi prelungite, cutremure neîncetate, lipsă de hrană peste tot, mare întristare, strâmtorare peste tot, moarte neîncetată, frică mare, cutremur de nedescris. Atunci cerurile nu vor mai da ploaie, pământul nu va mai rodi, izvoarele vor seca, râurile vor seca. Iarba nu va mai crește, nu va mai apărea verdeață pe pământ, copacii vor îngheța la rădăcini și nu vor mai scoate vlăstari, peștii și balenele din mare vor muri. Și marea va emite o duhoare atât de molipsitoare și un zgomot atât de teribil, încât oamenii vor cădea inconștienți și vor muri de frică.

INTERPRETAREA EPISTOLEI A DOUA A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TESALONIENI [602]

[2:1-2] Cât despre venirea Domnului nostru, de care v-ați îngrijorat și despre adunarea credincioșilor noștri, când ne vom aduna la El, vă rugăm: Nu vă grăbiți să șovăiți în mintea voastră, [adică] nu vă lăsați supuși șovăielii în mintea voastră, din cauza unor informații false care vi se comunică cu sârguință; și nu vă lăsați deloc tulburați în duh, adică de informațiile false care vi se comunică, de cuvintele viclene și înșelătoare care vi se spun, și chiar de mesaje mincinoase , care nu au fost scrise de noi, ci ca și cum ar fi fost trimise de noi.

[2:3] De aceea, nimeni să nu vă amăgească în vreun fel și să nu credeți că vine ziua Domnului nostru, decât dacă va veni mai întâi unul sau mai mulți dintre apostolii Săi, care se vor arăta înaintea acelui apostat. Ci până la sfârșitul proorocilor și apostolilor Săi, care au fost trimiși înaintea Lui. După aceea, va veni însuși apostatul și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării. Și atunci va fi venirea [Domnului]. L-a numit apostat ca să arate că a căzut ca un răzvrătit în trădare, când a vrut și pentru că a vrut. Și l-a numit omul fărădelegii ca să indice că va veni printr-un om, și nu în chip de om. Căci [el] imită venirea Domnului nostru: va veni ca om, nu dintre neamuri, ci dintre popor [lui Israel] și din semința lui Iuda [603] , nu necircumcis, ci circumcis, pentru ca prin originea și circumcizia Sa să ia captiv poporul [lui Israel], care așteaptă venirea Lui tocmai în acest chip. Mai mult, l-a numit fiul pierzării – numindu-l pe om însuși fiul pierzării! – adică fiul diavolului distrugător.

[2:4] Căci el este un potrivnic, adică al celor de sus și de jos și al Domnului tuturor, care, zice el, nu se va înălța peste cei ce se numesc Dumnezeu sau peste ceea ce este venerat. El însuși [se va preface că] Îl venerează pe Dumnezeu [adevăratul], ca să-i atragă la sine pe cei ce L-au răstignit [pe Dumnezeu], dar hulește și distruge tot ce este venerat ca Dumnezeu sau ca sfânt, ca să-i înșele pe adevărații închinători.

Astfel, el se va arăta și va intra în templul lui Dumnezeu, ca să stea înăuntru [el], adică în Biserica lui Dumnezeu. Nu va respinge sectele eretice, ca nu cumva să-L recunoască [604] , ci cu dispreț va respinge toate cultele [false], pentru a captiva Biserica. De aceea, se va sui în templul lui Dumnezeu: ca să se arate a fi Dumnezeu. Cum va arăta atunci că [el] este adevăratul Dumnezeu? Pe lângă slava și cinstea pe care le va poseda, va fi și mai faimos pentru vrăjmășia pe care o va aprinde împotriva sectelor eretice. Și, întrucât nu se va înclina spre nicio erezie, atunci, datorită iubirii sale [prefăcute] pentru copiii Bisericii, îi va face să creadă că îi iubește ca pe adevărați [copii ai Bisericii] și va veni la templul lor și va sta ca în templul adevărului, pentru a arăta că este Dumnezeu. El mustră ipocrizia în prefăcătorie (=a se preface) și își pune masca adevărului în înșelăciune (=viclenie). El se va preface cu atâta iscusință încât va captiva oamenii prin lucruri carnale și va conduce Biserica sub pretextul adevărului.

[2:5] Nu vă aduceți aminte, zice el, că v-am spus aceste lucruri când eram încă la voi? Din aceasta este evident că cu mult înainte de acestea Tesalonicenii fuseseră învățați cele spuse mai sus.

[2:6] Acum, zice el, voi înșivă știți ce va ajuta ca El să fie descoperit la vremea Lui. Întrucât apostolia a triumfat, după aceea, învățătura se va răspândi până în ziua în care Fiul [lui Dumnezeu] se va descoperi la vremea Lui.

Nu au ghicit cine era el de fapt.

[2:7] Căci taina fărădelegii lucrează deja; învățătura nu a intrat încă [în toți], iar apostolia, care nu a încetat încă, a înflorit deja și a căpătat putere. Totuși, până atunci, cel ce se oprește acum nu va fi luat din cale , cel fără de lege nu se va descoperi. De ce grăbește Domnul venirea Lui să judece toate neamurile, dacă Evanghelia nu a fost încă propovăduită neamurilor? Dar prima religie [605] nu s-a sfârșit încă, și Templul însuși stă în picioare, și se aduc încă jertfe, și se răspândește tăierea împrejur, dar Biserica nu a fost încă zidită, căci apostolii înșiși mergeau la Templu pentru rugăciune, deși frângeau pâinea când se adunau la cină. Astfel, dacă Templul cu slujbele sale stă în toată splendoarea sa, atunci Biserica nu a început încă, deși a fost întemeiată. Căci când acea Casă va fi desființată și jertfele ei se vor termina, atunci va începe propovăduirea Evangheliei [în întreaga lume]. Deci, dacă Evanghelia nu a venit pentru că vechea slujbă este încă în vigoare, cum va veni El (Hristos) să răsplătească pe cei ce n-au auzit [cuvântul Evangheliei], când El (Hristos) nu le-a fost încă propovăduit? Și ce vor însemna atunci cuvintele: Duceți-vă la toate neamurile și învățați (Matei 28:19), sau: Mai întâi se va propovădui, adică, înainte de arătarea Anticristului, Evanghelia va fi propovăduită în toată lumea (Matei 24:14) [606] .

Așadar, până când vechiul cult, care se ține acum, nu va fi desființat prin distrugerea deja pregătită a cetății [Ierusalimului] și până când apostolia, care propovăduiește acum, nu va fi menținută, și după ea învățătura [creștinismului] nu se va răspândi, până atunci va veni ziua Domnului, despre care acei mincinoși amăgitori vă propovăduiesc că vine deja. Dar, așa cum a fost o vreme a Vechiului [Testament] și nici proorocia, nici focul, nici jertfa, nici cornul ungerii nu au fost întrerupte până la venirea lui Hristos, tot așa nimic nu poate opri vremea propovăduirii Noului [Testament], până când apostolia nu va împlini chemarea care i-a fost dată: „ Duceți-vă la toate neamurile ” (Matei 28:19), și învățătura [lui Hristos] nu se va răspândi și nici vremea ei nu se va sfârși și oamenii nu vor fi desăvârșiți prin propovăduirea apostolilor și prin învățătura preoților - abia atunci, în sfârșit, i se va permite apostatului să vină să testeze vrednicia oamenilor.

[2:8] Dar ispitele lui nu vor dura mult, căci îndată după el Se va arăta Domnul nostru, pentru ca, datorită minunilor și semnelor, ispitelor și viclenilor Sale (ale Anticristului), pământul să nu fie lipsit de cei aleși și drepți; căci Însuși Domnul nostru îl va nimici odată cu descoperirea venirii Sale.

[2:9] Și, în plus, venirea lui (a apostatului) va fi în toată puterea și semnele și felurite minuni mincinoase. Când apostolul spune că va veni cu toată puterea și semnele, nimeni

să nu creadă că există semne iluzorii și înșelătoare pe care el nu le-ar putea săvârși. Asemenea magicienilor egipteni [607] , și chiar mai mult, el va arăta semne.

[2:10] Și în orice amăgire nedreaptă a nedreptății, El va veni să-i nimicească – nu pe cei credincioși, căci ei au fost avertizați de Binefăcătorul care se pregătea să vină la ei – ci pe cei ce n-au primit cuvântul adevărului, adică pe cei care îi răstignesc (evreii), întrucât n-au vrut să primească Evanghelia, care mântuiește pe cei pierduți.

[2:11] De aceea, spune el, Dumnezeu le va trimite o oștire mincinoasă, ca să creadă înșelăciunea, adică Dumnezeu va permite celui pe care ei (evreii) îl așteaptă să vină.

[2:12] Întrucât nu au crezut în adevăr ca să fie mântuiți, vor crede în minciună ca să piară. Dar la venirea Lui, cei care L-au răstignit vor pieri, pentru că au împiedicat venirea Lui, în timp ce înainte de venirea Lui au fost supuși pieirii, pentru că L-au hulit și l-au ocărât pe Cel ce a venit să mântuiască lumea. Așadar, vor fi condamnați și blestemați, pentru că l-au răstignit pe unul și l-au acceptat pe altul. Iar cel fără de lege este trimis la ei nu pentru a-i forța să creadă în El, ci pentru ca ei să fie supuși pieirii dacă Îl vor simpatiza de bunăvoie și vor crede în El. De asemenea, sunt condamnați pentru vina de a fi abandonat adevărata putere și de a deveni adepți ai semnelor mincinoase: L-au abandonat pe Cel despre a cărui venire mărturisesc toți profeții și se vor întoarce repede la Acela despre care nici Moise, nici vreun profet nu a scris [608] .

Învățăturile lui Chiril al Ierusalimului, XV 9-18

XV (9) Ce se va întâmpla după aceasta [609] se spune în continuare: De aceea, când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit prorocul Daniel, stând în locul sfânt, cine citește să înțeleagă (Matei 24:15). Și iarăși: Atunci, dacă vă zice cineva: „Iată, Hristos este aici” sau „Acolo ” , să nu credeți (Matei 24:23). Ura față de frați face deja loc Anticristului. Căci diavolul face mai întâi discordie între oameni, pentru ca, atunci când va veni Anticristul, să-l primească cu atât mai multă plăcere. Doamne ferească ca vreunul dintre slujitorii lui Hristos, fie aici [610] , fie în altă parte, să se alăture acestui vrăjmaș. Referindu-l la el, Apostolul Pavel, în Epistola sa, a prezentat un semn clar în aceste cuvinte: până când va veni mai întâi lepădarea de credință și va fi descoperit omul fărădelegii, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce se închină, mai presus de orice dumnezeu, ca să șadă în templul lui Dumnezeu? Nu vă amintiți că, pe când eram încă cu voi, v-am spus aceste lucruri? Și acum, voi cunoașteți pe cel ce se înfrânează, ca să se arate la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii lucrează deja: numai cine se înfrânează acum va fi luat din cale. Și atunci se va arăta cel rău, pe care Domnul îl va mistui cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Dar venirea Lui este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreptății pentru cei ce pier. (2 Tesaloniceni 2:3-10)

Iată ce spune Pavel. Există apostazie chiar și acum. Căci oamenii s-au îndepărtat de adevărata credință și unii propovăduiesc Fiul-Paternitate [611] , iar alții îndrăznesc să spună că Hristos a fost mutat din neființă în existență [612] . Înainte existau eretici fățiși,

dar acum Biserica este plină de eretici ascunși. Oamenii s-au îndepărtat de adevăr, urechile lor sunt înșelate de cuvinte care le măgulesc iubirea de sine și toată lumea ascultă [pe învățătorii falși] cu plăcere. Ei vorbesc despre convertire și toată lumea se îndepărtează. Majoritatea s-au îndepărtat de conceptele corecte și aleg de bunăvoie răul decât să fie de acord cu binele. Aceasta este apostazia după care trebuie să-l așteptăm pe vrăjmaș. Și el a început deja, în parte, să-și trimită predecesorii, pentru ca să i se pregătească o cale pentru a-l prinde. De aceea, ai grijă de tine, omule, și întărește-ți sufletul. Biserica mărturisește acum despre tine înaintea Dumnezeului celui viu, te avertizează despre Anticrist înainte ca el să se arate. Dacă aceasta se va întâmpla în timpul vieții tale, nu știm; dacă se va întâmpla după tine, nu știm. Totuși, va fi bine dacă tu, știind acest lucru, ai grijă.

(10) Adevăratul Hristos, singurul Fiu al lui Dumnezeu, nu va mai veni pe pământ. Dacă apare cineva în pustie cu vedenii neadevărate, să nu ieșiți. Dacă zic: „ Iată, aici este Hristosul” sau „acolo” (Matei 24:23; Marcu 13:21), să nu credeți. Nu vă mai uitați în jos spre pământ, căci Domnul Se va coborî din cer, nu singur, ca mai înainte, ci însoțit de miriade de îngeri; nu pe ascuns, ca ploaia pe lână, ci pe față, ca fulgerul. Căci El Însuși a zis: „ Căci, cum iese fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului” (Matei 24:27). Și, de asemenea: „ Și vor vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu putere și cu o mare slavă; și va trimite pe îngerii Săi cu trâmbița puternică și așa mai departe” (Matei 24:30-31).

(11) Dar, ca și înainte, înainte de întruparea Sa, când se așteptau ca Dumnezeu să se nască dintr-o Fecioară, diavolul a denaturat în mod deliberat acest adevăr prin intermediul învățăturii fabuloase a idolatrilor că zeii falși zămislesc și se nasc din femei, astfel încât, atunci când, așa cum credea el, înșelăciunea a fost acceptată, ei să nu creadă adevărul. Tot așa, înainte de a doua venire a adevăratului Hristos, adversarul, întorcând în avantajul său așteptarea oamenilor simpli, și mai ales a celor circumcișii, va scoate la iveală un anumit om, un vrăjitor, foarte experimentat în arta înșelătoare și rea a vrăjitoriei și magiei, care va prelua puterea asupra împărăției romane și se va numi în mod fals Hristos, iar cu numele de Hristos îi va înșela pe evreii care îl așteptau pe Mesia și îi va înșela pe neamuri cu vrăjitorii imaginare.

(12) Și prezisul Anticrist va veni când vremurile împărăției romane se vor sfârși și sfârșitul lumii se va apropia. Zece regi romani se vor ridica împreună, poate în locuri diferite, dar vor domni în același timp. După ei, al unsprezecelea, Anticristul, se va ridica și va prelua puterea asupra împărăției romane prin intermediul vrăjitoriei rele. Pe trei dintre cei care domnesc înaintea lui îi va răsturna, avându-i în puterea sa pe cei șapte rămași. La început va arăta sănătos la minte și dragoste de omenire, potrivite unui om glorios și rațional; și, după ce i-a înșelat pe evrei, asemenea lui Hristos cel așteptat, cu semne și minuni, vrăjitorie înșelătoare și lingușitoare, se va însemna apoi cu toate faptele rele ale lipsei de omenie și fărădelegii, astfel încât îi va întrece pe toți oamenii nedrepți și ticăloși care au fost înaintea lui. Împotriva tuturor, și mai ales împotriva noastră, creștinilor, va nutri gânduri ucigașe, crude, nemiloase și se va dezvălui în felurite forme. Timp de trei ani și șase luni va acționa așa, după care va fi nimicit la a doua venire glorioasă din ceruri a singurului Fiu al lui Dumnezeu, Domnul și Mântuitorul nostru

Iisus, adevăratul Hristos, care, ucigând pe Anticrist cu duhul gurii Sale (2 Tesaloniceni 2:8), îl va da focului Gheenei [613] .

(13) Noi nu învățăm aceasta din proprie invenție, ci din ceea ce am învățat din dumnezeiasca Scriptură citită în Biserică și mai ales din profeția lui Daniel citită recent [614] , cum a explicat-o Arhanghelul Gabriel, zicând: a patra fiară - a patra împărăție va fi pe pământ, diferită de toate împărățiile (7:23). Comentatorii bisericești cred că această împărăție este romană. Prima este faimoasa împărăție asiriană, a doua este mediană împreună cu persană, după ele a treia este macedoneană, iar a patra împărăție este romana care există acum. Mai departe, în ordinea explicației, Daniel spune: zece coarne ale împărăției - zece împărați se vor ridica și după ei se va ridica un altul care îi va întrece în răutate pe toți cei dinainte (7:24), spune el, nu numai zece, ci și pe toți cei dinainte. Și va smeri trei împărați, care sunt evident dintre cei zece. După ce a doborât trei dintre acești zece, al optulea va domni, fără îndoială, el însuși. Și mai spune că omul hulitor și călcător de lege va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt (7:25), care va primi împărăția nu de la strămoșii săi, ci va fura puterea prin mijloace magice.

(14) Cine este acesta și cu ce putere va lucra, explică-ne, Pavele! Căci venirea lui , spune el, este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase (2 Tesaloniceni 2:9). Aceasta înseamnă că Satana îl va folosi ca instrument, lucrând în el prin el însuși. Căci știind că nu va mai avea iertare la judecată, va purta război deschis, nu prin slujitorii săi [615] , cum este de obicei, ci prin el însuși [616] , cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase. Fiind tatăl minciunilor, el va înșela imaginația prin fapte false, astfel încât oamenilor li se va părea că vede un mort înviat din morți, în timp ce el nu este înviat; că vede șchiopii umblând și orbii căpătând vederea, în timp ce nu a existat nicio vindecare.

(15) Și Pavel spune iarăși: Cine se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce se închină, mai presus de orice Dumnezeu, adică mai presus de idoli, îl va urî pe Antihrist, ca să șadă el însuși în templul lui Dumnezeu (2 Tes. 2:4). În ce templu? În templul distrus al Ierusalimului, și nu în cel în care suntem noi acum [617] . De ce spunem aceasta? Nimeni să nu creadă despre noi că ne lingușim. Dacă vine la iudei sub numele lui Hristos și vrea ca iudeii să i se închine, atunci, ca să-i înșele și mai mult, va avea grijă în mod special de templu, arătându-le că el, fiind din neamul lui David, vrea să zidească templul zidit de Solomon. Și Antihrist va veni când nu va rămâne piatră peste piatră în Templul iudeu, după spusa Mântuitorului [618] când fie acesta însuși va cădea din bătrânețe, fie va fi distrus pentru a se zidi unul nou, fie din alte motive, și de aceea toate pietrele vor fi împrăștiate. Nu vorbesc despre circumferința exterioară a templului, ci despre templul dinăuntru, în care erau heruvimii. Atunci va veni Anticristul cu toate minunile și semnele mincinoase, se va înarma împotriva tuturor idolilor, la început va arăta cu ipocrizie dragoste față de omenire, apoi va arăta cruzime, și mai ales împotriva sfinților lui Dumnezeu. Căci Daniel spune: Am văzut cum acest cornu făcea război cu sfinții (7:21). Și, de asemenea, în alt loc: va fi un timp de necaz, un necaz cum n-a mai fost de când au fost create neamurile pe pământ, până în vremea aceasta (12:1). Înfricoșătoare este fiara, mare este balaurul, nebiruit de oameni, gata să

înghită. Multe vor trebui spuse despre el din dumnezeiasca Scriptură; acum, din cauza lipsei de timp, este de ajuns.

(16) De aceea, cunoscând marea putere a vrăjmașului și dând sfaturi celor pioși, Domnul spune: Atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți (Matei 24:16). Dacă cineva simte că are mari puteri, ca să se poată împotrivi Satanei, să se împotrivească lui (căci nu deznădăjduiesc de puterea Bisericii) și să zică: Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos [619] ? și așa mai departe (Romani 8:35). Dacă suntem slabi, să ne păzim; dar dacă ne încredem în noi înșine, ne vom împotrivi. Căci atunci va fi necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, nici nu va fi (Matei 24:21). Dar slavă lui Dumnezeu, Care va micșora mărimea necazului prin scurtețea vremii. Căci El zice: Dar, din pricina celor aleși, zilele acelea se vor scurta (Matei 24:22). Anticristul va domni doar trei ani și jumătate. Spunem aceasta nu din cărți a căror inspirație este necunoscută, ci din Daniel. El spune: Și vor fi dați în mâna lui până la o vreme, și vremuri și jumătate de vreme (7:25). Prin timp se înțelege un an, în care El se va arăta și se va întări; prin vremuri, următorii doi ani ai stăpânirii sale fără de lege, care împreună cu primul vor face trei ani; iar prin jumătate de vreme se înțeleg șase luni. Și iarăși, în alt loc, Daniel spune același lucru: El a jurat pe Cel ce trăiește veșnic, că la sfârșitul vremurilor, va fi și o vreme, și jumătate de vreme (12:7). Unii iau și următoarele cuvinte în același sens: O mie două sute nouăzeci de zile (12:11); și acestea: Fericit este cel ce așteaptă și ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile (12:12). De aceea este necesar să ne ascundem și să fugim. Căci poate că nu vom fi trecut prin cetățile lui Israel până când va veni Fiul Omului (Matei 10:23).

(17) Cine este atunci acel om binecuvântat care va suferi atunci pentru Hristos din evlavie? Căci martirii din acea vreme, după părerea mea, sunt mai presus de toți martirii. Foștii martiri au luptat numai cu oamenii, dar martirii sub Antihrist vor purta război cu însuși Satana; iar cei care odinioară au stârnit persecuții doar au ucis și nu i-au înșelat pe alții că înviază morții și nici nu au arătat semne și minuni; dar aici vor lucra atât frica, cât și înșelăciunea, pentru a înșela, dacă este posibil, chiar și pe cei aleși (Matei 24:24). Să nu-i vină deci gândul în inima cuiva: A făcut Hristos mai mult? Cu ce putere lucrează? Dacă Dumnezeu n-ar fi vrut aceasta, n-ar fi îngăduit. Apostolul te avertizează împotriva acesteia și spune: Și din această cauză Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică (2 Tesaloniceni 2:11). a trimite - înseamnă același lucru cu a permite să fie, nu ca să fie îndreptățiți prin aceasta, ci ca să fie condamnați. De ce? Căci n-au crezut adevărul, adică adevăratul Hristos, ci au găsit plăcere în nedreptate (2 Tesaloniceni 2:12), adică în Anticrist. Acum Dumnezeu a îngăduit să se întâmple aceasta în timpul prigonirii, nu pentru că nu putea să o împiedice, ci pentru a-Și încununa asceții pentru răbdare, așa cum se întâmplă de obicei, ca și prorocii și apostolii Săi, pentru ca, pentru suferințele lor de clipă, să moștenească împărăția veșnică a cerurilor, după cum spune Daniel: Și în vremea aceea se va mântui poporul tău, oricine se va găsi scris în carte (12:1); clar, aceea în cartea vieții: și mulți din cei ce dorm în țărâna pământului se vor scula, unii spre viața veșnică, alții spre rușine și ocară veșnică. Și cei înțelepți vor străluci ca strălucirea întinderii cerului și mulți dintre cei drepți ca stelele în vecii vecilor (12:2-3).

(18) De aceea, întărește-te, omule! Tu știi semnele venirii lui Antihrist. Nu numai să le aduci aminte, ci să le și împărtășești cu dragoste tuturor. Dacă ai un fiu după trup, învață-l și să priceapă; iar dacă ai născut pe cineva prin învățătură în adevărurile credinței, avertizează-l și pe el, ca să nu primească minciună în loc de adevăr. Căci taina fărădelegii lucrează deja . (2 Tesaloniceni 2:7) Sunt îngrozit de războaiele oamenilor, îngrozit de dezbinările bisericilor, îngrozit de ura dintre frați. Să se spună doar atât: ferească Dumnezeu să se întâmple așa ceva în vremea noastră. Totuși, trebuie să fim atenți. Și ajunge despre Antihrist.

IOAN HRISOSTOM

DISCUȚII DESPRE EVANGHELIA LUI IOAN, XLI

(1) Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui însuși, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). Vedeți cum vorbește El despre Sine acolo și aici, că este trimis de Tatăl și a primit judecata de la El și nu poate face nimic de la Sine, tocmai pentru a tăia orice pretext de necuviință. Dar despre cine spune El că vine în numele Lui însuși? Aici, Hristos face aluzie la Anticrist și, în același timp, oferă o dovadă irefutabilă a necuviinței lor (a evreilor). Dacă Mă prigoniți, spune El, din dragoste pentru Dumnezeu, atunci ar fi mult mai potrivit să facă același lucru cu Anticristul. El nu va spune nimic de genul acesta, adică că este trimis de Tatăl, că a venit după voia Lui; ci, dimpotrivă, va smulge cu violență tot ce nu-i aparține și se va numi Dumnezeu peste toate, așa cum scrie Pavel: mai presus de toate cele ce se numesc Dumnezeu sau se închină, arătându-se că este Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:4). Tocmai asta înseamnă că va veni în numele Său. „Dar Eu”, spune Hristos, „n-am venit, ci în numele Tatălui Meu”. Aceasta a fost o dovadă suficientă că ei (evreii) nu-L iubesc pe Dumnezeu, întrucât nu L-au primit pe Cel care a spus despre Sine că este trimis de la Dumnezeu. Dar în cazul de față, El le arată nerușinarea și din partea opusă - din faptul că sunt gata să-L primească pe Anticrist. Întrucât nu L-au primit pe Cel care le-a spus despre Sine că este trimis de la Dumnezeu, ci au fost gata să se închine celui care nu-L cunoaște pe Dumnezeu, ci se înalță și se arată a fi Dumnezeu peste toate, este clar că persecuția [lui Hristos] a fost o chestiune de invidie și nu de dragoste pentru Dumnezeu.

Astfel, Hristos dă două motive pentru ceea ce a spus despre Sine: mai întâi, cel mai blând, zicând: ca să fiți mântuiți și să aveți viață (Ioan 5:34, 40), apoi - întrucât au intenționat să-L batjocorească - dă un motiv mai izbitor, arătând că, chiar dacă cei care L-au auzit nu L-au crezut, Dumnezeu ar face în orice caz ceea ce Îi este plăcut.

(2) Pavel, vorbind despre Anticrist, a spus profetic: Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2 Tesaloniceni 2:11-12). Dar Hristos n-a spus că va veni [Anticristul], dar dacă a venit, i-a cruțat pe cei care ascultau, pentru că nelegiuirea lor nu fusese încă pe deplin descoperită. De aceea a tăcut cu privire la motivul venirii sale (a Anticristului); dar Pavel a indicat cu exactitate acest motiv pentru oamenii capabili de înțelegere și, prin aceasta, i-a lipsit pe evrei de orice scuză.

DISCUȚII DESPRE A DOUA EPISTOLĂ A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TESALONIENI, I 1; III 2; IV 1-2

I (1) [În această Epistolă, Apostolul] îi consolează [pe Tesaloniceni], care erau foarte asupriți de nenorociri, pe de o parte lăudându-i pentru [răbdarea] lor prezentă, pe de altă parte îndreptându-le [privirea] spre viitor, spre pedeapsa [celor răi] și răsplătirile celor drepți pregătite pentru ei. Cu această ocazie, el examinează această chestiune destul de clar și în detaliu, fără a dezvălui însă timpul în sine, deși indică semnul acestui timp - Anticristul. Un suflet slab este convins mai ales când nu numai că aude despre ceva, ci și învață ceva mai mult. Așadar, și Hristos a avut mare grijă de aceasta, când, stând pe munte, le-a expus ucenicilor cu acuratețe tot ce privea sfârșitul [veacului]. Pentru ce? Pentru ca cei ce aduc anticriști și hristoși falși să nu-și găsească un loc. Și a arătat și multe semne, și printre ele cel mai important, zicând: când se va propovădui Evanghelia la toate neamurile (Matei 24:14), și un altul - ca să nu fie amăgiți cu privire la venirea Lui: ca fulgerul (Matei 24:27), a zis El, care nu se ascunde în niciun colț, ci strălucește pretutindeni. Nu va fi nevoie de vestitor [al venirii Lui] - așa de strălucitor va fi - precum fulgerul n-are nevoie de nimeni care să-i vestească arătarea. De asemenea, a vorbit în alt loc despre Antihrist, când a zis: Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43).

El a mai spus că semnul acestui [din urmă] timp va fi nenorocirea continuă și de nedescris și că Ilie trebuie să vină [620] . Așadar, Tesalonicenii erau atunci nedumeriți în legătură cu această chestiune, dar nedumerirea lor ne-a fost de folos. Nu numai pentru ei, ci și pentru noi, este util să lăsăm în urmă poveștile copilărești și pălăvrăgeala bătrânelor. N-ați auzit adesea, chiar și în copilărie, cum unii vorbeau mult despre numele Antihristului și despre îngenuncherea lui [621] ? Diavolul a încercat să semene aceste născociri în mințile noastre încă necoapte, pentru ca această învățătură falsă să crească odată cu noi și atunci să ne fie mai ușor să ne înșele. Pavel nu ar fi uitat să menționeze acest lucru când vorbea despre Antihrist, dacă ar fi fost de folos. Prin urmare, să nu ne angajăm în cercetări în acest sens. El (Antihrist) nu va veni plecându-și genunchiul, ci se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau se închină, așa încât să stea ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu, arătându-se că este Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:4). Așa cum diavolul a căzut din mândrie, tot așa cel care îi va fi instrument va fi plin de mândrie.

III (2) Vă rugăm, fraților, cu privire la venirea Domnului nostru Isus Hristos și la adunarea noastră la El, să nu vă clătinați curând în minte (2 Tesaloniceni 2:1-2). Nu a spus când va fi învierea, ci a spus că nu va fi acum. Și, spune, adunarea noastră la El. Și nici aceasta nu este de mică importanță. Vedeți cum din nou învățătura [este combinată] cu laude și încurajare, că atât Domnul, cât și toți sfinții se vor arăta cu siguranță împreună cu noi? Aici vorbește despre venirea lui Hristos și despre adunarea noastră la El; ambele vor urma în același timp. [Apostolul] le atrage atenția, spunându-le să nu se clătineze curând [în minte]. Nu vă tulburați nici de duh, nici de cuvânt, nici de o epistolă trimisă de noi, ca și cum ar veni ziua Domnului (2:2).

Mi se pare că aici indică faptul că printre ei erau unii care au născocit o scrisoare falsă, ca și cum ar fi fost de la Pavel, și, arătând-o, au susținut că ziua Domnului era deja să vină, pentru a înșela pe mulți. De aceea, ca să nu cadă în eroare, Pavel îi avertizează când spune și scrie: Nu vă tulburați nici de duh, nici de cuvânt. Înțelesul acestor cuvinte este acesta: Chiar dacă are cineva duhul profeției, să nu-l credeți. Când eram la voi, v-am explicat toate aceste lucruri; de aceea, nu vă schimbați părerea cu privire la ceea ce ați fost învățați. Nu prin duh. El îi numește cu acest nume pe profeții mincinoși, care au vorbit ceea ce au spus prin inspirația unui duh necurat. Dorind să inspire mai multă încredere în ei înșiși, au încercat să-i inducă în eroare pe alții nu numai prin convingere - tocmai asta arată [apostolul] când spune: nu prin cuvânt - ci au arătat și o scrisoare falsă, chipurile de la Pavel, unde se spunea același lucru. De aceea, arătând spre aceasta, [apostolul] a adăugat și: nu prin scrisoare, ca și cum ar fi de la noi.

Protejându-i în acest fel din toate părțile, el își expune astfel propriul gând și spune: Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este închinat, încât șade ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu (2:3-4). Aici el (apostolul Pavel) vorbește despre Anticrist și descoperă mari taine. Ce este lepădarea de Dumnezeu? – El îl numește pe Anticrist însuși lepădarea de Dumnezeu, deoarece trebuie să distrugă pe mulți și să-i ducă la lepădare de Dumnezeu, ca să înșele, se spune, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși (Matei 24:24). Îl numește, de asemenea, omul fărădelegii, pentru că va săvârși o mie de fărădelegi și va îndemna pe alții să le săvârșească. Și îl numește fiul pierzării, pentru că el însuși va pieri. Cine va fi atunci? Este Satana? Nu, ci un om anume care va primi toată puterea lui. Și se va descoperi, spune el, un om care se va împotrivi și se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este venerat. El nu va duce la idolatrie, ci va fi un potrivnic al lui Dumnezeu, va respinge toți dumnezeii și va porunci să fie venerat în locul lui Dumnezeu și va sta în Templul lui Dumnezeu - nu numai în Ierusalim, ci peste tot în biserici. Proclamându -se, spune el, Dumnezeu. Nu a spus că se va numi Dumnezeu, ci că va încerca să se păstreze Dumnezeu. Va face lucruri mari și va arăta semne minunate. Nu vă amintiți că, când eram încă cu voi, v-am spus aceste lucruri? (2:5)

IV (1) Și acum cunoașteți pe Cel ce are Dumnezeu, ca să fie descoperit la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii lucrează deja: numai cel ce are Dumnezeu acum este luat din cale. Și atunci se va descoperi omul rău, pe care Domnul Isus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Și venirea lui va fi după lucrarea Satanei (2:6-9). Pe bună dreptate, fiecare poate întreba, mai întâi, ce anume are Dumnezeu, ca să fie descoperit; adică, ce împiedică? Unii spun că este harul Duhului [Sfânt], iar alții, statul roman; cu aceștia din urmă sunt mai de acord. De ce? Pentru că, dacă apostolul ar fi vorbit despre Duh, nu s-ar fi exprimat obscur, ci ar fi spus clar că ceea ce îl împiedică acum să fie descoperit este harul Duhului, adică darurile [extraordinare], pentru că acestea au încetat de mult să mai existe. Însă, din moment ce [apostolul] vorbește despre statul roman, este de înțeles de ce doar face aluzie la el și vorbește deocamdată pe ascuns. Nu voia să-și atragă o ostilitate excesivă și un pericol inutil. Căci, dacă ar fi spus că în scurt timp statul roman va fi distrus, atunci imediat el, ca un

răzvrătit, ar fi fost șters de pe fața pământului și [împreună cu el] toți credincioșii, atât cei care trăiesc, cât și cei care se străduiesc pentru aceasta. De aceea nu a folosit o astfel de expresie; nici nu a spus că aceasta va urma în curând, deși vorbea întotdeauna pe ascuns. Dar ce? Ca să i se descopere la timpul potrivit, spune el, căci taina fărădelegii este deja la lucru. Aici îl arată pe Nero ca pe un tip de Antihrist [622] , pentru că și el voia să fie considerat un zeu. Bine a spus, un secret, pentru că [Nero] nu s-a [dăruit drept zeu] atât de deschis și fără rușine precum [va face] acest [Antihrist]. Deci, dacă chiar înainte de acel timp, spune el, s-a găsit un om care era puțin inferior în răutate Anticristului, atunci ce este de mirare dacă în timp [adevăratul Anticrist] ar apărea? El a vorbit în acest fel pe ascuns și nu a vrut să-l arate (pe Nero) direct, nu de frică, ci pentru a ne învăța că nu ar trebui să ne confruntăm cu o ostilitate excesivă atunci când nimic nu ne obligă să facem acest lucru. În același fel spune aici: până când cel care acum oprește va fi [luat] din cale. Adică: când statul roman va înceta să existe, atunci va veni el (Anticristul). Și pe bună dreptate, pentru că atâta timp cât acest stat este temut, nimeni nu se va supune curând [Anticristului]; dar după ce va fi distrus, se va instaura anarhia, iar el (Anticristul) se va strădui să fure toată puterea umană și divină. Așa cum înainte au fost distruse regatele, și anume: media [623]- De către babilonieni, babilonianul de către perși, persanul de către macedoneni, macedoneanul de către romani, iar acesta din urmă va fi și el distrus de Anticrist, iar el însuși va fi învins de Hristos și nu va mai domni. Și Daniel ne transmite toate acestea cu mai multă claritate.

Și atunci, spune [Pavel], cel rău se va descoperi. Ce se întâmplă atunci? Imediat după aceasta vine mângâierea; [apostolul] adaugă: pe care Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Acum venirea Lui va fi după lucrarea Satanei (2:8-9). Așa cum focul, abia apropiindu-se, chiar înainte de venirea lui, amețește și distruge animalele mici, chiar și pe cele care sunt departe, tot așa Hristos, prin porunca și venirea Sa singură, îl va ucide pe Anticrist. Este de ajuns ca El să se arate și toate acestea vor pieri. De îndată ce [Domnul] Se va arăta, El va pune deja capăt amăgirilor.

Apoi explică cine este El, a cărui venire va fi după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase. Adică, El va arăta o mare putere, dar nu va fi nimic adevărat în aceasta, dimpotrivă, scopul tuturor lucrurilor va fi înșelăciunea. [Apostolul] prezice aceasta, pentru ca cei care vor trăi atunci să nu fie înșelați. Și cu semne, spune El, și cu minciuni, sau cu amăgiri, sau cu amăgiri. Și cu tot felul de înșelăciuni ale nedreptății (2:10). Pentru ce motiv, ziceți voi, îngăduie Dumnezeu să se întâmple toate acestea? Și care este intenția Lui? Ce folos va fi de la venirea Anticristului, dacă va fi spre pieirea noastră? Nu vă temeți, iubiților, ci ascultați ce spune apostolul: [Anticristul] va birui numai asupra celor ce pier, care, chiar dacă n-ar fi venit, n-ar fi crezut. Ce folos va fi de la aceasta, ziceți voi? Că vor fi astupate gurile celor ce sunt condamnați la pierzare. Cum? Nu ar crede în Hristos, chiar dacă n-ar fi venit Anticristul; dar el va veni cu scopul de a-i demasca. Ca să nu spună atunci: din moment ce Hristos S-a numit Dumnezeu - deși El Însuși nicăieri nu a spus acest lucru clar, ci doar cei care au venit după El au predicat - de aceea, tocmai din acest motiv, nu am crezut în El, pentru că am auzit că Dumnezeu este unul, de la care sunt toate lucrurile și, prin urmare, nu am crezut. Antihrist va lua acest pretext [pentru îndreptățire] de la ei, pentru că atunci când va veni și în ciuda faptului că nu poruncește nimic drept, ci doar fărădelege, ei vor crede în El numai de dragul

minunilor Sale mincinoase. Atunci li se va ascunde gura. Într-adevăr, dacă nu credeți în Hristos, atunci cu atât mai mult nu ar trebui să credeți în Antihrist. Primul a spus că El a fost trimis de Tatăl, dar acesta din urmă [va spune] ceva cu totul diferit. De aceea, Hristos a spus: Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). Dar noi, vor spune ei, am văzut semne. Și multe mari [minuni] au fost făcute de Hristos; prin urmare, ar fi mult mai necesar să credem în El. În plus, s-au prezis multe despre Anticrist - că este ateu, că este fiul pierzării, că venirea lui este prin lucrarea Satanei; în timp ce despre Mântuitor - [că El] va aduce nenumărate binecuvântări. Pentru că n-au primit dragostea adevărului pentru mântuirea lor. Și pentru aceasta Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate, să fie osândiți (2:10-12).

(2) Ca să fie osândiți (2:12). Nu a spus: să primească pedeapsa, căci pedeapsa îi aștepta oricum, ci: să fie osândiți, adică să fie supuși condamnării la acel teribil scaun de judecată, ca să fie fără dezvinovățire. Cine vor fi aceștia? [Apostolul] însuși a explicat aceasta, spunând: cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate. Și îl numește pe Hristos dragostea adevărului. Pentru aceasta, spune el, pentru că n-au primit dragostea adevărului spre mântuirea lor (2:11). Hristos a fost ambele (=dragoste și adevăr) și a venit pentru ambele: din dragoste pentru oameni și pentru a descoperi adevăratul sens al tuturor lucrurilor. Dar cei ce au găsit plăcere în nedreptate, spune el . Anticristul va veni pentru nimicirea omului, ca să aducă ocări oamenilor. Într-adevăr, ce nu va face el în acest timp? El va aduce totul în confuzie și dezordine atât prin poruncile Sale, cât și prin frică. El va fi îngrozitor în toate privințele – atât în puterea Sa, cât și în cruzimea Sa, și în poruncile Sale nelegiuite. Dar nu vă temeți: el va avea putere, spune [apostolul], numai asupra celor ce pier. Și Ilie va veni atunci să-i sprijine pe cei credincioși. Hristos vorbește despre aceasta: Ilie va veni și va restaura toate lucrurile (Matei 17:11). De aceea se spune despre Ioan că el [va merge înaintea Domnului] în duhul și puterea lui Ilie (Luca 1:17).

UN CUVÂNT DESPRE PROFEȚII FALȘI ȘI ÎNVĂȚĂTORII FALȘI, 6; 8

(6) Unde este mândria evreilor? Unde este Simon Magul, primul eretic, ucenicul și premergătorul Anticristului? Unde este urmașul său cel rău (al lui Simon), moștenitorul nebuniei și impietății sale, Montanus, conducătorul celor răi, cu cei doi desfrânați ai săi? Unde sunt tainele lor celebre, care sunt dezgustătoare a vorbi despre ele, josnice și abominabile, despre care apostolul a spus și: Căci este rușine chiar și a vorbi despre lucrurile pe care le fac în ascuns (Efeseni 5:12). Unde este Marcion, unde este Valens, unde este Manes, unde este Basilide, unde este Nero, unde este Iulian, unde este Arius, unde este Nestorie? Unde sunt toți cei care s-au împotrivit adevărului, despre care Biserica a strigat: Mulți câini m-au înconjurat (Psalmul 21/22:17). N-au pierit toți?

(8)…Vedeți cum a avut Domnul grijă să-i demaste pe eretici și pe învățătorii mincinoși și ne-a arătat trădarea ascunsă în ei! Răspunzând la întrebarea ucenicilor despre semnele venirii Sale, El a enumerat mai întâi apariția învățătorilor mincinoși, acești lupi care jefuiesc turma lui Hristos și înaintea Anticristului. Apoi a arătat fenomenele însoțitoare –

războaie și răscoale: se va ridica neam împotriva neam și împărăție împotriva împărăției (Matei 24:7). Toate aceste fenomene se întâmplă acum înaintea noastră, dar nu vrem să le înțelegem sensul. Războaie în diferite locuri, foamete, cutremure, semne cerești și alte lucruri pe care El le-a prezis – toate acestea se întâmplă acum înaintea noastră la scară largă, dar sensul tuturor acestora rămâne de neînțeles pentru noi. Atunci, spune Domnul, mulți se vor poticni și se vor vinde unii pe alții (Matei 24:10). Și unde nu mai este trădare acum? Nu se ridică aproape toți unii împotriva altora: neam împotriva neamului, împărăția împotriva împărăției, dregătorii împotriva dregătorilor, episcopii împotriva episcopilor, prezbiteri împotriva prezbiteri, diaconii împotriva diaconilor, cititorii în conflict între ei, laicii unii împotriva altora?! Și pentru că se va înmulți fărădelegea, se va răci dragostea multora (Matei 24:12). De aceea, Domnul a zis mai înainte: cercetați Scripturile (Ioan 5:39) și: ca să nu fiți amăgiți (Luca 21:8). Apoi a arătat un alt semn: și această evanghelie a împărăției se va propovădui în toată lumea ca mărturie tuturor neamurilor (Matei 24:14). Și apoi așteptați sfârșitul, pregătiți-vă să vedeți urâciunea pustiirii, fiul pierzării, care va aduce un necaz mare, cum n-a mai fost de la începutul lumii. Și iarăși zice: Se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, ca să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși (Matei 24:24). Ia aminte la aceasta: atât aici, cât și acolo există profeți falși, învățători falși și apostoli falși ai lui Antihrist, fiul pierzării, care, îndemnați și inspirați de duhuri necurate, sunt înaintea Antihristului și a adversarului și, prin predica lor, îi vor înșela și îi vor pregăti pe oameni pentru venirea fiului pierzării.

TEODORET DE CIR

INTERPRETAREA VIZIUNILOR PROFETULUI DANIEL, 7:7-28

[7:7] După acestea, a văzut într-o vedenie de noapte: și iată o a patra fiară, cumplită și înfricoșătoare într-adevăr, cu dinți mari de fier și gheare de aramă; ea le-a mâncat și le-a zdrobit și a călcat în picioare ce a mai rămas. Și era diferită de toate fiarele anterioare [624] . Prorocul numește a patra fiară împărăția romană. Nu i-a dat un nume, deoarece statul roman, compus din multe națiuni, a predominat în univers. La început a fost condusă de regi, apoi uneori de popor, alteori de nobili și în cele din urmă s-a întors la puterea sa anterioară, regală. Prorocul spune că fiara este într-adevăr cumplită și înfricoșătoare, pentru că această împărăție a devenit mai puternică decât toate împărățiile anterioare. Și, vorbind despre chip, prorocul a pus fierul ca a patra substanță și a adăugat: așa cum fierul sfărâmă și zdrobește totul, așa va sfărâma și va zdrobi totul (2:40). Dar aici spune: fiara are dinți de fier; din care este evident că și aici se înțelege aceeași împărăție. Se spune: ea devorează și zdrobește. Și într-adevăr, supușilor romanilor li s-au impus taxe mari. Iar restul, se spune, le calcă în picioare. Prin picioare, profetul se referă la armata acestui regat; nu puțin rău este făcut locuitorilor orașelor și satelor de către ei. Și el se deosebea de toate fiarele anterioare, deoarece regatul roman a devenit mai puternic și mai faimos decât regatele care au fost înaintea lui.

„Și i s-au dat zece coarne”, spune prorocul. Aceasta înseamnă că la sfârșitul împărăției se vor ridica zece împărați deodată, dintre care unii vor fi puternici și alții slabi. Prorocul a arătat și acest lucru în chipul văzut în visul [lui Nebucadnețar]. Căci sunt și zece degete la

picioare, și din ele o parte de fier și o parte de lut (2:42); tâlcuind aceasta, fericitul Daniel a spus că o parte a împărăției va fi puternică și o parte slabă. Și din aceasta este clar că ambele vise înseamnă același lucru.

[7:8] „[Eu] am privit cu atenție aceste coarne", continuă profetul, „ și iată că un alt corn mic a ieșit vizibil dintre ele și trei dintre primele coarne au fost smulse dinaintea lui; și iată că în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care vorbea lucruri mari și făcea război cu sfinții." Aici, Daniel se referă la Anticrist, arătând între cele zece coarne. Și spunând că acest cornu a smuls cele trei coarne care erau înaintea lui, el arată clar că va zdrobi trei regi din cei zece care domnesc în același timp. El numește acest corn mic pentru că provine din mica semințe a lui Iuda [625] , dar vizibil, pentru că după aceasta va deveni semnificativ. Și prin ochi, profetul se referă la deșteptăciune și viclenie, folosindu-le, [aceasta] va înșela pe mulți. Dar și la gura, se spune, care vorbește lucruri mari, adică vorbește cu aroganță și cu trufie. Fericitul Pavel ne învață aceasta limpede, zicând: „ Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de lege și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării, împotrivitorul și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau se închină, până când șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu" (2 Tes. 2:3-4). Însemnând aceasta, fericitul Daniel a mai spus: „ Și o gură care rostea lucruri mari și se lupta cu sfinții", adică va folosi toate măsurile, voind să-i atragă pe toți oamenii în complice la nelegiuirea lui și să-i supună pe toți la aceeași pedeapsă cu el. Dar, făcând așa, spune prorocul, în curând va fi zdrobit.

[7:9-10] „M-am uitat", continuă Daniel, „ în cele din urmă, și tronurile au fost așezate și Cel Bătrân de Zile s-a așezat; haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca lâna curată; tronul Lui era o para focului și roțile Lui, un foc arzător . Un râu de foc curgea înaintea Lui; mii și mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau lângă El. Scaunul de judecată a fost așezat și cărțile au fost deschise. Profetul spune că cornul care rostise lucruri mari, semețe și arogante și care purtase război cu sfinții, a îndrăznit să facă toate acestea până când s-a așezat scaunul de judecată. Trebuie să se știe că Dumnezeu, care este netrupesc, simplu, fără formă, nu acceptă nicio formă, ci are o natură de nedescris; adesea, după cum îi place voia, spre folosul creaturilor, El formează viziuni; și se poate vedea că S-a arătat diferit lui Avraam, diferit lui Moise, într-o formă diferită lui Isaia și, de asemenea, într-o altă formă lui Ezechiel. Așadar, când vedeți diferența dintre revelații, nu credeți că Dumnezeu este divers, ci ascultați ce spune Dumnezeu Însuși prin gura proorocului Osea: Am înmulțit vedeniile și în mâinile proorocilor am devenit asemenea (2:10). Am devenit asemenea, a spus El, dar nu eram vizibil, pentru că, după cum Îi place Lui, El formează vedenii. Așadar, desigur, fericitul Ezechiel, văzând că Cel ce S-a arătat era alcătuit din electrum [626] și foc, când a scris revelația, a adăugat: aceasta este asemănarea slavei Domnului (2:1). De aceea și aici fericitul Daniel, prin vedenia Celui Bătrân de Zile, este învățat veșnicia. Înțelegând aceasta, unii dintre traducători, în loc de cuvintele Bătrân de Zile, au pus: Cel ce face zilele prin Cel Bătrân. Prorocul vede puritatea părului și albul hainelor și este învățat prin toate acestea puritatea și sfințenia nu numai a firii lui Dumnezeu, ci și a ideii despre El, adică adevărul, gândul, grija, judecata.

Întrucât profetul a văzut cornul rostind cuvinte arogante și urzind mii de intrigi împotriva slujitorilor lui Dumnezeu, apoi [mulțumită] purității fulgerătoare care strălucea în toate, el înțelege că aceste insolențe sunt săvârșite nu din neglijență, ci prin dispensația inefabilă [627] a Dumnezeului îngăduitor. Și ca să nu creadă cineva că Dumnezeu, ca unul bun, vrea să-i ajute pe sfinți și nu este în stare, [Daniel] vede atât un tron făcut din foc, cât și roți de natură aprinsă, cât și un râu aprins care spală tronul și mii de mii de slujitori și miriade de întunericuri stând înainte. Și dintr-unul dintre aceștia înțelege omnipotența lui Dumnezeu, iar din alții puritatea și inocența lui Dumnezeu, iar din bătrânețe - veșnicia, înțelepciunea, blândețea.

La aceasta, profetul adaugă: tribunalul s-a așezat și s-au deschis cărțile, adică tribunalul a hotărât că a venit vremea judecății și a deschis memoriile a ceea ce făcuse fiecare; căci profetul numește aceste memorii cărți. Dacă cineva crede că aceasta înseamnă făgăduința Domnului, pe care El a dat-o apostolilor, zicând: se vor așeza doisprezece tronuri și veți ședea și veți judeca cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Matei 19:28), atunci nu este nimic de necrezut în aceasta, pentru că făgăduința Adevărului nu este mincinoasă.

[7:11] Atunci a văzut, spune prorocul, că din cauza rostirii cuvintelor arogante pe care le-a rostit acest corn, fiara a fost zdrobită și nimicită, iar trupul fiarei a fost dat focului ca să fie ars. Când, din cauza furiei acestui corn, s-a executat judecata, atunci, spune Daniel, a fost nimicită a patra împărăție, iar trupul fiarei a fost dat focului ca să fie ars. Trebuie observat că el nu a spus pur și simplu: fiara a fost dată, ci trupul ei a fost dat focului ca să fie ars. Întrucât prin fiară se înțelege întreaga împărăție, iar în împărăție unii sunt hrăniți cu evlavie, iar alții sunt lucrători ai păcatului și, urmând dumnezeiasca Scriptură, îi numim de obicei pe cei dintâi duhovnicești, iar pe cei din urmă carnali [628] , atunci pe bună dreptate a spus prorocul că nu fiara este dată focului ca să fie ars, ci trupul fiarei, adică oameni împietriți, carnali, care nu gândesc la nimic duhovnicesc.

[7:12] Și celelalte [fiare] au fost lipsite de puterea lor și li s-a dat continuarea [629] vieții lor pentru o vreme. Puterea celorlalte fiare încetase deja, spune profetul, deși petrecuseră mulți ani în stăpânire, căci fiecare avea un anumit timp rânduit pentru domnie. Dar când s-a întâmplat acest lucru și celelalte împărății încetaseră deja înainte de aceasta, iar cei care meritau pedeapsa în a patra împărăție au fost dați focului, atunci, spune profetul,

[7:13-14] Noaptea am visat și iată că pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului. S-a apropiat de Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui. I s-a dat stăpânire, cinste și o împărăție; și toate popoarele, neamurile și limbile I-au slujit. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va trece niciodată, și Împărăția Lui, care nu va fi nimicită niciodată.

Cu adevărat, acum se poate spune evreilor ceea ce le-a spus odată prorocul: Aveați chip de desfrânată și nu v-a fost rușine de toate (Ieremia 3:3). Căci ce este mai limpede decât aceste cuvinte? Într-adevăr, prorocul a propovăduit mai mult evanghelic și apostolic decât profetic și criptic. Ceea ce a spus Domnul în Evanghelie: „ Veți vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu îngerii Săi” (Matei 24:30; 26:64), și ceea ce spune fericitul Pavel: „ Domnul Se va coborî din cer cu un strigăt, cu glasul arhanghelului și cu trâmbița

lui Dumnezeu și morții vor învia nestricăcioși [630] , iar noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh și astfel vom fi întotdeauna cu Domnul" (1 Tesaloniceni 4:16-17), ne-a învățat limpede fericitul Daniel, prefigurând a doua venire a Mântuitorului. Așa cum Îl numește limpede Fiul omului, după firea pe care a asumat-o, tot așa spune că vine pe nori, după propria Sa făgăduință, ca să arate putere și să primească cinste, autoritate și împărăție de la Cel Îmbătrânit de Zile, ca om. Aceasta este și ceea ce spune fericitul David în psalmul al doilea, în numele Domnului Însuși: Domnul mi-a zis: Tu ești Fiul Meu; astăzi Te-am născut. Cere-Mă și-Ți voi da neamurile moștenire și marginile pământului stăpânire (2:7-8). Și fericitul Daniel spune aceasta, căci este zis: Și toate popoarele, neamurile și limbile I-au slujit. Și, arătând nemărginirea împărăției, profetul continuă: Puterea Lui este o putere veșnică , care nu va trece și împărăția Lui nu va fi nimicită. După ce a descris astfel descoperirea, profetul a adăugat:

[7:15] Duhul meu s-a cutremurat în trupul meu, Daniele, și viziunile capului meu m-au tulburat. Căci această vedenie, spune el, a fost foarte cumplită și necunoașterea sensului fenomenelor tainice a tulburat mintea și a umplut-o de confuzie. [7:16] Și s-a dus la unul dintre cei care stăteau în picioare și l-a rugat să-i explice toate acestea. Profetul îi numește pe cei care stăteau în picioare pe acei mii de mii și zece mii dintre ei, dintre care nu a arătat un număr definit, ci a exprimat o mulțime care întrecea orice număr, atât slujind, cât și stând în picioare; pentru că cei mai onorabili nu numai că stăteau în picioare, dar primeau și porunci; iar restul, cei care stăteau în picioare cu frică, își arătau gata să slujească. Și precum în curțile omenești unii dintre subordonați stau în picioare, arătând prin aceasta că curtea este cumplită, iar alții ies și intră, aducând răspunsuri judecătorului: tot așa în această curte prea cumplită, Daniel a văzut că zece mii dintre ei stăteau în picioare și mii de mii erau însărcinate cu slujba. De aceea, venind și întrebând pe unul dintre cei care stăteau în picioare să-i explice descoperirea, profetul spune: Am aflat adevărul. Căci mi-a zis: [7:17-18] Aceste patru fiare mari sunt patru împărății care se vor ridica pe pământ și, după ce vor trece ele, sfinții Celui Preaînalt vor primi împărăția și o vor stăpâni în vecii vecilor . Este necesar să fim atenți la faptul că aici a numit patru împărății, așa cum în viziunea statuii a vorbit despre patru și să nu credem că împărăția semnificată prin lut este diferită de împărăția semnificată prin fier. Căci acolo a spus că sfârșitul împărăției de fier este mai slab și aici a mai spus că din cele zece coarne trei au fost smulse, evident mai slabe decât celelalte. De aceea, spune el, aceste împărății vor fi nimicite, iar împărăția adevărată și fără sfârșit va fi dată sfinților Celui Preaînalt. Și de aceea, continuă el, iubind această împărăție, nu socotiți împărățiile acestui veac ca pe ceva care se va sfârși în scurt timp.

[7:19] Și am întrebat mai multe despre a patra fiară, care era deosebită de toate fiarele, foarte cumplită, cu dinți de fier și gheare de aramă, [care] mâncau și zdrobeau și călcau în picioare rămășițele. Trebuie menționat că el numește dinții fier, iar ghearele aramă. Întrucât regatul roman ia tribut de la toată lumea, profetul a numit dinții fier. Și întrucât mulți din regatul Macedoniei intră în serviciul militar - și așa cum fiara are gheare, așa are și regele războinici - pe bună dreptate a numit ghearele aramă și a numit a treia împărăție aramă. El a întrebat, spune profetul,

[7:20] Și despre cele zece coarne ale sale care sunt pe capul lui și despre al patrulea care a ieșit și a smuls pe primele trei, și acel corn avea ochi și o gură care vorbea lucruri mărețe, și înfățișarea lui era mai mare decât celelalte. Nu ar trebui să fie surprinzător că mai sus profetul a numit acest corn mic, dar aici spune: și înfățișarea lui este mai mare decât celelalte. Este necesar să examinăm cu atenție aceste cuvinte. Căci când a văzut acest corn arătându-se, l-a numit mic, ca apărând în mica națiune a lui Iuda și posedând încă un regat neînsemnat [631] . Dar după ce a smuls cele trei coarne care l-au precedat, conform viziunii sale, îl numește mai mare decât celelalte. De aceea, continuă să întrebe: de ce

[7:21] Cornul acela a purtat război cu sfinții și s-a întărit împotriva lor, adică i-a umilit,

[7:22] Până când a venit Cel Îmbătrânit de Zile și a făcut judecată sfinților Celui Preaînalt și a venit vremea și sfinții au primit Împărăția. Am întrebat, zice profetul, să-mi fie explicat ce este cornul acesta, care umblă cu laudă, rostește cuvinte arogante și disprețuiește ceata sfinților, până când Cel Îmbătrânit de Zile va rosti o hotărâre dreaptă împotriva lui, va da Împărăția sfinților și îi va zdrobi puterea.

[7:23] Și mi-a zis, zice profetul, așa: „A patra fiară - a patra împărăție va fi pe pământ, care va întrece toate împărățiile și va devora tot pământul, îl va călca în picioare și îl va zdrobi. Cei din vechime știau acest lucru din viziuni misterioase, iar noi îl știm din experiență. Căci vedem împlinirea profețiilor, vedem cum „se colectează taxele”, mulți sunt asupriți de sărăcie și toate celelalte se întâmplă zilnic.

[7:24] Și cele zece coarne ale sale, se spune, se vor ridica zece împărați. Trebuie remarcat că nu s-a spus: se vor ridica unul după altul, în succesiune, ci: se vor ridica în același timp. Și faptul că acest lucru este într-adevăr așa este dovedit de ceea ce se adaugă:

Și după ei, spune el, se va ridica prin mine un împărat, care îi va întrece în răutate pe toți împărații dinaintea lor și va smeri trei împărați . Dacă nu au domnit în același timp, ci succesiv unul după altul, atunci cum îi va smeri deodată? Prin urmare, este clar că, potrivit profeției, zece împărați se vor ridica la sfârșit, deodată. Anticristul, ridicându-se și luând împărăția ultimul, se va lupta cu ei și va zdrobi trei dintre ei. Dar, nemulțumindu-se cu victoria asupra oamenilor, se spune:

[7:25] El va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt și va aduce pe sfinții Celui Preaînalt în stare de ruină sau, așa cum se citește în unele exemplare, va smeri și va gândi să desființeze vremurile și legea. Va lucra cu atâta furie și mânie încât va scuipa cuvinte arogante și hulitoare împotriva Dumnezeului Celui Preaînalt și îi va supune la tot felul de pedepse pe cei ce Îi slujesc cu sârguință și se împărtășesc din sanctuar și își va imagina chiar că este posibil să distrugă complet evlavia predominantă și să desființeze calea de viață vitejească prescrisă ei. Căci acest lucru este lămurit când spune: va gândi să desființeze vremurile și legea, adică calea de viață observată în acel timp. Apoi adaugă:

Și vor fi dați în mâna lui, adică providența lui Dumnezeu va îngădui. Și, arătând continuarea nenorocirilor în vremurile de pe urmă, căci săracii nu vor fi uitați cu

desăvârșire, nădejdea săracilor nu va pieri pentru totdeauna (Ps. 9, 19), după cuvintele: și vor fi dați în mâna lui, a adăugat:

Până la o vreme, și vremuri și jumătate de vreme. Profetul ne-a transmis acest lucru mai clar la sfârșitul profeției. Căci el spune: De la vremea desființării jertfei necurmate, urâciunea pustiirii va fi dată timp de o mie două sute nouăzeci de zile (Daniel 12:11).

De aceea, printr-un timp, și vremuri, și jumătate dintr-un timp, El cheamă trei ani și jumătate, când acest corn va avea puterea să rostească lucruri mărețe.

[7:26] Și scaunul de judecată se va ședea, zice prorocul, și îi va lua puterea de a nimici și de a nimici până la capăt. Și fericitul Pavel ne-a învățat lămurit acest lucru, căci, după ce a spus cele ce am transmis mai înainte, a adăugat următoarele: până când cel ce oprește acum va fi luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fără de lege, pe care Domnul Iisus îl va ucide cu duhul gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Și venirea lui va fi după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri și semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreaptă a celor ce pier (2 Tesaloniceni 2:7-10). Iar sensul acestor cuvinte este acesta: cel ce oprește acum trebuie să fie îndepărtat; căci rătăcirea care există va fi nimicită și amăgirea idolească va înceta [632] și atunci se va descoperi cel fără de lege. Și aceasta a spus Domnul în Sfânta Evanghelie: Evanghelia se va propovădui la toate marginile pământului și atunci va veni sfârșitul (Matei 24:14). Din aceasta, învățând, fericitul Pavel îi însuflețește pe Tesaloniceni și, prin ei, pe toți iubitorii de evlavie: să nu credeți că vrăjmașul adevărului se va arăta acum, căci mai întâi se va nimici rătăcirea idolatră care oprește și se va întări propovăduirea Evangheliei și abia atunci se va arăta cel fără de lege.

Apoi arată nimicirea Lui: pe care Domnul Isus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și îl va nimici cu strălucirea venirii Sale. După aceasta, explică cum se va arăta El (cel fără de lege): venirea Lui va fi după lucrarea Satanei, căci diavolul va imita întruparea lui Dumnezeu și Mântuitorul nostru. Și precum Domnul, arătându-se în fire umană, a creat mântuirea noastră, tot așa diavolul, primind un instrument vrednic de viclenia Lui, își va arăta lucrarea prin ea, amăgind oamenii nepăsători cu semne mincinoase, minuni și năluci de minuni. Iar apostolul, explicând de ce Dumnezeu, dintre toți, permite aceasta, a adăugat: pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și din această cauză Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2 Tesaloniceni 2:10-12). Domnul a spus același lucru și iudeilor: „ Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi” (Ioan 5:43). Îngerul spune și el aceasta, descoperindu-i lui Daniel: „El va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt și va îmbătrâni pe sfinții Celui Preaînalt și va socoti să desființeze vremurile și Legea; și vor fi dați în mâna Lui pentru o vreme, vremuri și jumătate de vreme. Și va ședea judecata și îi va lua puterea ca să nimicească și să nimicească cu desăvârșire.” Vedeți cum a expus Pavel clar ce a spus enigmatic îngerul?

Domnul, prevestind răzvrătirea împotriva sfinților, a spus: Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii până acum, nici nu va fi. Și dacă zilele acelea n-

ar fi scurtate, nimeni n-ar fi mântuit; dar, din pricina celor aleși, zilele acelea se vor scurta (Matei 24:21-22). Apoi, după ce a dat sfat sfinților Săi ucenici și, prin ei, tuturor oamenilor, să nu se lase înșelați de cuvintele celor care vor zice: Iată, Hristos este aici sau acolo (Matei 24:23), pentru că El nu se va descoperi în taină sau ascuns, ci deschis cu slavă, a adăugat: Atunci vor vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu putere și cu mare slavă; și va trimite pe îngerii Săi cu trâmbiță puternică și vor aduna pe aleșii Lui din cele patru vânturi, de la o margine a cerului până la cealaltă (Matei 24:30-31). Prevestind aceasta și lui Daniel, îngerul a adăugat la cele spuse:

[7:27-28] Împărăția, stăpânirea și măreția împărăției de sub tot cerul vor fi date sfinților Celui Preaînalt, și împărăția Lui este o împărăție veșnică și toate stăpânirile Îi vor sluji și Îi vor asculta. Iată sfârșitul cuvântului. Aceasta înseamnă: acesta este sfârșitul tuturor lucrurilor din această viață: toate împărățiile pământului vor avea sfârșit, dar împărăția veșnică va fi dată sfinților Celui Preaînalt, și ei, domnind, Îi vor asculta cu râvnă și Îi vor sluji, căci împărăția Lui este veșnică și nu are sfârșit. Prorocul, auzind aceasta, zice: Eu, Daniel, eram cuprins de o mare frică și de aceea gândurile mele nu se odihneau în mine, ci erau tulburate și mereu se învăluiau în neliniște, motiv pentru care o mare schimbare a venit peste fața mea. Totuși, nu am dezvăluit tainele care mi-au fost descoperite, ci le-am păstrat în inima mea.

Aceasta ne-a învățat fericitul Daniel, iar eu, lăsând acum deoparte acuzația evreilor, mă minunez foarte mult de anumiți învățători ai evlaviei, care au numit a patra fiară regatul macedonean [633] . Ei trebuie, mai întâi, să ia în considerare că a treia fiară avea patru capete, din care este clar evident că după moartea lui Alexandru regatul a fost împărțit în patru părți. Și apoi nu trebuie să pierdem din vedere faptul că a patra fiară avea în același timp zece coarne, iar cornul cel mic a smuls cele trei coarne care erau înaintea ei. Dar regatul lui Alexandru a fost primit de patru regi, și nu de zece. Și dacă, lăsând toate celelalte, mă întorc la sfârșit, atunci trebuie înțeles că după distrugerea celei de-a patra fiare, regatul va fi dat sfinților Celui Preaînalt; de aceea s-a așezat scaunul de judecată. Dar sfinții Celui Preaînalt nu au primit regatul după Antioh Epifan. Dacă fericiții Macabei [634] au dobândit o oarecare putere, nu a fost pentru mult timp. Iuda a comandat armata timp de trei ani, Ionatan timp de nouăsprezece ani, Simon timp de opt; și restul - mă tem că vorbind despre fiecare dintre ei aș putea prelungi discursul - după o scurtă perioadă de putere, fie au murit, fie, din anumite împrejurări, au fost lipsiți de comanda militară. Mai mult, nu toți erau sfinți, dar unii dintre ei se dedau viciilor. Și dacă, să presupunem, erau cu toții sfinți, atunci Irod, după ce i-a distrus, a fost declarat rege al întregii Iudei. Prin urmare, va fi adevărat ceea ce a fost spus de înger, că după zdrobirea acestui corn, împărăția, puterea și măreția împărăției de sub tot cerul vor fi date sfinților Celui Preaînalt, iar împărăția Lui o împărăție veșnică ? Căci toate acestea nu se aplică Macabeilor; nici măcar nu li s-a încredințat puterea regală [635] , ci, ca lideri militari, au cucerit și în curând și-au găsit sfârșitul. Prin urmare, prin a patra împărăție rămâne să înțelegem împărăția romană, deoarece la sfârșitul ei se vor ridica zece regi deodată, iar autorul a tot răul și învățătorul [în ea] va apărea ultimul, făcând și îndurând tot ce ni s-a revelat despre el în profeție. După răsturnarea Lui, se va descoperi venirea Dumnezeului și Mântuitorului nostru, va veni judecata tuturor oamenilor și se vor deschide cărțile - aceste aducere aminte a ceea ce a fost făcut în viață de fiecare. Trupul fiarei va fi dat

focului, adică cei care au luat stăpânirea de la suflet, au dat putere trupului și au fost conduși în viață de mintea trupească. Dar Judecătorul cel drept va da Împărăția sfinților, strigând: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită de la întemeierea lumii (Matei 25:34).

Fie ca El să ne dea tuturor să o primim prin harul și dragostea de omenire a Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care fie slava Tatălui și a Sfântului Duh în vecii vecilor! Amin.

COLECȚIE DE TEXTE ERETICE [636]

(25) [Despre Anticrist] Este necesar să adăugăm la cele spuse că, înainte de venirea Domnului, va veni distrugătorul de oameni, demonul fără de Dumnezeu, hoțul numelui lui Dumnezeu, îmbrăcat în fire umană. Și așa cum din vremuri străvechi [el] și-a însușit numele furat al lui Dumnezeu pentru sine și pentru complicii săi în răutatea sa și i-a inspirat pe oameni să-i dea onoruri divine în [persoana] idolilor făcuți de om, - tot așa, însușindu-și numele Domnului Hristos, va înșela, s-ar putea spune, pe toți, [și, de asemenea] îi va duce în înșelăciune pe mulți dintre cei care poartă venerabilul nume [637] , spunând că el este acel Hristos, a cărui venire au prezis-o dumnezeiești profeți în vestirile lor. Și îi va prinde pe cei ușor de prins, folosind în acest scop anumite minuni săvârșite prin înșelăciune. Mulți dintre profeții din Vechiul Testament au prezis acest lucru într-un mod voalat, dar dumnezeiescul Daniel a explicat-o mai pe deplin și mai clar. Și dacă vreunul dintre acestea necesită explicații, noi am făcut-o deja, interpretând întreaga profeție cuvânt cu cuvânt [638] . Și am tălmăcit ceea ce a scris dumnezeiescul Pavel către Tesaloniceni împreună cu celelalte epistole ale sale și, împotriva obiceiului, am vorbit pe larg despre Anticrist. Întrucât unii presupuneau că timpul venirii Domnului era aproape, dumnezeiescul apostol a învățat în mod necesar că mai întâi universul trebuie luminat de razele cunoașterii lui Dumnezeu, că ucenicii credinței trebuie să devină vizibili și că cei care contrazic trebuie separați de cei care cred și numai atunci trebuie să apară autorul minciunii pentru a-i denunța pe cei care nu au primit propovăduirea adevărului. Așa a zis Domnul către iudei: Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; și dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). Același lucru a fost spus de dumnezeiescul apostol: pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și pentru aceasta Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate spre mustrare să fie osândiți (2 Tes. 2:10-12). De aceea, tatăl și învățătorul răului va veni la cei care nu au crezut în propovăduirea adevărului [639] . Întrucât evreii, împotrivindu-se lui Dumnezeu, L-au răstignit pe Învățător ca ateu, cea mai mare denunțare a ticăloșiei lor va fi venirea Anticristului.

Domnul Hristos, Dumnezeul cel adevărat și Fiul Dumnezeului cel adevărat, prin natura sa aparentă S-a numit Fiul omului și om și rareori a fost numit Fiul lui Dumnezeu, dar demonul cel rău se va numi Dumnezeu cel mare. Aceasta i-a descoperit îngerul sfânt proorocului Daniel: și despre Dumnezeul părinților săi nu se va gândi, ci în locul lui îl va slăvi pe dumnezeul lui Maoim (11:37-38), adică se va numi Dumnezeu puternic și puternic. Totuși, cei care L-au răstignit pe Domnul pentru că S-a numit Fiul lui

Dumnezeu, când se va arăta Acesta, vor crede în El, dovedind prin aceasta că sunt vrăjmași ai adevărului, lucrători de minciuni. De aceea, Cel Atotînțelept a permis celui nelegiuit să se arate. Căci este evident că nu S-ar fi arătat dacă nu ar fi fost plăcut lui Dumnezeu.

Însă noi nu numim voința lui Dumnezeu un act, căci chiar și conform învățăturii înțelepților din afară [640], Dumnezeu nu este autorul răului. Nu El a fost cel care l-a făcut pe Cain un ucigaș atunci când nu l-a împiedicat să comploteze uciderea fratelui său. Nu El a fost cel care i-a pus pe copiii lui Iacov să-l vândă pe Iosif atunci când nu i-a oprit de la această intenție. Trebuie recunoscut că ei înșiși și-au folosit liberul arbitru pentru rău, iar Domnul cel atotînțelept a dovedit adevărul viselor lor prin viclenia lor [641] . De asemenea, El va permite Anticristului să apară pentru a-i dezvălui viclenia și a-i demasca pe evreii cu minți rele. Dar în curând Domnul îl va arunca în distrugerea finală și le va da evreilor un leac: El le va trimite pe Ilie Tișbitul, care va demasca înșelăciunea [a Anticristului] și va proclama venirea mântuitoare [a lui Hristos].

Vrăjmașul adevărului va imita în orice fel ceea ce s-a întâmplat la venirea Domnului și, alegându-și un vas omenesc vrednic de faptele sale, va face minuni mincinoase prin el, prinzând oameni. Dumnezeiescul apostol [Pavel] a vorbit clar despre aceasta în Epistola sa către Tesaloniceni: Vă îndemnăm, fraților, cu privire la venirea Domnului nostru Isus Hristos și la adunarea noastră la El: nu vă clătinați curând în minte, nu vă tulburați nici de duh, nici de cuvânt, nici de scrisoare ca de la noi, ca și cum ar veni ziua lui Hristos (2 Tes. 2:1-2). Prin aceasta, a arătat clar că erau înșelați de anumiți oameni care susțineau că apostolul învăța că venirea Domnului este aproape. De aceea, a interzis să fie înșelați nu numai prin cuvânt și Scriptură, ci și prin așa-numita ghicire profetică. Căci a exprimat aceasta, zicând: nu prin duh. Apoi a adăugat: „Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu și nu se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării; Care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este venerat; încât, ca Dumnezeu, șade în templul lui Dumnezeu, dându-se drept Dumnezeu (2:3-4). Apostolul numește însăși venirea Anticristului o cădere de credință, pentru că mulți, amăgiți de minunile care se vor întâmpla atunci, se vor depărta de adevăr și vor iubi minciuna. L-a numit omul păcatului și fiul pierzării, arătându-i natura și dezvăluind felurita eficacitate a păcatului. De asemenea, i-a arătat autocrația, aroganța și trufia, numindu-l potrivnic și unul care se înalță, spunând că nu numai că se va înălța mai presus de dumnezeii mincinoși, ci, ca Dumnezeu, va șade în templul lui Dumnezeu. Și numește bisericile templul lui Dumnezeu. Apoi le amintește tesalonicenilor de ceea ce a învățat de multe ori și spune: Nu vă amintiți că, când eram încă cu voi, vă spuneam aceste lucruri? Și acum știți ce-L oprește, ca să fie descoperit la vremea cuvenită (2:5-6). Adică, el s-ar fi arătat deja dacă harul lui Dumnezeu, care i-a rânduit venirea la timpul potrivit, nu l-ar fi împiedicat.

Căci taina fărădelegii lucrează deja (2:7). Prin aceste [cuvinte] el se referă la ereziile care erau reînviate atunci. Numai că [nu se va împlini] până când cel ce acum oprește nu va fi [luat] din cale (2:7), adică hotărârea lui Dumnezeu îi interzice să se arate. Căci, conform predestinației divine, Evanghelia trebuie propovăduită la toate neamurile [642] și numai atunci se va arăta el (Anticristul). Și atunci se va descoperi cel fără de lege, pe care

Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale și îl va nimici cu arătarea venirii Sale (2:8). Apostolul a arătat clar că Învățătorul, arătându-se îndată, va aduce pe nimicitor la inactivitate și îl va da chinurilor veșnice. Venirea Lui va fi după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreaptă a celor ce pier (2:9-10), căci nu va atrage pe toți la nimicire, ci numai pe cei ce au o inimă nestatornică și susceptibilă la amăgire.

[Apostolul] învață că [Anticristul] va accepta lucrarea lui Satan diavolul. Așa cum singurul Fiu al lui Dumnezeu i-a înzestrat pe sfinții proroci, pe sfinții apostoli și pe ceilalți sfinți cu darurile Duhului Atotsfânt și, devenind om, i-a dat firii pe care și-o luase nu un har anume, ci, după cuvântul apostolic, toată plinătatea Dumnezeirii locuia în ea (Coloseni 1:19), tot așa diavolul în alți oameni, pe care i-a convins să devină lucrători ai răului, a pus noi feluri de vicii și [unindu-se cu Anticristul] El însuși pe deplin, va arăta în el tot felul de viclenii. Apoi, apostolul numește și motivul permisiunii [a Anticristului]: și din acest motiv Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2:11-12).

Am fost învățați despre Anticrist prin Scriptura Divină. Am scris despre aceasta pe scurt pentru că, explicând [scrierile] profetului Daniel și apostolului [Pavel], aceștia au vorbit pe larg despre venirea Anticristului. Oricine dorește poate apela la alte indicii și, dacă lipsește ceva aici, să îl găsească acolo. De la oamenii purtători de Dumnezeu - mă refer la profeți, apostoli și urmașii lor - Biserica a împrumutat aceste dogme, necompunând fabule viclene [643] , neurmând raționamentul omenesc, ci crezând cuvintele lui Dumnezeu.

IOAN DIN DAMASC – EXPUNEREA CREDINȚEI ORTODOXE, IV, 26

26 (99) [Despre Anticrist] Este necesar să știm că Anticristul trebuie să vină. Deși Anticristul este oricine nu mărturisește că Fiul lui Dumnezeu a venit în trup (1 Ioan 2:22-23), că El este Dumnezeu desăvârșit și a devenit om desăvârșit fără a înceta să fie Dumnezeu, dar în sensul propriu și mai ales Anticristul este cel care va veni la sfârșitul veacului. Și de aceea este necesar ca Evanghelia să fie predicată mai întâi la toate neamurile, așa cum a spus Domnul [644] în mustrarea evreilor care s-au împotrivit lui Dumnezeu, și apoi El va veni. Căci Domnul le spune:

Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). Și apostolul [Pavel] a spus: pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și pentru aceasta Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună, pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate să fie osândiți (2 Tesaloniceni 2:10-12). Așadar, iudeii nu L-au primit pe Domnul Iisus Hristos, adevăratul Fiu al lui Dumnezeu și Dumnezeu, ci vor primi un amăgitor, care se va numi Dumnezeu. Că el se va numi Dumnezeu, îngerul care îl învață pe Daniel spune așa: „Cât despre dumnezeii părinților săi, nu va asculta” (Daniel 11:37). Și apostolul: Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu și nu se va descoperi omul

fărădelegii, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu și este închinat; „Așa că șade în templul lui Dumnezeu, dându-se drept Dumnezeu” (2 Tesaloniceni 2:2-4). Spunând: „ în templul lui Dumnezeu”, apostolul nu se referă la templul nostru, ci la cel iudeu din vechime. Căci nu va veni la noi, ci la iudei; nu pentru Hristos, ci împotriva lui Hristos și a creștinilor. De aceea este numit Antihrist.

Mai întâi, așadar, trebuie să se propovăduiască Evanghelia la toate neamurile, și apoi se va descoperi cel fără de lege, pe care Domnul îl va ucide cu cuvântul gurii Sale și- l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Și venirea Lui este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu toată amăgirea nedreptății pentru cei ce pier (2 Tesaloniceni 2:8-10). Așadar, nici diavolul însuși nu se va face om, așa cum Domnul S-a făcut om - Doamne ferește! Ci omul se va naște din curvie [645] și va lua asupra sa toată lucrarea Satanei; căci Dumnezeu, prevăzând stricăciunea viitoare a voinței sale, va îngădui diavolului să locuiască în el.

Deci, el se va naște, cum am spus, din curvie, va fi crescut în secret, apoi deodată se va răzvrăti, se va ridica și va domni. La începutul domniei sale, sau mai degrabă, al chinurilor sale, se va acoperi cu masca sfințeniei; dar când se va întări, atunci va prigoni Biserica lui Dumnezeu și va descoperi toată răutatea sa. Va veni cu semne și minuni mincinoase (2 Tesaloniceni 2:9), adică contrafăcute și neadevărate, iar pe cei ce au o minte slabă și nestatornică, îi va înșela și se va îndepărta de Dumnezeul cel viu, ca, dacă este cu putință, și cei aleși să se strice (Matei 24:24).

Atunci vor fi trimiși Enoh și Ilie Tișbitul. Ei vor întoarce inimile părinților la copii [646] , adică Sinagoga la Domnul nostru Iisus Hristos și la propovăduirea apostolică, și vor fi uciși de Anticrist [647] . Și Domnul va veni din cer, așa cum L-au văzut sfinții apostoli suindu-Se la cer, adică Dumnezeul desăvârșit și omul desăvârșit va veni, cu slavă și putere, și va ucide pe omul fărădelegii cu suflarea gurii Sale (2 Tesaloniceni 2:3, 8). Așadar, nimeni să nu aștepte pe Domnul de pe pământ, ci fiecare să-L aștepte din cer, după cum El Însuși a confirmat.

ANDREI AL CEZAREEI - INTERPRETAREA REVELAȚIEI SFÂNTULUI APOSTOL ȘI EVANGHELIST IOAN TEOLOGUL

[11:3-4] Voi da putere celor doi martori ai Mei, ca să proorocească o mie două sute șaizeci de zile, îmbrăcați în saci. Aceștia sunt cei doi măslini și cele două sfeșnice care stau înaintea Dumnezeului pământului.

Mulți dintre învățători credeau că acești doi martori, Enoh și Ilie, la sfârșit [al lumii] vor primi de la Dumnezeu timpul de profeție timp de trei ani și jumătate, desemnați prin o mie două sute șaizeci de zile. Îmbrăcându-se în sac, ei arată că toți cei care există atunci și sunt distrași de la seducția Anticristului vor fi vrednici de tânguire și plâns. Profetul Zaharia i-a arătat sub forma a două măsline și a două candele [648] , căci hrana pentru sfaturi inteligente este adusă de untdelemnul faptelor plăcute lui Dumnezeu.

[11:5-6] Și dacă vrea cineva să le facă rău, le iese foc din gura și-i mistuie pe vrăjmașii lor; și dacă vrea cineva să le facă rău, trebuie să fie omorât. Ei au putere să închidă cerul, ca să nu cadă ploaie pe pământ în zilele proorociei lor; au putere asupra apelor, ca să le prefacă în sânge și să lovească pământul cu tot felul de urgii, ori de câte ori vor.

Și dacă cineva vrea să-i jignească - o, minunat har divin! Căci se oferă o vindecare echivalentă unei răni. Așa cum falsul Hristos, posedând orice activitate diavolească, va fi cel mai glorios dintre toți vrăjitorii și înșelătorii în toate semnele și minunile false, tot așa Dumnezeu îi va înarma pe acești sfinți cu puterea semnelor și minunilor adevărate, astfel încât, prin oferirea adevărului și a luminii, să respingă falsitatea și întunericul și să-i convertească pe cei care au fost înșelați fie printr-un cuvânt instructiv, fie prin lovituri pedepsitoare: secetă, foc, schimbarea elementelor și altele asemenea, și să-l demasce pe înșelătorul însuși, fără să sufere ei înșiși nimic nici de la el, nici de la alții, până la sfârșitul predicii lor.

[11:7-8] Și când își vor isprăvi mărturia, fiara care se suie din Adânc va face război cu ei, îi va birui și îi va ucide și le va lăsa trupurile moarte în pietele cetății celei mari, care se numește duhovnicește Sodoma și Egipt, și unde a fost răstignit Domnul nostru.

După anunțarea plecării din ispită, fiara, adică Anticristul, va ieși din locurile întunecate și subterane ale pământului, în care diavolul a fost aruncat, cu permisiunea lui Dumnezeu, îi va ucide și le va lăsa trupurile neîngropate în același Ierusalim străvechi și ruinat în care Domnul a suferit. În acest oraș își va așeza împărăția și tronul împărătesc, asemenea lui David, al cărui fiu după trup a fost Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, pentru a dovedi prin aceasta că el este Hristosul, împlinind cuvintele profetice: Voi ridica cortul lui David care a căzut și voi ridica ce este ruinat (Amos 9:11), pe care iudeii rătăciți le acceptă și le leagă de venirea lui [649] .

[11:9-10] Și [multe] din popoare, din seminții, din limbi și din neamuri se vor uita la trupurile lor moarte timp de trei zile și jumătate și nu vor lăsa să le fie puse trupurile moarte în morminte. Și locuitorii pământului se vor bucura și se vor veseli și își vor trimite daruri unii altora, pentru că acești doi proroci i-au chinuit pe locuitorii pământului.

Ademeniți de minunile minunilor Anticristului și având scris cu neșters numele său în inimile lor, evreii și păgânii nu vor îngădui ca trupurile sfinte să fie îngropate și se vor bucura de eliberarea și eliberarea de pedepsele pe care le-au îndurat pentru propria lor zidire, nesocotind că Domnul pedepsește pe cine iubește: biciuiește pe orice fiu pe care îl primește (Evrei 12:6) și atrage la Sine cu brazde și frâu pe cei ce nu se apropie de El (Ps. 31/32:9), pentru ca măcar din nevoie să se întoarcă pe calea cea dreaptă de la care, fiind amăgiți, s-au abătut.

[11:11-12] Dar după trei zile și jumătate, duhul vieții de la Dumnezeu a intrat în ei și amândoi s-au ridicat în picioare. Și o mare frică a căzut peste cei ce se uitau la ei. Și au auzit un glas tare din cer, zicându-le: „Suiți-vă aici!” Și s-au suit la cer pe un nor. Cei ce au fost uciși timp de tot atâtea zile câte ani au fost ai profeției lor se vor sui din nou la cer, spre groaza și frica celor ce văd.

[11:12-13] Și vrăjmașii lor s-au uitat la ei. Și în ceasul acela s-a făcut un mare cutremur de pământ și a zecimea din cetate s-a prăbușit și șapte mii de oameni au fost uciși în cutremur.

Și chiar în ceasul acela s-a făcut un mare cutremur. - Poate că atunci cutremurul se va produce într-un mod sensibil; într-un sens spiritual, credem noi, semnifică trecerea șovăielii la fermitate și constanță. Căderea celei de-a zecea părți a cetății este căderea răutății, nepedepsiți prin răpirea lor, în timp ce unii vor fi mântuiți. Cele șapte mii care au pierit sunt cei care sunt atașați de timpul înșept al vieții prezente și nu așteaptă a opta - învierea [650] , prin care trebuie să fie uciși în Gheenă prin a doua moarte [651] , adică chinul veșnic. Și se poate ca cele șapte mii să fie evrei care s-au supus și au crezut în Anticrist.

[11:13] Ceilalți au fost cuprinși de frică și au dat slavă Dumnezeului cerurilor. Când cei răi vor fi pedepsiți și mucenicii lui Hristos vor fi slăviți, cei vrednici de mântuire Îl vor slăvi pe Dumnezeu…

[13:1] Și am stat pe nisipul mării și am văzut o fiară care se ridica din mare, având șapte capete și zece coarne; pe coarnele ei erau zece diademe și pe capete nume hulitoare. Alții au înțeles prin fiară o putere inferioară a lui Satan, având putere asupra celorlalți demoni, iar prin cel care se ridică din pământ după el, Anticristul. Metodie, Hipolit și alții iau fiara actuală drept Anticristul însuși, care se ridică din marea vieții, foarte tulburată și foarte agitată. Cele zece coarne cu diademe și cele șapte capete indică identitatea diavolului cu Anticristul însuși - căci aceasta se aplică și lui de sus - și, de asemenea, împărțirea împărăției pământești în vremurile din urmă în zece împărății și în a șaptea împărăție corespunzătoare acestei lumi, măsurată în șapte zile și, așa cum se va confirma mai jos, împărțită în șapte succesiuni. De aceea, Satan, care lucrează în el, este numit prințul acestui veac [652] . Numele sale blasfemiatoare sunt vizibile pe capetele sale, adică pe ajutoarele și slujitorii săi, căci nu au încetat să-L hulească pe Dumnezeu de la început până la arătarea marelui [și piosului] Constantin [653] , după care Iulian și Valens [654] au fost blasfemiatori ai lui Hristos .

[13:2] Fiara pe care am văzut-o era ca un leopard; picioarele lui erau ca ale unui urs și gura lui era ca gura unui leu. Leopardul semnifică împărăția grecilor, ursul pe cea persană și leul pe cea babiloniană; peste ei va domni Anticristul, care, venind ca rege roman, le va nimici stăpânirea când le va vedea degetele de lut [655] , ceea ce semnifică împărțirea slabă și precară a unei împărății în zece părți [656] .

Și balaurul i-a dat puterea lui [657] și o mare autoritate. Căci Satana, acest balaur imaginar, îi va da Anticristului toată puterea în semne și minuni mincinoase [658] pentru distrugerea celor neconfirmați .

[13:3] Și am văzut că unul dintre capetele lui era ca rănit de moarte, dar această rană de moarte fusese vindecată. Prin cuvintele „am văzut că unul dintre capetele lui era ca rănit de moarte ” indică fie că unul dintre prinții săi (αρχόντων), fiind ucis prin vrăjitoria și orbirea Anticristului, va fi arătat în mod fals că va învia, așa cum a făcut Simon Magul și a fost mustrat de apostolul suprem Petru, - fie că împărăția romană, suferind ca o moarte din cauza diviziunii, sub autocrația [Anticristului], precum [autocrația] lui Cezar August, va fi restaurată.

[13:3-4] Și tot pământul s-a mirat după fiară și s-au închinat balaurului, care dăduse putere fiarei. Și s-au închinat fiarei, zicând: „Cine este asemenea fiarei și cine poate să facă război cu ea?”

Și tot pământul a fost uimit. Minunea arătată în mod fals de Anticrist va fi atribuită diavolului care lucrează în el; prin el balaurul va fi venerat și prin el se va arăta celor orbiți în mintea lor ca înviind morții și făcând minuni.

[13:5-6] Și i s-a dat o gură care rostea hule și i s-a dat putere să lucreze timp de patruzeci și două de luni. Și și-a deschis gura să rostească hule împotriva lui Dumnezeu, ca să hulească Numele Lui, cortul Lui și pe cei ce locuiesc în cer. Patruzeci și două de luni arată că, cu permisiunea lui Dumnezeu, [el] va avea putere timp de trei ani și jumătate să hulească pe Dumnezeu și să-i amărească pe sfinți. Cortul lui Dumnezeu este locuirea Cuvântului în trup, adică întruparea și odihna în sfinți, asupra cărora, ca și asupra îngerilor, El își va îndrepta hula.

[13:7-8] I s-a dat să facă război cu sfinții și să-i biruiască. I s-a dat putere peste orice semințe, popor, limbă și neam. Și toți cei ce locuiesc pe pământ i se vor închina, ale căror nume nu sunt scrise de la întemeierea lumii în cartea vieții Mielului, care a fost junghiat.

Și I s-a dat stăpânire peste fiecare semințe și popor. El va exercita stăpânire peste fiecare semințe și popor, dar va domni numai peste cei ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții.

[13:9-10] Cine are urechi să audă. Cine duce în robie va merge în robie; cine ucide cu sabia trebuie să fie ucis cu sabia. Aici este răbdarea și credința sfinților.

Cel ce duce în robie, va merge și el în robie. Fiecare, spune el, va primi o răsplată corespunzătoare faptelor sale: astfel, cei care fac rău aproapelui lor vor fi captivați de diavol și vor fi supuși morții spirituale din sabia satanică [659] căci, așa cum spune marele Iacov [660] : de cine este biruit omul, de acela este înrobit (2 Petru 2:19). Cei ce au o credință curată, neîntunecată și o răbdare fermă în ispite nu vor fi șterși din cartea vieții.

[13:11] Și am văzut o altă fiară ieșind din pământ; și avea două coarne ca ale mielului și vorbea ca un balaur. Unii zic că această fiară este Anticristul, alții au crezut că este Satana, iar cele două coarne ale lui sunt Anticristul și prorocul mincinos. Dar dacă ei cred că și prorocul mincinos va veni în persoana lui, atunci ar fi potrivit să ia balaurul drept Satana, fiara care iese din mare drept Anticristul, iar fiara adevărată, după părerea fericitului Irineu, drept prorocul mincinos [661] . Ea iese din viața pământească murdară și are două coarne ca ale mielului, pentru a acoperi uciderea lupului ascuns [în el] cu pielea unei oi și, de asemenea, pentru că la început va încerca să aibă o imagine de evlavie. Fericitul Irineu spune așa despre aceasta:

„Vom spune despre purtătorul de arme, care este numit și prorocul mincinos, că vorbea ca un balaur. Lui i s-a dat puterea semnelor și a minunilor, pentru ca, înaintea Anticristului [662] , să-și pregătească calea spre pieire. Vindecarea rănii fiarei, spunem noi, este fie o unire aparentă pentru scurt timp a împărăției divizate, fie o restaurare rapidă de către Anticrist a stăpânirii lui Satan [distrusă de Crucea Domnului], fie o înviere imaginară a unui decedat dintre apropiații săi. Și va vorbi ca un balaur, căci va face și va spune ceea ce este caracteristic conducătorului răului [663] diavolului.” [13:12-13] El acționează înaintea lui cu toată autoritatea primei fiare și obligă întregul pământ și pe cei ce locuiesc în el să se închine primei fiare, a cărei rană de moarte a fost vindecată; și face semne mari, încât face chiar să coboare foc din cer pe pământ în fața oamenilor. Premergătorul falsului Hristos apostat va face totul prin magie și înșelăciune pentru a înșela oamenii, astfel încât Anticristul să fie acceptat ca Dumnezeu, ca creator glorificat al unor astfel de minuni și vrednic de slavă neîndoielnică, asemenea Botezătorului, care i-a adus pe credincioși la Mântuitorul: căci chiar și minciuna încearcă să imite adevărul pentru a înșela oamenii. Prin urmare, nu este deloc surprinzător că focul va fi vizibil ochilor înșelați, coborând din cer, întrucât știm din istoria lui Iov că, cu permisiunea lui Dumnezeu, prin acțiunea Satanei, focul s-a coborât din cer și i-a mistuit turmele (Iov 1:16).

[13:14] Și prin minunile pe care i s-a dat să le facă în fața fiarei, el înșală pe cei ce locuiesc pe pământ. El înșală, spune el, pe cei ce locuiesc neîncetat cu inima pe pământ; dar cei ce au dobândit o locuință în cer nu vor fi înșelați de sentimente, ei sunt pe deplin întăriți prin prezicerea venirii lui.

[13:14-17] Și a zis locuitorilor pământului să facă o icoană fiarei, care avea rana de sabie și trăia. Și i s-a dat să dea suflare icoanei fiarei, pentru ca icoana fiarei să vorbească și să facă să fie ucis oricine nu se închina icoanei fiarei. Și face ca toți cei mici și mari, bogați și săraci, slobozi și robi să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte; și nimeni să nu poată cumpăra sau vinde decât cel ce avea semnul acesta, numele fiarei sau numărul numelui ei.

Există povești conform cărora demonii vorbeau adesea prin magie prin imagini, statui, copaci, ape, prin Apollo [664] și alte [zeități] și chiar, poate, prin cadavre, așa cum le-a arătat Simon Magul romanilor în prezența marelui Petru, care a demascat înșelăciunea, arătând cum morții înviază prin cei pe care însuși apostolul îi înviase. Prin urmare, nu este nimic nepotrivit că purtătorul de arme al Anticristului, acționând cu ajutorul

demonilor, va face o icoană a fiarei, o va arăta în mod fals vorbind, va porunci ca cei care nu se închină la ea să fie bătuți și va încerca să impună tuturor semnul numelui pernicios al apostatului și înșelătorului pe mâna dreaptă pentru a împiedica săvârșirea de fapte drepte și bune, precum și pe frunte, pentru a-i învăța pe cei înșelați să fie îndrăzneți în înșelăciune și întuneric. Dar nu va fi primit de cei care au imprimat pe fețele lor lumina divină. Și va răspândi semnul fiarei peste tot: atât în cumpărare, cât și în vânzare, astfel încât cei care nu l-au acceptat au fost nevoiți să moară din lipsă de cele necesare vieții.

[13:18] Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci este numărul unui om; numărul ei este șase sute șaizeci și șase. Un studiu atent al numărului [665] , precum și al tuturor celor scrise despre el, va descoperi celor înțelepți și veghetori timpul ispitei. Dar dacă ar fi fost necesar să se știe care era numele lui, atunci, așa cum au spus unii învățători, cel care l-ar fi văzut l-ar fi descoperit. Dar harul divin nu a binevoit să aibă acest nume vătămător scris în cartea divină. Potrivit lui Hipolit și alții [666] , se pot găsi multe nume corespunzătoare acestui număr, atât proprii, cât și comune. Proprii: Lampetis (Λαμπ6τις), Titan (Theita), latină (Λατίίνος), Benedict (B6ν6δίκτος), care înseamnă „binecuvântat” (ούλογημένος), poate în imitația cu adevărat binecuvântatului Hristos Dumnezeul nostru. Substantive comune: un conducător rău (κακό; οδηγό;), un bătrân urător (τταλαιβασκάΐος), cu adevărat dăunător (αληθώς βλαβειρός), un miel nedrept (άμι ' ός άδικος). Acestea sunt numele cu care va fi numit, care își pune gloria în rușine, care s-a împotrivit seducției.

[14:6-7] Și am văzut un înger zburând prin mijlocul cerului, având Evanghelia veșnică, ca s-o vestească locuitorilor pământului și oricărui neam, oricărei seminții, oricărei limbi și oricărui popor. El zicea cu glas tare: „Temeți-vă de Dumnezeu și dați-I slavă, căci a venit ceasul judecății Lui. Și închinați-vă Celui ce a făcut cerul și pământul, marea și izvoarele apelor.”

Mijlocul cerului indică, în primul rând, înălțimea îngerului și, în al doilea rând, că îngerul care s-a arătat este ceresc și a fost trimis să ridice oamenii la cer, pentru a uni trupul Bisericii cu Hristos, Capul nostru. Evanghelia veșnică indică faptul că acest lucru a fost predeterminat de Dumnezeu de la începutul timpurilor. Temeți-vă de Dumnezeu, spune ea, dar nu vă temeți de Anticrist, care nu poate să distrugă sufletele odată cu trupul și, cu îndrăzneală, din cauza apropierii judecății și a pedepsei pentru cei vii, împotriviți-vă, căci a primit putere doar pentru puțin timp.

[14:8] Și un alt înger a urmat pe El, zicând: „A căzut, a căzut Babilonul cel mare, pentru că a adăpat toate neamurile din vinul [667] curviei sale!”. Conform înțelesului numelui Babilon, se numește tulburarea lumii [acum] și tulburarea vieții; și despre aceasta spune el că va cădea în curând sau va fi tăiat. Vinul mâniei curviei semnifică nebunia minții din

cauza idolatriei și, de asemenea, intoxicația din cauza oricărui păcat în general, pentru care, după cuvântul psalmului, Dumnezeu va nimici pe toți cei care săvârșesc curvie de la El (72/73:27). Când se va arăta Ierusalimul de sus [668] și cei răi vor fi condamnați la focul veșnic, atunci acest Babilon va cădea în cele din urmă și va fi distrus.

[14:9-10] Și un al treilea înger a urmat lor, zicând cu glas tare: „Dacă se închină cineva fiarei și icoanei ei și primește semnul ei pe frunte sau pe mână, va bea și el din vinul mâniei lui Dumnezeu, turnat neamestecat în paharul mâniei Lui și va fi chinuit în foc și pucioasă înaintea sfinților îngeri și înaintea Mielului.

Dacă, spune el, cineva se închină Anticristului fiaresc și rămâne la viața lui ticăloasă, proclamându-l zeu prin cuvânt sau faptă, așa cum este indicat de semnul primit pe frunte și pe mână, va bea împreună cu el paharul chinurilor, dizolvat, după o judecată dreaptă, și diluat nu cu recompense, ci cu felurite pedepse. Vinul mâniei se numește pedeapsa, care este rezultatul vinului impietății, îmbătându-l pe cel care îl bea; căci oricine păcătuiește în ceva, este pedepsit prin aceea.

[14:11] Și fumul chinului lor se va sui în veci de veci. Prin fumul chinului se înțelege fie suflarea celor chinuiți care se ridică de jos odată cu strigătul, fie fumul care vine din focul prin care sunt pedepsiți cei căzuți. Din faptul că fumul se ridică în veci de veci, vedem că chinul păcătoșilor este la fel de nesfârșit precum este veșnică fericirea celor drepți.

Și n-au odihnă nici ziua, nici noaptea cei ce se închină fiarei și icoanei ei și oricine primește semnul numelui ei.

Și nu vor avea odihnă nici ziua, nici noaptea. El menționează ziua și noaptea nu pentru că mersul veacului viitor, când păcătoșii nu vor avea odihnă, este determinat de soare, ci fie după obiceiul actual, vor măsura timpul după zile și nopți, fie pentru că prin „zi” se înțelege viața veșnică a sfinților, iar prin „noapte” chinurile păcătoșilor, care vor fi acceptate de toți cei care, prin faptele diavolului și blasfemia împotriva lui Hristos, au zugrăvit în ei înșiși chipul fiarei și și-au întipărit în inimile lor numele ei necinstit ca fiind onorabil.

[14:12] Aici este răbdarea sfinților care păzesc poruncile lui Dumnezeu și credința lui Isus.

Aici este răbdarea sfinților. Cei răi, spune el, vor fi supuși chinurilor veșnice în veacul viitor, dar sfinții de aici, în veacul care trece repede, care au răbdat și au împlinit poruncile lui Dumnezeu și au păstrat neclintit credința în Hristos, se vor bucura.

[16:10-11] Al cincilea înger a vărsat potirul lui peste scaunul de domnie al fiarei și Împărăția lui s-a făcut întuneric. Și și-au mușcat limbile de durere și au hulit pe Dumnezeul cerului pentru durerile și rănile lor și nu s-au pocăit de faptele lor.

Faptul că paharul va fi turnat pe tronul fiarei semnifică faptul că această mânie va cădea peste împărăția lui Antihrist, ca neluminată de soarele adevărului. Mușcătura limbii indică măreția bolii de care vor fi prinși cei înșelați de el, loviți de urgiile trimise de Dumnezeu, astfel încât, văzând minciuna Lui glorificată de ei ca Dumnezeu, se vor întoarce de la înșelăciune. Dar chiar și în acest caz, ei nu se vor întoarce la pocăință, ci la blasfemie. Dacă aceștia, când vor fi pedepsiți, se întorc la blasfemie, atunci cei care mai târziu vor fi loviți cu grindină de mărimea unui talant vor experimenta același lucru [669] . Iar demonii răi, folosind trupuri omenești ca instrumente, fiind loviți de sfinți, nu încetează să-i hulească pe cei care îi pedepsesc.

Trebuie să ne gândim ce ar trebui să gândim despre cei răi care sunt chinuiți în Gheena cea aprinsă: vor fi ei complet împiedicați prin această pedeapsă de răul inerent lor, astfel încât să se îndepărteze de el chiar și cu mintea și gândul lor, sau vor fi ei doar împiedicați să-și ducă la îndeplinire planurile lor rele, precum niște ticăloși ținuți în închisoare și lanțuri și împiedicați să-i defăimeze pe alții nu prin firea sufletului, ci prin necesitate? Eu, auzind despre chinul veșnic, nu pot să nu-l cred pe cel care spune aceasta din urmă. Dar, cunoscând despre bunătatea și compasiunea Lui (a lui Dumnezeu) neclintită, cred și sunt convins că El nu i-ar amenința niciodată și nu i-ar trăda la osânda veșnică pe cei vrednici de ea, dacă i-ar vedea pe cei condamnați pocăindu-se și urând răul pe care l-au iubit de bunăvoie; Căci ei sunt chinuiți de aceasta nu din necesitate, ci din propria lor alegere. Și dacă El, la rugămintea lui Moise, a acordat milă și l-a eliberat pe Faraon de pedeapsă [670] , deși știa că se va înmuia doar pentru timpul plăgilor, dar după aceea se va împietri din nou, atunci i-ar fi eliberat cu atât mai mult pe aceștia dacă ar fi văzut că vor fi purificați prin foc precum aurul, lucru pe care unii îl citează ca exemplu în acest sens [671] . Dar impuritatea se aderă la aur ca la o substanță neînsuflețită, dar oamenilor rațional le vine prin propria lor dorință sau, mai degrabă, este generată în ei înșiși. Prin urmare, cei care consideră bunătatea, prestiința și puterea lui Dumnezeu ca un obstacol în calea chinurilor veșnice să le adauge și dreptatea, care îl determină pe fiecare după vrednicia sa, și să nu se gândească la vreo schimbare în hotărârea divină.

Dar dacă nu vor aceasta, atunci, ca să nu se contrazică, să-i acuze și pe regii pământului. Căci știu mai dinainte că nu toți cei ce participă la lupte, la box, la alergare sau la curse de cai vor ieși învingători, ci numai unul va fi încoronat pentru fiecare fel de competiție, deși locul arenei este în mod egal accesibil tuturor. Și ceea ce este arena pentru concurenți, așa este pentru toți oamenii intrarea în lumea aceasta, căci a te naște sau a nu te naște nu depinde de puterea noastră, ci a ne strădui, a învinge demonii răi și a ajunge la fericirea veșnică - aceasta depinde de noi. Prin urmare, cei învinși, adică păcătoșii, se vor pocăi neapărat și vor plânge în zadar, după cuvântul psalmului: în iad cine se va mărturisi? (6:6), căci ajutorul Duhului Sfânt nu-i ajută pe cei condamnați, așa cum face acum. Credem că sensul anterior este indicat și în psalmul următor: Domnul nu va lăsa toiagul celor răi peste soarta celor drepți, ca nu cumva cei drepți să-și întindă mâinile spre nelegiuire (124/125:3), întrucât viața lor nu se poate amesteca cu viața celorlalți nu numai

prin diferența de chip și caracter, ci și prin fermitate și statornicie, ca nu cumva printr-un amestec al celor mai rele să se trezească în ei îngăduința în păcat și prin slăbiciunea cărnii și frica de schimbare să se diminueze bucuria, ci pentru a insufla o fermitate neclintită în Dumnezeu. - Întrucât discursul trebuie să atingă ceea ce a fost făgăduit, atunci vom merge în ordine.

[16:12] Al șaselea înger și-a turnat potirul peste marele râu Eufrat și apa lui a secat, ca să fie pregătită calea regilor de la răsărit. Prin permisiunea divină, râul Eufrat se va lipsi de apă, pentru a da trecere regilor păgâni ca să se distrugă unii pe alții și alte popoare, care, presupunem noi, se vor muta de la granițele sciților - locurile lui Gog și Magog, așa cum se spune mai departe în Apocalipsa [672] . Și poate că Anticristul, care vine din rădăcină evreiască, din țările răsăritene ale țării persane, unde semința lui Dan [locuiește], împreună cu alți regi și nobili care au moștenit numele regal, va traversa Eufratul și va aduce moartea fizică și spirituală asupra oamenilor: asupra unora - pentru credință și răbdare, iar asupra altora - pentru lipsă de curaj și slăbiciune.

[16:13] Și am văzut trei duhuri necurate, ca niște broaște, ieșind din gura balaurului, din gura fiarei și din gura proorocului mincinos. Văzând trei duhuri necurate ieșind din cei trei, el arată că vorbește separat despre diavol ca balaur, despre Anticrist ca fiară și despre prorocul mincinos, distinct de ei. Din ei, spune el, ies trei duhuri ca niște broaște, din cauza veninului, necurăției, murdăriei și înclinației duhurilor rele spre plăceri necurate. Prin poruncile diavolului, ale Anticristului și ale proorocului mincinos, semnificate prin forma gurii, ei vor arăta oamenilor, așa cum vom vedea mai departe, semne și minuni mincinoase.

[16:14] Aceștia sunt duhuri demonice care fac semne și se duc la împărații pământului întregului univers ca să-i adune la război în ziua cea mare a lui Dumnezeu Celui Atotputernic. Semnele neadevărate, spune el, făcute de demoni îi vor îndemna pe cei ce cred în ei la război împotriva zilei celei mari și prealuminoase a lui Dumnezeu, Judecătorului celor vii și al morților. În ziua aceea, cei care luptă împotriva lui Dumnezeu, fiind complet învinși, vor plânge în zadar, jelindu-și greșeala anterioară.

[16:15-16] Iată, Eu vin ca un hoț. Ferice de cel ce veghează și își păzește hainele, ca să nu umble gol și să-i vadă rușinea! Și i-a adunat la locul care în evreiește se cheamă Armaghedon.

A fi treaz și a-ți păstra hainele înseamnă a fi treaz și a te preocupa neîncetat de faptele bune, care constituie hainele sfinților; dar cel lipsit [de treabă] va fi cu siguranță rușinat ca gol și plin de rușine. Armaghedonul înseamnă dezmembrare și crimă [673] . În acel loc, credem noi, neamurile adunate și conduse de diavol vor fi măcelărite, căci el se desfătează în sânge omenesc. Din aceasta este clar și că lipsirea de hainele virtuții este o urâciune, întrucât știm din parabola Evangheliei că cel care nu le avea a fost dat afară din cameră [674] , și din zicala apostolică în care el (Pavel), vorbind despre nestricăciune,

spune: numai dacă noi, chiar dacă suntem îmbrăcați, nu vom fi găsiți goi (2 Cor. 5, 3), adică de faptele bune.

[17:1-3] Atunci a venit unul din cei șapte îngeri care aveau cele șapte potire și mi-a zis: „Vino să-ți arăt judecata desfrânatei celei mari, care șade pe multe ape, cu care împărații pământului au desfrânat și locuitorii pământului s-au îmbătat cu vinul desfrânării ei.” Și m-a dus în Duhul în pustie. Și am văzut o femeie șezând pe o fiară stacojie, care avea șapte capete și zece coarne, plină de nume de hulă.

Unii au luat această desfrânată drept Roma antică, așezată pe șapte dealuri; iar cele șapte capete ale fiarei care o purta erau considerate a fi cei șapte mai răi dintre toți regii, care au persecutat Biserica de la Domițian la Dioclețian. Noi însă, călăuziți și în conformitate cu succesiunea evenimentelor, credem că desfrânata este numită împărăția pământească în general, ca și cum ar fi reprezentată într-un singur trup, sau cetatea care va domni chiar până la venirea Anticristului. Căci fosta Romă a fost lipsită de puterea sa regală cu mult timp în urmă; cu excepția cazului în care presupunem că demnitatea ei de odinioară îi va reveni. Dar dacă admitem acest lucru, atunci cetatea care domnește acum va fi distrusă, căci apostolul spune: Femeia pe care ai văzut-o este cetatea cea mare care domnește peste regii pământului (Apocalipsa 17:18). Dar despre aceasta, dacă Dumnezeu ajută, vom vorbi mai târziu. Acum este necesar să explicăm ce trebuie înțeles prin deșert, în care cel care a văzut aceasta a fost condus de Duhul. Prin deșert, în sens spiritual, înțelegem orice cetate sau comunitate numeroasă și populată, mustrată de Dumnezeu pentru intoxicație spirituală, adulter și alte crime similare. Este posibil să interpretăm aceasta și altfel: că Apostolul Ioan, în contemplarea duhovnicească, a văzut pustiirea desfrânatei menționate, reprezentată sub forma unei femei, după înclinația și slăbiciunea ei spre păcat. Șezând pe o fiară stacojie, pentru că, după faptele ei rele, se sprijină pe diavol, care se bucură de crimă și sânge, și astfel, în blasfemia împotriva lui Dumnezeu, devine ajutor al apostatului. Căci fiara însăși și înfățișarea ei stacojie servesc drept indiciu al severității, cruzimii și predispoziției la crimă.

Vom afla mai târziu, cu ajutorul lui Dumnezeu, despre semnificația celor șapte capete și a celor zece coarne, de la îngerul divin.

[17:4] Femeia era îmbrăcată în purpură și stacojiu și împodobită cu aur, pietre scumpe și perle.

Femeia era îmbrăcată în purpură și stacojiu. Acestea sunt atributele și simbolurile autocrației peste tot; din același motiv era împodobită cu pietre prețioase și perle.

Și ținea în mână un pahar de aur, plin de urâciuni și de necurățiile curviei ei. Paharul arată dulceața faptelor rele înainte de a fi gustate, iar aurul este comoara lor. După cum cineva a spus despre Iov că a băut ocara ca apa (Iov 34:7), tot așa și aici se arată că ea urmează răul nu de dragul săturii, ci din sete de pierzarea ei. De aceea și-a înmulțit

urâciunile, adică faptele urâte lui Dumnezeu, cu care societatea iubitoare de păcat se îmbată, gustând ca o băutură dulce beția urâtă a păcatului și a întinăciunii curviei.

[17:5] Și pe fruntea ei era scris un nume: „Tainã, Babilonul cel Mare, mama desfrânatelor și a urâciunilor pământului.” Semnul de pe frunte arată nerușinarea nedreptății, plinătatea păcatelor și încurcătura inimii. Ea este mamă, căci în cetățile de sub stăpânirea ei, ea duce la desfrânare spirituală, dând naștere la fărădelegi care sunt urâte înaintea lui Dumnezeu.

[17:6-7] Am văzut femeia beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Isus; și când am văzut-o, m-am mirat cu mare uimire. Și îngerul mi-a zis: „De ce te miri? Îți voi spune taina femeii și a fiarei care o poartă, care are cele șapte capete și zece coarne.

În multe scripturi se poate observa că orașele primesc nume în funcție de faptele și viața lor. De aceea, Babilonul antic este numit o desfrânată veselă, adică un oraș care se bucură de desfrânare este stăpâna vrăjitorilor. Și despre Ierusalimul antic se spune: aveai o față de desfrânată (Ieremia 3:3), iar fosta Roma din Epistola lui Petru este numită Babilon (1 Petru 5:13). Mai corect, „atât Babilon, cât și desfrânată” este numit orașul care a avut putere sub perși și, în general, orice alt oraș care se bucură de crimă și sânge.

Așadar, văzând una dintre ele (cetățile) pângărită cu sângele sfinților, evanghelistul [675] s-a îngrozit foarte tare, dar a aflat de la înger că cetatea care avea puterea împărăției universale va suferi la sfârșitul ei din cauza nelegiuirii - fie că este vorba de cetatea suverană a perșilor, fie de Roma antică, care se întorsese la puterea sa de odinioară, fie de cea nouă, sau, dacă cineva poate înțelege, împărăția în general, care este luată, așa cum s-a spus mai sus, pentru un singur trup. Căci știm că în fiecare dintre ele s-au săvârșit diverse crime și s-a vărsat sângele sfinților, deși nu în aceeași măsură - într-una mai mult, în alta mai puțin. Și cine, de exemplu, va măsura sângele martirilor din vremea lui Dioclețian încoace, sau chinurile lor în Persia? Și despre ce s-a întâmplat în secret sub Iulian [676] și despre ce s-a întreprins împotriva creștinilor în noua Romă în timpul arianismului, cititorii știu din istorie.

[17:8] Fiara pe care ai văzut-o era și nu mai este și se va sui din abis și va merge la pierzare. Această fiară este Satana, care, fiind ucis de Crucea lui Hristos, va învia la sfârșit [al lumii] și va lucra prin semne și minuni mincinoase prin Anticrist pentru a respinge Crucea. De aceea el era și a lucrat înainte de Cruce și nu mai este, deoarece a fost slăbit de chinurile mântuitoare și lipsit de puterea pe care o avea asupra neamurilor prin idolatrie. Dar la sfârșit [al lumii] va veni în felul pe care l-am arătat, după ce S-a înălțat din abis, sau de acolo unde a fost condamnat [677] și unde demonii scoși de Hristos l-au rugat să nu-i trimită, ci în porci [678] ; sau va ieși din viața prezentă, care se numește abis la figurat, din cauza adâncurilor păcătoase ale vieții, zdruncinată și agitată de vânturile patimilor. De aici va ieși și Anticristul, care îl are pe Satana în el, ca să distrugă oamenii, pentru a primi în curând distrugerea în secolul viitor.

Și cei ce locuiesc pe pământ, ale căror nume n-au fost scrise în cartea vieții de la începutul lumii, se vor uimi, văzând că fiara era și nu mai este și totuși se va arăta. Din cauza minunilor mincinoase, spune el, cei ce nu sunt scriși în cartea celor veșnic vii și care n-au studiat-o conform prezicerilor lui Hristos se vor uimi de venirea fiarei; se vor uimi, reflectând și asupra modului în care și-a primit din nou puterea de dinainte.

[17:9] Aici este mintea care are înțelepciune. Întrucât, spune el, se spune duhovnicește, atunci este nevoie și de înțelepciune duhovnicească pentru înțelegere.

[17:9-10] Cele șapte capete sunt șapte munți pe care șade femeia și șapte împărați.

Cele șapte capete și cei șapte munți, credem noi, semnifică în special cele șapte locuri care le-au întrecut pe celelalte în puterea și tăria lor lumească, în care, după cum știm, în diferite momente a fost stabilit un regat lumesc. Primul dintre acestea a fost regatul Asiriei, al doilea în Ecbatana, stăpânirea mezilor, al căror rege Arbaces, așa cum se spune, l-a ucis pe Sardanapal, regele Asiriei; după el, în Babilon, Nebucadnețar a stabilit puterea caldeenilor, după înfrângerea cărora regatul persan a fost stabilit în Susa de către Cirus, iar după distrugerea sa de către Alexandru, regatul macedonean. Apoi, în Roma antică, după primii săi regi și consuli, sub Cezar August, monarhia romană a atins omnipotența, susținută de regi nelegiuiți până la Constantin cel Mare. Acesta este, credem noi, sensul celor șapte regi, deoarece diferența de gen nu interferează în niciun fel cu identitatea gândirii, deși cele șapte capete sunt de gen feminin, cei șapte munți de gen neutru, iar cei șapte regi de gen masculin. În Scriptură, numele sunt date foarte adesea într-un mod complet indiferent - nume masculine în loc de nume feminine și invers, ca de exemplu: Efraim - o junincă care împunge [679] , și în alt loc: Efraim - ca un porumbel ... fără inimă (Osea 7:11), și după [Ioan] Teologul: trei mărturisesc pe pământ: duhul, apa și sângele; și acești trei sunt de acord într-unul (1 Ioan 5:8), și după Solomon: țapul, cocoșul și regele [care vorbește oamenilor] (Proverbe 30:31-32). Astfel, cele șapte capete semnifică cetăți, cei șapte munți - șapte state, uneori depășind restul pământului nu prin poziția locului și a populației, ci prin demnitatea slavei; în același sens, așa cum am spus, el numea și prin regi fie locurile celebre pentru scaunul regal, fie pe primii regi din fiecare loc indicat anterior, desemnând prin numele lor regatul corespunzător, cum ar fi: prin numele lui Ninus - regatul asirian, Arbaces - medul, Nebucadnețar - babilonianul, Alexandru - macedoneanul, Romulus - romanul antic și noul - Constantin.

[17:10] Dintre care cinci au căzut, unul este, iar celălalt nu a venit încă, și când va veni, nu va fi pentru mult timp. Prin numele celor cinci împărați care au căzut dintre cei șapte, fericitul Ipolit înțelege veacurile [680] , dintre care cinci au trecut deja, al șaselea, în care apostolul a văzut aceasta, încă continuă, iar al șaptelea, care urmează celor șase veacuri, nu a venit încă și, când va veni, nu va dura mult. Dacă acceptăm părerea fericitului Irineu, că, așa cum au fost create cele șapte zile [681] , și cele șapte ceruri și cei șapte îngeri care predomină asupra celorlalți [682] , atunci interpretarea noastră va părea acceptabilă celor care ascultă: cele șapte împărății sunt cele care au fost de la începutul lumii până acum; cinci dintre ele au căzut deja, al șaselea, în timpul căruia s-a făcut revelația, a fost în Roma antică, al șaptelea care nu a venit încă este noua Romă. Ar fi bine [exact], conform cuvântului, să considerăm stăpânirea Babilonului universal ca fiind continuă, până la

venirea Anticristului, [adică] domnia unei singure cetăți, iar ultima [a opta împărăție], din cauza chinurilor Anticristului, nu va continua mult în comparație cu împărățiile anterioare, care au domnit până la cinci sute o mie de ani [fiecare]. Deși orice calcul al anilor este nesemnificativ în comparație cu împărăția viitoare și nesfârșită a sfinților.

[17:11] Iar fiara, care era [și] nu mai este, este [a opta și] dintre cei șapte și se va duce la pieire. Fiara este Anticristul; el este al optulea, pentru că după cele șapte împărății se va ridica ca să amăgească și să pustiască pământul. Și este dintre cei șapte , pentru că s-a arătat dintr-una din aceste împărății; nu va veni din niciuna dintre popoarele menționate, ci, ca rege al Romei, se va arăta ca să distrugă și să piardă pe cei ce i se supun, iar după aceasta el însuși va merge în iadul chinurilor.

[17:12] Cele zece coarne, pe care le-ai văzut, sunt zece împărați, care n-au primit încă împărăție, ci vor primi putere împărătească împreună cu fiara timp de un ceas. Și Daniel a văzut zece coarne înaintea Anticristului, dintre care cel blestemat a smuls complet trei și le-a supus pe celelalte. Un ceas indică fie scurtarea timpului, fie o parte a anului, adică revoluția soarelui de trei luni, după care se vor supune Anticristului ca lider al lor.

[17:13-14] Aceștia au un gând și vor da puterea și stăpânirea lor fiarei. Aceștia se vor război cu Mielul, și Mielul îi va birui, căci El este Domnul domnilor și Împăratul împăraților; și cei chemați, aleși și credincioși sunt cu El.

Ei au un gând. Și într-adevăr, căci nimeni nu poate sluji la doi stăpâni (Matei 6:24). De aceea, cei ce sunt uniți într-o unanimitate rea și se supun Anticristului se vor împotrivi [adevăratului] Hristos. Dar Mielul lui Dumnezeu junghiat pentru noi, întrucât odată cu întruparea Lui nu au fost nimicite toate împărățiile și stăpâniile, le va birui pentru a-i include pe cei aleși în Împărăția Lui.

[17:15-18] Și mi-a zis: „Apele pe care le-ai văzut, unde șade desfrânata, sunt popoare, mulțimi, neamuri și limbi. Și cele zece coarne, pe care le-ai văzut la fiară, acestea o vor urî pe desfrânată, o vor pustii, îi vor mânca carnea și o vor arde cu foc. Căci Dumnezeu le-a pus în inimă să facă voia Lui, să facă o singură voință și să dea Împărăția lor fiarei, până se vor împlini cuvintele lui Dumnezeu. Și femeia pe care ai văzut-o este cetatea cea mare, care domnește peste împărații pământului.

Și mi-a zis: „Apele pe care le-ai văzut, unde șade desfrânata, sunt oameni, mulțimi, neamuri și limbi.” Din moment ce îngerul a explicat acest lucru, este cu totul inutil să-l examinăm în detaliu. Dar mi se pare uimitor cum vrăjmașul și răzbunătorul, diavolul, va ajuta cele zece coarne guvernate să se ridice și să se înarmeze împotriva lui Hristos Dumnezeul nostru, care iubește bunătatea și virtutea, și, de asemenea, să pustiască cetatea populată care s-a îndepărtat de poruncile divine și s-a supus seducției lui și, asemenea fiarei, să se sature cu sângele lui. Este, de asemenea, uimitor cum cel care consideră pustiirea un motiv de bucurie și distrugerea cărnii omenești hrana lui și care se bucură întotdeauna de conflicte și certuri, își va da consimțământul pentru cele zece coarne apostate. Presupunerea, însă, că femeia văzută semnifică o cetate mare, având

putere asupra regilor pământului, face probabilă prezicerea suferințelor împărăției de atunci.

55. [Despre un alt înger care anunță căderea

Babilon și despre glasul ceresc care poruncește

[să fugă din oraș și să lase tot ce era plăcut înainte]

[18:21-24] Și un înger puternic a luat o piatră ca o piatră mare de moară și a aruncat-o în mare, zicând: „Așa va fi dărâmat Babilonul, cetatea cea mare, și nu va mai fi găsit. Glasul harpelor, al cântăreților, al flautiștilor și al trâmbițelor nu se va mai auzi în tine. Nu va mai fi niciun lucrător, nici vreun meșteșugar în tine. [Și vuietul pietrelor de moară nu se va mai auzi în tine; și lumina candelei nu va mai străluci în tine.] Și glasul mirelui și al miresei nu se va mai auzi în tine, căci negustorii tăi erau oamenii mai mari ai țării și prin vrăjitoria ta au fost amăgite toate neamurile . Și în ea se va găsi sângele proorocilor și al sfinților și al tuturor celor ce sunt uciși pe pământ.

Căderea Babilonului va fi la fel de rapidă precum piatra de moară se scufundă în mare; și va fi atât de bruscă încât nu va mai rămâne nicio urmă a ei. Acest lucru este indicat de lipsa și dispariția celor care cântă la harpă, flaut și altele asemenea. Motivul este că, prin cântecul ei dulce și magia ei otrăvitoare, ea a înșelat toate națiunile și că sângele profeților și al altor sfinți a fost vărsat în ea. Prin toate acestea, probabil, se înțelege Babilonul cel rău al Persiei, căci în diferite momente și până în prezent a vărsat sângele multor sfinți și s-a bucurat constant de magie și înșelăciune. Și, prin urmare, să fie obiectul dorinței și rugăciunii noastre ca, pentru aroganța ei față de Hristos și slujitorii Săi, să primească pedeapsa prezisă. Însă se pare că acest raționament este într-un fel contrazis de ceea ce spuneau vechii învățători ai Bisericii, care se refereau la aceste preziceri la Babilonul roman, deoarece a patra fiară, împărăția romană, avea zece coarne, din care a crescut unul, dezrădăcinând trei și înrobindu-le pe celelalte, va veni ca rege roman sub pretextul de a aranja, reînnoi și întări guvernarea lor, dar în realitate - pentru a provoca devastarea lor completă. Prin urmare, nu va păcătui împotriva acesteia cel care va înțelege prin ea (Babilon), așa cum s-a menționat anterior, o împărăție, ca și cum într-un singur trup ar domni de la început mai mult timp și ar vărsa cu adevărat sângele apostolilor, profeților și martirilor. Căci, așa cum se spune: o singură față, o singură armată și o singură cetate, deși componentele fiecăreia dintre ele se schimbă, deci o singură împărăție, în ciuda faptului că este împărțită și distribuită între multe cetăți și locuri.

[19:17] Și am văzut un înger stând în picioare în soare și a strigat cu glas tare către toate păsările care zboară prin mijlocul cerului.

Și îl considerăm pe acest înger ca fiind unul dintre cei mai înalți [îngeri], deoarece le poruncește celorlalți să se bucure de pedepsirea păcătoșilor și de înăbușirea păcatelor.

Îngerii sunt numiți păsări datorită vitezei și înălțimii zborului lor pentru îndreptarea și instruirea noastră, căci împlinirea voinței divine constituie pentru ei hrană care imită pe Hristos. Ei se înalță în mijlocul cerului, pentru ca urcușul în el și bucuria prezisă să fie accesibile oamenilor îngeri [683] , întrucât mijlocirea lor servește ca o treaptă de urcuș pentru cei de jos. Prin urmare, prin ei sfinții vor fi răpiți pentru a-L întâmpina pe Domnul [684] .

[19:18] Zburați, adunați-vă la marea cină a lui Dumnezeu, ca să mâncați trupurile împăraților, trupurile oamenilor puternici, trupurile căpitanilor, trupurile cailor și ale celor ce stăteau pe ei, trupurile tuturor, slobozi și robi, mici și mari.

Zburați, adunați-vă la marea cină a lui Dumnezeu. Dorința principală a lui Dumnezeu, numită „buna plăcere a Lui și cină dorită a Lui”, este, în primul rând, ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului (1 Timotei 2:4) și ca toți să vină la pocăință (2 Petru 3:9) și, în al doilea rând, ca cei care o merită să primească pedeapsa. De aceea, Hristos a numit voia Tatălui hrana Lui [685] . Aici este numită cina lui Dumnezeu, căci oamenii primesc fie împărăția, fie pedeapsa pe care fiecare a meritat-o pentru faptele sale. Prin devorarea cadavrelor se arată distrugerea tuturor lucrurilor trupești și dispariția numelor conducătorilor de pe pământ. Caii sunt menționați nu pentru că se vor ridica [și vor fi judecați], ci pentru a desemna prin ei fie bărbații care sunt iubitori de femei, fie pe cei care sunt în puterea răutății, fie pe amândoi. Apostolul îi numește călăreți pe cei care sunt primii în rău, lucru pe care îl explică în continuare, spunând: slobozi și robi, atât mici, cât și mari; căci îi numește liberi și mari pe cei care au păcătuit mult și de bunăvoie, iar sclavi și mici pe cei care au păcătuit mai puțin, fie din ignoranță, fie din vârstă, fie din necesitate.

[19:19] Și am văzut fiara și împărații pământului și oștirile lor adunate ca să facă război împotriva Celui ce ședea pe cal și împotriva oștirii Lui. Pe cei ce luptă cu diavolul, deși sunt o parte mai mică în comparație cu forțele îngerești și oamenii îngeri, El i-a numit la plural „oștiri” din cauza diversității și varietății păcatelor, iar pe urmașii lui Hristos, numai ei, „oștiri” din cauza unității voinței lor, care se străduiesc să-I placă lui Dumnezeu.

[19:20] Și fiara a fost prinsă, și împreună cu ea prorocul mincinos care făcuse semne înaintea ei și cu care amăgise pe cei ce primiseră semnul fiarei și se închinaseră icoanei ei.

Și fiara a fost prinsă, și împreună cu ea și prorocul mincinos. Deși ei, împreună cu regii și prinții ascultători de ei, s-au împotrivit Mântuitorului Hristos, amândoi au fost învinși: Anticristul și prorocul mincinos, care făceau semne și minuni pentru o primire mai împlinită a înșelătorului, au fost prinși și îmbrățișați de mânia lui Dumnezeu.

Amândoi sunt aruncați de vii în iazul de foc care arde cu pucioasă. Poate că nu vor suferi aceeași moarte, dar cei ce sunt uciși într-o clipă din ochi vor fi condamnați la a doua moarte în iazul de foc [686] . După cum cei despre care apostolul [Pavel] a spus că, fiind vii, se vor schimba brusc într-o clipă din ochi (1 Corinteni 15:52), vor merge la judecată,

tot așa, dimpotrivă, acești doi adversari ai lui Dumnezeu nu vor merge la judecată, ci la condamnare. Pe baza cuvintelor apostolului că Anticristul va fi ucis de duhul buzelor dumnezeiești (2 Tesaloniceni 2:8) și pe baza spusei unui anumit învățător că vor rămâne în viață chiar și după uciderea Anticristului, unii interpretează acest lucru diferit. Noi afirmăm că cei vii sunt cei binecuvântați de Daniel [687] , iar aceștia doi (Anticristul și profetul mincinos), după ce Dumnezeu le va tăia puterea, vor fi aruncați în focul Gheenei în trupurile lor nestricăcioase, ceea ce va fi moarte și crimă pentru ei prin porunca divină a lui Hristos.

[19:21] Ceilalți au fost uciși de sabia celui ce ședea pe cal, care ieșea din gura lui; și toate păsările s-au săturat de trupurile lor moarte.

Există două morți: una este despărțirea sufletului de trup, cealaltă este aruncarea în Gheenă. Aplicând-o celor care luptă cu Anticristul, credem, nu fără temei, că prima moarte, cea trupească, îi va lovi din sabia sau porunca lui Dumnezeu, iar a doua va urma; și acest lucru este corect! Dacă nu este așa, atunci ei, împreună cu cei care i-au înșelat, vor fi părtași la a doua moarte, chinul veșnic.

Înțelegem aici saturația cu cadavre în același sens care era avut și înainte. Și, de asemenea: precum Dumnezeu le-a spus unora prin Isaia: „ Mi-au fost o povară” (Isaia 1:14), așa și pentru sfinți orice mișcare trupească este neplăcută, grea și dezgustătoare.

[20:1-3] Și am văzut un înger coborându-se din cer, având cheia adâncului și un lanț mare în mână. A apucat balaurul, șarpele acela vechi, care este diavolul și Satana, l-a legat pentru o mie de ani și l-a aruncat în adânc, a închis-o și a pecetluit-o, ca să nu mai amăgească neamurile, până se vor împlini cei o mie de ani. Dar după acestea trebuie să fie dezlegat pentru puțină vreme.

Aici [apostolul] povestește despre răsturnarea diavolului, care a avut loc în timpul suferințelor Învățătorului, când el, care se considera puternic, a fost legat de Hristos Cel Atotputernic [688] , Dumnezeul nostru, și, după ce ne-a eliberat pe noi, prada Lui, de sub puterea Lui, L-a condamnat să ne arunce în abis. Acest lucru este evident din faptul că demonii L-au rugat să nu [îi] trimită în abis [689] . Și faptul că a fost legat este dovedit de distrugerea idolatriei, distrugerea templelor păgâne, epuizarea sângelui jertfelor și răspândirea și cunoașterea la nivel mondial a voinței divine. Marele Irineu spune că la venirea lui Hristos, diavolul a aflat pentru prima dată că este condamnat la abis și la Gheena de foc. Prin urmare, prin cele spuse mai sus, cred că se poate înțelege condamnarea diavolului de către Hristos. Prezentându-l pe îngerul care slujește în această condamnare, el arată că diavolul este mai puțin puternic chiar și decât puterile slujitoare și, prin urmare, în zadar s-a răzvrătit împotriva puterii Stăpânului a toate. Pentru înțelegerea noastră, el a numit acțiunea care leagă și menține puterea sa lanț.

Este mai rezonabil să înțelegem o mie de ani nu ca pe un număr de ani, ci să-i considerăm fie ca pe mai mulți ani, fie ca pe un număr perfect; căci acele mii despre care David a

spus: cuvântul pe care l-a poruncit pentru o mie de generații (Ps. 104/105:8) sunt considerate multe doar ca număr, dar nu în zeci de sute. Acest număr poate însemna mulți ani, pentru ca Evanghelia să fie propovăduită în toată lumea și semințele evlaviei să prindă rădăcini în ea; poate însemna și un număr perfect, pentru că, părăsind viața pruncilor sub lege, vom ajunge cu toții la un om desăvârșit, la măsura staturii plinătății lui Hristos (Efeseni 4:13). Așadar, o mie de ani se numește timpul de la întrupare [a Fiului lui Dumnezeu] până la venirea Anticristului. Fie că este așa, așa cum am interpretat-o noi, fie că zișii o mie de ani sunt de zece ori o sută, cum cred unii, sau chiar mai puțini decât atât, aceasta este cunoscută numai de Dumnezeu, care știe cât timp este de folos pentru voi îndelunga Lui răbdare și continuarea vieții noastre. După acest timp, întregul univers va fi tulburat de Anticrist, care conține în sine acțiunea șefului răului, revărsând râuri din răutatea sa otrăvitoare asupra oamenilor, căci știe despre inevitabilitatea pedepsei sale.

[20:4] Și am văzut niște tronuri, și au șezut pe ele, și le-a fost încredințată judecata. Am văzut sufletele celor ce au fost decapitați pentru mărturia lui Isus și pentru cuvântul lui Dumnezeu, și care nu se închinaseră fiarei, nici icoanei ei, și nu primiseră semnul ei pe frunțile lor , nici pe mâinile lor. Și au trăit și au împărățit cu Hristos o mie de ani.

Sfinților apostoli li s-au dat deja tronuri de învățătură [690] din care neamurile au fost luminate; acestea le vor fi date, după făgăduința divină, și în veacul viitor, spre osândirea celor care au lepădat propovăduirea Evangheliei, așa cum spune David despre aceasta: acolo s-au suit semințiile, semințiile Domnului, martorii lui Israel. Și mai departe: acolo sunt tronuri puse pentru judecată (Ps. 121/122:4-5). Iar celorlalți sfinți mucenici care au suferit pentru Hristos și au lepădat semnul fiarei imaginare sau icoana apostaziei ei, li se va da judecata, adică puterea de a judeca, prin care încă judecă, după cum știm, pe demoni, întrucât împreună cu Hristos au fost glorificați chiar până la sfârșitul veacului prezent, sunt onorați ca regi și prinți pioși și arată putere dată de Dumnezeu împotriva oricărei boli trupești și obsesii demonice.

Și faptul că diavolul, Antihrist și prorocul mincinos au în comun atât acțiuni, cât și nume, este evident din faptul că fiecare dintre ei este numit fiară. Căci, așa cum șarpele sau Satana pare să aibă șapte capete și zece coarne cu același număr de coroane, tot așa și fiara care iese din mare, adică Antihrist, apare într-o formă similară. În distrugerea celor înșelați, prorocul mincinos dezvăluie și el aceeași voință, activitate, putere și rațiune. Cei mântuiți de această distrugere vor domni în modul prezis împreună cu Hristos până la a doua Sa venire, după care vor primi și mai multe făgăduințe divine.

APLICAȚIE

***

Alături de celebra lucrare a lui Ipolit al Romei „Despre Hristos și Antihrist”, „Predica despre sfârșitul lumii, despre Antihrist și despre a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos”, atribuită lui, a supraviețuit până în zilele noastre, deși a fost ulterior recunoscută ca un fals. În compoziția sa generală, această lucrare duplică celebra lucrare a lui Ipolit,

chiar până la punctul de a fi o copie directă, dar diferă în stil prin stilul său bombastic și pretențios. În plus, include mai multe idei care nu au fost acceptate de Biserica Ortodoxă. Cu toate acestea, această lucrare a fost populară, a fost copiată și tradusă activ în limbile europene. Era, de asemenea, bine cunoscută în Rusia, după cum o demonstrează numeroasele liste cu traducerile sale slave. După schisma Bisericii Ruse de la mijlocul secolului al XVII-lea, vechii credincioși au recurs adesea la ea în polemici cu Patriarhia Moscovei și autoritățile centrale („Antihriștii nikonieni”).

Printre lucrările bisericești pe această temă, această lucrare nu poate fi numită deosebit de nouă și originală. Autorul a acumulat opiniile acelei părți a Bisericii în care misticismul și tot felul de extreme au înflorit. Venirea Antihristului este descrisă de Pseudo-Hipolit ca o revoltă în lume (sau chiar ca o invazie a lumii) a forțelor demonice. „Fiul pierzării” nu va fi altul decât Satana, care i-a condus pe Adam și Eva în păcat și de atunci a continuat să dăuneze rasei umane. În „zilele din urmă”, imitând întruparea lui Hristos, el se va „descoperi”, va apărea ca un om care se străduiește pentru o împărăție pământească. Primii care îl vor recunoaște pe Satana-Antihrist vor fi evreii, seduși de virtuțile sale prefăcute și, de asemenea, înșelați de înrudirea sa imaginară cu el, căci se va preface că s-a născut dintr-o femeie evreică (care, între timp, va fi o Fecioară falsă, o „femeie necurată”). Proclamat rege de către evrei, Anticristul va restaura pentru ei templul antic din Ierusalim și, pentru o vreme, va crea aparența dominației lor mondiale, dar în cele din urmă îi va trăda și îi va arunca ca pe niște gunoi. Adevăratul sprijin al Satanei întrupat sunt demonii, care, la fel ca el, au luat formă umană, precum și „hoardele de spirite fără trup”. Împreună cu ei, va stăpâni pământul timp de șapte ani (adică „ultima săptămână” a Cărții Profetului Daniel), până când va fi învins prin apariția lui Hristos. Aceasta este, în termeni generali, intriga acestei opere.

În unele capitole se simte influența celebrului „Cuvânt” al lui Efrem Sirul. Pseudo-Hipolit împrumută de acolo descrierile domniei Anticristului, lista virtuților sale ostentative și a atrocităților pe care le-a comis, răspunsul său nemilos la cererea poporului de a-i salva de foame și sete, precum și detalii despre vremea „marii întristări”. Împrumuturile de la Efrem arată că această lucrare a apărut nu mai devreme de secolul al V-lea. O altă limită de timp poate fi considerată secolul al IX-lea, când este menționată în „Biblioteca” sa (202) de către Patriarhul Constantinopolului, Fotie (d. 897). Unii cercetători datează apariția lui Pseudo-Hipolit în momentul creării Imperiului Musulman (secolele VII-VIII), în care creștinii din acea vreme vedeau un prototip sau chiar începutul împărăției Anticristului.

Textul este prezentat conform ediției: Ipolit al Romei. Operele. Numărul 2. Academia Teologică din Kazan, 1899. Traducerea slavă este publicată în cartea: Nevostruev K. M. Cuvântul Sfântului Ipolit despre Anticrist. În traducerea slavă conform listei secolului al XII-lea. Moscova, 1868.

CUVÂNTUL PREA FERICITULUI HIPOLIT, EPISCOPUL [691] ȘI MARTIRUL, DESPRE SFÂRȘITUL LUMII, ȘI DESPRE ANTIHRIST [692] ȘI DESPRE A DOUA VENIRE A DOMNULUI NOSTRU ISUS HRISTOS

(1) Fericiții profeți au fost ochi pentru noi. Într-adevăr, ne-au prezentat o explicație a tot ceea ce este misterios - atât despre viață, cât și despre manifestarea și venirea Duhului Sfânt. De asemenea, au raționat despre ceea ce nu exista încă și, prin urmare, au predeterminat pentru toate generațiile ulterioare contemplarea și activitatea de cea mai mare importanță; au anunțat, de asemenea, apariția în lume în trup a lui Dumnezeu [693] , Care S-a născut din Preacurata Născătoare de Dumnezeu și apoi a crescut, a interacționat cu oamenii și a trăit [cu ei]; [au anunțat și] mărturia Lui în botez și regenerarea viitoare pentru toți oamenii prin spălarea regenerării (Tit 3:5), și toată abundența minunilor, și binecuvântata suferință de pe cruce și batjocura pe care a îndurat-o din partea iudeilor, și îngroparea Lui, și coborârea în iad [694] , și înălțarea, și, de asemenea, eliberarea sufletelor care erau din veșnicie, călcarea în picioare a morții, învierea Lui dătătoare de viață din morți și transformarea întregii lumi, și înălțarea și înălțarea la cer și voia Duhului, de care apostolii au fost încredințați și, în sfârșit, a doua venire, care va descoperi totul. Într-un cuvânt, numindu-se văzători, ei au prevestit și au prezis [toate acestea] mai dinainte.

(2) Din acest motiv ne-au arătat ziua sfârșitului, care va fi în vremurile de pe urmă; arătarea apostatului și înșelăciunea oamenilor; începutul și sfârșitul împărăției Sale; venirea Judecătorului, viața celor drepți și pedeapsa păcătoșilor - toate acestea le-au mai spus, pentru ca noi, ca fii ai Bisericii, ținând minte toate acestea în fiecare zi și ceas, să știm că nici o iotă , nici o frământătură nu va trece din aceasta (Matei 5:18), așa cum a arătat Cuvântul mântuitor în acest caz. Prin urmare, este necesar ca voi toți să vă deschideți ochii inimilor și urechile sufletului și să primiți cuvântul pe care urmează să-l rostim. Vă voi pune astăzi înainte o narațiune plină de toată frica și groaza, și anume, despre sfârșit, adică despre înșelăciunea întregii lumi de către vrăjmaș și diavol, și după aceasta - despre a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos.

(3) De unde, așadar, iubitorilor lui Hristos, să încep, la ce să mă dedic și cu ce să-mi încep discursul? Ce mărturie să aduc în confirmarea cuvintelor mele? Desigur, pe aceia despre care am început să vorbim: pe aceștia trebuie să-i aducem, mai ales ca martori vrednici de încredere și care să confirme sensul cuvintelor noastre, și apoi și învățătura apostolilor, în special profeția, cum ei pretutindeni, ca o trâmbiță, vestesc ziua sfârșitului tuturor lucrurilor vii. Căci ei înșiși au prezis mai dinainte ceea ce nu se întâmplase încă și au lămurit uneltirile și vicleșugurile oamenilor răi care urmau să apară. Să-l aducem, așadar, ca prim martor pe profetul Isaia, care ne învață despre vremea sfârșitului [lumii]. Ce spune el? Țara voastră este pustie, cetățile voastre sunt arse de foc, țara voastră este mistuită de străini înaintea voastră; fiica Sionului va fi lăsată ca un cort într-o vie, ca o cămară de zarzavat într-o grădină, ca o cetate asediată (1:7-8).

(4) Din același motiv, ne îndreptăm cuvântul și către al doilea martor. Către care? Ascultați pe Osea, care proclamă cu glas tare aceasta: „În zilele acelea, Domnul va aduce asupra lor un vânt arzător din pustie, le va seca venele și le va nimici izvoarele și toate izvoarele iubite vor pieri. Pentru că s-au împotrivit lui Dumnezeu, vor cădea loviți de sabie și cele însărcinate vor fi sfâșiate” (13:15-14:1). Cine este acest vânt arzător din pustie , dacă nu Anticristul, care va nimici și va seca venele de apă și roadele pomilor în

zilele [descoperirii] Sale, pentru că oamenii au poftit lucrările Lui. Tocmai de aceea îi va nimici și ei (oamenii) Îi vor sluji în necurăția Lui.

(5) Observați acordul dintre profet și profet. Învățați și de la altul care vorbește la fel. Într-adevăr, și Amos a profețit în deplină concordanță cu privire la același lucru: „Așa vorbește Domnul", spune el, „ pentru că ați lovit pe săraci cu pumnii și ați luat daruri alese de la el, ați zidit case, dar nu le puteți locui, ați plantat vii frumoase, dar nu le puteți bea vinul - aceasta pentru că [Eu] am învățat multă nelegiuire din partea voastră - voi, care i-ați înșelat pe cei drepți, ați primit daruri și i-ați alungat pe săraci de la ușă. De aceea, chiar și omul înțelept va tace în vremea aceea, pentru că vine o vreme rea (5:11-13) [695] . Familiarizează-te, dragule, cu răutatea oamenilor din acea vreme, cum vor jefui case și ogoare, luând chiar și dreptatea de la cei drepți. Toate acestea pentru ca atunci când se va întâmpla ceea ce este prezis, să poți vedea că sfârșitul este deja aproape. Așadar, ai ajuns să cunoști înțelepciunea profetului și revelația a ceea ce se va întâmpla în acele zile. Toți profeții, așa cum am spus deja mai sus, nu numai că au clarificat ceea ce trecuse de mult, dar, în același timp, au profețit clar ce se va întâmpla în vremurile de mai târziu.

(6) Dar nu vom prezenta discursul tuturor profeților în cuvintele lor [originale], ci după ce am menționat unul, vom trece acum la ceea ce urmează să discutăm. Ce mai spune Mica? Așa vorbește Domnul despre profeții care înșeală pe poporul Meu, care își rod dinții și propovăduiesc pacea, dar dacă cineva nu le pune nimic în gură, îi declară război. De aceea, noaptea va fi pentru voi în loc de vedenie și întuneric în loc de ghicire; soarele va apune peste profeți și ziua se va întuneca peste ei. Atunci văzătorii se vor rușina și ghicitorii vor fi înrudiți . (3:5-7) Aceste lucruri vă spunem mai dinainte, ca să înțelegeți necazul și neliniștea care va fi în vremurile de pe urmă, și vorbirea oamenilor unii cu alții, și invidia, și ura și cearta, neglijarea păstorilor față de oile lor și vrăjmășia poporului față de preoți.

(7) Așadar, toți vor acționa după voia lor, iar copiii își vor pune mâna pe părinți; soția își va trăda soțul până la moarte, iar soțul își va aduce soția, ca vinovată, în fața instanței; stăpânii vor fi despoți inumani față de slujitorii lor, iar slujitorii vor nutri un spirit de neascultare față de stăpânii lor; nimeni nu va simți respect pentru părul gri al bătrânului și nimeni nu va compătimi frumusețea tinereții. Templele lui Dumnezeu vor fi transformate în case obișnuite și peste tot va urma distrugerea bisericilor; Scripturile vor fi neglijate, iar cântecele vrăjmașului vor fi cântate peste tot [696] . Curvia, adulterul și sperjurul vor umple pământul, iar vrăjitoria, magia și divinația le vor urma rapid și puternic. În general, din partea celor care vor părea doar a fi creștini, se vor ridica profeți falși, apostoli falși, vrăjitori, distrugători, ticăloși care se înșală unii pe alții, adulteri, desfrânați, extorcători, oameni lacomi, sperjurători, calomniatori, urându-se unii pe alții. Păstorii vor fi ca lupii; preoții vor iubi minciunile; călugării vor avea o pasiune pentru lucrurile lumești; bogații vor fi pătrunși de un spirit străin de milă; conducătorii nu vor ajuta săracii; cei puternici își vor lua generozitatea; judecătorii îi vor lipsi pe cei drepți de dreptate și, orbiți de daruri, se vor înclina de partea nedreptății.

(8) Și ce vom spune despre oameni, când însuși elementele își vor pierde rânduiala lor obișnuită? [Atunci vor fi] cutremure în fiecare cetate; foamete în fiecare țară; tunete neobișnuite și fulgere înfricoșătoare, care vor mistui locuințele și câmpurile; vânturi nesuferite, care vor zgudui pământul și marea peste măsură; sterilitate a solului; vuietul mării și o confuzie insuportabilă din cauza distrugerii sufletelor și a oamenilor; semne în soare, semne în lună; abateri ale stelelor [de la cursul lor]; tumult al neamurilor; nestăvilirea aerului; căderi de grindină pe toată fața pământului; ierni tulburi; înghețuri nesuferite; căldură neașteptată; fulgere neașteptate; incendii neașteptate; și, într-un cuvânt, plâns și vaiete ale întregului pământ, lipsit de mângâiere. Din cauza creșterii fărădelegii, dragostea multora se va răci (Matei 24:12). Având în vedere agitația și confuzia din toate acestea, Domnul universului strigă prin evanghelist, zicând: Luați seama să nu vă lăsați amăgiți. Căci mulți vor veni în numele Meu, zicând: „Eu sunt Acela!" și vremea este aproape; nu vă duceți după ei. Dar când veți auzi de războaie și de tulburări, nu vă tulburați, căci acestea trebuie să se întâmple mai întâi; dar sfârșitul nu este îndată. (Luca 21:8-9) Să ne lăsăm pătrunși de cuvântul Mântuitorului, așa cum El ne învață spre confirmarea noastră neîncetată: Luați seama să nu fiți amăgiți. Căci mulți vor veni în numele Meu, zicând: „Eu sunt Acela!"

(9) Și într-adevăr, după ce S-a înălțat la Tatăl, s-au ridicat cei care au zis: „Eu sunt Hristosul", precum Simon Magul și alții ale căror nume nu este timp să le amintim. De aceea, în ultima zi a morții, vor trebui să se ridice din nou Hristoși falși, acești oameni care vor zice: „Eu sunt Hristosul". Și vor rătăci pe mulți și mulți oameni vor fugi de la răsărit la apus și de la miazănoapte la mare, zicând: „Unde este Hristosul aici? Unde este Hristosul acolo?" Dar, plini de gânduri false și necitind cu atenție Scripturile, ci gândindu-se doar la ceea ce este greșit, vor căuta numele și, în același timp, nu-l vor putea găsi. Căci aceasta trebuie să se întâmple mai întâi (Luca 21:9), și numai în astfel de împrejurări trebuie să se arate fiul pierzării, adică diavolul.

(10) Mai mult, teologii-apostoli, în timp ce afirmă venirea Domnului Iisus Hristos, fiecare în parte prezintă dovezi despre acești oameni fără de lege și corupți și descriu clar faptele lor rele. În primul rând, Petru, acea întăritură a credinței, pe care Hristos Dumnezeu L-a numit fericit, acel învățător al Bisericii, primul ucenic, care ține cheile împărăției [697] , a fost primul care ne-a insuflat [aceasta], zicând: „Să știți mai întâi de toate că în zilele din urmă vor veni batjocoritori, umblând după poftele lor" (2 Petru 3:3) și că vor fi printre voi învățători mincinoși, care vor băga erezii nimicitoare (2 Petru 2:1). Ioan Teologul, favoritul lui Hristos, este de acord cu el, strigă: „ Fiii diavolului sunt cunoscuți " (1 Ioan 3:10); și acum s-au arătat mulți anticriști, dar nu mergeți după ei" (1 Ioan 2:18); „ Nu dați crezare oricărui duh, căci mulți proroci mincinoși au ieșit în lume" (1 Ioan 4:1). Apoi Iuda, [fratele] lui Iacov, spune ceva asemănător: „ În vremurile din urmă vor fi batjocoritori, care vor umbla după poftele lor nelegiuite. " (Iuda 1:18-19) Aceștia sunt cei ce se hrănesc pe ei înșiși fără frică. Ați aflat, așadar, unanimitatea teologilor și a apostolilor și acordul învățăturii lor.

(11) În cele din urmă, ascultați-l pe Pavel, care vorbește cu îndrăzneală și le demască clar: „ Păziți-vă de lucrătorii răi, păziți-vă de tăierea împrejur (Filipeni 3:2); luați seama ca nimeni să nu vă prăpădească prin filozofie și amăgire deșartă (Coloseni 2:8); luați

seama să umblați cu prudență, căci zilele sunt rele (Efeseni 5:15,16). Cine va avea deci o scuză dacă, auzind despre toate acestea în Biserică, pe baza [cuvintele] profocilor, apostolilor și a Domnului Însuși, nu este în același timp pătruns de grija pentru sufletul său, pentru vremea morții și pentru ceasul când trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos."

(12) După ce am terminat discursul nostru despre sfârșitul [lumii], vom trece acum la discutarea a ceea ce am intenționat să vorbim în continuare [698] . În acest caz, vom aduce în prim-plan un martor vrednic de încredere, și anume, profetul Daniel, care a tălmăcit visul lui Nebucadnețar și, făcând acest lucru [pentru totdeauna] - de la începutul împărățiilor până la sfârșitul [lumii] - și a prezentat o explicație a adevărului tuturor celor care doresc să urmeze calea neclintită. Ce spune profetul? El i-a anunțat clar lui Nebucadnețar [următoarele]: Tu, împărate, ai văzut aceasta: și iată că o icoană mare stătea înaintea ta. Capul ei era de aur curat, brațele și umerii ei erau de argint, pântecele și coapsele ei erau de aramă, picioarele ei erau de fier, picioarele ei erau parțial de fier, parțial de lut. [Ai] privit-o până când o piatră s-a desprins din munte, fără ajutorul unor mâini, și a lovit icoana, picioarele ei fiind de fier și de lut, și le-a zdrobit complet. Atunci totul s-a cutremurat: lutul, fierul, arama, argintul și aurul s-au făcut ca pleava din arie vara; un vânt puternic le-a luat și nu s-a mai găsit loc pentru ele. Și piatra care lovise chipul s-a făcut ca un munte mare și a umplut tot pământul . (2:31-35)

(13) Adăugând la acestea și viziunile lui Daniel, vom face o interpretare generală a amândurora și vom arăta cum viziunile profetului, pe care le avusese Nebucadnețar mai înainte, se potrivesc și sunt adevărate. Și profetul vorbește astfel: „ Eu, Daniel, m-am uitat și iată că cele patru vânturi ale cerurilor băteau asupra mării celei mari; și patru fiare mari au ieșit din mare, diferite una de alta. Prima era ca o leoaică și aripile ei erau ca ale unui vultur. M-am uitat până când i-au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ și a stat în picioare pe picioarele unui om și i s-a dat o inimă de om. Și iată, o a doua fiară, ca un urs, stătea de o parte și avea trei coaste în gură, între dinți: [i s-a spus: „ Scoală-te și mănâncă multă carne "] [699] . M-am uitat înapoia lui și iată că o a treia fiară semăna cu un leopard; pe ea avea patru aripi de pasăre și fiara avea patru capete. După aceste lucruri, m-am uitat și iată că o a patra fiară era înfricoșătoare, cumplită și puternică; dinții ei erau de fier și ghearele ei erau de aramă; mânca, sfărâma și călca în picioare ce mai rămăsese. Era diferită de toate fiarele dintâi și avea zece coarne. M-am uitat atent la coarne și iată că un alt corn, unul mic, a ieșit din mijlocul lor; și trei din cele dintâi coarne au fost smulse dinaintea feței lui. Și iată că în cornul acela erau ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri măreațe . (7:2-8)

(14) Întrucât aceasta, rostită în mod misterios de profet, poate părea greu de înțeles pentru altul, nu vom ascunde nimic din aceasta de cei sănătoși la minte. Vorbind despre prima fiară - leoaica care se ridică din mare - Daniel desemnează regatul babilonian care exista atunci în lume - capul de aur al chipului. Cuvintele: și aripile lui ca ale unui vultur [înseamnă] că regele Nebucadnețar s-a înălțat și s-a mândru înaintea lui Dumnezeu. Apoi, spune el, aripile i-au fost smulse - [aceasta înseamnă] că slava i-a fost luată. De fapt, a fost izgonit din regatul său. Iar cuvintele: a stat pe picioarele unui om și i s-a dat o inimă

de om [înseamnă] că, după ce a cunoscut aceasta ca om, s-a pocăit și L-a lăudat pe Dumnezeu. Așadar, am arătat asemănarea primei fiare.

(15) Și iată, după leoaică, profetul vede o a doua fiară, ca o ursoaică, care erau perșii. Într-adevăr, după babilonieni, perșii au prevalat. Și prin cuvintele: a văzut trei coaste în gura lui , el a indicat trei popoare - perșii, mezii și babilonienii, care tocmai după aur arată argintul în statuie. Iată, am explicat și a doua fiară. Apoi a treia fiară - un leopard, care erau grecii. Într-adevăr, după perși, Alexandru cel Mare a început să domnească, după ce l-a ucis pe Darius: pe statuie acest lucru este arătat în bronz. Prin cuvintele: patru aripi de pasăre și patru capete avea fiara , el a arătat cel mai clar cum regatul lui Alexandru era împărțit în patru părți. De fapt, avea patru capete - aceste patru regate care s-au răzvrătit împotriva lui. Și când Alexandru a murit, el și-a împărțit de fapt regatul în patru părți. Așadar, am vorbit și despre a treia [fiară].

(16) Apoi, spune el, a patra fiară, cumplită, înfricoșătoare și puternică, cu dinți de fier și gheare de aramă. Cine este aceasta, dacă nu împărăția romanilor? Este acel fier prin care toate împărățiile care au precedat-o vor fi comprimate și [datorită căruia] stăpânirea va fi stabilită peste tot pământul. Și ceea ce ne rămâne de explicat mai departe din tot ce a văzut profetul sunt tălpile picioarelor chipului, care erau parțial de fier, parțial de lut și ambele erau amestecate. Sub cele zece degete de la picioare ale chipului, i-a arătat în secret pe cei zece regi care s-au ridicat din ea; aceștia sunt cei pe care i-a referit Daniel. [Eu] m-am uitat la fiară și iată că avea zece coarne și iată că un altul a ieșit ca o ramură și a smuls trei din primele coarne . În acest caz, se arată că ramura de coarne nu este altul decât Anticristul, intenționând să restabilească împărăția evreilor. Cele trei coarne pe care intenționează să le smulgă din rădăcină indică trei împărății: egipteană, libiană și etiopiană, pe care le va distruge în competiție militară. După ce va lua în stăpânire toate aceste [împărății] și va deveni un tiran teribil și crud, va persecuta și va alunga pe sfinții peste care se va ridica.

(17) Vedeți cum i-a explicat Daniel lui Nebucadnețar împărțirea regatelor, cum a arătat înfățișarea chipului în toate contururile ei. Ați aflat cum el a prefigurat urcarea celor patru fiare din mare. Au mai rămas fapte mai particulare ale Anticristului - nu vă vom ascunde nici acestea și, pe cât posibil, vom proclama pe baza profeților și a Scripturilor [700] înșelăciunea întregului pământ și venirea sa fărădelegii.

(18) Prin faptul că Domnul Iisus Hristos S-a arătat în trup dintr-o Fecioară curată și [în acest scop] El Însuși a ales semința lui Iuda și a venit din ea, [Sfânta Scriptură] a arătat originea [Sa] regală, în conformitate cu cuvintele lui Iacov, care, binecuvântând, i-a zis fiului său: Iuda, frații tăi te vor lăuda. Mâinile tale vor fi pe spatele vrăjmașilor tăi; fiii tatălui tău ți se vor închina. Iuda este un luptător de leu; din iarbă, fiule, s-a ridicat, S-a culcat, a dormit ca un leu și ca un luptător. Cine-L va ridica? Nici prinț nu se va depărta din Iuda, nici conducător de la picioarele lui, până când nu-i va veni soarta și el va fi nădejdea neamurilor (Gen. 49:8-10). Luați aminte la cuvintele lui Iacov, spuse lui Iuda și împlinite în Domnul. Patriarhul spune același lucru cu privire la Anticrist. Într-adevăr, așa cum a profețit despre Iuda, așa a profețit despre fiul său Dan. Iuda a fost al patrulea fiu al său; Dan a fost și el fiul său, dar al șaptelea [701] . Și ce a proclamat el despre el?

Fie ca Dan șarpele care șade în cale și mușcă călcâiul calului (Geneza 49:17). Și cine a fost șarpele, dacă nu înșelătorul de la început, despre care se vorbește în Biblie, care a înșelat-o pe Eva și l-a împiedicat pe Adam?

(19) Desigur, cele spuse trebuie confirmate de un număr mare [de mărturii] și nu le vom refuza în acest caz. Adevărul este că el (Anticristul) se va naște în semința lui Dan și va deveni dușman, întrucât este un tiran, un rege, un judecător teribil și un diavol [702] . Tocmai asta spune profetul: Dan își va judeca poporul, ca una dintre semințiile lui Israel (Gen. 49:16). Dar cineva va obiecta că acestea s-au spus despre Samson, care a venit din semința lui Dan și și-a judecat poporul timp de douăzeci de ani. Dar în Samson acest lucru s-a împlinit doar parțial, dar se va împlini pe deplin în Anticrist. Căci și Ieremia vorbește într-un mod similar: De la Dan se aude vuietul cailor lui rapizi; de nechezatul puternic al armăsarilor lui se cutremură tot pământul (8:16). Și din nou Moise spune: Dan este o barcă de leu, care aleargă din Basan (Deut. 33:22). Dar ca cineva să creadă în mod greșit că aceasta este spusă despre Mântuitor, să fie atent la următoarele. Dan, spune [Moise], este o sclipire de leu, numind semința descendentă din Dan, în care se va naște diavolul. Într-adevăr, așa cum Hristos a venit din semința lui Iuda, tot așa din semința lui Dan va veni Anticristul. Și așa cum Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a fost prezis ca un leu datorită slavei sale împărătești, tot așa Scriptura l-a prezis și pe diavol ca un leu datorită naturii sale tiranice și violente.

(20) Într-adevăr, în toate, înșelătorul dorește să fie ca Fiul lui Dumnezeu. Hristos este leu, leu și Antihrist, Hristos este regele cerului și al pământului, iar Antihrist va fi și el rege pe pământ. Mântuitorul S-a arătat ca un Miel; tot așa se va arăta ca un miel, deși în interior va fi lup. Mântuitorul a venit în lume tăiat împrejur, tot așa se va arăta tăiat împrejur. Hristos a trimis apostoli la toate neamurile, tot așa își va trimite apostolii mincinoși. Hristos și-a adunat oile risipite, tot așa va aduna acel popor evreu risipit. Domnul le-a dat celor care cred în El Crucea cea scumpă și dătătoare de viață, tot așa va da semnul Său. Domnul S-a arătat în formă de om și tot așa va veni în formă de om. Hristos a venit dintre evrei și se va naște printre evrei. Hristos și-a arătat trupul ca un templu și l-a restaurat a treia zi; va restaura și templul de piatră din Ierusalim. Toate aceste trucuri seducătoare ale sale, pe baza a ceea ce vom arăta, vor fi clare pentru toți cei care ne vor asculta cu atenție.

(21) În Scripturi sunt arătate două arătări ale lui Hristos și Mântuitor. Mai mult, prima, după trup, a fost lipsită de glorie pentru că S-a arătat smerit. Tot așa și a doua Sa venire este anunțată în slavă, când va veni din cer cu puterea îngerilor și cu slava Tatălui. Prima Sa venire l-a avut ca premergător pe Ioan Botezătorul; dar a doua, când va veni în slavă, îi va arăta pe Enoh, Ilie și Ioan Teologul. Luați în considerare, așadar, dragostea Domnului pentru omenire, cum va avea grijă și va avea milă de neamul muritorilor în vremurile din urmă, cum nici atunci nu ne va lăsa fără proroci, ci îi va trimite pentru învățătura și asigurarea noastră și, de asemenea, pentru ca noi să fim atenți la venirea adversarului, așa cum a prezis și Daniel. Căci spune: Și va întări legământul pentru mulți timp de o săptămână; și la mijlocul săptămânii vor fi luate jertfa și jertfa de băutură (9:27). Printr-o săptămână, care va fi în vremurile de mai târziu, arată desemnarea a șapte ani. Și iată, cei doi proroci, împreună cu Ioan [Teologul], vor petrece jumătate din săptămână predicând în toată lumea despre venirea Anticristului, adică o mie două sute

șaizeci de zile, îmbrăcați în saci (Apocalipsa 11:3). Vor face semne și minuni, ca să-i atingă pe oameni și să-i întoarcă la pocăință, din cauza necinstei și fărădelegii lor sporite. Și dacă cineva va voi să-i poticnească, va ieși foc din gura lor și va mistui pe vrăjmașii lor. Dacă cineva va voi să-i poticnească, trebuie să fie ucis în felul acesta . Ei au putere să închidă cerul, ca să nu plouă pe pământ în zilele arătării Anticristului și au putere asupra apelor, ca să le prefacă în sânge și să lovească pământul cu tot felul de urgii, oricând vor voi (Apocalipsa 11:5-6). Și după ce vor fi vestit toate acestea, vor cădea loviți de sabie, fiind uciși de diavol. Și își vor împlini mărturia, cum spune și Daniel despre aceasta, văzând mai dinainte că fiara care se suie din abis se va lupta cu ei, adică cu Enoh, Ilie și Ioan, și îi va învinge și îi va ucide (Apocalipsa 11:7), pentru că nu vor să dea slavă diavolului, adică acestui corn mic, care, fiindcă în sfârșit se va mândri cu inima, va începe să se înalțe și să se slăvească pe sine ca Dumnezeu, să prigonească pe sfinți și să hulească pe Hristos.

(22) Întrucât însă succesiunea narațiunii ne-a adus în mod necesar în zilele domniei adversarului, trebuie să vorbim mai întâi despre ceea ce privește nașterea și creșterea sa și abia apoi să ne întoarcem la discursul anterior. Am spus deja mai sus că diavolul și fiul pierzării se vor strădui în toate să se compare cu Mântuitorul nostru. Astfel, într-adevăr, ni se descoperă mărturia. Într-adevăr, Mântuitorul lumii, dorind să mântuiască neamul omenesc, S-a născut din Maria cea neprihănită și fecioară și în formă de trup a lovit pe vrăjmaș cu puterea dumnezeirii Sale; în același fel, diavolul va veni pe pământ, [dar] dintr-o femeie necurată, se va naște în înșelăciune dintr-o fecioară [703] . Domnul nostru a venit la noi într-un mod carnal în trupul, care era al nostru și pe care El Însuși l-a creat pentru Adam și toți cei care au venit din Adam, cu excepția păcatului; dar diavolul, deși va lua trup, va fi doar într-o formă fantomă. Căci cum va purta el un astfel de trup, pe care nu l-a creat, ci împotriva căruia se luptă zilnic? Cred, iubiților, că o va primi (trupul omenesc) ca pe o esență fantomă a trupului său, ca pe o armă. De aceea, chiar și dintr-o fecioară [704] se va naște ca duh și ca trup se va descoperi celorlalți abia atunci. Căci știm că numai Preasfânta [Fecioara] a născut ca fecioară și cu adevărat ea L-a născut pe Mântuitorul purtător de trup. Căci și Moise spune: că orice copil, de parte bărbătească, care deschide pântecele, să fie închinat Domnului (Luca 2:23). Dar acesta (Antihrist) în niciun caz. Precum vrăjmașul nu va deschide pântecele, tot așa nu va primi nici trupul adevărat, deși va fi circumcis precum Hristos a fost circumcis. Și precum Hristos i-a ales pe apostoli, așa își va alege un popor întreg [705] ca ucenici care vor fi supuși faptelor sale rele.

(23) La început va iubi poporul evreu și va face semne și minuni înfricoșătoare cu el, dar nu adevărate, ci mincinoase, ca să-i înșele pe cei răi ca el. Pe cât va fi posibil, îi va smulge chiar și pe cei aleși de la dragostea lui Hristos. La început va fi milostiv, iubitor, liniștit, temător de Dumnezeu, împăciuitor; va urî nedreptatea și va detesta darurile; nu se va deda la idolatrie și va iubi Scripturile; va fi respectuos față de preoți și va da cinste firelor albe; va respinge curvia și se va rușina de adulter; nu va asculta defăimarea și nu va primi jurăminte; va fi ospitalier, iubitor de săraci, milostiv. Apoi va începe să facă minuni, va curăți lepra, va vindeca paralitic, va scoate afară demoni, va vesti viitorul îndepărtat ca și cum ar fi prezentul, va învia morții, va ajuta văduvele, va îngriji de orfani, va iubi pe toată lumea și va împăca oamenii războinici în numele iubirii, zicând: să nu

apună soarele peste mânia voastră (Efeseni 4:26). El nu va dobândi aur, nu va iubi argintul, nu va râvni după bogății.

(24) Și va face toate acestea prin prefăcătorie și un plan viclean, dorind să-i îndemne pe toți să-l facă rege. Și într-adevăr, de îndată ce poporul și mulțimea vor vedea astfel de virtuți și virtuți atât de mari ale lui, toți vor ajunge în unanimitate la aceeași [hotărâre]: să-l facă rege. Și rasa evreiască, mai mult decât toate celelalte, va atrage dragostea tiranului; și atunci [evreii] își vor spune unii altora: „Este posibil ca în rasa noastră să se fi găsit un om atât de bun și drept?" Dar mai ales, așa cum am spus mai sus, evreii vor visa să-l vadă rege, [îmbrăcat] cu autoritatea cuvenită și vor veni la el cu cuvintele: „Toți ne ascultăm de tine; toți ne punem nădejdea în tine; toți te considerăm drept în tot pământul; toți nădăjduim să găsim mântuire prin tine și prin buzele tale am primit deja o judecată dreaptă și nestricăcioasă."

(25) Și la început el, un mincinos și un om fărădelegit, plin de prefăcătorie, va refuza o astfel de glorie, dar poporul va insista asupra hotărârii sale și, continuând să apeleze la el, îl va proclama rege. Și după aceasta inima lui se va înălța, iar el, odinioară blând, va deveni crud; [odinioară] plin de iubire, va fi fără inimă; din smerit cu inima se va transforma în arogant și inuman; în loc să urască nedreptatea, îi va prigoni pe cei drepți. Apoi, stabilindu-se în împărăția sa, va stârni război și, plin de mânie, va lovi trei mari regi: egipteanul, libianul și etiopianul. Și după aceasta va începe să construiască templul Ierusalimului, să-l restaureze în grabă și să-l dea evreilor. Apoi va fi atât de înălțat cu inima mai presus de orice om, încât va rosti blasfemie chiar și împotriva lui Dumnezeu. El, cel trădător, va crede că va fi rege pe pământ pentru totdeauna în toate timpurile care vor veni; dar, în același timp, cel nefericit nu va realiza că împărăția sa va fi în curând distrusă și că va primi în curând focul pregătit pentru el împreună cu toți cei care au crezut în el și i-au devenit robi. Într-adevăr, când Daniel a spus: și va întări legământul cu mulți timp de o săptămână (Daniel 9:27), a desemnat în mod specific șapte ani, cu jumătate din săptămână când prorocii vor predica și jumătate din săptămână, adică trei ani și jumătate, când Antihrist va domni pe pământ. Și după aceasta, împărăția lui va fi distrusă și odată cu ea slava lui. Iată, iubitorilor de Dumnezeu, ce întristare va fi în zilele acelea - cum n-a mai fost de la începutul lumii [706] , [nu poate fi niciodată], ci va fi numai în zilele acelea. Atunci tocmai cel fără de lege, fiindcă s-a îngâmfat cu inima, își va aduna demonii, care au luat formă omenească, și se va îndepărta de cei care l-au chemat la împărăție [707] și va spurca multe suflete.

(26) Într-adevăr, va pune peste ei conducători dintre demoni și nu vor mai părea pioși, ci peste tot și în toate vor fi aspri, cruzi, mânioși, iuți la mânie, răutăcioși, nestatornici, cumpliți, insuportabili, urători, josnici, nestăpâniți, răzbunători, răi. Și din dorința de a arunca întreaga omenire în abisul distrugerii, va înmulți semnele mincinoase.

Și când toate națiunile vor fi înnebunite de bucurie din cauza amăgirilor sale, el va striga cu o voce puternică atât de tare încât locul unde vor sta mulțimile în fața lui se va cutremura. „Cunoașteți [va spune el], popoare, triburi și neamuri, marea mea putere, tăria și tăria împărăției mele! Care domn este la fel de puternic ca mine? Care dumnezeu este mare în afară de mine? Cine se poate împotrivi puterii mele?" Și într-adevăr, el va muta

munții sub ochii spectatorilor; va traversa marea fără să-și ude picioarele; va aduce foc din cer; va transforma ziua în întuneric și noaptea în zi; va muta soarele unde dorește [708] ; în general, prin puterea amăgirii sale, va arăta în fața spectatorilor că toate elementele pământului și ale mării îi sunt ascultătoare. Căci dacă chiar și acum, fără să se descopere încă, fiul pierzării stârnește în mod vizibil și aduce asupra noastră un război însoțit de bătălii și crime, atunci, oare, se întreabă cineva, când va veni în persoană și când oamenii îl vor contempla cu adevărat, ce trucuri, intrigi și amăgiri va folosi pentru a-i induce în eroare pe toți oamenii și a-i abate de la calea adevărului și de la ușa Împărăției [lui Dumnezeu]?

(27) Apoi, după toate acestea, cerul nu va mai da roua lui, norii nu vor mai da apă, pământul nu-și va mai refuza roadele, marea se va umple de duhoare, râurile vor seca, peștii mării vor muri, oamenii vor pieri de foame și de sete; un tată, îmbrățișându-și fiul, și o mamă, fiica ei, vor muri împreună și nu va fi nimeni care să-i îngroape. Drept urmare, tot pământul se va umple de duhoarea cadavrelor risipite peste tot. Tot așa, marea, pentru că nu va primi pâraiele râurilor, va deveni ca o mlaștină și se va umple de o duhoare nesfârșită și grea. Atunci ciuma va face ravagii pe tot pământul; atunci va fi plâns, lipsiți de orice mângâiere; atunci [va fi] un strigăt puternic; atunci gemetele nu vor înceta; atunci oamenii îi vor considera fericiți pe cei care au murit înainte și li se vor adresa cu următoarele cuvinte: „Deschideți mormintele voastre și primiți-ne pe noi, cei nefericiți, deschideți-vă mormintele și primiți-vă rudele și cunoștințele voastre nenorocite! Fericiți sunteți voi, că nu vedeți aceste zile prezente! Fericiți sunteți voi, că nu vedeți această viață care ne aduce atâta întristare și chin; nu vedeți această ulcer care nu cedează niciunui mijloc și această nevoie care ne-a umplut sufletele.”

(28) Atunci cel necurat va trimite porunci în fiecare regiune prin intermediul demonilor și al oamenilor senzuali. Toți vor spune: „Un mare rege s-a arătat pe pământ; mergeți, toți, să vedeți puterea tăriei lui. Iată, el vă va da pâine și vă va dărui vin, bogății prețioase și mari onoruri. Căci tot pământul și marea ascultă de poruncile lui. Mergeți, toți, la el!” Și iată, din cauza lipsei de hrană, toți vor veni la el și i se vor închina, iar el le va face un semn pe mâna dreaptă și pe frunți, cu scopul ca nimeni să nu poată înfățișa crucea cinstită pe frunte cu mâna dreaptă, deoarece mâna lor va fi deja legată; și de atunci [o astfel de persoană] nu va mai putea imprima niciunul din mădularele sale [709] , ci se va supune lingușitorului și îi va sluji, și nu va fi pocăință în el: este pierdut atât în raport cu Dumnezeu, cât și în raport cu oamenii. Și de dragul peceții sale murdare, lingușitorul îi va da puțină mâncare. Pecetea sa (οφραγίς) de pe frunte și de pe mâna dreaptă este numărul șase sute șaizeci și șase [710] . Totuși, cred că nu știu exact această inscripție: căci se pot găsi multe nume corespunzătoare numărului menționat mai sus; dar totuși spun că această pecete are inscripția: „Renunț” (άρνοϋ μαι) [711] . Într-adevăr, chiar mai devreme, vrăjmașul fărădelegii, prin slujitorii săi, adică idolatrii nelegiuiți, i-a convins pe martirii lui Hristos cu cuvintele: „Renunțați la Dumnezeul vostru răstignit” [712] .

(29) Acesta va fi [semnul] și pecetea în timpul acestui urător al binelui – acea pecete care va spune: „Renunț la Creatorul cerului și al pământului; renunț la botez; renunț la slujirea mea [lui Dumnezeu] și mă alătur ție și cred în tine.” Într-adevăr, despre asta vor vorbi Enoh și Ilie, ca să nu credeți în vrăjmașul care va apărea și va veni, deoarece este un

adversar, un distrugător și un fiu al pierzării. El vă va ispiti și astfel vă va ucide și îi va lovi pe aceia [profeți] cu sabia. Fiți atenți la ispita vrăjmașului, recunoașteți uneltirile celui rău, cum încearcă în orice fel să întunece mințile oamenilor. El își va prezenta demonii ca îngeri purtători de lumină, va aduce nenumărate hoarde de spirite fără trup și în prezența tuturor va arăta că se înalță la cer [713] . Și toate acestea vor fi însoțite de sunetul trâmbiței, de sunete și strigăte cumplite ale celor care îl vor lăuda în imnuri care nu pot fi descrise. Și acum, moștenitorul întunericului, strălucind ca lumina, acum va zbura spre cer, acum va coborî din nou pe pământ cu mare slavă, acum va da porunci demonilor, ca îngerilor, pentru ca aceștia să împlinească poruncile Sale cu mare frică și cutremur. În cele din urmă, va trimite hoarde întregi de demoni în munți, peșteri și crăpături ale pământului, cu scopul de a-i găsi pe cei care s-au ascuns de vederea Sa și de a-i aduce să I se închine. Și acum, pe toți cei care cred în El, îi va pecetlui cu pecetea Sa, iar pe cei care nu vor să I se supună, îi va supune unor pedepse incomparabile, celor mai crude chinuri și tot felul de viclenii, cum n-au mai fost niciodată, care n-au ajuns niciodată la auzul omenesc și pe care ochii muritorilor nu le-au văzut niciodată.

(30) Fericiți sunt cei care îl vor învinge atunci pe tiran; ei trebuie considerați mai glorioși și mai mari decât primii martiri. Căci foștii martiri i-au învins pe gărzile lui (ale diavolului); aceștia îl vor învinge pe însuși diavolul, fiul pierzării. Și, odată ce vor fi biruitori, cu ce mari răsplătiri și cununi vor fi onorați de la Regele nostru Iisus Hristos!

(31) Dar să revenim la subiectul discursului nostru. După ce oamenii vor fi primit pecetea, dar nu vor găsi nici mâncare, nici apă, vor veni la el și vor spune cu o voce plină de disperare: „Dă-ne mâncare și băutură, căci suntem slăbiți de foame și de tot felul de nevoi; poruncește cerului să ne dea apă și alungă fiarele care devorează oamenii.” Atunci cel rău, cu o batjocură disprețuitoare plină de mare lipsă de umanitate, le va răspunde: „O, cer! nu vrea să dea ploaie; pământul nu-și produce roadele. De unde vă voi da atunci mâncare?” Atunci, auzind cuvintele celui rău, nefericiții vor înțelege că este un diavol rău și se vor jeli de disperare și vor plânge în hohote; Își vor lovi fețele cu mâinile, își vor smulge părul din rădăcină, își vor rupe obrajii cu unghiile și își vor spune unul altuia: „O, nenorocire, o, trist comerț, o, înțelegere trădătoare, o, cădere imensă! Cum a putut înșelătorul să ne prindă în cursă? Cum ne-am închinat înaintea lui? Cum am fost prinși în plasa lui? Cum am fost încurcați în plasa lui necurată? Cum se face că, auzind Scripturile, nu le-am putut înțelege? Cu toate acestea, fiind împiedicați de împrejurările vieții și [posedați] de pofta acestei lumi, vor fi foarte ușor duși de diavol și pecetluiți de el.

(32) Mulți însă care vor asculta dumnezeiești Scripturi, le vor avea în mâini și le vor cugeta, vor scăpa de amăgirea [Anticristului]. Vor înțelege limpede uneltirile și amăgirea lui, vor scăpa de mâinile lui și se vor ascunde în munții și în crăpăturile pământului și cu lacrimi și cu inimă smerită îl vor căuta pe Acel Iubitor de Omenire, Care îi va smulge din mrejele lui și îi va mântui de ispitele lui grele și, în mod nevăzut, cu dreapta Sa îi va acoperi pentru faptul că au căzut la El cu vrednicie și dreptate.

(33) Uitați-vă ce post și ce rugăciune vor ține atunci sfinții! Fiți atenți și la ce vremuri și zile grele se vor abate asupra tuturor celor care vor fi în orașe și sate. Ei se vor muta apoi de la est la vest și înapoi de la vest la est; vor plânge tare și se vor tângui amarnic. Când

se va ivi ziuă, vor aștepta noaptea pentru a se odihni de activitățile lor, iar când va veni noaptea, din cauza cutremurelor continue și a uraganelor de aer, vor aștepta să vadă lumina zilei cât mai curând posibil și să accepte cât mai curând chiar și o moarte grea. Întregul pământ se va jeli atunci pentru viața tristă, marea și văzduhul se vor jeli, soarele se va jeli, animalele sălbatice se vor jeli împreună cu păsările, munții și dealurile și copacii câmpului se vor jeli - și toate acestea se datorează greșelii neamului omenesc, pentru că toți s-au abătut de la Dumnezeul sfânt și au crezut în înșelătorul, primind pecetea acestui om rău și dușman al lui Dumnezeu în locul Crucii dătătoare de viață a Mântuitorului.

(34) Bisericile vor jeli și ele din cauza unui necaz mare. Căci [atunci] nu se vor mai aduce jertfe, nici tămâie, nici slujbe plăcute lui Dumnezeu. Clădirile bisericilor vor deveni ca niște hale de legume; trupul și sângele prețios al lui Hristos nu vor mai fi ridicate în acele zile; închinarea va înceta; cântatul psalmilor va fi tăcut, citirea Scripturilor nu se va mai auzi; și întunericul va veni peste oameni, plângând după plâns și gemete după gemete. Argintul și aurul vor fi atunci aruncate pe drumuri și nimeni nu le va aduna, căci aceasta va deveni o urâciune. Cu adevărat, toată lumea va încerca doar să fugă și să se ascundă, dar nu va avea ocazia să se ascundă de furia vrăjmașului - ca cei care poartă pecetea lui, vor fi ușor descoperiți și recunoscuți. Frica de afară și tremurul dinăuntru [vor continua] atât noaptea, cât și ziua. Precum pe străzi, așa și în case vor fi cadavre; atât pe străzi, cât și în case va fi sete și foame; pe străzi va fi confuzie, în case va fi plâns. Frumusețea feței va dispărea, iar înfățișarea oamenilor va fi ca cea a morților. Frumusețea femeilor va fi nimicită, iar pofta va dispărea din toți oamenii [714] .

(35) Totuși, Dumnezeu cel milostiv și filantrop nu va lăsa atunci neamul omenesc fără mângâiere și va scurta acele zile (Matei 24:22) și timpul, constând în trei ani și jumătate. El le va scurta pentru rămășița celor care se vor ascunde în munți și peșteri, cu scopul ca această falangă de sfinți să nu fie distrusă. Aceleași zile vor trece cu grabă, iar împărăția înșelătorului și a Anticristului va fi curând distrusă. În cele din urmă, într- o clipă , forma acestei lumi va trece (1 Corinteni 15:52; 7:31), iar puterea oamenilor va dispărea [715] și tot ce este accesibil ochiului va fi distrus.

(36) Când se va întâmpla, dragii mei, ceea ce am vorbit mai sus, când o săptămână va fi împărțită în două și când se va descoperi urâciunea pustiirii și înaintemergătorii [716] Domnului își vor sfârși cursul, când întreaga lume va ajunge în sfârșit la sfârșit, ce altceva va mai rămâne decât arătarea din cer a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nădejdea noastră? Și El va aduce foc și va executa o judecată dreaptă asupra tuturor celor ce n-au crezut în El. Într-adevăr, Domnul spune: „Cum vine fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului; căci unde este trupul mort, acolo se vor aduna vulturii” (Matei 24:27-28). Într-adevăr, de la răsărit până la apus se va arăta semnul Crucii, întrecând în strălucirea sa strălucirea soarelui; va vesti venirea și arătarea Judecătorului, ca să răsplătească fiecăruia după faptele sale. Iar referitor la învierea generală și la împărăția sfinților, Daniel spune: Și mulți din cei ce dorm în țărâna pământului se vor scula, unii spre viața veșnică, iar alții spre rușine și ocară veșnică (12:2). Și Isaia spune: Morții vor învia, cei ce sunt în morminte se vor scula și cei ce sunt pe pământ se vor bucura, căci roua care vine de la Tine este spre vindecarea

lor (26:19). Și așa spune Domnul nostru: Mulți vor auzi în ziua aceea glasul Fiului lui Dumnezeu, și cei ce vor auzi vor trăi (Ioan 5:25).

(37) Și într-adevăr, trâmbița va suna atunci [717] și va trezi pe cei care dorm în adâncurile pământului, atât pe cei drepți, cât și pe cei păcătoși. Și fiecare făptură, și popor, și semințe, și familie va învia într- o clipă și va sta pe fața pământului, așteptând venirea Judecătorului cel drept și cumplit cu o frică și un cutremur de nedescris. Și iată, un râu de foc, ieșind cu furie, ca o mare furioasă, va arde munții și dealurile, va nimici marea, va topi aerul în foc ca ceara. Stelele vor cădea din cer, soarele se va preface în întuneric și luna în sânge (Faptele Apostolilor 2:20). Cerul se va suli ca o carte, tot pământul va arde din cauza faptelor pe care oamenii le-au săvârșit pe el: din cauza adulterului, a curviei, a necurăției, a idolatriei, a crimelor și a războaielor [718] . Atunci se va forma un cer nou și un pământ nou (Apocalipsa 21:1).

(38) Atunci sfinții îngeri vor fi împrăștiați și vor aduna toate semințiile care vor fi trezite de acel glas teribil al trâmbiței; și cei care au fost odată regi, mari preoți și slujitori se vor înfățișa înaintea tronului lui Hristos și vor da socoteală despre propria lor guvernare și păstorire, dacă unii dintre ei, prin neglijența lor, au distrus oile turmei lor. Atunci îi vor aduce pe soldații care, nemulțumiți cu plata lor, au jefuit văduve, orfani și săraci. Atunci vor apărea vameșii, care au luat cu lacomie de la săraci mai mult decât se cuvenea și au declarat că aurul adevărat este contrafăcut, pentru a face rău săracilor atât pe câmpuri, cât și în case și temple. Atunci bărbații efeminați (ανδρόγυνοι) [719] care nu și-au păstrat patul nepătat, ci au fost seduși de toată frumusețea trupească și și-au urmat propriile pofte, se vor înfățișa cu rușine. Atunci se vor arăta cei ce n-au păzit dragostea Domnului: își vor pleca ochii și vor avea o înfățișare tristă pentru că au călcat porunca ușoară a Mântuitorului, care spune: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți (Matei 19:19). Atunci, în așteptarea celui drept Judecător, vor plânge cei ce și-au dobândit grinzi greșite pentru cântar, greutăți, măsuri pentru lichide și măsuri greșite pentru pâine.

(39) Dar de ce să ne oprim atât de mult asupra celor care se vor arăta? Atunci drepții vor străluci ca soarele (Matei 13:43), iar păcătoșii se vor arăta cu ochii plecați, triști. Atât drepții, cât și păcătoșii se vor ridica nestricăcioși: drepții - pentru a primi cinste veșnică și a se bucura de bucuriile nemuririi, iar păcătoșii - pentru a primi pedeapsa veșnică la judecată. Așadar, fiecare dintre voi socotește pentru sine despre ce anume va da socoteală Judecătorului cel drept, atât de bine, cât și de rău. Căci faptele tuturor oamenilor vor fi atunci descoperite înaintea tuturor, atât a binelui, cât și a răului. Cu atât mai mult cu cât puterile cerurilor vor fi clătinate (Matei 24:29) și totul va fi cuprins de frică și cutremur: cerurile, pământul și cele de sub pământ. Și fiecare neam Îl va mărturisi și Îl va recunoaște pe Cel ce va veni să facă o judecată dreaptă - înaintea Lui, Dumnezeul cel puternic și Creatorul a toate. Atunci vor veni îngerii cu frică și cutremur: tronuri, domnii, principate, puteri, heruvimii și serafimii cei preacinstiți și cu șase aripi [720] , și toți vor striga cu glas tare: Sfânt, sfânt, sfânt, Domnul oștirilor, Cel Atotputernic, cerul și pământul sunt pline de slava Lui! (Isaia 6:3) Și Împăratul împăraților și Domnul domnilor Se va arăta pe un tron înfricoșător și înălțat (1 Timotei 6:15) și un Judecător care este nepărtinitor, dar face dreptate tuturor: și tot trupul muritor, atât cel drept, cât și cel păcătos, se va uita la fața Lui cu frică și groază mare. (40) Atunci vor aduce pe fiul

pierzării, adică pe diavolul, împreună cu demonii și slujitorii lui. Îngeri, aspri și severi, îl vor arunca în focul nestins, în viermele nemuritor, în întunericul cel din afară. Poporul evreu Îl va vedea (pe Hristos) în formă omenească, exact așa cum li S-a arătat în trup din Sfânta Fecioară și așa cum L-au răstignit.

Și le va arăta rănile cuielor din mâini și picioare, coasta Lui străpunsă cu o suliță, capul Lui încoronat cu spini și crucea cea scumpă. Și tot poporul evreu va vedea aceasta deodată și va plânge și va striga, așa cum proclamă prorocul: „ Vor privi la Cel pe care L-au străpuns” (Ioan 19:37). Și nu va fi nimeni care să le arate ajutor sau milă, pentru că nu s-au pocăit și nu s-au abătut de la calea cea rea. Și vor merge în chinurile veșnice împreună cu demonii și diavolul. (41) Atunci [Hristos] va aduna toate neamurile, așa cum strigă cu voce tare sfânta Evanghelie despre aceasta. Ce ne spune anume Evanghelistul Matei în acest caz, sau mai degrabă Domnul Însuși prin Evanghelie: Când va veni Fiul omului în slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe scaunul de domnie al slavei Sale și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și îi va despărți pe unii de alții, cum desparte păstorul oile de capre și va pune oile la dreapta Sa, iar caprele la stânga Sa. Atunci va zice celor de la dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită de la întemeierea lumii. (Matei 25:31-34) [721] Veniți, proroci, care ați suferit prigoniri pentru Numele Meu! Veniți, patriarhi, care Mi-ați plăcut cu mult înainte de venirea Mea și ați dorit Împărăția Mea! Veniți, apostoli, care împreună cu Mine ați trăit nenorociri în timpul întrupării Mele, în timpul răspândirii Evangheliei! Veniți, mucenici, care M-ați mărturisit înaintea tiranilor și ați îndurat multe chinuri și torturi! Veniți, preoți, care Mi-ați slujit fără prihană zi și noapte și în fiecare zi ați adus ca jertfă scumpul Meu trup și sânge!

(42) Veniți, sfinților, care v-ați ostenit în munți, în peșteri și în crăpăturile pământului (Evrei 11:38), voi, care ați slujit Numelui Meu cu înfrânare, rugăciune și feciorie! Veniți, tinere fecioare, care ați dorit cămara Mea de nuntă și n-ați iubit alt mire afară de Mine, voi, care v-ați unit cu Mine, Mirele nemuritor și nestricăcios, prin suferințele și lupta voastră! Veniți, voi, care ați iubit pe săraci și pe străini! Veniți, voi, care ați păstrat dragostea pentru Mine, căci Eu sunt dragostea! Veniți, voi, care aveți parte de pace, căci Eu sunt pacea! Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția cea pregătită pentru voi, voi care nu v-ați închinat înaintea bogaților, ați arătat milă săracilor, ați ajutat orfanii, ați apărat văduvele, ați dat de băut celor însetați, ați hrănit pe cei flămânzi, ați adăpostit străinii, ați îmbrăcat pe cei goi, ați îngrijit bolnavii, ați mângâiat pe cei din închisoare, ați ajutat orbii, ați păstrat pecetea credinței nestricată, ați vizitat bisericile, ați ascultat Scripturile Mele, ați însetat de cuvintele Mele, ați păzit legea Mea zi și noapte, ca niște războinici viteji ați suferit împreună cu Mine, dorind să-Mi fiți plăcuți Mie - Împăratului ceresc! Veniți, moșteniți Împărăția cea pregătită pentru voi de la întemeierea lumii! Iată, Împărăția Mea este pregătită. Iată, Raiul este deschis. Iată, nemurirea Mea este împodobită. Veniți toți, moșteniți Împărăția cea pregătită pentru voi de la întemeierea lumii.

(43) Atunci cei drepți vor răspunde, uimiți de măreția unei astfel de minuni, că Cel pe care nici cetele îngerilor nu-L pot vedea clar îi cheamă ca prieteni; se vor întoarce către El cu aceste cuvinte: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? sau însetat și

Ți-am dat să bei? Groaznicule! Când Te-am văzut gol și Te-am îmbrăcat? Nemuritorule! Când Te-am văzut străin și Ți-am dat adăpost? Iubitorule de oameni! Când Te-am văzut bolnav sau în închisoare și am venit la Tine? (Matei 25:37-39) Tu ești Cel ce există veșnic. Tu ești împreună-etern cu Tatăl și împreună-etern cu Duhul. Tu ești Cel ce ai creat toate lucrurile din nimic. Tu ești Împăratul îngerilor. Tu ești Cel înaintea căruia se cutremură iadul. Tu ești Cel ce Te îmbraci cu lumină ca și cu haină (Psalmul 103/104:2). Tu ești Cel ce ne-ai creat și ne-ai format din pământ. Tu ești Cel ce ai creat nevăzutul. Tot pământul fuge de prezența Ta. Și cum ne vom folosi de ospitalitatea Împărăției și stăpânirii Tale?

(44) Și Împăratul le va răspunde: „ Ori de câte ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei, cei mai mici, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25:40) – tot ce v-am spus mai înainte, că ați dat adăpost, îmbrăcăminte, mâncare și băutură mădularelor Mele, adică săracilor – aceea Mi-ați făcut. Ci duceți-vă în Împărăția care a fost pregătită pentru voi de la întemeierea lumii și primiți plăcere în vecii vecilor de la Tatăl Meu care este în ceruri și de la Duhul Sfânt și de viață dătător! Ce buze vor descrie acele binecuvântări pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit, care n-au pătruns în inima omului, dar pe care Dumnezeu le-a pregătit pentru cei ce-L iubesc?

(45) Cunoaște bucuria neîncetată, cunoaște Împărăția cea neclintită, cunoaște bucuria binelui care nu va avea sfârșit. Familiarizează-te și cu acea voce grea cu care Judecătorul cel drept și Dumnezeu, blând în mânie și furie nemăsurate, se va adresa celor care stau în stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, pregătit diavolului și îngerilor lui! (Matei 25:41). [V-am pregătit foc sau judecată? Nu, diavolului și îngerilor lui [722] .] Dar voi ați dobândit aceasta pentru voi înșivă [723] : luați și această bucurie asupra voastră [724] . Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în întunericul cel mai dinafară, în focul nestins, pregătit diavolului și îngerilor lui. Eu te-am creat și te-ai alăturat de altul. Te-am scos din pântece [725] și tu M-ai lepădat. [[Te-am zidit din pământ prin porunca Mea, dar te-ai alăturat de altul. Te-am hrănit, dar ai slujit altuia. Ți-am dat pământul și marea pentru hrana și continuarea vieții tale, dar ai călcat poruncile Mele. Am creat lumina ca să te bucuri de ea ziua și ca să te odihnești noaptea, dar M-ai mâniat cu faptele tale rele și M-ai respins și ai deschis ușile patimilor. Depărtați-vă de la Mine, voi, lucrători ai fărădelegii [726] . Nu vă cunosc, nu vă recunosc. Ați devenit slujitori ai unui alt stăpân, adică ai diavolului. Împreună cu el, moșteniți întunericul, focul nestins, viermele nemuritor și scrâșnirea dinților.

(46) Căci am fost flămând și nu Mi-ați dat să beau; Mi-a fost sete și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și nu M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și nu M-ați disprețuit; în întuneric am fost și nu M-ați cercetat. (Matei 25:42-43) Ți-am făcut urechile ca să auzi Scripturile, dar le-ai pregătit pentru cântece demonilor [727] , pentru harpă și pentru toată nebunia. Ți-am făcut ochii ca să vezi lumina poruncilor Mele și să le împlinești, dar i-ai folosit pentru curvie și desfrânare și i-ai deschis la toată necurăția. Ți-am făcut gura spre slavă și laudă [lui Dumnezeu], pentru vestirea psalmilor și a cântărilor duhovnicești, pentru citirea lor neîncetată, dar le-ai pregătit pentru discordie, jurăminte și hulă, ca să stai și să-ți defăimezi aproapele. Ți-am făcut mâinile ca să le întinzi pentru rugăciuni și cereri, dar le-ai întins ca să faci jafuri, crime și lupte mortale. Ți-am rânduit

picioarele ca să mergi să propovăduiești vestea bună a păcii atât în temple, cât și în casele sfinților Mei, dar ai învățat să alergi doar la adulter, la curvie, la spectacole, la dans și la activități frivole.

(47) În cele din urmă, adunarea publică este destrămată, spectacolul vieții a încetat, înșelăciunea și splendoarea ei au trecut. Uniți-vă deci cu Mine, înaintea Căruia s-a plecat orice genunchi, al lucrurilor din ceruri și al lucrurilor de pe pământ și al lucrurilor de sub pământ (Filipeni 2:10); căci toți cei ce au dat dovadă de neglijență și nu au fost generoși în caritate, nu vor primi atunci altă răsplată decât focul nestins. Adevărat, sunt milostiv, dar în același timp sunt drept. Voi distribui răsplata tuturor după vrednicia lor; voi da răsplată tuturor după faptele fiecăruia; voi răsplăti pe toți după lucrarea fiecăruia. Doresc să am milă, dar nu găsesc milă în vasele voastre [728] . Doresc să fiu milostiv, dar voi v-ați petrecut viața complet fără milă. Sunt gata să fiu milostiv, dar candelele voastre [729] sunt întunecate din lipsă de milă. Depărtați-vă de la Mine! (Matei 7:23). Căci judecata va fi fără milă pentru cel ce n-a arătat milă (Iacov 2:13).

(48) Atunci ei vor zice Judecătorului cel cumplit și nepărtinitor: „ Doamne, când Te-am văzut flămând sau însetat sau străin sau gol sau bolnav sau în temniță și nu Ți-am slujit? (Matei 25:44). Doamne, nu ne cunoști? Tu ne-ai zidit, ne-ai creat, ne-ai alcătuit din cele patru elemente, ai pus duh și suflet [în noi], am crezut în Tine, ne-am făcut părtași peceții Tale, [[am primit botezul Tău, Te-am recunoscut ca Dumnezeu, Te-am cunoscut ca Creator, am făcut semne înaintea Ta, am alungat demonii] cu ajutorul Tău, am golit trupul pentru Tine, ne-am păstrat fecioria pentru Tine, pentru Tine am fost casți, cu ajutorul Tău am devenit locuitori ai pământului. Dar Tu zici: „ Nu te cunosc; depărtează-te de Mine!” (Matei 7:23). Atunci El le va răspunde, zicând: „M-ați recunoscut ca Domn, dar nu v-ați supus cuvintelor Mele. Ați fost pecetluiți cu semnul Crucii Mele, dar ați nimicit acest semn prin împietrirea inimilor voastre. Ați primit botezul Meu, dar nu ați păzit poruncile Mele. V-ați istovit trupul cu feciorie, dar nu ați păstrat mila și din sufletele voastre nu ați stârnit ura față de frații voștri. Căci nu oricine zice: «Doamne, Doamne! » se va mântui, ci numai cel ce face voia Mea” (Matei 7:21). Și aceștia vor merge în pedeapsa veșnică, iar cei drepți în viața veșnică (Matei 25:46).

(49) Ascultați, dragilor, răspunsul Domnului, aflați decizia Judecătorului, aflați ce judecată cumplită ne așteaptă în fiecare zi și în fiecare ceas. Să medităm la aceasta zilnic, să ne ocupăm de aceasta zi și noapte, în case, pe străzi și în biserici, - aceasta pentru ca la acea judecată cumplită și imparțială să nu părem condamnați, umiliți și triști, ci cu fapte curate, viață, slujire și mărturisire; pentru ca Dumnezeul cel milostiv și omenesc să ne poată spune: credința ta te-a mântuit, mergi în pace (Luca 7:25), și de asemenea: rob bun și credincios! ai fost credincios în puține lucruri, te voi pune peste multe lucruri; intră în bucuria domnului tău (Matei 25:21). Fie ca noi toți să fim vrednici să dobândim această bucurie prin harul și dragostea de omenire a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care se cuvine slava, cinstea și închinarea, și împreună-veșnicul Tatălui Său și atotsfântului, bunului și de viață dătătorului Duh al Său, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

REVELAȚIA LUI PSEUDOC IOAN

***

Apocrifele Noului Testament, care poartă același nume ca ultima carte a Bibliei, au apărut în greacă în Bizanțul medieval. Autorul său vorbește în numele Apostolului Ioan Teologul, dar nu repetă Apocalipsa Noului Testament, deși pare să scrie despre același lucru: despre „vremurile din urmă" ale lumii, învierea morților și judecata Domnului. Autorul este interesat în mod special de detaliile învierii, care au rămas în Apocalipsa Noului Testament ca și cum ar fi fost ascunse în culise, și anume starea oamenilor înviați, separarea celor drepți de păcătoși, răsplata pe care o vor primi primii și pedepsele pregătite pentru cei din urmă. În același timp, devine sesizabilă influența apocalipselor evreiești și creștine anterioare asupra autorului, precum și a Cărții lui Enoh și a altor apocrife bine-cunoscute. Totuși, motivul imediat pentru scrierea acestei „Apocalipse" a fost evenimentul evanghelic al Schimbării la Față a Domnului (Matei 17:1-8; Marcu 9:2-13; Luca 9:28-36), la care a fost prezent Apostolul Ioan și care a fost ulterior asociat cu Muntele Tabor din Palestina. Acest munte a fost ales de autorul apocrifelor ca loc al acțiunii: la ceva timp după învierea și înălțarea lui Hristos la cer, urcând fantezia autorului, Apostolul Ioan urcă pe un munte familiar și vorbește cu Domnul despre un subiect care îl interesează.

Această lucrare s-a bucurat de o largă popularitate și a avut o influență vizibilă asupra literaturii escatologice creștine. În Occident, era cunoscută sub numele de Cartea Sfântului Ioan sau Întrebările Sfântului Ioan și Răspunsurile Domnului Hristos (Iterrogationes S. loannis et responsiones Christi domini). Ultimul nume nu a apărut întâmplător. Apocalipsa este scrisă sub formă de întrebări și răspunsuri, iar textul repetă constant remarca: „și am întrebat din nou... și am auzit un glas care îmi vorbea". Apocrifele erau venerate în mod special de bogomili și catari, care se opuneau Bisericii oficiale și își introduceau cu generozitate propriile gânduri și opinii în text. Această lucrare a ajuns în Rusia în secolele XII-XIII și a fost tradusă direct din originalul grecesc. În manuscrisele care s-au păstrat, are un titlu lung: „Cuvântul Sfântului Ioan Teologul despre venirea Domnului, cum vrea El să vină pe pământ", dar odată cu publicarea sa în colecția lui N. Tihonravov (1863) a primit titlul „Întrebări ale Sfântului Ioan Teologul către Domnul pe Muntele Tabor".

Anticristul este discutat în prima jumătate a apocalipsei. Această poveste, în general banală, este remarcabilă prin faptul că este prima din literatura creștină care oferă o descriere a apariției dușmanului care va veni – o descriere, însă, fantastică și grotescă, parcă împrumutată din basmele populare despre sălbatici teribili, giganți și monștri. În același timp, nu putem să nu observăm că apariția Anticristului este prezentată ca o parodie a apariției Hristosului escatologic, așa cum este prezentat în Apocalipsa lui Ioan Teologul (1:14-16).

Un nou motiv este, de asemenea, demn de remarcat: timpul Anticristului, adică timpul dezastrelor, va veni imediat după timpul abundenței și al mulțumirii generale. Mai mult, descrierea acestei abundențe în Apocalipsa seamănă cu ceea ce spuneau primii învățători creștini-chiliaști despre împărăția de o mie de ani a lui Hristos: aici avem fertilitatea fabuloasă a solului și o abundență de pâine și vin. Același motiv se regăsește în Viziunea

profetului Daniel, unde abundența generală însoțește primul an al domniei Anticristului și devine astfel una dintre „ispitele” sale. Dar în Apocalipsa lui Pseudo-Metodie, „pace pe pământ, cum n-a fost și cum nu va fi niciodată” este plasată între victoria asupra dușmanilor Bizanțului și venirea Anticristului, ceea ce, aparent, este mai consistent cu versiunea originală. Cercetătorul german modern V. Brandes caracterizează acest motiv drept o utopie socială, populară în societatea bizantină de la cumpăna dintre secolele al VII-lea și al VIII-lea și care reflectă o dorință de stabilitate politică și bunăstare economică [730] .

Traducerea a fost realizată de compilator conform ediției: Apocalypsis iohannis. Graece //C. Tischendorf . Apocalypses apocryphae. Leipzig, 1866. S. 70-94. Versiunea slavă conform manuscrisului din secolul al XV-lea a fost publicată în cartea: Monumente ale literaturii ruse renunțate. Publicată de N. Tikhonravov. Vol. 2. Sankt Petersburg, 1863. S. 174-181. Împărțirea în capitole urmează ediția lui K. Tischendorf.

REVELAȚIA SFÂNTULUI IOAN CEL DIVIN, 1-16

(1) După înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos, eu, Ioan, m-am suit singur pe Muntele Tabor, la locul unde ne-a arătat preacuratul Său trup și dumnezeirea Sa. Și, neputând privi, am căzut la pământ și am strigat către Dumnezeu, zicând: Doamne Dumnezeul meu, privește spre mine, robul Tău, ascultă glasul Meu și învață-mă despre a doua Ta venire și când ai de gând să vii pe pământ și ce se va întâmpla atunci? Și ce se va întâmpla cu cerul și pământul, cu soarele și luna în acele vremuri? Descoperă-mi toate acestea, dacă asculți de robul Tău.

(2) Și am petrecut șapte zile în rugăciune, iar după aceea un nor luminos m-a luat de pe munte și m-a pus înaintea feței cerului și am auzit un glas care mi-a zis: „Uită-te, rob al lui Dumnezeu Ioane, și înțelege!” Am privit în sus și am văzut cerul deschis și dinăuntru a ieșit miros de mirodenii [și] multă tămâie și o strălucire foarte abundentă, mai mult decât lumina soarelui. (3) Și apoi am auzit un glas care mi-a zis: „Uită-te, drepte Ioane!” Și mi-am ridicat privirea și am văzut cărți zăcând acolo, groase ca șapte munți și lungimea lor nu o poate imagina mintea omenească, și aveau șapte peceți [731] . Și am întrebat: Doamne Dumnezeul meu, arată-mi ce este scris în aceste cărți? (4) Și am auzit un glas care mi-a zis: „Ascultă, drepte Ioane, în acele cărți pe care le vezi este scris tot ce este în cer și pe pământ și în abis și despre fiecare faptă omenească, atât cea nelegiuită, cât și cea dreaptă.” (5) Și [am] zis: „Doamne, când vor veni toate acestea și vor veni acele vremuri?” Și atunci am auzit un glas care îmi spunea: Ascultă, dreptepe Ioane, va veni o vreme de abundență de grâu și vin, cum n-a mai fost niciodată pe pământ și nu va mai fi până nu vor veni acele vremuri. Atunci un spic de grâu va rodi o jumătate de ban, iar o vlăstă de viță va rodi o mie de ciorchini, și fiecare ciorchine va rodi o jumătate de măsură de vin [732] . Dar deodată va veni un an când pe tot pământul nu se va găsi nici jumătate de ban de grâu, nici jumătate de măsură de vin. (6) Atunci [am] întrebat din nou: Doamne, și ce se va întâmpla atunci? Și am auzit un glas care îmi spunea: Ascultă, dreptepe Ioane, atunci se va arăta cel respins și aruncat în întuneric, numit Antihrist. Și am întrebat din nou: Descoperă-mi, Doamne, cum este? (7) Și am auzit un glas care îmi spunea: Înfățișarea feței lui este întunecată; Părul capului lui este ascuțit ca săgețile,

sprâncenele lui sunt ca ale unui om sălbatic, ochiul lui drept este ca luceafărul dimineții care se ridică [733] , iar celălalt ca al unui leu; gura lui [lungime] un cot, [lungimea] dinților [lungime] o palmă; degetele lui sunt ca niște secere, [lungimea] piciorului său [lungime] două palme; și pe fruntea lui este scris: „Antihrist” [734] . El va fi înălțat la cer și va fi aruncat în iad, creând năluci false. Și atunci cerul se va face de aramă și nu va mai da rouă pământului, iar norii se vor ascunde în locuri secrete și nu vor mai trimite rouă pe pământ, și toate cornurile vânturilor se vor potoli și vânturile nu vor mai sufla pe pământ.

(8) Și iarăși a întrebat: Doamne, cât va dura aceasta pe pământ? Și a auzit un glas care-mi zicea: ascultă, drepte Ioane, vremurile acelea vor dura trei ani și voi face cei trei ani ca trei luni, și trei luni ca trei zile, și trei zile ca trei ceasuri și trei ceasuri ca trei clipe. După cum zice prorocul David: „ Am aruncat tronul lui la pământ, am scurtat zilele vremii lui și l-am acoperit cu rușine ” (Psalmul 89/89:45-46). Apoi voi trimite pe Enoh și pe Ilie să-l condamne (pe Anticrist), ca mărturie a minciunilor și înșelăciunii lui. Și îi va ucide la altar [735] , după cum a zis prorocul: „atunci vor aduce tauri pe altarul Tău” (Psalmul 50/51:21).

(9) Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și a auzit un glas care-mi spunea: Ascultă, drepte Ioane, atunci toată firea umană va muri și nu va mai rămâne nicio persoană vie pe tot pământul [736] . Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și a auzit un glas care-mi spunea: Ascultă, drepte Ioane, atunci voi trimite îngerii Mei să aducă coarnele de berbec întinse pe nori. Și Mihail și Gavriil se vor coborî din cer și vor suna în acele coarne, așa cum a prezis profetul David: cu sunet de trâmbiță (Psalmul 97/98:6). Și sunetul unei trâmbițe se va auzi de la un capăt la altul al universului. Și de sunetul acelor trâmbițe se va cutremura tot pământul, așa cum a prezis profetul, și de sunetul unei păsări mici se va ridica fiecare plantă; adică, de glasul arhanghelului toată firea umană va învia.

(10) Și a întrebat din nou: Doamne, cei care au murit de la Adam până acum și care au fost în iad de la [începutul] veacului și care vor muri la sfârșitul veacului, cum vor învia? Și am auzit un glas care îmi spunea: Ascultă, dreptepe Ioane, toată firea umană va învia la vârsta de treizeci de ani [737] . (11) Și a întrebat din nou: Doamne, bărbați și femei care ați murit, unii la bătrânețe, alții la tinerețe, alții la pruncie, cum vor învia la înviere? Și am auzit un glas care îmi spunea: Ascultă, dreptepe Ioane, căci așa cum albinele nu se deosebesc una de alta, ci toate împreună au o singură înfățișare și o singură vârstă, așa va fi la înviere cu fiecare persoană; nu va fi nici alb, nici roșu, nici negru și nu va fi nici o față închisă la culoare, ci toate vor învia într-o singură imagine și o singură vârstă. Toată firea umană va învia din nou netrupală, așa cum v-am spus mai înainte; „Căci la înviere nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în ceruri .” (Matei 22:30)

(12) Și a întrebat din nou: Doamne, cum se va recunoaște în lumea aceea frații unul pe altul, un iubitor pe care îl iubește, un tată pe copiii săi și copiii pe părinții lor? Și a auzit un glas care îmi spunea: ascultă, Ioane, drepții își recunosc rudele, dar păcătoșii în niciun fel, iar la învierea puterii nu se vor recunoaște unii pe alții.

Și am întrebat din nou: „Ioane, Doamne, își vor aminti ei de viile de acolo și de restul [rămas] aici?” Și am auzit un glas care mi-a zis: „Ascultă, drepte Ioane, cum a zis prorocul David: « Adu-ți aminte că ești țărână; zilele omului sunt ca iarba, ca floarea câmpului, așa înflorește. Vântul suflă peste el și nu mai este, și locul lui nu-l mai cunoaște.»” (Psalmul 102/103:14-16) Și a zis din nou: „Duhul lui se duce și se întoarce în țara lui. În ziua aceea, toate gândurile lui vor pieri.” (Psalmul 145/146:4)

(13) Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și am auzit un glas care-mi zicea: ascultă, drepte Ioane, atunci voi trimite pe îngerii Mei pe fața întregului pământ și vor lua de pe pământ tot ce este slăvit și tot ce este cinstit și sfânt, și icoanele venerate și sfinte, și crucile glorioase și onorabile, și altarele bisericești și cărțile divine și sacre, și tot ce este cinstit și sfânt se va sui pe un nor în văzduh. Și atunci voi porunci să se aducă sceptrul cel mare și sfânt și îl voi întinde în mâna Mea spre ei [738] și toate rândurile Mele de îngeri se vor închina lui. Atunci toată firea omenească se va sui în nori, așa cum a profețit Apostolul Pavel: împreună cu ei vom fi răpiți în nori, ca să-L întâmpinăm pe Domnul în văzduh (1 Tes. 4:17). Atunci toate duhurile rele care sunt pe pământ și în abis și oriunde altundeva s-ar afla pe fața întregului pământ, de la răsăritul soarelui până la apusul lui, care s-au unit cu slujitorii lor ai diavolului sau ai Anticristului, vor ieși și vor fi răpite în nori.

(14) Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și am auzit un glas care-mi zicea: ascultă, drepte Ioane, atunci voi trimite pe îngerii Mei peste fața întregului pământ și vor aprinde pământul pe o distanță de opt mii cinci sute de palme, și munții cei mari vor arde și toate pietrele se vor topi și se vor face ca praful și toți copacii vor arde și toate vitele și toate târâtoarele care se târăsc pe pământ și tot ce este pe fața pământului și orice pasăre care zboară în aer și atunci nu va mai rămâne nimic pe fața întregului pământ care să se cutremure și pământul se va nemișca.

(15) Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și a auzit un glas care-mi zicea: ascultă, drepte Ioane, atunci voi pecetlui cele patru părți răsăritene și cele patru vânturi mari vor ieși și vor sufla peste fața întregului pământ, de la un capăt până la celălalt al lumii. Și Domnul va șterge păcatul de pe pământ și pământul va fi alb ca zăpada și se va îndrepta ca papirusul, fără peșteri, fără munți, fără dealuri, fără pietre, iar fața pământului de la răsărit până la apus va deveni [uniformă] ca o masă și albă ca zăpada. Și măruntaiele pământului vor fi arse de foc și se vor întoarce la Mine, zicând: suntem curați înaintea Ta, Doamne, și nu este păcat în noi, așa cum a prezis prorocul David: stropește-mă cu isop și voi fi curat; spală-mă și voi fi mai alb decât zăpada. (Psalmul 50/51:9) Și a zis El: „ Să se umple orice vale, să se plece orice munte și orice deal, să se îndrepte orice lucru strâmb și să se netezească cărările cele aspre; și tot făptura va vedea mântuirea lui Dumnezeu .” (Isaia 40:4)

(16) Și a întrebat din nou: Doamne, ce se va întâmpla în continuare? Și a auzit un glas care-mi zicea: ascultă, drepte Ioane, atunci tot pământul va fi curățit de păcat și totul se va umple de mireasmă, ca Eu [Îmi] să pot locui pe pământ. Atunci se va arăta marele și sfântul sceptru [739] printre miile de îngeri care-l precedă, așa cum a fost prezis: atunci

se va arăta în cer semnul Fiului omului cu putere și mare slavă (Matei 24:30). Atunci lucrătorul fărădelegii [740] îl va vedea împreună cu slujitorii săi, va striga tare; și toate duhurile necurate se vor grăbi să fugă. Dar o putere nevăzută îi va ține pe loc, nepermițându-le să fugă. Și își vor scrâșni dinții, zicându-I: unde este puterea Ta? cum ne-ai amăgit! Și am fugit și am pierdut slava pe care o aveam prin Cel ce vine să ne judece pe noi și toată firea omenească. Vai de noi, căci vom fi aruncați în întunericul dinafară!

REVELAȚIA LUI PSEUDOTHEODIE

***

Faimoasa apocalipsă bizantină, așa-numita „Revelație a lui Metodie din Patara", prezintă pe scurt istoria lumii, împărțită în șapte perioade - milenii, începând cu crearea lui Adam până la sfârșitul lumii. Întreaga a doua jumătate a textului este dedicată ultimului mileniu.

Deși această lucrare este atribuită apologetului creștin timpuriu Metodie de Patara (d. 310), ea nu îi aparține. Nici nu este opera Patriarhului Constantinopolului, Metodie Mărturisitorul (d. 846), așa cum se credea odinioară. Potrivit cercetătorilor moderni, această lucrare a fost scrisă la sfârșitul secolului al VII-lea în siriacă [741] , iar autorul ei a fost un nestorian [742] . Chiar înainte de anul 700, „Apocalipsa" a fost tradusă în greacă, iar patru ediții diferite ale acesteia au supraviețuit până în zilele noastre. Au apărut și traduceri latine, armene și arabe, cu adăugiri semnificative. „Apocalipsa lui Metodie" a ajuns în Rusia într-o versiune bulgară și a devenit cunoscută destul de devreme: fragmente din ea sunt date în Cronica lui Nestor (d. 1114) [743] . Familiarizarea cu ea este dezvăluită de starețul Daniel, care a vizitat Palestina în 1105-1115 și a lăsat o descriere a acesteia. Din momentul apariției sale, „Apocalipsa" s-a bucurat de o mare popularitate în Biserică (dovadă fiind numeroasele manuscrise care au supraviețuit în diferite limbi) și abia în secolul al XIX-lea a fost clasificată drept carte „la care se renunță".

Ideea principală a „Apocalipsei" este că invazia și atrocitățile „fiilor lui Ismael" (musulmani arabi) marchează venirea „timpurilor din urmă". Autorul prezice moartea „fiilor lui Ismael" din mâna „ultimului" împărat bizantin („rege al Romei"), după care acesta trebuie să vină la Ierusalim și să-și predea puterea lui Dumnezeu. În concluzie, el povestește despre domnia Anticristului, care este prezentat ca un evreu născut și crescut în Palestina, așezat în templul din Ierusalim și cerând închinare universală. Este semnificativ faptul că Anticristului i se acordă mult mai puțin spațiu în „Apocalipsă" decât musulmanilor arabi, a căror violență este descrisă în detaliu și în detaliu. Când vine vorba de „fiul pierzării", profeția lui Pseudo-Metodie se transformă într-o colecție de citate și parafraze din Sfintele Scripturi. Este clar că, în acest caz, autorul nu avea un exemplu viu în fața ochilor, cum ar fi cuceritorii musulmani. Anticristul său este o figură destul de convențională. În ciuda acestui fapt, relatarea lui Pseudo-Metodie despre Anticrist a exercitat o influență puternică asupra literaturii apocaliptice ulterioare, atât a Bisericii Orientale, cât și a celei Occidentale. Dependența de Revelația lui Pseudo-Metodie (precum și de Viziunea Profetului Daniel) se regăsește în profeția medievală a

așa-numitei Sibile Tiburtine, în celebrul tratat despre Anticrist atribuit abatelui Adson de Montier-en-Der (secolul al X-lea) etc.

Traducerea a fost realizată de compilator conform ediției: Istrin V. M. Revelația lui Metodie din Patara și viziunile apocrife ale lui Daniel în literaturile bizantină și slavo-rusă. Moscova, 1897. Texte. Pp. 5-50 (conform manuscrisului Vaticanului din secolul al XVIII-lea). Traducerea slavonă bisericească timpurie (versiunea bulgară din colecția din 1345) a fost publicată de N. S. Tihonravov în cartea: Monumente ale literaturii ruse renunțate. Vol. 2. Sankt Petersburg, 1863. Pp. 213-225.

CUVÂNTUL LUI METODIU DIN PATARA DESPRE ÎMPĂRĂȚIA NAȚIUNILOR ȘI TIMPURILE DIN ULTIMĂ, 5-12.

V (1) Ați auzit cum s-au unit cele patru regate: etiopianul cu macedoneanul și romanul cu grecii, care sunt cele patru vânturi ale cerului pe care Daniel le-a văzut luptându-se pe marea cea mare (7:2). (2) Căci Filip, tatăl lui Alexandru, regele Macedoniei, a avut relații sexuale cu Husifa, fiica lui Tolus, regele etiopienilor, și prin ea s-a născut Alexandru, care a domnit peste greci. (3) El a zidit Alexandria cea Mare și a domnit în ea nouăsprezece ani. (4) A mers spre răsărit, l-a învins pe Darius medul [744] și a luat în stăpânire multe țări și orașe și a înconjurat tot pământul și s-a coborât la marea numită Țara Soarelui [745] , unde a întâlnit popoare necurate și josnice, urmașii fiilor și nepoților lui Iafet. (5) Și a văzut necurăția lor, că mâncau hrană necurată: tot felul de reptile josnice și șerpi și carnea moartă a pruncilor avortați, adică a celor născuți prematur sau marcați de o anumită diformitate. (6) Și mănâncă nu numai animale, ci și tot felul de fiare necurate; și nu-și îngroapă morții, ci chiar și pe cei pe care îi devorează [746] . (7) Și văzând toate aceste fapte indecente și josnice ale lor, Alexandru s-a temut că într-o zi vor ataca Țara Sfântă și o vor păngări cu faptele lor josnice. (8) S-a rugat fierbinte lui Dumnezeu și i-a adunat pe toți, împreună cu soțiile și copiii lor și toate semințiile lor și i-a scos din țara de răsărit și i-a izgonit la granițele nordului, ca să nu fie de la răsărit la apus, ca nimeni să nu sufere din cauza lor. (9) După aceasta, Alexandru s-a rugat lui Dumnezeu și a auzit răspunsul Lui. Și Domnul Dumnezeu a poruncit celor doi munți numiți Mazibora [747] să se unească și să se apropie unul de celălalt cu doisprezece coți. (10) Și a făcut porți de bronz și le-a uns cu asigit (άουγήτην), astfel încât, dacă ar vrea să le taie cu fier, să nu poată, sau să le topească cu foc, nici să nu poată, astfel încât focul de pe ele să se stingă. (11) Substanța asigitului nu se teme nici de tăierea fierului, nici de topirea focului, nici de puterea artei magice, căci asigitul este protejat de ele. (12) Și întrucât toate aceste popoare josnice și josnice sunt puternice în tot felul de răutate magică, atunci ticăloșia lor va fi distrusă de aceasta, magia deșartă dinaintea substanței asigitului, astfel încât să nu poată sparge aceste porți cu fier, sau cu foc, sau cu orice altă cale și să se elibereze. (13) Căci este cunoscută profeția lui Ezechiel, care spune că în zilele din urmă și la sfârșitul lumii, Gog și Magog [748] vor veni asupra pământului lui Israel . Acestea sunt neamurile și împărățiile pe care regele Alexandru le-a închis în munți. (14) Adică Gog și Magog, Ahigar, A[b]chenaz, Diaphars, Photians și Albiens, Unnoi și Pharzeans, Declimians și Zarmatae, Thecleans și Zarmatae, Hahonians și Amarzarth, Garmadae și Antropofagi, care sunt numiți Cynocephali, și Afarbeans și

Alans și Fasoliceans și Baltariens. Aceste regate au fost închise între porțile pe care le-a ridicat Alexandru.

VI (1) După moartea lui Alexandru, au domnit patru dintre succesorii săi. Mama sa, Husifah [749] , s-a retras în țara natală, [în] Etiopia. (2) Dar Byzas, care a construit Bizanțul [750] , l-a trimis pe generalul său Germanicus la Pholus, regele Etiopiei și, pentru a face pace cu el, i-a scris într-o scrisoare despre Husifah, mama lui Alexandru, că o va lua de soție și va domni [cu ea] în Bizanț. (3) Regele Pholus a primit scrisoarea și, văzând prietenia regelui, s-a bucurat. Și Pholus s-a ridicat și, împreună cu patruzeci de mii de oameni de seamă din Etiopia, precum și cu fiica sa Husifah, au pornit spre Bizanț. (4) Și a fost întâmpinat de regele Byzas în mijlocul mării, la Calcedon, cu mare bucurie. Și Byzas i-a dat multe daruri. (5) Apoi Pholus a intrat în Bizanț și a arătat mari onoruri și a oferit multe daruri, conform obiceiului generozității regale. (6) Regele a luat de soție pe fiica lui Pholus, regele Etiopiei, și cu ea i s-a născut o fiică, pe care a numit-o Bizanț, după numele orașului său. (7) Romulus Armaleus, regele Romei, s-a căsătorit cu ea. A iubit-o foarte mult datorită frumuseții ei deosebite, deoarece el însuși era foarte simplu și generos. Și, din bunătate față de ea, i-a dat orașul Roma. Și când nobilii săi au auzit de aceasta, s-au indignat împotriva lui. (8) Și Bizanț i-a născut trei fii: l-au numit pe unul după numele tatălui său, Armaleus, pe al doilea Urban și pe al treilea Claudius. Și Armaleus a domnit la Roma după tatăl său, Armaleus, Urban în Byza, orașul mamei sale, iar Claudius în Alexandria. (9) Și sămânța lui Chusipha, fiica lui Tola, regele Etiopiei, a domnit peste Macedonia, romani și greci.

(10) Acum, împărăția grecească, adică împărăția romană, care este din sămânța etiopienilor, își va întinde mâinile către Dumnezeu în ziua de apoi, după profețiile rostite. (11) Căci chiar mai înainte de aceasta, fericitul proroc David a prevăzut cu ochii săi că împărăția romană se va ridica din Husifah, fiica lui Tolus, zicând: Etiopia își va întinde mâinile către Dumnezeu (Psalmul 68:32) [751] . (12) Unii cred că sfântul David a spus aceasta despre împărăția Etiopiei. Totuși, cei care au această părere se înșală. (13) Căci din sămânța etiopienilor, a fost transmisă în împărăția lor marele și sfântul Pom, Crucea cea cinstită și de viață dătătoare, ridicată în mijlocul pământului. (14) De aceea Dumnezeu Tatăl a spus prin David: Etiopia își va întinde mâinile către Dumnezeu. (15) Căci nu este sub cer niciun popor sau împărăție care să poată birui împărăția creștinească, așa cum v-am spus și vouă, preaiubiților: dacă în mijlocul pământului se va sădi un Pom viu, puterea dătătoare de viață a Crucii, atunci de la el până la marginile lumii se vor umple cu multă înțelepciune, în lățime și lungime, în înălțime și adâncime, căci ce putere sau tărie poate birui puterea Crucii? [752]

VII (1) Ați auzit că Pavel, care iubește pe Dumnezeu, a profețit despre zilele din urmă și despre împărăția romană, zicând tesalonicenilor: (2) Vă rugăm, fraților, cu privire la venirea Domnului nostru Isus Hristos și la adunarea noastră la El, să nu vă clătinați curând în minte și să nu vă tulburați nici de duh, nici de cuvânt, nici de scrisoare, ca de la noi, ca și cum venirea Domnului ar fi aproape. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel [căci ziua aceea nu va veni], decât dacă va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu și se va descoperi omul fărădelegii și fiul pierzării, cel care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește cinstit, până când șade ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu și se

arată ca Dumnezeu. [Și mai departe spune]: până când cel ce oprește acum va fi luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fărădelegit. (2 Tesaloniceni 2:1-4, 7-8) (3) Ce este aceasta dacă nu împărăția romană? [753] Orice principat și putere din lume va fi nimicită, afară de aceasta. (4) Căci ea îndură războaie, dar nu este învinsă și toate neamurile luptă împotriva ei, dar ea le învinge și le domnește până la ceasul de apoi, când își va întinde mâinile către Dumnezeu, după cuvântul apostolului, care zice: După ce va fi nimicit orice principat și orice stăpânire, atunci Însuși Fiul va da Împărăția lui Dumnezeu, Tatălui (1 Corinteni 15:24). (5) Ce fel de împărăție este aceasta, dacă nu cea creștină? Căci nu este altă împărăție asemenea ei în putere!

(6) Dacă vrei să înțelegi ce se știe, atunci amintește-ți de poporul lui Moise, care i-a nimicit pe egipteni în adâncurile mării cu atâtea semne și minuni. (7) Gândește-te și la Iosua, în vremea căruia soarele s-a oprit la Tabaon și luna la Teranga lui Elohim [754] . (8) Și alții [evreii] au făcut minuni minunate, dar gândește-te, unde este puterea evreilor acum? Ei sunt supuși regatului Romei. (9) Nu i-au doborât oare Tit și Vespasian pe toți, nu le-au distrus templul cu sabia, [și apoi] Hadrian și urmașii săi? (10) A existat sau va exista un alt astfel de regat? Dar dacă ne pasă de adevăr, [atunci vom spune], nici unul.

(11) Nu au domnit evreii o mie de ani și le-a fost luată împărăția? Egiptenii au domnit trei mii de ani și le-a fost nimicită? (12) Babilonienii au domnit patru sute de ani și au fost și ei nimiciți. Și așa a fost și împărăția macedoneană. (13) Și împărăția barbară, adică turcii [755] și avarii, a fost, de asemenea, nimicită.

VIII (1) Atunci [va veni] nimicirea împărăției Persiei, când se vor ridica fiii lui Ismael din Agar [756] , pe care Daniel în Scriptură i-a numit brațul de la miazăzi (11:15), (2) și vor ataca împărăția Romei [în] numărul ciclului timpului înșeptuit [757] , când se va apropia sfârșitul și nu va mai fi timp. (3) Dar în ultimii o mie [de ani], adică în secolul al șaptelea, împărăția Persiei va fi smulsă din rădăcini și sămânța lui Ismael, care era în Efraim [758] , va intra în ea . (4) Și vor ieși și se vor aduna la Gabaon, și se va împlini ce a fost spus de profetul Ezechiel: (5) Fiul omului, cheamă fiarele câmpului și păsările cerului și spune-le: Adunați-vă și duceți-vă, căci o mare jertfă vi s-a adus. Mâncați carnea celor puternici și beți sângele uriașilor . (Ezechiel 39:17-18) (6) În Gabaonul acela, toate forțele grecești, adică romanii, vor cădea sub ascuțișul sabiei fiilor lui Ismael și, așa cum au învins forțele evreiești și persane, tot așa vor cădea și ei înșiși sub ascuțișul sabiei seminței lui Ismael, (7) care se numește onagru [759] , căci mânia va fi trimisă peste fața întregului pământ, peste oameni și animale și peste orice fiară, precum și peste dealuri și grădini și peste orice specie roditoare, și venirea ei va fi nemiloasă. (8) Înainte de aceasta, patru plăgi vor lovi țara: distrugerea și ruina, decăderea și pustiirea. (9) Căci Dumnezeu a zis lui Israel despre Moise: „Nu pentru că vă iubește Domnul Dumnezeu vă dă în moștenire țara lor, ci din cauza păcatelor celor ce locuiesc în ea” (Deuteronom 9:5) [760] . (10) De asemenea, nu pentru că Domnul Dumnezeu îi iubește pe fiii lui Ismael le va da puterea să supună întregul pământ al creștinilor, ci din cauza nelegiuirii și faptelor lor (ale creștinilor).

(11) Căci necazul acesta, care va fi în tot pământul, nu s-ar fi întâmplat, dacă oamenii nu s-ar fi făcut ca niște desfrânate și nu s-ar fi îmbrăcat cu hainele lor, (12) și nu s-ar fi plimbat pe ulițele și în piețele cetăților, schimbând folosirea firească în una împotriva

firii, așa cum a zis sfântul apostol (Romani 1:26). (13) [Căci] tatăl, fiul, fratele și toate rudele lor s-au întâlnit cu o femeie necurată și n-au cunoscut rușine cu desfrânatele. (14) Despre aceasta a strigat mai înainte înțeleptul Pavel, de multe ori, zicând: De aceea, Dumnezeu i-a lăsat pradă patimilor rușinoase. Căci femeile lor au schimbat folosirea firească în una împotriva firii. Tot așa și bărbații, lăsând folosirea firească a femeii, s-au aprins în pofta lor unii după alții, săvârșind bărbații lucruri rușinoase cu bărbații și primind în ei înșiși plata cuvenită pentru rătăcirea lor. (Romani 1:26-27) (15) Căci nevestele lor și-au schimbat firea din femeie în bărbat, și tot așa și bărbații și-au schimbat firea în femeie și s-au stricat în poftele lor, unii cu alții, bărbații cu bărbații săvârșind fapte rușinoase. (16) Și pedeapsa cuvenită va cădea asupra lor, când Dumnezeu îi va da în mâinile barbarilor. Prin ei vor cădea în păcat: soțiile lor vor fi pângărite cu cei ticăloși. (17) Și fiii lui Ismael își vor pune jugul peste ei.

IX (1) Și țara Persiei va fi dată stricăciunii și distrugerii, iar cei ce locuiesc în ea vor fi dați captivității și sabiei [761] . (2) Capadocia va ajunge în stricăciune și pustiire, iar cei ce locuiesc în ea vor merge în captivitate și la măcel. (3) Sicilia va ajunge în pustiire, iar cei ce locuiesc în ea vor merge în captivitate și la măcel. (4) Elada [762] va fi pustie și fără viață, iar cei ce locuiesc în ea vor cădea sub sabie. (5) România va fi pusă pe fugă și în stricăciune, și de asemenea insulele mării vor ajunge în pustiire, iar cei ce locuiesc în ea vor fi nimiciți de sabie. (6) Egiptul, Orientul și Siria vor cădea sub jugul nenumăratelor necazuri și vor fi înrobiți [de ismaeliți] și li se va cere pentru sufletele lor o cantitate de aur care va depăși puterile lor [763] . (7) Și cei ce locuiesc în Egipt și Siria vor fi în necaz și asuprire și încaptă în robie. (8) Și Țara Făgăduinței (=Palestina) se va umple de oameni din cele patru vânturi ale cerurilor și mulțimea lor va fi ca lăcustele pe care le adună vântul; și va fi foamete și ciumă în ea . (Matei 24:7) (9) Inima pustitorilor se va înălța și se vor înălța cu mândrie și vor spune lucruri necuviincioase până la vremea lor hotărâtă. (10) Se vor întinde de la marginile miazănoaptei și ale răsăritului până la apus și la mare și toți vor cădea sub jugul lor. (11) Dar oamenii, vitele, păsările și apele mării îi vor asculta; și pustiul, văduvit de locuitorii lui, va fi al lor. (12) Și își vor hotărî hotarele țării și ale pustiei; și peștii mării, copacii câmpiei, țărâna pământului, pietrele și roadele pământului le vor fi de trebuință. (13) Cei ce trudesc și sudează, precum și bogații, le vor aduce aur sau argint, pietre prețioase, cupru, fier și haine sfinte și tot felul de vase și hrană de bunătate. (14) Și inima lor se va înălța, astfel încât vor cere tribut de la morți ca de la vii, de la văduve și orfani și de la sfinți. (15) Nu vor avea milă de săraci și nevoiași, ci vor necinsti și insulta pe orice bătrân; nu vor avea milă de cel nemișcat și de cel slab. (16) Îi vor batjocori chiar și pe cei ce strălucesc în înțelepciune în adunările statului și ale poporului.

(17) Atunci o tăcere neexprimabilă în cuvinte se va așterne asupra tuturor, iar teroarea îi va cuprinde pe toți cei care locuiesc pe pământ.

(18) Și pedeapsa lor înțeleaptă va fi grea, căci nu va fi nimeni care să poată schimba sau anula sentința împotriva lor. (19) Și calea lor va fi de la o mare la alta, și de la răsărit la apus, de la miazănoapte până la pustia lui Efraim. Și calea lor se va numi calea cea strâmtă [764] . Și acolo vor umbla bătrâne și bătrâne, săraci și bogați, flămânzi și însetați și cei legați, pentru ca morții să pară fericiți. (20) Căci se va împlini ce a fost spus de

apostolul care a avertizat despre lepădare de Dumnezeu, zicând: „Până când va veni mai întâi lepădarea de Dumnezeu și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării” (2 Tesaloniceni 2:3). (21) Căci această lepădare de Dumnezeu înseamnă pedeapsa pe care o vor suferi toți cei ce trăiesc pe pământ. (22) Și pentru că Dumnezeu l-a numit pe Ismael, tatăl lor, onager, tot felul de fiare va suferi și va fi înfrânt în acele zile de onagrele și gazelele pustiei. (23) Animalele vânate și oamenii vor pieri, toți copacii din pajiște vor fi zdrobiți, munții cei mari se vor prăbuși, orașele vor rămâne pustii și nelocuite; astfel omenirea va fi redusă la minimum! (24) Atunci pământul se va umple de sânge și își va păstra roadele. (25) Căci oamenii vor fi atunci tirani și se vor comporta ca barbarii, copii ai deșertului, scoțând murdăria din deșert, iubind urâciunea și urând mila.

(26) La începutul exodului acestor popoare din pustie, ei vor tăia pântecele femeilor însărcinate [766] și vor smulge pruncii din brațele mamelor lor și îi vor arunca ca hrană fiarelor sălbatice. (27) Și îi vor măcelări pe preoți în locurile sfinte și se vor culca cu soțiile lor în locurile interzise și sacre [767] , [unde] se săvârșea jertfa secretă. (28) Și soțiile lor (ismaelite), fiii lor și fiicele lor vor fi îmbrăcați în veșmintele lor sfinte și își vor acoperi caii și paturile cu ele și își vor lega vitele în locurile sfinte. (29) Și rasa creștină va fi încercată prin crime și corupție, ca prin foc.

(30) Și precum a zis sfântul apostol: nu toți cei ce sunt din Ierusalim sunt ierusalimiți (Romani 9:6) [768] , așadar nu toți cei ce se numesc creștini se vor dovedi a fi [așa].

(31) Căci Scriptura zice: „ A păstrat șapte mii de fii ai lui Israel, care n- au plecat genunchiul înaintea lui Baal” (Romani 11:4); și astfel tot Israelul va fi mântuit (Romani 11:26).

(32) Și apoi, în timpul apostaziei și pedepsei [din partea] fiilor lui Ismael, se vor găsi puțini creștini adevărați, așa cum spune Însuși Mântuitorul nostru în Sfânta Scriptură: Dar când va veni Fiul omului, va găsi El credință pe pământ? (Luca 18:8).

(33) Căci va fi o astfel de vreme pentru oameni, precum zice Duhul: mulți se vor lepăda de adevărata credință și de Crucea dătătoare de viață și de sfintele taine, fără constrângere și chinuri și răni se vor lepăda de Hristos și vor urma amăgirea, precum zice dumnezeiescul apostol: luând aminte la duhuri înșelătoare și la învățături demonilor, prin fățărnicia mincinoșilor, având cugetul lor mărginit cu fierul înroșit (1 Timotei 4:1-2). (34) Și [din nou] a zis: în zilele din urmă vor fi vremuri grele. Căci oamenii vor fi iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroși, trufași, hulitori, neascultători de părinți, nerecunoscători, nesfinți, fără dragoste firească, neiertători, clevetitori, fără înfrânare, cruzi, disprețuitori de bine, vânzători, nechibzuiți, îngâmfați, iubitori mai mult de plăceri decât iubitori de Dumnezeu, având o formă de evlavie, dar tăgăduind puterea ei (2 Timotei 3:1-5). (35) Și toți cei slabi în credință și în doctrină vor fi atunci expuși și manifestați în negarea sfintei Biserici. Căci chiar timpul îi cheamă [să cadă] în amăgire.

(36) Dar creștinii umili, tăcuți, liberi, înțelepți și aleși vor fi considerați ca nimic în acel moment,

(37) Dar în loc de aceștia, vor fi onorați cei iubitori de sine, iubitori de argint, lăudăroși, defăimători, trufași, răboitori, lacomi, nemiloși, beți vi, curvari, adulterini, apostați, neînduplecați, neiubitori, neevlavioși, calomniatori, neînfrânați, cruzi, disprețuitori, trădători, obraznici, pompoși, iubitori mai mult de plăceri decât iubitori de Dumnezeu, sperjurători, mincinoși, răpitori de oameni (άνδραποδισταί) [769] , având o formă de evlavie, dar tăgăduind puterea ei.

(38) Aceștia vor fi slujitorii acestor zile și toți cei ce le împlinesc porunca vor face lucruri rușinoase, dar cei ce se tem de Domnul vor fi considerați ca o nimica toată înaintea lor și vor rămâne în ocară. (39) Oamenii vor fi călcați în picioare ca gunoiul sub domnia fiilor lui Ismael și vor ajunge în asemenea necazuri încât vor deznădăjdui de viața lor. (40) Preoții își vor pierde cinstea, liturghia lui Dumnezeu va înceta și nu va mai fi nicio jertfă în toate bisericile, iar preoții vor ajunge ca poporul de rând.

(41) Acum, în acest timp, adică în al șaptelea [mii] timp din timpul șapte, când se va împlini numărul timpurilor rânduite și hotărâte pe pământ, (42) necazul va crește printre oameni și animale, și vor veni foamete și ciumi, și oamenii vor fi împrăștiați pe fața întregului pământ ca praful de pe fiecare zi. (43) Și în acest timp o altă urgie va veni peste oameni. Omul se va culca seara și, când se va scula dimineața, va găsi la porțile sale pe cei care îi cer o măsură de aur și îl silesc. (44) Și toate bunurile lui vor dispărea și omul va vinde tot ce-i trebuie, atât uneltele, cât și giulgiul său [de înmormântare]. (45) Și în acel timp șapte, oamenii își vor trăda copiii. (46) Dar Dumnezeu va îngădui ca cei credincioși (creștinii) să sufere aceste necazuri, pentru ca cei credincioși și cei necredincioși să fie descoperiți și neghina să fie separată de grâu. (47) Căci vremea aceea va fi un foc al încercării, iar Dumnezeu este îndelung răbdător față de necazul celor drepți și credincioși, pentru ca să se arate cei aleși. Căci este zis: (48) Fericiți veți fi voi când vă vor ocărî oamenii, vă vor prigoni și vor zice tot felul de lucruri rele împotriva voastră, minținд, din pricina Mea. Bucurați-vă și veseliți-vă, căci răsplata voastră mare este în ceruri . (Matei 5:11-12)

(49) În necazul ismaeliților, oameni vor fi într-o umilință dureroasă, fără nicio speranță de mântuire sau eliberare din mâna ismaeliților, căci îi vor umili și îi vor insulta, lăudându-se cu victoriile lor. (50) Vor devasta Peres și România, Cilicia și Siria, Africa și Sicilia, Capadocia și Isauria, precum și pe cei ce locuiesc lângă Roma și insulele, împodobiți ca niște miri, și vor spune blasfemiind: Creștinii nu vor fi eliberați din mâna noastră.

Apoi, în unele manuscrise grecești, urmează o inserție lungă, preluată dintr-o ediție a Viziunii profetului Daniel, care perturbă cursul secvențial al evenimentelor:

(1) Atunci, zic ei, romanii îl vor alunga pe Ismael la Efraim și îl vor înrobi, iar țara va fi liniștită și fiecare va intra în moștenirea sa.

(2) Și curând după aceea, regele va veni din nou în câmpia Gersea ca să angajeze o luptă aprigă cu ismaeliții. Și după aceasta, regele va trimite soli în țările albe (=deschise,

blonde) și le va liniști și îl va alunga pe Ismael din cetate în cetate, iar regele îi va ajunge pe fiii Agarei în Țara Făgăduinței (Palestina) și va angaja o luptă aprigă.

(3) Și în curând se va ridica un alt rege, unul rău, de viață scurtă, care va împerechea frații cu surorile.

(4) Și după acestea se va ridica un alt împărat și va ține sceptrul său treizeci și doi de ani și va face pace în țară cu dreptate; atunci cei mari vor fi ca împărații și cei săraci ca bogații.

(5) După aceasta, un alt sceptru (=rege) rău se va ridica și va începe să-și păstoreze poporul cu năzbâtie.

(6) Și din cauza nelegiuirii se vor clătina sânii (=munții), se vor deschide porțile pe care le-a zidit Alexandru și se vor strecura sceptrele (=popoarele) închise ale celor necurați. Atunci vai de cele ce sunt în pântece! Și iată, cetatea Biza va fi întemeiată în adâncuri.

(7) Și apoi Ismael va trece pe care și cu mulți cai, căci va porni în prima lună a celei de-a noua indictione [770] și va cuceri cetățile din răsărit, inundându-le pe toate.

(8) Și va fi împărțită în trei [părți]: o parte va ierna în Efes, alta în Pergam și a treia în Melagina.

(9) Vai de tine, țară a Frigiei și Bitiniei! Căci atunci când Ismael va fi acoperit de ger (παχιάση), [atunci] te va lua. Căci va veni ca o flacără, mistuind pe toată lumea și pe corăbiile lui vor fi șaptezeci de mii; și va devasta insulele și Pomorii; și va veni la Bizanț. Atunci tot Ismael va veni și ei înșiși vor asedia Bizanțul.

(10) Și își va întinde primul cort împotriva ta, Biz (Buz?), și va începe să lupte și va dărâma porțile lui Xylokerk [771] . Și va intra [în regiunea] lui Buz. Atunci Buz va mugi și Xyloroth [772] va țipa, chinuit de ismaeliți.

(11) Atunci se va auzi un glas din locuințe, zicând: „Această pedeapsă este grea pentru mine!” Domnul va lua frica romanilor și o va pune în inima ismaeliților; El va pune curajul ismaeliților în inima romanilor, ca să se întoarcă și să-i izgonească. Atunci se va împlini ce este scris: „Cum poate cineva să urmărească o mie, sau doi să pună pe fugă zece mii ?” (Deuteronom 32:30) Înotătorii lor vor pieri și vor fi mistuiți.

XI (1) Atunci regele grecilor, adică romanul, se va ridica brusc împotriva lor cu mare mânie. (2) Se va trezi ca un om care se trezește din somn, ca și cum ar fi după [licențe] [773] . (3) Oamenii îl considerau mort și bun de nimic. (4) Apoi va veni la ei (ismaeliți) din Marea Etiopiană, adică din Bizanț [774] ,

Apoi, în unele manuscrise grecești, urmează o a doua inserție:

(1) În țara Asiei, în locul numit Gefira, îi va ucide și va fi ucis. Și regele se va întoarce și va aduna poporul și îi va provoca răni mari lui Ismael în regiunile Meandrului. Și din nou îi va înfrunta în luptă în Hartokeran și îi va zdrobi acolo; și le va da alte patru bătălii, devastându-i și distrugându-i.

(2) Și va veni într-un loc numit Cezareea și va sta deasupra moaștelor sfinților și va zice: Unde mă voi uita, Doamne Iisuse Hristoase, după ce am păcătuit împotriva cerului? Nelegiuirile mele au trecut peste capul meu; n-am păzit poruncile Tale.

(3) Atunci se va ridica și îi va izgoni din locuințele lor, (4) Își va ridica sabia și va pustiiți pe Efraim și țara lor și va lua captivi pe soțiile și copiii lor. (5) Fiii împăratului (îngerii?) se vor năpusti cu arme asupra celor ce locuiesc în Țara Promisă și îi vor scoate din țară.

(6) Și frica va cădea peste ei din toate părțile. Și soțiile lor, și copiii lor mici, și cei care alăptează, și toate familiile lor care erau pe pământ, vor fi date în mâinile regelui Romei, săbiei și robiei, pieirii și morții. (7) Și jugul regelui Romei va fi peste ei de șaptezeci și șapte de ori mai mare decât jugul pe care l-au pus peste ei. (8) Și vor fi în mare lipsă, foamete, sete și întristare. Și ei, și soțiile lor, și copiii lor mici, vor cădea în robie și vor fi robii celor care sunt robii de ei; și calea lor va fi de o sută de ori mai amară și mai grea.

(9) Țara pe care au pustiit-o va fi readusă la pace și fiecare se va întoarce în țara sa, moștenirea părinților săi: Armenia, Cilicia, Isauria, Africa, Grecia și Sicilia. Toți cei eliberați din captivitate se vor întoarce în patria lor. (10) Oamenii vor umple țara pustie și se vor înmulți ca lăcustele Egiptului. (11) Arabia va fi pustiită de foc, Egiptul va fi ars, dar țărmul mării va rămâne în pace. (12) Și toată mânia regelui Romei va cădea peste cei ce s-au lepădat de Domnul nostru Iisus Hristos.

(13) Și pământul va fi în pace și va fi o liniște mare pe pământ, cum n-a fost niciodată și nici nu va fi vreodată, pentru că au venit zilele din urmă [775] . (14) Înainte de sfârșitul veacului va fi bucurie pe pământ și oamenii se vor bucura în pace și vor zidi cetăți și vor elibera sanctuarele de toate necazurile și oamenii se vor odihni în acel timp de toate necazurile lor. (15) Aceasta va fi pacea despre care a profețit dumnezeiescul apostol, zicând: când vor zice: pace și siguranță, atunci va veni peste ei o nimica toată odată (1 Tesaloniceni 5:3). (16) De asemenea, Domnul spune în Evanghelie: și precum a fost în zilele lui Noe: mâncau, beau, se însurau, se măritau, așa va fi și în ziua de apoi (Luca 17:27-30). (17) Căci în pacea aceea oamenii vor ședea pe pământ cu mare bucurie și veselie, mâncând și bând, însurându-se și măritându-se, bucurându-se și veselindu-se și zidind case, pentru că nu va fi întuneric nici întristare în inimile lor.

(18) Atunci porțile de la miazănoapte se vor deschide și puterile neamurilor care erau închise în ele vor ieși afară . (19) Și tot pământul se va cutremura la vederea lor, oamenii se vor înspăimânta și vor fugi, ascunzându-se în munți, în peșteri și în morminte și mulți vor pieri și nimeni nu se va găsi să-i îngroape. (20) Căci neamurile care vin de la miazănoapte vor mânca carne de om și le vor bea sângele ca apa și vor mânca tot ce este necurat: șerpi și scorpioni, tot animal josnic și urâcios, și târâtoarele care se târăsc pe pământ, și carne moartă și avorturile femeilor. (21) Și vor junghia prunci, luându-i de la

mamele lor, le vor fierbe carnea și o vor mânca. (22) Și vor strica pământul și îl vor pângări. (23) Și nu se va găsi nimeni care să li se poată împotrivi.

(24) Când se vor sfârși cele șapte zile și vor ajunge în cetatea Iope, atunci Dumnezeu Îl va trimite pe comandantul Său [777] care îi va ucide pe toți într-o clipă.

XII (1) Apoi, la mijlocul săptămânii [778], regele Romei va veni la Ierusalim. (2) Și după zece timpuri și jumătate (=ani?) se va arăta fiul pierzării. (3) El se va naște în Horazin, va fi alăptat în Betsaida și va domni în Capernaum. (4) Și Horazin se va bucura, pentru că se va naște acolo; și Betsaida, pentru că va fi alăptat acolo; și Capernaum, pentru că va domni acolo [779] . (5) De aceea, Domnul a vorbit de trei ori în Evanghelie: Vai ție, Horazin! Vai ție, Betsaida! Vai ție, Capernaum! Tu, care ești înălțat până la cer, vei fi coborât în iad (Matei 11:21, 23). (6) Când se va arăta fiul pierzării, regele roman se va sui pe Golgota, unde stă copacul Crucii, în locul unde Domnul nostru Iisus Hristos a fost pironit și a suferit moartea dorită pentru noi. (7) Și regele roman își va scoate coroana și o va pune pe Cruce, își va întinde mâinile spre cer și va da Împărăția Sa lui Dumnezeu și Tatălui [780] . (8) Și Crucea se va înălța la cer împreună cu coroana împărătească. (9) Întrucât Domnul nostru Iisus Hristos a fost răstignit pe Cruce pentru mântuirea comună a tuturor, atunci, conform dorinței Sale, [Crucea Sa] se va înfățișa înaintea Lui la venirea Sa, ca o mustrare pentru necredincioși.

(10) Fiul pierzării va veni din semința lui Dan, conform profeției lui Iacov, care a spus: „Șarpele stă în cale și mușcă călcâiul calului, așa că călărețul lui cade pe spate, așteptând mântuirea Domnului” (Geneza 49:17-18). (11) Acest călăreț este adevărul și credința celor drepți, dar călcâiul sunt zilele de pe urmă și sfinții din acel timp. (12) Cei care stau pe calul adevărului și al credinței în acel timp vor fi mușcați de șarpe, care este fiul pierzării. Iar călcâiul înseamnă în zilele de pe urmă. (13) Căci El va face pe pământ amăgiri, semne mincinoase și minuni și lucrări nevăzute și uimitoare: orbii vor vedea, șchiopii vor umbla, surzii vor auzi și cei posedați de demoni se vor vindeca [781] . Soarele se va preface în întuneric și luna în sânge (Faptele Apostolilor 2:20). (14) Și prin minunile sale mincinoase și iluzii va înșela, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși (Matei 24:24), cum spune Domnul. (15) Căci patriarhul Iacov, privind cu ochii priceperii, a prevăzut toată nimicirea acestui șarpe, adică a fiului pierzării, care avea să cadă peste oameni, [și, de asemenea, necazul și nevoia lor. (16) Și a prezis aceasta, ca și cum ar vorbi în numele neamului omenesc, zicând: Aștept mântuirea Ta , Doamne. Și Domnul a adăugat: Dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși.

(17) Fiul pierzării va intra în Ierusalim și va ședea ca Dumnezeu în templul lui Dumnezeu, fiind un om trupesc, născut din pântecele unei femei și din semința lui Dan. (18) Și în zilele acelea, durerea se va înmulți din cauza fiului pierzării și Dumnezeu nu va îndura să vadă nimicirea neamului omenesc, pe care l-a răscumpărat cu sângele Său. (19) Și în curând îi va trimite pe slujitorii Săi, Enoh și Ilie [782] să mustre pe potrivnic înaintea tuturor neamurilor. (20) Și ei îl vor mustra pe potrivnic înaintea tuturor oamenilor, că nu are nimic real și că a venit pentru distrugerea și rătăcirea multora. (21) Și neamurile care vor vedea aceasta se vor rușina, iar înșelăciunea lui va fi mustrată de slujitorii lui Dumnezeu. (22) Atunci îl vor părăsi și vor fugi și se vor lipi de acești oameni

drepți. [El], văzându-se expus și disprețuit de toți, va izbucni în furie și furie și va distruge acești oameni drepți.

(23) Atunci vor vedea venirea Lui cumplită și o mânie și o furie dreaptă vor cădea peste toți cei care s-au împotrivit sfintei Sale imagini. (24) Atunci se va arăta semnul venirii Fiului omului, venind pe norii cerului (Matei 24:30), și Domnul îl va ucide cu suflarea gurii Sale (2 Tesaloniceni 2:8), după cuvântul apostolului. (25) Atunci cei drepți vor fi luminați ca lumina, dobândind viața veșnică, iar cei răi vor fi aruncați în iad, fiind scoși afară prin bunătatea și dragostea de omenire a Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. (26) Și împreună cu El, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, fie cinstea, slava, puterea, măreția și strălucirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

VIZIUNEA LUI PSEUDON-DANIEL

***

Diverse monumente ale literaturii apocaliptice, în principal de origine bizantină, sunt menționate sub denumirile de „Viziunea profetului Daniel”, „Ultima viziune a lui Daniel”, „Diegeza lui Daniel” etc. Ceea ce le unește este faptul că au fost scrise în numele profetului biblic și, ca formă, sunt o imitație a Cărții canonice a lui Daniel. Toate constau în profeții despre conducătorii Constantinopolului, despre dezastrele care vor veni și despre sfârșitul lumii. Multe dintre aceste profeții amintesc de Apocalipsa lui Pseudo-Metodie. Asemănarea celor două monumente este de așa natură încât deja în Evul Mediu erau adesea confundate între ele.

„Viziunile lui Daniel” au dobândit un caracter puternic politic în rândul bizantinilor - a remarcat V. M. Istrin, care a studiat acest monument. - Fiecare nouă domnie a adăugat ceva literaturii profețiilor. Toate acestea au fost descrise într-un ton profetic post eventum... Fiecare autor nou, adaptând profeția la evenimentele contemporane, a umplut timpul precedent cu fragmente din alte monumente similare, al căror sens putea fi deja pierdut pentru el. De aceea, suntem departe de a fi întotdeauna capabili să distingem ce este original într-o anumită ediție a „Viziunii” și ce este „secundar” [783] . Aceste profeții repetă motivele cărților sibiline și ale altei literaturi oraculare elenistice. În imaginile conducătorilor buni și răi care apar pe paginile Viziunii, cercetătorii găsesc trăsături ale împăraților romani târzii Constantin cel Mare (306-337) și Iulian Apostatul (361-363), ale basileuzilor bizantini Heraclius I (610-641), Leon al III-lea (716-741) și Constantin al V-lea (741-742), iar unele momente se întorc chiar la Alexandru cel Mare și la succesorii săi, Diadohii.

Într-un cuvânt, Viziunea Profetului Daniel este un monument cu mai multe straturi, creat de-a lungul secolelor. Originalul grecesc bizantin a fost curând tradus în siriacă, slavă, georgiană și alte limbi. Biserica oficială, se pare, a avut o atitudine negativă față de această lucrare. În „Stihometria” Patriarhului Nichifor, un anumit „pseudoepigraf al lui Daniel” este menționat printre cărțile interzise. Numeroasele ediții grecești ale Viziunii, ca să nu mai vorbim de traduceri, diferă foarte mult unele de altele. Nu toate copiile includ profeția despre Anticrist. Aceasta este descrisă cel mai complet în versiunea

greacă a Viziunii Profetului Daniel, conținută în Codex Canonicianus (secolul al XV-lea), și în versiunea slavă, strâns legată de aceasta, a Viziunii din „Hrismologion" lui Nicolae Spafariy (1635-1709). Următoarea traducere a fost realizată pe baza publicării acestor texte de către V. M. Istrin (1897).

Din aceste manuscrise vedem cum Anticristul se transformă într-un personaj folcloric. Nașterea sa dintr-un peștișor prins în mare, înfățișarea sa urâtă și grotescă, făptura sa de miracole nefericită au satisfăcut gusturile oamenilor de rând credincioși, înconjurați de povești despre popoare ciudate, vrăjitori răi, giganți și monștri teribili. Este semnificativ faptul că savantul Nikolai Spafariy, transmițând aceeași intrigă, a încercat să scape de povestea sa de cele mai odioase momente.

Este posibil ca povestea Anticristului să fi fost cândva o lucrare separată, datând din epoca bizantină timpurie, și să fi fost inserată abia mai târziu în Viziunea Profetului Daniel. Acest lucru este demonstrat de faptul că în alte ediții ale Viziunii lipsește o astfel de poveste colorată. Acesta este cazul în Viziunea lui Daniel despre sfârșitul timpurilor (Codex Barberino), unde pasajul corespunzător din Apocalipsa lui Pseudo-Metodie este duplicat în acest punct, precum și în Ultima Viziune a lui Daniel (Codex Veneto st. Mara), unde schema tradițională generală a apariției „fiului pierzării" este prezentată în câteva fraze. Editorul Ultimei Viziuni, H. Schmold, o datează la începutul secolului al XIII-lea. Am inclus-o în colecție ca exemplu de lucrări de acest fel. Materialul conținut în acest monument acoperă principalele prevederi ale tradiției apocaliptice bizantine, care s-a dezvoltat în secolele VII-VIII.

Traducerea următoarelor trei versiuni ale „Viziunii lui Pseudo-Daniel" a fost realizată de compilator pe baza următoarelor publicații: Sckmout H. Die Schrift „\£›m Jungen Daniel" und „Daniels letzte Vision". Dissertation. Hamburg, 1972. S. 122-130; Vassiliev A. Anecdota Graeco-Byzantina. Pars I. Mosquae, 1893. P. 38-41; Istrin V. M. Op. cit. S. 5-50.

ULTIMA VIZIUNE A PROFETULUI DANIEL (CODEX VENETO ST. MARCI, 125 CLASA II)

(I) Așa vorbește Domnul Atotputernic: „Vai de tine, pământule, când sceptrul îngeresc va domni peste tine [784] !" (2) Domnul Atotputernic va porunci unuia dintre îngerii Săi, zicând: (3) „Du-te și ia dreptatea și pacea de pe pământ, ca oamenii să mănânce carnea unii altora." (4) El va trimite și un alt înger și îi va zice: (5) „Du-te în pământul uscat, în insule, pecetluiește 144 de mii [de suflete] (6) și ia două părți și lasă a treia." (7) Și celui de-al doilea îi va zice: „Du-te în părțile de apus, pecetluiește pentru Mine 1200 [de suflete] (8) și ia două părți și lasă a treia." (9) Și va zice celui de-al treilea înger: „Du-te în Asia, Frigia, Galatia, Capadocia, Siria și în cetatea mamei Mele [785] , pecetluiește-Mi o mie trei sute șaizeci de mii [de suflete] (10) și ia două treimi, iar a treia lasă-o!" [786] .

(II) Vai de tine, pământule, din cauza chinurilor pe care Domnul Atotputernic le va trimite asupra ta! (12) Lăcustele sălbatice și insectele (13) nu vor cruța nici animalele, nici copacii, nici pe vreunul dintre mulții păcătoși nepocăiți, fărădelegi și ticăloși [787] ,

(14) și îi vor biciui timp de optsprezece luni, până când cei fericiți vor merge la morți, așa cum se spune: (15) fericiți sunt cei ce nu trăiesc până în ziua aceea. (16) Și atunci, prin porunca lui Dumnezeu, va ieși foc din mare, (17) și pământul viu va fi înghițit de mare.

(18) Și [788] va ședea pe Șapte Dealuri [789] și își va întoarce fața spre apusul soarelui. (19) Vai de voi, Șapte Dealuri, de o astfel de pedeapsă, când multe hoarde [vă vor înconjura] și vă vor lua captivi pentru un lucru mic. (20) Și zidurile voastre frumoase vor cădea ca un sikui [790] , (21) și, spre nenorocirea voastră, veți fi învinși de un tânăr [791] , (22) care va pune un sceptru peste voi și va rămâne în el. (23) Și își va pune mâna pe altarul sfânt al lui Dumnezeu (24) și pe vasele sacre și le va da fiilor pierzării. (25) Atunci șarpele adormit se va ridica și îl va lovi pe băiat, (26) și va lua în stăpânire diadema lui, iar numele lui, care odinioară era mic, va fi înălțat [792] . (27) Atunci fiii pierzării vor fi întăriți și își vor întoarce fețele spre apusul soarelui. (28) Și îi vor da șarpelui adormit o moarte pioasă, (29) iar rasa strălucitoare va domni peste Cele Șapte Dealuri timp de șase sau cinci ani [793] . (30) Și vor planta legume în el și mulți vor mânca din ele ca recompensă pentru sfinți.

(31) Atunci trei conducători vor fi stabiliți în est [794] și un al patrulea conducător [va ședea] în vest. (32) Apoi, deodată, se va ridica un [rege] despotic și, împreună cu el, un altul, la înfățișare ca un lup. (33) Și îi vor sfâșia pe ismaeliți și îi vor urmări până la Colonia [795] .

(34) Atunci neamurile din nord se vor ridica cu mânie (35) și vor ieși cu o furie aprigă până la marile râuri [796] , (36) și vor fi împărțite în patru principate. (37) Primul dintre acestea se va așeza în Efes, al doilea în Melagina, al treilea în cetatea Acra, adică în Pergam, iar al patrulea în Bitinia. (38) Și vor îngrămădi mulți copaci și își vor marca granițele cu ei.

(39) Atunci popoarele care locuiesc în țara de sud se vor răzvrăti, (40) și marele Filip [797] se va ridica cu optsprezece limbi. (41) Și se vor uni în Țara celor Șapte Dealuri și vor începe un război cum n-a mai fost niciodată. (42) Și vor inunda piețele și străzile Țării celor Șapte Dealuri, (43) și vor curge precum râurile cu sânge omenesc, (44) și marea va fi înnorată cu sânge chiar și până la cheile Abydosului [798] . (45) Atunci Vuz va răcni și Xerolophus va striga. (46) Și dacă […] [799] spun: „Dați-ne pacea înapoi!” – [atunci iată] aceasta este pedeapsa Mea în dreptate.

(47) Mergi în partea dreaptă a celor Șapte Coline și găsește un om care stă lângă doi stâlpi, drept, milostiv, aspru la înfățișare, dar blând la fire, plin de vârstă, sprijinit într-un baston la piciorul său drept. (48) Ia-l și încoronează-l rege [800] . (49) Și cei patru îngeri dătători de viață îl vor lua și îl vor duce în Hagia Sofia și îl vor încorona rege, (50) și îi vor pune o sabie în mâna dreaptă, spunându-i: (51) „Fii curajos și învinge-ți dușmanii.” (52) Și va primi sabia de la îngeri și îi va lovi pe ismaeliți, etiopieni, franci, tătari și fiecare generație. (53) Și îi va împărți pe ismaeliți în trei părți (54) și va lovi prima parte cu sabia, o va boteza pe a doua, iar pe a treia o va ucide cu mare furie până la ultimul copac.

(55) Și când se va întoarce El, comorile pământului se vor deschide, (56) și toți vor fi bogați și nimeni nu va fi nevoit, (57) și pământul își va da roadele în șapte ori mai multe, (58) și armele de război se vor preface în secere. (59) Și va domni treizeci și doi de ani, (60) și după el va domni un altul doisprezece ani. (61) Acesta, înainte de a muri, va veni la Ierusalim ca să-și încredințeze împărăția lui Dumnezeu [801] . (62) Și apoi vor domni cei patru fii ai săi: (63) primul la Roma, al doilea la Alexandria, al treilea la Semicolmia și al patrulea la Tesalonic. (64) Vor începe să se războiască între ei, iar preoții și călugării se vor ridica și se vor lupta între ei, (65) și niciunul dintre ei nu va scăpa.

(66) Și, întrucât nu va mai fi niciun bărbat vrednic, împărăția celor Șapte Dealuri va merge la o femeie ticăloasă [802] , (67) care va profana sfântul altar al lui Dumnezeu (68) și va sta în mijlocul celor Șapte Dealuri, spunând cu glas tare: „Există oare vreun Dumnezeu în afară de mine? Și cine va putea rezista domniei mele?” (69) Și îndată cele Șapte Dealuri se vor cutremura și vor fi aruncate în abis împreună cu toate sufletele, (70) și va rămâne vizibil doar Xirolophos, (71) iar cei care navighează pe corăbii vor plânge pentru cele Șapte Dealuri. (72) Apoi un altul va domni pentru scurt timp în Tesalonic, dar în curând și el se va îneca. (73) După aceasta, Smirna și Cipru se vor îneca din cauza vântului care a suflat dinspre mare [803] .

(74) Atunci Anticristul va domni și va face fapte uimitoare și fără precedent, (75) și îi va înălța pe evrei și va zidi din nou Templul lor distrus. (76) Și vor fi foamete, cutremure și inundații în toate locurile. (77) Și apele vor seca, iar ploile vor înceta de pe pământ.

(78) Și demonul blestemat va domni timp de trei ani și jumătate.

(79) Atunci timpul (=anul) va trece ca o lună, luna ca o săptămână, săptămâna ca o zi, ziua ca un oră, ora ca o clipă, din pricina aleșilor și a slujitorilor lui Dumnezeu. (80) Și la sfârșitul celor trei timpuri (=ani) și jumătate ale necazului, Dumnezeu va aduce foc peste pământ și pământul va fi ars până la o adâncime de treizeci de coți. (81) Atunci pământul se va întoarce către Dumnezeu: „Sunt curat înaintea Ta, Doamne.” (82) Atunci cerurile se vor suli ca un sul [804] , (83) și îngerii lui Dumnezeu își vor suna trâmbițele și morții din toate veacurile vor învia, (84) și cei drepți vor sta la dreapta în camera nunții, iar păcătoșii la stânga. (85) Cei drepți vor moșteni raiul, dar păcătoșii vor primi chinul veșnic. (86) Să ne rugăm pentru eliberarea noastră către Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Treimea [sfântă] și nedespărțită, în vecii vecilor. Amin [805] .

VIZIUNEA PROFETULUI DANIEL DESPRE TIMPURILE DIN ULTIMĂ ȘI SFÂRȘITUL VEACURILOR (CODEX BARBERINO, FOL. 142 PĂTRATE)

...După acestea, regele Romei va veni și va locui în Ierusalim o săptămână. Și toate țările vor fi în tărăboi, și tirani ai popoarelor se vor ridica în toate orașele și țările. Și în fiecare loc vor fi tunete, fulgere, cutremure și ciumi din cauza răutății oamenilor. Soțiile vor deveni văduve și șapte femei se vor uita cu poftă la un bărbat. Și la sfârșitul a zece timpuri și jumătate (=ani?) se va arăta fiul distrugerii. El se va naște în țara Zim [806] , va fi alăptat în Betsaida, [apoi] se va stabili în Capernaum, unde va domni. În aceste zile, regele Romei se va ridica și se va întoarce către Domnul și își va întinde mâinile spre cer.

Atunci arhanghelul Mihail se va coborî și își va pune coroana pe lemnul Crucii, [pe care] Mesia, Domnul nostru Iisus Hristos, a fost răstignit. Și regele Romei își va da împărăția lui Dumnezeu și Tatăl.

Atunci se va arăta fiul distrugerii, făcând semne mincinoase pe pământ: orbii vor vedea, șchiopii vor merge, leproșii vor fi vindecați - acestea vor fi minunile mincinoase. El va veni la Ierusalim și va sta [807] în templul lui Dumnezeu [ca Dumnezeu], fiind un om, coborât din sămânța unui bărbat și dintr-o mamă - o femeie risipitoare din semința lui Dan. Atunci Domnul îi va trimite pe slujitorii Săi, Enoh și Ilie, să-l mustre pe adversar. Și înaintea tuturor, ei vor mustra înșelăciunea lui, că nu este nimic bun în el; și neamurile îi vor auzi și-L vor părăsi. Atunci fiul distrugerii va izbucni în mânie și va ucide pe acești sfinți cu sabia. Și Domnul îi va lua de pe fața pământului, iar cei drepți vor străluci ca niște lumini. În același ceas trebuie să aibă loc a doua venire, iar cei răi vor fi aruncați în întunericul din afară [808] , [despărțiți] de mila mântuitoare a Unul-Născut Fiu [al lui Dumnezeu], Domnul Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Căruia [fie] toată slava.

CODEX CANONICIANUS [809] , FOL. 148-152

(p. 148)…După aceasta, se va ridica un alt împărat, [venind] dinspre miazănoapte și va săvârși o mare nelegiuire, multă nedreptate și mare fărădelege. Și va încurca mamele și fiii și frații cu surorile și va obliga [chiar și] pe călugări să facă același lucru ca singurii înzestrați cu sfințenie și va profana mănăstirile din poporul său și va săvârși mari necazuri. Vai, vai de atunci de neamul creștin! Vai de toate femeile însărcinate (Matei 24:19)! Și slăvirea lui Dumnezeu va înceta. Atunci Domnul Dumnezeu va porunci să se pogoare foc din cer (p. 148 rev.) și să-i lovească.

După aceasta, o femeie ticăloasă și străină va domni pe Șapte Coline și va ședea pe coasta crestei celor Șapte Coline. Și iarăși [va fi] vai de neamul creștin și vai de tine, Babilon cu Șapte Coline, adică Bizanțul lui Dumnezeu, - neamurile tale (=hipodromuri), și altarele tale, și templele tale, și stadioanele tale; căci slava ta va fi distrusă [810] . Vai de tine, Babilon cu Șapte Coline, un nou Bizanț, și vai de tine, neam creștin! Neamurile vor coborî în continuare, înspăimântându-i pe romani [811] , și vor fi crime și certuri. Bisericile vor fi distruse, credința va fi exterminată, femeilor li se vor lua copiii pentru rușine. Și iarăși vai de tine, nenorocit Babilon, mama tuturor orașelor, căci Domnul Își va întoarce mânia [asupra ta] și va turna foc. Și zidul cel înalt care a fost zidit în jurul tău va cădea, afară de coloana lui Constantin cel Mare [812] , încât, [văzând aceasta], cei care navighează pe mare vor plânge. (p. 149) Și regina te va părăsi și se va duce la Roma.

Atunci un alt sceptru mare se va ridica în Iudeea, numit Dam [813] , și evreii împrăștiați prin cetăți și țări se vor aduna la un loc - întregul neam iudeu împrăștiat. Și, adunându-se, vor veni la Ierusalim la regele lor și vor asupri neamul creștin din tot pământul. Vai de oamenii buni!

În timpul domniei sale (Damas), Anticristul se va arăta din lumea de dincolo și din adâncurile iadului și va veni prin intermediul unui pește mic [care] va apărea în marea

vastă și va fi prins de pescari. Și un anume [om] pe nume Iuda îl va lua în stăpânire și va lua peștele ca al său și va veni într-un ținut numit Guzif și acolo va vinde peștele pentru 30 de arginți [814] . Și acest pește va cădea în mâinile unei tinere fecioare pe nume „Cea Rău", pentru că din ea trebuie să se nască un fiu rău (p. 149 rev.), a cărei poreclă este: „Apostat".

Căci ea va mânca capul peștelui și în curând va concepe și îl va naște în 4 luni [815] .

El va veni la Ierusalim ca predicator și va părea pașnic, prietenos și blând. Va avea 10 coți înălțime [816] , părul îi va ajunge până la picioare, va fi imens și cu trei capete, amprenta piciorului său va fi mare, ochii lui vor fi ca luceafața dimineții care răsare. Dinții lui pe dinafară sunt de fier, iar obrajii de oțel. Mâna lui dreaptă este de fier, iar stânga este de cupru; iar mâna lui dreaptă are [lungimea] 3 coți. Pe fruntea lui sunt scrise trei [litere]: „A" „K" „T"; iar „A" înseamnă „Neg (άρνοῦμαι)", „K" - „și resping (και έξαρνοῦμαι)", „T" - „marcat de dragon (τον μεμμιαρομίνον δράκοντα)" [817] . Și Anticristul va învăța și va instrui (p. 150). În vremea aceea se va arăta atâta pâine, vin și untdelemn, cât n-a mai fost de la începutul lumii. În aceste vremuri, un spic [de grâu] va rodi jumătate de henic, și o vlăstă de viță [de struguri] va rodi 100 de ciorchini, și [fiecare] ciorchine va produce mulți vlăstari și va rodi 100 de măsuri; și [chiar] semințele oleaginoase nu se vor strica și va fi o abundență de tot felul de roade. Și pământul va fi fertil și fiecare dintre rodurile lui se va însuma. Atunci tot poporul lui Iuda se va aduna la Ierusalim și va zice: „Să facem rege pe acest om minunat" [818] . Și îl vor face rege și va fi încoronat în 3,5 zile și va domni 3,5 ani.

Și în primul an al lui, toată hrana va dispărea de pe pământ și în toată lumea nu se va găsi nici jumătate de măsură de pâine, nici jumătate de urdă de vin, nici alte fructe. Atunci va veni o foamete cumplită, care va acoperi toată întinderea pământului și toate ostroavele și pe toți cei ce locuiesc pe ostroave și pe întindere; și vor apărea boli pe fiecare centimetru de pământ, ciume și foamete mari, cum nu s-a mai întâmplat de la începutul veacului. Și oamenii vor pieri. [Dacă] cel drept abia se mântuiește, unde se va arăta păcătosul? (1 Petru 4:18). Atunci duhurile necurate și demonii vor ieși din abis și din toate defileele și râpele [la număr] ca nisipul mării și vor începe să ispitească pe creștini și să distrugă nou-născuții, și li se vor da spre educație. Atunci oamenii vor căuta moartea și uitarea memoriei și vor zice: „Fericiți, de trei ori fericiți sunt cei ce au fost mai înainte, căci n-au trăit să vadă zilele acestea!" [819] Și cei care navighează pe mare vor zice: „Să ne înghită valul tău mânios, mare sfântă!" Și tot corp al Romei va plânge. Și evreii vor fi umpluți de bucurie și veselie [820] în durerea și suferința romanilor din cauza tuturor constrângerilor și ispitelor demonilor. Și pământul va deveni ca arama și, în cele din urmă, toată iarba se va usca (p. 151), și toți copacii și toate florile de pe pământ. Și lacurile, și râurile, și fântânile se vor usca și [chiar] izvoarele de apă se vor usca.

Atunci Anticristul va lua o piatră în mâini și va zice: „Crede în mine și voi preface această piatră în pâine" [821] . Și evreii i se vor închina, zicând: „Tu ești Hristosul pe care l-am așteptat; din cauza ta neamul creștin neamului neamului neamului." Atunci mândru Anticristul va zice evreilor: „Nu vă întristați! Cei mai mici din neamul creștin vor ști cine sunt." Și Anticristul se va preface într-o piatră ascuțită, zicând: „Devino pâine

înaintea evreilor!” Și piatra aceea se va preface într-un șarpe. Și șarpele acela îi va zice Anticristului: „O, plin de toată fărădelegea și răutatea! n-ai putere să vorbești”; și șarpele îl va necinsti înaintea evreilor [822] .

Și atunci se vor arăta trei oameni și îi vor demasca înșelăciunea și rătăcirea. Dintre acei trei oameni, doi se vor coborî din cer și unul se va arăta de pe pământ [823] . Și (p. 151 rev.) vor ieși înaintea Anticristului și vor zice: „Vai de tine, lucrătorul răutății și moștenitorul focului veșnic!” Și vor merge pe tot pământul, exclamând și întorcându-se către creștinii asupriți: „Ascultați, fii ai oamenilor: nu vă închinați lui, căci nu este Hristos și nu este un om pios, ci nimeni altul decât Anticristul!” Și mulți creștini, ascunzându-se în munți și peșteri și în toate crăpăturile pământului, se vor ridica [în duh], pentru ca răutatea lui Samuel să nu-i găsească. Atunci Anticristul îi va găsi pe acești trei oameni și îi va ucide cu sabia. Și se va împlini ceea ce a fost spus de prorocul David: atunci vor aduce tauri pe altarul Tău (Ps. 50/51:21). Și atunci [se va sfârși] domnia Anticristului și persecuția demonică a evreilor și νάμελε [824] pentru toți creștinii, când se va apropia ziua cea mare a Domnului și va veni Judecata și (l. 152) pedeapsa. Și înșelăciunea diavolului va fi nimicită și lumina lui Hristos, Domnul nostru și Împărat glorios, va străluci în lume, Căruia I se cuvine toată slava, cinstea și puterea în veci. Amin [825] .

PROVIDENȚA DESPRE ORAȘUL CONSTANTIN

***

Profeția despre soarta Constantinopolului, cunoscută în Rusia medievală drept „Providența Constantinopolului”, este inclusă în „Viața lui Andrei cel Nebun” - un monument al literaturii bisericești bizantine, al cărui creator este considerat a fi călugărul constantinopolitan Nichifor (secolul al X-lea). Eroul acestei „Vieți”, ascetul și ascetul creștin Andrei cel Nebun (secolul al V-lea), ca răspuns la întrebarea discipolului său, „cum și când va veni sfârșitul acestei lumi?”, povestește în detaliu despre evenimentele viitoare. La prima vedere, este clar că această poveste compilează și prelucrează aceleași profeții care sunt prezentate în ciclul „Viziunilor profetului Daniel” și Apocalipsa lui Pseudo-Metodie. Cercetătorii observă că această apocalipsă este „un amestec de tradiții antice și noi, astfel încât este extrem de dificil să le verificăm elementele individuale” [826] .

Traducerea din greacă a fost realizată de E. V. Zheltova pe baza publicației: Viața Sfântului Andrei cel Nebun / Ed. de Lennart Ryden. Vol. II. Uppsala, 1995. La publicarea acestui text, L. Ryden a folosit un manuscris din secolul al X-lea păstrat la München și alte versiuni ulterioare ale Vieții, apropiate de manuscrisul de la München. Traducerea în limba rusă veche a fost publicată în Lecturile Marii Menai ale Mitropolitului Macarie (Sankt Petersburg, 1870): octombrie, 1-3. Coloanele 209-220.

VIAȚA LUI ANDREI CEL NEBUN, 853A – 873A

(85Căci) Odată, când Epifanie și fericitul Andrei au avut ocazia să petreacă cel puțin o săptămână în lenevire, Epifanie l-a dus la el acasă. Și când stăteau singuri, Epifanie a început să-l întrebe pe fericit: „Răspunde-mi, te rog, cum și când va veni sfârșitul acestei lumi și, de asemenea, care este începutul durerilor (Matei 24:8) și cum vor ști oamenii că el (sfârșitul) este deja aproape, la uși (Matei 24:33)? Prin ce semne se va vedea sfârșitul și unde va merge această cetate a noastră, noul Ierusalim [827] și ce se va întâmpla cu sfintele biserici, cruci, icoane scumpe, cărți [sfinte] și moaștele sfinților care se află în ea? Descoperă-mi, te rog; căci știu ce a spus Fiul lui Dumnezeu despre tine și cei ca tine: vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele Împărăției Cerurilor (Matei 13:11) și cu cât mai mult decât tainele acestei lumi!”

(853b) Atunci cel fericit a răspuns: „Să știi despre cetatea noastră: până la sfârșitul ei, niciun neam nu o va cuceri sau lua sub nicio formă, căci este dată sub ocrotirea Maicii Domnului și nimeni nu o va smulge din mâinile ei. La urma urmei, multe neamuri se vor apropia de zidurile ei și își vor frânge coarnele, retrăgându-se rușinați, luând de la ea, însă, daruri și mari bogății [828] .

Ascultați și despre începutul bolilor și sfârșitul lumii și despre restul. Domnul Dumnezeu va ridica împărăția din sărăcie în zilele de pe urmă [829] și El (regele) va umbla în mare dreptate și va opri orice război și îi va îmbogăți pe săraci. (853c) Și toți vor fi ca în vremea lui Noe - asemănați, desigur, unii oameni cu alții, având în vedere nu stricăciunea celor care au trăit atunci, ci eliberarea lor din necazuri - căci oamenii vor fi foarte bogați în toate zilele lui (ale regelui), vor mânca și vor bea în pace neîncetată, se vor căsători și se vor mărita și, netezându-se de război, se vor deda treburilor pământești în lipsă de griji. Și când nu va mai fi război, își vor făuri săbiile în secere, iar sulițele și săgețile - în unelte [830] cu care vor cultiva pământul. (856a) După aceasta, el (regele) își va întoarce fața spre răsărit și va supune pe fiii Agarei [831] , căci Domnul se va mânia pe ei din cauza clemenței lor. De aceea, El îl va stârni și îl va ridica pe regele Romei [832] împotriva lor și îi va nimici complet și le va arde copiii în foc; iar ei înșiși, dați în mâinile lui, vor fi dați celui mai crud foc. Și toată Iliria va fi restituită împărăției romane. Și Egiptul își va aduce tributul. Și își va pune mâna dreaptă pe mare și va îmblânzi familiile strălucitoare [833] și va smeri vrăjmașii sub mâna lui și va ține sceptrul său treizeci și doi de ani [834] .

(856b) Și în al doisprezecelea an al domniei sale, nu va mai colecta taxe sau daruri, ci va restaura templele sfinte și va reconstrui altarele distruse. Și nu va mai fi judecată, nici pentru asupritori, nici pentru cei asupriți, pentru că va forța pe fiii oamenilor să fie prudenți cu frică și va smeri pe criminalii nobilimii și îi va omorî. Căci în acele vremuri tot aurul, oriunde a fost ascuns, prin porunca lui Dumnezeu se va descoperi înaintea puterii sale și îl va împrăștia cu o vânturătoare printre poporul său, iar cei mari ai lui se vor îmbogăți și vor fi ca regii, iar săracii vor deveni ca domnitorii. Și va avea mare râvnă în persecutarea evreilor și în acest oraș nu va rămâne niciun ismaelit. (856c) Și va lega ferm acest oraș [835] și nu va mai fi niciunul care să cânte la liră sau la citara sau să facă o faptă rușinoasă, căci îi va urî pe toți acești oameni și îi va mătura din cetatea Domnului. Și atunci va fi o mare bucurie și veselie, binecuvântări vor veni de pe pământ și bogății de

pe mare. Și va fi ca pe vremea lui Noe, când s-au bucurat în pace până la venirea potopului [836] .

Și după ce va trece această împărăție, va veni începutul bolilor. Atunci se va ridica fiul fărădelegii și va domni în acest oraș timp de trei ani și jumătate [837] , (856d) și va face să vină fărădelegi, cum nu s-a mai întâmplat de la începutul lumii până acum și nici nu se va mai întâmpla. Căci, șezând, va vesti ca tatăl să vină împreună cu fiica, fiul cu mama și fratele cu sora; dar dacă nu, atunci cel ce se împotrivește va fi omorât. Și va fi asemănat cu Ioan Botezătorul în Ziua Judecății [838] . (857a) Atunci va uni călugărițele cu călugării și, de asemenea, cu preoții, iar fărădelegia actului sexual va deveni mai rea decât crima. Și el însuși va corupe mama și fiica și, în acel moment, profitând de permisivitatea datorată impunității blestemate, nebunii vor comite desfrânări cu propriile lor surori. Și se va ridica o duhoare și un miros urât, ca o urâciune înaintea Domnului, și Domnul Dumnezeu Se va mânia aspru și va privi peste tot pământul cu mare mânie și va porunci tunetele Sale în sus și fulgerele Sale, și acestea vor începe să cadă puternic peste pământ cu mare frică, și multe orașe vor fi arse în foc, (857b) și oamenii din cauza vuietului acelor tunete înfricoșătoare vor fi legați de o mare groază și vor muri de o moarte cumplită, și mulți vor fi incinerați de fulgere. Vai de pământ din cauza amenințării Celui Atotputernic și din cauza mâniei și furiei Sale nemărginite, care se apropie deja de întreaga lume locuită! [839] Dar acest sceptru va fi sfărâmat și aruncat în flacăra nestinsă. După acele zile, fericiți sunt cei care locuiesc în Roma sau în Riza, sau în Armenopetra, sau în Strobilus, sau în Cariupol [840] , căci în aceste orașe și locuri vor găsi pace. Și în toate celelalte locuri vor fi războaie, tulburare și tulburare mare, după cuvântul Celui ce a zis că veți auzi de războaie și zvonuri de războaie (Marcu 13:7) și așa mai departe.

(857c) Și după acestea se va ridica un alt rege în acest oraș și va fi feroce [841] , tăgăduindu-L pe Iisus Hristos. Citind scrierile elenilor [842] , se va converti la elenism [843] și va face război sfinților și va prigoni Biserica lui Dumnezeu. Și după câteva zile de domnie, va arde bisericile sfinților în foc. Va numi Sfânta Cruce o spânzurătoare. Apoi îi va îndemna pe preoți la apostazie și va tortura public oamenii pe străzi. (860a) Și în acele zile, părinții se vor ridica împotriva copiilor și copiii împotriva părinților și îi vor ucide. Fratele va trăda pe frate și prieten - prieten. Și mulți dintre cei care îl recunosc pe Domnul nostru ca Dumnezeu și Rege al tuturor își vor pune cununile martiriului. Apoi, după ce îi va alunga pe cei care locuiesc pe insule, îi va izgoni în țările Traciei și Macedoniei. Și insulele se vor transforma în deșerturi, în peșteri de demoni și șerpi. Și vor fi lovituri cumplite sus în cer, cutremure mari și prăbușirea cetăților. Căci se va scula neam împotriva neam și împărăție împotriva împărăție (Matei 24:7), și va fi o prăpădire cumplită pe pământ și întristare și chin pentru fiii oamenilor. (860b) Atunci, cu viteza fulgerului, va apărea foc din cer, întunecând amenințător toată fața pământului, și numeroase stoluri de păsări, și atunci pământul se va umple de șerpi ticăloși, care vor devora oamenii dedați la păcate. Căci toate acestea sunt începutul bolilor.

Și după ce se va sfârși această împărăție fără de Dumnezeu, se va ivi regele etiopian din primul corn, care, după cum se spune, va ține cârma puterii timp de doisprezece ani [844] . El va fi bun și va domni în pace și va restaura templele sfinților, distruse înaintea lui și,

ca un rege bun, va fi iubit de popor, iar sub el dragostea pentru Domnul se va răspândi în toată lumea locuită și va fi bucurie și veselie.

(860c) Dar și această împărăție va trece și un alt [rege] va veni din Arabia, cum se spune, pentru un an. Și în timpul domniei sale, părțile sfinte ale copacului prețios și dătător de viață vor fi unite împreună, după îndrumarea Dumnezeului nevăzut, și vor fi date regelui. Și va veni la Ierusalim, la locul unde au umblat picioarele lui Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, și cu propriile sale mâini va așeza acolo copacul prețios și diadema împărătească. Și își va preda și sufletul Domnului Dumnezeu [845] .

Și atunci se vor ridica în acest oraș trei tineri, nerușinați, proști și inutili, și vor domni în pace timp de o sută cincizeci de zile [846] . (860d) Și după aceasta, mânioși unii pe alții, la instigarea diavolului, își vor declara un război crud unul altuia. (861a) Și primul, ridicându-se, va intra în Tesalonic, zicându-i: „Tesalonic, îți vei învinge dușmanii, căci tu ești mândria sfinților și Cel Preaînalt te-a sfințit.” Și apoi își va înarma poporul de la șapte ani în sus și va aproviziona preoții și monahii cu echipament militar. Și va construi corăbii mari și va merge la Roma și, stând înaintea porților, îi va zice: „Bucură-te, Romă cu trei fețe, sabia ta este ascuțită, săgețile tale sunt multe și ești cinstită; păzește-ți credința, ca să nu se depărteze de tine, căci fericiți sunt cei ce trăiesc în tine.” Apoi, familiile strălucite vor pleca într-o campanie și vor trece printre Delos și Adelos [847] și își vor primi prietenii.

(861Ь) Cel de-al doilea tânăr va porni și el într-o campanie împotriva Mesopotamiei, iar din insule – împotriva Cicladelor, și va trimite preoți și călugări în campanie din cauza mâniei sale nebunești împotriva celorlalți. Și, după ce se va ridica, se va duce în centrul universului [848] – unii spun că la Alexandria – și acolo își va primi camarazii, împreună cu care va fi judecat, mânios și nebun.

Și al treilea va merge și va înarma și Frigia, Caria, Galatia, Asia, Armenia și Arabia. Și, venind la Sileon [849] , îi va spune: „Te numești Sileon, dar nu vei fi nici răpit, nici capturat de vreunul dintre dușmanii tăi.” După ce a spus acestea, și el se va duce la poporul neînvins, adică nu sub el sau sub camarazii lui.

(861c) După ce se vor uni astfel, unul împotriva celuilalt, atunci vor porni un război mare și cumplit împotriva lor înșiși și se vor tăia unii pe alții în bucăți ca berbecii într-o măcelărie. Și acești trei regi vor fi uciși, și din cauza acestei crime sângele romanilor va curge ca o ploaie insuportabilă și niciunul dintre ei nu va mai rămâne. Atunci marea din acel loc se va amesteca cu sângele lor timp de doisprezece stadii [850] . Și atunci fiecare femeie va deveni văduvă, așa că șapte femei se vor strădui să găsească un bărbat și nu-l vor găsi, până când nu vor auzi despre el și vor veni bărbați dintr-o țară străină. Iar tinerii supraviețuitori vor deveni bărbați înainte de vreme, fără să-și dea seama, ca porcii din cauza unei mari pofte. (86W) Atunci binecuvântați și de trei ori binecuvântați vor fi cei care Îi slujesc Domnului în munți și în peșteri, căci nu vor vedea răul săvârșit public, ci vor aștepta singuri la ușile marii mile, mieii cei mai dulci, (864a) care sunt sortiți să fie jertfiți de dragul lui Hristos de către demonul cel rău Antihrist.

Apoi, pentru că nu va fi niciun om nobil, ci toți ticăloși, o femeie nerușinată din Pont [851] se va ridica și va domni în acest oraș. Ea va fi o bacante, fiica diavolului, o vrăjitoare, lacomă de femei și bărbați. Și în zilele ei vor fi calomnii reciproce, crime chiar pe străzi și în case, și fiul va ucide pe tatăl, și tatăl pe fiu, și mama va ucide pe fiică, și fiica pe mamă, (864b) și fratele va ucide pe frate și prietenul va ucide pe celălalt, și va fi mare răutate și ură în acest oraș. Și în sfintele biserici - desfrâu și desfrânare, și incest, și cântatul la cithară, și dans, și cântece satanice [852] , și batjocură și jocuri pe care oamenii nu le-au văzut și nu le vor putea vedea până atunci. Căci această regină necurată, prefăcându-se a fi o zeiță și luptându-se cu Dumnezeu, străduindu-se să se lupte cu El, va mânji sfintele altare cu excremente și va întina întregul popor cu murdăria nerușinării sale. Și își va întoarce fața spre rău și va jefui toate averile Bisericii și va aduna chipurile cinstite ale sfinților și crucile cinstite și sfintele Evanghelii (864c) și [scrierile] apostolilor și fiecare carte a Scripturii și va face o grămadă mare și, aruncând foc, va arde totul. Și va distruge bisericile din temelii și va căuta moaștele sfinților ca să le distrugă, dar nu le va găsi, căci Dumnezeu, printr-o forță nevăzută, le va muta din acest oraș. Și atunci acest nefericit va distruge altarul marii biserici a Înțelepciunii lui Dumnezeu [853] și, după ce va distruge întregul templu, se va ridica, întorcându-se spre răsărit, și va spune cu aroganță Celui Preaînalt următoarele: „O, Cel ce te numești Dumnezeu, mi-a fost teamă să-ți șterg numele de pe fața pământului? Uite ce ți-am făcut, neputinciosule, și nu te poți atinge nici măcar de un fir de păr de-al meu! Totuși, așteaptă puțin, și voi răsturna firmamentul, mă voi sui pe el și voi vedea cine este mai puternic și voi vedea cine are putere printre zei și zeițe” [854] . (864d) Așa va spune și va face această cangrenă și chiar mai mult decât atât, va începe să scuipe la cer și să arunce cu pietre; dar mă voi abține să spun despre ea ceva și mai cumplit.

În vremea aceea, Domnul Dumnezeu Atotputernicul Își va încorda arcul și mânia Lui dreaptă și, cu puterea cumplită a tăriei Sale, Își va întinde mâna împotriva acestui oraș și îl va apuca cu toată puterea Lui. Și cu secera tăriei Sale va tăia stratul de pământ din partea de jos a orașului și va porunci apelor care l-au spălat din timpuri imemoriale să-l înghită. (865a) Și se vor revărsa cu o ascultare cumplită, cu o viteză teribilă și un vuiet înfricoșător. Și îi va smulge temeliile din pământ și îl va ridica ca o piatră de moară care se întoarce, astfel încât cei din interiorul orașului vor striga de mare frică: „Vai de noi!” Și când va fi dărâmat din nou, apele clocotitoare de jos îl vor răsturna, acoperindu-l cu o mare cumplită și nemărginită a abisului [855] . Așa va veni, fiule Epifanie, sfârșitul orașului nostru și ceea ce ți-am spus, ceea ce trebuie să se întâmple ulterior cu această lume, sunt chiar acele orori care, așa cum a spus Domnul nostru Iisus Hristos, vor fi începutul bolilor.

(865b) Apoi, după exodul [856] acestei cetăți, sfârșitul va fi aproape. Unii spun că, după sfârșitul domniei neamurilor, Dumnezeu va purta de grijă pentru înălțarea semințiilor divine ale lui Israel, astfel încât acestea să domnească tot timpul până la sfârșitul secolului al VII-lea, citând ca dovadă ceea ce a fost spus de Isaia: „Și se va întâmpla în zilele din urmă, că Domnul Dumnezeu va ridica un steag după împlinirea domniei neamurilor pentru oile risipite printre neamuri și va aduna pe cei pierduți ai lui Israel în sfânta cetate a Ierusalimului și va fi lui Israel ca în ziua când au ieșit din Egipt” [857] , și,

de asemenea, ceea ce a fost spus de fericitul Pavel: până când va intra plinătatea [numărul] neamurilor și astfel tot Israelul se va mântui (Romani 11:25-26). (865c) Așa spun ei în unanimitate, și Ipolit Martirul a spus că odată cu venirea Anticristului, evreii vor fi primii rătăciți [858] . Și Hristos, mărturisind împreună cu El, a zis: Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). Căci El (Dumnezeu) îi va aduna în cetatea Ierusalimului și le va da ce este al lor [859] , pentru a le tăia atunci terenul distructiv al împrăștierii. Căci dacă El nu ar fi făcut aceasta, ei ar fi spus la momentul Judecății, zicând: „Dacă ne - ai fi adunat pe noi în Ierusalim și ne-ai fi dat înapoi [proprietatea] noastră, am fi crezut de mult în Hristos și am fi respins motivul urii, care consta în faptul că păgânii ne sunt preferabili” [860] . (865d) Și acum, fiind adunați și primindu-și ale lor, și totuși rămânând în aceeași necredință, cum vor fi mântuiți dacă Antihrist este pe cale să apară printre ei, Antihrist în care vor crede, conform cuvântului amenințător al Fiului lui Dumnezeu? Căci numai Dumnezeu nu minte, Cel ce a zis: Eu sunt adevărul (Ioan 14:6). Apoi, adunându-i, El îi va lipsi mai întâi de această scuză. Căci Pavel a mai spus că nu vor fi mântuiți de pedeapsa veșnică, ci de rătăcirea atâția ani în țări străine, de batjocura neamurilor și de o rușine de negrăit. Căci, fiind în atâta nevoie și o asemenea batjocură, îndurând atâția ani batjocura neamurilor, vor fi mântuiți de robie și de jug, pentru că vor fi adunați în țara lor; dar nu vor fi mântuiți, așa cum am mai spus, de pedeapsa veșnică: (868a) căci dacă suferința nu i-a convins să creadă în Fiul lui Dumnezeu, cel dătător de viață și unul-născut, cum îi va convinge această bucurie imaginară? Și așa mai departe.”

(868b) Epifanie a spus: „Lasă asta, preaiubite părinte, dar spune-mi următoarele: căci unii spun că această mare biserică a lui Dumnezeu [861] nu se va scufunda împreună cu acest oraș, ci prin intermediul unei forțe invizibile va suspenda în aer.” Și omul drept a răspuns: „Ce spui, copile? Cum va rămâne dacă întregul oraș se va scufunda? Dumnezeu locuiește cu adevărat în temple făcute de mâini? Totuși, această opinie nu este în întregime falsă: doar coloana din piață va rămâne, căci în ea sunt cuie cinstite [862] . Prin urmare, numai ea va rămâne și va fi salvată, astfel încât corăbiile care trec, legându-și frânghiile de ea, vor plânge și vor jeli acest Babilon, zicând: „Vai de noi, că s-a scufundat marele nostru oraș, în care am intrat și în care ne-am îndeplinit cu succes treburile.”

(868c) Și necazul lui va fi de patruzeci de zile. Și după acele zile, puterea împărătească va fi dată Romei, Sileonului și Tesalonicului, căci sfârșitul este deja aproape. Atunci lucrurile vor deveni și mai amare, și mai cumplite, și mai dezastruoase: căci în anul acela Domnul Dumnezeu va deschide porțile Indaliei [863] , pe care Alexandru cel Mare le-a închis, și vor pleca șaptezeci și doi de împărați cu popoarele lor, așa-numitele popoare necurate, mai dezgustătoare decât orice urâciune și duhoare, și vor fi împrăștiați pe tot pământul de sub cer, (868d) mâncând carne vie de om, bând sânge, devorând cu plăcere câini, șoareci, broaște și orice urâciune a lumii. Și vai de orice țară prin care trec ei. (869a) Și de aceea în aceste zile, Doamne, fie ca în aceste zile să nu existe creștini, dacă este posibil! Dar știu că vor fi. Și aerul în acele zile se va întuneca ca de jale, din cauza urâciunilor pe care le vor săvârși aceste popoare josnice. Soarele se va preface în sânge, privind urâciunile care se năpustesc asupra pământului. Și luna și toate stelele se vor întuneca, căci vor mânca chiar și praful pământului. Vor transforma altarele în cănițe de ardere și vor folosi vasele cinstite pentru urâciuni. Atunci să fugă cei ce locuiesc în Asia

în Insulele Ciclade, căci Asia va jeli insulele, și insulele Asia, pentru că nu vor mai fi oameni care să umble pe acolo. Ci vor jeli șase sute șaizeci de zile.

(869b) Atunci Satana Anticristul se va ridica din seminția lui Dan. Nu prin puterea lui însă se va preface în om – nicidecum – ci Domnul Dumnezeu îl va face un vas [864] rușinos și josnic, pentru ca cele spuse de profeți să se împlinească în el. Și va fi eliberat de lanțurile iadului în care l-a închis Domnul Hristos când a fost acolo [865] și va intra în vasul făcut pentru el. Și când se va preface în om, va crește și va domni, atunci va începe să-și arate înșelăciunea, așa cum a spus Ioan Teologul [866] . Apoi va porni un război împotriva insulelor Ciclade – iar insulele, așa cum spune Isaia, sunt bisericile păgânilor [867] – în timp ce Ilie și Enoh și Fiul Tunetului [868] vor ieși să proclame înșelăciunea lui și a doua venire a Domnului Iisus Hristos.

(869c) Și îi va umili amarnic pe creștinii care trăiesc în acel timp, chinuindu-i până la ultima suflare și distrugându-i - calomniator deșert! Atunci cel care nu cade în greșeală se va dovedi a fi un mare și puternic prieten al lui Hristos. Căci fericiți sunt toți sfinții, dar mai ales cei care au mărturisit sfințenia lor în vremea Anticristului. Ei sunt binecuvântați și de trei ori binecuvântați, căci cea mai mare slavă îi va primi pentru veacuri fără sfârșit. Dar el va intenționa să-l omoare mai întâi pe Ilie, apoi pe Enoh și în cele din urmă pe Fiul Tunetului, și apoi îi va omorî crud pe cei care nu cred în el. Atunci va izbucni un război teribil între el și Domnul [869] ; (872a) Căci atunci când va afla că existența acestei lumi se apropie de sfârșit, atunci într-o furie teribilă va ieși împotriva cerului, fulgerând, tunând și producând lovituri, astfel încât de sunetul strigătelor lumea cerească se va cutremura și va răsuna amenințător. Și cine atunci nu se va zgudui și nu se va înspăimânta, copilule cel mai dulce?! Fericiți sunt atunci cei care nu se vor ofensa în legătură cu Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu. Fericiți, așadar, cei ce nu se vor despărți de Cel născut din Sfânta Fecioară Maria; fericiți cei ce vor muri din dragoste pentru El și îl vor demasca în față pe balaur (Antihrist) și minciunile lui; Fericiți cei ce dau dovadă de curaj când îl întâmpină pe balaur și îi întăresc cu vitejie crimele - lumini frumoase, perle preaprețioase, inimi dulci, încântătoare și cu miere - (872b) și cei ce cred în Tatăl și în Fiul și în Sfântul Duh, în sfânta, de o ființă și de viață dătătoarea Treime.

Pe când ședea fericitul și vorbea acestea, Epifanie, care asculta ce avea să se întâmple cu pământul, a început să plângă cu gemete adânci, căci, așa cum am mai spus, era prea milostiv. Apoi i-a zis sfântului: „Te rog, spune-mi cum va fi ștersă omenirea de pe fața pământului și cum se va întâmpla atunci învierea?” Sfântul a spus: „Unii vor fi nimiciți de neamuri necurate, alții vor fi nimiciți în războaie continue, iar restul credincioșilor vor fi uciși de Antihrist pentru Domnul. (872c) Iar celor care cred în Antihrist, Domnul Dumnezeu le va trimite fiare înaripate, după cuvântul lui Ezechiel [870] , având pe cozi ace pline de otravă, iar cei care nu au semnul peceții lui Hristos [871] pe frunte , întregi și curați, vor fi înțepați de aceste fiare și, otrăviți cu otravă periculoasă, vor muri de moarte grea. Apoi, dacă se va găsi vreunul dintre sfinții care s-au ascuns de Antihrist în pustiuri, Domnul, prin puterea Duhului Său, îi va aduna pe toți în sfânta cetate a Sionului, căci astfel sunt cei scriși spre viață (Isaia 4:3).

Când Anticristul va fi ucis și prins împreună cu demonii săi, și legat de îngeri de foc, și luat în pază pentru a fi judecat, și va fi tras la răspundere pentru sufletele pe care le-a nimicit, atunci va suna trâmbița și morții vor învia nestricăcioși (1 Corinteni 15:52). Și atunci cei vii, așa cum a spus Pavel, care rămân până la venirea Domnului (1 Tesaloniceni 4:15), fiind schimbați într-o clipă din stricăciune în nestricăciune (1 Corinteni 15:51-53), (873a) împreună cu ei vor fi răpiți în nori ca să-L întâmpine pe Domnul în văzduh (1 Tesaloniceni 4:17). Așadar, când va vedea cineva că neamurile urâte au venit în lumea aceasta, copilule, atunci va ști că El este aproape, chiar la uși (Matei 24:33), și că Judecătorul vine curând."

Fericitul i-a povestit lui Epifanie toate acestea în noaptea aceea, când nu dormeau, iar eu, un nevrednic, eram acolo. Și când a sunat semnalul în biserică, Epifanie s-a dus acolo, iar fericitul a început să se roage singur cu el însuși în casa lui.

V. ANTIHRISTUL ÎN TRADIȚIA CREȘTINĂ OCCIDENTALĂ DE LA LACTANIU LA TOMA DE AQUINO

***

Spre deosebire de creștinii orientali, care practic refuzau să vadă în Anticristul care urma să vină un rege cuceritor, un dușman extern al Bisericii (Chiril al Ierusalimului, Ioan Damaschin) și chiar evitau definiția apocaliptică a „fiarei", scriitorii creștini occidentali nu au uitat niciodată natura regală-despotică a adversarului. În timp ce în Biserica Răsăriteană Anticristul era prezentat în principal ca un dușman intern, un schismatic și un seducător, Biserica Apuseană a continuat să sintetizeze ambele tradiții creștine timpurii - „fiară" și „seducător al lumii". Acest proces a durat câteva secole și a cucerit Evul Mediu. Să luăm în considerare modul în care dușmanul escatologic, inițial perceput în Occident ca nimic mai puțin decât un Nero înviat și zdrăngănitor de sabie, a dobândit treptat trăsăturile „omul păcatului, fiul pierzării" al lui Pavel și a devenit antipodul perfect al lui Hristos.

Un grup este format din operele autorilor creștini de limbă latină din secolele III-V: Commodian, Lactantius, Victorinus și Sulpicius Severus. Tabloul venirii Anticristului pe care îl zugrăvesc, în ciuda unor diferențe, aparține unei tradiții predominante în partea de vest a imperiului în primele secole ale creștinismului. Este mai convenabil să luăm în considerare această tradiție începând cu Lactantius (cca. 250-325), ale cărui opinii escatologice se află, cum s-ar spune, la joncțiunea dintre creștinism și păgânism. El le prezintă în detaliu în lucrarea sa „Instituții divine". Aici predomină scene de luptă. Anticristul este un rege cuceritor care va invada Imperiul Roman de undeva din exterior (opțiune: se va ridica din Siria) în momentul în care imperiul va pieri efectiv, fiind împărțit între zece tirani. După ce i-a învins pe trei dintre ei, cuceritorul îi va subjuga pe ceilalți, va prelua puterea supremă și va instaura un regim despotic care va începe represiunile împotriva creștinilor credincioși. Aceștia se vor refugia pe un munte și, înconjurați de trupele ticălosului, îl vor implora pe Dumnezeu să-i ajute. Ca răspuns la rugăciunile lor, Regele-Mântuitor va coborî din ceruri însoțit de îngeri și va purta patru

bătălii sângeroase cu hoardele Anticristului, în fiecare dintre ele fiind învins și, în cele din urmă, capturat, judecat și executat.

Este caracteristic faptul că Lactanțiu îl numește pe ticălos Antihrist o singură dată, și apoi la sfârșitul poveștii. Denumirile sale obișnuite sunt: „rege puternic", „ticălos", „tiran". Această utilizare a cuvintelor nu este întâmplătoare. Lactanțiu se adresa publicului larg, cetățenilor romani din vremea sa, pentru care termenul „Antihrist" în sine nu era doctrinar și nu putea evoca emoțiile corespunzătoare. Din același motiv, Lactanțiu nu numește sursele sale biblice, deși folosește cu siguranță Apocalipsa lui Ioan Teologul. Dar citează de bunăvoie profeții necreștine, unde se găsesc intrigi și motive similare. În primul rând, acestea sunt cărțile sibiline extrem de populare pe atunci, în fața cărora Lactanțiu însuși simte o evlavie considerabilă; în al doilea rând, diverse oracole, cum ar fi „cărțile" lui Hermes Trismegistus și Hydaspes Medul. Aceasta este ceea ce conferă poveștii lui Lactanțiu aroma sa unică și, în același timp, o distinge de lucrările bisericești tradiționale pe aceeași temă. Motivele biblice din Lactanțiu sunt secundare și sunt, cum ar fi, țesute în pânza „sibilină" a evenimentelor. „Acest rege, plin de cea mai mare răutate", notează Lactanțiu în treacăt, „va fi și un profet fals, se va proclama Dumnezeu și va porunci să fie adorat ca Fiul lui Dumnezeu". Nu este complet clar dacă aici se vorbește despre profeția apostolului Pavel din a doua epistolă către Tesaloniceni. Lactanțiu nu face referire la Noul Testament. Și chiar și acolo unde folosește date din Noul Testament, le supune prelucrării. Astfel, în loc de doi acuzatori ai Anticristului, Enoh și Ilie, Lactanțiu are un profet nenumit; în plus, apare o serie întreagă de bătălii între Hristos și Anticrist. Abaterea de la tradiția bisericească poate fi explicată probabil prin aceeași dorință a lui Lactanțiu de a adapta imaginea Anticristului la imaginea păgână a lumii.

Comentariul la Apocalipsa lui Ioan Teologul de Gaius Marius Victorinus (cca. 300-363), episcop al Pataviei, prezintă aceleași opinii ca și Lactantius, doar cu o specificitate mai mare. Potrivit lui Victorinus, Anticristul nu va fi altul decât împăratul Nero, care a fost odată expulzat din Roma și s-a ascuns tot acest timp undeva în Orient (probabil în Partia). La sfârșitul secolului, el va mărșălui asupra Romei, susținut de evrei și recunoscut de aceștia ca Mesia. Chiar în acest moment, zece regi uzurpatori vor domni în interiorul imperiului, dintre care trei Anticristul-Nero îi va distruge, iar pe restul îi va subjuga puterii sale. Această poveste amintește, pe de o parte, de profețiile sibiline corespunzătoare, iar pe de altă parte, de apocrifele creștine timpurii, cum ar fi Înălțarea lui Isaia. Cu toate acestea, Victorinus subliniază că Nero va apărea sub un nume diferit și o înfățișare diferită. Urmează apoi variantele „numelui fiarei" propuse de Irineu și Hipolit, la care Victorinus adaugă doar numele gotic „Genseric". În general, vedem toate punctele principale ale tradiției care era comună printre creștinii occidentali până în secolul al V-lea. Aceasta este o combinație pestriță de profeții și oracole populare, destul de contradictorii și adesea reciproc exclusive.

În cadrul acestei tradiții, au existat variante curioase, uneori complet neașteptate, una dintre ele fiind prezentată de un alt apologet creștin de limbă latină – poetul acum aproape uitat Commodian (d. 310), autorul „Omiliilor" și al „Poemului apologetic". Ambele lucrări conțin descrieri escatologice mai mult sau mai puțin detaliate. Povestea lui Commodian este remarcabilă prin faptul că Antihristul apare de două ori: o dată ca

împărat roman, cealaltă dată ca uzurpator în Ierusalim. Dar în ambele cazuri este vorba de același Nero, mai întâi ieșind din lumea de dincolo, apoi sosind din Orient (din Persis). Primul Nero va fi recunoscut de Senat ca împărat sau chiar zeu. Va fi susținut de romani și evrei. Își va lua doi co-conducători, Cezarii, cu care va duce o persecuție crudă a creștinilor. Ilie și alți profeți, care vor fi urâți de evrei, vor fi eliminați la cererea lor. Cu toate acestea, trei ani și jumătate mai târziu, primul Nero va fi ucis de al doilea Nero înviat, care va sosi din Orient. Învingătorul va cuceri Roma, o va șterge de pe fața pământului și va merge să domnească la Ierusalim. Povestea se încheie cu căderea inamicului, înfrânt prin porunca lui Dumnezeu de către cele zece triburi israelite „pierdute" venite din Est.

Merită comparată această tautologie aparent evidentă cu remarca lui Lactanțiu din „Despre moartea persecutorilor", conform căreia Nero se va întoarce la sfârșitul veacurilor pentru a fi premergătorul și călăuza Anticristului (II 8, 9). Prin urmare, primul Nero înviat al lui Commodian este premergătorul adevăratului Anticrist - al doilea Nero, care apare brusc în Orient și invadează Imperiul Roman. Cheia pentru înțelegerea imaginii pictate de Commodian sunt versetele 933-935:

Pentru noi, Anticristul va fi [primul] Nero, iar acesta – pentru evrei. Aceștia doi se vor ridica cu siguranță în vremurile de pe urmă; [primul] Nero va distruge orașul, iar acesta – tot pământul.

Situația celor doi tirani escatologici este clarificată de presbiterul aquitanian Sulpicius Severus (cca. 363-420), care a fost ultimul dintre cei patru autori de limbă latină pe care îi luăm în considerare. Fost elev al Sfântului Martin de Tours (316-397), Sulpicius a lăsat o înregistrare a conversațiilor cu profesorul său (Dialogurile), care conține și o profeție despre sfârșitul lumii. Urmându-l pe Sulpicius, Martin de Tours a văzut în Anticrist și în Nero cel înviat nu una și aceeași persoană, ci două figuri escatologice independente, deși identice una cu cealaltă în spiritul lor anticreștin. Amândoi vor apărea înainte de sfârșitul lumii: Nero va domni în Imperiul de Apus, iar Anticristul în cel de Răsărit, cu capitala la Ierusalim. Amândoi îi vor persecuta pe creștini, deși natura acestor persecuții va fi diferită. Nero, așa cum i se cuvine, îi va obliga pe oameni să se închine la idoli păgâni. Cât despre adversarul Ierusalimului, acesta va introduce legea iudaică, poruncind să renunțe la Hristos și să se închine la sine ca Dumnezeu. Este ușor de observat că tiranul roman corespunde „fiarei" apocaliptice, iar cel evreiesc „omul păcatului, fiul pierzării" al lui Pavel. Conform lui Martin de Tours, o astfel de împărțire a puterii nu va dura mult. Uzurpatorii se vor ciocni între ei, Nero căzând pentru a doua oară, iar Anticristul va prelua puterea supremă asupra lumii și va tiraniza toate națiunile până când va pieri la a doua venire a lui Hristos.

Așadar, vedem că, la un moment dat în tradiția creștină occidentală, imaginea Anticristului s-a separat de imaginea lui Nero și a devenit o ipostază separată. Acest lucru nu s-a întâmplat din întâmplare.

Identificarea „fiului pierzării" lui Pavel cu „fiara" apocaliptică, falsul Mesia evreu cu împăratul roman era artificială și plină de contradicții. Era necesar să se explice cum se

va transforma Nero, apărătorul înfocat al păgânismului, în Mesia evreu, așezat în templul din Ierusalim. Unde avea să fie bârlogul dușmanului: la Roma sau la Ierusalim? Drept urmare, cele două figuri escatologice au trebuit separate și chiar stabilite în diferite părți ale lumii. Și astfel, când s-au separat, s-a dovedit că imaginea Anticristului era mai amplă și mai profundă decât imaginea lui Nero înviat și avea o perspectivă mai lungă. De aceea se spunea că uzurpatorul evreu își va distruge fratele roman. Acesta a fost un semnal important. De acum înainte, imaginea lui Nero înviat era destinată să se estompeze treptat (odată cu Imperiul Roman), pentru a se retrage în cele din urmă în trecut, transmițând cele mai importante atribute unui personaj mai viabil. Deja Ieronim de Stridon (cca. 347-420) îl plasa pe Nero în seria predecesorilor Anticristului și nu menționa deloc posibila întoarcere a împăratului fugar: „cu multe atrocități și fărădelegi, cu care cel mai nelegiuit Nero asuprește lumea Cezarilor, se pregătește venirea Anticristului și în el (Nero) se împlinește parțial ceea ce va face Anticristul mai târziu” (Scrisoare către Algazius, 11).

Interpretarea lui Ieronim de Stridon a Cărții Profetului Daniel este de o importanță deosebită. Creatorul Vulgatei a abordat explicația profețiilor lui Daniel în primul rând pentru a respinge atacurile celebrului filosof neoplatonician Porfirie (cca. 232-304), care în ampla sa lucrare „Împotriva creștinilor” (în 15 cărți), printre altele, a criticat aspru această sursă extrem de importantă a escatologiei creștine. Deși opera lui Porfirie în sine nu s-a păstrat (copii ale acesteia, împreună cu alte lucrări ale lui Porfirie, au fost distruse din ordinul împăraților creștini Valentinian al III-lea și Teodosie al II-lea în 448), aceasta a fost răspândită pe scară largă în timpul său și chiar a dat naștere propriei școli. Biserica nu a putut să nu răspundă provocării care i-a fost lansată. Apologeți creștini proeminenți au venit cu o respingere a „neoplatonistului fără de Dumnezeu” și numai datorită referințelor și citărilor lor putem judeca acum natura operei lui Porfirie. Astfel, după ce a supus Cartea lui Daniel unei analize detaliate, filosoful a ajuns la concluzia că aceasta este o lucrare cu nume fals, apărută în timpul luptei evreilor împotriva lui Antioh Epifanes și că toate profețiile atribuite de Biserică „vremurilor din urmă” și venirii Anticristului ar trebui atribuite lui Antioh și epocii sale. Astfel, observațiile lui Porfirie au anticipat în multe privințe concluziile criticii biblice moderne. În același timp, vedem că Porfirie nu cunoștea Cartea lui Daniel în originalul ebraic-aramaic și a judecat-o pe baza traducerii neîntrerupte a lui Teodotion, ceea ce i-a dat lui Ieronim ocazia să-și pună la îndoială concluziile.

Așa cum nașterea Anticristului a fost prezentată ca o caricatură a Nașterii lui Hristos, tot așa minunile și semnele săvârșite de falsul Mesia au fost considerate o parodie și o imitație a minunilor evanghelice ale lui Isus. Chestiunea naturii minunilor Anticristului a îngrijorat foarte mult Biserica. Există vreo diferență fundamentală între minunile Anticristului și minunile lui Hristos? Cum este exprimată aceasta? Majoritatea Părinților Bisericii credeau că, deși minunile Anticristului nu ar fi în niciun fel inferioare celor ale lui Hristos ca aparență, în esență ar fi false, adică aparent imaginare. Cu alte cuvinte, minunile și semnele Anticristului sunt doar trucuri, o iluzie. Inamicul nu va avea nicio capacitate supranaturală. Augustin de Hipona (354-430) nu împărtășea această poziție. „Cum să înțelegem cuvintele Apostolului Pavel”, întreabă el în lucrarea sa „Cetatea lui Dumnezeu”, „că venirea celui fără de lege «va fi cu semne și minuni mincinoase»? (2 Tesaloniceni 2:8). Vor fi aceste minuni false în esență, adică imaginare, neautentice, sau

vor fi false în consecințele lor distructive, false în sensul de «amăgire» în ceea ce privește natura lor diabolică sau, dimpotrivă, divină? Augustin observă că puterea lui Satan nu este deloc imaginară sau iluzorie; cu permisiunea lui Dumnezeu, vrăjmașul neamului uman face lucruri supranaturale; este posibil ca Anticristul să aibă aceeași putere. Cu toate acestea, Augustin adaugă imediat: „cei care merită să fie înșelați vor fi înșelați de semnele și minunile lui".

Toma de Aquino (1225-1274) a abordat ulterior această problemă în Summa Theologica. Bazându-se pe Sfintele Scripturi și învățăturile Părinților Bisericii, Toma a ajuns la concluzia că toate minunile săvârșite nu prin voia lui Dumnezeu sunt neautentice. Demonii nu pot transforma materia care nu le este supusă; ei pot înșela imaginația umană doar pretinzând că au transformat un lucru în altul. Astfel, tot ceea ce face Anticristul cu ajutorul demonilor va fi o minune doar în aparență, dar nu și în esență. În același timp, Toma a tras o linie sub încercările de a-l identifica pe Anticrist și pe Satana. Sunt ființe separate, învață teologul italian, deși sunt legate între ele. Anticristul este un „membru al diavolului", instrumentul său - nu primul în timp, ci ultimul, escatologic - cel mai puternic și mai teribil instrument. Anticristul poate fi numit șeful răului sau capul ticăloșilor (caput malorum) doar în sensul că, în ticăloșia sa, îi va depăși cu mult pe toți dușmanii anteriori ai Bisericii și va deveni, ca să spunem așa, coroana răului.

Ideile creștine timpurii despre venirea a doi Antihriști au fost reînviate și dezvoltate la un nou nivel de către un alt teolog și mistic italian, Ioachim de Fiore (1132-1202), în Comentariul său la Apocalipsa lui Ioan cel Sfânt și la Cartea Figurilor. Potrivit lui Ioachim, un Antihrist acționa în secret în cadrul Bisericii, subminând credința și semănând imoralitate, pregătind astfel terenul pentru al doilea - Antihrist însuși, reprezentat în mod tradițional ca adversar și persecutor al creștinilor. Această viziune, precum și ideea lui Ioachim despre trei ere ale istoriei umane (era Tatălui sau Legii, era Fiului sau Evangheliei și era Duhului Sfânt, al cărei început era așteptat în secolul al XIII-lea), au câștigat o popularitate extraordinară și au avut mulți adepți.

Ideea că Anticristul va accepta circumcizia conform ritului iudaic se regăsește deja la Ipolit din Roma ca o paralelă cu circumcizia lui Hristos. La Ambrosiast (secolul al IV-lea) și Haymon din Halberstadt (d. 853), circumcizia Anticristului capătă un sens independent. Prin circumcizia sa, precum și prin restaurarea Templului din Ierusalim, Anticristul va restaura Legea iudaică antică, abolită de Noul Testament. Astfel, mesagerul lui Satan va nega atât Evanghelia, cât și întreaga istorie creștină, precum și însăși existența Bisericii.

Legendele despre Anticrist care au circulat în Occident au fost rezumate într-un scurt tratat, „Despre locul și timpul Anticristului" (De orte et tempore Antichristi), scris de Adso (910-992), starețul mănăstirii benedictine din Montier-en-Der. Scrisă sub formă de narațiune (și nu de comentariu biblic), opera lui Adso, datorită integrității și completitudinii sale, a câștigat o popularitate extraordinară în Occidentul medieval. Acest tratat a fost rescris și distribuit în numeroase exemplare. În secolele XI-XII, au apărut nouă versiuni ale poveștii lui Adso. Inovația starețului benedictin nu a constat în detalii

sau puncte de vedere noi, care erau destul de tradiționale pentru el, ci mai degrabă în compoziția operei sale. Prin analogie cu viețile sfinților, el a compus o adevărată Vita Antichristi, punând astfel bazele unui nou gen.

Adson a inclus în legenda Anticristului un fel de paralelă cu viața pământească a lui Hristos. Așa cum Duhul Sfânt a intrat în Fecioara Maria, tot așa duhul diavolului va intra într-o fecioară care va da naștere Anticristului. Sfântul Betleem, locul de naștere al lui Hristos, este pus în contrast cu Babilonul cel rău, locul de naștere al Anticristului. Așa cum Iisus a intrat în Ierusalim, tot așa va intra și Anticristul în el, revendicând titlul mesianic. Minunile săvârșite de Anticrist duplică în exterior minunile evanghelice săvârșite de Hristos, dar, de fapt, sunt opusul lor în oglindă. Astfel, Anticristul este o imitație diavolească a lui Hristos. Adson repetă după Haymon din Halberstadt că Anticristul va fi „fiul diavolului, dar nu după natură, ci după asemănare (pop per naturam, sed per imitationem), căci va împlini voia diavolului în toate".

Referirea la Babilon ca loc de naștere al Anticristului este interesantă. Tribul lui Dan a fost printre „cele zece triburi pierdute" ale lui Israel, luate captive de asirieni la est (Babilonia). Trebuie menționat, totuși, că în escatologia creștină timpurie, începând cu 1 Petru 5:13 și Apocalipsa 17:5, Babilonul, „prostituata babiloniană", era adesea înțeles ca însemnând Roma, în apocalipsele bizantine – Constantinopolul („Babilonul cu șapte coline") și chiar mai târziu – „în general, orice altă cetate care se desfătează în crimă și sânge" (Andrei din Cezareea. Comentariu la Apocalipsa lui Ioan Teologul, 54).

De asemenea, este demnă de remarcat indiciul lui Adson conform căruia adversarul va distruge „locurile [sfinte] pe unde a umblat Domnul". Cercetătorii înțeleg acest lucru ca însemnând că Anticristul va face un fel de anti-pelerinaj către locurile Evangheliei. Fiecare pas al „fiului pierzării" este o negare consecventă și sistematică a slujirii pământești a Fiului lui Dumnezeu. În mod similar, fiecare act al Anticristului este simultan o inversiune și un opus complet al unuia sau altuia act al lui Hristos. Această idee a fost frumos formulată de Rupert de Deutz (cca. 1070-1129): „Hristos este cel care își varsă sângele, Anticristul este cel care varsă sângele altuia".

Ideea lui Efrem Sirul că Anticristul se va naște dintr-o „fecioară rea" a fost preluată în Occident și dezvoltată în continuare. Honorius din Autun (1180-1157) o numește direct pe mama Anticristului „o prostituată (meretrice) din semința lui Dan" (Elucidarium, III 10). Alți scriitori credeau că Anticristul se va naște dintr-o aventură extraconjugală și că mama sa nici măcar nu va ști cine este tatăl său. Autorul versiunii franceze a legendei Anticristului, Berenger (secolul al XIII-lea), ascuțește această idee la extrem: mama Anticristului va fi o prostituată din semința lui Dan, care va comite incest cu tatăl ei - o altă antiteză la Nașterea lui Hristos. Rodul unei astfel de relații vicioase nu poate deveni altceva decât un „balauren crud". Astfel, se construiește o „genealogie a răului", care începe cu crimele sexuale ale mamei Anticristului. În același timp, rolul principal al „șefului răului" este păstrat în poveștile anti-Crăciun. Mai multe miniaturi medievale ilustrează acest lucru astfel: la zămislirea Anticristului, este prezent însuși Satana, precum și diavoli de rang inferior care fie țin pătura, fie trag cortina de la pat, fie se târăsc sub

pat. În mod similar, la naşterea Anticristului, moaşele diabolice primesc copilul şi aprind tămâie aromatică.

Fragmente din operele lui Ieronim de Stridon şi Augustin de Hipona sunt citate conform publicaţiei Academiei Teologice din Kiev (1894, 1906), din operele lui Lactanţiu - în traducerea lui E. Karneev (Sankt Petersburg, 1848) şi V. M. Tyulenev (Sankt Petersburg, 1998), Sulpicius Severus - în traducerea lui A. D. Belyaev (Moscova, 1898). Fragmente din operele lui Ambrosiast şi Pseudo-Ambrozie sunt traduse de E. L. Ermolaeva (Sankt Petersburg, 2000) conform Patrologiei lui J.-P. Migne (PL 17, 45-508; 765-970).

Traducerea unor fragmente din lucrările lui Victorinus, Cassiodorus, Haymon of Halberstadt, Walafrid Strabo, Adso of Montier-en-Der, Honorius of Augen şi Thomas Aquinas a fost realizată de compilatorul Patrologiei, J.-P. Migne (PL 5, 317-344; 101.1291-1298; 114.621-622; 117.779-782; 172.1163).

LACTANIUS

STATUTE DIVINE, VH 14-20, 25

XIV (5) Noi însă [872] , extragând adevărul din izvorul Sfintei Scripturi, ştim care a fost începutul lumii şi care va fi sfârşitul ei. Pe primul l-am explicat suficient în a doua carte; dar despre cel de-al doilea voi vorbi în continuarea acestei cărţi. (6) Să ştie filozofii, care numără câteva mii de secole de la începutul lumii, că nu au trecut încă şase mii de ani de la crearea ei şi că după acest timp se va sfârşi şi starea lucrurilor se va schimba în bine. Pentru a înţelege mai clar acest lucru, este necesar să ne adâncim în timpul trecut. (7) Dumnezeu a terminat crearea lumii în şase zile, aşa cum mărturiseşte Sfânta Scriptură, iar în ziua a şaptea S-a odihnit de lucrările Sale şi a sfinţit-o. (8) Aceasta este ziua pe care evreii o numesc „ziua Sabatului”, semnificând numărul şapte, numărul complet [873] . În şapte zile se încheie ciclul anual al timpului. Stelele rătăcitoare, care nu apun niciodată, sunt numărate ca şapte [874] . (9) Şi, întrucât toate aceste lucrări ale lui Dumnezeu au fost finalizate în şase zile, atunci trebuie să continue şi şase zile sau şase mii de ani. Conform cuvintelor profetului, ziua cea mare este alcătuită din şase mii de ani: O mie de ani sunt înaintea Ta, Dumnezeule, ca ziua de ieri (Psalmul 89/90:5). (10) Aşa cum Dumnezeu a lucrat şase zile pentru a-Şi desăvârşi creaţia, tot aşa religia şi adevărul vor lucra timp de şase mii de ani, timp în care răutatea va domni. (11) Şi, întrucât El S-a odihnit în ziua a şaptea şi a binecuvântat-o, este necesar ca la sfârşitul celor şase mii de ani răutatea să fie distrusă, pentru ca dreptatea să triumfe pe pământ timp de o mie de ani, iar lumea să se bucure de pace desăvârşită.

(12) Am spus adesea că lucrurile neînsemnate servesc uneori drept figuri şi prototipuri ale unor lucruri de o importanţă mai mare. Ziua noastră obişnuită, limitată de răsăritul şi apusul soarelui, este figura şi imaginea marii zile [875] , care este cuprinsă în cercul de şase mii de ani. Alcătuirea omului pământesc este, de asemenea, figura şi imaginea omului ceresc. (13) Aşa cum Dumnezeu, după ce a creat mai întâi tot ce era necesar omului, l-a creat ultimul în ziua a şasea şi l-a aşezat în lume ca într-o cameră împodobită,

tot așa Cuvântul-Dumnezeu va crea omul adevărat, adică poporul sfânt, prin regulile și învățăturile Sale în ziua cea mare, care va fi ultima. (14) Așa cum la începutul lumii un om muritor și necorupt a fost creat pentru a trăi pe pământ o mie de ani [876] , tot așa la sfârșitul lumii omul va fi creat pentru ca, născut din nou de Dumnezeu, să domnească peste același pământ o mie de ani. (15) Cine citește cu atenție Sfintele Scripturi va vedea cum va avea loc sfârșitul lumii. (16) Totuși, ghicitorii lumești, în acord cu adevărații [profeți], vestesc sfârșitul și căderea iminentă a lumii, descriind, cum ar fi, epuizarea și decăderea ei. Voi cita tot ce au spus amândoi despre împrejurările care au precedat această revoluție finală.

XV (1) În istoria noastră sacră se menționează că strămoșul poporului evreu [877] a fost forțat să se retragă în Egipt cu copiii săi și întreaga familie din cauza sterilității și a lipsei de pâine. (2) Descendenții săi, înmulțindu-se acolo de-a lungul timpului, au fost supuși unui jug atât de intolerabil încât Dumnezeu a lovit Egiptul cu o ciumă incurabilă, Și-a eliberat poporul și a despărțit apele mării pentru a-Și deschide trecerea prin acest element pentru oameni [878] . (3) Regele Egiptului, care a decis să-i urmărească, a fost înecat în valuri, care s-au întors la poziția lor anterioară. (4) Un astfel de eveniment rar a servit ca o dovadă strălucită a puterii arătate de Dumnezeu împotriva dușmanilor poporului Său, dar în același timp a fost un semn și o figură a unei minuni și mai mari pe care Dumnezeu o va săvârși la sfârșitul veacurilor, când Își va elibera aleșii din robia lumii actuale. (5) Egiptul a fost atunci lovit singur, deoarece poporul lui Dumnezeu era în lanțuri cu această singură națiune. Însă, așa cum Dumnezeu, la sfârșitul lumii, își va răspândi poporul până la toate marginile universului și nu va exista o singură țară pe pământ unde acest popor să nu sufere de asuprire, tot așa nu va exista o singură țară care să nu simtă loviturile provocate de dreptatea lui Dumnezeu pentru eliberarea universală a acestui popor. (6) Așa cum distrugerea Egiptului a fost atunci însoțită de predicții extraordinare, tot așa distrugerea lumii va fi marcată de semne miraculoase care vor cuprinde toate elementele.

(7) Când se va apropia sfârșitul universului, starea lucrurilor va fi complet distorsionată, iar răutatea oamenilor va crește și se va multiplica până la o asemenea extremă încât timpul nostru, care a atins aparent cel mai înalt grad de răutate, va părea foarte suportabil și blând în comparație cu acel timp, va părea o epocă de aur. (8) Onoarea și virtutea vor deveni atât de rare, impietatea, lăcomia, necumpătarea atât de comune, încât micul număr de oameni buni rămași va deveni prada celor răi, supuși celor mai aspre persecuții și insulte, iar cei răi vor triumfa și se vor bucura de o abundență deplină de tot felul de bunuri pământești. Legile vor fi încălcate peste tot. (9) Fiecare va poseda doar ceea ce smulge de la alții sau dobândește prin forță. Nu va exista fidelitate, nici filantropie, nici sinceritate, nici onestitate, nici pace între oameni și, prin consecință inevitabilă, nu va exista siguranță, ordine și liniște. (10) Întregul pământ va fi umplut de rebeliune, toate statele vor fi asurzite de sunetul armelor, toate popoarele vor începe să lupte unele împotriva altora. Orașele vecine vor fi într-un conflict constant unele cu altele, râuri de sânge vor curge în Egipt, iar acesta va fi primul care va suporta pedeapsa dreaptă pentru superstițiile sale monstruoase. (11) Devastarea va înconjura întregul pământ și va distruge totul fără excepție.

Motivul unei asemenea devastări va fi acela că Imperiul Roman, care acum stăpânește peste întregul pământ, atât de puternic și de puternic (este teribil de spus, dar o voi spune, pentru că trebuie să se întâmple), acest imperiu va fi distrus, Occidentul va cădea în sclavie, iar Asia va primi puterea de a comanda [879] .

(12) Nu este de mirare că o putere care pare să stea pe o temelie atât de solidă, care a ajuns la un asemenea grad de măreție și care mult timp s-a distins prin faptele eroice ale atâtor oameni iluștri, care au susținut-o cu bogății incomensurabile, ar putea cădea în cele din urmă. Căci ceea ce a fost înălțat de puterea oamenilor poate fi și distrus de aceeași putere. Ei nu pot face nimic care să nu fie supus timpului și distrugerii, pentru că ei înșiși sunt supuși acesteia. (13) Alte state, care au existat pentru o perioadă la fel de lungă, au căzut în cele din urmă. Egiptenii, perșii, grecii și asirienii [880] și-au extins odată puterea mult, iar când au căzut, romanii au devenit la rândul lor stăpâni ai universului. Dar cu cât ascensiunea lor a fost mai mare, cu atât mai pernicioasă va fi căderea lor. (14) Seneca a atribuit cu abilitate secolele orașului Roma. El a spus că Roma era, ca să zicem așa, la începuturile sale în timpul domniei lui Romulus, fondatorul său; că era în tinerețe sub alți regi, care au avut grijă să o extindă și să o lumineze; că atunci când aproape ajunsese la maturitate sub Tarquinius, a scuturat jugul crudei sale stăpâniri și a preferat să fie guvernat de înțelepciunea legilor, mai degrabă decât de voința regilor. El adaugă că acest oraș, ajungând la sfârșitul tinereții sale [881] înainte de sfârșitul războiului punic, a crescut la bărbăție și putere, (15) și, după ce a devastat Cartagina, care îi disputase atât de mult timp puterea, și-a extins cuceririle peste tot pe mare și pe uscat, până când, după ce, în cele din urmă, i-a supus pe toți regii și popoarele și, parcă, după ce a epuizat toate pretextele pentru războaie externe, și-a întors armele împotriva sa. (16) Timpul războaielor civile, în timpul cărora și-a sfâșiat propriile măruntaie, a fost ca începutul bătrâneții sale, după care a căzut într-o stăpânire autocratică, ca o a doua copilărie; căci, pierzând libertatea pe care o dobândise anterior prin sfaturile înțelepciunii și virtuții, a fost cuprins de o slăbiciune atât de jalnică, încât părea că nu mai poate fi guvernat decât cu ajutorul și autoritatea împăraților.

(17) Dacă tot ce s-a spus aici este adevărat, ce poate urma bătrâneții decât moartea? Și această moarte trebuie să se întâmple curând, conform prezicerilor profeților, deși prezicerile lor sunt întunecate și ascunse, astfel încât nu toată lumea le înțelege. (18) Sibilele declară deschis că Roma va pieri ca urmare a mâniei drepte a lui Dumnezeu, pentru că I-a urât numele și i-a persecutat pe slujitorii Săi. (19) Hidaspe, vechiul rege al mezilor [882] , care și-a dat numele râului numit încă Hidaspe [883] , a prezis chiar înainte de întemeierea Troiei că numele și stăpânirea romanilor vor fi distruse.

XVI (1) Voi explica cum se vor întâmpla toate acestea, ca să nu creadă cineva că sunt incredibile. Mai întâi, puterea supremă va fi împărțită între mulți și, prin această divizare, va fi slăbită. Semințele războaielor civile vor prinde rădăcini. Nu va fi nici pace, nici armistițiu până când nu vor apărea zece regi, care vor împărți regatul între ei [884] , nu pentru a-l conduce, ci pentru a-l distruge. (2) Vor aduna numeroase armate, vor disprețui cultivarea pământului (și aceasta este sursa tuturor dezastrelor), îl vor distruge și îl vor devasta [885] . (3) Apoi, deodată, din periferie, va ieși împotriva lor [886] un dușman puternic , care, după ce i-a învins pe cei trei regi care domneau în Asia [887] , se va uni

cu restul și va fi ales de ei ca lider comun. (4) Va face mult rău în univers, va încălca legile divine și umane, va inventa mijloace teribile pentru a-și menține stăpânirea, va distruge decretele anterioare și va inventa altele noi, va profana sanctuarul, va jefui bunurile popoarelor, va jefui și va ucide pe cei nevinovați. (5) În cele din urmă, după ce a schimbat numele capitalei sale și a mutat-o în alt loc, va transforma universul într-un spectacol de dezordine și confuzie.

(6) Atunci va fi o vreme atât de nenorocită încât nu va mai rămâne nimeni pe pământ care să nu se sature de viață. Orașele vor fi pustiite și distruse nu numai de sabie și foc, ci și de cutremure, inundații, boli contagioase și foamete. Aerul va fi stricat de vapori periculoși și va deveni dăunător din cauza excesului, pe de o parte, de umiditate sau uscăciune, iar pe de altă parte, de frig sau căldură. Pământul va fi adus la o tristă sterilitate și nu va produce nici ierburi, nici semințe. Copacii vor rămâne neroditori: speranța pe care o va inspira înflorirea lor va fi zadarnică. (7) Izvoarele și râurile vor seca, astfel încât oamenii vor fi epuizați de sete, iar apa se va transforma în sânge sau amărăciune și va ucide multe animale, pești și păsări. (8) Mințile vor fi tulburate de fenomene extraordinare de pe cer, întunecarea soarelui, paloarea lunii și căderea stelelor. (9) Aceste minuni se vor întâmpla într-un mod uimitor și neprevăzut. Soarele va fi acoperit de un întuneric atât de gros încât nu va mai exista nicio diferență între zi și noapte. Luna va fi ca și cum ar fi pătată cu sânge și va fi eclipsată, nu pentru scurt timp și trecător, ci continuu: va începe o mișcare neregulată care va încurca toate anotimpurile. (10) Anii, lunile și zilele vor fi scurtate. Multe stele vor cădea, astfel încât cerul va fi lipsit de lumină. (11) Cei mai înalți munți vor fi coborâți, astfel încât vor fi la același nivel cu văile. Marea va deveni imposibil de navigat și, pentru a completa dezastrul, conform mărturiei Sibilei, „o trâmbiță va suna din înălțimile cerului” (Siv. 8:239). Nu există inimă pe care acest sunet trist să nu o umple de frică și cutremur. (12) Atunci fierul [888] , focul, foametea și boala, slujind ca instrumente ale mâniei lui Dumnezeu, vor cădea cu toată greutatea lor asupra acelor oameni care nu au cunoscut dreptatea Lui. Dar frica care i-a cuprins îi va chinui mai mult decât orice alt rău. Vor cere milă și nu li se va arăta milă; vor chema moartea și moartea nu va veni la ei; vor fi lipsiți de orice odihnă; Noaptea, somnul nu le va închide ochii, insomnia și anxietatea dinăuntru îi vor învinge, astfel încât se vor îneca în lacrimi, vor scoate vaiete, vor scrâșni din dinți, vor jeli soarta celor vii și îi vor invidia pe morți. (13) Mulțimea acestor rele și a altora similare va desfigura și va devasta pământul, așa cum a profețit Sibila, spunând:

Lumea își va pierde frumusețea din cauza distrugerii oamenilor.

(Siv 7:123)

(14) Rasa umană va fi atât de redusă de toate acestea, încât abia o zecime din oameni vor mai rămâne. Două treimi dintre slujitorii lui Dumnezeu vor fi, de asemenea, distruși și doar o treime dintre ei vor rămâne, formată din oameni cu o credință dovedită.

XVII (1) Îmi fac datoria să explic mai detaliat cum se vor întâmpla toate acestea. Când se va apropia sfârșitul lumii, Dumnezeu va trimite un mare profet [889] pentru a atrage oamenii la cunoașterea Lui și îi va da puterea de a face minuni. (2) În acele țări în care

învățătura Lui este respinsă, El va închide cerul, va bloca ploaia, va transforma apa în sânge, îi va chinui pe cei neascultători și răzvrătiți cu foame și sete și va scoate din gura Lui un foc care îi va mistui pe acei oameni care îndrăznesc să-i provoace răni. Prin minunile Sale, El va converti pe mulți la slujba lui Dumnezeu. Și după ce voia Lui și poruncile lui Dumnezeu se vor fi împlinite, un rege [890] se va ridica în Siria , pe care îl va produce un duh rău, care va fi un flagel și un distrugător al rasei umane și care, unindu-se cu ceilalți conducători răi menționați mai sus, va împrăștia tot restul oamenilor care au scăpat de primele Sale cruzimi. (3) Acest rege va purta război împotriva profetului lui Dumnezeu, îl va învinge, îl va ucide și îl va lăsa fără înmormântare. Dar profetul va învia a treia zi și va fi răpit la cer, spre uimirea întregii lumi.

(4) Acest rege, plin de cea mai mare răutate, va fi un profet fals, se va proclama Dumnezeu și va porunci să fie adorat ca Fiul lui Dumnezeu. Va putea să facă minuni, prin intermediul cărora va înșela oamenii atât de mult încât aceștia vor începe să-l idolatrizeze. (5) Va avea puterea să poruncească ca focul să coboare din cer, ca soarele să se oprească din cursul său, ca statuile și chipurile să vorbească [891] ; iar aceste minuni, săvârșite numai prin cuvântul său, vor atrage la el [o mulțime] dintre cei căzuți.

(6) Va încerca să distrugă templul lui Dumnezeu, va persecuta oameni nevinovați și va fi un necaz așa cum n-a mai fost de la începutul lumii [892] . (7) Va pune semne pe cei pe care îi va apropia de el și care vor crede în el [893] ; iar cei care nu acceptă semnul lui vor fugi în munți și, dacă vor fi prinși, vor suferi cele mai mari chinuri și vor fi dați celor mai crude forme de moarte. (8) Va înconjura oamenii buni cu cărți profetice și le va arunca focului. Și i se va permite să devasteze țara timp de patruzeci și două [zile] [894] , timp în care virtutea va fi respinsă, inocența va fi urâtă, iar oamenii buni vor deveni prada răufăcătorilor; nu va fi ordine, nici regulă, nici decență; nimeni nu va respecta firele de păr gri; nimeni nu va avea milă nici de femei, nici de copii. Toate drepturile vor fi călcate în picioare, iar țara va fi dată jafului și jafului general. Atunci apărătorii adevărului se vor despărți de cei răi și vor fugi în deșerturi. Regele cel rău, aprins de mânie la prima veste despre aceasta, se va grăbi cu armata sa să înconjoare muntele unde se vor ascunde cei drepți. (11) Asediați și presați din toate părțile, ei vor striga după ajutor lui Dumnezeu și vor fi ascultați. Dumnezeu va trimite un mare Rege din ceruri, care îi va elibera și îi va lovi pe cei răi cu sabie și foc.

XVIII (1) Profeții, inspirați de Duhul lui Dumnezeu, și ghicitorii, mișcați de demoni, au prezis deopotrivă că tot ce am spus se va împlini. (2) Hydaspes, pe care l-am menționat, după ce a expus nedreptatea și mizeria vremurilor din urmă, spune că credincioșii se vor separa atunci de cei răi, își vor ridica mâinile spre cer și vor implora ajutorul lui Jupiter; că Jupiter va privi în jos spre pământ, va auzi strigătul credincioșilor și îi va distruge pe cei răi. (3) Tot ce a spus este foarte adevărat, cu excepția faptului că îi atribuie lui Jupiter o lucrare care aparține numai lui Dumnezeu. Prin aceeași sugestie malefică a demonilor s-a răspândit zvonul că Fiul lui Dumnezeu nu va fi trimis de Tatăl Său să-i distrugă pe cei răi și să-i elibereze pe cei drepți. Dar Hermes [Trismegistus] [895] nu a ezitat să declare acest lucru, [deși] altfel. În cartea sa intitulată „Vorbirea perfectă”, după ce a descris pe larg calamitățile pe care le-am descris mai sus, el adaugă următoarele: (4) „Când se va întâmpla aceasta în acest fel, dragă Asclepius [896] , atunci Domnul Dumnezeu, Tatăl și

Creatorul întâiului născut și singurului Dumnezeu, își va îndrepta privirea asupra pământului și, opunând ordinii voinței Sale dezordinii oamenilor, îi va distrage de la greșeală și, în cele din urmă, îi va curăți de vicii. Spălându-i cu multe ape, sau arzându-i cu foc, sau obositându-i cu boli, El va da lumii înfățișarea și frumusețea ei de odinioară."

(5) În același fel, Sibilele au vorbit despre aceasta și au mărturisit că Fiul lui Dumnezeu, din porunca Tatălui Său, va coborî pe pământ pentru a-i elibera [din captivitate] pe cei drepți [și a-i distruge pe persecutorii lor. Una dintre ele spune așa:

El se va apropia de cetatea celor drepți, dorind să o distrugă. Atunci un rege trimis de Dumnezeu se va ridica împotriva lui, Care va nimici toți regii și pe cei mai buni războinici. Astfel, nemuritorul [Domnul] va executa sentința asupra oamenilor.

(Siv 5:107-110)

(6) O altă persoană prezice:

Și atunci Dumnezeu va trimite un alt rege de la răsărit, care va pune capăt nenorocirilor războiului.

(Siv 3:652-653)

(7) Al treilea adaugă:

...El ne va elibera de jugul robiei, ne va elibera de fărădelege, El va opri violența.

(Siv 8:326-327)

XIX (1) Când lumea va geme sub asuprire și va pierde orice speranță de a scăpa de jugul tiranilor, a căror cruzime și violență vor fi susținute de o armată puternică de tâlhari, atunci lumea va cere ajutor și protecție din cer. (2) Atunci Dumnezeu, având milă de oamenii buni aflați în pericol extrem, va asculta strigătul plângerilor lor și le va trimite un Eliberator. Atunci, în mijlocul unei nopți întunecate, cerurile se vor deschide și Dumnezeu va coborî pe pământ, înconjurat de o lumină strălucitoare, ca un fulger. Despre aceasta, Sibila a profețit astfel:

El va apărea ca un foc în mijlocul întunericului [897] .

(3) De aici rezultă că noi, creștinii, suntem obișnuiți să petrecem noaptea în rugăciune, în așteptarea Regelui nostru. Avem două motive pentru a respecta acest obicei: primul este că El a înviat noaptea și a înviat din mormânt, celălalt este că noaptea își va asuma suveranitatea asupra universului; (4) căci El este în același timp Mântuitorul nostru, și Judecătorul, și Răzbunătorul, și Regele, și Dumnezeu, pe care Îl numim Hristos. (5) Înainte de coborârea Sa, însă, El va arunca din înălțimile cerului o sabie [898] pe pământ , pentru ca oamenii pioși să știe că Cel care a coborât va fi conducătorul sfintei armate. El va coborî în centrul pământului, însoțit de o mulțime incredibilă de îngeri, precedat de foc

nestins. Îngerii vor da în mâinile unor oameni nevinovați și drepți acea armată care a asediat muntele și care va fi ucisă de la al treilea ceas al zilei până seara, cu vărsare de râuri de sânge. Din toată mulțimea, doar un rege rău va fi salvat, pierzându-și toate puterile. (6) Acesta este cel numit Antihrist. [El] se va numi în mod fals Hristos și va lupta împotriva adevăratului [Hristos], dar, fiind învins, va lua la fugă. Și va lupta de multe ori mai mult și va fi învins din nou de multe ori. În cele din urmă, la a patra înfrângere, toți cei răi vor pieri, iar conducătorul lor va fi luat captiv și va primi o pedeapsă vrednică pentru crimele sale. (7) Ceilalți prinți și tirani care au devastat pământul, împreună cu el, vor fi aduși în lanțuri la Regele nostru, care, după ce le-a demascat crimele, îi va condamna și îi va omorî. (8) Astfel va înceta impietatea, iar universul, supus erorii și nedreptății de atâtea secole, se va bucura de libertate și va gusta bucuriile păcii. (9) Oamenii nu se vor mai închina zeilor, lucrarea propriilor lor mâini. Idolii lor vor fi aruncați din temple și arși cu toate ornamentele lor, așa cum a prezis Sibila, în acord cu profeții:

Vor distruge idolii creați și toată bogăția lor.

(Siv 8:224)

Sibila Eritreană [899] afirmă, de asemenea, că

Zeii făcuți de om vor fi distruși. (Siv 3:618)

XX (1) Atunci mormintele se vor deschide și morții vor ieși din ele pentru judecata Regelui și Dumnezeului, căruia Tatăl îi dă autoritate să judece și să domnească. (2) Iată ce a prezis Sibila Eritreei despre aceasta:

Când se apropie sfârșitul,

Judecata Dumnezeului nemuritor va veni pentru muritori,

Cine își va stabili autoritatea asupra lor.

(Siv 3:741-743)

(3) O altă [Sibyl] spune:

Atunci prăpastiile se vor deschide, haosul Tartarului va fi dezvăluit, Și toți regii vor fi aduși la tronul lui Dumnezeu.

(Siv 241-242)

(4) Într-un alt loc din aceeași [Sibilă], evenimentele cumplite ale judecății divine sunt prezentate și mai puternic și se spune:

Voi rula cerurile ca pe o sul, voi deschide măruntaiele pământului, voi învia morții în ziua aceea și voi nimici destinele [omenești], voi smulge înțepătura morții și voi rândui judecata de apoi: voi judeca atât pe cei drepți, cât și pe cei răi.

(Siv 8:413-416) [900]

(5) Trebuie spus că nu toți oamenii vor fi atunci judecați, ci numai cei care își păstrează adevărata credință în Dumnezeu. Nu va fi nevoie să fie judecați și ceilalți, care nu L-au cunoscut pe Dumnezeu, conform cuvântului Sfintei Scripturi, care ne asigură că cei răi nu vor învia din nou pentru a se înfățișa la judecată [901] . (6) Prin urmare, vor fi judecați doar cei care L-au cunoscut pe Dumnezeu, ale căror fapte bune și rele vor fi puse pe cântar, astfel încât, dacă faptele bune vor depăși răul, vor fi răsplătiți cu bucuria vieții veșnice, iar dacă faptele rele vor depăși binele, vor fi condamnați la execuție.

XXV (1) Altcineva ar putea întreba poate: Când anume se vor întâmpla toate acestea pe care le-am menționat? Am observat deja că starea lumii trebuie să se schimbe după șase mii de ani. (2) Semnele care au apărut, care, conform prezicerilor profeților, ar preceda această schimbare, mărturisesc că acest timp este foarte aproape. (3) Cei care au scris despre cronologie și au calculat anii care au trecut de la începutul lumii, urmând mărturia atât a Sfintei Scripturi, cât și a istoricilor păgâni, au prezentat dovezi destul de clare a ceea ce presupun. (4) Deși acești scriitori diferă oarecum în calculele lor, este clar din toate acestea că sfârșitul lumii nu este la mai mult de două sute de ani distanță de noi. De asemenea, este evident că lumea este amenințată cu o distrugere rapidă. (5) Un singur lucru ne liniștește: orașul Roma încă există și se află într-o stare înfloritoare. (6) Dar când această capitală a întregului univers va cădea și va fi redusă la ruine, iar Roma va dispărea, așa cum prezic Sibilele, nu va mai exista nicio îndoială că a venit sfârșitul lumii. (7) Numai acest oraș susține și protejează totul. (8) Prin urmare, dacă judecățile și decretele lui Dumnezeu pot fi amânate, trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu ca tiranul crud care urmează să comită atâtea fapte rele și să stingă lumina lumii să nu apară atât de curând; iar absența acestei lumini va aduce distrugerea universului.

DESPRE MOARTEA PERSECUTORILOR, II 6-9

(6) Situația [Bisericii] s-a schimbat sub Nero, după ce acesta a descoperit că o mare mulțime de oameni, nu numai în Roma, ci peste tot, abandona zilnic cultul idolilor și se alătura unei noi religii condamnate de antichitate [902] ; se părea că un tiran urât și condamnabil se apăruse brusc tocmai cu scopul de a distruge templul ceresc și de a extermina dreptatea și a fost primul dintre toți care i-a persecutat pe slujitorii lui Dumnezeu, l-a răstignit pe Petru și l-a ucis pe Pavel.

(7) Dar totuși aceasta nu a rămas nepedepsită, căci Dumnezeu a văzut chinul poporului Său. Apoi, mândria josnică l-a doborât pe conducător și, aruncat din înălțimile omului, tiranul neputincios nu a mai apărut nicăieri, astfel încât nici măcar locul de înmormântare al unei astfel de fiare rele este necunoscut pe pământ. (8) Din aceasta tot felul de nebuni cred că a fost mutat și păstrat în viață - deoarece, așa cum a prezis Sibila:

De la marginile îndepărtate [ale pământului] se va întoarce cel ce și-a ucis mama,

(Siv 5:363)

astfel încât cel care a fost primul persecutor să fie în sfârșit plin de putere încă o dată și să anticipeze venirea Anticristului. (9) Prin urmare, nu trebuie să se creadă că, așa cum cei doi profeți vii au fost transferați în timpuri mai târzii [903] , și anume, când sfânta și eterna esență primordială a lui Hristos a coborât, tot așa și Sibilele cred și prezic un astfel de viitor în care Nero se va întoarce pentru a fi conducătorul diavolului și precursorul lui Satana care va veni să devasteze pământul și să distrugă rasa umană [904] .

QUIZ PATABIAN – INTERPRETARE A REVELAȚIEI LUI IOAN TEOLOGUL

[11:7] Și fiara care se ridică din abis. După ce se vor fi întâmplat multe nenorociri, fiara va ieși din abis. Există multe mărturii clare despre acest abis din care se va ridica. Căci se spune în capitolul 31 din Ezechiel: Iată, Asiria, un chiparos pe Muntele Libanului (31:3). Așa cum Asiria căzută era [odată] un chiparos înalt și ramificat printre multe popoare pe Muntele Libanului, tot așa [acum] este și împărăția împărățiilor, împărăția romană, cu ramuri frumoase și o armată puternică. Apele, se spune, l-au hrănit (Ezechiel 31:4) [905] , adică multe mii de oameni care îi sunt supuși. Acesta este abisul care îl va vărsa (fiara). La urma urmei, Isaia vorbește aproape în aceleași cuvinte [906] . Și că el (fiara) va fi în împărăția Romei și dintre Cezari, mărturisește și Pavel Apostolul; care le spune Tesalonicenilor: Cine se oprește acum, să se oprească până când va fi luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fără de lege, a cărui venire este după lucrarea Satanei, cu semne și minuni mincinoase (2 Tesaloniceni 2:7-9) [907] . Și ca să știe că cel ce era atunci conducător [908] va veni , a adăugat: taina înșelăciunii este deja pregătită (2 Tesaloniceni 2:7), adică înșelăciunea pe care o va săvârși este deja în curs de desfășurare, astfel încât acei oameni, precum și părinții lor, înviați prin porunca lui Dumnezeu, despre care Pavel a spus: pentru că nu s-au întors la dragostea lui Dumnezeu, duhul rătăcirii, care inspiră minciuni, va veni peste cei ce n-au crezut adevărul (2 Tesaloniceni 2:10-12). Și Isaia spune: Ei așteptau lumina, [dar] i-a cuprins întunericul (59:9) [909] .

[12:79] În cer a fost război. Mihail și îngerii lui s-au luptat împotriva balaurului; balaurul s-a luptat și cu îngerii lui, dar n-au biruit și nu s-a găsit loc pentru ei în cer. Și marele balaur a fost aruncat, șarpele cel vechi, numit diavolul și Satana, care înșală toată lumea; a fost aruncat pe pământ. Acesta este începutul Anticristului, așa cum prezisese Ilie mai înainte, și acesta va fi un timp de pace. Dar apoi, când se vor împlini trei ani și șase luni, după prorocia lui Ilie, și el se va coborî din cer, unde s-a înălțat [odată]. Iar despre toți îngerii căzuți, precum și despre Anticristul care a ieșit din iad, Apostolul Pavel spune așa: [până când] va veni mai întâi o dezbinare și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării și potrivnicul, care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este de închinat (2 Tesaloniceni 2:3~4).

[13:1-2] Și a văzut o fiară ca un leopard ieșind din mare. Marea semnifică împărăția din vremea Anticristului, amestecată cu felurite seminții și popoare.

[13:2] Gura lui este ca a unui leu. Aceasta înseamnă că are o gură însetată de sânge și o limbă care nu poate face altceva decât să bea sânge.

[17:9] Cele șapte capete sunt cei șapte munți pe care șade femeia. Aceasta este cetatea Roma.

[17:10] Și sunt șapte împărați: cinci au căzut, unul este și celălalt n-a venit încă; și când va veni el, nu va dăinui mult timp. Aici trebuie să înțelegem timpul în care a fost scrisă Apocalipsa, și anume, sub Cezar Domițian. Înaintea lui au domnit Titus, fratele său, și, de asemenea, Vespasian, Ogon, Vitellius și Galba [910] . Aceștia sunt cei cinci care au căzut. Unul este - acesta este cel sub care a fost scrisă Apocalipsa, adică Domițian. Celălalt n-a venit încă - se spune despre Nerva - și când va veni, nu va dăinui mult timp - căci a domnit nu mai mult de doi ani.

[17:11] Fiara pe care ai văzut-o este dintre cei șapte. Căci înaintea tuturor acestor împărați a domnit Nero.

Există un al optulea. Deși a venit înaintea lor, el va fi al optulea în ordine, căci el îi va desăvârși. Și va merge spre pieire.

[17:12] Zece regi vor primi puterea împărătească când va veni dinspre Răsărit și se va apropia de cetatea Roma cu oștile sale. Daniel profețise deja despre cele zece coarne sau coroane, că trei dintre ele vor fi smulse (Daniel 7:8, 24). Aceasta înseamnă că Anticristul va nimici trei dintre acești conducători. Cei șapte rămași îi vor da cinste, sfat și putere, așa cum se spune:

[17:16] Aceștia o vor urî pe desfrânată, adică Cetatea [Roma], și carnea ei va fi arsă în foc. Un cap, care a fost rănit de moarte și a cărui rană de moarte a fost vindecată, este Nero. Într-adevăr, fiind detronat de senat și fugind, părea că a căzut. Dar, pierzându-și demnitatea regală prin voia lui Dumnezeu, o va întoarce prin evrei, căci, luând un alt nume și o altă înfățișare, va fi primit de evrei ca Hristos. [Despre aceasta] Daniel a spus: Nu va ține cont de pofta femeilor, va sta cu cei răi, nu va cinsti niciunul dintre dumnezeii părinților săi (Daniel 11:37), ci va da putere oamenilor tăiați împrejur, respectând [doar] propriile lor legi. În cele din urmă, susținut de tăierea împrejur, va înceta să îndepărteze chipurile idolilor din altare; și, făcând astfel, va seduce restul populației, dându-se drept Hristos. Din abis se va ridica, așa cum a spus Isaia, repetăm [911] : apele l-au hrănit, abisul l-a ridicat (Ezechiel 31:4). Iar despre faptul că se va arăta, schimbându-și înfățișarea și numele, Duhul spune:

[13:18] Și numărul lui este de om; numărul lui este șase sute șaizeci și șase. Întrucât literele grecești sunt numărate aici, ei cred că [numele] TEITAN este potrivit. Căci [în numele] TEITAN, așa cum păgânii numesc Steaua Răsăritoare [912] , acest număr este conținut. Dacă adunăm literele grecești: T - trei sute, E - cinci, I - zece, T - trei sute, A - unu, N - cincizeci, atunci suma va fi șase sute șaizeci și șase, căci atât este conținut în literele grecești din care este compus acest cuvânt. Dacă vrem să traducem acest număr în limba latină, va fi: DICLVX [913] . În el, înțelegem, este conținut numărul [numele]

Anticrist și semnifică îngerul luminii, care a fost tăiat și lipsit de cea mai înaltă strălucire și de tot ceea ce se numește lumină [914] . De asemenea, potrivit pentru această relatare este și numele grecesc ANTEMOZ, ale cărui litere formează același număr ca cel menționat mai sus: A - unu, N - cincizeci, T - trei sute, E - cinci, M - patruzeci, O - șaptezeci, Z - două sute; astfel încât în total în al doilea nume grecesc șase sute șaizeci și șase. Există și un alt nume, gotic FENXHPIKOZ [915] , care se potrivește acestui număr; dacă adunați literele sale grecești: G - trei, E - cinci, N - cincizeci, G - două sute, H - opt, R - o sută, I - zece, K - douăzeci, O - șaptezeci, Z - alte două sute, atunci totalul va fi șase sute șaizeci și șase.

[13:11] Și a văzut o altă fiară ridicându-se din pământ. Aceasta este spusă despre marele proroc mincinos care va face semne, minuni și amăgire pentru ea (fiara) înaintea ochilor oamenilor.

Având două coarne ca ale unui miel, aparent om, dar vorbind ca un balaur, adică vorbește, plin de viclenie diavolească și face lucruri în văzul oamenilor și chiar învie în mod vizibil morții.

[13:13-17] Așadar, El poartă foc din cer înaintea ochilor oamenilor. Totuși, așa cum am spus deja, [toate acestea sunt doar] în aparență. Tot așa fac și vrăjitorii prin îngerii căzuți până în ziua de azi. El va ridica și o icoană de aur a Anticristului în templul din Ierusalim. Și va trimite îngerii căzuți și le va porunci: să facă pentru robi și pentru cei liberi un semn pe fruntea și pe mâna dreaptă: numărul numelui fiarei, ca să poată cumpăra sau vinde cu el.

Și va insulta pe Dumnezeu și se va amăra, precum a prezis profetul Daniel [916] : și își va ridica, spune el, templul între Samaria și muntele cel slăvit și sfânt care este în Ierusalim, închipuindu-se a fi Nebucadnețar. Și când se va întâmpla aceasta, își vor aduce aminte îndată cum Domnul a avertizat Biserica despre grozăviile vremurilor din urmă, zicând: când veți vedea urâciunea urâciunii, despre care a vorbit profetul Daniel, stând în locul sfânt - cel ce citește să înțeleagă (Matei 24:15). Urâciune este numit cel care a mâniat pe Dumnezeu punând un idol în locul Lui sau introducând învățături eretice în Biserică. Seducătorul este cel care a arătat oamenilor semne și minuni mincinoase care îi îndepărtează de la mântuire.

IERONIM DE STRIDON

INTERPRETAREA CĂRȚII PROFETULUI DANIEL

Împotriva profetului Daniel, Porfirie a scris o a douăsprezecea carte, afirmând că această carte nu a fost scrisă de cel al cărui nume este înscrisă, ci de un anumit om care a trăit în Iudeea pe vremea lui Antioh, numit Epifan, și că Daniel nu a prezis atât de mult viitorul, cât a descris ce se întâmplase înainte. Prin urmare, tot ce a spus înainte de vremea lui Antioh conține istorie adevărată, dar divinațiile sale ulterioare, din cauza necunoașterii sale despre viitor, au fost fictive. I s-a răspuns cu mare înțelepciune Eusebiu, episcopul Cezareei, în trei cărți, adică în a XVIII-a, a XIX-a și a XX-a, și de Apollinaris într-o

singură carte mare, adică în a douăzeci și șasea, iar înaintea lor, în parte, de Metodie [917] . Dar, întrucât sarcina noastră nu este să dăm răspunsuri la calomniile vrăjmașului, ceea ce ar necesita argumente lungi, ci să explicăm ce a spus profetul pentru poporul nostru, adică pentru creștini; atunci vă voi reaminti în prefață că niciunul dintre profeți nu a vorbit atât de clar despre Hristos. Căci El nu numai că scrie despre venirea Sa, în care nu se deosebește de ceilalți [profeți], ci relatează și când va veni, îi aranjează pe regi în ordine, enumeră anii și prezice cele mai clare semne.

Văzând că toate acestea se împliniseră și neputând nega că nu s-ar fi întâmplat, Porfirie, forțat de certitudinea evenimentelor, a recurs la un alt fel de calomnie, afirmând, din cauza asemănării anumitor evenimente, că ceea ce se spune despre Anticrist, ca având loc la sfârșitul lumii, s-a împlinit sub Antioh Epifanes. Dar atacul său servește ca o mărturie a adevărului. Căci ceea ce a spus profetul este atât de sigur încât necredincioșilor li se pare că nu a prezis viitorul, ci a descris ce se întâmplase înainte. Totuși, dacă în explicarea acestei cărți s-ar ivi undeva o ocazie, voi încerca să răspund și la această calomnie și să opun o explicație simplă complexității filosofiei, sau mai degrabă răutății lumești, prin care încearcă să răstoarne adevărul și, cum ar fi, prin viclenii, să priveze ochii de capacitatea de a vedea clar.

[7:1] În primul an al lui Belșațar, împăratul Babilonului, Daniel a visat un vis. Vedenia din mintea lui era în patul său. A scris visul, l-a scris pe scurt și, vorbind în general, a zis:

Această secțiune pe care o vom explica acum și următoarea despre care vom vorbi [ulterior], au precedat în ordine istorică pe cele două precedente [918] . Căci despre aceasta și despre următoarea se spune că s-au întâmplat în primul și al treilea an al lui Belșațar. Dar ceea ce a fost citit înainte de secțiunea precedentă este scris ca s-ar fi întâmplat în ultimul an sau în ultima zi a domniei lui Belșațar. Și aceasta o citim nu numai în Daniel, ci și în Ieremia și Ezechiel, așa cum vom putea arăta chiar în aceste locuri dacă viața noastră va continua. Dar în [secțiunile] precedente este relatat în ordine istorică ce semne minunate s-au săvârșit sub Nebucadnețar, Belșațar, Darius sau Cirus. Dar în acestea este relatat când au fost văzute anumite viziuni, pe care numai profetul le cunoaște și care printre națiunile barbare nu sunt considerate un semn sau o revelație mare; prin urmare, ele sunt descrise doar în măsura în care descendenții lor vor păstra amintirea a ceea ce au fost aceste viziuni.

[7:2-3] Am văzut în viziunea mea de noapte: și iată, cele patru vânturi ale cerurilor se mișcau peste marea cea mare și patru fiare mari ieșeau din mare, diferite una de cealaltă. Prin cele patru vânturi ale cerurilor înțeleg puterile îngerești cărora le-au fost încredințate principalele împărății, conform cu ceea ce citim în Deuteronom: Când a împărțit Cel Preaînalt neamurile, căci fiii lui Adam au fost împrăștiați, atunci a pus hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu [919] . Și partea Domnului este poporul Său și Iacov este partea moștenirii Sale (32:8-9). Iar marea semnifică lumea și acest veac, plin de valuri amare și sărate, așa cum explică Domnul în parabola mrejele aruncate în mare [920] . De aceea, balaurul este numit regele a tot ce este pe ape [921] , iar capetele lui, după David, sunt sfărâmate în mare [922] . Și în Amos citim: chiar dacă [cineva] se scufundă în adâncurile mării, voi porunci dragonului și acesta îl va mușca (9:3). Despre

cele patru fiare care au ieșit din mare și nu erau ca unele altele, putem învăța din cuvintele îngerului: aceste patru fiare mari, - spune el, - [înseamnă că] patru împărății se vor ridica din pământ (Daniel 7:17). Cele patru vânturi care se luptau pe marea cea mare se numesc vânturi cerești, deoarece fiecare înger acționează în favoarea împărăției care îi este încredințată. Și trebuie remarcat faptul că numele fiarelor indică ferocitatea și cruzimea împărățiilor.

[7:4] Cel dintâi era ca o leoaică, dar avea aripi de vultur. Am privit până când i- au fost smulse aripile și a fost ridicat de la pământ și a stat în picioare ca un om și inima i-a fost dată. Împărăția Babilonului, din cauza ferocității și cruzimii sale sau din cauza pasiunii sale pentru o viață dedicată poftelor, nu se numește leu, ci leoaică. Căci cei care au scris despre proprietățile animalelor spun că leoaicele sunt mai feroce, mai ales dacă alăptează și se străduiesc neîncetat să se împerecheze. Și faptul că ea (leoaica) avea aripi de vultur, aceasta semnifică măndria celei mai puternice împărății, al cărei prinț spune prin Isaia: Îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului și voi fi ca Cel Preaînalt (14:13-14). De aceea i se spune: Chiar dacă te vei înălța ca vulturul, de acolo te voi coborî (Ob 1:4). Mai mult, precum un leu printre fiare, așa domnește vulturul printre păsări. Trebuie spus, de asemenea, că vulturul trăiește mult timp și că regatul asirian a domnit timp de multe secole. Și faptul că aripile i-au fost smulse, adică leoaicei sau vulturului, aceasta semnifică celelalte regate pe care le-a condus și [peste care, cum s-ar spune], zăceau în pace. Și a fost ridicat, spune el, de pe pământ, adică după distrugerea regatului caldeenilor. Și în cuvintele care urmează: și a stat în picioare ca un om și inima i-a fost dată, dacă îl înțelegem pe Nebucadnețar, apoi după ce a pierdut regatul și i-a fost luată puterea, a revenit din nou la starea sa anterioară și a aflat că nu era leoaică, ci om și a primit inima pe care o pierduse [anterior]. Dacă acest lucru este înțeles în general în legătură cu regatul babilonian, atunci [poate însemna că] babilonienii, după uciderea lui Belșațar și transferul puterii către mezi și perși, au înțeles că posedă o natură josnică și slabă. Rețineți ordinea: oricine avea un cap de aur în idol este numit leoaică.

[7:5] Și iată, o altă fiară, ca un urs, stătea deoparte și avea trei coaste în gură, între dinți. Și i s-a zis: „Scoală-te și mănâncă multă carne!” A doua fiară, ca un urs, este aceeași despre care citim în viziunea icoanei: „ Pieptul și brațele lui sunt de argint” (Daniel 2:32), din cauza cruzimii și ferocității sale este comparată cu un urs. Căci regatul persan, la fel ca lacedemonienii, era aspru și mânca hrană săracă, așa că mâncau supă cu sare și năsturel. Putem citi despre acest lucru în „Copilăria” lui Cirus cel Bătrân [923] . Cuvintele: stătea deoparte Evreii explică astfel, pentru că ei (perșii) nu au comis nicio cruzime împotriva lui Israel [924] . De aceea, în profetul Zaharia sunt numiți cai albi [925] . Cele trei coaste sau rânduri din gura sa și dintre dinți explicau cineva că regatul persan era împărțit între trei prinți, așa cum în secțiunea despre Belșațar și Darius citim că au fost trei prinți numiți peste o sută douăzeci de satrapi. Alții înțeleg cei trei regi perși care au fost după Cirus, păstrând tăcerea asupra numelor lor. Dar știm că după Cirus, care a domnit treizeci de ani, Cambyses, fiul său, și frații magi au domnit peste perși [926] , iar apoi Darius, în al doilea an al căruia au început să construiască templul din Ierusalim. Al cincilea a fost Xerxes, fiul lui Darius, al șaselea Argaban [927] , al șaptelea Artaxerxes, numit Macrochefs, adică „Cu mâini lungi” (Longinianus), al optulea [un alt] Xerxes, al nouălea Sogdianus, al zecelea Darius, poreclit Νόθος, al unsprezecelea

Artaxerxes, numit Mvfpoav, adică „Cel Memorios”, al doisprezecelea un alt Artaxerxes, numit tot Ochus, al treisprezecelea Arses, fiul lui Ochus, al paisprezecelea Darius, fiul lui Arsames, învins de Alexandru cel Mare. Cum putem spune că perșii au avut trei regi?! Să alegem pe unii dintre cei mai cruzi, pe care nu-i putem găsi în narațiunile istorice? Prin urmare, prin cele trei coaste din gura regatului persan și dintre dinții lui trebuie să înțelegem trei regate: babilonienii, mezii și perșii, care au fost unite într-un singur regat [928] . Iar cuvintele: și i s-a spus așa: scoală-te, mănâncă multă carne! se referă la vremea când, sub Asiria, pe care cei Șaptezeci îl numesc Artaxerxe [929] , la instigarea lui Haman Agagitul, s-a poruncit să fie uciși toți evreii într-o singură zi. Și este minunat că nu a spus: „i-au devorat”, ci „i s-a spus așa”, astfel încât să existe doar o tentativă, și nu o implementare.

[7:6] Apoi m-am uitat și iată o altă [fiară] ca un leopard și avea patru aripi ca o pasăre; fiara avea patru capete și i s-a dat putere. A treia împărăție este Macedonia, despre care citim în [viziunea] icoanei: Pântecul și coapsele ei sunt de aramă (2:32), este comparată cu un leopard, o fiară rapidă și iute, care se grăbește să verse sânge și se năpustește cu sărituri să ucidă. Și avea patru aripi. Căci nimic nu a fost mai iute decât victoria lui Alexandru, care de la Iliria și Marea Adriatică până la Oceanul Indian și râul Gange a trecut repede nu atât în războaie, cât în victorii și în șase ani a supus o parte din Europa și toată Asia. Și prin patru capete îi numește pe acei conducători care i-au urmat ulterior la puterea regală: Ptolemeu, Seleuc, Filip, Antigon. Adăugarea: și i s-a dat puterea arată că aceasta nu a fost o consecință a curajului lui Alexandru, ci a voinței Domnului.

[7:7] După acestea, am văzut într-o vedenie noaptea: și iată o a patra fiară, înfricoșătoare, extraordinară și nespus de puternică; avea dinți mari de fier, care călcau în picioare, zdrobeau și zdrobeau ce mai rămăsese. A patra împărăție, care stăpânește acum tot pământul, este cea romană, despre care se spune în icoana icoanei: „ Picioarele ei sunt de fier, picioarele ei sunt parte de fier și parte de lut” (2:33); dar el (profetul) chiar acum pomenește parte de fier, mărturisind că dinții ei erau de fier și mari. Nu sunt deloc surprins că, după ce a comparat cele trei împărății cu o leoaică, un urs și un leopard, nu a comparat împărăția romană cu nicio fiară. Nu este oare din acest motiv că a tăcut cu privire la numele [fiarei], pentru a prezenta fiara ca fiind teribilă și pentru ca noi să atribuim romanilor tot ce este mai feroce la fiare? Ceea ce este tăcut aici se spune, după evrei, în Psalmi: mistrețul o distruge din tufișuri și fiara solitară o devorează (Ps 79/80:14), în loc de care în textul ebraic se spune: toate fiarele câmpului o sfâșie. Căci știm că într-un stat roman toate regatele care erau mai înainte separate erau unite. Următoarele cuvinte: devorând și zdrobind și călcând în picioare rămășițele, înseamnă că toate popoarele au fost fie exterminate de ei (romani), fie taxate și înrobite.

Nu era ca celelalte fiare pe care le văzusem înainte, căci la alte fiare doar anumite trăsături erau înspăimântătoare, dar la aceasta - toate.

Și avea zece coarne. Porfirie atribuie ultimele două fiare, [referitor la regatele] macedonenilor și romanilor, unui singur regat macedonean și le separă, afirmând că prin leopard se înțelege Alexandru însuși, iar prin fiară, spre deosebire de celelalte fiare, cei patru succesori ai lui Alexandru, apoi enumeră zece regi care au fost cei mai cruzi până la

Antioh, care se numea Epifan; dar nu îi ia pe regii înșiși dintr-un singur regat, de exemplu, din Macedonia, Siria, Asia sau Egipt, ci din diverse regate alcătuiește un rând de regi, astfel încât cuvintele: buze vorbind cu aroganță, sunt recunoscute ca fiind spuse nu în legătură cu Antihrist, ci în legătură cu Antioh.

[7:8] M-am uitat la coarne și iată că un corn mic a ieșit din mijlocul lor și trei dintre primele coarne au fost smulse de el. Și iată că în acest cornu erau ochi ca ochii unui om și o gură care vorbea cu aroganță. Porfirie, fără motiv, presupune că cornul mic care a ieșit după cele zece coarne este Antioh Epifanes și că cele trei coarne smulse din cele zece coarne sunt al șaselea [rege] - Ptolemeu, supranumit Filometor, al șaptelea - Ptolemeu Euergetes și Artaxias, regele Armeniei, dintre care primul a murit cu mult înainte de a se naște Antioh [930] , dar Artaxias a rămas în fosta sa împărăție, deși, după cum știm, Antioh a luptat împotriva lui. De aceea trebuie să spunem același lucru pe care l-au transmis toți scriitorii bisericești, că la sfârșitul lumii, când va fi distrusă împărăția romană, vor fi zece împărați care vor împărți lumea romană între ei, și se va ridica un al unsprezecelea împărat, unul mic, care va învinge pe trei din cei zece împărați, adică pe împăratul Egiptului, Africii și Etiopiei, așa cum vom spune mai clar mai târziu. Și după ce vor fi uciși, ceilalți șapte împărați se vor supune și ei cuceritorului: Și iată, zice el, în cornul acesta sunt ochi ca ochii unui om. De aceea nu trebuie să-l socotim, cum presupun unii, ca pe un diavol sau un demon, ci ca pe unul din popor, în care tot Satana va trăi trupește. Și gura care vorbește cu aroganță. Căci acesta este omul păcatului, fiul pierzării, încât se încumetă să stea în templul lui Dumnezeu, dându-se pe sine a fi Fiul lui Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:3-4).

[7:9-10] M-am uitat până când au fost așezate tronurile și Cel Îmbătrânit de Zile s-a așezat. Haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca lâna curată. Tronul Lui era o para de foc , roțile Lui erau o flacără de foc ; un râu aprins și repetat ieșea din El. Citim ceva similar cu acesta în Apocalipsa după Ioan: Și îndată am fost în Duh; și iată că un tron era așezat în cer și Cineva ședea pe tron. Cel ce ședea era ca o piatră de iaspis și de sardin; și împrejurul tronului era un curcubeu, la înfățișare ca un smarald. Și împrejurul tronului erau douăzeci și patru de tronuri și pe cele douăzeci și patru de tronuri am văzut douăzeci și patru de bătrâni șezând, îmbrăcați în haine albe și având pe capete cununi de aur. Din tron ieșeau tunete și fulgere și înaintea tronului ardeau șapte făclii de foc, care sunt cele șapte Duhuri ale lui Dumnezeu. Și înaintea tronului era o mare de sticlă ca cristalul . (4:2-6) Astfel, numeroasele tronuri pe care le-a văzut Daniel sunt, în opinia mea, aceleași pe care Ioan le numește cele douăzeci și patru de tronuri. Cel Bătrân de Zile este Cel care, după Ioan, stă singur pe tron. De asemenea, Fiul Omului care vine la Cel Bătrân de Zile este același care în Ioan este numit Leul din seminția lui Iuda, Rădăcina lui David (Apocalipsa 5:5) și alte lucruri similare. Cred că acestea sunt tronurile despre care Apostolul Pavel spune: tronuri sau domnii (Coloseni 1:16). Și în Evanghelie citim: veți ședea pe doisprezece tronuri și veți judeca cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Matei 19:28). Dumnezeu este numit Cel ce stă și Cel Bătrân de Zile pentru a arăta că El este judecătorul veșnic. Haina Lui este albă ca zăpada, iar părul capului Lui este ca lâna curată. Tot așa, Mântuitorul, schimbat la față pe munte și primind slava măreției divine, a fost văzut în haine albe [931] . Părul capului Său este comparat cu cea mai pură lână, pentru a arăta că judecata Lui va fi dreaptă, sinceră și imparțială. El este reprezentat ca un

bătrân, pentru a arăta maturitatea judecății Sale. Tronul Său este asemănat cu o flacără de foc, pentru ca păcătoșii să se teamă de chinuri mari, iar cei drepți să fie mântuiți ca prin foc. Roțile Sale sau carul Său sunt ca flăcările focului. Și în Ezechiel se vorbește despre Dumnezeu ca stând pe un car [932] , iar tot ce este Dumnezeu este reprezentat ca fiind aprins (Ezechiel, cap. 1). Despre aceasta se spune și în altă parte: Dumnezeu este un foc care hrănește (Deuteronom 4:24), pentru ca să știm că lemnul, fânul și miriștea vor fi mistuite în ziua Judecății. Și în Psalmi citim: Focul merge înaintea Lui și arde pe vrăjmașii Lui (96/97:5). Un râu de foc și curgere rapidă a ieșit de la El pentru a-i târâ pe păcătoși în Gheenă.

[7:10] Mii de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui. Aceasta nu pentru că exista un număr fix de slujitori ai lui Dumnezeu, ci pentru că limba omenească nu poate exprima un număr mai mare. Acestea sunt miile și miriadele despre care citim în psalmi: care de război, de zece mii de ori zece mii ale lui Dumnezeu, mii de mii alergând. Domnul este în ei (67/68:18), iar în alt loc: Tu faci din îngerii Tăi duhuri, și din slujitorii Tăi flăcări de foc (Ps 103/104:4). Slujirea îngerilor este dublă: unii răsplătesc pe cei drepți, alții sunt responsabili de fiecare dintre chinuri (cruciatibus) [933] .

Tribunalul s-a așezat și cărțile au fost deschise. Conștiința și faptele fiecăruia de ambele părți, atât cele bune, cât și cele rele, au fost descoperite tuturor. O carte bună este cea pe care o citim des, cartea celor vii. Dar o carte rea este cea ținută în mâna acuzatorului, care este vrăjmașul și răzbunătorul și despre care citim în Apocalipsa: acuzatorul fraților noștri (Apocalipsa 12:10). Aceasta este cartea pământească despre care profetul spune și: Să fie scrise [numele lor] în țărână (Ieremia 17:13).

[7:11] Am văzut ce fel de cuvinte arogante a rostit cornul acela... Judecata lui Dumnezeu vine pentru smerirea mândriei. De aceea, Imperiul Roman va fi distrus, pentru că cornul acela a vorbit cu aroganță. Și am văzut cum fiara a fost ucisă și trupul ei a pierit. Numai în statul roman, din cauza blasfemiilor Anticristului, toate împărățiile vor fi distruse și nu va mai exista niciun stat pământesc, ci sfinții vor trăi și Fiul lui Dumnezeu va veni triumfător, despre care se spune:

[7:13] Și iată, cineva ca Fiul omului a venit pe norii cerului. Cel care în visul lui Nebucadnețar este înfățișat ca o piatră desprinsă fără vreo mână și care a crescut până a se transforma într-un munte mare și a zdrobit lutul, fierul, arama, argintul și aurul, apare acum în forma Fiului omului, pentru a indica luarea întrupării omenești de către Fiul lui Dumnezeu, în conformitate cu ceea ce citim în Faptele Apostolilor: Bărbați galileeni, de ce stați și priviți spre cer? Acest Isus, care S-a înălțat din mijlocul vostru la cer, va veni tot așa, cum L-ați văzut mergând la cer (1:11).

[7:13-14] Și a venit la Cel Îmbătrânit de Zile și a fost adus înaintea Lui și I s-au dat putere, cinste și împărăție. Tot ce s-a spus despre faptul că El a fost adus la Dumnezeu Cel Atotputernic și a primit putere, cinste și împărăție trebuie înțeles în conformitate cu cuvintele apostolului: Care, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a socotit o pradă de apucat să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a dezbrăcat pe Sine Însuși și a luat chip de rob, fiind făcut asemenea oamenilor. Și fiind găsit la înfățișare ca un om, S-a smerit și S-a făcut

ascultător până la moarte și încă moarte de cruce (Filipeni 2:6-8). Dacă erezia ariană ar fi acordat o atenție pioasă la toate acestea, nu ar fi adus împotriva Fiului lui Dumnezeu calomnia neegalității [934] .

[7:14] Și toate popoarele, neamurile și limbile Îi vor sluji. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va fi nimicită și Împărăția Lui, care nu se va destrăma etc. Să răspundă Porfirie: Cărui om i se poate potrivi aceasta sau: Cine este acesta atât de puternic încât a rupt și a zdrobit cornul cel mic, prin care îl înțelege pe Antioh? Dacă răspunde că prinții lui Antioh au fost învinși de Iuda Macabeul, atunci va trebui să arate cum vine el cu norii cerului ca Fiul omului și este adus la Cel Îmbătrânit de Zile și i se dă stăpânire și împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile Îi slujesc, iar stăpânirea Lui este veșnică, nelimitată de nicio hotar?

[7:17-18] Aceste patru fiare mari [înseamnă că] patru împărății se vor ridica din pământ. Și sfinții Celui Preaînalt vor primi împărăția. Cele patru împărății despre care am vorbit mai sus erau pământești. Căci tot ce este de pe pământ se va întoarce în pământ (Eclesiastul 3:20) [935] . Dar sfinții nu vor avea o împărăție pământească, ci una cerească. Să înceteze povestea despre mileniu! [936]

[7:18] Și vor stăpâni împărăția în veci de veci, etc. Dacă aceasta se referă la Macabei, atunci cel care afirmă aceasta să arate cum poate fi împărăția lor veșnică.

[7:25] Și va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt sau, așa cum a tradus Simah: va rosti cuvinte precum Dumnezeu, astfel încât, primind autoritatea divină, își va însuși și cuvintele caracteristice măreției divine.

Și va asupri pe sfinții Celui Preaînalt și va visa la schimbarea vremurilor și a legilor. Căci Anticristul va purta război împotriva sfinților și îi va învinge și se va îngâmfa atât de tare încât va plănui să schimbe legile lui Dumnezeu și să se închine și se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu și va supune puterii sale tot ce este inclus în domeniul religiei.

Și vor fi dați în mâna lui pentru o vreme, vremuri și jumătate de vreme. Timpul înseamnă un an. Timpuri, prin natura limbii ebraice, care are și ea o dublă cifră, înseamnă doi ani. Și jumătate de vreme [înseamnă] șase luni, timp în care sfinții vor fi dați în mâinile lui Antihrist, pentru ca iudeii, care, necrezând adevărul, au primit minciuna, să fie condamnați. Mântuitorul vorbește și despre acest timp în Evanghelie: și dacă zilele acelea nu s-ar scurta , niciun trup nu s-ar mântui (Matei 24:22). Că aceste vremuri nu sunt aplicabile lui Antioh, vom spune despre aceasta în ultima viziune.

[7:26] Și va veni judecata, ca puterea să-i fie luată, să fie sfărâmată și nimicită până la sfârșit. Acestea sunt spuse despre Antihrist, adică despre cornul cel mic, care a vorbit cu trufie, pentru că Împărăția lui trebuie să fie nimicită pe vecie,

[7:27] Împărăția, stăpânirea și măreția împărăției care este sub tot cerul vor fi date poporului sfinților Celui Preaînalt, a cărui împărăție este o împărăție veșnică și toți

împărații Îi vor sluji și Îi vor asculta. Aceasta vorbește despre puterea lui Hristos, care va fi veșnică.

[7:28] Iată sfârșitul cuvântului - cuvântul sau vorbirea pe care Domnul mi-a descoperit-o în această viziune.

Eu, Daniel, eram foarte tulburat de gândurile mele și fața mi s-a schimbat; dar am păstrat cuvântul în inima mea. Până acum, cartea lui Daniel este scrisă în limba caldeeană și siriacă. Restul care urmează până la sfârșitul cărții îl citim în ebraică.

[11:33] Și cei învățați din popor vor învăța pe foarte mulți, dar vor cădea prin sabie, prin foc, prin robie și prin jaf pentru o vreme. Cât au suferit evreii sub Antioh este relatat în cărțile Macabeilor, care servesc drept mărturie a triumfului lor; pentru respectarea legii lui Dumnezeu au fost supuși focului, săbiilor, sclaviei, jafului și celor mai aspre pedepse. Nimeni nu se poate îndoi că același lucru se va întâmpla și sub Antihrist, când mulți se vor împotrivi puterii sale și vor fugi în diferite direcții. Evreii explică acest lucru în sensul că la ultima distrugere a templului, care a avut loc sub Vespasian și Tit, au fost foarte mulți în popor care Îl cunoșteau pe Domnul lor și au fost uciși pentru că Îi respectau legea.

[11:34-35] Și în căderea lor vor fi sprijiniți de un mic ajutor și mulți li se vor alătura prefăcut. Și dintre cei care știu, [unii] vor fi pentru rafinare [în încercare], măcel și albire până la vremea predeterminată, căci va fi o altă vreme. Porfirie crede că ajutorul mic îl înseamnă pe Matatia din satul Modin, care s-a răzvrătit împotriva conducătorilor lui Antioh și a încercat să mențină slujba adevăratului Dumnezeu [937] . Și ajutorul se numește mic, spune el, pentru că Matatia a fost ucis în război [938] , iar după aceea Iuda, fiul său, care se numea Macabeu, a căzut în luptă, iar restul fraților săi au fost prinși de uneltirile vrăjmașului. Citiți cărțile Macabeilor. Toate acestea, spune el, au fost pentru judecata și alegerea sfinților și pentru albire până la vremea predeterminată, pentru că victoria a fost amânată până la altă dată. Ai noștri spun că puținul ajutor trebuie înțeles în legătură cu vremurile lui Antihrist, deoarece sfinții, adunându-se, îi vor opune rezistență și vor avea puțin ajutor, dar după aceea mulți dintre învățați vor cădea. Și aceasta se va întâmpla astfel încât vor fi, ca să zicem așa, topiți într-un cuptor și albiți și aleși, până când va veni vremea predeterminată, pentru că adevărata victorie va fi odată cu venirea lui Hristos. Unii dintre evrei se referă la împărații Sever și Antonin [939] , care i-au iubit foarte mult pe evrei, alții la împăratul Iulian [940] , care se va ridica după asuprirea evreilor de către Gaius Cezar [941] și după ce vor fi trecut prin multe nenorociri ale captivității [942] , arătându-le o dragoste prefăcută și promițând că va oferi personal jertfe în templul lor; în el vor avea puțină speranță de ajutor și foarte mulți dintre păgâni li se vor alătura, dar nu în realitate, ci pe nedrept. Căci în loc de idolatrie se vor preface că arată o dispoziție prietenoasă față de el (Iulian). Și vor face aceasta pentru ca cei care au trecut testul să fie descoperiți. Căci vremea adevăratei lor mântuiri și a ajutorului va fi Hristos, pe care Îl vor mărturisi în mod fals în momentul în care îl vor primi pe Anticrist.

[11:36] Și regele va lucra după voia lui și se va înălța și se va preamări înaintea oricărei zeități și va vorbi cu aroganță despre Dumnezeul zeilor și va prospera până la împlinirea

mâniei, căci decretul se va împlini sau, așa cum s-a tradus altfel: execuția va urma după sine. Evreii presupun că din acest loc vorbele sunt despre Antihrist, că după un mic ajutor din partea lui Iulian se va ridica un rege care va lucra după voia lui și se va înălța înaintea a tot ceea ce se numește zeitate și va vorbi cu aroganță despre Dumnezeul zeilor, astfel încât va sta în templul lui Dumnezeu și se va da drept Dumnezeu, iar voia lui va prospera până la împlinirea mâniei lui Dumnezeu, căci execuția va urma după sine. În același fel, ai noștri explică acest lucru în legătură cu Antihrist. Porfirie și alții care îl urmează cred că aceasta se referă la Antioh Epifanes, care s-a răzvrătit împotriva slujirii lui Dumnezeu și a devenit atât de arogant încât a poruncit să fie ridicată o statuie a sa în templul din Ierusalim [943] . Iar cuvintele care urmează, „până când mânia se va împlini, căci se va executa asupra lui”, ei înțeleg că puterea lui va dura până când Dumnezeu se va mânia pe el și va porunci ca el însuși să fie omorât. Căci Polibiu și Diodor, care au scris Bibliotecile Istorice, relatează că el nu numai că a acționat împotriva Dumnezeului evreilor, dar, incitat de lăcomie, a încercat și să jefuiască templul Dianei din Eleumais [944] , care era foarte bogat, dar a fost respins de gardienii [templului] și de popoarele vecine și, prin anumite apariții teribile, a căzut în nebunie și a pierit din cauza unei boli; iar acest lucru i s-a întâmplat, spun ei, pentru că a încercat să jefuiască templul Dianei. Dar noi spunem că, dacă i s-a întâmplat acest lucru, s-a întâmplat pentru că a comis multe cruzimi împotriva sfinților lui Dumnezeu și a pângărit templul Lui. Căci trebuie să ne gândim că a fost pedepsit nu pentru ceea ce a încercat să facă și ceea ce, după pocăință, a lăsat neîmplinit, ci pentru ceea ce a făcut el.

[11:37-39] Nu se va uita la Dumnezeul părinților săi și va avea poftele nevestelor sale și nu va lua aminte la niciunul dintre zei, căci se va răzvrăti împotriva tuturor. Ci va cinsti pe zeul Maozim în locul lui și pe dumnezeul pe care nu l-au cunoscut părinții lui, îl va cinsti cu aur, argint, pietre prețioase și lucruri de preț. Maozim se va întări cu zeul străin pe care îl va recunoaște și își va spori slava și le va da putere peste mulți și va împărți țara ca daruri. În loc de ceea ce am tradus: și va avea poftele nevestelor sale, Șaptezeci tradus: și nu se va supune poftelor nevestelor sale. Apoi, în loc de „zeul Maozim”, așa cum se citește în ebraică [text] [945] , Aquila tradus: zeul cetăților, Șaptezeci: zeul puterii. În loc de ceea ce am spus: și va [avea] pofta de soții, în ebraică este ambiguu, cum spune Aquila, care a tradus astfel: și despre Dumnezeul părinților săi nu va gândi și despre pofta de soții și despre orice zeu nu va gândi. Aceste cuvinte pot fi înțelese că are și nu are pofta de soții. Dacă citim și înțelegem: și despre pofta de soții nu va gândi, atunci este ușor să explicăm acest lucru în raport cu Anticristul, deoarece se va preface a fi cast pentru a seduce cât mai mult număr posibil [de oameni]. Dacă citim: și despre pofta de soții, adică: va [gândi], atunci acest lucru poate fi mai aplicabil persoanei lui Antioh, despre care se spune că era foarte voluptuos și a necinstit atât de mult demnitatea regală cu curvie și desfrânare, încât a intrat public în relații chiar și cu imitatori și femei obscene și în prezența poporului își satisfacea pofta. Porfirie îl explică pe zeul Maozim într-un mod ciudat, spunând că în satul Modin, de unde proveneau Matatia și fiii săi, conducătorii lui Antioh au ridicat o statuie a lui Zeus și i-au obligat pe evrei să-i aducă jertfe, adică zeului Modin. Cuvintele suplimentare: și pe zeul pe care nu l-au cunoscut părinții săi, îl va cinsti, sunt mai aplicabile Anticristului decât lui Antioh. Căci citim că Antioh a cinstit idolii greci și i-a obligat pe evrei și samariteni să-i cinstească zeii. Cuvintele: și va întări pe Maozim cu un zeu străin, pe care îl recunoaște, și le va spori

slava și le va da putere asupra multora și va distribui pământul ca daruri, a tradus Teodotion: și va face aceasta pentru a proteja fortificațiile cu un zeu străin și, după ce le-a declarat, va spori onorurile și le va da stăpânire asupra multora și va distribui pământul ca daruri. În loc de: fortificații, Simah a tradus: adăposturi.Porfirie explică astfel: va face toate acestea pentru a întări cetatea Ierusalimului și pentru a plasa garnizoane în alte cetăți și pentru a-i învăța pe evrei să se închine unui zeu străin, arătând, fără îndoială, spre Jupiter. Când îl va vesti și îi va convinge să i se închine, le va da celor înșelați onoruri și mare glorie și stăpânire asupra celorlalți care erau în Iudeea, iar pentru apostazia lor îi va înzestra cu moșii și va împărți daruri. Tot așa, Anticristul va împărți multe daruri celor înșelați și va înzestra armata sa cu pământ, iar pe cei pe care nu-i va putea [supune] din cauza fricii, îi va supune din cauza lăcomiei. [11:40-41] Și la vremea hotărâtă, împăratul de la miazăzi va face războaie împotriva lui, iar împăratul de la miazăzi va veni asupra lui ca o furtună cu care și călăreți și o flotă mare și va intra în țări și le va nimici și va trece prin ele. Și va intra în țara slăvită și mulți vor cădea. În schimb, Simah a tradus: multe mii vor cădea, Teodotion: și mulți vor fi neputincioși. Prin mulții care au căzut, conform lui Aquila, trebuie să înțelegem orașe sau țări și regiuni. Porfirie aplică acest lucru și lui Antioh, care în al unsprezecelea an al domniei sale a luptat din nou împotriva fiului surorii sale, Ptolemeu Filometor [946] . Auzind de invazia lui Antioh, a adunat multe mii de oameni. Dar Antioh, ca o furtună puternică, cu care, călăreți și o flotă numeroasă, a intrat în foarte multe ținuturi și, trecând prin ele, a devastat totul și a ajuns într-o țară glorioasă, adică în Iudeea, pe care Simah a tradus-o ca o țară puternică, în loc de care Teodotion a pus chiar cuvântul ebraic Sabai sau Saba și a întărit cetatea, profitând de ruinele zidurilor orașului, apoi și-a continuat călătoria spre Egipt. Ai noștri, referindu-se și la Anticrist, spun că la început va purta război împotriva regelui de la miazăzi, adică egipteanului, apoi îi va învinge pe libieni și etiopieni, despre care citim mai sus ca fiind trei coarne rupte din zece coarne, iar când va veni în țara lui Israel, atunci multe cetăți și regiuni vor fi date în mâinile lui.

Și numai Edomul, Moabul și ținuturile fiilor lui Amon vor fi scăpate din mâinile lui. Se spune că Antioh, grăbindu-se împotriva lui Ptolemeu, regele de la miazăzi, nu s-a atins de idumeeni, moabiți și amoniți, care erau aproape de Iudeea, astfel încât, fiind angajat într-un alt război, nu i-a permis lui Ptolemeu să prindă putere. Tot așa, Anticristul va lăsa neatinse pe Idumea, moabiți și fiii lui Amon, adică Arabia, motiv pentru care sfinții vor fugi în pustiurile de acolo.

[11:42-43] Își va întinde mâna asupra țărilor, și țara Egiptului nu va scăpa; va lua în stăpânire comorile de aur și argint și toate lucrurile prețioase ale Egiptului; va trece prin Libia și Etiopia. Aceasta, după cum citim, Antioh a făcut-o în parte. Dar cuvintele ulterioare, „va trece prin Libia și Etiopia” , sunt mai aplicabile, în opinia noastră, Antihristului. Căci Antioh nu a luat în stăpânire Libia, prin care înțeleg în general Africa, și Etiopia, decât dacă acest lucru este înțeles în sensul că, la fel cum în regiunile Egiptului care erau de aceeași parte, tot așa și în regiunile învecinate, care se întindeau departe în deșerturi, după cucerirea Egiptului a fost și confuzie. De aceea nu spune că le-a luat în stăpânire, ci: a trecut prin Libia și Etiopia.

[11:44-45] Dar zvonul de la răsărit și de la miazănoapte îl va tulbura. El va merge cu o mare mulțime ca să nimicească și să nimicească pe mulți. Își va întinde cortul la Apedno, între cele două mări, pe muntele cel slăvit și sfânt; va ajunge pe vârful lui și nimeni nu-l va ajuta.

Și în acest loc, Porfirie spune prostii despre Antioh, cum ar fi următoarele. El spune că, în timp ce luptă împotriva egiptenilor și trece prin Libia și Etiopia, va auzi că se fac pregătiri de război în nord și est împotriva lui. Întorcându-se, va lua în stăpânire aradienii, care i s-au împotrivit, și va devasta întreaga regiune de pe coasta feniciană. După aceasta, își va îndrepta drumul către Artaxias, regele Armeniei, care va înainta dinspre est și, după ce va ucide mulți din armata sa, își va întinde cortul într-un loc numit Apedno, care se află între două râuri foarte late, Tigru și Eufrat. Dar pe ce munte glorios și sfânt ședea [Antioh] când a ajuns în acest loc, Porfirie nu poate spune. Nici nu poate dovedi că se afla între două mări, căci ar fi o prostie să explice cele două râuri mesopotamiene ca fiind două mări. A omis muntele glorios pentru că a urmat traducerea lui Teodotion, care spune: între cele două mări pe muntele sfânt Saba. Însă, recunoscând [cuvântul] Saba ca nume al unui munte armean sau mesopotamian, el, cu minciuna sa nestăvilită, nu poate spune: de ce este sfânt? Putem adăuga ceea ce el a tăcut: este numit munte sfânt deoarece, în conformitate cu eroarea armenilor, este dedicat idolilor lor. Și va ajunge, spune el, chiar în vârful muntelui în regiunea Eleimais, care este cea mai îndepărtată țară a Persiei dinspre est, și când a vrut să jefuiască templul Dianei de acolo, în care se aflau nenumărate daruri, a fost alungat de barbari, care au tratat acest templu cu o reverență neobișnuită și, epuizat de durere, a murit în orașul persan Tabakh. Aceasta el (Porfirie) ne-a expus ca o mustrare într-un discurs foarte iscusit. Dar chiar dacă ar putea dovedi că aceasta nu a fost spusă despre Antihrist, ci despre Antioh, ce treabă are cu noi, care nu putem dovedi venirea lui Hristos și înșelăciunea Antihristului din toate locurile din Scriptură?!

Să presupunem că se spune asta despre Antioh: ce rău este în asta pentru religia noastră? Oare viziunea precedentă, care se încheie cu o profeție despre Antioh, spune ceva despre Antihrist? Să se oprească el, așadar, lăsând deoparte ceea ce este îndoielnic, la ceea ce este clar și să spună: Ce este această piatră, care, fiind decupată din munte [fără ajutorul] mâinilor, a crescut într-un munte mare și a umplut pământul și a sfărâmat chipul în patru forme? Cine este Fiul omului care va veni cu norii și va sta înaintea Celui Bătrân de Zile și I se va da o împărăție care nu va fi mărginită de nicio hotar și toate popoarele, neamurile și limbile Îi vor sluji? Ceea ce este clar, el trece peste și afirmă că această profeție îi privește pe evrei, care, după cum știm, sunt încă în robie, și spune că cel care a scris cărți sub numele de Daniel a inventat minciuni pentru a reînvia speranța propriei sale persoane. Nu pentru că el (Daniel) ar putea cunoaște întreaga istorie viitoare, ci pentru că vorbește despre ceea ce a trecut deja, [vom sublinia că] el (Porfirie) distorsionează ultima viziune, punând râuri în loc de mare și nu poate cita nicio dovadă istorică în care ar citi despre muntele glorios și sfânt din Apedno.

Ultima secțiune a acestei viziuni este explicată în legătură cu Anticristul în felul următor: în timp ce luptă împotriva Egiptului, Libiei și Etiopiei și rup trei coarne din zece coarne, va auzi că încep războaie împotriva lui în țările de nord și de est și, ieșind cu o mare

mulțime ca să distrugă și să extermine pe mulți, își va întinde cortul la Apedno, lângă Nicopole, numită odinioară Emaus, unde începe partea muntoasă și înaltă a țării Iudeii. De aici, în direcția Muntelui Măslinilor din Ierusalim, zona este înălțată. Tocmai aceasta este ceea ce se spune în cuvintele Scripturii: și când își întinde cortul la poalele ținutului deal dintre cele două mări, și anume, între marea care acum se numește Marea Moartă, la răsărit, și Marea cea Mare [947] , pe țărmurile căreia se află Cezareea, Iope, Ascalonul și Gaza. Apoi va ajunge în vârful acelui munte, adică în țara muntoasă, anume în vârful Muntelui Măslinilor, care se numește glorios, pentru că de acolo S-a suit Domnul și Mântuitorul la Tatăl și nimeni nu-l va putea ajuta pe Antihrist când își va arăta mânia împotriva Domnului. De asemenea, se spune că Antihrist va pieri acolo, de unde S-a suit Domnul la cer.

Cuvântul Apedno este un cuvânt complex și, dacă este împărțit, poate fi înțeles ca „tronul său". Înțelesul este acesta: și își va întinde cortul și tronul său (sau: cortul tronului său) între cele două mări, pe muntele cel glorios și sfânt. Symmachus a tradus acest loc astfel: și își va întinde corturile cavaleriei sale între mări, pe muntele cel sfânt al tăriei și va ajunge în vârful muntelui. Theodotion: și își va întinde cortul în Afedano, între mări, pe muntele cel sfânt al Sabai și va ajunge la o parte din el. Aquila: și își va întinde cortul de comandant suprem în Afedano, între mări, pe muntele cel glorios și sfânt și va ajunge la capătul lui. Unii dintre Cei Șaptezeci, eliberându-se de orice întrebare despre nume, au tradus: și își va întinde cortul atunci între mări și muntele cel sfânt al libertății și va veni ceasul morții sale. Apollinaris, urmându-i, a păstrat și el tăcerea cu privire la numele lui Apedno. Am expus acestea în detaliu pentru a arăta atât vicleșugurile lui Porfirie, care nu știa toate acestea sau se prefăcea că nu le știe, cât și dificultatea Sfintei Scripturi, a cărei înțelegere fără harul lui Dumnezeu și fără îndrumarea bătrânilor și-o atribuie doar cei mai ignoranți oameni. Trebuie remarcat faptul că litera R nu se află în limba ebraică și că în loc de ea folosește RNE, care are sunetul literei grecești f. Dar în acest loc evreii, deși este scris RNE, o pronunță totuși ca R. Și că Anticristul va ajunge în vârful muntelui sfânt și slăvit și va pieri acolo, Isaia vorbește despre aceasta mai în detaliu: Domnul va arunca pe muntele sfânt fața conducătorului întunericului peste toate semințiile și conducătorul peste toate popoarele și ungerea cu mir împotriva tuturor popoarelor (?).

SCRISORĂ CĂTRE ALGAZIA [SCRISOARE, 121]

(11) Ce vrea să spună același apostol [Pavel] prin ceea ce le-a scris tesalonicenilor: „Dacă nu vine mai întâi lepădarea de credință și nu se arată omul fărădelegii, fiul pierzării " (2 Tesaloniceni 2:3)? În prima sa scrisoare către tesaloniceni, apostolul a scris: „Cât despre vremuri și soroace, fraților, nu aveți nevoie să vă scriu; căci voi înșivă știți perfect că ziua Domnului vine ca un hoț noaptea. Căci când vor zice: « Pace și liniște !», atunci o prăpădeală vine peste ei, ca durerile nașterii peste femeia însărcinată; și nu vor scăpa" (1 Tesaloniceni 5:1-3). Căci mai sus le-a scris: „ Vă spunem aceasta, prin cuvântul Domnului, că noi, cei vii, care vom rămâne până la venirea Domnului, nu vom lua înaintea celor adormiți. Căci Însuși Domnul Se va coborî din cer cu un strigăt, cu glasul arhanghelului și cu trâmbița lui Dumnezeu, și întâi vor învia cei morți în Hristos. „Apoi noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh; și astfel vom fi pururea cu Domnul. Mângâiați-vă, deci, unii pe alții

cu aceste cuvinte” (1 Tesaloniceni 4:15-18). Macedonenii [948] , auzind acestea, nu au înțeles pe cine numește apostolul viu cu sine și cine sunt cei care rămân, care vor fi răpiți împreună cu el în nori, ca să întâmpine pe Domnul. Ci credeau că Hristos va veni în slava Sa, pe când ei sunt încă în trupurile lor și n-au gustat moartea. Auzind acestea, apostolul îi roagă și îi îndeamnă, prin venirea Domnului nostru Iisus Hristos: să nu vă lăsați clătinați repede în sufletele voastre, nici prin duh, nici prin cuvânt, nici prin scrisoare, ca și cum ar fi trimisă de noi, ca și cum ziua Domnului ar veni deja (2 Tesaloniceni 2:1-2).

Toate cărțile profeților și adevărul evanghelic învață despre două veniri ale Domnului Mântuitor - că mai întâi va veni în smerenie, iar după aceea în slavă. Și Domnul Însuși arată ce se va întâmpla înainte de sfârșitul lumii și când va veni Anticristul, zicând: Când veți vedea urâciunea pustiirii, despre care a vorbit proorocul Daniel, stând în locul sfânt (cititorul să înțeleagă), atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți; și nimeni de pe acoperișul casei să nu se pogoare să ia ceva din casa lui (Matei 24:15-17). Și iarăși: Atunci, dacă vă zice cineva: „Iată, Hristosul este aici” sau „Acolo ” , să nu credeți. Căci se vor scula Hristoși mincinoși și proroci mincinoși și vor face semne mari și minuni, ca să înșele, dacă este cu putință, chiar și pe cei aleși. Iată, v-am spus mai înainte. De aceea, dacă vă vor zice: „ Iată, El este în pustie ” , să nu ieșiți; „Iată, El este în cămări ascunse ” , să nu credeți . Căci, precum iese fulgerul de la răsărit și se vede până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului (24:23-27). Și atunci: atunci se va arăta semnul Fiului omului în cer; și atunci toate semințiile pământului se vor tângui și vor vedea pe Fiul omului venind pe norii cerului cu mare putere și măreție; și va trimite pe îngerii Săi cu trâmbiță și cu glas tare și vor aduna pe aleșii Lui din cele patru vânturi, de la o margine a cerului până la cealaltă (24:30-32). De asemenea, despre Antihrist le spune iudeilor: Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43).

Așadar, fie o înțelegere greșită a mesajului, fie o revelație inventată, în întunericul minții înșelând pe cei adormiți, fie presupunerea unor comentatori, care au atribuit acelui timp cuvintele profetice ale lui Isaia, Daniel și Evanghelia despre Anticrist, au zguduit și au încurcat mințile tesalonicenilor, încât au nădăjduit că Hristos va veni atunci în măreția Sa. Această eroare apostolul o corectează și spune ce trebuie așteptat înainte de venirea lui Hristos, astfel încât ei, numai văzând aceste fenomene, să fie convinși că va veni Anticristul, adică un om din neamul grec, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce este venerat, până când stă în templul lui Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:3-4). Ziua lui Hristos, spune el, nu va veni până nu va veni mai întâi o cădere de credință, care în greacă se numește αποστασία, astfel încât toate neamurile supuse Imperiului Roman se vor decădea [de la romani] și se va descoperi omul păcatului, prezis de toți profeții, în care este izvorul tuturor păcatelor și fiul pierzării, adică diavolul, căci el este distrugerea tuturor, potrivnicul lui Hristos, de aceea este numit Antihrist și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, încât să calce în picioare zeii tuturor neamurilor sau ai oricărei religii recunoscute, chiar adevărate. Și va sta în Templul lui Dumnezeu din Ierusalim, cum cred unii, sau în Biserică, cum este mai drept, după părerea mea, prezentându-se ca Hristos și Fiul lui Dumnezeu. Hristos nu va veni, spune el, până când Imperiul Roman nu va fi distrus și va veni Antihrist, și numai atunci va veni Hristos să-l răstoarne pe Antihrist. „Vă amintiți”,

spune el, „că tocmai acest lucru pe care vi-l scriu acum în scrisoare, v-am transmis mai înainte verbal, când eram la voi, și am spus că Hristos nu va veni până nu se va arăta Antihrist înaintea Lui. Și acum știți ce Îl împiedică să fie descoperit la vremea cuvenită” (2 Tesaloniceni 2:6) – adică știți foarte bine care este motivul pentru care Antihrist nu vine în timpul prezent. El nu vrea să spună direct că Imperiul Roman va fi distrus – Imperiul pe care conducătorii săi îl considerau veșnic. De aceea, conform Apocalipsei lui Ioan, numele blasfemiator este scris pe fruntea desfrânatei îmbrăcate în purpură, adică [numele] Romei Veșnice. Căci dacă ar fi spus direct și cu îndrăzneală că Antihrist nu va veni până nu va fi distrus mai întâi Imperiul Roman, atunci acesta ar fi fost văzut ca un motiv îndreptățit pentru persecutarea Bisericii care se năștea atunci.

Mai departe: Căci taina fărădelegii lucrează, numai [nu se va împlini] până când cel ce se abține acum nu va fi [luat] din cale. Și atunci se vor descoperi cei răi (2 Tesaloniceni 2:7-8) - are acest înțeles: prin multe fapte rele și fărădelegi, cu care cel mai ticălos Nero asuprește lumea Cezarilor, se pregătește venirea Antihristului și în el (Nero) se împlinește parțial ceea ce va face Antihrist ulterior. De îndată ce Imperiul Roman, care acum ține toate neamurile, va fi distrus, luat din cale, atunci va veni Antihrist, izvorul fărădelegii, pe care Domnul Isus îl va ucide cu suflarea gurii Sale (2 Tesaloniceni 2:8), adică cu putere divină, cu tăria măreției Sale, pentru care a porunci înseamnă a face. El nu va ucide cu mulțimea unei oștiri, nu cu puterea soldaților, nu cu ajutorul îngerilor - Antihrist va fi ucis imediat, de îndată ce va veni Hristos. După cum întunericul este gonit de arătarea soarelui, așa Domnul îl va nimici și îl va zdrobi cu strălucirea venirii Sale.

Lucrările Sale (ale Antihristului) sunt lucrările Satanei. Și precum în Hristos era trupește plinătatea dumnezeirii, tot așa în Antihrist vor fi toate puterile, semnele și minunile, dar toate mincinoase. Căci, așa cum magii au opus semnele lor mincinoase semnelor divine săvârșite de Moise și, așa cum toiagul lui Moise le-a înghițit toiagurile [949] , tot așa adevărul lui Hristos va înghiți minciunile Antihristului. Dar cei predestinați spre pieire vor fi înșelați de minciunile sale. Și, întrucât poate apărea latent întrebarea: de ce i-a permis Dumnezeu să aibă putere, semne și minuni, prin intermediul cărora să poată înșela, dacă este posibil, chiar și pe aleșii lui Dumnezeu [950] , Apostolul preia această întrebare înainte ca ea să apară. Toate acestea, spune el, [Anticristul] nu le va face prin puterea sa, ci cu permisiunea lui Dumnezeu în raport cu evreii, întrucât aceștia nu au vrut să primească dragostea adevărului, adică Duhul lui Dumnezeu prin Hristos, - căci dragostea lui Dumnezeu s-a revărsat în inimile credincioșilor [951] , și Hristos însuși spune: Eu sunt adevărul (Ioan 14:6), despre care este scris în psalmi: adevărul va răsări din pământ (84:12). Așadar, celor care nu au primit dragostea și adevărul, pentru ca, primindu-L pe Mântuitorul, să primească mântuirea, Dumnezeu nu le va trimite agentul, ci actul în sine, adică sursa rătăcirii, ca să creadă o minciună, întrucât Anticristul însuși este un mincinos și tatăl minciunii [952] . Dacă Anticristul s-ar fi născut dintr-o fecioară și ar fi venit în lume înainte de Hristos, atunci evreii ar fi putut avea o scuză și să spună că se străduiesc după adevăr, deși au primit o minciună în locul adevărului. Și acum vor fi judecați pentru aceasta și, bineînțeles, condamnați, pentru că, după ce vor privi adevărul lui Hristos, vor accepta ulterior minciuna, adică Anticristul.

AUGUSTIN DE HIPON – ORAȘUL LUI DUMNEZEU, XVIII 52-53; XX 19, 23

XVIII 52. [Ar trebui să credem, așa cum cred unii, că după cele zece persecuții care au avut loc, nu va mai exista una alta, cu excepția celei de-a unsprezecea, care va fi în timpul Anticristului însuși?]

(1) Prin urmare, nu cred că este rezonabil să spun sau să cred, așa cum li s-a părut sau li se pare unora, că Biserica nu va experimenta mai multe persecuții până la vremea Anticristului decât numărul, adică zece, pe care le-a experimentat deja, astfel încât a unsprezecea și ultima persecuție va fi, se presupune, cea a Anticristului. Căci prima persecuție este considerată a fi cea a lui Nero, a doua cea a lui Domițian, a treia cea a lui Traian, a patra cea a lui Antoninus, a cincea cea a lui Severus, a șasea cea a lui Maximinus, a șaptea cea a lui Decius, a opta cea a lui Valerian, a noua cea a lui Aurelian, a zecea cea a lui Dioclețian și Maximilian [953] . Întrucât au existat zece plăgi ale Egiptului înainte ca poporul lui Dumnezeu să înceapă să părăsească Egiptul, se crede că ultima persecuție a Anticristului va corespunde celei de-a unsprezecea plăgi, când egiptenii, care îi urmăreau pe evrei cu ostilitate, au pierit în Marea Roșie, în timp ce poporul lui Dumnezeu a traversat-o pe uscat [954] . Dar nu cred că evenimentele din Egipt au prefigurat persecuțiile profetice; deși cei care cred așa, cu aparentă subtilitate și umor, compară fiecare urgie cu fiecare dintre persecuții, nu conform spiritului profetic, ci conform ghicitului minții omenești, care uneori ajunge la adevăr, dar alteori este înșelată.

53. [Despre vremea ultimei prigoane] (1) Ultima prigoană, care va fi din partea Anticristului, va fi oprită de Însuși Isus prin arătarea Sa. Căci este scris că El o va ucide cu suflarea gurii Sale și o va nimici cu strălucirea arătării Sale (2 Tesaloniceni 2:8). În acest moment, oamenii întreabă de obicei: când se va întâmpla aceasta? Întrebarea este complet nepotrivită! Dacă am avea nevoie să știm despre aceasta, atunci cine mai bine decât Învățătorul Dumnezeu Însuși le-ar spune ucenicilor Săi care Îl întrebau despre aceasta? Dar ei nu au tăcut atunci înaintea Lui, ci L-au întrebat personal, zicând: Nu este oare în acest timp, Doamne, venirea Ta și așezarea din nou a împărăției lui Israel? Și mai departe: El le-a zis: Nu vă este dat să știți vremurile pe care Tatăl le-a rânduit cu puterea Sa (Faptele Apostolilor 1:6-7). Nu despre ceas, desigur, sau despre zi, sau despre an, ci despre timpul în care au întrebat când au primit acest răspuns. Astfel, în zadar am începe să calculăm și să determinăm anii care au mai rămas până la veacul prezent, din moment ce am auzit din gura adevărului că nu este treaba noastră să știm. Unii, însă, au spus că de la înălțarea Domnului până la ultima Sa venire, pot trece patru sute de ani, alții cinci sute, iar alții chiar o mie de ani [955] . Dar pe ce își bazează fiecare opinia, este lung și inutil să aflăm. Ei se ghidează după conjecturi omenești și nu indică nimic indubitabil din autoritatea Scripturii canonice. Tuturor celor care calculează această chestiune pe degete, Cel ce spune: nu vă este dat să știți vremurile pe care Tatăl le-a hotărât în puterea Sa.

XX19. [Ce a scris apostolul Pavel tesalonicenilor și despre arătarea Anticristului, după a cărui vreme va urma ziua Domnului]

(1) Pentru a nu extinde această carte la extrem, consider necesar să omit multe cuvinte despre această judecată divină din urmă, dar nu consider posibil în niciun fel să-l trec cu

vederea pe apostolul Pavel, care în Epistola către Tesaloniceni spune: Vă rugăm, fraților, pentru venirea Domnului nostru Isus Hristos și pentru adunarea noastră împreună cu El, să nu vă clătinați curând în minte, nici să nu vă tulburați de duh, nici de cuvânt, nici de scrisoare ca de la noi, ca și cum ar fi aproape ziua Domnului. Nimeni să nu vă amăgească acum [căci ziua aceea nu va veni], dacă nu cumva va veni mai întâi apostatul [956] și nu se va descoperi omul păcatului, fiul pierzării, care se împotrivește și se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este venerat, până la a ședea în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu. Nu v-ați amintit că, pe când eram încă la voi, v-am spus aceste lucruri? Și acum știți ce mă împiedică să Se arate la vremea cuvenită. Căci taina fărădelegii lucrează. Cine se oprește acum, să se oprească până va fi luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fără de lege, pe care Domnul îl va mistui cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea arătării Sale. Aratarea lui va fi prin lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și cu tot felul de amăgiri ale nelegiuirii, pentru cei ce pier, pentru că n- au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Din această cauză, Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă minciuna; pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nelegiuire, să fie osândiți. (2 Tesaloniceni 2:1-12)

(2) Nimeni nu se îndoiește că apostolul a vorbit aceasta despre Anticrist și a spus că ziua judecății (căci aceasta este ceea ce el numește ziua Domnului) nu va veni înainte de ceea ce el numește apostazie, desigur, de la Domnul Dumnezeu. Dacă aceasta din urmă este pe deplin aplicabilă tuturor celor răi, cu cât mai mult lui? Dar nu se știe în ce templu al lui Dumnezeu va sta: pe ruinele acelui Templu care a fost construit de regele Solomon sau în Biserică. Căci apostolul nu ar numi templul vreunui idol sau demon templul lui Dumnezeu. De aceea, unii vor să înțeleagă în acest loc prin Anticrist nu pe prințul însuși, ci ca și cum întregul său corp, adică împreună cu prințul și întreaga masă de oameni care îi aparțin; și ei cred că ar fi mai corect să citească acest pasaj în latină, așa cum se citește în greacă: nu va ședea în templul lui Dumnezeu, ci în templul lui Dumnezeu, ca și cum el însuși ar fi templul lui Dumnezeu, prin care se înțelege Biserica, cum, de exemplu, spunem noi: șede într-un prieten, adică ca un prieten etc. Dar când spune: și acum știți ce îl oprește, adică știți ce îl oprește, care este motivul întârzierii sale, ca să fie descoperit la timpul potrivit - din moment ce a spus că ei știau acest lucru, nu a vrut să vorbească despre asta deschis. Și de aceea noi, care nu știm ce știau ei, cu toată dorința noastră, nu suntem capabili să înțelegem ce a vrut să spună apostolul. Aceasta cu atât mai mult cu cât cuvintele sale ulterioare întunecă acest sens. Căci ce înseamnă expresia: căci taina fărădelegii este la lucru. Cine se oprește acum, să se oprească până când va fi [luat] din cale. Și atunci se va descoperi cel rău...? Mărturisesc că nu înțeleg deloc aceste cuvinte. Nu voi ascunde, însă, conjecturile omenești pe care le-am auzit sau citit.

(3) Unii cred că în acest caz era vorba despre puterea romană și că Apostolul Pavel nu a vrut să scrie despre ea deschis de teama de a fi calomniat, ca și cum ar fi avut o ranchiună față de acea putere, în care sperau să vadă puterea veșnică. Așa că atunci când a spus: căci taina fărădelegii este la lucru, se presupunea că se referea la Nero, ale cărui acțiuni păreau deja a fi acțiunile Antihristului. De aceea, unii au făcut presupuneri că Nero va învia și va fi Antihrist. Alții, însă, au crezut că nu a fost ucis, ci mai degrabă ascuns, astfel încât să fie considerat ucis; și că, în același timp, fiind considerat ucis, se ascundea

viu în floarea vârstei pe care o avea, până când, la timpul potrivit, va fi descoperit și repus în împărăție. Dar astfel de presupuneri mi se par ciudate. Cât despre cuvintele Apostolului: cine se oprește acum, să se oprească până va fi luat din cale, atunci nu fără motiv văd în ele o vorbire despre însăși puterea romană, ca și cum s-ar spune: numai cine poruncește acum, adică până va fi luat din cale. Și atunci se va descoperi cel fără de lege. Nimeni nu se îndoiește că acest nume denotă Antihrist. Alții cred că atât cuvintele Apostolului, care se oprește acum , cât și taina în acțiune, nu se referă la nimic altceva decât la cei răi și ipocriți care sunt în Biserică, până când vor crește la un număr atât de mare încât vor forma un popor mare pentru Antihrist; și că aceasta este taina fărădelegii, deoarece pare ascunsă.

Apostolul îndeamnă pe credincioși să stăruie cu tărie în credința pe care o au, zicând: Cine se oprește acum , să stăruie până va fi luat din cale, adică până când va ieși din mijlocul Bisericii taina fărădelegii, care acum este ascunsă. Se presupune că la această taină se referă ceea ce spune Evanghelistul Ioan în Epistola sa: Copilașilor, este vremea de pe urmă. Și, precum ați auzit că va veni Antihrist, și acum s-au arătat mulți Antihristi, prin aceasta cunoaștem că este vremea de pe urmă. Ei au ieșit dintre noi, dar nu erau dintre noi; căci dacă ar fi fost dintre noi, ar fi rămas cu noi; dar [au ieșit și] prin aceasta s-a arătat că nu toți erau dintre noi (1 Ioan 2:18-19). Așadar, spun ei, precum înainte de sfârșit, în acel ceas pe care Ioan îl numește cel de pe urmă, au ieșit mulți eretici din mijlocul Bisericii, pe care îi numește mulți anticriști, tot așa vor ieși de acolo toți cei care nu vor fi ai lui Hristos, ci ai acelui Antihrist de pe urmă, și atunci se va arăta el.

(4) În timp ce cuvintele întunecate ale Apostolului sunt interpretate conjectural de unii într-un fel, de alții în altul, un lucru este sigur, și anume că, potrivit cuvintelor sale, Hristos nu va veni să judece viii și morții înainte ca adversarul Său, Anticristul, să vină să înșele morții în suflet, deși înșelăciunea din partea sa este deja o chestiune de judecată divină tainică. Căci venirea lui va fi cu tot felul de puteri , semne și minuni mincinoase și cu tot felul de înșelăciuni nedrepte ale celor ce pier. Atunci Satana va primi libertatea și, prin el, cu toată puterea, Anticristul va acționa într-un mod miraculos, deși fals.

Întrebarea care se pune de obicei este: oare pentru că aceste semne și minuni sunt numite false, pentru că el va înșela simțurile muritoare cu năluci, astfel încât va părea că face ceea ce nu face; sau pentru că aceste minuni, deși în sine adevărate, îi vor înșela pe cei care, necunoscând puterea diavolului, vor crede că nu pot fi săvârșite decât prin putere divină; și aceasta cu atât mai mult, pentru că atunci va primi o astfel de putere pe care nu a avut-o niciodată. Căci nu au fost năluci când focul a căzut din cer și, în același timp, a distrus mulți slujitori și numeroase turme ale Sfântului Iov, iar furtuna care a venit și i-a distrus casa i-a ucis fiii; și totuși acestea au fost acțiunile Satanei, căruia Dumnezeu i-a dat o astfel de putere [957] . Și astfel, pentru care dintre aceste motive semnele și minunile sunt numite false, acest lucru va fi atunci mai clar. Dar, indiferent de motivul pentru care au fost numite așa, cei care merită să fie înșelați vor fi înșelați de aceste semne și minuni. Pentru aceasta, spune el, pentru că nu au primit dragostea adevărului pentru mântuirea lor. În același timp, apostolul nu a ezitat să adauge și a spus: și pentru aceasta Dumnezeu le va trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună. Dumnezeu va trimite, pentru că Dumnezeu îi va permite diavolului să facă aceasta, o va permite

după judecata Sa dreaptă, deși o va face după intenție nedreaptă și rea. Să fie osândiți, spune el, cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate. Judecați, vor fi supuși amăgirii și, amăgiți, vor fi osândiți. Dar cei ce sunt judecați după acele judecăți dumnezeiești, în secret drepte și în mod drept secrete, prin care Dumnezeu n-a încetat să judece chiar de la începutul păcatului unei făpturi raționale, vor fi supuși amăgirii; iar cei ce sunt amăgiți vor fi osândiți la judecata de apoi și deschisă prin Iisus Hristos, cel mai drept Judecător viitor, care a fost osândit pe nedrept.

23. [Ce a profețit Daniel despre persecuția Anticristului, despre judecata lui Dumnezeu și despre Împărăția sfinților]

(1) Daniel, în profețiile sale despre această judecată de apoi, începe și el cu o prezicere a venirii viitoare a Anticristului și își aduce narațiunea la împărăția veșnică a sfinților. În contemplarea profetică, el a văzut patru fiare, semnificând patru împărății; a văzut că a patra împărăție va fi cucerită de un anumit rege, în care este recunoscut Anticristul. După aceasta, a văzut împărăția Fiului omului, prin care se înțelege Hristos, și apoi spune: Duhul meu s-a cutremurat în mine, Daniele, la înfățișarea mea (habitudine mea) [958] și viziunile capului meu m-au tulburat.

Și s-a suit, continuă el, la unul dintre cei ce stăteau acolo și l-a întrebat despre adevărata înțeles a tuturor acestor lucruri (7:15-16). Apoi, ceea ce a auzit de la cel de la care a întrebat despre toate acestea, el transmite ca și cum ar fi prin cuvintele celui care i-a spus, astfel: patru fiare - patru împărați se vor ridica din pământ și, când vor fi luați, sfinții Celui Preaînalt vor primi împărăția și vor stăpâni împărăția în vecii vecilor (7:17-18). Și a întrebat, continuă el, mai detaliat despre a patra fiară, care era diferită de toate fiarele și foarte înfricoșătoare; dinții ei erau de fier și ghearele ei erau de aramă; [care] mânca și zdrobea și călca în picioare rămășițele; și despre cele zece coarne ale ei care erau pe capul ei și despre a doua care a ieșit și a izbucnit pe cele trei din primul: acum, în cornul acela avea ochi și o gură care rostea lucruri mărețe și înfățișarea ei era mai deosebită decât a celorlalte. M-am uitat, și iată, cornul acesta făcea război cu sfinții și i-a biruit, până când a venit Cel Îmbătrânit de Zile și a dat Împărăția sfinților Dumnezeului Preaînalt. Și a venit vremea, și sfinții au primit Împărăția . (7:19-22)

„Acestea lucruri”, spune Daniel, „a întrebat el. Și ce a primit ca răspuns, a relatat după aceea, zicând: Cel ce a pus întrebarea a zis, adică a răspuns: „ Fiara a patra - a patra împărăție va fi pe pământ, care va triumfa peste împărățiile vechi și va devora tot pământul, îl va călca în picioare și îl va zdrobi. Și cele zece coarne ale lui - zece împărați, și după ei se va ridica un altul, care va întrece în răutate pe toți cei dinainte și va smeri trei împărați și va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt și va nemulțumi pe sfinții Celui Preaînalt; și se va gândi să schimbe vremurile și legile, și vor fi date în mâna lui pentru o vreme, vremuri și jumătate de vreme. Și scaunul de judecată se va ședea și îi va lua puterea ca să nimicească și să nimicească cu desăvârșire. Dar împărăția, puterea și mărirea de sub tot cerul vor fi date fără plată sfinților Celui Preaînalt. Și împărăția lui este o împărăție veșnică și toate stăpânirile Îi vor sluji și Îi vor asculta.” Iată, spune el, sfârșitul cuvintelor. Cât despre mine, Daniel, gândurile mele m-au tulburat foarte tare și fața mea s-a schimbat la mine; dar am păstrat cuvântul în inima mea (7:23-28).

Unii au interpretat acest lucru ca aplicându-se celor patru regate celebre ale asirienilor, perșilor, macedonenilor și romanilor. Cât de reușite au fost astfel de aplicații, cei care doresc să știe, să citească cartea preotului Ieronim despre Daniel, compilată cu considerabilă grijă și cunoaștere a materiei. Dar faptul că discursul este despre împărăția Anticristului, care este foarte crudă față de Biserică, deși va dura o perioadă scurtă de timp, până când sfinții la judecata de apoi a lui Dumnezeu vor primi împărăția veșnică, chiar și cel care citește cuvintele citate într-un somn pe jumătate nu se va îndoi. Că prin timp, vremuri și jumătate de timp se înțeleg un an, doi ani și jumătate de an și, în consecință, trei ani și jumătate, este evident și din numărul de zile dat puțin mai departe [959] și este explicat în Scriptură prin numărul de luni [960] . În latină, expresia „vremuri" (tempora) pare nedefinită în acest loc. Dar este folosită în numărul dual, pe care latinii nu îl au, așa cum îl au grecii; și se spune că evreii îl au. Expresia „ori" este așadar folosită ca și cum s-ar spune: de două ori (duo tempora).

Dar mărturisesc că mă tem că am putea fi înșelați în legătură cu cei zece regi care, sub forma a zece oameni, par să-l prindă pe Anticrist: el ar putea veni pe neașteptate, când nu sunt atât de mulți regi în Imperiul Roman. Ce se întâmplă dacă acest număr zecimal denotă întregul număr de regi după care va veni, la fel cum al miilea, al sutelea, al șaptelea și diverse alte numere, pe care nu este nevoie să le menționăm acum, în cea mai mare parte denotă întregul număr? [961]

(2) Într-un alt loc, același Daniel spune: „ Va fi un timp de strâmtorare, cum n-a mai fost de când au fost create neamurile pe pământ până în vremea aceea. Și în vremea aceea, poporul tău va fi mântuit, toți cei ce vor fi găsiți scriși în carte. Și mulți dintre cei ce dorm în movila pământului se vor scula, unii spre viața veșnică, alții spre rușine și dispreț. Și înțelepții vor străluci ca strălucirea întinderii cerului și mulți dintre cei drepți ca stelele în veci" (12:1-3). Iată un alt loc foarte asemănător cu binecunoscuta zicere din Evanghelie, care se referă la învierea trupurilor moarte [962] . Cei ce sunt chemați acolo în morminte sunt numiți aici dormind în movila pământului sau în țărâna pământului, așa cum au tradus alții. Așa cum spune acolo: vor fi luați, așa și aici: se vor scula. Așa cum acolo: cei ce au făcut binele, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut răul , spre învierea osândei, așa și aici: unii spre viața veșnică, alții spre rușine și dispreț veșnic. Ceea ce se spune acolo: toți cei ce sunt în morminte, iar aici profetul spune nu toți, ci mulți dintre cei ce dorm în movila pământească , aceasta nu trebuie considerată o diferență. Scriptura folosește uneori „mulți" în loc de „toți". De exemplu, lui Avraam i s-a spus: Te voi face tatăl multor neamuri (Gen. 17:5), și totuși, în alt loc, Dumnezeu îi spune: în sămânța ta vor fi binecuvântate toate neamurile [963] (Faptele Apostolilor 6:25). Despre aceeași înviere, puțin mai târziu, aceluiași Daniel i se spune: Și du-te și odihnește-te în zilele împlinirii răsplătirii [964] și te vei învia după soarta ta la sfârșitul zilelor (Dan. 12:13).

SULPICIUS SEVERUS - DIALOGURI, II

(14) Când a fost întrebat [965] despre sfârșitul veacurilor, ne-a spus: „Mai întâi vor veni Nero și Antihrist. Nero, după ce a supus zece regi [966] , va domni în Apus și va persecuta acolo, forțând oamenii să se închine la idoli păgâni. Antihrist va prelua mai

întâi puterea asupra Răsăritului și va face din Ierusalim reședința și capitala regatului său. Va reconstrui orașul și Templul. Persecuția lui va fi [în sensul că] îi va forța pe oameni să renunțe la Hristos Dumnezeu. Se va declara Hristos și va porunci tuturor să fie circumcișii conform legii [evreiești]. În cele din urmă, Nero însuși va pieri din cauza Antihristului și astfel întregul pământ și toate națiunile vor cădea în puterea Antihristului, până când cel rău va fi distrus prin venirea lui Hristos. Nu există nicio îndoială că Antihrist, conceput de duhul rău, s-a născut deja, este în adolescență și, de îndată ce se va maturiza, va prelua puterea."

Este al optulea an de când am auzit asta de la el. Înțelegeți cât de aproape este viitorul teribil. Voi spune că acesta este marele gal care nu este încă gata să atace. Tânărul are o atitudine foarte prietenoasă, un mesager al mângâierii stă în fața ușilor prezbiterilor.

CASIODORU - CONCLUZIE ASUPRA REVELAȚIEI [LUI IOAN TEOLOGUL]

19. Și a văzut ieșind o altă fiară [967] care avea două coarne (13:11). Cealaltă fiară, ridicându-se din pământ, este înfățișată figurativ ca diavolul, adică Anticristul, un adevărat monstru care va provoca o devastare fără precedent. Anticristul va arăta numeroase semne și minuni și va aduce jertfe mari idolului, cunoscut pentru minciunile sale blasfemiatoare [968] . De asemenea, va impune oamenilor legături crude, nepermițând nimănui să vândă sau să cumpere, dacă nu poartă numele fiarei, adică chipul ei blestemat. Apoi, pe lângă toate celelalte, [apostolul] raportează numărul numelui fiarei.

25. După aceea, a văzut un alt înger. „ De ce te miri? Îți voi spune [secretul femeii și al fiarei] " (17:7). Îngerul îi explică uimitului Ioan ce înseamnă femeia pe care a văzut-o stând pe fiara cu șapte capete și zece coarne. Unii înțeleg că se referă la locuitorii Romei, care sunt situați pe șapte dealuri și conduc întreaga lume cu putere absolută. Alții cred că acest lucru se spune despre magicienii Babilonului care sunt în el, și nu despre dealuri, ci despre forțele lor distructive. Cât despre cei zece împărați care asupresc pe cei care locuiesc pe pământ, unul dintre ei va fi cel care va rămâne până la sfârșitul veacului și care este numit Anticristul. El va purta război împotriva lui Hristos când va veni, dar Domnul îl va învinge și îl va răsturna pe acest nelegiuit.

29. Și am văzut un înger stând în soare și a strigat cu glas tare (19:17). Acest înger a vestit tuturor celor care se înălțaseră la cer, adică magilor [969] : Veniți la Cina Domnului, invitându-i astfel la ospățul care fuseseră invitați. Aceasta trebuie înțeleasă figurativ, căci au fost invitați diverși oameni care au rămas în viață, care au fost păstrați în trupurile lor și au format Biserica. Apoi el (apostolul) a văzut o mare oștire adunată de diavol pentru a lupta cu mădularele Domnului Hristos, dar profetul mincinos și Antihrist, care stăteau în fruntea oștirii, au fost aruncați în iazul de foc pentru o pedeapsă dureroasă care nu are sfârșit. Iar restul oamenilor, se spune, au fost uciși de sabia Domnului și au devenit hrană pentru toate păsările, adică pentru sfinți.

După aceasta, un înger a coborât din cer, a luat balaurul, adică pe Satana, l-a legat cu un lanț, l-a aruncat în abis și l-a închis pentru o mie de ani (se subînțelege că sfârșitul tuturor lucrurilor nu este încă cunoscut, ci va veni prin voia Domnului Tatălui), până când

neamurile necredincioase vor primi libertatea de a acționa. La sfârșitul veacului, [apostolul] spune, el (Satana) va fi eliberat, căci se va ridica o mulțime de mucenici și mărturisitori care nu l-au văzut pe Anticrist. Și i-a văzut și pe mucenicii lui Dumnezeu, care nu au primit în niciun fel semnul diavolului pe frunțile lor. Mai întâi, spune el, cei credincioși se vor ridica, născuți din apă și din Duhul Sfânt - pentru ei moartea a doua nu are putere. Și vor rămâne preoți ai lui Hristos până la împlinirea vremurilor hotărâte.

HAIMON DIN HALBERSTADT - EXPLICAȚIA EPISTOLEI A DOUA A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TESALONIENI

Vă rugăm, fraților, pentru venirea Domnului Isus la Judecată și pentru adunarea noastră la El, adică a tuturor sfinților care sunt în ea. Nu vă grăbiți în simțurile voastre, adică nu vă încurcați, nu vă tulburați nici de duhul că ziua Domnului vine deja, adică nu-i credeți pe cei care asigură că Duhul Sfânt le vorbește, ca și cum Judecata divină ar veni deja. Nu prin cuvânt, adică prin adresare. Dacă alți proroci vă prorocesc, zicând: „Prieteni, ascultați pe profetul Isaia, pe Daniel și pe ceilalți profeți, care au mai vestit venirea judecății lui Dumnezeu; și iată, Hristos vine la Judecată”, nu vă înspăimântați. Nu credeți nici mesajul, chipurile trimis de noi (2:1-2), nici ceea ce vă spun alți pseudo-apostoli.

Până când va veni mai întâi dezbinarea, adică atunci când Imperiul Roman va fi împărțit în regate și regi, și omul păcatului va fi descoperit, adică declarat . Aceasta se referă la Anticrist, care, deși va fi om, va deveni izvorul tuturor păcatelor. Și fiul pierzării (2:3), adică fiul diavolului, nu prin naștere, ci prin asemănare. De aceea el (diavolul) este numit pierzare, pentru că prin el a venit moartea și neamul omenesc a devenit muritor.

Cel ce se împotrivește, adică este vrăjmaș lui Hristos cu toate mădularele sale și se înalță pe sine, adică s-a înălțat cu mândrie mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce este venerat (2:4). Este necesar, însă, să înțelegem despre cine se vorbește aceasta. Anticristul se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, adică mai presus de toate zeitățile păgâne: mai presus de Hercule, Apollo, Jupiter, care sunt zei falși, precum și mai presus de toți ceilalți așa-ziși zei, despre care se spune de Moise: Te-am făcut dumnezeu pentru Faraon (Exod 7:1) și, de asemenea: nu blestema pe zei (Exod 22:28 [970]) - aceștia sunt sfinții despre care se spune: Am zis: voi sunteți zei (Ps 81/82:6). Și astfel, mai presus de toți ei, Anticristul se va ridica și se va înălța mai presus de cei pe care i-am enumerat, și nu numai mai presus de ei, ci și mai presus de tot ce este venerat: adică, mai presus de Sfânta Treime, care singură merită închinare și venerație ca fiind creatoare a tuturor lucrurilor.

Așa că, în aroganța sa, va ședea în templul lui Dumnezeu, dându-se drept Dumnezeu (2:4). Așa se crede că se întâmplă. Anticristul se va naște în Babilon, în semința lui Dan, despre care Iacov a spus: Dan va ședea ca un șarpe pe cale, ca o viperă pe potecă (Gen. 49:17). Apoi el (Anticristul) va veni la Ierusalim, va fi circumcis și va zice evreilor: „Eu sunt Hristosul cel făgăduit vouă.” Atunci toți evreii se vor aduna la el, vor reconstrui templul distrus de romani și îl vor așeza în el, numindu-se Hristos. Sau cuvintele: [va ședea] în templul lui Dumnezeu ar trebui înțelese ca însemnând că va ședea în Biserică, dându-se drept Dumnezeu. Căci, precum în Hristos este concentrată toată plinătatea

divină [971] , tot așa în omul acela care este numit Antihrist și care va fi opusul [complet] al lui Hristos, se va concentra tot răul și ticăloșia lumii, precum și capetele tuturor făcătorilor de rele ai diavolului, care este împărat peste orice fiu al mândriei (Iov 41:26 41:34) [972] . Astfel, apostolul le-a explicat tesalonicenilor că, înainte de venirea Domnului la Judecată, împărăția omenească, care acum este încă puternică, va slăbi, iar Antihrist se va arăta în lume pentru a-i distruge pe mucenicii lui Hristos.

Nu vă aduceți aminte că, pe când eram încă cu voi, v-am spus aceste lucruri? - despre venirea Anticristului și despre Ziua Judecății. Și acum știți ce anume împiedică, ca să se arate la vremea lui (2:5-6). El spune: știți ce anume împiedică, dar nu spune nimic. Nu avem de ales decât să presupunem că aceasta se referă la distrugerea împărăției romane, iar reticența sa (a apostolului) se explică prin teama că mesajul său va cădea în mâinile romanilor, iar aceștia îi vor persecuta pe creștini, fiind atunci conducătorii întregii lumi. Știți , spune el, ce îl oprește pe Anticrist și ce îl împiedică, pentru că împărăția romană nu a fost încă distrusă și toate neamurile nu au căzut din ea. Pentru ca Anticristul să se arate, adică să se arate, adică să se declare, la vremea lui, adică la o vreme potrivită pentru el și predeterminată de Dumnezeu, după ce toate împărățiile vor cădea din Imperiul Roman.

Căci taina fărădelegii este la lucru (2:7). „Taină” în greacă și latină înseamnă în general tot ce este ascuns și secret. „Taina fărădelegii” o numește persecuția și uciderea sfinților martiri credincioși lui Hristos, care a fost apoi săvârșită de Nero și conducătorii săi. Se numește taină pentru că diavolul, ucigând martirii-apostoli prin Nero și conducătorii săi, face deja prin ei, ca membri ai săi, în secret exact ceea ce va face în mod deschis prin Antihrist, când îi va ucide pe sfinții martiri Ilie și Enoh și pe mulți alții. Această taină a început să funcționeze cu Nero, care, la sugestia secretă a diavolului, tatăl său, în zel pentru idolatrie, i-a ucis pe sfinții martiri și a continuat până la Dioclețian și Iulian Apostatul, care au ucis mulți sfinți. Așa cum Hristos, capul tuturor aleșilor, a fost înfățișat cu mult înainte de venirea Sa într-un mod ascuns și misterios, de exemplu, în moartea lui Abel, în jertfa lui Isaac și în regele David, care l-a ucis pe Goliat - acest prototip al diavolului, pe care Hristos l-a învins în suferința și moartea Sa - tot așa și diavolul, care va fi în Anticrist, este înfățișat în mod misterios și secret în toate mădularele sale: ticăloși și regi.

Cine se oprește acum, să se opună până va fi luat din cale (2:7). Aceasta este spusă despre Nero, care deținea atunci imperiul întregului cerc pământesc și despre stăpânirea romanilor asupra întregii lumi. În persoana lui Nero sunt înțeleși toți împărații romani care după el vor deține puterea supremă. Până va fi luat din cale, adică până când stăpânirea Romei va fi distrusă. Se spune: din cale, pentru că toate neamurile s-au adunat la Roma și era ca și cum ar fi fost în mijlocul lumii, având toate neamurile în circumferința sa. Sau Roma este mijlocul pentru că în interiorul ei sunt cuprinse începutul și sfârșitul.

Și apoi, adică atunci când puterea Imperiului Roman va cădea, se va descoperi, adică se va arăta Antihrist cel fără de lege , pe care Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale (2:8), adică Domnul Isus îl va nimici prin puterea sentinței Sale, și [arhanghelul] Mihail îl va ucide, acționând prin puterea Domnului Isus, și nu prin a lui. Și îl va nimici în haine

împărătești, cum spun învățătorii, pe Muntele Măslinilor din Babilon [973] , în locul unde Domnul S-a înălțat la cer. De aceea, apostolul a relatat: după ce va fi nimicit Imperiul Roman, se va arăta cel fără de lege; și nu vă îndoiți de venirea Lui, căci mai întâi va avea loc nimicirea, iar apoi, la vremea hotărâtă de Dumnezeu, se va arăta Antihrist. Și Domnul Isus îl va nimici pe Antihrist prin arătarea venirii Sale (2:8).

Venirea Lui va fi prin acțiunea Satanei (2:9), astfel încât, atunci când va veni Ziua Judecății, Anticristul și toate mădularele lui vor fi aruncate, așa cum a spus Domnul: în focul veșnic (Matei 18:8). Totuși, Domnul nu va veni la Judecată imediat după nimicirea Anticristului; căci, așa cum este evident din Cartea lui Daniel, după moartea lui trebuie să vină patruzeci și cinci de zile de pocăință [974] . Cât timp după aceasta va avea loc venirea Domnului nu se știe. Prin urmare, spunând: venirea lui va fi prin acțiunea Satanei, [apostolul] înțelege că va acționa la instigarea și îndemnul diavolului, care îl va lua în stăpânire în întregime, dar totuși nu și a sentimentelor sale. Nu cunoaștem nici puterea lui Dumnezeu, nici viclenia diavolului, sau mai degrabă nebunia lui. În același fel, unii [oameni], adânc cufundați în păcate, nu sunt conștienți de nebunia lor.

Cu toată puterea, semnele și minunile mincinoase (2:9) pe care le va face Anticristul care va veni. Aceste semne și minuni sunt de aceeași natură. Și aceste semne și minuni mincinoase vor fi de așa natură încât va învia în mod vizibil morții și va face multe alte semne, oricât de false și străine de adevăr, iluzorii pentru oameni, săvârșite prin arta magiei, asemănătoare cu cele săvârșite de Simon Magul, care au dus la căderea sa când a zburat [la cer]. Sau venirea lui va fi cu semne și minuni mincinoase, pentru că prin aceste semne și minuni mincinoase, săvârșite în mod vizibil, va inspira oamenilor o închinare falsă, adică a sa - minciuna tatălui său.

Și cu orice amăgire nedreaptă, adică vicleană, a celor ce pier. Aceștia vor fi iudeii și barbarii. Pentru că n-au primit dragostea adevărului spre mântuirea lor (2:10), anume pe Hristos, care a zis în duh: Eu sunt adevărul (Ioan 14:6), care pătrunde în inimile noastre prin Duhul Sfânt, care inspiră dragostea lui Dumnezeu. De aceea, celor care s-au lepădat de bunăvoie de Hristos și de Duhul Sfânt, Dumnezeu le va trimite o înșelăciune, când va veni la ei Anticristul cu minuni mincinoase. La urma urmei, [apostolul] a zis: o faptă (operatorem), și nu o faptă (operatorem), ca să arate toată înșelăciunea lui, căci el însuși (Satana) este un mincinos și tatăl tuturor celor răi și al oamenilor fără de lege. Ca să creadă minciuna diavolului, ca să fie osândiți, adică condamnați, toți cei ce n-au crezut adevărul - Hristos, ci s-au bucurat de nedreptate (2:11-12) - diavolul, în timp ce primul nostru apostol ales va călăuzi toate neamurile la mântuire. La urma urmei, apostolii au fost primii care au crezut.

WALAFRID STRABO - INTERPRETAREA EPISTOLEI A DOUA A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TESALONIENI

Vă rugăm, fraților, prin venirea Domnului nostru Isus Hristos , etc. (2:1). Deși, prin mila [lui Dumnezeu], pământul și marea sunt ținute până în ziua judecății, El îi îndeamnă să nu accepte cu ușurință opinia că venirea Domnului este deja aproape.

Nu vă grăbiți să șovăiți (2:2). A spus aceasta ca să nu fie tulburați în niciun fel. Nu vă lăsați tulburați de duh - adică de duhul cel rău, care se arată sub înfățișarea unui înger de lumină [975] ca să vă ispitească. Sau a spus aceasta despre Duhul Sfânt, ca și cum ar dezvălui că ziua judecății deja vine. Nici de mesaj. Căci impostorii, de dragul înșelăciunii, obișnuiesc să compună mesaje sub numele unui om faimos, pentru ca autoritatea numelui să poată livra ceea ce este imposibil de obținut în sine. Că ziua Domnului deja vine. A spus aceasta ca să nu fie amăgiți, ci și-au încins mijlocul [976] și au luat candele în mâini, așteptând venirea Domnului la ospățul de nuntă [977] .

[Căci ziua aceea nu va veni] până (2:3), spune el, adică la distrugerea Imperiului Roman, dar pe ascuns, ca să nu stârnească persecuția Bisericii, fugarul vine mai întâi. Așa este scris în unele codice [978] . Nu există nicio îndoială că aceasta se spune despre Antihrist, care este numit fugar, cel puțin de la Domnul Dumnezeu. Căci astfel sunt de obicei toți cei răi. Fiul pierzării, adică Antihrist, nu după fire, ci simbolic.

[El va ședea] în templu (2:4). Sau: în templu. Unii înțeleg în acest loc prin Anticrist nu pe prințul însuși, ci ca și cum tot trupul său, adică împreună cu prințul și întreaga masă de oameni care îi aparțin; și presupun, din moment ce în greacă [original] este scris: nu „în templul lui Dumnezeu”, ci „în templul lui Dumnezeu”, ca și cum el însuși ar fi templul lui Dumnezeu, prin care se înțelege Biserica. În același fel spun și ei: „șede într-un prieten”, adică ca un prieten [979] .

[Și acum știți ce anume împiedică] astfel încât (2:6). Le spune că ei (Tesaloniceni) știu ce anume împiedică, dar nu numește acel lucru și, prin urmare, noi nu știm despre ce vorbește. Unii presupun că aceasta se spune despre Imperiul Roman, că va fi răsturnat sau dat la o parte. Și pentru că aici se referă la căderea Imperiului Roman, apostolul nu a dorit să scrie despre asta explicit, ca să nu fie mustrat pentru că dorește răul imperiului, care era considerat etern. [A fost revelat] la timpul potrivit. Când ascensiunea Imperiului Roman și supunerea Bisericii Romane vor ajunge la apogeu, atunci va începe căderea ambelor puteri. Și când această cădere se va împlini, atunci se va descoperi cel fără de lege, după ce se va împlini timpul îndurării, în care plinătatea națiunilor se va converti la credință. Apostazia se va descoperi și atunci va veni ziua Domnului.

Căci taina fărădelegii etc. (2:7). Încă de la începutul convertirii la credință, nelegiuirea se găsește, dar în secret, adică acoperită sub numele de evlavie, când oamenii vor să fie recunoscuți ca slujitori ai lui Hristos, în timp ce sunt o minciună. Precum diavolul prin Nero și alți [împărați] a ucis martiri, așa prin Antihrist va face aceasta în mod deschis, ucigându-i pe Ilie și Enoh și pe mulți alții. Și precum Nero și alți [împărați] sunt umbra (umbra) viitorului Antihrist, tot așa David și Abel sunt [umbra] lui Hristos. Până când va fi [luat] din cale, adică până când stăpânirea Imperiului Roman va fi răsturnată din mijlocul lumii, din moment ce toți și de pretutindeni s-au adunat la Roma ca la cap. Sau aceasta înseamnă că oricine se ține de credință, să se țină de ea până când ea însăși se răcește. Sau înseamnă că ceea ce îl ține (pe Antihrist), adică convertirea la credință, să-l țină până când ea însăși va fi luată din cale. Sau înseamnă că fărădelegea, acum ascunsă, va ieși din cale, adică din societăți, astfel încât omului să nu-i fie rușine să comită adulter sau să fure, așa cum nu-i este rușine să umble sau să vorbească. Din cale înseamnă

apostazie, care se va descoperi deschis. Și când se va descoperi apostazia de la adevăratul Dumnezeu și dragostea se va răci din cauza creșterii fărădelegii [980] , atunci se va descoperi cel fărădelege.

Cu minuni mincinoase și cu orice amăgire nedreaptă (2:9-10). El numește semnele sale mincinoase, întrucât nu vor fi adevărate, ci doar aparente, adică iluzorii. Sau vor fi reale, dar mincinoase înaintea lui Dumnezeu [981] .

În lucrările academice moderne, tratatul „Despre locul și timpul Anticristului" este adesea considerat anonim, atribuit în mod eronat abatelui Adson. Cercetătorii observă că o lucrare latină similară, intitulată De Antichristo, Li-bellus de Antichristo, a fost atribuită în diferite momente lui Augustin, lui Alcuin (cca. 735-804), un confident al lui Carol cel Mare, arhiepiscopului de Mainz Rabanus Maurus (secolul al IX-lea) și unui anume Albinus (Albinis). În plus, acest tratat, fie în întregime, fie parțial, a fost inclus și în diverse cronici medievale. Astfel, în cronica de la Hoveden, este citat cu referire la Albinus. Cât despre Adson de Montier-en-Der, în unele copii anterioare tratatului există o scrisoare scrisă în numele său, dedicată reginei Gerberga, soția regelui franc Ludovic al IV-lea (936-954). Conform unor referințe istorice găsite în această scrisoare, cercetătorii au ajuns la concluzia că a fost scrisă în 948 și că este posibil să fi fost scrisă de abatele Adson. Cea mai veche copie care a supraviețuit, datând din secolul al XI-lea și păstrată acum în Biblioteca Vaticanului, conține o scurtă dedicație adresată reginei Gerberga. Cu toate acestea, nu conține scrisoarea cunoscută adresată acesteia de către abatele Adson și, în plus, autorul lucrării despre Anticrist nu este numit - este vorbit despre el ca fiind „un anume înțelept".

Evident, o anumită formă a lucrării despre Anticrist a apărut și a existat înainte de Adson. Dar este puțin probabil ca numele abatelui benedictin să fi apărut aici din întâmplare. Pentru a da greutate tratatului, acesta ar fi putut fi atribuit unei figuri mai autoritare din Biserică, așa cum, de altfel, s-a și făcut. La începutul tratatului, autorul spune că opera sa „nu a fost inventată sau compusă independent, ci se găsește în cărți autentice" pe care le-a studiat cu atenție. Prin urmare, se poate presupune că Adson prelucra o anumită lucrare sau compila mai multe surse.

În Patrologie de J.-P. Migne această lucrare este publicată conform Codexului Vatican din secolul al XIII-lea (PL 40,1131-1134). Pentru traducerea în rusă compilatorul a folosit și ediția : Pdso Dervensis . De ortu et tempore Antichrist! necnon et tractatus.qui ab eo dependentunt / Ed. D. Vferhelst. Tumholti, 1976 (Corpus Christiano-rum: Continuatio Mediaeualis; 45).

ADSOA DIN MONTIER-ENDER – DESPRE LOCUL ȘI TIMPUL ANTIHRISTULUI

Mesaj de la călugărul Adson către regina Gerberga despre originea și timpul Anticristului.

Ceei preavrătitoare, preavrednice și plăcute lui Dumnezeu regine, iubită dintre toți sfinții, maică a monahilor și conducătoare a sfinților, Doamna Gerberga, fratele Adso, cel din urmă dintre toți robii ei, îi urează glorie și pace veșnică.

Mă rog, Doamnă Maică, pentru adevărata ta milă, pe care o răsplătești neîncetat pe toți credincioșii, precum și pe propriii tăi robi. Oricât de nedemnă ar părea cuvântul meu înaintea Domnului, totuși, prin rugăciunile tale și ale soțului tău, Domnul Rege și ale fiilor tăi fără prihană, Domnul nostru va avea milă, căci tu, chiar și în culmea puterii, ai câștigat tot respectul în această viață și prin faptele tale după această viață vei fi binecuvântat în cer. Și întrucât Domnul ți-a dăruit bunăstare, longevitate urmașilor tăi, glorie și credință neclintită, Biserica lui Dumnezeu a fost și ea înălțată, iar religia noastră devine din ce în ce mai puternică. Și astfel eu, credincios ascensiunii tale și dorind foarte mult să dobândești toate împărățiile, spun cu ușurință: nimeni să nu trăiască decât prin bunăstarea fiilor tăi, prin rugăciunile tale către Domnul și fie ca harul Lui să fie neîncetat cu tine, căci această glorie este excelentă și mila este nesecat de nesfârșit, precum poruncile divine, posedând plinătatea bunătății pe care o dorim, motiv pentru care Regele Ceresc ți-a dat coroana.

Astfel, din ceea ce cei pioși și atenți au auzit din Scriptură, din ceea ce Mântuitorul nostru a spus în repetate rânduri, se știe despre impietatea și cruzimea Anticristului, dar nu și despre puterea sau originea sa. De aceea, vă adresez cuvintele mele, precedând cu ele ceea ce a fost scris, unde se dă o relatare adevărată despre Anticrist. Nu refuzați să ascultați ceea ce a ascultat și prudentul vostru pastor Rorikon [982] , oglinda strălucitoare a înțelepciunii universale, cel mai elocvent om al epocii noastre.

(1) Dacă vrei să afli despre Anticrist, primul lucru pe care ar trebui să-l știi este de ce este numit așa. Pentru că [el] va fi complet opusul lui Hristos și opusul Lui în fapte. Hristos a venit smerit, acesta va veni mândru. Hristos a venit să-i înalțe pe cei smeriți, să-i îndreptățească pe păcătoși; acesta îi va respinge pe cei smeriți, va înălța pe păcătoși, va răsturna sublimul și veșnicul și va instaura ceea ce este opus virtuții. În cuvintele Evangheliei, el va întoarce lumea la închinarea demonilor, căutând [doar] slavă pentru sine (Ioan 7:18) și va fi numit Atotputernic [Dumnezeu]. (2) Prin urmare, Anticristul are mulți slujitori răi, dintre care mulți au apărut deja în lume, precum Antioh, Nero, Domițian; iar acum, în vremea noastră, mulți anticriști sunt activi. Fiecare om de rând, fie canonic, fie călugăr, care se opune dreptății și ordinii prin atacurile sale constante și hulește ceea ce este bine (Romani 14:16), este un anticrist și un slujitor al lui Satan.

(3) Dar acum să ne gândim la Anticrist. Ceea ce spun nu este inventat sau compus independent, ci se găsește în cărțile autentice [983] , pe care le-am studiat cu atenție. După cum ne învață învățătorii noștri, Anticristul va veni din poporul evreu, din semința lui Dan, conform profeției care spune: Dan va ședea ca un șarpe în cale, ca o viperă în cărare, mușcând călcâiele calului, astfel încât călărețul lui va cădea pe spate (Geneza 49:17). Ca un șarpe va ședea în cale ca să muște pe cei ce umblă pe calea dreptății și să-i omoare cu otrava răutății sale. Nașterea lui va fi din unirea tatălui și a mamei sale, ca și ceilalți oameni, dar, după alte relatări - dintr-o fecioară. În orice caz, zămislirea lui va fi păcătoasă. De la început diavolul va intra în pântecele mamei sale și puterea diavolului va

intra și va crește în pântecele mamei sale și va rămâne neîncetat în el [984] . (4) Și precum Duhul Sfânt a intrat în Maica Domnului nostru Iisus Hristos și a umbrit-o cu puterea Sa și a umplut-o de dumnezeire, ca primind Duhul Sfânt - din aceasta Cel Născut a fost divin și sfânt [985] - tot așa diavolul va intra în mama lui Antihrist și o va umple și o va învălui pe toată în întuneric și va lua în stăpânire toate părțile ei - așa diavolul plănuiește să se întrupe prin om - și de aceea cel născut va avea toată puterea lui, toată distrugerea lui. De aceea îl numesc fiul pierzării (2 Tesaloniceni 2:3), deoarece el va nimici neamul omenesc și el însuși va pieri în cele din urmă.

(5) Ați auzit cum urma să se nască; acum ascultați despre locul nașterii Sale. Căci, precum Domnul și Mântuitorul nostru a prevăzut nașterea Sa în Betleem, când pentru noi a luat formă umană și S-a întrupat, tot așa diavolul va naște pe acel om al pierzării, care se numește Antihrist, în locul unde este rădăcina tuturor relelor și începutul vrăjmășiei, și anume, în cetatea Babilonului. În această cetate, care este cunoscută și celebrată ca o cetate a neamurilor și capitala împărăției persane, se va naște Antihrist. Și locuitorii din Betsaida și Horazin îl vor îngriji și crește. Domnul i-a condamnat pe acești locuitori în Evanghelie, zicând: Vai de tine, Betsaida! Vai de tine, Horazin! (Luca 10:13). Și Antihrist va fi ridicat de magicieni, vrăjitori, ghicitori și exorciști, care, după îndrumarea diavolului, îl vor hrăni și îl vor învăța tot ce este vătămător și rău; iar duhurile rele îl vor călăuzi, însoțindu-l neîncetat, fiind cu el nedespărțit.

(6) Apoi va veni la Ierusalim, va chinui pe creștinii care nu au vrut să se convertească și va sta în Templul sfânt. Va reconstrui templul în ruine pe care Solomon l-a construit pentru Dumnezeu și îl va ridica la starea lui de dinainte. Apoi se va circumciza și va fi numit fiul Dumnezeului Atotputernic. Atunci regii și prinții vor fi primii care se vor întoarce la el, iar după ei restul poporului. Va ataca locurile sfinte pe unde a umblat Domnul Hristos și va distruge ceea ce Dumnezeu a făcut cunoscut. Apoi va trimite mesagerii și predicatorii săi în toată lumea. Și propovăduirea și puterea lui se vor întinde de la o mare la alta, de la răsărit la apus, de la miazănoapte la miazăzi. Va arăta multe semne și va face minuni uimitoare: va aduce foc cumplit din cer, copacii vor înflori și se vor ofili într-o clipă, mările vor spuma brusc și se vor liniști. Va face ca natura să-și schimbe cursul obișnuit, va întoarce apele, va tulbura aerul cu vânturi și tot felul de turbulențe și va face alte nenumărate și nevăzute minuni. Și va învia morții înaintea oamenilor, ca să înșele, dacă va fi cu putință, chiar și pe cei aleși . (Matei 24:24) Și când toți vor vedea semne atât de mari, vor fi ispitiți, și chiar și aleșii lui Dumnezeu vor fi înșelați, crezând că El este cu adevărat Hristosul, care, după Sfintele Scripturi, va veni la sfârșitul lumii. [Dar fiecare dintre aceste minuni va fi arătată în mod mincinos, săvârșită prin descântecele diavolului, astfel încât numai păcătoșii și necredincioșii le vor crede [986] .]

(7) El va stârni o persecuție generală împotriva creștinilor și a tuturor celor aleși. Și va folosi [trei lucruri] împotriva lor: frica, darurile și minunile. Căci celor ce cred în El le va da mult aur și argint. Pe cei pe care nu-i poate corupe cu daruri, îi va învinge cu frică; iar pe cei pe care nu-i poate învinge cu frică, îi va seduce cu semne și minuni. Și pe cei pe care nu-i poate corupe nici măcar cu minuni, îi va chinui fără milă și îi va da pe toți la execuție. Atunci va veni un necaz cum n-a mai fost de la crearea neamurilor până în

vremea de acum (parafraza după Daniel 12:1). Atunci cei ce sunt pe câmp vor fugi la munți, iar cel ce este pe acoperișul casei nu se va coborî să ia ceva din casa lui (parafraza după Matei 24:17). Atunci fiecare creștin credincios care va fi găsit fie îl va respinge pe Dumnezeu, fie, dacă rămâne credincios, va pieri de sabie, sau în flăcările cuptorului, sau de șarpe, sau de fiare, sau printr-un alt fel de chin. Dar toate aceste orori și chinuri cumplite vor dura doar trei ani și jumătate. Acele zile vor fi scurtate din cauza celor aleși, căci dacă Domnul n-ar fi scurtat zilele acelea, nimeni n-ar fi scăpat.

(8) Pavel a vorbit clar despre timpul când va veni Antihrist, precum și despre ziua judecății în Epistola sa către Tesaloniceni, spunând: Vă rugăm cu rugămintea, pentru venirea Domnului nostru Iisus Hristos; și după ce a declarat aceasta, continuă: până când va veni mai întâi despărțirea și se va descoperi omul fărădelegii, fiul pierzării etc. (2:1-3). După împărăția Greciei, care a venit să înlocuiască împărăția Persiei, fiecare dintre acestea fiind mare și glorioasă și extrem de puternică, și după toate celelalte împărății, s-a ridicat împărăția Romei, depășind în putere toate împărățiile care fuseseră mai înainte, și toate împărățiile pământului au ajuns sub stăpânirea ei și toate neamurile au căzut sub puterea romanilor și au început să le plătească tribut. De aceea, Apostolul Pavel a spus că Antihrist nu va veni în lume până când nu va veni mai întâi o cădere de credință (2:3), adică până când toate împărățiile care erau anterior subordonate nu se vor revolta de Imperiul Roman. Însă aceste vremuri nu au sosit încă, căci, deși vedem Imperiul Roman în cea mai mare parte în ruine, atâta timp cât există regi ai francilor, care acum posedă Imperiul Roman de drept, demnitatea Imperiului Roman nu este pierdută în întregime, deoarece regii săi îl posedă. Unii dintre învățații noștri spun că unul dintre regii francilor va lua în stăpânire întregul Imperiu Roman. El va fi cel mai mare și ultimul dintre toți regii. După ce administrarea sa cu succes a imperiului se va termina, va veni la Ierusalim și pe Muntele Măslinilor își va depune sceptrul și coroana [987] , iar acesta va fi sfârșitul și desăvârșirea Imperiului Roman Creștin.

(9) Și atunci, așa cum a prezis Apostolul Pavel, se va arăta Anticristul. Omul păcatului se va descoperi, și anume Anticristul, care, fiind om, va deveni izvorul oricărei răutăți; și fiul pierzării, adică fiul diavolului, nu după fire, ci după asemănare, căci va face voia diavolului în toate. Toată plinătatea puterii diavolului și toată tăria răului se vor locui în el trupește; căci el va fi receptacului tuturor viciilor și al oricărei nelegiuiri ascunse; împotrivindu-se, adică împotrivindu-se lui Hristos și tuturor mădularelor Sale și înălțându-se mai presus de tot ce se numește Dumnezeu (2 Tes. 2:3-4), adică, în primul rând, mai presus de toți zeii păgâni: Apollo, Jupiter, Mercur, despre care păgânii cred că sunt zei. Nu numai că Anticristul se va ridica mai presus de orice zeitate, ci și mai presus de tot ce este venerat, adică mai presus de Sfânta Treime, Care singură trebuie venerată și închinată de orice făptură; încât va ședea în templul lui Dumnezeu, dându-Se drept Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:4).

(10) Așadar, așa cum am spus mai sus, el se va naște în orașul Babilon, apoi va veni la Ierusalim, va fi circumcis și le va spune evreilor: „Eu sunt Hristosul cel promis, care a venit să vă mântuiesc, să vă ocrotesc și să vă adun din împrăștiere.” Atunci toți evreii se vor aduna la el, crezând că Îl primesc pe Dumnezeu, în timp ce [de fapt] îl vor accepta pe diavol.

(11) Și când Anticristul va ședea în templul lui Dumnezeu, adică în sfânta Biserică, atunci toți creștinii vor fi sortiți chinurilor, iar el va fi înălțat și mărit, căci diavolul, izvorul tuturor relelor, care este împăratul peste orice fiu al mândriei, va lucra în el (Iov 41:26/34).

(12) Dar ca venirea neașteptată și neașteptată a Anticristului să nu înșele și să ispitească întreaga omenire, trebuie să apară în lume doi mari profeți, Enoh și Ilie. Ei îi vor proteja pe credincioșii în Dumnezeu de atacul Anticristului cu putere divină, îi vor învăța, îi vor întări și îi vor pregăti pentru război, învățând și propovăduind timp de trei ani și jumătate. Acești doi mari profeți și învățători îi vor atrage pe fiii lui Israel, dintre care o parte din aleși se va converti la credință în acel moment și ei (profeții) își vor face credința neclintită în fața unei nenorociri atât de mari. Atunci se va împlini cuvântul Scripturii: „Chiar dacă numărul fiilor lui Israel ar fi ca nisipul mării, tot o rămășiță se va mântui" (Romani 9:27). Și când vor trece trei ani și jumătate, îndată se va izbucni prigoana Anticristului, și Anticristul va lua armele împotriva acestora mai întâi și îi va nimici, după cum se spune în Apocalipsa: „ Și când își vor isprăvi mărturia, fiara care se ridică din abis va face război cu ei și îi va nimici" (11:7). După ce aceștia doi vor fi nimiciți, El se va abate peste cei credincioși, adică peste martirii slăviți care s-au abținut de la apostazie. Și peste toți cei care cred în El, semnul peceții Lui va fi pus pe frunte.

(13) Și, după cum am povestit care va fi începutul lui, vom povesti acum care va fi sfârșitul lui. Așadar, Anticristul, fiul diavolului, autorul a toată răutatea, așa cum s-a spus, va prigoni și va chinui poporul lui Dumnezeu timp de trei ani și jumătate. După ce îi va ucide pe Enoh și pe Ilie și îi va încorona cu mucenicie pe alții care s-au luptat în credință, mânia lui Dumnezeu va veni peste el, așa cum a scris fericitul Pavel, zicând: pe care Domnul Iisus Hristos îl va ucide cu duhul gurii Sale (2 Tesaloniceni 2:8). Fie Domnul va face aceasta prin puterea venirii Sale, fie Arhanghelul Mihail, prin porunca Domnului nostru Iisus Hristos, îl va ucide, sau vreun alt înger sau arhanghel. Învățătorii spun că Anticristul va fi ucis pe Muntele Măslinilor, în cortul său și pe tronul său, în locul opus celui unde Domnul S-a suit la cer. Trebuie să știți că după ce Anticristul va fi ucis, Ziua Judecății nu va veni imediat, pentru că Domnul nu va veni încă să execute Judecata. După cum vedem din Cartea lui Daniel, Domnul va impune o perioadă de pocăință [oamenilor] timp de patruzeci de zile, deoarece au fost înșelați de Anticrist. Nimeni nu știe cât timp va trece după pocăință, până când Domnul se va arăta la Judecată și va sta pe scaunul de judecată. Să lăsăm acest lucru în seama omniscienței lui Dumnezeu, care a predeterminat la ce momente și date va veni să judece această lume.

Iată-mă, Doamnă Regină, sunt supusul tău, rugându-mă cu credință, plin de umilință, așteptând ordinele tale.

HONORIU DE OTENSE – ELUCIDARIUM

Ucenicul . Binecuvântat fie cuvântul divin, care prin buzele tale îmi descoperă toate tainele. Acum te rog, ai bunătatea să-mi spui despre Anticrist. – Învățătorule .

Anticristul se va naște în marea Babilonie dintr-o desfrânată din seminția lui Dan. [Și, de asemenea] în pântecele mamei sale va fi umplut de diavol, iar în Horazin va fi crescut de vrăjitori. Și va lua în stăpânire întreaga lume și toate rasele omenești îi vor fi subjugate. În primul rând, îi va atrage pe nobili la el cu bogății, din care va avea din belșug, deoarece va descoperi comori ascunse. În al doilea rând, îi va subjuga pe oamenii de rând cu frică, care îi umple pe toți cei ce se tem de Dumnezeu. În al treilea rând, îi va fermeca pe înțelepți și pe necredincioși cu elocvență, pentru că va fi versat în toate științele și Scripturile. În al patrulea rând, îi va uimi pe cei ce s-au retras din lume, adică pe monahi, cu semne și minuni mincinoase. Și va face minuni atât de uimitoare încât va aduce și foc din cer, cu care îi va lovi pe cei ce i se împotrivesc și va învia morții, ca să mărturisească despre el.

Ucenicul : Va învia El cu adevărat morții? – Învățătorul : Nicidecum, ci diavolul va intra în aceste trupuri nelegiuite, le va învia și va vorbi în ele, ca să pară că au prins viață, după cum se spune: cu tot felul de semne și minuni mincinoase (2 Tesaloniceni 2:9). El va restaura vechiul Ierusalim [988] , în care va porunci oamenilor să I se închine ca Dumnezeu. Evrei din toată lumea se vor aduna acolo și Îi vor aduce cele mai mari onoruri. Cu toate acestea, Enoh și Ilie le vor predica și îi vor converti la creștinism, și toți [ei] vor fi supuși unor chinuri cumplite.

Discipolul : La ce vârstă vor veni aceștia doi? – Învățătorul : La aceeași vârstă cu cea în care au fost înălțați. Și îl vor [demasca] pe Anticrist, care se numește Antemos, adică adversarul, sau Arneomaos, adică negatorul, sau Titan, adică soarele, sau uriașul, nimicitorul [989] . Și va domni trei ani și jumătate. Și acest prigonitor al adevărului își va pune cortul pe Muntele Măslinilor, unde va fi ucis de duhul gurii Domnului [990] , adică exterminat prin porunca lui Dumnezeu, așa cum se spune: „Domnul va nimici pe cel glorios al întregului pământ pe muntele sfânt” [991] .

Ucenicul : Dacă se spune: din pricina celor aleși, zilele acelea vor fi scurtate (Matei 24:22), înseamnă aceasta că zilele vor fi atunci mai scurte decât sunt acum? - Învățătorul : Vor avea aceeași lungime ca acum, căci se spune: După hotărârile Tale stau zilele (Ps. 118/119:91). Și ceea ce se spune despre scurtare, atunci acele vremuri vor fi scurtate, adică cei trei ani și jumătate menționați. La urma urmei, va fi mai puțină credință în trupurile acelor oameni decât în ale noastre, așa cum avem și noi mai puțină decât în cei din vechime.

Discipolul : Ce se va întâmpla în continuare? – Învățătorul : În cele patruzeci de zile rămase, toți cei care au fost înșelați de el (Anticristul) sau prinși în viclesugurile lui se vor pocăi, iar apoi va veni Ziua Judecății, neștiută de toți oamenii.

TOMA DE AQUINO - REZUMATUL TEOLOGIEI, 1114.4; III 8.8

Partea I. Întrebarea 114, Articolul 4. Pot demonii să inducă în eroare oamenii prin intermediul unor adevărate miracole?

Ajungem, așadar, la al patrulea articol. Se crede că demonii nu pot înșela oamenii prin intermediul unor adevărate miracole.

1 Puterea demonilor se va arăta mai ales în faptele Anticristului. Dar, din moment ce apostolul [Pavel] spune în a doua [Epistolă] către Tesaloniceni: a cărui venire va fi după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase (2:9), rezultă că în alte momente demonii fac doar ceea ce pare a fi o minune.

2. În plus, adevăratele miracole implică o anumită schimbare a materiei. Însă demonii nu sunt capabili să schimbe natura corpului. Și Augustin spune în Cetatea lui Dumnezeu: „Nu pot crede că un corp omenesc poate primi membrele unui animal prin arta sau puterea unui demon.” [992] Prin urmare, demonii nu pot face adevărate miracole.

3. Însă argumentul este inutil dacă se referă la contrarii. Dacă adevăratele minuni pot fi făcute de demoni pentru a convinge la ceea ce este fals, atunci ele vor fi inutile pentru a întări adevărata credință. Acest lucru este inconsistent, deoarece se spune în Marcu la sfârșit: Domnul lucra împreună cu el și întărea cuvântul prin semnele care îl însoțeau (16:20).

Pe de altă parte, Augustin spune în cartea sa Despre cele optzeci și trei de întrebări: „Adesea, prin arta magică se săvârșesc miracole similare cu cele săvârșite de slujitorii lui Dumnezeu”.

Răspund la aceasta - așa cum reiese clar din cele spuse mai sus [993] : dacă luăm o minune în sensul strict [al cuvântului], atunci demonii nu sunt capabili să facă o minune, nici să creeze ceva, întrucât numai Dumnezeu poate face acest lucru. În sens strict, o minune este ceva care depășește ordinea generală căreia îi este supusă orice putere creatoare. Dar uneori minunile pot fi înțelese într-un sens larg - ca ceva care depășește înțelegerea și experiența umană. Și în acest sens, demonii pot face minuni, adică astfel de lucruri care provoacă uimire în om, întrucât depășesc puterile și cunoștințele sale. Căci dacă cineva face ceva care depășește cunoștințele și puterile altei persoane, atunci acest lucru va fi suficient pentru ca acesta să creadă că s-a săvârșit o minune.

Trebuie menționat că, deși acțiunile demonilor ni se par uimitoare, ele nu sunt adevărate minuni; totuși, uneori produc ceva real. Astfel, magicienii faraonului, prin puterea demonilor, au produs șerpi și broaște adevărate [994] . Și „căci nu erau fantome când focul a căzut din cer și a distrus simultan mulți slujitori și numeroase turme ale Sfântului Iov, iar furtuna care a năvălit și a distrus casa i-a ucis pe fiii săi; și între timp acestea erau acțiunile lui Satan, căruia Dumnezeu i-a dat o astfel de putere”, spune Augustin în cartea XX din „Cetatea lui Dumnezeu” [995] .

1. Referitor la primul aspect. După cum spune Augustin în același loc referitor la acțiunile Anticristului: „fie că aceste semne și minuni sunt numite false, pentru că el va înșela simțurile muritoare cu fantome, astfel încât va părea că face ceea ce nu face; fie pentru că aceste minuni, deși în sine adevărate, îi vor înșela pe cei care îl vor crede”.

2. În ceea ce privește a doua. După cum am spus deja mai sus [996] , materia corporală nu ascultă nici de îngerii buni, nici de cei răi la porunca lor, astfel încât demonii sunt capabili, prin puterea lor, să transforme materia dintr-o formă în alta. Dar ei pot folosi anumite semințe (semina) care există în elementele lumii pentru a produce astfel de efecte, așa cum spune și Augustin în a treia [carte] „Despre Treime". Prin urmare, este posibil să se admită transformarea lucrurilor corporale, care poate fi produsă de anumite puteri naturale, cărora le aparțin semințele menționate - acestea pot fi produse de demoni folosind aceleași semințe - de exemplu, transformarea lucrurilor în șerpi sau broaște, care poate fi produsă prin putrefacție.

Dimpotrivă, acele transformări care nu pot fi produse de puterea naturii nu pot fi cu adevărat opera demonilor; de exemplu, ca un corp uman să se transforme în cel al unui animal sau ca trupul unui decedat să revină la viață. Și dacă uneori se pare că ceva de acest fel este produs de puterea demonilor, aceasta nu este realitate, ci doar aparența ei.

Acest lucru se poate întâmpla în două moduri. În primul rând, din interior, caz în care demonul poate acționa asupra imaginației unei persoane sau chiar asupra simțurilor sale trupești, astfel încât un lucru să i se pară diferit, așa cum s-a spus mai sus [997] . În realitate, acest lucru poate fi produs prin puterea anumitor lucruri trupești. În al doilea rând, din exterior, când el (demonul) poate crea un corp de orice formă și aspect din aer și se poate îmbrăca în el pentru a fi vizibil. În același fel, el poate îmbrăca orice lucru trupesc cu orice formă trupească, astfel încât acesta să apară în forma sa. Augustin vorbește despre acest lucru în cartea a douăzecea din Cetatea lui Dumnezeu [998] : în imaginația unei persoane, în meditația sa sau într-un vis, imaginile iau formele a nenumărate lucruri, apărând altor oameni ca și cum ar fi îmbrăcate în forma unui animal. Aceasta nu trebuie înțeleasă ca însemnând că însăși imaginația umană sau imaginile formate de ea sunt arătate simțurilor altor oameni, ci că un demon care creează o anumită imagine în imaginația unei persoane poate oferi aceeași imagine simțurilor altei persoane.

3. Referitor la a treia, trebuie spus că Augustin spune în cartea „Despre cele optzeci și trei de întrebări": „Când magicienii fac aceleași lucruri pe care le fac sfinții [oamenii], o fac în moduri diferite și pentru scopuri diferite. Primii o fac spre propria lor slavă, iar cei din urmă spre slava lui Dumnezeu; primii cu ajutorul propriei lor conspirații private, iar cei din urmă cu ajutorul și porunca evidentă a lui Dumnezeu, căruia îi este supusă fiecare creatură".

Partea a III-a . Întrebarea 5, Articolul 8. Poate fi numit Anticristul capul tuturor răufăcătorilor?

Ajungem astfel la articolul opt. S-ar părea că Anticristul nu este capul ticăloșilor.

1. Nu există mai multe capete pe un singur corp. Se știe că diavolul este capul multor răufăcători. Prin urmare, Anticristul nu este capul lor.

2. Mai mult, Anticristul este un membru al diavolului. Capul este diferit de membre. Prin urmare, Anticristul nu este capul celor răi.

3. Acum, capul are influență asupra membrelor. Dar Anticristul nu are nicio influență asupra răufăcătorilor care l-au precedat. Prin urmare, Anticristul nu este capul răufăcătorilor.

Pe de altă parte, glosa [999] despre Iov 21:29: Nu i-ai întrebat pe călători? - spune: „Până acum vorbise despre trupul tuturor relelor, dar aici a început brusc să vorbească despre Anticrist ca fiind cel mai mare dintre toți făcătorii de rele".

Răspund la aceasta. După cum s-a spus mai sus [1000] , capul are trei lucruri: ordinea, perfecțiunea și, de asemenea, puterea de influență. În ceea ce privește ordinea timpului, Anticristul nu poate fi considerat capul răufăcătorilor, căci el nu a născut păcatul, ci diavolul. De asemenea, nu poate fi numit capul răufăcătorilor prin puterea de influență, deși la timpul potrivit îi va seduce pe unii prin convingere [cu forța]; dar cei care au fost înaintea lui nu au fost nici conduși în rău de către el, nici nu i-au imitat răul. Prin urmare, nu poate fi numit capul tuturor răufăcătorilor, ci [doar] al unora. Se poate presupune că el este capul tuturor răufăcătorilor prin perfecțiunea răului său. Căci glosa despre 2 Tesaloniceni 2:4: înălțat mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, spune: „Precum în Hristos a fost concentrată plinătatea Dumnezeirii, așa și în Anticrist va fi plinătatea oricărui rău". Și într-adevăr, natura sa umană va fi revelată de diavol într-o anumită persoană, așa cum natura umană a lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu [a fost revelată]; de aceea diavolul va concentra în el plinătatea răului, mult mai mult decât în toți ceilalți. Astfel, toți făcătorii de rele care au fost mai înainte sunt chipuri ale Anticristului, conform 2 Tesaloniceni 2:7: căci taina fărădelegii este la lucru.

1. În ceea ce privește primul aspect, trebuie spus că diavolul și Anticristul nu sunt două capete, ci unul singur; însă Anticristul este numit cap, deoarece răul diavolului este întruchipat pe deplin în el. De aceea, glosa despre 2 Tesaloniceni 2:4: „ înălțat mai presus de tot ce se numește Dumnezeu" spune:

„În el va fi cel mai mare dintre toți făcătorii de rele, și anume diavolul, care este împărat peste toți fiii mândriei" (Iov 41:26). Totuși, el (diavolul) va fi în el într-o uniune personală sau întrupat - întrucât, așa cum se menționează în regula a 83-a a Bisericii: «Numai [Sfânta] Treime rămâne în armonie» - dar ca un efect al răului.

2. Relativ la al doilea. Întrucât capul lui Hristos este Dumnezeu și El Însuși este Capul Bisericii, așa cum s-a menționat mai sus, tot așa Anticristul este un membru al diavolului și capul celor răi [1001] .

3. În ceea ce privește a treia. Anticristul, cum se spune, este capul tuturor răufăcătorilor, nu prin influență [directă], ci prin perfecțiunea [răului]. Căci diavolul i-a pus tot răul pe cap, așa cum oricine, când realizează ceva, își pune, cum se spune, scopul în frunte.

APLICAȚIE

AMBROSIAST

Ambrosiaster sau Ambrosiaster este o poreclă inventată în timpurile moderne pentru a desemna un autor latin necunoscut din secolul al IV-lea, care a lăsat un Comentariu popular la cele 13 Epistole ale Apostolului Pavel (și la alte câteva cărți ale Sfintei Scripturi). Multă vreme, autorul Comentariului a fost considerat părintele Bisericii Apusene, Ambrozie de Milano (333-397), motiv pentru care, atunci când a devenit clar că această lucrare nu aparținea condeiului său, a apărut porecla Ambrosiaster, adică „Ambrosian” [1002] . Comentariul lui Ambrosiaster, creat în stilul școlii antiohiene, a fost una dintre primele astfel de lucrări în latină și s-a bucurat de o autoritate excepțională în Biserica Apuseană.

INTERPRETAREA EPISTOLEI A DOUA A APOSTOLULUI PAVEL CĂTRE TESALONIENI

[2:1-4] Vă rugăm, fraților, pentru venirea Domnului nostru Isus Hristos și pentru adunarea noastră laolaltă cu El, să nu vă lăsați amăgiți de simțurile voastre, nici să nu vă tulburați de duh, nici de cuvânt, nici de vreo epistolă ca de la noi, căci ziua Domnului este deja de ajuns. Nimeni să nu vă amăgească acum, înainte ca mai întâi să vină slăbiciunea și să se arate omul fărădelegii, fiul pierzării, potrivnicul care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau este demn de închinare, până acolo încât șade în templul lui Dumnezeu și se arată ca Dumnezeu.

El îi roagă să nu accepte cu ușurință opinia că venirea Domnului este deja aproape și îi îndeamnă să nu creadă chiar dacă cineva ar vorbi ca un profet, fie în duh, fie în cuvânt, fie prin scrisoare, ca și cum ar fi scris în numele apostolilor, astfel încât să nu fie de acord [cu toate acestea]. Căci oamenii vicleni, de dragul înșelăciunii, obișnuiesc să compună scrisori sub numele unui om faimos, astfel încât autoritatea numelui să poată livra ceea ce este imposibil de obținut în sine. [Toate] acestea sunt pentru ca ei (oamenii) prin nepăsarea erorii, înainte ca adevărul să fie descoperit, să fie ademeniți să se închine diavolului, care va merge până acolo încât să se arate sub numele Mântuitorului, înșelând pe cei pioși și va dori să fie adorat - și astfel îi va induce în eroare pe credincioșii în Hristos. Dar pentru ca cel mai nerușinat Satan să nu aibă nici loc, nici ocazie pentru înșelăciune, pe care crede că o are, el (Pavel) a indicat timpul și semnele venirii Domnului. Căci Domnul nu va veni până când împărăția romană nu va fi slăbită și [atunci] se va arăta Anticristul, care va distruge pe cei pioși și va da înapoi romanilor libertatea, dar în numele său. Căci, știind că Domnul va veni să-l înfrâneze, își va însuși numele Lui și, pentru ca împărăția Lui să pară adevărată, va atrage la sine pe cei ce vor pieri împreună cu el; astfel încât în templul Domnului va sta în locul lui Hristos, așa că Îl vor numi Dumnezeu, și nu Fiul lui Dumnezeu. De aceea, în Evanghelie, Domnul le spune iudeilor: Eu am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; dar dacă va veni altul în numele Lui, pe acela îl veți primi (Ioan 5:43). De aceea, din cauza circumciziei - și trebuie presupus, cel puțin, că va veni circumcis - iudeii vor fi umpluți de încredere în El. Astfel, apostolul (Pavel) în Epistola către Tesaloniceni îi învață pe toți să fie circumspecți într-o chestiune de acest fel.

[2:5-6] Nu vă aduceți aminte că v-am spus aceste lucruri când eram încă cu voi? Și acum știți ce împiedică descoperirea la vremea ei.

El spune că nu mai rămâne decât să i se descopere cine va veni înaintea Domnului; ca să putem deja nădăjdui venirea Domnului. El a vorbit despre aceasta într-un mod voalat, spunând: până când va veni mai întâi o slăbiciune. Trebuie înțeles că vorbește despre slăbirea Imperiului Roman, despre care am spus mai sus: când va începe să decadă și când se va arăta Anticristul, atunci, trebuie să credem, [în curând] va veni venirea Domnului.

[2:7] Căci taina fărădelegii este la lucru. Cine înfrânează acum să înfrâneze până va fi luat din cale. Taina fărădelegii a început cu Nero, care, din dragoste pentru idoli, i-a nimicit pe apostoli, instigat de tatăl său diavolul, până la Dioclețian [1003] și, mai recent, Iulian [1004] {*} [947] , care, din cauza anumitor trăsături de caracter și a slăbiciunilor sale, nu a putut duce la bun sfârșit persecuțiile pe care le începuse, căci permisiunea nu i-a fost dată de sus. Satana îi folosește (pe împărații persecutori) ca slujitori, pentru a proclama un singur Dumnezeu adevărat sub o mulțime de zei și pentru a ține oamenii în rătăcire [1005] până când Imperiul Roman va dăinui. La asta se referă când spune: până va fi luat din cale.

[2:8-9] Și atunci se va arăta cel fără de lege, pe care Domnul Isus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale. Iar venirea lui va fi după lucrarea Satanei, cu toată puterea (т omni potestate) și cu semne și minuni mincinoase.

Așadar, așa cum s-a spus, Anticristul se va arăta după slăbirea Imperiului Roman. Căci diavolul știe că în viitorul apropiat este amenințat cu distrugerea. După slăbirea Imperiului Roman, va fi trimis din cer și, aruncat pe pământ, așa cum se spune în Apocalipsa Apostolului Ioan (12:9), va alege cum și prin cine, cu permisiunea adevăratului Dumnezeu, să arate semne și virtuți. El îi va atrage pe [oameni] la sine, astfel încât [ei] să i se închine ca Dumnezeu. Căci el Îl va imita pe Dumnezeu - așa cum Fiul lui Dumnezeu, fiind născut sau creat de om, și-a arătat natura divină cu semne și virtuți, tot așa Satana se va arăta în formă omenească, pentru a se prezenta ca Dumnezeu cu ajutorul unor virtuți false, așa cum s-a spus mai sus.

Revelația tainei fărădelegii este următoarea: când va veni Antihrist, va fi recunoscut ca Dumnezeul celor pe care oamenii îi veneraseră anterior ca zei prin porunca sa [1006] , dintre care el însuși este primul sau cel mai important, lucru pe care îl va dovedi prin semne și virtuți. El (Pavel) a vorbit despre semne mincinoase, desigur, pentru că el (Satana-Antihrist) dorește să insufle credință în ceea ce nu există prin semne; pentru a-i înșela pe cei la care vine. Despre asta vorbesc sfinții (=apostolii, profeții), ca să se știe de ce [trebuie] să se ferească.

[2:10] Și cu toată amăgirea nedreaptă a celor ce pier, pentru că n-au primit harul adevărului spre mântuirea lor. El spune că amăgirea nedreaptă a minunilor Sale va veni peste cei ce trebuie să piară; căci, fiindcă au neglijat harul adevărului, prin care puteau fi

mântuiți, așa cum au spus apostolii, sunt dați în mâna diavolului; căci Dumnezeu îi părăsește pe cei ce nu vor să fie mântuiți.

[2:11-12] De aceea, Dumnezeu le va trimite o lucrare de amăgire, ca să creadă o minciună; pentru ca toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au găsit plăcere în nedreptate, să fie osândiți. Lucrarea rătăcirii înseamnă să crezi într-o minciună, [așa cum] cei ce nu vor să recunoască faptul că ziua este lumina soarelui numesc amurgul zi, tot așa cei ce au căzut în rătăcire vor fi osândiți fără argument ca vrăjmași ai adevărului, zeloți ai nedreptății.

Comentariul latin la Apocalipsa lui Ioan Teologul, inclus în Patrologia lui Migne (PL 17, 765-970) printre operele lui Ambrozie de Milano, nu aparține, de fapt, scrisului acestui Părinte al Bisericii. O serie de împrejurări ne obligă să atribuim această lucrare unei perioade ulterioare. Citatele biblice sunt date aici conform Vulgatei lui Ieronim de Stridon; într-un loc sunt enumerați „apărătorii autoritari ai Bisericii", inclusiv Ambrozie de Milano; în alt loc se vorbește despre invazia sarazinilor, adică a arabilor musulmani, precum și a statelor burgunzilor și francilor etc. Trebuie presupus că această lucrare a apărut nu mai devreme de secolul al IX-lea.

INTERPRETAREA PSEUDOOAMBROSIS A REVELAȚIEI LUI IOAN TEOLOGUL

[13:1] Și am stat pe nisipul mării. Nisipul mării este numele mulțimii celor răi care vor fi în vremea aceea.

Și am văzut o fiară ieșind din mare, având șapte capete și zece coarne, și pe coarnele ei zece diademe (12:18-13:1). Această fiară îl semnifică pe Anticrist; și prin nisip și prin mare este indicată mulțimea celor răi. Prin urmare, din moment ce fiara iese din mare, este evident că Anticristul va apărea din ceata celor răi - [de aceea] fiara este descrisă ca având șapte capete și zece coarne [1007]. Într-un mod similar s-a spus mai sus că dragonul avea șapte capete și pe capete șapte diademe, prin care, așa cum am spus, sunt indicați toți cei răi, pe care diavolul îi va folosi pentru a ispiti rasa umană. Aceeași fiară este descrisă ca având nu pe capete, ci pe cele zece coarne ale sale zece diademe; astfel, prin cele zece coarne sunt indicate neamurile pe care Anticristul le-a supus sieși, iar cele șapte capete denotă cele șapte vicii principale. Și pentru a înțelege mai bine această legătură, am decis să-l urmez pe Prudentius în enumerarea viciilor [1008] , care a scris admirabil în versuri despre lupta dintre vicii și virtuți. Căci el a numit primul viciu închinarea la idoli, al doilea patima, al treilea mânia, al patrulea mândria, al cincilea dorința de lux. Întrucât patima aparține luxului la fel de mult ca orice membru al corpului, [sfinții] părinți pun adesea luxul în loc de patimă; deși există o diferență între patimă și lux. El a numit lăcomia ca al șaselea, blasfemia sau calomnia ca al șaptelea. Și întrucât Anticristul îi va seduce și îi va subjuga cu ușurință pe cei care vor fi supuși acestor vicii, cele șapte vicii sunt desemnate pe bună dreptate prin șapte capete.

Domnul vorbește despre aceste șapte vicii în Evanghelie: Când duhul necurat iese din om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă și nu găsește. Apoi zice: Mă voi întoarce în casa Mea, din care am ieșit. Și când vine, o găsește curată și împodobită. Și apoi se

duce și ia cu sine alte șapte duhuri mai rele decât el și intră și locuiesc acolo (Matei 12:43-45). Duhul necurat a ieșit din om, adică diavolul a ieșit din iudei după ce au primit Legea [a lui Moise]. A umblat prin locuri fără apă, adică printre neamurile care erau istovite de sete, întrucât nu aveau izvorul dătător de viață al credinței. Totuși, nu a găsit odihnă acolo și, când Hristos S-a arătat în trup, a lăsat neamurile pe care le ținea de mult timp. S-a întors în casa sa din care ieșise - adică s-a întors să ia în stăpânire pe iudei, pentru că [ei] nu voiau să creadă în Hristos. A găsit casa iudeilor goală, pentru că nu-L aveau pe Hristos ca stăpân al lor.

Trebuie să înțelegem de ce acele minți în care Dumnezeu nu a trăit, le-a numit purificate și ordonate. Dar ele au fost măturate de diavol, nu de Dumnezeu; căci ceea ce este curat în ochii lui Dumnezeu, pare necurat diavolului; și ceea ce este necurat lui Dumnezeu, este curat diavolului. Căci, așa cum excrementele oricărui animal par mai curate scarabeului decât orice mâncare pură și plăcută, tot așa diavolul preferă acele inimi pline de tot felul de vicii celor puternice în virtuți. Dar există mături cu care să mături excrementele din casă. Așa are Dumnezeu măturile lui; așa are și diavolul. Măturile lui Dumnezeu sunt cele care mătură casa Lui, pentru ca El Însuși să poată trăi în ea - acestea sunt, desigur, mărturisirea păcatelor, pocăința, lacrimile și milostenia. Măturile diavolului sunt cele care, în acord cu el, mătură casa Lui - adică dragostea de cele lumești, frivolitatea, nesocotirea poruncilor lui Dumnezeu și multe altele. Cele șapte duhuri pe care diavolul le ia cu el sunt cele șapte vicii principale. Cu ajutorul acestor șapte complici, diavolul a pus stăpânire pe evrei.

Dar s-ar putea întreba: de ce spun ei că aceste șapte vicii principale sunt mai rele decât diavolul? Într-adevăr, pentru noi viciile sunt mai rele decât demonii; deoarece aceștia din urmă ne atacă din exterior, viciile din interior ne subminează continuu. Căci cu cât este mai ușor să învingem dușmanii care asediază orașul din exterior, opunându-le ziduri, decât pe cei care, fiind în interior, distrug deja statul, cu atât este mai ușor să-i îndurăm pe demonii care sunt afară decât pe viciile care ne devastează continuu din interior.

Și pe capetele lui sunt nume blasfemice. Hula lui Antihrist va avea multe nume, deoarece îl va defăima pe Hristos în multe feluri.

[13:2] Fiara pe care am văzut-o era ca un leopard, picioarele lui erau ca ale unui urs și gura lui era ca gura unui leu. Leopardul, despre care se spune că are o culoare pestriță, denotă ipocrizia Anticristului. Fiind cel mai josnic dintre oameni, se va împodobi cu tot felul de virtuți, pentru a-i seduce mai ușor pe naivii. Ursul, care este cel mai viclean dintre animale, poate fi folosit pentru a-și arăta ingeniozitatea în seducerea oamenilor. Între timp, leul denotă cruzimea sa în exterminarea poporului lui Dumnezeu.

Și balaurul i-a dat puterea lui și o mare stăpânire. Diavolul va da puterea lui, care este cea rea, Anticristului; căci va locui în el și va împlini prin el tot ce poate născoci nerușinarea diavolului. Dar Scriptura spune: nu este putere decât de la Dumnezeu (Romani 13:1). Cum va da diavolul o mare putere Anticristului? Dumnezeu va da putere Anticristului, dar el (Anticristul) va schimba această putere într-un rău atât de mare, încât va părea că [i-a fost dată] de la diavol, și așa este într-adevăr.

[13:3] Și a văzut că unul dintre capete era rănit de moarte, iar rana aceea se vindecase. Am spus mai sus că prin cele șapte capete ale Anticristului se înțeleg cele șapte vicii principale. Prin urmare, capul care nu este ucis, deși pare a fi rănit de moarte, semnifică blasfemia. Așadar, trebuie să înțelegem de ce blasfemia este numită rănită de moarte. Într-adevăr, în primele zile au existat multe Evanghelii eretice care, prin erorile lor, încercau să submineze credința în Biserică. Dar Dumnezeu Atotputernicul a ales apărători ai Bisericii dintre fiii Bisericii înșăși, făcându-i părinți ortodocși și, umplându-i cu izvorul înțelepciunii Sale, prin învățătura lor a curățit Biserica Sa de erezii. Aceștia au fost Ambrozie, Ilarie, Ieronim, Augustin, Grigore [1009] și mulți alții, care au creat un număr mare de scrieri în care au respins toate ereziile care erau și care puteau fi. Astfel, blasfemia este doar rănită de moarte - deși mulți inventează chiar și acum numeroase blasfemii, ei nu îndrăznesc să dezvăluie răul pe care îl ascund în mintea lor, ca nu cumva să fie învinși rușinos de învățătura acelor [părinți]. Așadar, acest cap, adică blasfemia, care în vremea lui Antihrist pare moartă, va fi înviat de diavol în Antihrist, pe care îl va înfierbânta atât de tare să-L defăimeze pe Hristos, încât toți blasfemitorii i se vor supune calomniei.

Și tot pământul s-a minunat, urmând fiara. Pământul de aici îi reprezintă pe păcătoși.

[13:4] Și s-au închinat dragonului, pentru că dăduse fiarei mare putere. Și s-au închinat fiarei, zicând: „Cine este asemenea fiarei? Și cine se poate război cu ea? Cum se vor închina dragonului, adică diavolului, pe care nu-L vor vedea?” Aceștia sunt cei despre care se spune când s-a spus despre pământ că se vor închina Antihristului, iar în Antihrist - diavolului, zicând că nu este nimeni ca Antihrist și nimeni care să se poată compara cu el în putere.

[13:5] Și i s-a dat o gură care rostea lucruri mari și hule, așa cum a îngăduit Dumnezeu, ca să se laude cu sine, numindu-se Fiul lui Dumnezeu și să hulească pe Dumnezeu.

Și i s-a dat putere să acționeze timp de patruzeci și două de luni. Pare incredibil că într-un timp atât de scurt, în trei ani și jumătate, ar putea să-și subjuge toate națiunile și să îndemne rasa umană, cu excepția câtorva aleși, să i se închine - căci, deși vor fi mulți aleși, în comparație cu numărul necredincioșilor, aceștia vor fi foarte puțini. Într-adevăr, se poate întâmpla ca mai întâi să-și supună toate națiunile puterii și apoi, căzând în mândrie, să decidă să se închine pe sine ca Dumnezeu. Căci, mi se pare, în acești trei ani și jumătate de persecuție se află tocmai timpul în care el însuși și prin discipolii săi și cu ajutorul unor mari semne și miracole, va încerca cu toată puterea să-i facă pe toți oamenii să recunoască divinul din el. Iar pe cei care se opun, [el] îi va supune la tot felul de torturi nemaiauzite pentru a-i forța să facă ceea ce [ei] refuză să facă de bunăvoie.

[13:6] Și și-a deschis gura să hulească pe Dumnezeu, ca să hulească Numele Lui și cortul Lui și pe cei ce locuiesc în ceruri. Căci și-a deschis gura ca să hulească pe Dumnezeu, adică pe Tatăl și pe Fiul și pe Duhul Sfânt. Va huli Numele lui Dumnezeu, zicând că Hristos nu este Dumnezeu; va huli cortul lui Dumnezeu, adică Biserica lui Dumnezeu, zicând că religia creștină nu ajută deloc credincioșii, ci aduce mai degrabă pieire decât

mântuire; va huli pe cei ce locuiesc în ceruri, adică pe mucenici și pe ceilalți sfinți, zicând că nu pot ajuta pe nimeni și că tot ce spun credincioșii despre ei este minciună.

[13:7] Și i s-a dat să facă război cu sfinții și să-i biruiască. El va face război cu sfinții, pe unii lingușindu-i, pe alții amenințându-i și, în cele din urmă, supunându-i la cele mai cumplite chinuri. Totuși, nu-i va birui zdrobindându-i, ci ucigându-i.

Și I s-a dat putere peste orice seminție, popor, limbă și neam. [13:8] Și toți cei ce locuiesc pe pământ I se vor închina.

Toate acestea se vor împlini așa cum este scris. Mulți întreabă: de ce va îngădui Dumnezeu ca Anticristul să înșele neamul omenesc atât de cumplit? În realitate, El va îngădui acest lucru din două motive. La urma urmei, El Însuși spune în Evanghelie: atunci, pentru că se va înmulți fărădelegea, se va răci dragostea multora (Matei 24:12) - adică, stricăciunea oamenilor se va mări atât de mult și o asemenea mânie a lui Dumnezeu se va abate asupra [lor] pentru păcatele lor, încât [ei] se vor afla pe bună dreptate sub puterea unui om atât de ticălos și vor fi înșelați de el, după cum mărturisește Scriptura: El face pe fățarnic să domnească din cauza stricăciunii [1010] norodului (Iov 34:30) [1011] . Căci Dumnezeu îi va da, după cum spune apostolul, minții lor ticăloase (Romani 1:28), ca să facă ce nu se cuvine; și [chiar și pe aceia] cărora le va fi indiferent. Și de îndată ce se gândesc la ceva rău, îl vor face; Și va fi așa, prin preadreapta îngăduință a lui Dumnezeu, încât cei înșelați de Anticrist vor primi o moarte josnică. Dumnezeu va îngădui și aceasta pentru a-i încerca pe aleșii Săi; așa cum aurul este încercat prin foc, așa vor fi ei încercați în prigoana Anticristului, după cum este scris despre ei în Daniel: „ Mulți vor fi curățiți, albiți și lăcuiti ca aurul” (Daniel 12:10).

Mai departe: ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții Mielului junghiat de la întemeierea lumii. Cartea vieții este predestinarea lui Dumnezeu Atotputernicul. Păcătoșii nu sunt scrișii în cartea vieții pentru că nu sunt destinați vieții veșnice. Dar trebuie să înțelegem de ce se spune că Mielul, adică Hristos, a fost junghiat de la întemeierea lumii.

[13:9] Cuvintele care urmează, „ Dacă are cineva urechi, să audă ”, oriunde apar în Sfânta Scriptură, arată că sensul celor de mai sus este obscur; căci necesită sensibilitate a inimii și a gândirii. Mielul, așadar, a fost junghiat de la începutul lumii, întrucât moartea Lui a fost pre-rânduită de la începutul neamului uman în sfinții patriarhi. A fost pre-rânduită în primul om, când în timpul somnului său, Eva a fost creată din coasta lui; în același fel a fost pre-rânduită în Abel, care a fost ucis de fratele său Cain; pre-rânduită și prin Isaac, pe care tatăl său l-a adus ca jertfă Domnului; la fel și prin Iosif, pe care frații săi l-au vândut în sclavie; moartea lui a fost pre-rânduită și în diferitele rituri de jertfă. Prin urmare, de câte ori a fost pre-rânduită sau prezisă moartea lui Hristos în sfinții patriarhi, de atâtea ori a fost, ca să zicem, junghiat Mielul. Totuși, acest lucru poate fi înțeles și în așa fel încât el nu vorbește despre junghierea Mielului de la întemeierea lumii, ci despre faptul că numele sfinților de la întemeierea lumii sunt scrise în cartea Mielului, care a fost junghiat pentru mântuirea lor.

[13:10] Cel ce duce în robie va merge în robie; cel ce ucide cu sabia va fi ucis cu sabia. Anticristul, care va lua poporul creștin captiv de la Creator, va fi el însuși luat captiv în această viață și aruncat în lumea de dincolo. Și, fiindcă va nimici sufletele multora cu sabia josniciei sale și va nimici trupurile drepților cu sabia materială, el însuși va fi ucis cu sabia morții veșnice.

Aici este răbdarea și credința sfinților, adică, în timpul persecuției de către Anticrist, se va arăta răbdarea și credința sfinților.

[13:11] Și a văzut o altă fiară ieșind din pământ, având două coarne ca ale mielului și vorbind ca un balaur. Această fiară semnifică fie unul dintre ucenicii Anticristului, cel mai rău, fie mulți care îl vor lăuda. Se pare că a venit din pământ, deoarece va fi înălțat din ceata celor răi; și se vede că are două coarne ca coarnele unui Miel. Am spus mai sus că cele șapte coarne ale Mielului semnifică toți aleșii, pe care i-am împărțit în șapte generații; am spus că prin al cincilea corn se înțeleg evreii care au crezut în Hristos; prin al șaselea, neamurile care au crezut în același fel în Hristos. Așadar, fiara va avea două coarne ca coarnele unui Miel, deoarece va lua în stăpânire evreii și neamurile prin înșelăciune. Căci, deși nu puțini evrei vor crede în Hristos conform profeției lui Ilie [1012] , cea mai mare parte dintre ei îl vor urma pe Anticrist, așa cum spune Domnul în Evanghelie: Am venit în numele Tatălui Meu și nu Mă primiți; „dar dacă va veni un altul în numele Lui însuși, pe acela îl veți primi” (Ioan 5:43). Așadar, fiara aceasta va vorbi ca un balaur, fiindcă cuvintele lui vor fi diavolești; căci diavolul, care va vorbi prin Anticrist, va vorbi și prin ucenicii Săi.

[13:12] El lucrează în chipul Său cu toată puterea primei fiare. Ceea ce spune: în chipul Său, înseamnă în numele Său. Căci Anticristul nu va putea fi prezent în toate locurile și va fi reprezentat acolo de [slujitorii Săi]. Și întrucât Anticristul va face minuni la instigarea diavolului, [tot așa] vor face și ucenicii Săi. Dar minunile lor vor fi false și nu adevărate, după cum spune Apostolul: a cărui venire este după lucrarea Satanei cu tot felul de puteri și semne și minuni mincinoase (2 Tesaloniceni 2:9). Căci este greu de crezut că ar putea să dea sănătatea celor pe care Dumnezeu i-a lipsit de vedere sau i-a făcut paralitici - ci numai celor pe care ei înșiși i-au vătămat, vătămându-i pe ascuns, vindecându-i pe față. Și însuși Anticristul se va arăta oamenilor cu atâta splendoare, încât cei nebuni vor crede că este Dumnezeu, după cum a spus apostolul: încât va ședea în templul lui Dumnezeu, arătându-Se a fi Dumnezeu (2 Tesaloniceni 2:4).

Și face ca tot pământul și pe cei ce locuiesc pe el să se închine fiarei dintâi, a cărei rană de moarte a fost vindecată. [13:13] Și face semne mari, încât face să coboare foc din cer pe pământ, în fața oamenilor. Citim în Cartea lui Iov că diavolul, cu permisiunea lui Dumnezeu, a făcut să cadă foc din cer și a mistuit oile și copiii [1013] . Prin urmare, ceea ce a făcut atunci de unul singur, va face în vremurile din urmă prin Anticrist și urmașii lui.

[13:14] Și îi înșeală pe toți cei ce locuiesc pe pământ cu minunile pe care i s-a dat să le facă înaintea fiarei. Nimic nu înșeală pe oamenii de rând mai mult decât vederea

semnelor minunate. De aceea, slujitorii Anticristului vor înșela cu ușurință mulțimea de nebuni cu ajutorul minunilor [mincinoase].

Spunându-le celor care trăiesc pe pământ să facă o icoană a fiarei, care are o rană de sabie și este vie - adică să se închine icoanelor Anticristului. Iar cuvintele sale despre fiara care are o rană de sabie și este vie ar putea însemna că Anticristul, prin puterea și arta diavolului, se va înfățișa ca mort și înviat, astfel încât, făcând aceasta, va fi mai ușor să înșele oamenii, așa cum se spune că a făcut Simon Magul.

[13:15] Și i s-a dat să dea suflare icoanei fiarei. Și aceasta, după cum am auzit, a fost făcută de niște magicieni; căci prin arta necromanției [1014] au făcut să pară că statuile se mișcă și vorbesc. Putem înțelege acest lucru și în alt mod. Chipul are înfățișarea unui om, dar nu este om; tot așa și Antihrist, din cauza puterilor și minunilor pe care le-a arătat, va fi luat drept Dumnezeu, dar aceasta va fi cea mai mare minciună. Căci este imposibil ca cel mai rău om să aibă ceva divin în el însuși. De aceea, cei care îl vor considera Dumnezeu îi vor face un chip; dar slujitorii Antihristului vor da icoanei duhul fiarei, atunci când îi vor forța pe cei care au crezut în Antihrist să-L hulească pe Hristos.

Și a lucrat astfel încât oricine nu se va închina icoanei fiarei să fie ucis. Credincioșii care nu vor voi să se închine Anticristului vor fi uciși după felurite chinuri; căci va fi un necaz așa de mare, cum a spus Domnul în Evanghelie, cum n-a fost de la începutul lumii până acum și nici nu va fi (Matei 24:21), încât [chiar și unii] dintre cei aleși vor fi rătăciți.

[13:16] Și va face ca toți, mici și mari, bogați și săraci, liberi și robi, să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte. Poate că, așa cum avem semnul lui Hristos, adică crucea, pe care o purtăm asupra noastră, tot așa și Anticristul va avea semnul său, cu care vor fi însemnați cei care cred în el. Aceasta poate fi înțeleasă și altfel. Ucenicii Anticristului vor lăuda viciile, căci vor învăța că vinul și alte lucruri de lux au fost create pentru ca oamenii să le folosească din abundență; și pentru aceasta Dumnezeu a creat membrele reproducătoare, pentru ca bărbații să se împace cu femeile și nu este potrivit ca nimeni să se abțină de la împerechere - toate poftele trupești trebuie împlinite. Ei vor confirma această învățătură criminală prin forță și vor înșela cu ușurință oamenii trupești [1015] care sunt înclinați mai mult spre rău decât spre bine. Adesea faptele [oamenilor] sunt cunoscute după mâinile [lor]; astfel, semnul Anticristului va fi pus pe mâna dreaptă, astfel încât [oamenii] se vor deda la fapte rele, în conformitate cu învățătura Anticristului. De asemenea, li se va impune pe frunte [lor], după care mintea este adesea judecată, și atunci prin faptele [lor] nedrepte se va vedea cât de vicioase sunt mințile lor.

[13:17] Și nimănui nu-i va fi îngăduit să cumpere sau să vândă, decât celui ce are semnul numelui fiarei sau numărul numelui ei. Știm că în viața omenească este imposibil să trăiești fără ca oamenii să vândă sau să cumpere ceva. Astfel, persecuția Antihristului va cădea asupra credincioșilor cu cu atât mai multă cruzime, pentru că li se va refuza ceea ce nu se pot lipsi. Aceasta va permite slujitorilor Antihristului, dacă va fi necesar, să-i ia prin surprindere pe cei care rămân în secret în credința creștină.

[13:18] Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să socotească numărul fiarei, căci este numărul unui om; și numărul ei este șase sute șaizeci și șase. S-a vorbit mult despre acest număr și s-au găsit multe nume în care acest număr este descoperit prin litere. Totuși, dacă Anticristul are vreunul dintre aceste nume, ei nu pot ști dinainte. Căci cine știe dacă acest număr conține numele care i-a fost dat de părinții săi?

[16:13, 14] Și am văzut ieșind din gura balaurului, din gura fiarei și din gura proorocului mincinos trei duhuri necurate, ca niște broaște; acestea sunt duhurile demonilor, care făceau semne. După ce a fost descrisă invazia neamurilor [1016] , el îl menționează pe Anticrist, care va veni la sfârșitul lumii. Cele trei duhuri necurate îi denotă pe ucenicii Anticristului, care îl vor propovădui în toată lumea; ei, deși vor fi oameni, sunt duhuri necurate și sunt numiți duhuri ale demonilor; întrucât demonii vor locui în ei înșiși și vor vorbi prin gurile lor - ei, așa cum a văzut el (Ioan), au ieșit din gura Anticristului și din gura proorocului său mincinos - deoarece prin învățătura lor vor deveni fii ai diavolului; ei, a văzut el, au ieșit și ei din gura balaurului, deoarece diavolul va vorbi prin gura Anticristului. Între timp, ei sunt pe bună dreptate asemănați cu broaștele, creaturi necurate care trăiesc în mâl: așa cum broaștele trăiesc în apă murdară, tot așa ucenicii Anticristului îi vor seduce cu ușurință pe cei care nu se tem să se murdărească cu diverse vicii și crime. Chiar și glasul broaștelor, strident și dezgustător, indică cea mai josnică predică a lor, plină de blasfemii.

Și vor ieși la împărații pământului întregii lumi, ca să-i adune la bătălia acelei zile mari a Dumnezeului Atotputernic. Prin împărații pământului se înțeleg nu numai împărații, ci și neamurile; și slujitorii lui Antihrist îi vor aduna la bătălia acelei zile mari a Dumnezeului Atotputernic, nu pentru că îndrăznesc să lupte împotriva lui Dumnezeu în Ziua Judecății, în care vor fi judecați atât de cumplit, ci îi vor aduna la bătălia de a prigoni Biserica, astfel încât în ziua mare a Dumnezeului Atotputernic să fie condamnați la chinuri veșnice. Și întrucât Domnul va veni pentru judecată curând după ce va înceta prigoana lui Antihrist, el adaugă:

[16:15] Iată, Eu vin ca un hoț. - Ziua Domnului, spune apostolul, va veni ca un hoț noaptea. Căci când vor zice: „ Pace și liniște ” , atunci va veni o prăpădeală peste ei (1 Tesaloniceni 5:2-3).

Fericit este cel ce veghează și își păzește hainele, ca să nu umble gol și să-i vadă rușinea. Se spune că cei răi, care se odihnesc în plăcerile firii lor pământești, ca pe un pat moale, și care nu pot prevedea necazurile viitoare, așa cum s-ar putea aștepta, dorm. Apostolul îi îndeamnă, zicând: „Trezește-te, cel ce dormi, și scoală-te din morți, și Hristos te va lumina” (Efeseni 5:14). Dar despre cei drepți, care prevăd necazurile viitoare, care înăbușă în ei înșiși poftele firii pământești, care se întăresc cu armura virtuții, ca să lupte neîncetat împotriva vrăjmașilor văzuți și nevăzuți, se spune că veghează la vremea potrivită și, prin urmare, sunt binecuvântați. Hainele sufletelor noastre sunt faptele bune: păstrarea hainelor este împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Așadar, ne păstrăm hainele, facem ceea ce ne învață Dumnezeu; dar gol este cel ce stă deoparte de faptele bune. Cei răi vor veni goi când vor fi aduși în Ziua Judecății fără fapte bune, iar rușinea lor va fi văzută, pentru că nelegiuirile lor vor fi descoperite clar atât îngerilor, cât și oamenilor.

[16:16] Și i-a adunat într-un loc numit în ebraică Armaghedon. Armaghedonul este înțeles fie ca un „munte rotund”, fie ca o „înviere” [1017] {*} [394] , ambele interpretări fiind legate de Judecata de Apoi. Căci muntele este pe bună dreptate numit rotund, deoarece întreaga lume va fi atunci distrusă de o masă solidă de foc. De asemenea, este pe bună dreptate numit înviere, deoarece odată cu învierea toți oamenii își vor recăpăta aspectul anterior.

[16:17] Și al șaptelea înger și-a turnat paharul în aer. Acest al șaptelea înger îi reprezintă pe sfinții predicatori care vor fi în vremea Anticristului și, așa cum am spus, el (îngerul) este cel despre care citim mai sus că a sunat în trâmbița a șaptea [1018] , iar aerul îi reprezintă pe oamenii goi. Așadar, îngerul și-a turnat paharul în aer, întrucât sfinții predicatori vor proclama oamenilor goi și răi că trebuie să fie condamnați la chinuri veșnice.

Și din marele templu, dinspre tron, ieșea un glas tare care vorbea. Glasul cel tare este glasul sfinților predicatori, templul fiind înțeles ca fiind Biserica. Deci glasul vine dinspre templu, pentru că glasul sfintei predici vine dinspre Biserică; mai mult, vine dinspre tron, pentru că Biserica lui Dumnezeu este tronul lui Dumnezeu și El (Dumnezeu) stă pe ea. Și despre ceea ce pronunță acest glas, spune mai departe: S-a sfârșit! - adică, se apropie sfârșitul lumii, când se va împlini tot ce a fost prezis de Domnul și de sfinți.

[16:18] Și au fost fulgere, glasuri și tunete și a fost un cutremur mare, cum nu se mai întâmplase de când sunt oamenii pe pământ. Un cutremur atât de mare! Fulgerele sunt minunile pe care Dumnezeu le va face prin sfinții Săi, căci am citit mai înainte că Ilie și Enoh vor face multe minuni; glasurile sunt numele propovăduirii sfinților, iar tunetele sunt numele fricii de focul veșnic; iar cutremurele semnifică adesea mișcarea inimilor. Căci unii vor fi mutați de la rău la bine, așa cum acei evrei care vor crede în Hristos, [și] alții care vor părăsi credința în Hristos și vor urma înșelăciunea Anticristului vor fi mutați de la bine la țap.

[17:7] Și îngerul mi-a zis : „De ce te miri? Îți voi spune taina acestei femei și a fiarei care o poartă, care are șapte capete și zece coarne. De asemenea, și semnele făcute de fiară și faptele dragonului, care au fost pomenite mai înainte, căci [toate] acestea erau semne ale diavolului. Cât despre cele șapte capete și zece coarne, [noi] am mai vorbit despre acestea înainte [1019] . ”

[17:8] Fiara pe care ai văzut-o era și nu mai este și se va sui din abis și va merge la pierzare. Această fiară este diavolul, care era înainte de venirea lui Hristos, stăpânind neamul omenesc; dar acum nu mai stăpânește neamul omenesc așa cum stăpânea înainte, căci în Hristos inimile alese sunt departe de el. Și se va sui cu adevărat din abis, când, în vremea Anticristului, Satana va fi eliberat din închisoarea sa și, ieșind, va înșela toate neamurile, căci va arăta multe semne; și va merge la pierzare împreună cu toți cei ce au căzut în rătăcire și, împreună cu toți tovarășii lui, va fi condamnat la chinuri veșnice.

Și cei ce locuiesc pe pământ, ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții de la începutul lumii, se vor uimi când vor vedea fiara care era și nu este. Acești locuitori ai pământului, care sunt lipsiți de rațiune, care se vor închina magilor ca pe Dumnezeu și pe care Antihrist îi va rătăci. Cei ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții și care nu vor fi vrednici de viața veșnică se vor uimi de faptele neadevărate. Văzând fiara, adică semnele săvârșite de diavol prin Antihrist, și în Antihrist închinându-se diavolului.

[17:9] Iată o minte care are înțelepciune, adică o mare taină este ascunsă în aceasta, iar pentru a o înțelege este nevoie de o minte foarte iscusită și ageră. Și cel care nu ascultă de Domnul nu este în stare să descopere această taină.

Cele șapte capete sunt șapte munți, pe care șade femeia; [17:10] și șapte împărați, dintre care cinci au căzut, unul este, celălalt n-a venit încă, și când va veni, trebuie să rămână puțin timp. Am spus mai sus că cele șapte capete ale dragonului semnifică acele vicii prin care diavolul ispitește neamul omenesc și pe care le-am împărțit în șapte părți, așa cum am făcut cu mulțimea păcătoșilor. Și întrucât am spus că această fiară menționată mai sus și dragonul au același înțeles, căci îl semnifică pe diavol, atunci cele șapte capete ale fiarei au același înțeles ca și cele șapte capete ale dragonului. Și sunt numite munți, pentru că cei care i-au înșelat pe alții erau mai mari în crime decât cei care au fost rătăciți de ei, așa cum se spune despre Babilon: Căci păcatele ei s-au întins până la cer (Apocalipsa 18:5). În același timp, sunt numiți și șapte împărați, pentru că i-au condus pe ceilalți în a merge la pieire. Așa se spune că desfrânata șade pe vârful acestor munți, pentru că prin ele [cu ajutorul] tuturor înșelăciunilor și crimelor a fost creată starea diavolului. Căci, așa cum apostolii sunt numiți temeliile Bisericii, tot așa, dimpotrivă, inventatorii erorilor sunt întemeietorii stării diavolului. Astfel, dintre aceste capete sau munți, sau împărați, cinci au căzut, unul este, iar celălalt nu a venit încă.

Primul cap al diavolului a căzut când cei care au trăit înainte de potop și care au fost înșelați de așa-numiții fii ai lui Dumnezeu au fost aruncați în hazna iadului [1020] . La fel, cei care au urmat după potop până la stabilirea Legii au fost aruncați în același abis al distrugerii. A căzut și al treilea, care a convins poporul lui Dumnezeu, căruia i-a fost dată Legea, să se închine la idoli. La fel, falșii profeți, care ocupă locul al patrulea, fuseseră deja aruncați în distrugere, pentru că au înșelat poporul lui Dumnezeu. Evreii cei răi, care L-au distrus pe Domnul și i-au persecutat pe apostolii Săi, au fost plasați pe locul al cincilea, [și] până când această viziune i s-a arătat lui Ioan, fuseseră deja distruse de romani [1021] . Așadar, cele cinci capete ale fiarei, care erau numite munți și regi, au căzut deja, deoarece toți cei care au venit înainte, inclusiv evreii cei răi, care sunt plasați pe locul al cincilea, au suferit deja pedeapsa morții.

Una este, pentru că păgânii, și anume cei care au prigonit Biserica lui Dumnezeu și care sunt plasați pe locul șase, au prigonit apoi Biserica lui Dumnezeu, motiv pentru care se știe că Ioan a fost exilat și închis în insula Patmos. Cealaltă nu a venit încă, pentru că Antihristul, care este plasat pe locul șapte, nu a venit încă, și când va veni, nu va rămâne mult, căci Domnul Iisus îl va ucide cu duhul gurii Sale și îl va nimici cu arătarea venirii.

(2 Tes. 2:8), precum [El] Însuși spune în Evanghelie: și dacă Domnul n-ar fi scurtat zilele acelea, adică zilele prigonirii Anticristului, atunci niciun trup nu s- ar fi mântuit (Marcu 13:20), adică prin tot trupul numai pe cei aleși.

[17:11] Iar fiara, care era și nu mai este, este a opta și este din cei șapte și va merge la pieire. Iar fiara, adică diavolul, care înainte de venirea lui Hristos stăpânea peste neamul omenesc, nu-l mai ține acum în aceeași supunere ca atunci, [și] de aceea această fiară însăși este a opta. Căci cele șapte părți sunt toți cei răi, iar a opta parte a lor este diavolul cu restul demonilor. Dintre cei șapte, pentru că demonii ies din ceata celor răi; și, așa cum au fost autorii pieirii lor, așa vor fi și ei tovarăși în chinuri. De aici rezultă: și vor merge la pieire. Tot ce urmează, până la locul în care el (Ioan) vede un înger coborând din cer [1022] , se referă de fapt la distrugerea Imperiului Roman.

[17:12] Și cele zece coarne pe care le-ai văzut sunt zece împărați, care n-au primit încă împărăția, ci vor primi putere ca împărați împreună cu fiara timp de un ceas. Patru fiare i s-au arătat lui Daniel într-o vedenie [1023] , care reprezentau patru regate, dar a patra fiară, cumplită și înfricoșătoare, simbolizându-i pe romani, este descrisă cu zece coarne, care semnificau regatele care au distrus Imperiul Roman, așa cum a interpretat Sfântul Ieronim, urmând opinia unora. Așadar, vom spune că cele zece coarne în acest caz au aceeași semnificație ca și acelea, căci semnifică regatele care au distrus Imperiul Roman. Căci la început au luat o parte din Asia, iar apoi sarazinii au luat-o pe toată, vandalii au supus Africa, goții Spania, lombarzii Italia, burgunzii Galia, francii Germania, hunii Pannonia, iar alanii și suevii au distrus multe ținuturi aflate sub stăpânirea lor. Așadar, aceste regate, în momentul în care lui Ioan i s-a dat această viziune, nu primiseră încă putere, dar au primit putere ca regi doar pentru un oră, întrucât puterea fiecăruia dintre aceste popoare nu a durat mult. Ele au primit împărăția după fiară, căci aceste popoare au primit puterea rea după distrugerea împărăției diavolului de către Hristos.

ENCICLOPEDII, PERIODICE

BB - Cronologie bizantină.

VDI – Herald of Old History.

EE, 1908. – Enciclopedia Evreiască. Secolele I-XVII. Sankt Petersburg, 1908.

Islam, 1991. – Islam: Dicționar enciclopedic. M.: Nauka, 1991.

MNM, 1987. – Mituri ale popoarelor lumii: Enciclopedie. T. 1-2. M., 1987.

Creștinism, 1993. – Creștinism: Dicționar enciclopedic / Ed. S. S. Averintsev. T. I-III. M., 1993.

Averintsev S. S. Antihrist // MNM, 1987. Vol. 1. P. 85-87.

Averchie, Arhiepiscop. Apocalipsa sau Revelația Sfântului Ioan Teologul. Moscova, 1991.

Alexander P. Pseudo-Methodius și Etiopia // Antichitatea antică și Evul Mediu. Numărul 10. Sverdlovsk, 1973. P. 21-27.

Alexandria. Romanul lui Alexandru cel Mare bazat pe un manuscris rusesc din secolul al XV-lea / Publicat de M. N. Botvinnik și alții. Moscova; A. 1965.

Andreev D. Trandafirul lumii. M., 1993.

Apocalipsa în lectură interpretativă și edificatoare / Comp. M. Barsov. M. f 1994.

Belyaev A. D. Despre ateism și Anticrist. Partea 1-2. Sergiev Posad, 1898. Retipărire: M., 1996.

Bessonov P. A. Pelerinii rătăcitori: O colecție de poezii. Numărul 5. Moscova, 1864.

Bogoslovsky M. Omul fărădelegii. Istoria interpretării 2 Tesaloniceni 2:1-12 // Interlocutor ortodox. 1885. Vol. 2. Pp. 261-297.

Marele ghid al Bibliei / Traducere din germană. Moscova, 1993.

Brandes V. Literatura apocaliptică bizantină ca sursă pentru studierea unor aspecte ale istoriei sociale // VV, 1989. Numărul 50. P. 116-122.

Brianchaninov I. Despre sfârșitul lumii. Moscova, 1991.

Veselovsky A. Experimente privind istoria dezvoltării legendei creștine // Jurnalul Ministerului Educației Publice. 1875. 1 (nr. 178.4); II (nr. 179.5).

Volkova O. F. Mitologia jainică // MNM, 1987. T. 1. P. 369-372.

Guryev M. Pasaje selectate din lucrarea lui Lactantius, Institutiones Divinae, cu comentarii. Sankt Petersburg, 1889.

Guseinov G. Leviathan // MNM, 1987. Voi. 2. P. 43.

Istrin V. M. Revelația lui Metodie din Patara și viziunile apocrife ale lui Daniel în literatura bizantină și slavo-rusă: Cercetări și texte. Moscova, 1897.

Kamenetsky A.S. Lucifer // EE, 1908. T. X. Coloane. 448-449.

Klausner I. Apocalipsa lui Baruch // EE, 1908. Vol. III . Coloanele 820-829.

Krivoe M. V. Revelația lui Pseudo-Metodie din Patara ca reflectare a opiniilor populare despre invazia arabă // VV. 1983. Numărul 44. Pp. 215-221.

Referințe și citări

Men A. V. Apocalipsa. Revelația lui Ioan Teologul: Comentariu. Riga, 1992.

MenA. V. Cum să citești Biblia. Bruxelles, 1981.

Nevostruev K. M. Cuvântul Sfântului Ipolit despre Antihrist / În traducerea slavă conform listei. Secolul XII. M., 1868.

Oksiyuk M. F. Eshatologia Sfântului Grigore de Nyssa: Cercetări istorice și dogmatice. Kiev, 1914.

Despre ultimele evenimente care vor avea loc la sfârșitul lumii. Optina Pustyn, 1905.

Petrovsky A., Cartea profetului Daniel // Biblia explicativă / Publicată de A. P. Lopukhin și alții. Vol. VII. Sankt Petersburg, 1910.

Biserica Creștină Renan E. M., 1991.

Santala R. Mesia în Vechiul Testament în lumina scrierilor rabinice. Sankt Petersburg, 1995.

Saharov V. Operele și povestirile escatologice din literatura rusă antică și influența lor asupra poeziilor spirituale populare. Tula, 1879.

Smirnov A. Cartea lui Enoh (1 En): Cercetare istorică și critică și traducere rusă. Kazan, 1888.

Sreznevsky I. N. Povestea Constantinopolului. Sankt Petersburg, 1855.

Sreznevsky I. N. Povești despre Anticrist în traduceri slave. Partea 1-2. Sankt Petersburg, 1873-1874.

Syuzyumov M. Despre originea cuvântului Ρώς 'Ρωοία, „Rusia” // VDI, 1940. Nr. 2. P. 121-123.

Tihonravov N, S. Monumente ale literaturii ruse renunțate. T.I. SPb., 1863.

Trever K. V. Eseuri despre istoria și cultura Albaniei caucaziene. M.; L., 1959.

Tupkova-Zaimova V., Miltpenova A. Cărți istorico-apocaliptice în Bizanț și Bulgaria medievală. Sofia, 1996.

Fomin S. Rusia înainte de a Doua Venire: Materiale pentru un eseu despre escatologia rusă. Ediția a 3-a. Vol. 1-2. Lavra Sfântului Serghie, 1998.

Shifman I. Sh. Daniil // MNM, 1987. V. 1. P. 351-353.

EJ, 1928. – Enciclopedia Iudaică. T. I-X. Berlin, 1928-1930. EJ, 1970. – Enciclopedia Iudaică. T. I-XVII. Ierusalim, 1970-1983.

PRE – Paulus Real Encyclopedic. T. 1-X. Stuttgart, 1912.

Alexander P.]. Tradiția apocaliptică bizantină / ed. de Dorothy de F. Abrahamse. Berkeley; Los Angeles; Londra, 1985.

Ascention du prophete Isai ' e / Introd., trad, et comment, par E. Norelli. Brepols, 1993.

Badi B. De oraculis Sibyllinis a Judaeis compositis. Breșlau, 1881.

Bousset W. Der Antichrist in der Uberliefemng des Ju-denthums, des Neuem Testaments und der alien Kirche. Göttingen, 1895.

Box S. Ya. Apocalipsa lui Avraam. Londra; NY, 1918.

Vol. S. Ya. Apocalipsa lui Ezra (II Ezdras III-XIV). Londra, 1917.

CaquotA . Leviathan et Behemoth dans la treiieme "Parabole" d ' Henoch // "Semitica". 1975. Vol. 25.

Charles RH, Litt D. Înălțarea lui Isaia. Londra, 1917.

Collins). J. Un comentariu la Cartea lui Daniel. Minneapolis, 1984.

Cow A. Trupele de șoc evreiești ale Apocalipsei: Anticristul și sfârșitul, 1200-1600 // Journal of Millennial Studies. Vol. I. Numărul 1. 1998.

Cinzberg L. Anticristul // Enciclopedia evreiască. V. 1-12. NY; Londra, 1901-1906. V. 1. P. 625-627.

Ginzberg L. Legenda Israelului antic. Vol. I-III. Philadelphia, 1968.

Kaufmann f. Armilus // EJ. 1972. T. 3.

Klausner J. De la Isus la Paul. NY, 1944.

Krauss S. Das Leben Jesu nach ludischen Quellen. Berlin, 1902.

Krauss S. Talmudische Archaologie. Bd. I-II. Leipzig, 1910-1912.

L ' apocalypse Syriaque de Baruch / In trod., trad, et comment, par P. Bogaert. Parte. I-II. Paris , 1969.

Lolos A. Die Apokalypse des Pseudo-Methodios. Meisenheim, 1976.

Lolos A. Die dritte und vierte Redaktion des Pseudo-Methodios. Hain, 1978.

Pink A, W. Anticristul. 1923.

Roppopoti AS Mit și legendă a Israelului antic. Vol . I-III. N. Y, 1966.

Schmoldt H. Die Schrift „Vom Jungen Daniel" și „Daniels letzte Vision": disertație. Hamburg, 1972.

Stone M. E, Un comentariu textual al versiunii armene a cărții a IV-a Ezra. Atlanta, 1990.

Stone ME , Caracteristici ale escatologiei din Ezra a IV-a. Atlanta, 1989.

Scripturi, secte și viziuni din Stone ME . Philadelphia, 1980.

Strack H., Billerbeck P. Kommentar zum Neuem Testament aus Talmud und Midrasch / Das Evangelium nach Matthaus. Munchen, 1965.

Viața Sfântului Andrei cel Nebun / Ed. de Lennart Ryden. Vol. II. Text, traducere și note anexe. Uppsala, 1995.

Vassiliev A. Anecdota Greco-Bizantina. Pars I. Mosquae, 1893.

Violet B. Die Apocalypsen des Esra und Baruch // Die grechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte. T. 32. Leipzig, 1924.

[1] Belyaev A. D. Despre ateism și Anticrist. Sergiev Posad, 1898. Rep. M., 1996. Partea I. P. 505.

[2] Marele ghid al Bibliei. Moscova, 1993. P. 38.

[3] Vezi: Fomin S. Rusia înainte de a Doua Venire: Materiale pentru un eseu despre escatologia rusă. Vol. 1. Lavra Sfântului Serghie, 1998. P. 405.

. [4] Belyaev A. D. Op. cit. p. 193.

[5] Bessonov P. A. Pelerinii rătăcitori: O culegere de poezii. Numărul 5. Moscova, 1864.

[6] Andreev D. Trandafirul lumii. M., 1993. p. 26.

[7] Andreev, 1993. P. 285.

[8] Deva sunt demoni.

[9] Angra Manyu (mai târziu Angra Man) este zeul răului, principiul malefic în zoroastrism.

[10] Yasht 5, 34. Traducere de I. M. Steblin-Kamensky (1993),

[11] De la numele orașului francez Autun (latină: Augustodunum).

[12] Vezi: Despre ultimele evenimente care vor avea loc la sfârșitul lumii. Optina Pustyn, 1905.

[13] Brianchaninov I. Despre sfârșitul lumii. M, 1991.

. [14] Vezi: Andreev D. Op. cit. pp. 283, 285.

[15] Despre cele mai recente evenimente… p. 96.

. [16] Belyaev A… D. Op. cit. p. 194.

[17] Citat de: Fomin S. Decret, op. p. 372.

[18] Ibidem, p. 371.

[19] Chiar și bizantinii asociau etnonimul „Rus" cu biblicul „Rosh", „Ros" („Ρώς") – poporul care, potrivit lui Ezechiel (38:2), condus de Gog, va veni înainte de sfârșitul lumii pentru a-i distruge pe cei care trăiesc pe pământ (Leon Diaconul. Istorie, IX 6). Până în anul 988, în profețiile populare, ruso-rușii așteptau distrugerea Bizanțului. Vezi: Syuzyumov M.

[20] Cf. Matei 13:21; 18:6; 26:31; Ioan 6:61; 16:1; Romani 16:17

. [21] Belyaev A. 4- Ibid. p. 179.

[22] Vezi: Bogoslovsky M. Omul fărădelegii: Istoria interpretării 2 Tesaloniceni 2:1-12 // Interlocutor ortodox. 1885. Vol. 2. Pp. 269-270.

[23] SoshA. Trupele de șoc evreiești ale Apocalipsei: Anticristul și sfârșitul, 1200-1600 // Journal of Millennial Studies. Vol. I. Numărul 11998. P. 2.

. [24] Pink AW Antihrist. Swenge!, 1923.

[25] Cow A. Op.dt. P. 6-7.

[26] Citat de: Fomin S. Decret, op. cit., p. 89.

[27] Veselovsky A. Experimente privind istoria dezvoltării legendei creștine // Jurnalul Ministerului Educației Publice. 1875. Partea I. P. 284-285.

[28] Volkova O. F. Mitologia jainică // Miturile popoarelor lumii. 1987. Vol. 1. P. 371-372.

[29] Cuvintele *nachash* (șarpe – נחש) și *nekhoshet* (cupru – נחשת) provin din *lenakhesh* – „a divina, a ghici". De fapt, acest sens general – a divina, oferă principiul general al lucrării înclinației noastre rele. Sarcina sa este de a ne oferi căi ușoare care, evident, nu pot duce la Scop, căci lumea noastră este o lume a acțiunii, o lume a muncii. „De ce să muncești dacă poți ghici?" – întreabă retoric șarpele interior, transformând scopul, munca, într-un mijloc inutil, iar rezultatul, recompensa – într-un supra-scop.

[30] RSP: „om pe pământ".

[31] Pentru o listă destul de detaliată a „numelor" și prototipurilor Anticristului din Vechiul Testament, consultați cartea: Pink AW Anticristul. Swengel, 1923. Cap. IV.

[32] Ebr. „ca un taur". Cercetătorii văd aici un indiciu despre figurile taurilor puternici care împodobeau palatele asiriene.

[33] Așadar, în Textul Masoretic și în Septuaginta; în RN: „...și Cel care a fost luat – în flăcări", cu o aluzie la Hristos.

[34] Ebr. „parabolă, comparație"

[35] În timpul campaniilor lor din Palestina, regii babilonieni au tăiat fără milă pădurile de cedru libanez pentru nevoile trupelor lor (Habacuc 2:17).

[36] Refaimi (în Septuaginta: „uriași") – conform legendei evreiești antice, acesta era numele dat uriașilor care erau locuitori antici ai Palestinei (Gen. 14:5; 15:20), care au fost apoi aruncați în iad (Șeol) și au devenit unii dintre reprezentanții săi proeminenți.

[37] În textul masoretic, literalmente: „toate caprele".

[38] În textul masoretic este literalmente: „pe muntele întâlnirii".

[39] Cercetătorii moderni văd în aceste cuvinte o reflectare a mitului babilonian al zeiței Ișstar, identificată cu „steaua" omonimă (adică planeta Venus), care seara coboară din cer în „lumea de dincolo", în timp ce dimineața proclamă o viață nouă. Zorile dimineții sunt prezentate ca o mamă care dă naștere acestei „luminări". Ovidiu l-a numit pe Lucifer fiul Aurorei (Zorii).

[40] Lipsirea de înmormântare era o rușine (1 Regi 13:24~26), iar pentru un rege era o rușine să fie înmormântat chiar și în afara mormântului familiei (2 Cronici 21:20). În legătură cu aceasta, a apărut o versiune conform căreia în această profeție Isaia îl are în vedere pe regele asirian Sargon al II-lea, care era intitulat și „regele Babilonului” și care a murit în campania din 705 î.Hr., și nici măcar trupul său nu a fost găsit.

[41] S-a sugerat că acest titlu înseamnă mai mult decât „prinț” (nagid). În Cărțile Regilor, titlul nagid este aplicat lui Saul și David, iar în Cartea profetului Daniel marelui preot Opias al III-lea și lui Antioh al IV-lea Epifanes (9:25, 26).

[42] Cf. Psalmul 103/104:3. Aceasta se referă la poziția strategică avantajoasă a Tirului, care era situat pe o insulă și, prin urmare, considerat inexpugnabil.

[43] Aceasta nu se referă la profetul Daniel, ci la un anumit înțelept din vechime. Vezi nota de la pagina 47.

[44] Septuaginta: „îți pui inima (=mintea) pe picior de egalitate cu inima (=mintea) lui Dumnezeu.”

[45] La fel ca în versetul 2, aceasta se referă la amplasarea militară și comercială excepțional de avantajoasă a Tirului.

[46] Textul masoretic și Vulgata enumeră 9 pietre, Peșita enumeră 8, Septuaginta enumeră 12 (sunt adăugate agate, ametist și beril), iar Septuaginta enumeră 15. Aceste pietre sunt aceleași cu cele de pe „pieptarul judecății” al marelui preot (Exodul 28:17-20); cu toate acestea, ele nu sunt enumerate în această ordine. Cf. și Apocalipsa 21:19-20.

[47] Cuvântul „uns” reflectă probabil obiceiul de a unge cu untdelemn figurile de aur ale heruvimilor de pe capacul chivotului (Exod 25:18; 30:26). În Septuaginta: „...împreună cu heruvimii care fuseseră unși de Dumnezeu și locuiau în tabernacol”.

[48] În Vechiul Testament, doar Muntele Sion este numit cu acest nume. Astfel, regele Tirului este comparat tocmai cu heruvimii templului.

[49] Adică pietre prețioase, numite astfel datorită strălucirii lor. Vezi mai sus, v. 13.

[50] Amintind de expulzarea lui Adam din Grădina Edenului (Gen. 3:24).

[51] CSP: „pentru denunțare”.

[52] Unii comentatori văd aici o aluzie la pasărea Phoenix.

[53] În timpul săpăturilor de la Ras Shamra din 1929, a fost găsit un fragment dintr-un poem ugaritic de la mijlocul celui de-al doilea mileniu î.Hr., care menționează un conducător înțelept pe nume Dannilu, tatăl eroului Akhita. Cercetătorii îl identifică pe acest Dannilu cu Daniel menționat de Ezechiel.

[54] Unii cercetători contestă această datare, invocând indicația lui Flavius Flavius conform căreia Cartea lui Daniel i-a fost arătată lui Alexandru cel Mare în timpul vizitei sale la Ierusalim în anul 331 î.Hr. (Antichități, XI 8.5) – prin urmare, această lucrare exista deja în secolul al IV-lea î.Hr. Cu toate acestea, relatarea lui Flavius despre vizita lui Alexandru la Ierusalim nu este confirmată de surse grecești și există motive să credem că acest episod este legendar.

[55] Fragmente din traducerea lui Teodotion sunt oferite de Hipolit din Roma și Teodoret din Cir (vezi mai jos, secțiunile III, IV). Versiunile latine ale profețiilor din Cartea lui Daniel sunt oferite de Irineu din Lyon și Ieronim din Stridon (secțiunile III, V).

[56] Nebucadnețar al II-lea (ebraic: Nabukadnezar), rege al regatului neobabilonian (caldeean) între anii 605-562 î.Hr., care a distrus Ierusalimul în 586 și i-a luat pe evrei în captivitate.

. [57] Înțelepți (חכימין; σοφόι), fermecători (ויפשא; φαρμακοί), magicieni (חי־טמין; έπαοιδοί), ghicitori (נורין; γαήζοίως; γαρμακοί); – rânduri de consilieri de curte ai regilor babilonieni. Vezi: Ieronim cel Binecuvântat. Comentariu la Daniel, 2:2, 27 (doc. 32a).

[58] Expresia באחרית הימים („la sfârșitul zilelor”; ESV: „în zilele viitoare”, „după vreme”) este întâlnită pentru prima dată în binecuvântarea lui Iacov (Gen. 49:1), apoi în Numeri 24:14 și Deut. 4:30; 31:39, unde denotă un viitor nedefinit, dar nu foarte îndepărtat. În Isaia (2:2) și Mica (4:1), această expresie implică deja sfârșitul unei anumite perioade istorice, când era existentă va fi înlocuită de o eră a stăpânirii nedivizate a Dumnezeului lui Israel. Vezi și Ezechiel 38:8, 16; Osea 3:5. În momentul în care a fost scrisă Cartea lui Daniel, escatologia iudaică dezvoltase deja o doctrină despre inevitabilitatea înlocuirii „împărăției puterilor pământești” existente cu viitoarea împărăție a lui Dumnezeu sau „împărăția sfinților Celui Preaînalt”. Astfel, expresiile „zilele din urmă”, „sfârșitul zilelor” au început să desemneze ultimul moment al existenței lumii actuale.

[59] Statuile colosale gigantice sunt o apariție frecventă în arta Orientului antic și, mai târziu, în elenism. În Egipt sunt cunoscuți coloșii lui Memnon, Ramses al II-lea, Ptolemeu I Soter, Serapis; pe insula Rodos există o statuie a lui Helios; în Olympia există o statuie a lui Zeus. Herodot a lăsat o descriere a statuii lui Bel din Babilon: „În incinta sacră, la vremea respectivă, se afla încă o statuie de aur a zeului, în întregime din aur, înaltă de 12 coți. Eu însumi nu am avut ocazia să o văd, ci doar transmit ceea ce mi-au spus caldeenii” (Istorie, I 183).

[60] S-ar putea crede că autorul apocalipsei cunoștea relatarea lui Hesiod (secolul al VI-lea î.Hr.) despre cinci epoci succesive: aur, argint, bronz, a patra, nereprezentată de niciun metal, și în final fier (Munci și zile, I 109-201). Unii cercetători văd aici o influență zoroastriană. În Bahmanasht, 1 se vorbește despre patru regate, reprezentate de aur, argint, oțel și fier. Cu toate acestea, poveștile despre diferite epoci asociate cu unul sau altul metal erau destul de frecvente în timpurile străvechi.

[61] 35 Autorul descrie visul lui Nebucadnețar sub impresia visului lui Iacov (Gen. 28:12-15). De asemenea, este curios să comparăm visele lui Nebucadnețar din capitolele 2 și 4 cu visele profetice ale regelui indian Astiages (585-550 î.Hr.), așa cum sunt descrise de Herodot. Prima dată, Astiages a visat că fiica sa Mandana „a eliberat o cantitate atât de mare de urină încât i-a inundat capitala și toată Asia", a doua oară – că „o viță de vie a crescut din pântecele fiicei sale și această viță de vie s-a răspândit apoi în toată Asia". Interpreții de vise i-au explicat regelui că fiul lui Mandana va cuceri Media și toată Asia (Istorie, I 107-108), ceea ce s-a împlinit ulterior în cazul lui Cirus al II-lea cel Mare, fondatorul Imperiului Persan. Descrierea viselor din „Istoria" lui Herodot și Cartea lui Daniel conțin un clișeu comun în epoca antică: schimbarea unui rege sau a unei dinastii conducătoare este prezentată alegoric ca un dezastru natural - o inundație, un uragan, un cutremur etc. Apariția unui nou conducător este însoțită de alegorii de umplere, acoperire, extindere. Este demn de remarcat faptul că în visul lui Astiages, nepotul său, viitorul conducător, este asociat cu o viță de vie, așa cum este și Hristos în Noul Testament (Ioan 15:1).

[62] Ieremia 27:6; 28:14.

[63] Imperiul Medo-Persan, care a cucerit Babilonul în 539 î.Hr.

[64] Imperiul lui Alexandru cel Mare în perioada 330-323 î.Hr. Vezi mai departe: 7:7; 8:7-8,21; 11:3.

[65] Aceasta se referă la succesorii lui Alexandru, numiți colectiv „împărăția grecilor" în 1 Macabei 1:10. Totuși, după căderea regatelor elenistice și ascensiunea Romei, comentatorii evrei și creștini au început să înțeleagă „a patra împărăție" și „a patra fiară" (7:7, 19) din Cartea lui Daniel ca fiind Imperiul Roman. Acest punct de vedere a fost transmis și unor cercetători moderni.

[66] Seleucizii din Siria și Ptolemeii din Egipt. Vezi mai departe: 7:7, 20; 8:8, 22; 11:4 și următoarele.

[67] Aceasta se referă la căsătoriile dinastice dintre seleucizi și ptolemei, care nu au slăbit însă rivalitatea și confruntarea lor. Vezi mai departe: 11:6, 17. Cercetătorii care identifică „al patrulea regat" cu Roma întâmpină dificultăți în interpretarea acestui pasaj, care vorbește elocvent despre conducătorii elenistici. Încercând să depășească dificultățile, acești cercetători susțin că „amestecarea prin sămânță umană" ar trebui înțeleasă ca amestecarea diferitelor rase în Imperiul Roman. De altfel, și comentatorii talmudici Rashi și Ibn Ezra au crezut la fel. Vezi: Collins, 1984. P. 170.

[68] Vezi mai departe: 7:14, 27.

[69] Josephus Flavius, care a scris Antichitățile evreilor pentru cititorii săi romani, a schimbat oarecum interpretarea visului lui Nebucadnețar în favoarea lor: „Capul de aur vă semnifică pe tine (Nebucadnețar) și pe cei doi predecesori ai tăi pe tronul babilonian, în timp ce atât brațele, cât și umerii indică faptul că puterea voastră va fi subminată de doi

regi (fie succesorii lui Nebucadnețar, fie regatele mezilor și perșilor. - B.D.). Puterea acestuia din urmă va fi zdrobită de un alt conducător care va veni din Occident (Alexandru cel Mare și succesorii săi), îmbrăcat în armură de cupru, iar puterea sa, la rândul său, va fi frântă de un al patrulea de fier (=Roma) și va domni aici pentru totdeauna" (X 10.4). Iosefus, temându-se să-și alarmeze cititorii romani, a preferat să omită profeția despre al cincilea „împărăție veșnică", adică Israel: „Daniel i-a explicat regelui semnificația pietrei; totuși, nu am nimic de spus despre aceasta, deoarece trebuie să descriu doar trecutul și ceea ce s-a întâmplat deja și nu să spun viitorul" (ibid.)

[70] 555 î.Hr. (?) Belșațar (ebraică: Velashazzar), fiu adoptiv și co-conducător al regelui Nabonid, a domnit în Babilon între anii 555-539 î.Hr.

[71] Cf. „3 Ezdra 13:2". Conform legendei babiloniene, „cele patru vânturi" – nord, sud, vest și est – au fost folosite de Marduk în lupta sa cu Tiamat.

[72] În Isaia, marea este numită „adâncul cel mare" (51:10), iar vuietul popoarelor păgâne este comparat cu vuietul mării (17:12).

[73] Viziunea fiarelor care ies din mare reproduce în structura sa visul faraonului, care a visat: „Iată, stătea lângă râu; și iată, șapte vaci au ieșit din râu, frumoase la față și grase la carne și pășteau printre trestii. Și iată, după ele, au ieșit din râu alte șapte vaci, urâte la față și slabe la carne" etc. (Gen. 41:1-3). Autorul Cărții lui Daniel a fost influențat și de viziunea lui Ezechiel despre „slava Domnului" (1:4-2:1), din care au fost împrumutate motive caracteristice: un vânt furtunos la începutul viziunii, apariția a patru animale fantastice cu aripi și fețe omenești. Numărul fiarelor - patru - amintește și de cele „patru coarne" (GPLRZCHK) din viziunea profetului Zaharia, care „a împrăștiat pe Iuda, Israel și Ierusalimul" (1:19). Totuși, dacă „coarnele" lui Zaharia desemnează doar patru momente în spațiu, atunci „fiarele" din Cartea lui Daniel sunt patru perioade de timp, regate istorice mondiale succesive. A 4-a Carte sibilină, scrisă sub influența Cărții lui Daniel, enumeră, de asemenea, patru puteri mondiale: asiriană, mediană, persană și elenică (pp. 49-71). Nu este nevoie, în opinia noastră, să căutăm vreun sistem specific de imagini în Cartea lui Daniel, pentru a vedea în „fiare" simbolurile heraldice ale unui regat sau altul (Shifman. 1987. P. 352), când nu s-a stabilit dacă astfel de simboluri au existat deloc. Selecția „fiarelor" aici este destul de arbitrară, deși asocierile individuale sunt încă posibile.

[74] Sept. și Vulg.: „ca o leoaică".

[75] Aceasta se referă la Regatul neobabilonian (caldeean) (626-539 î.Hr.). În Cartea apocrifă a lui Enoh (sfârșitul secolului al II-lea - începutul secolului al I-lea î.Hr.), babilonienii apar și sub formă de lei (1 En 89:65). Unul dintre atributele lui Bel-Marduk, zeul patron al Babilonului, era dragonul roșu Mushhush sau Sirush, înfățișat ca un leu cu aripi de vultur. Arta asiriană conține adesea și imagini cu animale înaripate cu fețe umane.

[76] Ursul este aproape întotdeauna menționat în Vechiul Testament alături de leu (1 Samuel 17:34, 36, 37; Amos 5:19; Osea 13:8). Tradiția rabinică a asociat puternic această fiară cu Persia. Talmudul spune că perșii „iubesc să mănânce carne de urs și să bea sânge de urs și se îmbracă în piei de urs și de aceea ei înșiși seamănă cu urșii" (Vav. Megillah 11a). Cu toate acestea, autorul Cărții lui Daniel se referă cel mai probabil la regatul med, care a existat până în anul 550 î.Hr. „Cei trei colți" din gura fiarei înseamnă probabil că mezii vor cuceri trei regate. Conform unei versiuni destul de îndrăznețe, cei trei colți din gura ursului îi reprezintă pe cei trei regi babilonieni – Nebucadnețar, Abel-Marduk și Belșațar – pe care regele indian visa să-i cucerească (=să-i devore). Vezi: Collins, 1984. P. 299. În ciuda caracterului neașteptat al acestei versiuni, ea are susținere în Vechiul Testament. Isaia (13:17-18) și Ieremia (51:11, 28) vorbesc despre intențiile agresive ale Mediei față de Babilon.

. [77] „Sept. și Theod.: „trei coaste", Vulg.: tres ordines.

[78] Deși profetul Habacuc a comparat caii babilonieni cu leoparzii în ceea ce privește viteza (7:6), babilonienii nu au nicio legătură cu asta. Referința este la Imperiul Persan (550-330 î.Hr.), același lucru cu „împărăția de sub tine" din 2:39. Cele patru aripi și cele patru capete ale leopardului pot indica faptul că Imperiul Persan va cuprinde patru regate: Media, Lidia (?), Babilonul și Egiptul. De asemenea, este posibil ca autorul să se fi gândit prin cele patru capete la cei patru principali regi perși: fictivul Darius Medul (9:1; 11:1-2), Cirus al II-lea (10:1), Darius I (?) și Xerxes I (?). Vezi și mai jos: 11:2.

[79] Imperiul lui Alexandru cel Mare și al succesorilor săi, seleucizii, este înțeles aici ca un singur regat, spre deosebire de 2:39, 40, unde regatele „de fier" și „de cupru" sunt menționate separat. Este demn de remarcat faptul că ultima „a patra fiară" nu este identificată de autor cu niciun animal. 3 Ezra a identificat-o cu un vultur (11:1 și următoarele), autorul „Păstorului lui Hermas" – cu o balenă (4:1). Mai târziu, rabinii au ajuns la opinia că această fiară era un mistreț. Midrașul la Psalmul 79/80 relatează că rabinul Pinhas și Hilchia l-au întrebat pe rabinul Simon: „De ce nu a numit profetul Daniel fiara care era a patra împărăție? Pentru că Moise și Asaf o numiseră deja." Moise a poruncit: „Să nu mâncați nici porcul, pentru că își desparte copita" (Lev. 11:7). Asaf numește și a patra fiară din verset: „Mistrețul pădurii o sfărâmă (=vița, adică Israelul)" (Psalmul 79/80:14). Citat din cartea: Collins, 1984. P. 299.

[80] În Biblie, coarnele denotă de obicei tărie și putere: Zaharia 2:1-4; Ps. 91/92:14; 131/132:17; Luca 1:69 și documentele de la Qumran: 1QH 7:22-24; 1QSb 5:26. Cartea lui Enoh descrie cum au crescut coarne mari și negre pe un „viței alb" care a devenit „marea fiară" (1 En 90:37-38); în acest caz, „vițelul alb" se referă la venirea lui Mesia. Conform lui J. Collins, coarnele „celei de-a patra fiare din Cartea lui Daniel" au o legătură specifică cu dinastia seleucidă. Monedele lui Seleuc I și Antioh I le înfățișează capetele în căști decorate cu coarne. În acest sens, primii seleucizi au imitat monedele lui Alexandru cel Mare, pe care profilul regal era, de asemenea, decorat cu coarne (de unde și porecla orientală a lui Alexandru: „Cu două coarne"). Adevărat, notează J. Collins, pe vremea lui Antioh al IV-lea Epifan, adică pe vremea înregistrării viziunilor lui Daniel, monedele cu astfel de imagini nu se mai băteau, dar autorul apocalipsei a văzut probabil

monede vechi, datorită cărora i-a prezentat pe regii seleucizi sub formă de coarne. - Collins, 1984. P. 299.

[81] Cf. Isaia 37:23; Ps. 12/13:13. Despre „cornul mic”, vezi mai departe: 7:24-25; 8:9-12, 23-25; 9:26; 11:21 și următoarele.

[82] Viziunea „tronurilor” (7:9-10) se bazează pe viziunea lui Isaia (capitolul 6). Găsim un pasaj similar și în Cartea lui Enoh: „Și m-am uitat și am văzut un tron înalt, a cărui suprafață [era] ca gheața și strălucea ca soarele și se auzeau glasuri de heruvimi. Și de sub tronul înalt curgeau râuri de foc arzător, așa că era cu neputință să-l privești. Și El, Cel Mare și Slav, a șezut pe el, și haina Lui era mai strălucitoare decât soarele și mai albă decât zăpada curată” (1 Enoh 14:18-20). Menționarea unui „râu de foc” este în concordanță cu unele mituri persane antice.

[83] Aceasta se referă la Dumnezeu. Cf. 1 Regi 22:19; Isaia 6:1; Ezechiel 1:26-27. Textele din Qumran spun: „Dumnezeu este mare și multe sunt zilele Lui [nu știm]; numărul anilor Lui este nesfârșit” (11 QtgIov 28:3-4). În Cartea lui Enoh, epitetul „Capul zilelor” este aplicat lui Dumnezeu (1 Enoh 47:3; 60:2; 71:9).

[84] Veșmintele albe de in au fost considerate mult timp un atribut al sfinților. Cf. Matei 28:3; Marcu 9:3; Apocalipsa 3:5.

[85] Viziunea roților de foc (aramaică: TllW?J) datează din Cartea lui Ezechiel, care descria roțile fantastice ale carului divin, iar într-un caz acestea sunt numite 0'2B1KL (ofanim) (1:15 și următoarele), în altul (galgal – „vârtej”) (10:13).

[86] Ulterior, propoziția evanghelică s-a bazat pe acest pasaj: „la nașterea din nou, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, și voi (apostolii) veți ședea pe douăsprezece tronuri și veți judeca cele douăsprezece seminții ale lui Israel” (Matei 19:28). Cf. Apocalipsa 4:2-4; 20:4.

[87] Cărți ale faptelor oamenilor. Chiar și în Pentateuh se menționează o anumită „carte a Domnului”, în care sunt scrișI Moise și alți oameni drepți (Exod 32:32-33), dar, se pare, aceasta era doar o metaforă (cf. „mănunchiul vieții” din 1 Samuel 25:29; „cartea celor vii” din Psalmul 69/69:29). În profețiile lui Isaia există și un sens figurat în care există o „carte pentru locuirea în Ierusalim”, în care vor fi scrișI „cei care rămân în Sion” (4:3). Treptat, evreii au dezvoltat ideea existenței unei cărți sau a unor cărți cerești speciale în care sunt scrișI cei drepți: „Atunci cei ce se tem de Dumnezeu vorbesc unii către alții: «Domnul ascultă și aude și o carte de aducere aminte este scrisă înaintea Lui pentru cei ce se tem de Domnul și cinstesc Numele Lui»” (Malachi 3:16). Vezi și Psalmul 55/56:9; 138/139:16; Isaia 65:6; Dan 12:1; 1En 47:3; 90:20; 103:2-3.

[88] Acest verset sugerează că cele patru „fiare” – regate coexistă în timp și nu se succed. Unii comentatori, însă, vorbesc în acest caz despre rămășițele regatelor „fiare” anterioare (Atropatene Media, Characene etc.), care au continuat să existe alături de „regatul grec”. Vezi: Collins, 1984. P. 304.

[89] Dezvoltarea acestei imagini în Ezra 13:3; Matei 26:64; Marcu 14:62; Apocalipsa 1:7. Norii îl însoțesc pe Mesia și în viziunea rabinilor (Toledot Tanchuma, 20; Targum 1 Cronici 3:24).

[90] Termenul „fiu al omului", „fiul omului" (01H]2 sau ЕИЗХ '2) în Vechiul Testament însoțește de obicei cuvântul „om" și este sinonimul său (Numeri 23:19; Isaia 51:12; 56:2; Ieremia 49:18, 33; 50:40; Ps. 8:5; 79/80:18; 143/144:3 etc.). Găsim o propoziție caracteristică în Cartea lui Iov: „omul (U? UN) este un vierme, iar fiul omului (D1N]2) este o molie" (25:6). Însuși autorul Cărții lui Daniel folosește termenul СПЯ]2 în 8:17. În textele aramaice, inclusiv în documentele de la Qumran, termenii t7Mt ~\2, VI ~\2 („fiul omului") denotă o persoană nedefinită: „cineva, un anume". Vezi: Collins, 1984. P. 305. Totuși, în acest verset, autorul Cărții lui Daniel a folosit echivalentul aramaic al acestui termen, dându-i un sens complet nou, special, care ulterior a dat naștere la numeroase presupuneri și presupuneri diferite. În Cartea lui Enoh, care în acest caz depinde de Cartea lui Daniel, Fiul Omului apare ca o persoană separată, deosebit de apropiată de Dumnezeu; el este numit și Alesul (spre deosebire de „cei aleși"), „Fiul femeii" și „Fiul bărbatului" (1 En 62:5; 69:29). Creștinismul a adoptat acest termen în exact același mod, legându-l de Iisus Hristos. Conform Evangheliilor, Iisus însuși s-a numit Fiul Omului, aparent bazându-se chiar pe acest pasaj din Cartea lui Daniel.

[91] În Cartea lui Enoh, Fiul Omului stă pe tronul său de glorie (1 Enoh 45:3; 62:3, 5), la fel ca în Evanghelii (Matei 19:28; 25:31). Rabinul Akiba (începutul secolului al XI-lea d.Hr.) a distins un tron pentru Dumnezeu, un altul pentru Mesia, un descendent al regelui David (B. Hag., 14a; B. Sanh., 386). Alți rabini au insistat că Daniel 7:13-14 nu vorbește despre doi conducători cerești, ci despre două aspecte ale aceluiași Dumnezeu. Vezi: Collins, 1984. P. 301.

[92] Cf. Gen 41,8.

[93] Probabil că acesta este unul dintre cei menționați în versetul 7:10: „și de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui (=Dumnezeu)" – cineva din rândurile ierarhiei sacre, nu neapărat chiar un înger. De obicei, când apărea un înger, Daniel era îngrozit și cădea cu fața la pământ (8:17; 10:9).

[94] Septuaginta și Vulgata folosesc „patru regate" în loc de „patru regi", ceea ce este mai consistent cu sensul textului (cf. 7:23). J. Collins consideră că cuvântul aramaic מלבין („regi") găsit în acest loc a fost rezultatul unei erori de copist, în timp ce originalul era טלכון („regate"). Vezi: Collins, 1984. P. 311-312.

[95] Cuvântul aramaic] זולדן („înalt, suprem") este un epitet comun al zeității. În Documentul de la Damasc (mijlocul secolului al II-lea î.Hr.) există un echivalent ebraic al acestui termen: („sfinții Celui Preaînalt") (CD 20:8). Cu toate acestea, așa cum notează J. Collins, această expresie este neobișnuită, iar sensul ei nu este pe deplin clar. Recent, a fost propusă o altă traducere: „sfinții cei mai înalți" sau „sfinți în măreție". Vezi: Collins, 1984. P. 312. Unii cercetători sunt înclinați să vadă în „sfinții Celui Preaînalt", precum și

în „Fiul Omului”, o denumire a îngerilor. Totuși, cel mai probabil, prin „sfinții Celui Preaînalt” autorul se referă la membrii seminției sale, evreii – „poporul sfânt” (Exod 19:6; Deut. 7:6; 26:19; Dan. 12:7), „sfinții Săi (= ai lui Dumnezeu)” (Psalmul 36/37:11; Ps. Sol. 8:27; 9:6; 1QM 6:6; 16:1).

[96] Cf. 3 Rides 11:39-40; 12:11.

[97] Aceasta se referă la regii greci de la Alexandru cel Mare (336-323 î.Hr.), care a fost considerat în mod tradițional primul rege al „regatului grecilor” (1 Macabei 6:2), până la Antioh, fiul lui Seleuc al IV-lea (174-170 î.Hr.), care a fost la un moment dat coregent cu unchiul său, Antioh al IV-lea. Cf. Daniel 11:3-21; 1 Macabei 1:8. Cercetătorii dezbat dacă să-l includă pe Alexandru cel Mare printre „cei zece regi”. În acest caz, spre deosebire de Daniel 2:39-40, el este aparent inclus în acest număr. O altă problemă este că numărul „zece” în sine ar putea fi rotunjit sau chiar arbitrar. Cf. Siv 3:396 (Doct. 3a).

[98] Antioh al IV-lea Epifanes, fiul cel mai mic al lui Antioh al III-lea cel Mare, rege al Siriei 175-163 î.Hr. Cf. 1 Mac 1:9: „Și din ei (=macedonenii seleucizilor) a ieșit rădăcina păcatului, Antioh Epifanes, fiul regelui Antioh [III], care era ostatic la Roma și a început să domnească în al o sută treizeci și șaptelea an al împărăției grecilor.” Anul 137 al erei seleucide corespunde anului 175 î.Hr. Istoricii greci relatează că Antioh al IV-lea a primit porecla batjocoritoare Έττιμανής (Nebun, Temerar) de la supușii săi, deoarece ducea un stil de viață prea liber și nepotrivit unui monarh, „mergea la popor”, vizita ateliere, băi publice etc. (Divya dor. Biblioteca Istorică, 31.16; Athenaeus, 438e). Totuși, Polibiu recunoaște că Antioh al IV-lea „era activ, capabil de planuri ample și demn să poarte numele de rege” (Istorie generală, 23.18).

[99] Dacă „regi” aici, așa cum se crede, înseamnă „regate”, atunci primul regat subjugat de Antioh al IV-lea trebuie înțeles ca fiind Egiptul ptolemeic (1 Mac. 1:16-19), al doilea - Armenia (Polybius. Istorie generală, 21.34), al treilea - Iudeea (Dan. 8:9; 11:22; 1 Mac. 1:20). Să ne amintim, totuși, că în 7:8 se spune că „cornul cel mic” a smuls „trei din coarnele anterioare”, adică dintre cele zece. Acest lucru face dificilă identificarea celor trei coarne cu regatele subjugate de Antioh al IV-lea. Impresia este că vorbim despre „zece regi” - seleucizii, predecesorii lui Antioh al IV-lea, dintre care trei ar fi fost distruși de el (!?). O soluție satisfăcătoare la această enigmă nu a fost încă găsită.

[100] Aceasta se referă la edictele lui Antioh al IV-lea din 167, îndreptate împotriva iudaismului (I Mac 1:41-42; Josephus Flavius. Antichități, XII 5.4).

[101] Adică trei ani și jumătate: 167-164 î.Hr., ceea ce constituie a doua jumătate a săptămânii indicate în 9:27. Vezi și 12:7.

[102] Citiți: „judecători cerești”, exact ca în 7:10.

[103] RSP: „... A Cărui (=Cel Preaînalt) împărăție este o împărăție veșnică și toți conducătorii Îi vor sluji (=Cel Preaînalt) și Îi vor asculta.”

[104] De aici urmează din nou textul original în ebraică.

[105] Menționarea lui Belșațar aici este un anacronism. În timpul domniei lui Belșațar, regiunea Elam (Susiana) nu făcea parte din Babilon și se pare că era supusă Mediei. Vezi Yusifov, 1968, p. 88.

[106] Printre greci și romani: Euleus (Pliniu cel Bătrân. Istoria naturală, 6.27), Karun în zilele noastre.

[107] În pasajele de la Qumran din Cartea lui Daniel: „un berbec mare” (4QDana; 4QDanb).

[108] Cf. Gen 31,11-13.

[109] Vezi mai departe: 8:20. În Imperiul Medo-Persan, mai întâi mezii și apoi perșii (din 550 î.Hr.) au deținut conducerea.

[110] Vezi 8:21. Miercuri. Hab. 1:6.

[111] Luptele dintre animale au servit mult timp ca imagini ale războaielor și bătăliilor. Astfel, Plutarh povestește despre o viziune cerească: o luptă între două capre uriașe, prefigurând ciocnirea dintre armata lui Sulla și trupele marienilor în timpul Războiului Civil Roman din 83-82 î.Hr. (Sulla, 27).

[112] Vezi 8:22.

. [113] Antioh al IV-lea Epifan, tot în 7:8, 24-25.

[114] Aceasta se referă la campaniile lui Antioh al IV-lea în Egipt (170 și 168), în Armenia (165) și în Palestina, „țara cea frumoasă” (169). Cf. 11:16, 41.

[115] Termenul ebraic HPO („oștirea cerului”) desemnează atât stelele, cât și ființele cerești, zeitățile sau îngerii.

[116] Către Dumnezeu, Domnul lui Israel. Vezi mai departe, 8:25; 11:36. Există, însă, și alte interpretări. Ibn Ezra, citând Iosua 5:14 și Daniel 10:13, 21, l-a văzut în acest conducător pe Arhanghelul Mihail. Efraim Sirianul l-a identificat cu marele preot Onias al III-lea. Vezi: Collins, 1984. P. 333.

[117] Aceasta se referă la jefuirea Templului din Ierusalim de către Antioh al IV-lea în 169, precum și la înlocuirea cultului evreiesc cu cultul elenistic, așa-numita „profanare a Templului”, care a avut loc pe 15 Haslev 145 din epoca seleucidă (noiembrie-decembrie 167 î.Hr.). Vezi: 1 Mac 1:54-61; 2 Mac 5:11-17.

[118] sept.: „Și mi-a zis.”

[119] Sept. și Vulg.: „2300 de zile, seri și dimineți”. Prin „seri și dimineți” este firesc să înțelegem o zi (cf. Gen. 1:5, 8, 13 etc.), iar atunci 2300 de zile vor însuma 6 ani și mai mult de 3 luni. Unii comentatori plasează această perioadă de timp de la 142 din epoca seleucidă (171 î.Hr.), când marele preot Onias al III-lea a fost înlăturat, până la 148 din epoca seleucidă (164 î.Hr.), când Iuda Macabeul a curățit templul din Ierusalim. - Petrovsky, 1910. P. 56. Totuși, această perioadă de timp nu coincide nici cu cei 3,5 ani indicați în 7:25, nici cu săptămâna de șapte ani din 9:27. Conform unei alte versiuni, prin „seri și dimineți” ar trebui să înțelegem o jumătate de zi, adică un total de 1150 de zile, ceea ce reprezintă aproximativ trei ani și jumătate, indicați în 7:25. Vezi: EE, 1908. Vol. VI. Coloana 942; Collins, 1984. P. 336. Totuși, dacă aici se înțelege o jumătate de zi, atunci o astfel de denumire a timpului trebuie recunoscută ca fiind foarte atipică pentru limbajul biblic.

[120] Restaurarea cultului evreiesc („curățirea” Templului) de către Iuda Macabeul a avut loc exact la trei ani și zece zile după profanarea sa - pe 25 Haslev, 148 d.Hr. (decembrie 164 î.Hr.) - 1 Macabeu 4:52. Faptul că aceste 1105 zile sunt totuși mai puține decât cele 1150 de zile („2300 de seri și dimineți”) prezise în Cartea lui Daniel l-a condus pe J. Collins la ideea că această prezicere a fost făcută înainte de curățirea Templului de către Iuda Macabeu, poate în ajunul curățării, dar nu după, altfel autorul apocalipsei ar fi fost corect. Vezi: Collins, 1984. P. 336. Acest argument nu pare convingător.

[121] „Era îngrozit”, probabil din cauza strălucirii emanate de îngerul Gabriel.

[122] 7:25; 8:14.

[123] Imaginea unui berbec, în opinia noastră, este mai potrivită pentru Imperiul Persan decât imaginea unui leopard din 7:6; la urma urmei, una dintre încarnările Verethragnei (Vahran, Bahram), vechiul zeu iranian al războiului și victoriei, era considerată a fi un berbec (Avesta, Yasht 14). Potrivit lui Ammianus Marcellinus, când stătea în fruntea armatei, regele persan purta un cap de berbec în loc de diademă.

[124] În profeții Vechiului Testament, caprele simbolizau aparent prinții și conducătorii poporului (Ezechiel 34:17; Zaharia 10:3). În Noul Testament, „caprele” desemnează păcătoșii, spre deosebire de „oi” – cei drepți (Matei 25:32, 33).

[125] Alexandru al III-lea cel Mare.

[126] Aceasta se referă la moartea prematură a lui Alexandru în Babilon! în 323 î.Hr.

[127] Seleucizi, Ptolemei, Antigonizi și regatul lui Lisimah. Cf. 2:41J Conform lui J. Collins – diadohii Ptolemeu Lagus, Philip Arrhidaeus (?), Antigonus și Seleucus Nicator. Vezi: Collins, 1984. P. 331.

[128] Cf. Deut 28:50. Acest rege este Antioh al IV-lea Epifanes. Ceea ce urmează este o reînnoire și o dezvoltare a imaginii „cornului mic” din capitolul 7. Acest pasaj a fost înțeles în același mod de contemporanii evenimentelor descrise și de urmașii lor. Cf.

Josephus Flavius. Antichități, X 11.7: „Și acum [în sfârșit] se va ridica din mijlocul lor un rege care va subjuga poporul prin război, le va distruge legile și structura statului, va distruge Templul și va suspenda [toate] jertfele timp de trei ani. Toate acestea a trebuit să îndure poporul nostru sub Antioh Epifanes, așa cum a prevăzut și a prezis Daniel în scris cu mulți ani înainte."

[129] Aluzie la Zaharia 4:6. Vezi mai departe 11:45.

[130] Text masoretic, literal: „Darius, fiul lui Ahașveroș", sept.: „Darius, fiul lui Xerxes", vulg.: „Darius, fiul lui Așur". Un astfel de conducător nu a existat. În Cartea lui Daniel, el este menționat pentru prima dată în povestea căderii lui Belșațar, unde se relatează că Darius Medul a devenit conducător al Babilonului când avea 62 de ani (5:31). Cu toate acestea, din surse cuneiforme este clar că, după cucerirea Babilonului în 539 î.Hr., Cirus al II-lea l-a numit pe persanul Ugbara ca satrap acolo. Se poate presupune că autorul apocalipsei l-a creat pe Darius Medul pe baza mesajului din 1 Ezdra 4:5-7, care enumeră unul după altul regii perși Cirus al II-lea (558-530 î.Hr.), Darius I (522-486 î.Hr.), apoi un anume Ahașveroș (RShUPK) – care poate fi identificat cu Xerxes I (486-465 î.Hr.; cf. „Ahașveroș" și „Ahașroș" în Estera 3:1; 10:1), – și, în final, Artaxerxes I (רתחששתאא) (465-445 î.Hr.). Probabil, din cauza unor erori din copia Cărții lui Ezra folosită de autorul apocalipsei, numele „Ahașveroș (Așira)" a fost luat ca patronimic al regelui anterior; astfel a apărut „Darius, fiul lui Așira". Dar de ce a fost plasat înaintea lui Cirus și atribuit mezilor rămâne neclar.

[131] Conform cărților profeților.

[132] Ier 25:12; 29:10. Conform 2 Cronici 36:20-22, aceasta se referă la perioada de timp de la distrugerea Ierusalimului de către Nebucadnețar în 586 î.Hr. până la decretul lui Cirus al II-lea de a reconstrui Templul din Ierusalim în 539 î.Hr. Totuși, conform Zaharia 1:12, acest timp se extinde până la decretul lui Darius I (519 î.Hr.). Totuși, în ambele cazuri, această perioadă nu ajunge de fapt la 70 de ani. Poate că aceasta este o eroare a cronografelor evreiești sau poate că numărul 70 este simbolic. Astfel, Cartea lui Enoh vorbește despre 70 de generații care s-au succedat pe pământ până în ziua judecății (1 En 10:12). „Numărul 7", a scris A. V. Men în această privință, „înseamnă completitudinea împlinirii". Vezi: Men, 1981. P. 184. Cf. Gen. 2:2.

[133] Daniel 9:3-20 conține o rugăciune către Dumnezeu prin care I se cere să dezvăluie viitorul „poporului sfinților Celui Preaînalt".

[134] Cuvântul ebraic („săptămână") din Biblie înseamnă de obicei șapte zile, o săptămână (Gen. 29:27, 28; Ex. 34:22; Leh. 12:5; Num. 28:26 etc., inclusiv Dan. 10:2, 3) și doar o singură dată - șapte ani (Leh. 25:8). În acest caz, săptămânile înseamnă aparent șapte ani (70 de săptămâni = 490 de ani). Aceasta este o aluzie la cei 70 de ani din 9:2 și Ier. 25:12, 1. Poate că autorul Cărții lui Daniel a transformat pur și simplu 70 de ani în 70 de săptămâni, fără a se preocupa prea mult de cronologie. Cronologia din multe scrieri evreiești din acea epocă era în general destul de arbitrară. Același pseudo-Enoh numără zece săptămâni de la Adam până la împărăția mesianic (1 En. 91:12-16). Totuși,

împărțirea în continuare a celor 70 de săptămâni în trei părți (faze) ne face să credem că autorul Cărții lui Daniel a făcut într-adevăr unele calcule, chiar dacă acestea au fost aproximative.

[135] Adică, viziunile și prezicerile divine ale profeților vor înceta. Potrivit autorului, acest lucru se poate întâmpla doar prin comunicarea directă dintre oameni și Dumnezeu în viitoarea „împărăție a sfinților Celui Preaînalt".

[136] În traducerea siriacă a Peșitei, verbul GNUSS („a unge") folosit aici este tradus ca substantiv, rezultând: „... și Cel uns (=Mesia), Sfântul Sfintelor".

[137] Expresia „Sfânta Sfintelor" este folosită de obicei în Vechiul Testament pentru a desemna cella Templului și obiectele sacre, iar uneori Domnul Dumnezeu este numit cu acest nume (Shar 23:13; ZEm 2:2). Cât despre „ungere", aceasta se referă atât la persoanele regale, cât și la marii preoți. Probabil, aici se înțelege o persoană abstractă, viitorul conducător secular și spiritual ideal al lui Israel, așa-numitul „nou preot" (Zev Lev 18:2-14) sau „profet credincios" (προφήτης πιστός), care a continuat să fie așteptat chiar și în timpul domniei hasmoneenilor (1 Mac 14:41). De asemenea, este posibil ca autorul apocalipsei să fi avut deja un candidat real pentru această poziție și acesta nu a fost neapărat eliberatorul Ierusalimului, Iuda Macabeul.

[138] Aceste cuvinte nu se găsesc în Septuaginta.

[139] Theod.: tco; xPl0~°u чийоицйоъ; Vulg.: ad Christum duceni; CSP: înaintea lui Hristos cel Bătrân, RSP: „înaintea lui Hristos Domnul". Termenul ebraic VIIVC TZZ („conducător uns") poate fi comparat cu termenul TZZ trv („conducător supraveghetor"; RSP: „supraveghetor") din Regele Ieremia (20:1). În ambele cazuri, referința este la un anumit funcționar. Dar dacă Ieremia vorbea despre unul dintre cei mai înalți funcționari ai templului, atunci în acest caz este vorba despre marele preot. Întotdeauna au existat speculații cu privire la care „conducător uns" este menționat aici în Cartea lui Daniel. În el l-au văzut, în special, pe cel de-al 31-lea mare preot Isus, fiul lui Iosedac, un contemporan al lui Zorobabel (Zaharia 4:14), și chiar pe regele persan Cirus al II-lea, numit în Isaia 45:1 „unsul Domnului". Totuși, după toate probabilitățile, la fel ca într-un alt verset similar (11:22), autorul îl are în vedere pe decanul Onias al III-lea, marele preot între 185-175 î.Hr., a cărui înlăturare a fost primul act de presiune exercitat de Antioh al IV-lea asupra evreilor.

[140] Vagul acestui pasaj a dat naștere la diverse traduceri și interpretări. În Septuaginta, aproape ca în Textul Masoretic: „ungerea va fi luată și nu va mai fi". Theodotion extinde propoziția: c; o/. c8ptu9rjcK'ai xp^оца, код крша оик i:0Tii' н› аиты – „ungerea va fi luată și nu va fi judecată în ea". De aici și TsSP: потрекотсА помдздеж și с#дъ не подъ къ нем. În RSP există o distorsiune deliberată: „Hristos va fi vândut până la moarte și nu va mai fi". În Vulgata, acest pasaj sună și mai expansiv: duas occidetur Christus; et пон erit eius populus qui eurn negaturus est – „Hristos va fi trădat și oamenii nu vor mai fi [poporul] Lui, deoarece Îl vor tăgădui."

[141] Generațiile ulterioare de evrei au făcut referire la această profeție la distrugerea Ierusalimului de către Tit în anul 70 d.Hr. (Josephus Flavius, Antichități, X 11.7).

[142] RSP: „... poporul conducătorului care va veni, iar sfârșitul lui va fi ca un potop și până la sfârșitul războiului va fi devastare."

[143] În 1 Mac 1:54, „urâciunea pustiirii" se referă la altarul templului, în 2 Mac 6:1-11 se specifică faptul că Antioh al IV-lea le-a poruncit evreilor să aducă „jertfe de idoli", iar conform relatării lui Josephus Flavius, Antioh al IV-lea a sacrificat personal un porc pe altar și, prin urmare, a profanat templul din Ierusalim (Antichități, XII 5.4). În plus, contemporanii puteau înțelege „urâciunea" ca fiind statuia lui Zeus Olimpianul, instalată în Sfânta Sfintelor Templului (2 Mac 6:2?). O versiune foarte populară printre cercetători este aceea că expresia ebraică DC17C |*pc? (shikkuts meshomem - „urâciunea pustiirii") este o modificare peiorativă a termenului ECt? ^J? C (Ba'al shamem - „Domnul cerurilor") - numele siriac al lui Zeus. Vezi: Collins, 1984. P. 357; Men, 1981. P. 186. Este curios că în Siv 3:34 „urâciunea de piatră" este numită o statuie a unui zeu păgân. Totuși, evangheliștii, vorbind despre „urâciunea pustiirii despre care a vorbit profetul Daniel", au atribuit-o viitorului și, după toate probabilitățile, se referea la distrugerea templului din Ierusalim (Matei 24:15; Marcu 13:14) sau la trupele străine care au cucerit și profanat Templul. Ioan Gură de Aur, Teofilact și Eftimie de Zigaben credeau că aceasta era o statuie a lui Tit, care a cucerit orașul. Potrivit lui Irineu, Hipolit și Ieronim, „urâciunea pustiirii" nu este altul decât Anticristul (vezi documentele 22, 24a-b, 33a).

[144] sept. și Theod.: „și până la sfârșitul [timpului] pustiirea va continua"; CSP: și chiar până la SFÂRȘITUL timpului va fi dat în Italia; RSP: „și distrugerea finală predeterminată se va abate asupra devastatorului".

[145] Menționarea „scripturii adevărate" amintește de opiniile sectare ale qumraniților, conform cărora, pe lângă binecunoscuta Lege a lui Moise (Tora), există o anumită „carte pecetluită a Torei" secretă, o „carte adevărată", accesibilă doar câtorva aleși. Se pare că autorul Cărții lui Daniel împărtășea parțial aceste opinii.

[146] Primul dintre acești trei regi este, fără îndoială, considerat de autor a fi Cirus al II-lea (558-530 î.Hr.), apoi Darius I (522-486 î.Hr.), cunoscut de el din Sfintele Scripturi, sau Artaxerxes I (465-445 î.Hr.) (1 Ezdra 4:6, 24; 7:1) și, de asemenea, posibil, Xerxes I (486-465 î.Hr.), care a purtat o campanie împotriva Eladei în 480, despre care vom discuta mai departe. În total, începând cu Cirus al II-lea, s-au succedat 12 regi în Persia, dar autorul Cărții lui Daniel pare să cunoască doar patru (cf. cele patru capete ale leopardului din 7:6).

[147] Alexandru al III-lea cel Mare.

[148] Diadoham.

[149] Ptolemeu al II-lea Filadelf, rege al Egiptului între 285-246 î.Hr., care a luptat între 260-253 î.Hr. cu Antioh al II-lea Theos. În Septuaginta, „regele miazăzilor" este tradus

peste tot ca „rege al Egiptului”, în timp ce pentru seleucizi se păstrează denumirea de „rege al miazăzilor” (PaoUtiit; TF|; poppa).

[150] Antioh al II-lea Theos, rege al Siriei 261-246 î.Hr. din dinastia seleucidă, numit dintr-un anumit motiv „prințul” lui Ptolemeu al II-lea. Potrivit lui J. Collins, „regele sudic” este Ptolemeu I Soter (305-285 î.Hr.), iar „unul dintre prinți” este Seleuh I Nicator, care a preluat controlul Babiloniei în 312 î.Hr. cu sprijinul lui Ptolemeu I și în 305 s-a proclamat și el rege. Vezi: Collins, 1984. P. 378. Această presupunere este acceptabilă, deoarece explică parțial cuvântul „prinț” și restaurează și lista regilor, începând cu primul Ptolemeu și primul seleucid. Cu toate acestea, pe de altă parte, judecând după text, în versetele 5-6 este vorba despre același rege sudic și același rege nordic, iar în versetul 6 este vorba cu siguranță de Ptolemeu al II-lea și Antioh al II-lea. Dezacordurile sunt însă eliminate dacă admitem că însuși autorul Cărții lui Daniel i-a confundat pe primii doi Ptolemei și pe primii trei Seleucizi.

[151] Berenice, fiica lui Ptolemeu al II-lea, soția lui Antioh al II-lea din 252 î.Hr. Contractul lor de căsătorie stipula că copiii născuți de Berenice vor deveni moștenitori ai tronului. Cu toate acestea, la scurt timp după moartea lui Antioh al II-lea, Berenice și fiul ei au fost uciși, iar fiul cel mare al lui Antioh al II-lea (de la prima sa soție), Seleuc al II-lea Calinic, rege al Siriei între 246-226 î.Hr., a ajuns la putere.

[152] Ptolemeu al III-lea Euergetes, rege al Egiptului 246-221 î.Hr., fratele Berenicei, care, ca răzbunare pentru moartea surorii sale, a început un război cu Seleuc al II-lea în 246-241, dar a întrerupt campania din cauza unei rebeliuni din țara sa. Vezi: Josephus Flavius. Împotriva lui Apion, 2. 48.

[153] Menționarea aici a Egiptului în loc de „sud”, „țara de sud”, se găsește atât în Textul Masoretic, cât și în diverse traduceri grecești.

[154] Seleucos al II-lea.

[155] Seleucos al III-lea Ceraunos, rege al Siriei între anii 226-223 î.Hr., și Antiochos al III-lea cel Mare, care a domnit între anii 223-187 î.Hr., au fost fiii lui Seleucos al II-lea.

[156] Campania lui Antioh al III-lea în Egipt în 219 î.Hr. și cucerirea Tirului și a Ptolemaidei, fortărețele Ptolemeilor din Palestina. Cuvintele „va trece prin inundă și va apărea” amintesc de descrierea invaziei asiriene din Isaia 8:8.

[157] Ptolemeu al IV-lea Filopator, rege al Egiptului 221-205 î.Hr.

[158] Bătălia de la Raphia din 217 î.Hr., care s-a încheiat cu înfrângerea lui Antioh al III-lea (Polibiu. Istorie generală, 5.79; 3 Mac 1:1-7).

[159] În anii 212-205 î.Hr., Antioh al III-lea a fost ocupat cu operațiuni militare în Orient, dar în 204 a reluat războiul cu Egiptul și a preluat treptat stăpânirea întregii Palestine.

[160] Adică împotriva lui Ptolemeu al V-lea Enifanes, rege al Egiptului între anii 204-181 î.Hr.

[161] Evreii l-au susținut pe Antioh al III-lea în războiul împotriva lui Ptolemeu al V-lea (Josephus Flavius. Antichități, XII 3.3-4). Expresia „răzvrătiți ai fiilor poporului vostru” sugerează o evaluare negativă. Poate că așa caracterizează autorul acțiunile partizane ale evreilor. Vezi: SoShp. ch, 1984. R. 379. La un moment dat, Ieronim cel Fericit credea că această expresie se referă la Onias al IV-lea, care a construit al doilea templu în Leontopolisul egiptean (Comentariu la profetul Daniel, 11:14), dar acest lucru s-a întâmplat mult mai târziu, la mijlocul secolului al II-lea î.Hr. Nu există lipsă de versiuni până în zilele noastre. Astfel, B. Ts. Wacholder sugerează că aceasta se referă la grupul Învățătorului Dreptății de la Qumran (Wacholder, 1983. R. 200-202); I. R. Tantlewskiy traduce cuvintele TSr *ZGChV'221 prin „cei care s-au despărțit [din mijlocul] poporului tău” și îi referă, de asemenea, la esenieni-qumraniți (Tantlewskiy, 1994. Pp. 70-71).

[162] Campania lui Antioh al III-lea împotriva Sidonului în 198 î.Hr. Vezi: Josephus Flavius, Antichități, XII 3.3.

. [163] În Palestina. Cf. 8:9; 11:41; Ieremia 3:19; 1 En 89:40; 90:20.

[164] Evrei.

[165] Astfel, în Textul Masoretic, Vulg. și Theod. În Sept. și 4QDanc: „fiica unui soț”.

[166] RSP este incorect: „spre distrugerea ei”, ceea ce contrazice contextul. Aceasta se referă la Cleopatra I Syra (d. 176 î.Hr.), fiica lui Antioh al III-lea, care s-a căsătorit cu Ptolemeu al V-lea în 193 î.Hr.; după moartea căreia, în 181, a devenit regentă pentru fiul ei, Ptolemeu al VI-lea Philometor, rege al Egiptului între 181 și 145 î.Hr.

[167] Către insulele Mării Egee. Invazia lui Antioh al III-lea a dus la o ciocnire cu Roma (Războiul Sirian 192-189 î.Hr.).

[168] Comandantul roman Lucius Cornelius Scipio, care a învins armata lui Antioh al III-lea la Magnesia (Asia Centrală) în 190 î.Hr.

. [169] Aceasta se referă la uciderea lui Antioh al III-lea la Susa în 187 î.Hr. Vezi: 2 Mac 1:13-16; Diodor Siculus. Biblioteca istorică, 28.3.

[170] Antioh al IV-lea Epifanes, inițial, între 175-170 î.Hr., a domnit împreună cu tânărul fiu al lui Seleuh al IV-lea, Antioh, pe care apoi l-a ucis.

[171] Se presupune că aceasta se referă la vizirul Heliodor și clica sa, distruși de Antioh al IV-lea. Vezi: La Bible, 1981.

[172] Marele Preot Opius al III-lea. Cf. 9:26; 1 En 90:8.

[173] Prima campanie a lui Antioh al IV-lea în Egipt, între 170-169 î.Hr., împotriva tânărului Ptolemeu al VI-lea Filometor, care a domnit între 181-145 î.Hr., și a coregătorului său din 170, Ptolemeu al VIII-lea Euergetes al II-lea (Physcon). Vezi: 1 Macbeth 1:18-19; Josephus Flavius. Antichități, XII 5.2.

. [174] Antioh al IV-lea Epifan.

[175] Cf. Siv 3:614 (doc. 3 b).

[176] Aceasta se referă la invazia Ierusalimului de către Antioh al IV-lea la întoarcerea sa din Egipt în 169 î.Hr. Vezi: 9:26; 1 Mac 1:20-24; 2 Mac 5:11-16; Josephus Flavius. Antichități, XII 5.3.

[177] A doua campanie a lui Antioh al IV-lea în Egipt, în 168 î.Hr.

[178] În diferite momente, termenul „țara Chitimului" sau „chitiții" a fost folosit pentru a se referi la diferite regiuni și popoare. În Isaia 23:1, 12, Ieremia 2:10, Ielea 27:6, aceștia sunt locuitorii insulelor mediteraneene, în principal Cipru. În 1 Macabei 1:1, 8:5, aceștia sunt macedonenii sau, mai larg, grecii. În „Sulul de război" de la Qumran, „chitiții Asiriei" se referă la seleucizi, iar „chitiții Egiptului" se referă la Ptolemei (1QM 1:2, 4). Dar deja de la sfârșitul secolului al II-lea î.Hr., acest termen a început să se refere la romani. În acest caz, probabil este vorba despre flota romană a lui Gaius Popilius Laenas, care a sosit în Cipru și l-a amenințat pe Antioh al IV-lea. În Septuaginta și Vulgata, cuvântul „chitiții" este tradus prin „roman". Despre această flotilă, vezi: Polybius, Istorie generală, 29.27; Diodorus Siculus, Biblioteca istorică, 31.2.

[179] Autorul îi consideră apostați pe următorii mari preoți după Onias al III-lea, Iisus-Iason și Menelau-Manase, care au fost patronați de Antioh al IV-lea Epifanes.

[180] Această expresie se referă probabil la hasidimi (tOL; άοιδαίοι – „pii"), care au format nucleul mișcării macabeene (1 Macabei 7:13; 2 Macabei 14:6), în timp ce expresia „oameni care își onorează Dumnezeul" din versetul anterior îi desemnează în general pe toți evreii care au rezistat presiunii seleucizilor. Vezi: Collins, 1984. P. 385.

[181] 1 Macabei 1:62-63.

[182] Diferitele grupuri evreiești care au luat parte la revoltă au avut scopuri diferite, iar eliberarea de sub seleucizi nu a fost întotdeauna una. Este curios că în sulurile de la Qumran cuvântul Πρχικος („pretendenți, lingușitori") este folosit pentru a desemna un grup ostil, posibil fariseii. Vezi: Collins, 1984. P. 386.

[183] Vezi mai sus: 7:25; 8:25. Cf. Jacques 1:24.

[184] Începând cu versetul 11:36, Părinții Bisericii au considerat textul Cărții lui Daniel ca o profeție despre viitorul Anticrist. Astfel, între versetele 35 și 36, a fost impus artificial un interval de timp enorm.

[185] Antioh al IV-lea a adus onoruri speciale lui Apollo, patronul tradițional al dinastiei seleucide, precum și lui Dionysos, al cărui cult a încercat să-l stabilească la Ierusalim (2 Mac. 6:7). „În această lumină”, scrie J. Collins, „afirmația lui Daniel că regele «nu se va gândi la zeii părinților săi» pare ciudată. Doar menționarea «[zeilor] femeilor iubite sugerează că acest lucru se spune despre zeitățile barbare... Ewald l-a văzut aici pe sirianul Tamuz-Adonis. Cf. Ezechiel 8:14: «femei plângând pentru Tamuz». Vezi: Collins, 1984. P. 387. Cu toate acestea, subliniază E. Bickerman, subliniază că sub seleucizi nu exista o religie de stat; tot felul de culte locale erau combinate cu cele dinastice. Vezi: Bickerman, 1985. P. 239.

[186] Într-un efort de a înfrânge rezistența evreilor, Antioh al IV-lea a plantat activ colonii grecești în Palestina (1 Macabei 3:36). Chiar în Ierusalim, în fortăreața de pe dealul Acra, era staționată o garnizoană siriană (Josephus Flavius. Antichități, XII 5.4). „Zeul străin” de aici este probabil Zeus Olimpianul (2 Macabei 6:2).

[187] Spre Palestina. Sept.: „în țara Mea (=a lui Dumnezeu)”, Vulg.: „în țara glorioasă”. Theodotion a înțeles cuvântul (tsebe), care în Tanakh înseamnă frumusețe, glorie, recompensă (2 Samuel 1:19; Isaia 4:2) sau gazelă, o gazelă (Deut. 12:15; 14:5), ca nume de loc și a tradus *2ХП |ПК2: „în țara Șebei”.

[188] Vezi Naum 3:9.

[189] Autorii Septuagintei pur și simplu nu au tradus cuvântul apadno (din persanul vechi apadana – „palat”), ceea ce le era de neînțeles. Theodotion l-a considerat, la fel ca și cuvântul tsebe, un toponim: „Și își va întinde cortul în Ephadano (ii› Ephabagi) între mări, pe muntele sfânt Seba (ti; bro; Sapi ayioi')*. Pentru diverse traduceri și interpretări ale acestui verset, vezi: Ieronim cel Fericit. Comentariu la profetul Daniel, 11:44-45 (doc. 33a).

[190] Judecând după text, autorul a văzut dezvoltarea ulterioară a evenimentelor astfel: războiul dintre Antioh Epifanes și Ptolemeu al VI-lea se va relua în curând, iar Antioh va mărșălui prin Iudeea, va prelua Egiptul și, se pare, Libia și Etiopia. Unele complicații militare sau răscoale în estul și nordul statului său îl vor forța să părăsească Egiptul, dar în timpul șederii sale în Iudeea va muri sau va fi ucis (7:11), dar nu de oameni (8:25), ci prin verdictul „judecătorilor lui Dumnezeu” (7:26). După aceasta, va începe împărăția veșnică a lui Israel, care deține hegemonia mondială (7:14, 27). În realitate, noua (a treia) campanie a lui Antioh în Egipt nu a avut loc; În 165, regele a luptat cu Armenia, iar în 164 s-a dus la Susiana (Elemais), la întoarcerea sa de unde s-a îmbolnăvit și a murit în regiunea Ecbatana în 163 (1 Mac. 3:37; 6:1-16; 2 Mac. 9:3-28), conform lui Appian, „din cauza epuizării” (Afaceri siriene, 66). Printre evrei, în mod firesc, a devenit puternică opinia că Antioh a fost pedepsit cu moartea de către Dumnezeul lui Israel (2 Mac. 9:5; Josephus Flavius. Antichități, XII 9.1), în timp ce grecii credeau că a fost victima răzbunării zeiței Artemis din Elemais (Nanaia). Vezi: Polybius. Istorie generală, 31.11.

[191] Septembrie: „înger mare”.

[192] Sfârșitul discursului mesagerului divin, care a început la 10:20.

[193] Deci, în Masor. RSP: „Ce se va întâmpla după aceea?”

[194] Vezi 7:25.

[195] Josephus: 1296 de zile (Antichități, X 11.7).

[196] După cum s-a mai spus, de la profanarea templului din Ierusalim, pe 15 Haslev 145 (decembrie 167 î.Hr.), până la purificarea sa de către Iuda Macabeul, pe 25 Haslev 148 (decembrie 164), au trecut trei ani și zece zile, adică 1105 zile. Aceasta este considerabil mai puțin decât cele 1290 și 1335 de zile indicate. Este greu de imaginat că autorul apocalipsei a fost atât de inexact în ceea ce privește evenimentele din timpul său. În acest sens, s-a emis presupunerea că au trecut 1290 de zile nu până la momentul purificării templului, ci până în momentul în care Antioh al IV-lea a aflat despre aceasta, în timp ce se întorcea din Persia (1 Macabei 6:7; 2 Macabei 9:3); boala lui Antioh a continuat încă 45 de zile (diferența dintre 1335 și 1290), până la moartea sa. Vezi: Petrovsky, 1910. P. 77. O astfel de presupunere este, ca să nu spunem mai mult, ciudată. Se pare că autorul Cărții lui Daniel a considerat evenimentele culminante nu realizările victorioase ale evreilor înșiși, ci momentul reacției lui Antioh al IV-lea la acestea și consecințele acestei reacții (?!). La aceasta trebuie adăugat că, judecând după versetele 11:40-45, moartea lui Antioh al IV-lea nu era încă cunoscută autorului apocalipsei.

[197] Desigur, autorul nu se referă aici la sine, ci la profetul din vechime, în numele căruia vorbește.

[198] Dar deja sub Augustus numărul de copii păstrate a fost redus (Suetonius. Augustus, 30.1). Se pare că din Cărțile Sibiline Caesar, care se pregătea să preia puterea regală, a preluat profeția conform căreia numai regele îi va învinge pe parți (Suetonius. Caesar, „E. 3”). O astfel de profeție nu apare în colecția care a supraviețuit.

[199] J. Collins I. Op. cit. p. 321, paragraful 403

[200] După cum se știe, Alexandru cel Mare s-a proclamat fiul lui Zeus (Amon) și, prin urmare, nepotul lui Cronos, adică Kronis. Cf. Siv 11:197-198: „Îl vor numi în mod fals urmașul lui Amon sau Zeus, / Și vor inventa că este fiul nelegitim al lui Kronis.” Pentru autorul profeției, Alexandru este un fals Kronis, un descendent al „liniei de sclavi” a regilor macedoneni, care au fost cândva vasali ai monarhilor perși.

[201] În timpul campaniei din est, armata lui Alexandru a cucerit Babilonul, pe atunci cel mai mare oraș din Asia, fără luptă, în 331 î.Hr. Ulterior, Alexandru a făcut din Babilon capitala sa și a murit acolo în 323 î.Hr.

[202] După moartea lui Alexandru, imperiul său a fost împărțit în patru regate mari și multe stăpâniri mai mici. Vezi Dan 8:8, 22; 11:4.

[203] „Haina de porfir” este un atribut al regilor. Unii cercetători îl văd în „omul viclean” pe Antioh al IV-lea Epifanes, care în Cartea lui Daniel este numit „un rege insolent și iscusit în înșelăciune” (8:23). Cu toate acestea, este mai probabil ca discursul de aici să se refere din nou la campania orientală a lui Alexandru cel Mare din 334-324 î.Hr. Vezi: Collins, 1984. Ibid. Observația: „Fulgerul îl va aduce pe lume” este curioasă. Plutarh relatează că în ajunul nopții nunții dintre Filip al II-lea și Olimpia, aceasta din urmă a părut să audă un tunet, fulgerul a lovit-o în pântece și din această lovitură a izbucnit un foc puternic. În noaptea următoare, viitorul rege-cuceritor a fost conceput (Alexandru, 2). Probabil, această legendă sau o legendă similară era cunoscută și autorului profeției.

[204] La scurt timp după moartea lui Alexandru, s-au răspândit zvonuri că acesta ar fi fost otrăvit. Se presupune că otrava ar fi fost trimisă de guvernatorul Macedoniei, Antipater, și amestecată în băutura regelui de către fiul lui Antipater, Iollaus (Plutarh. Alexandru, 77; Arrian. Anabasis, VII 27.1-2). Cuvintele „rasa care... îl va distruge” sunt o enigmă. Poate că se referă la suspiciunea și nemulțumirea lui Alexandru față de Antipater (Plutarh. Alexandru, 74), care a fost percepută de autorul profeției ca o încercare de a se descurca cu guvernatorul Macedoniei și cu fiii săi. O altă versiune a morții lui Alexandru este conținută în Cartea a XI-a Sibilină: „Moartea îl așteaptă din cauza trădării unor prieteni trădători; / De îndată ce va părăsi India și se va întoarce în orașul Babilon, / Un barbar îl va distruge pe rege în timpul unui ospăț” (pp. 221-223). Interpreții înțeleg aceasta ca însemnând că Alexandru va cădea în mâinile unui sclav persan. În acest caz, „familia” care l-a distrus pe rege sunt perșii cu care acesta a luptat.

[205] „Rădăcina unică” este fiul lui Alexandru cel Mare cu Roxana – Alexandru al IV-lea, proclamat rege în 323 î.Hr. și ucis în 311 prin conspirația diadohilor („zece coarne”), succesorii lui Alexandru.

[206] Semnificația rândurilor 398-399 nu este complet clară, mai ales că ultimul rând este grav deteriorat. Interpretarea cea mai acceptabilă este următoarea. „Tatăl familiei porfirice” este unul dintre diadochi, posibil satrapul Cappadociei Eumenes, ucis de Antigonus I cel cu un singur ochi. Ascensiunea lui Antigonus I a dus la formarea unei coaliții împotriva lui de către diadochii rămași („conspiratori îndrăzneți”). În 301 î.Hr., Antigonus I a fost învins și ucis în bătălia de la Ipsos.

[207] Nu există nimic în text care să-l indice pe Antioh al IV-lea Epifan, cu excepția asocierii „cornului” cu „cornul mic” din Cartea lui Daniel. În principiu, acest rege ar putea fi și un alt conducător elenistic, de exemplu, Alexandru I Bala. Vezi: Collins, 1984. Ibidem. Apoi, începând de la rândul 401, urmează o altă profeție, care nu are legătură cu acest fragment.

[208] Ptolemeu al VI-lea Filometor, rege al Egiptului între 181-145 î.Hr., l-a numit aici „al șaptelea de la începutul domniei elenilor”, adică de la Alexandru cel Mare, care a luat în stăpânire Egiptul în 332 î.Hr. Despre „cei șapte regi” ai Egiptului, vezi și Sib 3:192,318; în Sib 11:243 „opt regi”.

[209] Antioh al IV-lea Epifanes. Începând cu Antioh al III-lea, seleucizii au purtat titlul oficial de „rege al Asiei” (1 Mac. 8:6; 12:39; 13:32; 2 Mac. 3:3). Expresia „vultur aprins” este destul de tipică în literatura oraculară. Vezi: Lycophron. Cassandra, 261, 551.

[210] Vezi Dan 11:25-28.

[211] Vezi Matei 3:10.

[212] Comentatorii sunt înclinați să vadă în „cetatea celor drepți” Ierusalimul, mai întâi jefuit (169 î.Hr.) și apoi profanat (167 î.Hr.) de Antioh al IV-lea. Singurul lucru care este confuz este strania denumire a lui Antioh (dacă este vorba de Antioh) – „conducător persan”. Situația va deveni oarecum mai clară dacă cuvântul „persan” este înțeles ca echivalent cu cuvântul „asiatic”, adică titlul de „rege al Asiei”.

[213] Dacă „cetatea celor drepți” este Ierusalimul, atunci prin „un anume rege trimis de Dumnezeu” este logic să-l înțelegem pe Iuda Macabeul, care s-a răzvrătit împotriva jugului seleucid și a eliberat Ierusalimul în 164 î.Hr. La un moment dat, Lactanțiu l-a identificat pe acest „rege” cu Hristos la a doua sa venire. Vezi Doc. 27a.

[214] Numele „Belial” (Veliar) a fost explicat în același mod și în Europa medievală (Ciocanul vrăjitoarelor, 1.4).

[215] Cf. Iov 1:6-12; Zah. „Satan”, ca nume sau chiar titlu al unei ființe cerești ostile lui Dumnezeu, este o dezvoltare a termenului ebraic antic satan, al cărui sens original este „dușman, adversar” (Numeri 22:22; 1 Samuel 29:4; 1 Enea 40:7 etc.) și, în practica judiciară evreiască, un acuzator care îl condamnă pe inculpat.

[216] Cf. pilda neghinei din Matei 13:24-30 și a sămânței din Marcu 4:26-29.

[217] Zece triburi evreiești (cu excepția triburilor lui Iuda și Beniamin) au fost luate în captivitate asiriană în anul 722 î.Hr. (2 Regi 17:6, 23) și au fost considerate „pierdute”. „Asirianul” poate fi înțeles ca însemnând regele asirian Șalmanaser, care a luat aceste zece triburi captive, sau un alt conducător estic care a dus o campanie sângeroasă împotriva Palestinei. Probabil, autorul profeției, la fel ca alți apocaliptici evrei, aștepta întoarcerea celor zece triburi pierdute. Astfel, Apocalipsa lui Ezra vorbește despre convocarea unei „societăți pașnice” de către Mesia, ceea ce se referă la cele zece triburi care se întorc din țara Așeret (3 Ezra 13:12, 39-48). Vezi: Commodian. Poem apologetic, 941-958, secțiunea III.

[218] Sebaste sau Sebastia este fosta Samarie, redenumită în anul 27 î.Hr. de Irod I în onoarea patronului său, Cezar August (în greacă: Sebastos). Sebasteenii erau numele dat atât locuitorilor acestui oraș, cât și garnizoanei romane staționate în acest oraș (Josephus Flavius. Război, II 3.4). Prin urmare, unii cercetători au văzut în cuvântul „sebasteeni” o denumire colectivă pentru romani („de la sebasteeni”, prin urmare, „de la romani”) și au găsit aici o aluzie la împăratul roman, în special, Nero (V. Bousset, R. Charles). Respingând astfel de presupuneri, I. Klausner a atribuit aceste versete lui Irod I,

constructorul Sebastei și al altor cetăți („mutatorul de munți”), care era venerat ca Mesia în grupul irodienilor (Klausner, 1944. P144). Conform lui B. Badt, construirea de către Irod a unui templu păgân în onoarea lui Augustus la Sebastia a provocat mânia evreilor și l-a determinat pe autorul acestui fragment să compare actul lui Irod cu faptele lui Belial, deși nu există o identificare directă aici (Badt, 1881, pp. 59-60). În cele din urmă, o altă persoană despre care se sugerează că este văzută în Belialul sibilin este Simon Magul (mijlocul secolului I d.Hr.), care provenea din Samaria. Vezi: EJ, 1970, vol. 4, p. 429. Această presupunere este inacceptabilă deoarece Simon, în primul rând, nu se încadrează în context (menționarea lui Belial urmează după versetele referitoare la Războiul Civil de la Roma din 43-42 î.Hr. și înainte de versetele referitoare la Cleopatra a VII-a) și, în al doilea rând, a trăit după momentul creării acestei părți a profețiilor.

[219] Aici este prezentat setul standard de miracole atribuite lui Mesia al lui Israel. Potrivit autorului fragmentului, dublul fals al lui Mesia va încerca să înfăptuiască aceleași miracole. „Când fariseii”, notează I. Klausner în acest context, „i-au promis eunucului Bagoa că, sub venirea regelui-Mesia, capacitatea de a avea copii îi va fi redată, Irod s-a mâniat pe Bagoa, deoarece se considera a fi acest rege-Mesia” (Josephus Flavius. Antichități, XVII 2.4). Vezi: Klausner, 1944. P. 144, p. 11.

[220] Conform comentatorilor, femeia de aici se referă la Roma (în latină Roma este feminin). În Siv 8:194 se spune despre stăpânirea Romei: „zilele domniei celui necurat”.

[221] Cleopatra a VII-a a Egiptului (51-30 î.Hr.) sau Egiptul în sine. Cleopatra s-a căsătorit succesiv cu doi dintre frații ei coregători, primul dintre ei murind în 48 î.Hr. în războiul împotriva lui Caesar, al doilea murind în circumstanțe misterioase în jurul anului 44 î.Hr. (iar moartea sa a fost ascunsă), după care Cleopatra („văduva”) a rămas singura conducătoare. Dacă cuvântul HLRL se referă într-adevăr la Cleopatra, atunci trebuie admis că autorul acestui fragment era bine informat despre viața ultimilor Ptolemei și aproape sigur a locuit în Alexandria.

[222] Gnaeus Pompei cel Mare (106-48 î.Hr.).

[223] În timpul asediului de trei luni al Ierusalimului, romanii au folosit berbeci și alte arme de asediu. Vezi: Josephus, Război, I 7.4; Antichități, XIV 4.2-4.

[224] Același motiv în Psalmul 1:8: „Nelegiuirile lor au întrecut [păcatele] neamurilor [care au fost] înaintea lor; au pângărit sanctuarul Domnului prin necurăție.” Prin „nelegiuiri” în acest caz trebuie să înțelegem unele încălcări ale serviciului templului, confiscarea banilor templului sau ceva în acest spirit (vezi mai departe, 8:12-14). Poate că aceasta se referă la perioada de luptă intestină dintre susținătorii lui Hircan al II-lea și Aristobul al II-lea (67-63 î.Hr.).

[225] La romani, prizonierii erau însemnați cu o pecete specială și erau numiți stigmatici – „însemnați cu o pecete”. Cf. 3 Mac 2:21.

[226] Înțelesul acestor cuvinte este acesta: ceea ce li s-a întâmplat evreilor a devenit un semn, un avertisment pentru alte națiuni.

[227] Cf. Ieremia 2:21.

[228] Adică, pentru a nu se supune Legii și voinței lui Dumnezeu.

[229] În unele manuscrise, ultimul cuvânt al versetului precedent este luat ca subiect al următoarei propoziții: „Dumnezeu a rânduit…”.

[230] Sensul versetului nu este foarte clar. Poate că autorul vrea să spună că rușinea ierusalimului, care a căzut în mâinile dușmanului, a devenit ca rușinea desfrânaților și a prostituatelor.

[231] Adică, la lumina zilei, în mod deschis.

[232] Pentru mai multe informații despre această profanare, vezi Psalmul 8:9-11.

. [233] Cf. Isaia 16:11; Ieremia 4:19; Jucătorul 1:20.

[234] Psalmul 118/119:7.

[235] Psalmul 27/28:4.

. [236] Lev 19:15; Deut 10:17; 1En 63:8.

[237] Motivul din Isaia 3:24. Cf. 1 Bar 5:1-2.

[238] 1 Samuel 5:6, Psalmul 31/32:4.1

[239] La fel ca păcătosul din 2:1. Cuvântul „dragon” (δράκων, δράκοντος), care în greacă înseamnă un șarpe monstruos înaripat, este de obicei tradus în Septuaginta prin cuvântul ebraic תנין, care are un domeniu de aplicare destul de larg în Vechiul Testament. În Exod 7:9-12, Deut 32:33, Ps 74/75:13, 90/91:13 acest cuvânt înseamnă un șarpe veninos (RSV: „șarpe”, „dragon”); în Gen 1:21, Iov 7:1, Is 27:1, Pl 4:3, Ez 32:2 - pești mari și tot felul de monștri marini, inclusiv balena; în Ezechiel 29:3 - crocodilul egiptean (Leviatanul?), iar în Mica 1:8 - un fel de mamifer (RSV: „șacal”). Încercând să sistematizeze cumva o utilizare atât de diversă a cuvântului תנין, L. Katznelson a concluzionat că acesta era numele pentru „orice animal cu un corp alungit, întins” (EE, 1908. Vol. VII. Coloana 319). În plus, în cărțile profetice, cuvântul תנין este adesea o metaforă. În Ezechiel este aplicat lui Faraon, în Ieremia (51:34) – lui Nebucadnețar, în Isaia (27:1) desemnează dușmanii lui Dumnezeu. În acest caz, cuvântul תנין, care probabil exista în originalul ebraic al psalmilor și a fost apoi tradus ca δράκοντος, denotă și un adversar, conducătorul hoardelor inamice care au luat cu asalt Ierusalimul.

[240] Pe 28 septembrie 48 î.Hr., Pompei a fost ucis cu perfidă de confidenții lui Ptolemeu al XIII-lea în timp ce debarca de pe o corabie la Pelusium, la granița palestiniană cu Egiptul. Capul său tăiat a fost ulterior prezentat lui Iulius Cezar, iar trupul său abandonat a zăcut o vreme pe țărm, la marginea apei („un cadavru purtat de valuri"), până când a fost îngropat de eliberatul Filip (Plutarh. Pompei, 77-80). Referirea la „munții Egiptului" ar putea fi considerată un fel de neînțelegere - Pelusium era situat într-o zonă joasă de coastă pustie - dacă Dio Cassius nu ar fi inclus o notă conform căreia Pompei a murit lângă Pelusium, la Muntele Cassion (Istoria Romană, 40.3-5). Acest munte este menționat de Strabon și Pliniu cel Tânăr, care relatează că era situat pe malul lacului Serbonides (modernul El-Mallaha), la câțiva kilometri de Pelusium.

. [241] Cf. Isaia 47:7, Pleer 1:9.

[242] Cf. Ezechiel 28:2.

[243] Poporul evreu.

. [244] Eze 21:6; Dan 5:6; 1En 60:3.

[245] Psalmul 6:3; Avok 3:16.

[246] Psalmul 118/119:52.

[247] Motivul Osea 4:11-18.

[248] Autorul își exprimă probabil regretul că Israelul nu are un adevărat conducător - Mesia din linia lui Aaron sau a regelui David.

[249] Cf. 2 Macabei 6:4. În Iuda 23: „și i-au pângărit pe sfinții lor cu urâciunea necurăției lor".

[250] Adică, nu au lăsat nesăvârșit niciun păcat de care să fie mai vinovați decât păgânii.

[251] Isaia 19:14; 29:10; Ieremia 25:15-17.

[252] Pompei cel Mare.

[253] Zidurile erau decorate cu coroane și scuturi cu ocazia sărbătorilor naționale (1 Macabei 1:57).

[254] Ambele tabere ale lui Hircan al II-lea și Aristobul al II-lea, care se luptau pentru putere, au apelat la curtea lui Pompei, care în 63 î.Hr. a finalizat împărțirea regatului seleucid. La Damasc, așa cum notează Josephus Flavius, Pompei era ocupat cu examinarea treburilor evreilor și ale conducătorilor lor, care se disputau între ei, dar „poporul era instigat împotriva amândurora, nevrând să se supună nici unuia, nici altuia" (Antichități, XIV 3.2). Apropiindu-se de Ierusalim, romanii au ocupat palatul regal și

orașul fără luptă (psalmistul vorbește chiar despre o primire solemnă din partea conducătorilor Ierusalimului), cu excepția Templului, unde susținătorii lui Aristobul al II-lea se fortificaseră. Pompei le-a oferit să se predea și, după refuzul lor, a început un adevărat asediu, care a durat trei luni și s-a încheiat cu capturarea Templului și moartea a 12.000 de evrei (Ibid., 4.2-4).

[255] Psalmul 78/79:3.

[256] Conform lui Iosefus și altor autori antici, Pompei l-a trimis pe captivul Aristobul al II-lea și familia sa la Roma, dar nu se spune nimic despre ceilalți captivi. Cu toate acestea, relatarea psalmistului, ca martor ocular direct al evenimentelor, are prioritate aici.

[257] Motiv Ieremia 11:19.

[258] Diaspora evreiască a început să prindă contur cu mult timp în urmă, chiar înainte de exilul galut. Până în secolul I î.Hr., colonii mari de evrei se aflau în Egipt, Siria și Asia Mică. Majoritatea emigranților, însă, nu au rupt legăturile cu Iudeea și au vizitat Templul din Ierusalim în cele mai importante sărbători.

[259] Probabil că cuvântul „rege” se referă la Solomon, iar titlul ar trebui citit astfel: „Un psalm al regelui Solomon, cu cântări (=pentru cântări)”. Cf. Av 3:1. Traducerea lui A. B. Ranovich: „Un psalm al lui Solomon cu cântări pentru regele-Mesia” este incorectă. Deși acest psalm poate fi într-adevăr considerat mesianic, ideea mesianică nu este exprimată în titlul său.

[260] Psalmul 5:12; 144/145:5.

[261] Psalmul 144/115:13.

[262] Se pare că aceasta se referă la dinastia hasmoneană (166-37 î.Hr.), care, potrivit autorului psalmului, era ilegitimă și nu aparținea liniei lui David. Unul dintre reprezentanții acestei dinastii, Aristobul I, a fost încoronat rege al Iudeii în 104 î.Hr.; a fost urmat de Alexandru I Ianneus (103-76 î.Hr.), precum și de succesorii săi, rivalii Hircan al II-lea și Aristobul al II-lea.

[263] Dinastia hasmoneană a căzut de la putere în 37 î.Hr. odată cu depunerea lui Antigonus, fiul lui Aristobul al II-lea. Rămâne întrebarea dacă acest psalm a fost scris după 37 î.Hr., când Irod I cel Mare a devenit rege. Expresia „vei lua sămânța lor din pământ”, precum și mai departe în versetul 11 cuvintele „nu ai cruțat pe niciunul dintre ei” par să indice distrugerea de către Irod a ultimilor hasmoneeni: tânărul mare preot Aristobul al III-lea în 36 î.Hr. și anteriorul detronat Hircan al II-lea în 31 î.Hr. (Josephus Flavius. Antichități, XV 3.3; 6.2). Cu toate acestea, aceste expresii pot fi pur și simplu un procedeu retoric, fără legătură cu evenimente reale.

[264] Acesta ar putea fi fie Irod I, fie tatăl său, Antipater Idumeanul, conducătorul de facto al Iudeii sub Hircan al II-lea. Dar este mai probabil ca „omul străin de rasa noastră” să fie identic cu „omul fărădelegii” care a pustiit Iudeea în versetul 13 și ca referința să fie din nou la Pompei cel Mare.

[265] În traducerea lui A. B. Ranovich: „Într-o mânie furioasă, i-a trimis în țara de apus (adică în Italia)”. Cf. Plier 2:3. Unii cercetători cred că cuvântul grecesc шXXб; („frumusețe”) este o traducere incorectă a cuvântului ebraic VIIKBП, care era prezent aici în original. Acesta din urmă înseamnă de fapt „splendoare, podoabă”, dar era folosit și cu sensul de „mândrie, aroganță”.

[266] În traducerea lui A. B. Ranovich: „Tot ce a făcut în Ierusalim a fost exact așa cum fac păgânii de obicei într-un oraș cucerit”, ceea ce transmite mai exact sensul versetului.

[267] Semnificația acestor cuvinte este probabil aceasta: unii evrei („fiii Legământului”) au comis violențe și mai mari în Ierusalim decât străinii („popoare mixte”).

[268] Aceasta se referă la o anumită comunitate de fugari sau la diaspora evreiască în ansamblu.

[269] Cf. Ieremia 3:3,5; Haga 1:10; 1 Enea 80:2; 100:11; Zecea 6:24. Unii comentatori cred că acest verset se referă la seceta care a lovit Iudeea în tragicul an 63 î.Hr. Această secetă este menționată de Iosefus (Ant. XIV 2:1).

[270] Un gând exprimat vag în Isaia 11:1, mai clar în Ieremia 23:5; 30:9; 33:15; Ezechiel 34:24 și care a devenit baza ideii mesianice evreiești. Cf. 8:12.

[271] După cum reiese din acest pasaje și din altele (8:18; 17:21,41), autorul psalmilor se opunea puterii regale și autorităților evreiești și le distingea de „sfinții lui Dumnezeu”, „mieii nevinovați” (8:27; 9:6; 17:18), prin care, probabil, ar trebui să se înțeleagă partidul fariseilor și grupurile apropiate mișcării lor.

[272] Psalmul 2:9; Miercuri, Apocalipsa 2:27.

[273] Opinia că cei răi vor fi distruși de suflarea lui Mesia se bazează pe profeția lui Isaia despre salvatorul lui Israel („mlădița rădăcinii lui Iese”), că el „va lovi pământul cu nuiaua gurii sale și cu suflarea buzelor sale va ucide pe cel rău” (11:4). Mai mult, profetul Ieremia a vorbit figurativ despre sine că Domnul a făcut cuvintele din gura sa foc (5:14). Toate aceste abilități au fost transferate la Mesia cel așteptat. În viziunea lui 3 Ezdra, Mesia nu avea arme, ci „ieșea din gura sa ca o suflare de foc și din buzele sale ca o suflare de flacără și din limba sa scotea scântei și vârtejuri” (13:10). Vezi și 1 En 62:2; 2 Tesaloniceni 2:8; Apocalipsa 1:16; 19:15.

[274] În traducerea lui A. B. Ranovich: „Și să-i învețe pe păcătoși din pricina voinței inimilor lor.”

[275] Psalmul 100/101:7.

[276] Osea 1:10.

[277] Așa traduce de obicei Septuaginta cuvântul ebraic rfcc („la tobă!”). Vezi: Apocalipsa 3:3,9,13; Ps. 54/55:8; 56/57:4 etc. În RSV, acest cuvânt este omis.

[278] Adică, Mesia Îl va glorifica pe Domnul cu fapte extraordinare, care în ochii oamenilor vor fi un semn al lui Dumnezeu. În traducerea lui A. B. Ranovich: „El Îl va glorifica pe Domnul în fața întregii lumi”.

[279] Cf. Isaia 1:26.

[280] Motivul din Isaia 66:18-20. Pronumele feminin (aStg);) se referă aici, aparent, la Ierusalim (în greacă, „Ierusalim” este feminin). Prin urmare, traducerea lui A. B. Ranovich: „aducându-i ca dar pe fiii lor obosiți [în exil]” este incorectă. Psalmistul vrea probabil să spună că națiunile care au venit la Ierusalim îi vor aduce ca dar, ca să spunem așa, pe evreii „obosiți” care se ascund în țările lor.

[281] Această expresie le-a dat unor cercetători motive să considere Psalmii lui Solomon o operă creștină sau cel puțin să vadă în cuvintele citate o interpolare creștină. Cu toate acestea, termenul grecesc *hryuto*; *Kupioij* sau *hryuto*, *Kirto*; este o traducere aproape literală a ebraicului *PTGHSS* („uns de Yahweh”, „uns de Domnul”), găsit în *Pacea fie asupra sa* 24:7 și *Isaia* 45:1 și care, chiar înainte de apariția creștinismului, a început să fie considerat o desemnare a viitorului Mântuitor al lui Israel. Odată în Septuaginta, expresia *mrrrfnc* din *Ple.* 4:20 este tradusă ca *Khryuto*; *Ki. pioi*:

[282] Cf. imaginea regelui ideal din Deut 17:16-17. Ultima frază din traducerea lui A. B. Ranovich: „și nu se bazează pe numărul de oameni din ziua bătăliei”.

[283] Cf. Mica 5:4.

[284] B. Violet a datat-o în anul 100 d.Hr., bazându-se pe cuvintele de început ale apocalipsei evreiești: „În al treizecilea an după distrugerea orașului...” (3:1), crezând că în acest caz este vorba despre distrugerea Ierusalimului în anul 70 d.Hr. Vezi: Violet, 1924. p. 49; Bogaert, 1969. p. 283.

[285] Cf. 2 Bar 39:6; 59:10; Luca 18:8.

[286] Conform versiunii armene: „Am mai văzut-o.”

[287] Imperiul Roman.

[288] Gen 31:7

[289] În plus, vorbind despre apropierea sfârșitului lumii, autorul apocalipsei relatează: „căci veacul este împărțit în douăsprezece părți, și nouă părți și jumătate de a zecea parte au trecut deja, iar ceea ce rămâne după jumătate a zecea parte” (14:11-12). Poate că cuvintele „după a treia trâmbiță...” etc. se referă la aceste ultime 2,5 părți ale „veacului”. Vezi: Box, 1917. P. 29.

[290] Habacuc 2:11; Miercuri Luca 19:40.

[291] Versiunea armeană, în acest moment, spune: „Atunci vor stăpâni cei ce creează fantome și rostesc minciuni și se vor deschide prăpăstii în diverse locuri și aerul va fi ca la creație.” Comentând textul armean, M. Stone notează că „crearea fantomelor a fost atribuită Anticristului în scrieri ulterioare, cum ar fi Apocalipsa coptă din Ilie 3:1. Aceste două cuvinte („creatori de fantome”) sunt foarte rare și nu au echivalent în Biblie pentru Anticrist sau pentru profetul fals. Cu toate acestea, nu este clar din context dacă crearea fantomelor este opera Anticristului însuși, ci apariția „creatorilor de fantome” și a „vorbitorilor de fantome” face parte din pasiunea mesianică.” Vezi: Stone, 1990. P. 75-76.

[292] Se credea că păsările știau viitorul. Vezi: Box, 1917. p. 29.

[293] S-a sugerat că această sintagmă se referă la erupția Vezuviului din anul 79 d.Hr. sau chiar la marele cutremur din Iudeea din anul 31 î.Hr.

[294] Cf. 1 En 99:5: „Și în zilele acelea, rodul pântecelui mamei va ieși și ele (mamele) își vor sfâșia copiii, își vor alunga copiii de la ei și copilul nenăscut va cădea din ei; vor alunga pe cei sugari de la ei și nu se vor mai întoarce la ei și nu vor avea milă de cei iubiți de ei.”

[295] Conform versiunii armene: „prietenii se vor lupta între ei, tații cu fiii și fiii cu tații, mamele și fiicele se vor lupta între ele, frații cu frații, prietenii cu cunoștințele, neamul cu neamul, semința cu semința, preoții cu preoții și slujitorii cu slujitorii.” Cf. Isaia 19:2; Ezechiel 38:21; Zaharia 14:13. După cum notează M. Stone, „ideea că prima caracteristică vizibilă a suferințelor mesianice va fi conflictul intern se găsește în diverse surse, care, însă, nu enumeră grupurile separate de oameni. Astfel, în Apocalipsa lui Baruh (2 Bar) 70:2 se spune: «Și el (Mesia) va veni în ziua aceea în care toți cei care locuiesc pe pământ se vor ridica unii împotriva altora, pentru că nu își cunosc judecata, care este inevitabilă». Cf. și 2 Bar 48:32; 70:35-36; 1 En 99:4-6. Vezi: Stone, 1990. R. 79.

[296] O aluzie destul de transparentă la Imperiul Roman: imaginea unui vultur împodobea steagurile legiunilor romane. Evreii din vechime asociau vulturul cu înălțimea, rapiditatea și puterea de prădător (Iov 9:26; 39:27-30; Ieremia 23:5; 30:17,19; Ieremia 49:16). Exista chiar credința că vulturul era capabil să se întinerească singur (Isaia 40:31; Psalmul 102/103:5). În a doua carte a lui Isaia, vulturul este „executorul scopului lui Dumnezeu” (46:11), în Osea simbolizează un dușman extern, „care atacă casa Domnului” (8:1; cf. Siv 3:611 (Doct. 36), iar în profețiile lui Ezechiel servește ca

imagine a puternicului regat babilonian („un vultur mare cu aripi mari, cu pene lungi, pufos, pestriț” - 17:3). Reprezentând „vulturul” - Imperiul Roman, 3 Ezra a fost impresionat de această imagine a lui Ezechiel.

[297] Cuvintele „nu vegheați toți împreună” lipsesc din unele manuscrise.

[298] RSP: „pentru ultima dată”.

[299] Iulius Caesar, considerat primul împărat roman, dar a domnit pentru o perioadă relativ scurtă: 48-44 î.Hr.

[300] Caesar Augustus, care a domnit 57 de ani: 44 î.Hr. - 14 d.Hr. Vezi mai departe, 12:15. Lunga domnie a lui Augustus este menționată și în Cărțile Sibiline (12:26).

. [301] Împăratul Tiberiu Cezar: 14-37. n. e.

. [302] 284 Împăratul Galba: 68-69 CE (?)

[303] Conform lui G. Box, Piso sau Otho. Vezi: Box, 1917. P. 92.

[304] Conform lui G. Box, – Civilis și Vitellius. – Ibidem.

[305] Împăratul Vespasian: 69-79, fondatorul dinastiei Flaviene, tatăl împăraților Titus (79-81) și Domițian (81-96).

[306] Poate că autorul credea că, în lupta pentru putere, Domițian l-a eliminat pe fratele lui Titus.

[307] În alte versiuni: „Vezi, Ezra…” – Ibidem, p. 93.

[308] Conform versiunii armene, este pur și simplu „leu”.

[309] În unele versiuni: „ascultă, vulturule…”.

[310] Autorul identifică vulturul cu „a patra fiară” din Cartea lui Daniel (7:3-8).

[311] Conform unei versiuni comune, cei doisprezece „regi cu pene” ar trebui să-i includă pe împărații Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, precum și pe Vindex, Nymphidius și Piso, care au revendicat puterea în timpul Războiului Civil din 68-69 d.Hr. (cei care „s-au ridicat, dar nu au primit conducerea”) – Stone, 1989. R. Yu. Această versiune, însă, întâmpină dificultăți mai târziu, deoarece în textul apocalipsei apar când doi (11:22,24,28), când patru (11:24), când șase (11:23,24), când opt (11:11) „regi cu pene” și nu este pe deplin clar cum ar trebui să fie legați de cei doisprezece precedenți: care dintre ei sunt incluși în acest număr și care îl depășesc?

[312] Se pare că este necesar să se distingă trei perioade în cronologia celor 3 Ezdra: regatul inițial, care include 12 conducători; cel de mijloc, care include 8 regi, dintre care 4 aparțin și ultimei, celei de-a treia perioade a regatului. Astfel, există în total 20 de conducători. Dacă urmăm versiunea larg răspândită, atunci celor 12 împărați romani (de la Iulius Cezar până la uzurpatorii Războiului Civil din 68-69) trebuie adăugați alți 8 conducători. Aceștia vor fi împărații Vespasian, Titus, Domițian, Nerva, Traian, Hadrian, Antoninus Pius și Marcus Aurelius; adică, cronologia celor 3 Ezdra trebuie adusă în a doua jumătate a secolului al II-lea.

[313] Urmând gândirea autorului, ar fi mai corect să spunem: „trei regi", adică împărații flavi: Vespasian, Titus și Domițian.

[314] Suetonius descrie moartea lui Vespasian astfel: „În cel de-al nouălea consulat, pe când se afla în Campania, a simțit ușoare accese de febră. S-a întors imediat la Roma, apoi s-a dus la Cutilii și la moșiile Reatine, unde își petrecea de obicei vara. Aici starea de rău s-a accentuat și, în plus, a simțit un fior de frig din cauza apei reci. Când a slăbit aproape de moarte, a declarat că împăratul trebuie să moară în picioare; și, încercând să se ridice și să se îndrepte, a murit în brațele celor care îl susțineau" (Vespasian, 24).

[315] Fiul lui Vespasian, Titus, a murit de febră în anul 81 (Suetonius, Titus, 10), după care puterea a trecut la fiul cel mic al lui Vespasian, Domițian. Opinia autorului apocalipsei, conform căreia Domițian l-a ucis pe Titus, ar fi putut fi influențată de zvonurile conform cărora Titus ar fi fost otrăvit de un frate invidios (Dion, Istoria Romană, 66.26).

[316] Domițian a căzut victimă unei conspirații palatine în 96 (Suetonius. Domițian, 17).

[317] Probabil că aceasta se referă la împărații Nerva (96-98) și la fiul său adoptiv Traian (98-117), care a fost de fapt co-conducător cu tatăl său din anul 97. Se poate presupune că Apocalipsa lui Ezra a fost scrisă în această scurtă perioadă în care Nerva și Traian au fost amândoi la putere: din toamna anului 97 până pe 25 ianuarie 98, ziua morții lui Nerva. Vorbind despre statul roman din această vreme ca fiind „un regat sărac și plin de necazuri", autorul are evident în minte rebeliunea pretorienilor din toamna anului 97. G. Box credea că 3 Ezra încearcă să prezică viitorul, începând cu versetul 12:28 (Box, 1917. P. 98), însă, în opinia noastră, o astfel de predicție începe cu versetul 12:31. Contrar profețiilor autorului apocalipsei, care se aștepta la prăbușirea Imperiului, la începutul secolului al II-lea statul roman a devenit atât de puternic încât contemporanii își aminteau de domnia lui Nerva și Traian ca de „ani de rară fericire" (Tictus. Istorie, 1.1)

[318] În orice caz, nu mai târziu de prima jumătate a secolului al II-lea, întrucât această lucrare a fost folosită de autorul apocrifelor Noului Testament, Epistola lui Barnaba. Vezi: Rogarrt, 1069. Pan. IP 272-275. Cu toate acestea, este posibil ca atât al II-lea Bitpyx, cât și Barnaba să fi folosit independent sursa mai veche, Cartea lui Kpoch. Vezi: Smirnov, 1888. Pp. 219-220.

[319] Klausner I. Apocalipsa lui Baruch // Enciclopedia Iudaică. 1908. Vol. 3. Coloane. 820-829. P. Bogart, însă, nu exclude faptul că 2 Baruch a scris în greacă; citatele din Vechiul Testament citate de autor din traducerea Septuagintei vorbesc în favoarea acestui lucru. – L'apocalypse Syriaque de Baruch… Partea IP 355.

[320] Este adevărat, ele nu sunt în Biblie, dar se găsesc în Targumuri, în imnurile de la Qumran.

[321] „Locul sfânt" era uneori numele dat sinagogii. Aceasta se referă la Templul din Ierusalim, distrus în 586 î.Hr. de armatele babiloniene.

[322] Ieremia 8:28.

. [323] Art. 36:2 10 mier. ZZR 4:13 19; IQap. Gen XIX.

. [324] Cf. Isaia 5:1-9; Ieremia 2:21; Os 10:1; Ps 79/70:9; ZZD 5:23.

[325] În parabola cedrului și a spinilor din 2 Regi 14:9, „cedrul din Liban" se referă la regele israelian Ioas, dușmanul regelui iudeu Amația.

[326] Versiunea siriacă a 3 Ezdra 12:18 folosește aceeași formulă, în timp ce versiunea latină spune: „aceasta înseamnă". Astfel, traducătorii 3 Ezdra și 2 Baruch redau cuvântul grecesc lou‹;, care probabil se afla în acest loc în prototipul grecesc. Vezi: Bogaert, 1969. Partea a II-a, p. 71.

[327] Regatul babilonian. Vezi Dan 2:38; 7:4.

[328] Imperiul Medo-Persan. Vezi Dan 2:39a; 7:5.

[329] Împărăția Greciei. Vezi Daniel 2:396; 7:6.

. [330] Imperiul Roman. mier. Dan 2:40; 7:7.

[331] Prototipul grecesc conținea probabil cuvântul arhl („comandă, stăpânire"). Vezi: Bogaert, 1969. Partea a II-a, p. 73.

[332] Citire posibilă: „și aceasta este împărăția uniunii veșnice". Vezi: Bogaert, 1969. Partea P. R. 75.

[333] Vechiul Testament vorbește adesea despre venirea „zilei Domnului" – Împărăția veșnică a lui Dumnezeu, dar nu prevede nicio perioadă preliminară de prosperitate pentru Israel. Odată cu apariția doctrinei despre Mesia în escatologia iudaică, s-a stabilit ideea că „zilele lui Mesia", împărăția lui Mesia, sunt distincte de „veacul viitor", adică Împărăția finală a lui Dumnezeu. Împărăția mesianic este ultima fază a „acestei epoci", marcată de stăpânirea lui Israel asupra întregii lumi și, mai presus de toate, asupra asupritorilor străini de ieri. „Fiul Meu, Isus, se va descoperi cu cei ce sunt cu el", spune Apocalipsa lui

Ezra, „iar cei ce vor rămâne se vor bucura de patru sute de ani”. „Și după acești ani, Fiul Meu, Hristos, va muri și tot omul care suflătură” (Ezra 7:28-29). Astfel de păreri (cu un număr diferit de ani ai domniei lui Mesia) se reflectă și în Apocalipsa lui Ioan Teologul, unde se vorbește despre „împărăția de o mie de ani” a lui Hristos (19:4), care precede „pământul nou” și „cerul nou”. Despre chiliasmul creștin - învățătura despre „împărăția de o mie de ani”.

[334] Creștinismul a adoptat aceste idei cu singura diferență că locul lui Israel, care trecea prin calamități teribile și prin opresiunea unui dușman puternic la „sfârșitul zilelor”, a fost acum luat de Biserică.

[335] Cf. Apocalipsa 20:7. În / En 56 în loc de Gog și Magog – mezi și parți.

[336] Gmzberg L. Anticristul // Enciclopedia Evreiască: V. 1-12. NY; Londra, 1901-1906. V. 1. P. 625. În traducere rusă: Enciclopedia Evreiască. Sankt Petersburg, 1908. V. 2. Coloanele 765-766.

[337] Această înțelegere a versetului Ioan 5:43 este prezentă, în special, la Irineu din Lyon, Ioan Gură de Aur, Teodoret din Cir, Ioan din Damasc și alții (vezi mai jos, secțiunile III-IV).

. [338] Bousset W. Der Antichrist in der Uberlieferung des Judenthums, des Neuem Testaments und der alien Kirche. Cottingen, 1895. S. 13~14.

[339] Această idee a fost exprimată pentru prima dată de exegetul protestant din secolul al XVI-lea, Tilenius. Opinia sa a fost ulterior împărtășită de teologii occidentali Heidenreich, Boehmer, Burton și alții. Vezi: Bogoslovsky M. Omul fărădelegii.

[340] Istoricul interpretării 2 Tesaloniceni 2:1-12, („Interlocutor ortodox”. 1885. Vol. 2. Pag. 285, 293, 296.)

[341] Cinzberg L. Op. cit. p. 625-627; Bousscl W. Op. cit. p. 86. Vezi și secțiunea I.

[342] Cf. Apocalipsa 16:12. Renan, 1907 (1991, pp. 152-153).

[343] Pasaj paralel: Luca 6:43-45.

[344] Repetând cuvintele lui Ioan Botezătorul (Matei 3:10).

[345] Literal: „nu vă îngroziți”.

[346] Aceste cuvinte ale lui Pavel ne fac să credem că, chiar și în timpul vieții sale, în primele comunități creștine circulau o serie de scrisori falsificate, scrise în numele său. Aici, se pare, vorbim despre scrisori scrise în spiritul Primei Epistole a Apostolului Ioan 2:18-23, care anunța venirea sfârșitului lumii, „ziua Domnului”.

[347] În citate din primii autori creștini și în Vulgata: „ziua Domnului”.

[348] În Septuaginta, cuvântul uitootoioia înseamnă „apostazie de la Dumnezeul lui Israel”: Iosua 22:22; Isaia 50:1; Ieremia 2:19; 1 Macabei 2:15. Unii învățători și părinți ai Bisericii (Ieronim Primasius de Stridon și parțial Toma d'Aquino) au înțeles prin „apostazie” despărțirea de Roma a popoarelor supuse acesteia și, în consecință, prăbușirea imperiului. Vezi secțiunea V.

[349] În unele codice și citate ale primilor autori creștini: „omul fărădelegii”. Cf. Ps. 17:11.

[350] Profetul Isaia i-a etichetat pe israeliții care L-au trădat pe Dumnezeu drept „fii ai pierzării” (1:4). În Evanghelia după Ioan, trădătorul Iuda Iscarioteanul este numit „fiul pierzării” (17:12).

[351] Traducerea ESV este: „Și acum știți ce îl împiedică să fie descoperit la vremea lui.” Expresia este în general destul de vagă. Unii comentatori încearcă să explice această vagitate prin graba cu care Pavel a scris această scrisoare, dar acesta nu este deloc cazul. Judecând după alte epistole, apostolul s-a exprimat vag doar când și unde a fost nevoie. Această expresie era menită să fie înțeleasă doar de cei inițiați. Semnificația ei, aparent, este aceasta: știți ce îl împiedică pe „omul fărădelegii” să fie descoperit, să înceapă să acționeze, nu acum, ci numai la vremea lui.

[352] Este demn de remarcat faptul că apariția acestui dușman extraordinar se numește parousia, „venire”, la fel cum este și a doua apariție a Mântuitorului. Adică, potrivit lui Pavel, acest dușman va fi un adversar vrednic al lui Hristos.

[353] Literal: „ultima oră”.

[354] Comparând Epistola lui Barnaba cu Apocalipsa siriacă a lui Baruch (vezi secțiunea I), P. Bogaert a stabilit că ambele lucrări au apărut între anii 70 și 132 î.Hr. Vezi: L'apocalypse Syriaque de Baruch. In-trod., trad, et comment, par P. Bogaert. Part. I, Paris, 1969. P. 280.

[355] Probabil că este vorba despre Cartea apocrifă a lui Enoh.

[356] În loc de „regi” în Daniel.

[357] Faptul că autorul Epistolei lui Barnaba, citând această profeție, nu se referă la Daniel (referința la Daniel vine mai târziu, când se citează următoarea profeție), ne face să credem că această profeție nu este luată din Cartea Profetului Daniel. Totuși, este foarte dificil de stabilit acest lucru, deoarece, în plus, în al doilea caz, citarea este destul de liberă.

. [358] EE, 1908. T. 2. Stlb. 851.

[359] Ezechiel 40:5.

[360] 42 de luni (3,5 ani) sau 1260 de zile corespund „timpului, timpurilor și jumătății unui timp” ale încercărilor finale din Daniel 7:25; 12:7, precum și jumătății ultimei săptămâni, când va fi instaurată „urâciunea pustiirii” (9:25). Același timp va trece până când „femeia” – Biserica – se va ascunde în pustie (Apocalipsa 12:9,14) și „fiara din abis” va domni (Apocalipsa 13:5). Mai târziu, Biserica a considerat perioada domniei Anticristului ca o imagine în oglindă a perioadei slujirii pământești a lui Hristos, care de ceva vreme a fost calculată și ca 3 sau 3,5 ani.

[361] Vezi Dan 12:11,12.

[362] Zaharia 4:3, 11-14, unde „cei doi măslini de o parte și de alta a sfeșnicului” îl semnifică pe marele preot și conducătorul secular al lui Israel.

[363] Ieremia 5:14.

[364] Exod 7:19.

[365] Eshatologia iudaică prevedea că apariția lui Mesia va fi precedată de venirea profetului Ilie, care va „întoarce inimile părinților către copii și inimile copiilor către părinții lor, ca nu cumva să vin Eu (=Domnul) și să lovesc pământul cu blestem” (Mal. 4:6/3:24). Credința în venirea lui Ilie înainte de venirea lui Mesia a fost reflectată în Noul Testament: Matei 11:4; 17:10-11; Marcu 9:12. În creștinism, conceptul de premergător al lui Mesia a fost transferat la așteptata a doua venire a lui Hristos. Acest pasaj din Apocalipsa vorbește chiar despre doi premergători – „martori”. Unul dintre ei este văzut în mod tradițional ca același Ilie; Cuvintele „foc va ieși din gura lor” și „au putere să închidă cerul, ca să nu plouă” amintesc de minunile săvârșite de profetul Ilie (1 Regi 17:1; 2 Regi 1:12; Sirah 48:1). Opiniile diferă în ceea ce privește al doilea „martor”. Unii presupun că va fi Enoh, care, la fel ca Ilie, a fost înălțat viu la cer – aceasta este interpretarea versetului Gen. 5:24, „și nu a mai fost găsit, pentru că Dumnezeu l-a luat” (cf. Evrei 11:5) – și va apărea din nou, acceptând în cele din urmă o moarte naturală. Cartea lui Enoh prezice că eroul său va coborî pe pământ în timpul Judecății de Apoi (1 Enoh 90:31). Potrivit altora, al doilea „martor” este Moise; cuvintele „să lovească pământul cu tot felul de urgii” amintesc de cele zece plăgi ale Egiptului. Mai mult, Moise și Ilie sunt cei care îl întâlnesc pe Hristos în scena evanghelică a Schimbării la Față (Matei 17:3; Marcu 9:4; Luca 9:30).

[366] Aluzie la viziunile din Cartea lui Daniel (7:3-7). Explicația despre „această fiară” urmează după 17:7-12.

[367] Acest oraș este, fără îndoială, Ierusalimul, deși se află sub puterea „fiarei”. În acest loc, autorul Apocalipsei a fost evident călăuzit de Isaia 1:9: „Dacă Domnul oștirilor nu ne-ar fi lăsat o mică rămășiță, am fi ajuns ca Sodoma, am fi ajuns ca Gomora”.

[368] Nu trebuie însă presupus, așa cum sugerează unii comentatori, că marea în literatura apocaliptică evreiască a personificat întotdeauna păgânismul. În 3 Ezdra, un „om puternic” – Mesia – apare și el „din mare” (13:3, 5, 25).

[369] Explicația „capetelor” și „coarnelor” „fiarei” urmează în 17:9-10.

[370] „Fiara care iese din mare” este, fără îndoială, identică cu „fiara din abis” menționată mai sus (11:7), ceea ce se poate deduce pe baza unor trăsături identice. Această „fiară” este ca și cum ar fi compusă din „cele patru fiare” din Cartea lui Daniel: ea însăși este ca un leopard - a treia fiară din Daniel, picioarele sale de urs seamănă cu a doua fiară din Daniel, iar gura sa de leu - prima fiară. Comentatorii bisericești explică de obicei această unificare prin faptul că Ioan Teologul a vrut astfel să spună că Imperiul Roman, fiind a patra „fiară” din Cartea lui Daniel și această „fiară” din Apocalipsa, ar absorbi parcă trăsăturile caracteristice ale „fiarelor” anterioare - regatele: babiloniană, persană și greacă. Vezi: Barsov, 1994. Pagina 302. La un moment dat, E. Renan a adăugat următoarea înțelegere la expresia „... din mare”: „Regatul Roman părea locuitorilor Palestinei ca venind de dincolo de mări.” Vezi Renan, 1907 (1991, pagina 174). Totuși, nu putem încă stabili dacă unificarea „fiarelor” lui Daniel este opera lui Ioan Teologul însuși sau dacă a împrumutat-o dintr-o apocalipsă evreiască, iar dacă cea de-a doua este adevărată, atunci este foarte posibil ca el să nu fi dat deloc un astfel de sens acestei „fiare”.

[371] „Marele balaur, șarpele cel vechi, numit diavolul și Satana” (12:9). Ioan Teologul urmează metafora Vechiului Testament: dragonul-tanin („ZL”) este un conducător inamic, un adversar al lui Israel (Ieremia 51:34; Ezechiel 29:3). Modelul imediat al lui Ioan a fost probabil Psalmii apocrifi ai lui Solomon (2:29); dragonul menționat acolo (Pompei cel Mare) a fost considerat mai târziu diavolul, Satana.

[372] Vezi mai departe, 17:10-11.

. [373] Motivul Dan 3:7,10; 14:4,23-24.

[374] Daniel 7:8, 11, 25; 11:36.

[375] Daniel 7:25.

[376] Expresie frecventă în Evanghelii: Matei 13:1; Marcu 4:9,23; 7:16; Luca 8:8 etc.

[377] Cf. Isaia 33,1.

[378] Apariția „fiarei de pe pământ” ca pereche cu „fiara de pe mare” ne introduce într-un alt cerc de mitologie care nu au legătură directă cu „fiarele” din Cartea lui Daniel. Imaginile „fiarei de pe mare” și „fiarei de pe pământ” își au rădăcinile în mitologia semitică antică.

[379] Uneori, acest număr era scris în cuvinte: e^aKooioi e^koita i\, alteori prescurtat: Cea mai răspândită opinie printre cercetători este că aici este dată valoarea numerică a literelor ebraice „Or GO („Nero Caesar”), care însumează 666. Există, totuși, sugestii că la început în textul Apocalipsei exista numărul 256, corespunzător sumei valorii numerice a literelor Tin („Roman”) și GO („Nero”). Vezi: EE, 1908. Vol. 2. Coloana 857. Este semnificativ faptul că Irineu din Lyon a relatat că în unele copii contemporane ale Apocalipsei, în loc de numărul 666, exista numărul 616. Vezi documentul 22.

[380] Cf. Zah. 5:1 și următoarele.

[381] Isaia 21:9; Ieremia 51:8. Identificarea Romei cu Babilonul în Sib 5:159 și 1 Petru 5:13.

. [382] Comentariu la Avvakum (lQpHab) 10:5.

[383] La începutul noii ere, provinciile romane de est au cunoscut mai multe invazii dezastruoase din partea regilor parți. În special, în anul 40 î.Hr., parții au ocupat toată Palestina și au ocupat Ierusalimul. Cf. 1 En 56:5-6: „Și în zilele acelea, îngerii și conducătorii lor se vor aduna spre răsărit împotriva parților și mezilor, ca să pregătească o răscoală printre regi, pentru ca duhul răscoalei să vină peste ei; și se vor ridica de pe tronurile lor și vor ieși în mijlocul turmei lor (=evreilor), ca niște lei din vizuinile lor și ca niște lupi flămânzi. Și se vor ridica și vor înconjura țara aleșilor lor (=Palestina), și țara aleșilor Săi va fi înaintea lor o arie de treierat și o potecă.”

[384] Acest „fals profet” este probabil identic cu a doua „fiară care se ridică din pământ” (13:11). Comentatorii bisericești, începând cu Irineu din Lyon, l-au considerat o persoană specifică, „purtătorul de arme al Anticristului” (vezi mai departe, documentele 22, 37). E. Renan era înclinat să vadă în el un fel de vrăjitor-magistru de tipul lui Simon Magul, care acționa ca un vestitor, alter ego-ul lui Nero (=falsul Nero) – prima „fiară”, care „a fost, și nu este și se va arăta”. Vezi Renan, 1907 (1991, p. 177).

[385] Cf. 2 Petru 3:10; 1 Tesaloniceni 5:2; Apocalipsa 3:3.

[386] Cf. Matei 24:44-46; Luca 12:39. Simbolismul îmbrăcămintei și al goliciunii este revelat în 2 Corinteni 5:1-4.

[387] Din ebr. jnic ~1П – „muntele [lângă orașul] Meghido”. Meghido (s.) este un oraș din nordul Palestinei, unde au avut loc mai multe bătălii sângeroase în Vechiul Testament și unde regele Iosia a fost ucis în 608 î.Hr. (2 Regi 23:29; Judecători 5:19). În exegeza evreiască, înălțimile Meghido au fost probabil identificate cu „munții lui Israel”, unde, conform Ezechiel 38:8, în „vremurile din urmă” hoardele lui Gog vor fi distruse.

[388] Motivul provine din Naum 3:4, unde prostituata este Ninive. Cf. și Zah. 5:8. În cărțile sibiline, Roma (cuvântul Roma este feminin) este descrisă ca o femeie „necurată” (3:75; 8:197). Vezi mai departe, versetele 9, 18, din care este evident că „prostituata” este orașul situat pe șapte dealuri, adică Roma.

[389] Ieremia 51:7.

[390] Atribute regale. Miercuri. Matei 27:28; Marcu 15:17; Ioan 19:2.

[391] Se crede că această descriere a „soției pe fiară” a fost influențată de imaginile siriene ale zeiței Astarte călare pe un leu cu cupa destinului în mână. Vezi: EE, 1908. Vol. 2. Coloana 855.

[392] Acest cuvânt trebuie înțeles aici în sensul de „întuneric, beznă”.

[393] Adică cele șapte coline pe care se află Roma. „Șapte munți” se găsesc în viziunile pseudo-Enoh (1 Enoh 18:13; 24:2-3; 32:1), precum și în Apocalipsa lui Ezra (Ezra 2:19), dar acolo au un înțeles diferit.

[394] Se înțelege că cei cinci regi căzuți se referă la împărații romani deja decedați Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula și Claudius, apoi la al șaselea și, de asemenea, la cel așteptat al optulea – Nero („al optulea dintre cei șapte”) și, în final, la al șaptelea („există unul”), evident Galba, care a venit la putere după uciderea lui Nero în anul 68 d.Hr. Despre zvonurile răspândite la acea vreme conform cărora Nero era încă în viață, se ascundea în Orient și urma să revină la putere, vezi adnotarea la documentul 16. Potrivit lui E. Renan, denumirea de „fiară” are o relație specifică cu Nero. „Fiara” era numele creștinilor după masacrul lor din anul 64. Motivul imediat a fost „distracția” lui Nero descrisă de Suetonius: „într-o piele de animal a sărit dintr-o cușcă, s-a năpustit asupra bărbaților și femeilor goi legați de stâlpi și și-a satisfăcut pofta sălbatică...” (Nero, 29). În cei violați de „fiară” – Nero, cercetătorul francez i-a văzut pe aceiași creștini romani. Vezi Renan, 1907 (1991, p. 83).

[395] Acești zece regi, apărând brusc de nicăieri după cei șapte împărați romani, au cauzat dificultăți considerabile interpreților. La un moment dat, interpretarea bisericească era la modă conform căreia „cei zece regi” se refereau la viitoarele zece persecuții ale Bisericii Creștine, care au continuat până la sfârșitul domniei lui Dioclețian. Comentatorii moderni, însă, iau în considerare faptul că acești zece regi, conform Apocalipsei, ar trebui să fie contemporani cu „fiara” - Anticristul („vor primi putere împreună cu fiara, ca regi, timp de un oră”). Se propune, de exemplu, să vedem în ei zece provincii romane rebele (de ce zece?), sau zece proconsuli-uzurpatori (E. Renan chiar le enumeră numele: Vindex, Verginius, Nymphidius, Sabinus, Galba, Macer, Capito, Otho, Vitellius, Mucianus), sau, în final, zece satrapii parțe. Vezi: Renan, 1907 (1991. P. 182); Men, 1992. P. 140.

[396] Cf. Matei 20:16; 22:14 și adv.

. [397] Ieremia 12:9; Eze 39:17-20.

[398] Daniel 7:11.

[399] Cf. Ieremia 34:20.

[400] Cele patru culori de pe capul „fiarei” amintesc de „cele patru fiare” din Cartea profetului Daniel, deși se pare că nu există nicio legătură directă aici.

[401] Cf. simbolismul „femeii îmbrăcate în soare” Apocalipsa 12:1 el. Cuvintele „ieșind din camera nunții” amintesc de parabola lui Isus despre cele zece fecioare (Matei 25:1-13).

[402] În diverse liste grecești, acest nume este scris diferit. Într-una este: Aypiov („animal sălbatic”), care ar putea fi o aluzie la cuvintele din Psalmul 79/80:14; conform traducerii Septuagintei: fiovioi; aypiOQ („fiară a câmpului”); în alta: ©eypi (latină Tegri), care ar putea fi compus din („a ascuți, a încânta”) și oVypiov („animal”).

[403] Cf. Psalmul 54/55:23.

[404] Matei 26:24; Marcu 14:21.

[405] Adică, printre oamenii acestei lumi.

. [406] Luca 12:35; Shet 1:13; Efeseni 6:14.

[407] Matei 24:42.

[408] Verset 4; 2Romani 17.

. [409] În Noul Testament, cuvintele φυοράς;, τό διαφθοράν sunt folosite de obicei în sensul de „stricăciune, putrezire, distrugere” (Fapte 2:27; Rom 8:21; 1 Corinteni 15:42; 1 Pet 1:4).

[410] Vezi Matei 7:15.

[411] Variante: „amăgitor al lumii”, „amăgitorul lumii”, „amăgitorul lumii”; conform traducerii lui L. N. Tolstoi: „ispititorul lumii”. Vezi: Tolstoi, 1903. P. 21. Cf. 2 Ioan 1:7: „căci mulți amăgitori au intrat în lume...” (Doc. 11 b). Cuvântul kooroiyagos; ca structură și sens este apropiat de cuvântul koorokratoros; („conducătorul lumii”) al Apostolului Pavel („lupta noastră... împotriva conducătorilor lumii întunericului acestui veac” - Efeseni 6:12). Cf. și koorokratorshr VosIs 4:2 (Doc. 16).

[412] A fost propusă următoarea interpretare a acestui pasaj: cei care rămân în credință vor fi blestemați de Anticrist, iar chiar acest blestem îi va salva. Conform traducerii lui L. N. Tolstoi, situația este diferită: „vor fi salvați de blestemul său (=al înșelătorului)”. Cu toate acestea, se propune citirea: itt’ aitoS toi kataEsra („în rânduiala sa”).

[413] Vezi Matei 24:30.

[414] 1 Tesaloniceni 4:16; Evrei 12:19.

[415] Aceste cuvinte arată că autorul Didahei aparținea chiliaștilor („mileniști”). Conform învățăturii chiliaștilor, bazată pe Apocalipsa 20:1-6, Împărăția veșnică a lui Dumnezeu va fi precedată de o domnie de o mie de ani pe pământ a lui Hristos și a sfinților săi - martiri creștini înviați din morți. „Ei au trăit și au domnit cu Hristos o mie de ani”, spune Apocalipsa. „Dar ceilalți morți n-au mai înviat până s-au împlinit cei o mie de ani” (20:4-5). Primul eretic creștin Cerint (Eusebiu de Cezareea. Istoria Bisericii, III 28, VII 25) a propovăduit despre împărăția mesianică de o mie de ani; Papias din Hierapolis, Iustin Filosoful, Irineu din Lyon, Hipolit din Roma, Lactanțiu și alte autorități creștine timpurii au aderat la această învățătură. Chiliasmul a fost ulterior condamnat de biserică ca erezie. Astăzi, este mărturisit de Martorii lui Iehova și de unele grupuri protestante.

[416] 98 Matei 24:30.

[417] Așa-numitul Martiriu al lui Isaia. Vezi: Înălțarea lui Isaia. De R. H. Charles, Lilt. D. Londra. 1917.

. [418] Ascention du prophete Isale. Introd., trad, et comment, par E. Norelli. Brepols, 1993. P. 115.

[419] Ebr. bechira - „alesul răului”. Acest caracter apare pentru prima dată în 2:12: „După aceea, pe când erau ei în pustie, a fost un om din Samaria, numit Bechira, din familia lui Zedechia, fiul lui Canaan, un proroc mincinos, care locuia în Betleem.”

[420] În versiunea coptă: „destinații”.

[421] „Ucigaș de matrice” este o denumire comună pentru Nero în literatura oraculară din acea vreme. Cf. Siv. 8:72; Suetonius. Nero, 39. Suma valorilor numerice ale literelor grecești care formează numele „Nero” (1005) este egală cu suma valorilor numerice ale literelor din cuvintele „ucigaș de mamă”.

[422] Sfârșitul fragmentului grecesc.

[423] O legătură incontestabilă cu „chipul fiarei” Apocalipsa 13:14-15. E. Norelli consideră că aici vedem o aluzie la cultul împăraților romani. – Norelli E. Op. cit. P. 116.

. [424] Dan 7:25; 8:14; 9:27; 12:7,11,12: Apoc. 11:2-3; 12:6; 13:5.

[425] Diferite manuscrise dau numere diferite de zile aici, dar toate variantele depășesc totuși 3,5 ani.

[426] E. Norelli explică aceste „veșminte” ca fiind „trupuri” pregătite pentru viața veșnică. – Ibidem.

[427] Cf. 1 Tesaloniceni 4:16-17.

[428] Tantlewskiy I. R. Istoria și ideologia comunității Qumran. Sankt Petersburg, 1994. pp. 149-151, 279-280.

[429] Derech Erez g., 11; Enciclopedia Iudaică. 1908. Vol. XVI, 307-309.

[430] Maimonide, Igeret Teiman, 3.24; citat în cartea: Santala R. Mesia în Vechiul Testament în lumina scrierilor rabinice. Sankt Petersburg, 1995. p. 89.

[431] Nahmanide. Disputa, 60.

[432] Vezi Belyaev A. D. Despre ateism și Anticrist. Partea 1. Sergiev Posad, 1898. (Retipărit în M., 1996). P. 159.

[433] Alții văd o diviziune în Matei 24:29; Marcu 13:24; Luca 21:25. Este clar că această diviziune nu provine din conținutul textului, ci din nevoile teologiei. Unii teologi occidentali moderni prezintă problema în felul următor: în timp ce era pe pământ, Isus nu știa cu adevărat (așa cum a recunoscut în Marcu 13:32 și, probabil, în Matei 24:36) momentul exact al celei de-a doua veniri a Sa și, prin urmare, a combinat în timp evenimente care au fost separate de mii de ani.

[434] Literal: „începutul durerilor nașterii”, durerile nașterii. Cf. Gad 4:19, 27, 1 Tesaloniceni 5:3 și Apocalipsa 12:2: „durerile nașterii”, „durerile nașterii”. În apocrifele Vechiului Testament, așa a fost desemnat timpul deosebit de dramatic imediat înainte de venirea lui Mesia (Cartea Jubileelor 23:18), în ebraică: ПЧга ^70 *ПГ\ – „patimi mesianice”.

. [435] Dan 9:27, 11:31; 12:11; 1 Mac 1:54.

[436] Acestea nu sunt cuvintele lui Isus, ci o remarcă a evanghelistului, preluată ulterior de Matei (24:15).

[437] O reproducere aproape literală a versetului Daniel 12:1 conform Septuagintei, unde „timp de necaz” în ebraică este tradus ca „zi de necaz”.

[438] Luca plasează această maximă nu în conversația escatologică de pe Muntele Măslinilor, ci ceva mai devreme: „Le-a mai zis ucenicilor: Vor veni zile când veți dori să vedeți măcar o zi a Fiului omului, și nu o veți vedea; și vă vor zice: «Uite-te aici!» sau «Uite-te acolo!» Nu vă duceți și nu-L urmăriți.”

[439] Reproducerea profețiilor din Vechiul Testament Isaia 13:9-10; Ezechiel 32:7-10; Ioel 2:1-6,10; Am 8:9; Țefania 1:15 etc.

. [440] Reminiscența din Dan 7:13.

[441] Ulterior, „generația” menționată aici a ajuns să fie înțeleasă ca umanitate în ansamblu sau deja creștini („generația credincioșilor”). În Matei 11:16, Luca 17:25, „această generație” se referă la contemporanii lui Isus care nu credeau în el și în Ioan Botezătorul; în Matei 12:41, 23:36, Marcu 8:12 și Luca 11:29, 50, „generația” colectivă se referă la fariseii și cărturarii care i s-au opus lui Isus.

[442] Pe vremea lui Isus, Cartea profetului Daniel nu era încă canonică, deși se bucura de o mare popularitate. Josephus Flavius avea cea mai înaltă părere despre ea (Antichități, X 11.7).

[443] În Vulgata: „în adâncuri”, „în locul ascuns”. Cf. Matei 6:6; Luca 12:3, 24.

[444] Un proverb evreiesc, derivat din Iov 39:30. Vezi Luca 17:37.

[445] Prin acest „semn”, „însemn”, Părinții Bisericii au înțeles crucea pe care a fost răstignit Hristos. Cf. Siv 6:26-28: „O, copac binecuvântat, pe care Dumnezeu a fost răstignit! / Nu ar trebui să rămâi pe pământ, ci în cer, / Când Dumnezeu aruncă o nouă privire de foc ca fulgerul” (traducere de M. și V. Vitkovsky).

[446] În copiile anterioare ale Evangheliei după Matei, acest verset apărea la fel ca în Evanghelia după Marcu: „Despre ziua aceea și despre ceasul acela, nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl.” A fost folosit de arieni în polemica lor împotriva apărătorilor dogmei consubstanțialității Tatălui și a Fiului.

[447] În Marcu 13:9, ne amintim: „...ca o mărturie înaintea lor”.

[448] Proverb evreiesc: 1 Samuel 14:45. Cf. Faptele Apostolilor 27:34. Isus tocmai a spus că unii dintre creștini vor fi uciși. Cum trebuie să înțelegem această afirmație? Majoritatea comentatorilor văd în aceste cuvinte o promisiune de sprijin spiritual.

. [449] Isaia 35:4; Ieremia 46:10; 51:6.

[450] Această remarcă despre „timpurile neamurilor” ar trebui comparată cu zicerea apostolului Pavel: „O parte din Israel a orbit, până când va intra plinătatea neamurilor; și astfel tot Israelul va fi mântuit” (Romani 11:25-26).

[451] Dicționarul lui Dahl

[452] Contrastul dintre „natural” și „spiritual” din 1 Corinteni 2:14: „Omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie și nici nu le poate cunoaște, pentru că trebuie judecate duhovnicește”; și în Iacov 3:15: „Această înțelepciune nu vine de sus, ci este pământească, firească și demonică.”

[453] Exod 7:11.

[454] Că venirea lui Hristos este prezisă în Vechiul Testament. Iustin se adresează lui Trifon și tovarășilor săi.

[455] Isaia 53:2.

[456] În Septuaginta: „fii nebuni și prostuți”.

[457] În RSP: „Prin mine (înțelepciunea) domnesc regii și conducătorii hotărăsc dreptatea; prin mine conducătorii și nobilii și toți judecătorii pământului.”

[458] În Cartea deuterocanonică a Înțelepciunii lui Solomon (secolul al II-lea î.Hr.) 2:23~24, șarpele viclean din celebra poveste biblică despre expulzarea lui Adam și a Evei din paradis a fost identificat pentru prima dată cu diavolul-Satan, apărând o motivație pentru acțiunile șarpelui: invidia față de un om care este favorizat de Dumnezeu.

[459] Cuvântul *ή αποστασία*, care se regăsește în original, a fost tradus diferit de autorii latini. La Tertulian, ca și la Irineu: abscessio („apostazie”), la Victorinus și Vulgata; discessio („separare”), la Augustin: refuga („apostat, fugar”); la Ambrosnastus: defectio („slăbire”). De aici și înțelegerea diferită a expresiei apostolului Pavel.

[460] Aici și mai departe, Irineu nu uită să sublinieze încă o dată adevărul Dumnezeului Vechiului și Noului Testament, care se explică prin controversa cu publicul său păgân roman.

[461] Traducere prescurtată și imprecisă.

[462] În Theodotion: „și va devasta în mod minunat”.

[463] Imperiul Roman.

. [464] Imaginis – „imagini”.

[465] În Vulgata: „dragoste de adevăr”.

[466] Apocalipsa 19:20.

[467] Nu este chiar un citat exact.

[468] O poziție împrumutată din apocalipsele evreiești, care preziceau venirea unui „mileniu sabatic” care să înlocuiască „veaca prezentă” (Tamid, VII 4). Această idee este întâlnită pentru prima dată în literatura creștină în Epistola lui Barnaba: „Căci, după cum o mie de ani sunt pentru Dumnezeu ca o zi, tot așa și Dumnezeu a creat lumea în șase zile, așa va desăvârși toate lucrurile în șase mii de ani... Și, după cum Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea, așa Se va odihni El în ziua a șaptea (=mileniu), când va veni Fiul Său și va pune capăt timpului răutății și va judeca pe cei răi și va schimba soarele, luna și stelele.” Pe lângă Irineu, sfârșitul lumii era așteptat în al 6000-lea an „de la crearea

lumii", adică în jurul anului 492 d.Hr. î.Hr., și alți învățători și părinți ai Bisericii: Ipolit al Romei (Comentariu la Apocalipsa lui Ioan Teologul, 17:10), Lactanțiu (Constituțiile Divine, VII 14), Iulius Ilarian, Augustin cel Fericit (Cetatea lui Dumnezeu, 20.9) etc. Când a trecut timpul hotărât, datele sfârșitului lumii au fost mutate la sfârșitul celui de-al șaptelea mileniu „de la crearea lumii" (Gheorghe Cedrin, Grigore al Corintului, Nichifor Calist etc.). În secolul al XV-lea, Pascaliile grecești au fost compilate doar până în anul 7000 „de la crearea lumii", adică până în 1492. Într-una dintre ele, sub anul 6967 (1459), este scris: „În anul acela se va naște Anticristul și la nașterea lui va fi un cutremur"; Sub 6978 (1470) se spune: „Începutul domniei Anticristului. Numele Lui este Gog..." și sub ultimul an, 7000, există următoarea intrare: „Sfârșitul celei de-a șaptea mii. Sfinții noștri părinți au hotărât să se țină sărbătoarea Paștelui până în anul celei de-a șaptea mii. Alții spun că atunci va fi a doua venire a Domnului."

[469] Citat din „Epistola lui Ignațiu, purtătorul de Dumnezeu, către romani".

[470] Literal: „titlu".

[471] Dan Z.

[472] Adică numărul 616. Să ne amintim că, chiar și acum, o serie de cercetători evrei cred că Apocalipsa lui Ioan Teologul a fost scrisă inițial în ebraică sau aramaică și că indica un număr diferit pentru „fiară".

[473] Apocalipsa 17:12-13.

[474] În Geneza Raba 42, acest verset este interpretat ca referindu-se la idolatria lui Dan. În literatura agadică evreiască, Dan și urmașii săi au fost descriși ca păcătoși. Motivul pentru aceasta a fost că în Scriptură daniții erau asociați cu blasfemia (Lev 24:11) și idolatria (Judecători 18:30; 2 Regi 12:29; Am 8:14). De exemplu, în Testamentele apocrife ale celor Doisprezece Patriarhi se spune că Dan îl ura pe Iosif și a complotat împotriva lui (ZavZav 4; ZavDan 1; ZavGad 1). Targum Yerushalmi până la Deut 25:18 relatează că deja pe vremea lui Moise, tribul lui Dan slujea idolilor, iar conform Midrașim, emblema acestui trib era un șarpe (Bamidbar Raba, 2; cf. Gen 49:16-18). Cu toate acestea, nu există nicio indicație în literatura evreiască că vreun viitor dușman al lui Israel ar proveni din tribul lui Dan.

[475] Apocalipsa 7:5-7.

[476] Matei 7:7-8.

[477] Cf. 1 Corinteni 15:42-43.

[478] Acest cuvânt nu se găsește în cele mai vechi manuscrise.

[479] Apocalipsa 7:2; 9:4.

[480] Lăstar de vară – lăstar anual al unui copac care a crescut într-un an.

[481] În Septuaginta: „până va veni ceea ce i-a fost rânduit”, adică până va veni ceea ce a fost rânduit seminției lui Iuda.

[482] Interpretarea mesianică a acestui fragment popular apare deja în Targumurile lui Onkelos și Pseudo-Jonathan (secolele I-I d.Hr.) și este în cele din urmă stabilită în Midrașim. Hipolit citează acest fragment din Septuaginta, pe baza căreia a apărut ulterior traducerea slavonă bisericească. În RSP, acest pasaj este următorul: „Iudă, frații tăi te vor lăuda. Mâna ta este pe spatele dușmanilor tăi; fiii tatălui tău ți se vor închina. Iuda este un pui de leu; fiul meu, este ridicat din pradă. S-a închinat, s-a culcat ca un leu și ca o leoaică: cine-l va ridica? Sceptrul nu se va depărta de Iuda, nici legiuitorul dintre picioarele lui, până nu va veni Șilo; și la El va fi adunarea popoarelor...”

[483] RSP: „Și o Vlăstă va ieși din rădăcina lui Iese și o Odraslă va crește din rădăcinile lui.”

Ioan 15:1 (484)

[485] Ioan 19:34.

[486] RSP: „Dan, un leu tânăr…”

[487] Ipolit a împrumutat de la Irineu din Lyon poziția conform căreia Anticristul va veni din tribul lui Dan.

[488] Judecători 13:2cA.

[489] Nu există un astfel de text în Biblie. Evident, acesta este un împrumut dintr-o lucrare apocrifă pierdută. Vezi și capitolul 54.

[490] RSP: „și Sfântul Său – cu flacără”, cu o aluzie la Hristos.

[491] În Septuaginta: „jugul celor răi [și] jugul prinților”.

[492] Aceste cuvinte nu se află în Cartea lui Daniel. Hipolit le-a împrumutat din versetul 7:19.

[493] Un citat destul de prescurtat din traducerea lui Theodotion.

[494] Relatarea din Cartea profetului Daniel despre exilul sau închisoarea lui Nebucadnețar, când pentru o vreme a fost „dezlănțuit dintre oameni și a mâncat iarbă ca un bou” (4:30), care a trecut ulterior în tradițiile iudaice și creștine, nu este confirmată de documentele cuneiforme referitoare la epoca Regatului neobabilonian. Judecând după acestea, Nebucadnețar a rămas pe tron până la moartea sa.

. [495] Hippolytus se referă la Diadohi Ptolemeu I, Seleucus I, Antigonus I și Lysimachus.

[496] Faptul că Alexandru cel Mare și-a împărțit regatul între prietenii săi înainte de moartea sa este relatat doar în Cartea I a Macabeilor (1:6). Acest lucru nu este confirmat de istoricii și scriitorii greci.

[497] Acest cuvânt nu se găsește în Theodotion. Se găsește în Septuaginta cu sensul de „vlăstar", „ramură": Ps. 79/80:12; Ezechiel 31:3,6,8; 4 Macabei 1:28.

[498] Legenda uciderii lui Isaia nu a apărut înainte de secolul al XI-lea d.Hr., deoarece Josephus Flavius nu o cunoștea încă. Aici vedem una dintre cele mai vechi referințe la această legendă. Talmudul relatează că, atunci când Manase îi persecuta pe profeți, Isaia s-a ascuns în scorbura unui cedru; Manase a ordonat ca cedrul să fie tăiat în două și, astfel, Isaia a fost și el tăiat în două (Mishnah Yezamot, 49b; IG Sanhedrin, 28c). Ieronim din Stridon credea că cuvintele apostolului Pavel despre profeții tăiați în două (Evrei 11:37) se refereau în mod specific la Isaia.

[499] Biblia nu vorbește despre moartea lui Ieremia (ultima relatare a șederii sale în Egipt este Ieremia 43:7 și următoarele). Josephus nu adaugă nimic la aceasta în Antichități X 9.1,6. Dar în Seder Olam Rabbah 26 apare o relatare despre Ieremia dus din Egipt ca captiv în Babilon și apoi întors în Palestina. Doar scriitorii creștini vorbesc despre moartea lui Ieremia, iar una dintre cele mai vechi relatări se găsește în acest loc.

[500] În Septuaginta: „Eu și niciun altul."

[501] Cuvinte lipsă din unele manuscrise ale operei lui Hippolytus.

[502] Cuvântul „blasfemic" lipsește.

[503] Apocalipsa: „curvia ei".

[504] Apocalipsa: „...și cele zece coarne pe care le-ai văzut la fiară."

[505] Apocalipsa: „A căzut Babilonul, marea desfrânată."

[506] Cuvinte introduse de Hippolytus.

[507] Cuvinte introduse de Hippolytus.

[508] Apocalipsa 11:3-6.

[509] Luca 1:41.

[510] Legenda coborârii lui Hristos în iad este consemnată pentru prima dată în Evanghelia apocrifă a lui Nicodim, 17~26, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea, deși a apărut ceva mai devreme.

[511] Coloseni 1:18.

[512] Așadar, în manuscrisul timpuriu din Ierusalim. În alte manuscrise: „Maleahi profetul”. Trebuie menționat că în ebraică numele Maleahi înseamnă „înger”.

[513] În Septuaginta: „și inimile oamenilor față de vecinii lor”.

[514] O repovestire și o compilație a unor versete din capitolul 7 al Cărții lui Daniel.

[515] Probabil că Hipolit se îndoia de cum ar fi posibil să fie însemnați toți locuitorii pământului pur tehnic, motiv pentru care a preferat să caute un sens figurat în cuvântul „semn”. Mai mult, probabil, în ochii săi, impunerea unui semn nu este un test la fel de puternic pentru credincioși precum ar fi constrângerea la un sacrificiu nesfânt, adică la idolatrie. Între timp, autorul Apocalipsei, prin însemnarea „semnului fiarei”, avea în vedere exclusiv testul foamei, așa cum reiese din cuvintele sale.

[516] 2 Mac 6-9

[517] În Cartea lui Daniel, Edom (Idumea) nu este menționat în acest moment.

[518] Adică urmașii lui Esau, al cărui nume de familie era Edom (Gen. 25:30).

[519] Gen 19:37-38.

[520] În Septuaginta: „...și edomiții și Moabul...”

[521] Hipolit folosește pur și simplu „poporul”, dar contextul arată că vorbește despre evrei.

[522] Adunarea evreilor din diaspora și restaurarea Templului din Ierusalim, conform învățăturilor rabinilor, a fost una dintre principalele sarcini ale viitorului Mesia al lui Israel. Potrivit lui Maimonide: „Conducătorul uns se va ridica în viitorul Israel, va restaura Templul și îi va aduna pe exilații lui Israel” (Legile regilor, 11).

[523] În Luca: „Dar multă vreme n-a vrut.”

[524] Ipolit a împrumutat comparația dintre Anticrist și judecătorul nedrept din parabola din Evanghelia după Luca și cea dintre văduvă și Ierusalimul pământesc de la Irineu din Lyon (Împotriva ereziilor, V 25.4).

[525] O traducere inexactă a versetului Ieremia 4:11, nici măcar în conformitate cu Septuaginta. RN: „În vremea aceea se va spune acestui popor și Ierusalimului: Un vânt

arzător (sept.: «duh al rătăcirii») suflă din înălțimile pustiei pe calea fiicei poporului meu, nu ca să vântureze sau să curețe.”

[526] În Septuaginta: „Raassona”.

[527] RSP: „va intra în camerele noastre”.

[528] RSP: „Vai de țara care își umbrește aripile dincolo de râurile Etiopiei…”

[529] Omis: „Căci mesageri luminoși vor merge la oameni…”

[530] Tit 3:5.

[531] Insigne sau imagini în vârful catargului unei nave.

[532] Un citat prescurtat și nu întru totul corect.

[533] Acest psalm, care este cel mai important pentru doctrina creștină, este interpretat în spirit mesianic chiar și în Evanghelii (Matei 22:43-45; Marcu 12:36-37; Luca 22:41-44).

[534] Vezi Matei 23:37.

[535] RSP: „Dacă celui rău i se arată îndurare, el nu va învăța dreptatea; va face răul în țara celor drepți și nu va privi la măreția Domnului.”

[536] Apocalipsa 19:20.

[537] Cuvinte introduse de Hippolytus.

[538] Omis: „și focul lor nu se stinge.”

[539] Daniel 4:26~30.

[540] De la capturarea Babilonului de către Cirus al II-lea în 539 î.Hr. până la prăbușirea Imperiului Persan în 330 î.Hr., au trecut 219 ani.

[541] Darius al III-lea Codomanes, ultimul rege persan 336~330 î.Hr.

[542] Vezi nota 2 de la pagina 212.

[543] Aceasta se referă la lucrarea „Despre Hristos și Anticrist”.

[544] Al 42-lea an al domniei lui Caesar Augustus – 1 î.Hr.

[545] Luca 2:1-2.

[546] Exod 9:18.

[547] Exod 13:21(?).

. [548] Matei 17:1-13; Marcu 9:2-13; Luca 9:28-36.

[549] Literal: „va aduce la stricăciune”. Cf.: Teodoret din Cirus. Interpretarea viziunilor profetului Daniel. 7:25.

[550] Apocalipsa 10:7.

[551] RSP: „și migdalul va înflori, lăcusta se va îngreuna și capera se va sfărâma.” Descrierea alegorică a „zilelor grele” ale bătrâneții unei persoane din capitolul 12 al Cărții Eclesiastului a fost adesea folosită în scrierile escatologice pentru a crea o imagine a „timpurilor din urmă”.

[552] Aluzie la Matei 25:10.

[553] 2 Regi 2:17.

[554] Ioan 3:18.

[555] Matei 15:2-3; Marcu 7:5,8

[556] 1 Timotei 4:1.

[557] Adică, duminică. Această invectivă este împotriva iudeo-creștinilor, care au continuat, odată cu duminica („ziua Domnului”), să onoreze în mod tradițional Sabatul.

[558] Vezi Iuda 1:16.

[559] Citat cu omisiuni și rearanjarea versurilor.

[560] Apocalipsa 13:18.

[561] Matei 24:15 (?).

[562] Aceste cuvinte nu se găsesc în Daniel.

. [563] Matei 24:21 și urm.; Miercuri Dan 12:1.

[564] Matei 24:16 și par.

[565] Adică Anticristul, identificat cu „urâciunea pustiirii”. Vezi mai departe, cap. 53, 55.

[566] Apocalipsa 13:17.

[567] Apocalipsa 13:10?

[568] 2 Tesaloniceni 2:4.

[569] Faptele Apostolilor 8:10

[570] Celsus este un scriitor elenistic din a doua jumătate a secolului al II-lea, autorul lucrării anticreștine „Cuvântul adevărat”, pe care o cunoaștem doar din citate din Origen.

[571] Origen urmează Faptele Apostolilor 5:36, unde Teudas este menționat ca acționând înaintea lui Iuda Galileeanul, „care a apărut la momentul recensământului” în anul 6 d.Hr., în timp ce, potrivit lui Iosefus, Teudas a acționat sub guvernatorul roman Cuspinus Fadas în jurul anilor 44-46 d.Hr. (Antichități, XX 5.1).

[572] Luca 2:1-2.

[573] Faptele Apostolilor 5:37. Potrivit lui Iosefus, Iuda Galileanul (Gavlonitul) a fost liderul revoltei antiromane din anii 4 î.Hr. - 6 d.Hr. și fondatorul „școlii filozofice” a Sicarilor („purtători de pumnal”) sau zeloților (Ant. XVII 10.5; XVIII 1.1,6).

[574] Deuteronom 18:18 (?).

[575] Faptele Apostolilor 8:9-24.

[576] Literal: „pentru Hristoșii lui Dumnezeu”.

[577] În opera sa, Celsus a criticat creștinismul din diverse poziții: mai întâi în numele unui evreu ortodox, apoi ca istoric și filosof elenistic.

[578] Matei 7:22.

[579] Daniel 7:23-26.

[580] Literal: „vărsat”.

[581] Literal: „a ridicula”.

. [582] Krauss S. Das Lebcn Jesu nach ludischen Quellen. Berlin, 1902. S. 215-218.

[583] Bogoslovsky, 1885. P. 271.

. [584] Traducere de către compilator din ediția latină, unde această lucrare se intitulează: Sermo IX. In adventum Domini, et de consummalione saeculi, et in adventum Antichristi. Acolo textul este, de asemenea, împărțit în paragrafe.

[585] Faptele Apostolilor 4:13.

[586] Levitația magică a fost întotdeauna prezentă în poveștile populare despre vrăjitori și vrăjitori.

[587] Apocalipsa 20:7 (?).

[588] Adamant („invincibil”) este denumirea greacă pentru diamant.

[589] Apocalipsa 13:16.

[590] În Apocalipsa lui Ioan Teologul, „sigiliul lui Dumnezeu” apare pe frunțile credincioșilor (9:4). Dar, se pare, aceasta este totuși o metaforă. Totuși, deja în secolul al III-lea, potrivit lui Pontius, biograful episcopului Ciprian al Cartaginei, unii creștini înfățișau figura crucii pe frunți. Vezi: Creștinismul: Dicționar Enciclopedic / Ed. S. S. Averintsev. Moscova, 1993. Vol. I. P. 833.

[591] Daniel 7:24; Barnabas 4:4. Compară cu: Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, XX 1

[592] Adică, el nu va crede că a venit Anticristul și va disprețui avertismentele creștinilor credincioși.

[593] Vezi și: Hipolit al Romei. Comentariu la profetul Daniel, 14.

[594] Aici Efraim vorbește despre diavol, identificându-l cu „șarpele” - Antihrist.

[595] În idolatrie, în special închinarea la Baal-Peor – Exodul, cap. 32.

[596] Numeri 25:1-5; 31:16; Apocalipsa 2:14.

[597] Adică, pentru ca aceștia să nu se îngrijoreze că vreun organ intim sau vital ar putea fi afectat. Potrivit lui Ephraim, alegerea locului pentru însemnarea cu „semnul fiarei” (fruntea și mâna dreaptă) ar fi determinată în mod exterior de considerații medicale și igienice, dar în esență ar fi deliberat anticreștină.

[598] Cf.: Hipolit al Romei. Despre Hristos și Anticrist, 51.

[599] Motivul din Matei 17:20; 21:21; Marcu 11:23. Cf. și profeția despre Belial din Siv 3:64.

[600] Această minune este o aluzie la Isus umblând pe apă: Matei 14:25; Marcu 6:48; Ioan 6:19.

[601] Motiv Ioan 5:43.

[602] O traducere care se bazează pe un manuscris armean din anul 999, care, la rândul său, este o traducere a originalului siriac al operei lui Efrem Sirianul. Prin urmare, citatele biblice de aici urmează în mare parte traducerea armeană a Sfintelor Scripturi. De asemenea, este necesar să se observe maniera caracteristică a lui Efrem ca și comentator: el explică textele canonice dezvoltându-le, ca și cum ar împleti cuvinte și expresii biblice în discursul său.

[603] Efraim îl produce pe Anticrist nu din semința lui Dan, precum Irineu și Hipolit, ci din aceeași semințe din care provine Iisus Hristos.

[604] Vechiul Testament.

[605] Vechiul Testament.

[606] Ephraim înțelege prin „restrainer” („cel care oprește”) al lui Pavel religia Vechiului Testament sau, mai precis, iudaismul. Desigur, expresii precum „Templul cu slujbele sale”, „jertfele” sunt reminiscențe biblice ale lui Ephraim, un fel de metaforă. Dar cuvintele „până în ziua de azi circumcizia este răspândită” conțin deja o aluzie transparentă la evreii contemporani cu autorul. Gândirea lui Ephraim este asemănătoare cu gândirea lui Teodoret, care vedea în „restrainer” culte „păgâne” (vezi mai jos). Existența „primei” religii, potrivit lui Ephraim, împiedică construirea Bisericii apostolice; dar când această „veche” religie „va fi dată la o parte”, va fi abolită, atunci creștinismul va triumfa în cele din urmă („Evanghelia va fi proclamată în întreaga lume”); și atunci vor apărea condiții favorabile apariției Anticristului și, în consecință, celei de-a doua veniri a lui Hristos.

[607] Exod 7:11.

[608] Afirmând că în Vechiul Testament nu se face nicio mențiune despre Anticrist, Efraim are în esență dreptate, dar formal greșește: creștinii au găsit în Biblie o mulțime de prototipuri și referințe directe la Anticrist.

[609] Capitolul precedent a tratat împlinirea profeției din Matei 24:14: „Evanghelia aceasta a Împărăției va fi propovăduită în toată lumea ca să slujească de mărturie tuturor neamurilor; și atunci va veni sfârșitul.”

[610] În Ierusalim.

[611] Aceasta se referă la participatorism (din latinescul *particeps* – participant, implicat) sau patripasionism (din latinescul *pater* – tată și *passio* – suferință; termenul lui Tertulian), o direcție a creștinismului care se opunea Bisericii oficiale, ai cărei reprezentanți cei mai proeminenți au fost preoții Praxeas (sfârșitul secolului al II-lea – începutul secolului al III-lea) și Sabellius (secolul al III-lea). Patricipatiștii s-au opus dogmei Treimii, considerând toate persoanele acesteia manifestări diferite ale unui singur Dumnezeu Tatăl. Din această cauză au fost numiți și monarhi (din grecescul *lovopx'ia* – autocrație).

[612] Aceasta se referă la Arius din Alexandria (d. 336) și la adepții săi, arienii, care învățau că în Trinitatea divină doar Dumnezeu Tatăl este etern; prima Sa creație a fost Fiul, sau Logosul, iar creația Logosului a fost Duhul Sfânt; prin urmare, Fiul nu este egal cu Tatăl, ci doar similar cu el. Arianismul a fost condamnat de Conciliul de la Niceea (325), dar apoi, cu sprijinul unor împărați, arienii au câștigat controlul până când au fost excomunicați și persecutați în 381.

[613] Apocalipsa 19:20.

[614] Aceasta se referă la cititul în adunare, în slujba lui Dumnezeu. Cf. Luca 4:16; Faptele Apostolilor 13:15.

[615] Adică prin duhuri rele (demoni, diavoli).

[616] Aceste cuvinte ne fac să credem că Chiril îl considera pe Anticrist ca fiind întruparea pământească a lui Satan, așa cum Iisus Hristos era întruparea pământească a lui Dumnezeu.

[617] Probabil că Chiril se referă la Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim, unde se afla sediul său episcopal.

. [618] Matei 24:2; Marcu 13:2; Luca 21:6.

[619] În original: „dragostea lui Dumnezeu”.

[620] Matei 11:14.

[621] Despre numele Anticristului, vezi: Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, V 30.3. Dar nu există relatări care să fi supraviețuit despre Anticristul „plecându-și genunchii”.

[622] Imperiul Roman - a remarcat A. D. Belyaev - ca orice forță politică în general, poate întârzia apariția Anticristului numai dacă este impregnat de un spirit opus spiritului Anticristului; dacă devine înrudit cu el în spirit, atunci poate chiar favoriza apariția Anticristului. Vezi: Belyaev A. D. Despre ateism și Anticrist. Sergiev Posad, 1898 (Retipărit. Moscova, 1996). Partea I. P. 509.

[623] Mai precis: asirian.

[624] Theodorant citează Cartea profetului Daniel conform traducerii lui Theodotion, cu mici digresiuni și modificări.

[625] Despre Anticrist ca evreu din semința lui Dan, vezi: Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, V 30.2; Hipolit din Roma. Despre Hristos și Anticrist, 14.

[626] Ezechiel 1:4, 27 conform Septuagintei. În ESV: „metal arzător” (1:27).

[627] „Consumul lui Dumnezeu”, „rânduiala lui Dumnezeu” este un termen teologic care a apărut în epistolele apostolului Pavel (Coloseni 1:25), care a vorbit și despre „consumul harului lui Dumnezeu” (Efeseni 3:2) și chiar despre „consumul tainei” (Efeseni 3:9). Într-un sens larg, termenul *f|olicovojiia* înseamnă sistemul de guvernare a lumii de către Dumnezeu.

. [628] 1 Corinteni 2:14; Iuda 1:19.

[629] Deși Theodotion, în loc de (lavaa-ciic, („continuare”), ca în Teodoret, se citește aici Tsakaryuts, („fericire”), următoarea interpretare este în conformitate cu prima lectură, și nu cu a doua.

[630] În original: „cei morți în Hristos vor învia mai întâi”.

[631] Conform lui Teodoret, Anticristul va fi inițial regele evreu propriu-zis și, numai după ce va învinge trei regi (cuceri trei regate), va obține hegemonia mondială.

[632] Teodoret are în „cultul la idoli”. Aici vedem o altă versiune a ceea ce înțelege apostolul Pavel prin „a reține”. Potrivit lui Teodoret, venirea Anticristului va fi precedată de distrugerea finală a păgânismului și de răspândirea creștinismului pe întreg pământul.

[633] După cum se știe, Porfirie a adoptat această poziție în lucrarea sa „Împotriva creștinilor”. Este însă îndoielnic că titlul respectuos al lui Teodoret de „învățători ai evlaviei” se referă la Porfirie și la yozol-ul său. Probabil că vorbim aici despre anumite figuri creștine ale căror opinii despre „a patra fiară” din Cartea lui Daniel au coincis cu cele ale lui Porfirie și, poate, au fost chiar împrumutate de la el. Observația lui Teodoret este foarte importantă: în afară de el, nu ne-a parvenit nicio informație despre existența unor gânditori în Biserica din acea vreme care să fie atât de critici față de exegeza și escatologia tradiționale.

[634] Adică Iuda Macabeul și succesorii săi, conducătorii dinastiei hasmoneene (166~37 î.Hr.).

. [635] Următorii dețineau titlul regal: Aristobul I (104-103 î.Hr.), Alexandru Jannaeus (103-76 î.Hr.), Aristobul al II-lea (67-63 î.Hr.), Hyrcanus II (43-40 î.Hr.) și Antigonus (40-37 î.Hr.).

[636] Compedium haereticamm fabularum – acesta este titlul acestei lucrări din Patrologia lui J.-P. Migne (PG 83, 526~531). În „Operele Fericitului Teodor, Episcop de Cir”, publicate de Academia Teologică din Moscova în 1859, are un titlu diferit: „O scurtă expunere a dogmelor divine” (Partea a 6-a, p. 79).

[637] Adică creștini.

[638] Vezi lucrările anterioare.

[639] Maleahi 4:5, Apocalipsa 11:3 și următoarele.

[640] Se referă la filozofi necreștini.

[641] Adică, visele lui Iosif: Gen 37:6~7.

[642] Matei 24:14; Marcu 13:10.

[643] Motivul 2 Petru 1:16.

[644] Matei 24:14.

[645] Cf. Efraim Sirianul. Cuvântul 38,7.

[646] Maleahi 4:5. Apocalipsa 11:3-7

[647] Apocalipsa 11:3-7.

[648] Zaharia 4:3,11-14.

[649] Aceasta se referă la învățătura rabinică despre Mesia (Mashiach).

[650] Vezi nota 2 de la pagina 188.

[651] Apocalipsa 20:14.

[652] Ioan 12:31, 14:30, 16:11: „prințul acestei lumi”; 2 Corinteni 4:4: „dumnezeul veacului acestuia”.

[653] Constantin I cel Mare – împărat roman între 306~337, sub care creștinismul a devenit religia dominantă în imperiu.

[654] Valens al II-lea – conducător al părții de est a Imperiului Roman între 364-378, care a murit în războiul împotriva goților; nu se poate spune că Valens a fost un persecutor deosebit al creștinilor, dar se știe că a emis un edict împotriva monahismului.

[655] Daniel 2:41.

[656] Succesorul lui Andrei la scaunul episcopal, Aref Capadocianul (secolul al X-lea), urmându-l în „Interpretarea Apocalipsei lui Ioan Teologul”, spune că prin fiara cu gură de leu trebuie să înțelegem regatul babilonienilor și, în același timp, pe sarazini (califatul arab), deoarece aceștia conduc acum Babilonul, iar Anticristul care vine din ei va domni ca rege roman.

[657] Omis: „și tronul său”.

[658] 2 Tesaloniceni 2:9.

[659] Conceptul diavolului ca executor al dreptății divine are paralele în Vechiul Testament („îngerul exterminator” din 1 Cron 21:15; mai târziu Isaia 54:16; Prov 17:11), în literatura apocrifă intertestamentară („Am văzut îngerii pedepsei venind și pregătind orice armă pentru Satan” - 1 En 53:3) și în Noul Testament („îngerul abisului” Abbadon-Apollyon - Apoc 9:11). Potrivit lui Martin Luther, Dumnezeu îl folosește pe diavol ca „călăul (Henker) Său, prin care Își îndeplinește pedepsele și Își revarsă mânia”.

[660] Mai corect: Petru.

[661] Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, V 28.2. Următorul citat nu coincide cu traducerea latină a operei lui Irineu (vezi mai sus, secțiunea II).

[662] Apocalipsa nu spune că a doua „fiară” – „profetul mincinos” va fi premergătorul primei „fiare” (=Antihrist). „Profetul mincinos” a început să fie perceput ca premergător al Antihristului pe baza aceluiași paralelism cu Iisus Hristos, care l-a avut ca premergător pe profetul Ioan Botezătorul. Vezi mai departe, [13:12-13].

[663] În „Testamentele celor 12 patriarhi”, Belial este numit „principiul erorii” (ZavSnm 2:7). Scriitorii bisericești (Ioan Gură de Aur, Ioan Damaschinul etc.) îl numesc de obicei pe diavolul-Satan „principiul răului”.

[664] Andrei se referă la oracolul lui Apollo din Delfi și la alte oracole ale acestei zeități.

[665] Cuvântul folosit aici este grecesc, cuvântul ψήφο; înseamnă o pietricică folosită pentru a vota în instanță, o adunare (Faptele Apostolilor 26:18; Apocalipsa 2:17). În Apocalipsa, „număr”: υ αριθμός (13:17,18; 15:2).

[666] Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor. V 30.3; Hipolit din Roma. Despre Hristos și Antihrist, 50.

[667] Cuvântul lipsă: „furie”.

[668] Imaginea „Ierusalimului înalt (=ceresc)” din Noul Testament apare în Epistola către Galateni (4:26), precum și în Epistola către Evrei (12:22) a Apostolului Pavel și este revelată în Apocalipsa (2t:2,16~23), unde amintește de descrierea lui Ezechiel a noului Templu ideal (capitolele 40-48). Ierusalimul pământesc, coruptibil, se distinge de Ierusalimul incoruptibil și în Talmud (In Taanit, 5a; Bava Batra, 75b).

[669] Apocalipsa 16:21.

[670] Exod 8:28-32; 9:27-35 etc.

. [671] Pri 27:21; Zaharia 13:9; Mal 3:3; 1 Petru 1:7; Apocalipsa 3:8.

[672] Apocalipsa 20:7.

[673] Vezi nota 2 de la pagina 139.

[674] Matei 22:13.

[675] Adică autorul Apocalipsei, pe care Andrei îl consideră și autorul celei de-a patra Evanghelii.

[676] Vezi nota 2 de la pagina 546.

[677] Ideea rușinii, condamnării și chiar a întemnițării lui Satan ca urmare a activității lui Hristos (în principal ca urmare a victoriei Sale asupra morții-iad) se bazează pe anumite ziceri din Noul Testament (Luca 10:18; Ioan 16:11 etc.), dar s-a dezvoltat în Biserică mai târziu. Rolul decisiv aici l-a jucat povestea coborârii lui Hristos în iad, care a ajuns în apocrifa „Evanghelie a lui Nicodim" (secolul al IV-lea). Conform acestei povești, după îngropare și înainte de învierea Sa, Hristos a coborât în iad, i-a eliberat pe patriarhi și l-a învins și l-a legat acolo pe Satan, a cărui putere a fost „distrusă de Lemnul Crucii" (Capitolele 17-26).

[678] Luca 8:31-32.

[679] Osea 10:11: „Efraim este o junincă dresată."

[680] Hipolit al Romei. Comentariu la Evanghelia și Apocalipsa lui Ioan Teologul.

[681] Aceasta se referă la cele șapte zile ale creației (Geneza 2:2).

[682] Prima mențiune a celor șapte îngeri principali se găsește în Cartea deuterocanonică a lui Tobit (12:15). Cartea slavă a lui Enoh vorbește despre șapte perechi de îngeri care sunt deosebit de apropiați de Dumnezeu (2 En 8:1). Astăzi, în Biserica Ortodoxă, arhanghelii sunt considerați a fi Mihail, Gavriil, Rafael, Uriel, Selafiel, Iehudiel și Barachiel.

[683] Luca 20:36

[684] 1 Tesaloniceni 4:17.

Ioan 4:34. [685] Ioan 4:34.

[686] Acest raționament a apărut la Andrei din cauza condamnării secundare menționate în continuare a „fiarei" și a „profetului mincinos", care va avea loc după împărăția de o mie de ani a lui Hristos (Apocalipsa 20:10).

[687] Daniel 12:2.

[688] Vezi nota 2 de la pagina 380.

[689] Luca 8:31-32.

[690] Matei 19:28; Luca 22:30.

[691] În traducerile slave: „Papa de la Roma” (în continuare: slav.).

[692] Slav.: „către Antihriști”.

[693] Într-un alt manuscris: „Fiul lui Dumnezeu”.

[694] Vezi nota 2, pag. 380.

[695] Aici și mai departe, atunci când citează Biblia din Septuaginta, autorul înlocuiește adesea timpul prezent al verbelor cu forme la timpul trecut.

[696] Prin „cântece ale vrăjmașului”, „cântece ale demonilor” (vezi mai departe, cap. 46), comentatorii sugerează înțelegerea învățăturilor anticreștine și eretice. Efrem Sirianul a avertizat împotriva „cântecelor demonice” în Cuvântul său 87.

[697] Matei 16:18-19.

[698] În plus, capitolele 12-16 reproduc aproape textual capitolele 19-25 din lucrarea lui Hippolytus „Despre Hristos și Antihrist”.

[699] Aceste cuvinte sunt omise în unele manuscrise.

[700] Probabil că aceasta se referă la Cărțile Profeților și la alte scrieri biblice.

[701] Conform Gen 30:4-6, a cincea.

[702] În Hippolytus: „fiul diavolului” (capitolul 15).

[703] Cf.: Efrem Sirianul, Cuvântul 38, 7. Mai departe, autorul dezvoltă în felul său ideea lui Efrem că diavolul îl va folosi pe Anticrist ca instrument al său, „dar asta nu înseamnă că el se va întrupa”.

[704] În alte manuscrise: „de la o fecioară rea”.

[705] Aceasta se referă la evrei, „poporul evreu”.

[706] Matei 24:21; Marcu 13:19.

[707] De la evrei.

[708] În traducerea slavă, adăugarea: „și, de asemenea, luna”.

[709] Cf.: Efraim Sirianul. Cuvântul 38, 5.

[710] Ideea că „semnul fiarei” va conține „numărul fiarei” sau numele (denumirea) ei s-a născut în Biserică cu mult timp în urmă. Cf.: Andrei din Cezareea. Comentariu la Apocalipsa, 37, unde se spune că „semnul fiarei” va avea „semnul numelui ei pierzător” al Anticristului, adică „numărul numelui fiarei” (Apocalipsa 13:17).

[711] Suma valorilor numerice ale literelor din cuvântul αρνούμαι nu este egală cu 666. Unii editori ai acestui text înlocuiesc αρνούμαι cu άμ1′ηίμ‹, ceea ce corespunde cu 666. În manuscrisele slave urmează un post-scriptum: „aceeași [marcaj aparține] «conducătorului rău», «mielului nedrept», «urătorul antic», «foarte șocantului», «Titanului», adică demonului lumii de dincolo și «negaționistului». Cf. Andrei din Cezareea. Comentariu la Apocalipsa, 38 (doc. 37); Codex Canonicianus, p. 149 rev. (doc. 436)

[712] În traducerea slavă: „renunțați la Cel Răstignit și închinați-vă idolilor”.

[713] Cf.: Efraim Sirianul. Cuvântul 38, 2.

[714] Cf.: Efraim Sirianul. Cuvântul 38, 8. Într-un alt manuscris: „demoni”.

[715] Într-un alt manuscris: „profeți”.

[716] Aceasta se referă la Enoh, Ilie și Ioan Evanghelistul (capitolul 21).

[717] 1 Tesaloniceni 4:16.

[718] În Galateni 5:19-21, aceste „fapte” sunt enumerate ca „fapte ale firii pământești”.

[719] Literal: „bărbați căsătoriți”, adică hermafrodiți, bisexuali. Judecând după context, autorul se referă la desfrânați.

[720] Aici sunt enumerate rândurile îngerilor, deja schițate în Epistola Apostolului Pavel către Coloseni, 1:16, și definite în final în lucrarea din secolul al V-lea „Despre ierarhia cerească”, atribuită lui Dionisie Areopagitul.

[721] Mai departe, până la sfârșitul lucrării, urmează o rememorare bazată pe „despărțirea oilor de capre” din Evanghelie (Matei 25:31-46).

[722] Aceste cuvinte, care reprezintă o interpretare a versetului evanghelic citat anterior, lipsesc din unele manuscrise.

[723] În alte manuscrise: „pedeapsă dobândită”.

[724] 1 Timotei 6:17. „Bucuria” este înțeleasă aici ironic.

[725] Iov 10:18.

[726] De acum înainte, pasajele cuprinse între paranteze pătrate duble lipsesc din unele manuscrise.

[727] Vezi nota de la pagina 399.

[728] Trupul ca „vas al sufletului”: 1 Tesaloniceni 4:4; 2 Timotei 2:20; 1 Petru 3:7. Trupul ca „templu”: 2 Petru 1:13, 14.

[729] Matei 6:22: „Ochiul este lumina trupului.”

[730] Brandes V. Literatura apocaliptică bizantină ca sursă pentru studierea unor aspecte ale istoriei sociale // Cronologie bizantină. 1989. Numărul 50. P. 116-122.

[731] Apocalipsa 5:5.

[732] Cf. Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, V, 33: „Vor veni zile și viile vor rodi, câte zece mii de vițe în fiecare, și pe fiecare viță vor fi zece mii de vlăstari, pe fiecare vlăstar zece mii de cârcei, pe toate zece mii de ciorchini, și fiecare va da douăzeci și cinci de măsuri de vin... Tot așa, fiecare bob va da zece mii de spice, fiecare spic zece mii de boabe, și toate boabele vor da cinci livre de făină... Aceasta este mărturia lui Papias, ucenicul lui Ioan, tovarășul lui Policarp.”

[733] Aluzie la Isaia 14:12. Vezi secțiunea I.

[734] În manuscrisul de la Paris (secolul al XIV-lea) există o adăugire: „cu prezisa înșelăciune a semnelor sale, zicând: Eu sunt Fiul omului. Și El se va arăta ca Dumnezeu și va ședea la locul Său, pe Craniu (Golgota), unde [El] S-a ridicat deasupra lumii vii și de unde a coborât în iadul plângător și unde va veni să judece cu milă și compasiune pentru mulți și să caute pedeapsa pentru păcătoși și, după cum se spune, va căuta păcatul...”

[735] Matei 23:35.

[736] Miercuri, 3 Călătorii 7:27-30.

[737] Ideea că vârsta de treizeci de ani este perioada de vârf a vârstei unei persoane nu se baza doar pe Evanghelii, unde Isus este prezentat ca având treizeci de ani (Luca 3:23), ci își avea rădăcinile în istoria Vechiului Testament. Iosif cel Frumos a apărut înaintea faraonului la vârsta de treizeci de ani (Geneza 41:46), iar David a devenit rege la aceeași vârstă (2 Samuel 5:4). Leviții au început să-I slujească lui Dumnezeu la vârsta de treizeci de ani (Numeri 4:3, 23).

[738] În manuscrisul slav: „și le voi întinde marea și onorabila Cruce din mâna Mea”.

[739] În manuscrisul slav: „Creșterea Cruce”.

[740] Diavolul-Satan.

[741] Originalul siriac a fost descoperit în secolul al XIX-lea (Codex Vaticanus Syriacus, 58); traducerea sa în engleză se află în cartea: Alexander P.). Tradiția apocaliptică bizantină / ed. de Dorothy de F. Abrahamse. Berkeley; Los Angeles; Londra. 1985. P. 36-51.

[742] Nestorienii sunt adepți ai ereticului creștin Nestorie (Patriarh al Constantinopolului între 428-431), care susținea că Iisus Hristos, fiind născut om, a asumat abia mai târziu o natură divină. Nestorianismul a fost condamnat ca erezie la Sinodul Ecumenic de la Efes (431). Suferind persecuții, nestorienii s-au mutat în Persia, unde, cu sprijinul regilor sasanizi, a fost înființată o biserică nestoriană independentă în 499.

[743] Pentru o analiză a acestor fragmente, vezi: Istrin V. M. Revelația lui Metodie din Patara și viziunile apocrife ale lui Daniel în literatura bizantină și slavo-rusă. Moscova, 1897. pp. 14-143.

[744] Mai precis, Darius al III-lea al Persiei. Darius Medul a apărut aici sub influența versetelor din Daniel 5:31; 11:1.

[745] Termenul slav „Alexandria” menționează Orașul Solar, pe care Alexandru l-a vizitat.

[746] În „Alexandria” lui Pseudo-Calisthenes (secolul al VI-lea) se relatează o poveste similară despre nomazii originari din Caucaz.

[747] Aceasta se referă la zidul Derbent, numit și Porțile de Fier Caspice (Caspia portae sau Caspia claustra la Tacit), lung de 3,5 km, care a fost construit în antichitate pentru a proteja împotriva invaziilor nomazilor care pătrundeau în Iran din regiunea Caspică de Nord prin Pasul Derbent. De-a lungul timpului, construcția acestui zid a început să fie atribuită lui Alexandru cel Mare (Pliniu cel Bătrân. Istorie naturală, VI11.12; Josephus Flavius. Războiul evreiesc, VII 7.4).

[748] Ezechiel 38:8,16.

[749] În traducerea rusă veche, adăugarea: „ea este și Olympiada”.

[750] Bizanț este fostul nume al Constantinopolului, al cărui fondator legendar era considerat a fi regele mitic Bizanț, Bizanț (658 î.Hr.).

[751] Potrivit lui P. Alexander, „ideea exprimată în acest pasaj este cheia înțelegerii întregii opere”. Autorul „Apocalipsei” extrapolează versetul Psalmul 67/68:32 la Bizanț („regatul roman”), exprimând credința în rolul său special și apropierea de Dumnezeu. Vezi: Alexander P. Pseudo-Methodius și Etiopia // Antichitatea antică și Evul Mediu. Numărul 10. Sverdlovsk, 1973. Pp. 22-23.

[752] În traducerea rusă veche există o adăugire: „Ea protejează și regatul grecesc (-roman) și este menținută neclintită de conducătorul Iisus Hristos, pironit pe el.”

[753] Același pasaj apare într-o altă lucrare apocrifă bizantină, „Cuvântul lui Ioan Gură de Aur despre viziunile lui Daniel”, iar în acest loc cuvintele „regatul roman” sunt înlocuite cu cuvintele: „regatul creștin”. Vezi: Vassiliev A. Anecdota Graeco-Byzantina. Pars I. Mosquae, 1893. P. 36.

[754] Iosua 10:12.

[755] La un moment dat, prin turci se înțelegeau maghiari (ugrieni), apoi, din secolele XI până în XIV, turcii otomani. Vezi: Istrin V. M., Op. cit. P. 173.

[756] Adică arabii musulmani.

[757] Adică șapte mii de ani (secole) de istorie a lumii.

[758] Efriv, deșertul Efriv - așa numeau istoricii bizantini (Teofan, Amartolus, Kedrinus și alții) Medina arabă, „orașul profetului”, și împrejurimile sale.

[759] Onager – un măgar sălbatic. Gen 16:12: „el (Ismael) va fi [printre] oameni [ca] un măgar sălbatic”. Probabil că autorul „Cuvântului” a fost impresionat și de versetele Iov 24:5; 39:5-6; Isaia 32:14, unde măgarii sălbatici, locuitori ai deșertului, sunt prezentați ca prădători, „ieșind la munca lor, sculându-se dis-de-dimineață pentru pradă” și, de asemenea, ca simboluri ale ruinei, pustiirii.

[760] RSP: „Nu pentru dreptatea ta sau pentru curăția inimii tale te duci să stăpânești țara lor, ci din cauza răutății acestor neamuri.”

[761] În traducerea rusă veche există o adăugire: „Armenia și toți cei care locuiesc în ea vor merge în captivitate și la măcel.”

[762] În traducerea din rusă veche: „țară siriană”.

[763] Aceasta se referă la jizya, o taxă pe capelă pentru bărbații necredincioși, percepută în Califatul Arab. Cu toate acestea, bătrânii decrepiți, persoanele cu dizabilități, cerșetorii, sclavii și, până în secolul al VIII-lea, călugării creștini erau, de asemenea, scutiți de jizya. Vezi: Islam: Dicționar enciclopedic. Moscova: Science, 1991. Pagina 65.

[764] Cf. Matei 7:13.

[765] Capra neagră (capra de munte) din Vechiul Testament personifică frumusețea, viteza, ușurința și, de asemenea, lipsa de apărare.

[766] Motiv Osea 14:1.

[767] Mitropolitul Isidor (secolul al XV-lea) a vorbit în termeni aproximativ aceiași despre invazia sultanului otoman Mehmed al-Fatih (Cuceritorul) (1451-1481). Vezi și: Sreznevsky I.N. Povestea Constantinopolului. Sankt Petersburg, 1855.

[768] În original: „Nu toți cei care sunt din Israel sunt israeliți."

[769] Timotei 1:10.

[770] „A noua indicție" a avut loc în 711. Comandantul arab Maslama a atacat Constantinopolul de pe uscat și de pe mare în 716. Pe baza acestui fapt, unii cercetători au datat apariția „Revelației" în anii 716-718. Vezi: Vesedovsky A. Experimente în istoria dezvoltării legendei creștine // Jurnalul Ministerului Educației Publice. 1875, II. P. 58.

[771] Porți în Constantinopol.

[772] Coloană cu o statuie a împăratului Arcadius (395~408) din Constantinopol.

[773] Cf. Ps. 77/78,65: „Dar Domnul S-a trezit ca din somn, ca un uriaș copleșit de vin."

[774] Despre identificarea Bizanțului cu Etiopia, vezi mai sus, 6:10-11.

[775] În textul siriac, tradus în engleză de P. Alexander: „...și aceasta va fi ultima lume a lumii adusă la perfecțiune."

[776] Aceasta se referă la popoarele închise de Alexandru cel Mare undeva în regiunile nordice (vezi mai sus, 5:7~14). Faimosul călător venețian din secolul al XIII-lea, Marco Polo, când descria Georgia, nota: „Aceasta este țara prin care Alexandru cel Mare nu a putut trece și a ordonat construirea unei fortărețe puternice aici. Acest loc se numește Porțile de Fier: aici, conform poveștii din cartea despre Alexandru, i-a închis pe tătari în spatele munților; dar aceștia nu erau tătari, ci cumani și alte popoare; tătarii nu existau încă pe atunci." Citat din cartea: Veselovsky A. Op. cit. I. P. 322.

[777] Arhanghelul Mihail. Potrivit lui A. Veselovsky (Op. cit. p. 51), povestea îngerului care i-a învins pe ismaeliți reflectă amintiri despre teribila ciumă care s-a abătut asupra cuceritorilor arabi din Siria. Vezi și: Nevostruev K. Op. cit.

[778] Daniel 9:27.

[779] Abatele rus Daniel, care a vizitat Capernaumul în jurul anului 1106, a găsit orașul pustiu și a scris: „Se așteaptă ca Anticristul să iasă din acest oraș: de aceea populația a părăsit Capernaumul.”

[780] A. Veselovsky a văzut baza istorică a acestui complot în cel mai important eveniment al domniei împăratului Heraclius I (610~641): restituirea Crucii Domnului, cea mai mare relicvă creștină, capturată de perși și instalarea ei solemnă la Ierusalim în 631. Potrivit istoricilor bizantini, Heraclius a adus crucea pe Golgota și, la cererea Patriarhului Zaharia, și-a depus mantaua și coroana de purpură. Acest episod a fost interpretat ca transferul puterii către Dumnezeu. Vezi: Veselovsky A… Op. cit. P. 51.

[781] Aluzie la Matei 11:5.

[782] Conform altor manuscrise grecești, precum și în traducerea slavonă: „Enoh, Ilie și Ioan Teologul”. Despre cei trei profeți care acționează împotriva Anticristului, vezi: Pseudo-Hippolyt. 21, 36.

. [783] Istrin V. M. Op. cit. p. 254.

[784] Cf. Apocalipsa 8:13.

[785] Efes, unde, conform unor tradiții, a murit Fecioara Maria.

[786] Motiv Apocalipsa 7:2-8.

[787] Motiv Apocalipsa 9:3-4.

[788] Există, în mod evident, o omisiune în textul original.

[789] Roma era numită „Cea cu șapte coline”, dar în acest caz este vorba despre succesorul său, Constantinopolul, numit și „Babilonul cu șapte coline”.

[790] De obicei, acesta era numele dat băieților cu vârste cuprinse între 14 și 16 ani.

[791] Potrivit cercetătorilor, „tânărul” este împăratul Alexius al IV-lea Angelos (1203-1204), care a urcat pe tron la vârsta de 21 de ani ca și co-conducător alături de tatăl său, Isaac al II-lea (1185-1195 și 1203~1204). „Șarpele” care l-a ucis pe „tânăr” este uzurpatorul Alexius al V-lea Doukas, care a organizat o lovitură de stat la palat în 1204 (Cronica Hontsat, VII 4). Vezi: Schmoldt I. Op. la. S. 163.

[792] Potrivit cercetătorilor, „tânărul” este împăratul Alexius al IV-lea Angelos (1203-1204), care a urcat pe tron la vârsta de 21 de ani ca și co-conducător alături de tatăl său, Isaac al II-lea (1185-1195 și 1203~1204). „Șarpele” care l-a ucis pe „tânăr” este uzurpatorul Alexius al V-lea Doukas, care a organizat o lovitură de stat la palat în 1204 (Cronica Hontsat, VII 4). Vezi: Schmoldt I. Op. la. S. 163.

[793] H. Schmold: „clanul strălucitor” sau „clanurile strălucitoare” se referă aparent aici la popoarele germanice. Cu toate acestea, nu este nevoie să le identificăm neapărat cu cruciații, așa cum face Busse, „căci atunci ar fi necesar să explicăm ce fel de «legume» au plantat în Constantinopol”. Vezi: Schmoldt H. Die Schrift „Vfam Jungen Daniel” und „Daniels letzle Vision”. Disertație. Hamburg, 1972. S. 165~166.

[794] Literal: „trei furnizori”.

[795] Posibil undeva în Troa. Vezi: Tupkova-Zashlova V... Miltenova A. Carte istorică și apocaliptică despre Bizanț și Bulgaria medievală. Sofia, 1996.

[796] Aceasta se referă la râurile Tigru și Eufrat.

[797] Cercetătorii au opinii diferite despre acest personaj. Ei îl văd fie pe Filip al II-lea August (1180-1223), fie pe Filip I al Francilor (1060-1108), fie pe Filip de Șvabia (1198-1208). Vezi: Bousscl W. Op. cit. S. 31; Schmoldt H. Op. cit. S. 174.

[798] Abydos este un oraș situat pe strâmtoarea Dardanele.

[799] Un cuvânt de neînțeles.

[800] Unii cercetători îl văd pe acest rege pe Ioan al V-lea Paleologul (1341-1376), alții – pe împăratul niceean Ioan al III-lea (1222~~1254). Vezi: Schmoldf H. Op. cit. S.

[801] Miercuri, Pseudo-Metodie, 12:68.

[802] X. Schmold: „Nu este nevoie să căutăm prototipul acestei regine fără Dumnezeu în istoria Imperiului Roman de Răsărit; probabil vorbim despre o figură apocaliptică convențională.” Vezi: Schrnoldi H. Op. cit. S. 185.

[803] Profeții despre distrugerea Bizanțului-Constantinopolului – Siv 3:437-441 și a Smirnei – Siv 3:343, 365; despre cutremurul din Cipru – Siv 3:457.

[804] Isaia 34:4; Romani 6:14.

[805] În manuscrisul parizian 2180 există un astfel de epilog: „Atunci se va arăta semnul Crucii dătătoare de viață, coborând din cer. Atunci Însuși Domnul nostru Iisus Hristos Se va coborî și va sta peste casa lui David și va zidi tronul Său și va pune pe drepți la dreapta și pe păcătoși la stânga. Atunci [se vor deschide] cărțile și faptele drepților și ale păcătoșilor vor fi făcute publice. Și atunci drepții vor moșteni viața veșnică, iar păcătoșii vor primi chinuri fără sfârșit. Să mulțumim pentru eliberarea și dragostea de omenire Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine toată slava, puterea, cinstea și închinarea, împreună cu Tatăl și Duhul Sfânt în vecii vecilor. Amin.” Vezi: Tischendorf C. Apocalypses aporyphae. Leipzig, 1866. S. XXXIII.

[806] Așa este înțeles toponimul evanghelic „Horazin” (Matei 11:21; Luca 10:13).

[807] Literal: „va călca în picioare”.

[808] Matei 8:12; 22:13; 25:30.

[809] Deși în codex această lucrare este numită „Cuvântul Sfântului nostru Părinte Episcop Metodie despre sfârșitul zilelor și despre Anticrist”, așa cum a arătat pe bună dreptate V. M. Istrin, ea diferă de binecunoscutul „Cuvânt” sau Revelație a lui Metodie din Patara și ar trebui atribuită ciclului apocrif „Viziunile profetului Daniel”. Vezi: Decretul Istrin V. M., lucrare, p. 294.

[810] O sintagmă similară se găsește în „Apocalipsa lui Daniel” armeană: „Vai de tine în vremea aceea, Babilon al celor șapte coline, când domnește o văduvă!” (300, 28). Despre „femeia cea rea” și „văduvă”.

[811] Bizantinii au continuat în mod tradițional să se numească romani (romani).

[812] În versiunile anterioare ale Viziunii profetului Daniel, Coloana lui Arcadius apare în locul Coloanei lui Constantin.

[813] Întrucât acest rege este apoi înlocuit de Anticrist, se poate presupune că „regele evreu Dam” a apărut aici ca un fel de dezvoltare a profeției conform căreia Anticristul va veni din semința lui Dan.

[814] Aluzie la Matei 26:15.

[815] În Apocalipsa lui Metodie din Patara, conform colecției Tula din secolul al XVIII-lea, unde apare același episod, „fecioara cea rea” este numită „fetiță”, adică călugăriță, iar peștele este înlocuit cu o pasăre, iar nașterea Anticristului nu este asociată cu evreii. Vezi: Tikhonravov N. S. Monumente ale literaturii ruse renunțate. Vol. II. Sankt Petersburg, 1863. P. 266.

[816] 4,5 metri.

[817] În „Hrismologion”: „Și sceptrul va fi luat și dat evreilor din Ierusalim regelui Dan, căruia i se vor supune locuitorii insulelor din jur” (p. 153). Se pare că în manuscrisul grecesc ar fi mai corect să se scrie: „Regele Dan”. Nu a existat niciodată un astfel de rege în Iudeea. Dar, din moment ce acest rege este apoi înlocuit de Anticrist, se poate presupune că „regele evreu Dan” a apărut aici ca o dezvoltare particulară a profeției bisericești conform căreia Anticristul va veni din semința lui Dan.

[818] Autorul nu motivează de ce fertilitatea va fi atribuită unei singure persoane – Anticristului. Din context, se poate doar ghici de ce evreii sunt adepții Anticristului. Efrem Sirul a scris despre alegerea Anticristului ca rege (Omilia 38, 7). În „Hrismologion”, ordinea evenimentelor este oarecum diferită: mai întâi, dezastrele se

abat asupra pământului, apoi evreii îl aleg pe Anticrist ca rege și vine abundența. Cu toate acestea, evenimentele sunt aparent descrise mai corect în Codex Canomcianus, ceea ce este confirmat printr-o comparație cu Apocalipsa lui Pseudo-Ioan, 5-6.

[819] Cf. Efrem Sirianul. Cuvântul 38, 8; Pseudo-Hipolit, 27.

[820] Cf. Luca 1:14.

[821] Aluzie la Matei 4:3 și par.

[822] În „Hrismologion": „...Atunci Antihrist va zice pietrei ascuțite: «Eu am creat cerul și pământul – și îți zic ție, piatră ascuțită: fii pâine!» Și piatra se va preface într-un șarpe și îi va zice Antihristului: «Plin de toată fărădelegea, de ce ai spus ceea ce nu poți face?»"

[823] Adică, Enoh și Ilie, care au rămas în viață, vor coborî din cer, iar Ioan Teologul se va ridica „de pe pământ". Cf. Pseudo-Hipolit, 21.

[824] Un cuvânt de neînțeles.

[825] În Hristologion, sfârșitul poveștii este următorul: „Și atunci doi oameni vor ieși din nori și un al treilea din pământ și vor sta înaintea Anticristului însuși, umilindu-l foarte mult și zicând: «Vai de tine, fărădelege!» Și îi va ucide pe Enoh și pe Ilie și pe cel care a venit de pe pământ. Și anii și lunile vor înceta, pentru ca cei aleși să fie mântuiți. Atunci orice făptură Îl va cunoaște pe Domnul" (p. 154).

[826] Brandes V. Literatura apocaliptică bizantină ca sursă pentru studierea unor aspecte ale istoriei sociale // Epoca bizantină, 1989. Numărul 50. P. 119.

[827] Constantinopol (Țargrad).

[828] Cercetătorii găsesc aici amintiri ale asediilor Constantinopolului de către perși (616), arabi (716/717), khazari, slavi (912, 941) etc. Vezi: Ryden L. Op. cit. P. 346, p. 8.

[829] În plus, discuția nu este despre regat, ci despre rege, adică despre împăratul bizantin.

[830] Isaia 2:4; Mica 4:3.

[831] Adică ismaeliții (arabii).

[832] Aceasta se referă la împăratul bizantin.

[833] Cf. Pseudo-Methodius, 1, 2; Ultima viziune a profetului Daniel, 29. În traducerea în engleză a lui L. Ryden, denumirea […] este tradusă ca „popoarele blonde". Vezi: Ryden L. Op. cit. P. 346-347, n. 14. În traducerea în bulgară a Viziunii profetului Daniel (secolul

al XIII-lea), aceste „clanuri” sunt asociate cu „friazi”, adică latinii care au cucerit Constantinopolul în 1204. Vezi: Tupkova-Zaimova V., Miltenova A. Ibid. p. 216, nota 3.

[834] Acest rege corespunde primului și celui de-al treilea regi din prima interpolare din Apocalipsa lui Pseudo-Metodie, precum și regelui pios din „Ultima viziune a profetului Daniel”, 61, care predă puterea lui Dumnezeu. După cum notează P. Alexander, în literatura profetică bizantină, războiul victorios împotriva ismaeliților (arabilor) a devenit o caracteristică standard a legendei „ultimului rege”. Vezi: Alexander PJ Op. cit. P. 156 și următoarele.

[835] Constantinopol (Țargrad).

[836] Deși primul rege din profeția lui Andrei are multe în comun cu „ultimul rege” din Apocalipsa lui Pseudo-Metodie, el nu merge la Ierusalim la sfârșitul domniei sale pentru a-și preda puterea lui Dumnezeu. Acest lucru va fi făcut mai târziu de către „regele din Arabia”.

[837] P. Alexander subliniază că perioada indicată de domnie a acestui rege – 3,5 ani – seamănă cu perioada corespunzătoare în care se presupune că va domni Anticristul. Vezi: Alexander PJ Op. cit. P. 209. Se poate presupune că în acest loc vedem rămășițele profeției originale (probabil din ciclul „Viziunilor profetului Daniel”), unde, urmându-l pe regele drept care a transferat puterea lui Dumnezeu, domnește Anticristul.

[838] Un indiciu despre motivul execuției lui Ioan Botezătorul, care, conform Evangheliilor, a condamnat căsătoria lui Irod Antipa cu o rudă (Matei 14:4; Marcu 6:18).

[839] Într-una dintre copiile ulterioare ale Vieții, urmează următorul pasaj: „Căci va fi foamete pe pământ, așa că oamenii vor începe să moară de foame. Și atunci va fi un mare cutremur, așa că fiecare clădire va fi distrusă și mulți păcătoși vor fi îngropați sub ruine și vor muri de o moarte jalnică. Și soarele se va întuneca și se va întuneca, iar luna ca sângele (cf. Ioel 2:31) din cauza indignării oamenilor, iar stelele vor cădea pe pământ. Fiecare munte și fiecare insulă își vor părăsi locul din cauza fricii și a amenințării cutremurului. După aceea, slujitorii lui Dumnezeu, împreună cu oamenii virtuoși și cumpătați rămași, vor fugi în munți, în peșteri și în crăpăturile stâncilor (cf. Isaia 2:21).”

[840] Există anumite dificultăți în identificarea acestor toponime. Au existat mai multe locuri numite Strobilus. Orașul Carioupolis din Peloponez este cunoscut. Cât despre Riza și Armenopetra, acestea par să nu fie atestate nicăieri.

[841] Adăugire ulterioară: „...cu un măgar” (βλοσυρά;).

[842] Aceasta se referă la scrierile elenistice necreștine.

. [843] Aceste cuvinte pot fi o amintire a lui Iulian Apostatul. L. Ryden compară expresia βλοσυρός όνος cu numele Ιουλιανός, (Julian). Vezi: Ryden L. Op. cit. P. 340-341. p. 32,

[844] Cf. Ultima viziune a profetului Daniel, 60. Cercetătorii cred că cele trei trăsături caracteristice ale acestui rege – că va veni din Etiopia, din primul corn, și va domni timp de 12 ani – indică faptul că prototipul său a fost Alexandru cel Mare, a cărui mamă era numită prințesă etiopiană în istoriografia bizantină. Vezi: Ryden L. Op. cit. P. 349, n. 41.

[845] Cf. Pseudo-Metodie, 12:6-8; Ultima viziune… 61. „Locul pe care au călcat picioarele lui Hristos" este aparent Muntele Măslinilor, de unde S-a înălțat Hristos. În Pseudo-Metodie, Golgota figurează în acest caz.

[846] Cf. Ultima Viziune… 62~65. Corespondența istorică a domniei acestor trei tineri, care inițial l-au urmat pe regele Etiopiei (=Alexandru cel Mare), este probabil din epoca diadohilor.

[847] Cf. Siv 3:363~364: „Delos va deveni invizibil (abeLos), iar Samos se va preface în nisip, // Roma va deveni ruine – toate prezicerile se vor adeveri" (traducere de M. și V. Vitkovsky).

[848] Adică, spre Ierusalim, care era considerat mijlocul pământului pe baza Psalmului 73/74:12.

[849] Probabil unul dintre orașele din Asia Mică.

[850] Stadionul este o măsură de lungime egală cu 184,97 m.

[851] Cf. Ultima Viziune… 66~68; Codex Canonicianus, p. 148 rev. Cercetătorii cred că baza acestei povești a fost profeția sibilină despre „femeia" care a preluat lumea, precum și despre „văduva" care a devenit „regina lumii" (3:75-77), primul caz referindu-se la Roma (Roma), iar al doilea la Cleopatra a VII-a. Ulterior, aceste două imagini s-au contopit aparent într-una singură și au început să fie înțelese ca o profeție despre un conducător nelegiuit. Vezi: Ryden L. Op. cit. P. 352, p. 58.

[852] Vezi nota de la pagina 399.

[853] Adică Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol.

[854] Motivul din Isaia 14:13-14 (vezi secțiunea I).

[855] Cf. 1 ultima viziune… 69; Codex Canonicianus, p. 148 rev.

[856] În Noul Testament, cuvântul „exod" (yaareHeshotzt) este folosit de obicei în sensul de distrugere, anihilare a pământului și a cerului (Matei 24:35-Marcu 13:31; Luca 21:33; 2 Petru 3:10).

[857] O traducere liberă a versetului din Isaia 11:12, 16, unde însă Ierusalimul nu este menționat.

[858] Pseudo-Hippolytus, 23-25.

[859] Adică templul din Ierusalim.

[860] Semnificația acestui pasaj nu este transmisă foarte clar în greaca originală, dar ideea principală este clară.

[861] Vezi nota 2 de la pagina 487.

[862] Cf. Ultima Viziune… 70; Codex Canonicianus, p. 148 rev.

[863] O inserare ulterioară. Probabil ar fi mai corect să se scrie „India” în loc de „Indalia”.

[864] Adică corpul uman. Cf. Pseudo-Hippolytus, 22.

[865] Vezi nota 2 de la pagina 380.

[866] Apocalipsa lui Pseudo-Ioan, 6-7.

[867] Isaia 41:1; 49:1.

[868] Adică Ioan Teologul, conform Marcu 3:17.

[869] Apocalipsa 12:7.

[870] Ezechiel 5:17.

[871] Apocalipsa 9:4.

[872] „Noi”, adică creștinii, spre deosebire de filozofii antici precreștini.

[873] De fapt, vechiul cuvânt ebraic Shabbat înseamnă „odihnă, relaxare”.

[874] Cele șapte planete cunoscute la acea vreme.

[875] Adică milenii.

[876] Conform Bibliei, Adam a trăit 930 de ani; descendenții săi imediați au trăit și ei la fel de mult (Geneza 5:3-31).

[877] Patriarhul Iacov. Gen. 17.

[878] Ex 14.

[879] Motivul triumfului viitor al Asiei asupra Europei, al Orientului asupra Occidentului, era destul de răspândit în literatura profetică și apocaliptică a acelei vremuri. „Atunci Asia va deveni bogată”, se spune în Cărțile Sibiline. „În acele zile îți vei scoate haina cu o bordură roșie largă, / Și te vei îmbrăca, îndurerată, în veșmântul unei profunde tristeți, / O, regat trufaș, o, fiică a Romei latine!” (8:72~75).

[880] Această listă de puteri care au precedat Roma nu coincide cu triada tradițională: Babilonia, Persia, Grecia. Lactanțiu a omis Babilonia, dar a inclus Egiptul și Asiria. Împreună cu Roma, existau cinci astfel de puteri. Nu se simte în acest loc că Lactanțiu este ghidat de cele patru „fiare” ale regatului din Cartea Profetului Daniel.

[881] Romanii distingeau următoarele categorii de vârstă: infantia („sugarie”) până la 6-7 ani; pueritia („copilărie”, „adolescență”) de la 6-7 la 14-16 ani, după care băieții îmbrăcau toga maturității (toga viliris); adutescentia („tinerețe”) de la 14-16 la 30 de ani; virilitia („bărbăție”) de la 30 la 60 de ani.

[882] O colecție populară de profeții, care nu a ajuns până în zilele noastre, a fost atribuită lui Hydaspes (Hystaspes). Hydaspes era descris ca un magician persan și un rege indian sau ca un savant caldeean, uneori chiar ca tatăl regelui persan Darius I.

[883] Râul Hydaspes (Jhelum în prezent) este unul dintre afluenții Indusului, cunoscut încă din timpul campaniei indiene a lui Alexandru cel Mare.

. [884] Dan 7:7, 24; Apoc. 13:1; 17:12; Siv 3:396.

[885] Apocalipsa 17:16.

[886] Poate că „limitele exterioare” menționate aici se referă la tradițiile lui Gog și Magog, care se presupunea că vin din „marginile pământului” (Apocalipsa 20:7).

[887] Daniel 7:8, 24. Hipolit al Romei. Despre Hristos și Anticrist, 25.

[888] Adică război.

[889] În loc de doi profeți „martori ai lui Dumnezeu” din Apocalipsa 11:3, Lactanțiu propune unul singur.

[890] Referirea la Siria a apărut evident sub influența Cărții profetului Daniel, unde ultimul „rege rău” (Antioh al IV-lea Epifanes) este „regele nordului”, adică sirianul.

[891] Apocalipsa 13:13-15.

[892] Matei 24:21; Marcu 13:19.

[893] Apocalipsa 13:16.

[894] Apocalipsa 11:2; 13:5.

[895] Hermes Trismegistus („De trei ori mare”) este un profet mitic din antichitatea îndepărtată, la care, urmând autorii antici, apologeții creștini timpurii se refereau adesea. În majoritatea cazurilor, numele lui Hermes Trismegistus a fost folosit ca acoperire pentru diverși autori (în principal egipteni) care au scris lucrări astrologice și gnostice. Mai departe, în greaca originală, este citată una dintre astfel de lucrări.

[896] Asclepius este zeul vindecării în Grecia și Roma Antică.

[897] Aceste cuvinte nu se găsesc în colecția de cărți sibiline care a ajuns până la noi.

[898] Cf. Apocalipsa 19:21.

[899] Cea mai veche dintre Sibile (au existat mai mult de zece) era considerată a fi Herofila din Eritreea (Eritreea este un oraș din Asia Mică), care, urmându-l pe Virgil, a prezis căderea Troiei (Eneida, VI 9 și următoarele).

[900] Traducere de M. și V. Vnukovsky.

[901] Apocalipsa 20:5. Mai departe, în capitolele 21-24, Lactanțiu își expune ideile chiliastice. Despre chiliasmul creștin.

[902] Adică sistemul de valori al societății antice, pentru care creștinismul era o inovație scandaloasă, o „superstiție dăunătoare” (Tayum. Analele, XV 44).

[903] Moise și Ilie în scena Schimbării la Față din Evanghelie (Matei 17:1-9; Marcu 9:9-10; Luca 9:28-36).

. [904] Traducere de V. M. Tyulenev.

[905] RSP: „Apele s-au însumat, abisul l-a ridicat.”

[906] Isaia 17:12-13; 58:10. Cf. Hipolit al Romei. Despre Hristos și Anticrist, 57.

[907] Citat prescurtat.

[908] O aluzie la Nero, care a domnit în timpul apostolului Pavel.

[909] RSP: „Așteptăm lumina și iată întuneric; așteptăm lumina și umblăm în întuneric.”

[910] Victorinus enumeră împărații în ordine inversă.

[911] Mai precis: Ezechiel.

[912] Cf. Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor, V 30.3; Hipolit din Roma. Despre Hristos și Anticrist, 50.

[913] Mai precis: DCLXVI.

[914] Aceasta se referă la legenda îngerilor căzuți conduși de Satana-Lucifer. Această remarcă a lui Victorinus sugerează că l-a identificat pe Anticrist cu Satana.

[915] Poate că aceasta se referă la comandantul got Guntharic, care, împreună cu Argait, a traversat Dunărea în prima jumătate a secolului al III-lea și a devastat provincia romană Moesia (Iorlan. Istoria goților).

[916] Următoarea este o parafrază a interpretării din Daniel 11:45.

[917] Metodiu (secolul al III-lea), episcop al Olimpiei din Licia (Asia Mică), Eusebia (Pamphilus) (cca. 263~340), episcop al Cezareei din Palestina, și Apollinaris (cca. 310~391), episcop al Laodiceei din Siria, sunt scriitori și istorici creștini de limbă greacă.

[918] Capitolele 5 ~ 7 din Cartea profetului Daniel.

[919] Așa este și în Septuaginta; în original: „după numărul fiilor lui Israel”.

[920] Matei 13:47-52.

[921] Aceasta se referă la Iov 41:26 (conform Septuagintei), unde dragonul, adică Leviatanul, este numit „rege peste toate apele”.

[922] Psalmul 73/74:13.

[923] Probabil se referă la romanul Cyropaedia al lui Xenofon (430~355 î.Hr.), care povestește despre nașterea și creșterea lui Cirus al II-lea cel Mare.

[924] Regii perși i-au eliberat pe evrei din captivitatea babiloniană, le-au permis să reconstruiască Ierusalimul, care fusese distrus de Nebucadnețar și chiar le-au returnat proprietatea templului din Babilon. În Tanakh, Cirus cel Mare este onorat cu titlul de „unsul lui Dumnezeu” (Isaia 45:1).

[925] Zaharia 1:8: 6:3. 6

[926] Aceasta se referă la uzurpatorul Falsul Bardia sau, în greacă, Falsul Smerdis, adică magicianul Gaumata, ucis în 522 î.Hr. împreună cu fratele său (Herodot. Istorie, III 61~79).

[927] Se pare că Darius, fiul cel mare și moștenitorul lui Xerxes I, care a fost ucis împreună cu tatăl său.

[928] Cf. Hipolit al Romei. Comentariu la profetul Daniel, IV 3.

[929] Estera 3:1; 10:1.

[930] Co-conducătorii Ptolemeu al VI-lea Filometor și Ptolemeu al VIII-lea Euergetes II (Physcon) au fost doar contemporani cu Antioh Epifanes, căruia i-au cedat temporar tronul.

. [931] Matei 17:2; Marcu 9:3; Luca 9:29.

[932] Literal: „pe o cvadrigă” – un car tras de patru cai.

[933] Conform altor manuscrise: „fiecare dintre orașe (civitatibus)”.

[934] Vezi nota 2 de la pagina 315.

[935] În RSP: „totul a venit din țărână și totul se va întoarce în țărână”.

[936] Despre chiliasm, vezi nota 4 de la pagina 148.

[937] 1 Mac 2:1 și următoarele.

[938] Matatia a murit de moarte naturală la începutul revoltei (1 Macabei 2:70), după care unul dintre fiii săi, Iuda Macabeul, a preluat conducerea mișcării.

[939] Împărații Marcus Aurelius Antoninus (Heliogabalus) (218~222) și vărul său, Alexandru Severus (222~235) erau foarte favorabili cultelor orientale, inclusiv creștinismului. Există, de asemenea, o zvon că Heliogabalus urma să stabilească în capitala imperiului „riturile religioase ale evreilor și samaritenilor, precum și cultul creștin” (Aelius Lampridius. Antoninus Heliogabalus, III 5).

[940] Împăratul Flavius Claudius Julian (361~363) a încercat să restaureze religia tradițională („elenică”, „păgână”) în imperiu și să limiteze influența creștinismului, motiv pentru care a primit porecla de „Apostatul” din partea istoricilor creștini.

. [941] Împăratul Cezar Iulius Constanțiu (II) (337-361).

[942] Aceasta se referă la expulzarea și împrăștierea evreilor după înfrângerea lor în două războaie împotriva romanilor (66~74, 132~135).

[943] Mai precis, statuia lui Zeus Olimpian (2 Mac 6:2?), care, însă, ar fi putut avea trăsăturile lui Antioh al IV-lea.

[944] Mai precis, templul zeiței Nanaia din Susa (Elymais – 1 Mac 6:1; Persepolis – 2 Mac 9:2). Vezi: Polybius. Istorie generală, XXX 11; Josephus. Antichități, XII 9.1.

[945] În Tanakh, cuvântul maoz (mavoz) este folosit de obicei cu sensul de „stâncă”, „fortăreață”, „apărare”, „fortăreață” (Judecători 6:26; Ps. 26/27:1; 30/31:3,5; 36/37:39; 42/43:2 etc.). În acest caz, acest cuvânt este la plural; prin urmare, traducerea lui Aquila pare a fi cea mai reușită.

[946] Campania lui Antioh al IV-lea în Egipt în 165/164 î.Hr.

Marea Mediterană [947].

[948] Adică tesalonicenii.

[949] Exod 7:10-12.

[950] Matei 24:24.

[951] Romani 5:5.

[952] În Ioan 8:44, diavolul este numit mincinos și tatăl minciunii.

. [953] Aceasta se referă la împărații romani Nero (54-68), Domițian (81-96), Traian (98-117), Antoninus Pius (139-161), Septimius Severus (193-211), Maximinus Tracul (235-238), Decius (248-2253), Valerian (248-2253), Aurelian (270-275), Dioclețian și Maximilian (284-305).

[954] Exod 7-14.

[955] Astfel, în 3 Ezdra 7:29-35, sunt numărați 400 de ani de la execuția lui Hristos până la judecata finală. Unele teorii apocaliptice evreiești au împărțit istoria lumii în 12 epoci de câte 400 de ani fiecare; se credea că nouă și jumătate dintre aceste epoci au trecut înainte de distrugerea Templului de către babilonieni (586 î.Hr.) și, prin urmare, trebuie să treacă alte 3,5 epoci, sau 1400 de ani, înainte de sfârșitul lumii (3 Bar 27:53; Apoc. Abr. 29).

[956] În original: „apostazie”, în Vulgata: „separare”.

[957] Iov 1:16.

[958] În Vulgata: „în interiorul ființei” (territus sum).

[959] Daniel 12:11,12.

[960] Apocalipsa 13:5.

[961] În ciuda stării deplorabile a imperiului din vremea lui Augustin, nu se prevedea că zece împărați ar putea apărea în el deodată sau că ar putea fi împărțit în zece părți de

regate. De aici și dorința lui Augustin de a arăta convenționalitatea numărului „zece” din profeția lui Daniel despre regi.

[962] Ioan 5:28~29: „Vine ceasul când toți cei ce sunt în morminte vor auzi glasul Lui și vor ieși afară: cei ce au făcut binele, la învierea vieții, iar cei ce au făcut răul, la învierea osândei.”

[963] În Vulgata: „triburile ei de pe pământ”.

[964] În Vulgata: „și te duci la capătul predestinat și te triplezi…”

[965] Martin de Tours (316-397).

[966] Apocalipsa 17:12.

[967] Lipsește: „de pe pământ”.

[968] Adică „chipul fiarei” – Apocalipsa 13:15.

[969] Cassiodor interpretează cuvintele: „...vorbind tuturor păsărilor care zboară prin mijlocul cerului” (Apocalipsa 19:17) ca referindu-se la cei drepți care au fost înălțați la cer (1 Tesaloniceni 4:17).

[970] RSP: „Nu-i calomniați pe judecători.”

[971] Coloseni 2:9.

[972] În Vulgata: „rege peste toți fiii mândriei”. Aceasta se referă la Leviatan.

[973] „În Babilon” este o greșeală evidentă de scriere. Ar trebui să se citească: „în Ierusalim”.

[974] 45 de zile este diferența dintre 1290 și 1335 de zile din Cartea Profetului Daniel, 12:11-12.

[975] 2 Corinteni 11:14.

[976] 1 Petru 1:13; Efeseni 6:14.

[977] Matei 25:1 și următoarele; Luca 12:36.

[978] Și în Augustin (Cetatea lui Dumnezeu, XX 19.1).

[979] Citat din Augustin (Cetatea lui Dumnezeu, XX 19.2).

[980] Prin duhul gurii Sale (2:8), adică prin puterea Duhului Sfânt. Când se spune: duh al gurii, înseamnă că va ieși din El.

[981] Ultima remarcă a apărut sub influența lui Augustin (Cetatea lui Dumnezeu, XX 19.4).

[982] Rorikon – episcop de Lyon la mijlocul secolului al X-lea.

[983] Conform unei alte liste: „în cărțile seminției lui Dan". Totuși, se pare că aici se referă la lucrările învățătorilor și părinților Bisericii dedicate Anticristului.

[984] În alte liste: „...concepția lui se va produce prin acțiunea diavolului, deoarece capul mândriei, căpetenia rătăcirii, plină de răutate, va intra în pântecele mamei sale."

[985] Luca 1:35. Cf. și versetul despre Ioan Botezătorul: „și S-a umplut de Duhul Sfânt încă din pântecele maicii Sale" (Luca 1:15).

[986] Această observație lipsește din exemplarele anterioare ale lucrării lui Adso.

[987] Un motiv care a ajuns în Occident prin traducerile latine ale Viziunii profetului Daniel și ale Apocalipsei lui Pseudo-Metodie. Însă acolo, muntele pe care ultimul împărat își va așeza puterea se numește Golgota.

[988] Adică templul din Ierusalim din Vechiul Testament.

[989] Cf. Irineu din Lyon. Împotriva ereziilor. V 30.3; Hipolit din Roma. Despre Hristos și Anticrist, 50.

[990] 2 Tesaloniceni 2:8.

. [991] Praccipitabit Dominus inlytum universae terrae in monle sancto. El 25:7-8 (?).

[992] Augustin. Despre diverse întrebări, I 21.

[993] Întrebarea 110, articolul 4.

[994] Exod 7:12; 8:7.

[995] Augustin. Cetatea lui Dumnezeu, XX 19.4.

[996] Întrebarea nr. NR., articolul 2.

[997] Întrebarea 111, articolul 3.

[998] Augustin. Cetatea lui Dumnezeu, XVIII 18.

[999] „Glossa interim” - un comentariu anonim scris printre rândurile Bibliei. Publicat în PL 191.

[1000] Întrebarea 8, articolul 1.

[1001] Întrebarea 8, articolul 1, răspunsul 2.

[1002] Există, de asemenea, opinia că autorul acestei interpretări a fost învățătorul Bisericii Apusene, Ilarie (cca. 370~368), episcop de Poitiers. Vezi: Bogoslovsky M. Omul fărădelegii: Istoria interpretării 2 Tesaloniceni 2:1-12 // Pravoslavny Sobesednik. 1885. Vol. 2. Pp. 266-267.

[1003] Împăratul Gaius Aurelius Valerius Dioclețian (284-305), care a proclamat patru edicte împotriva creștinilor în 303 și 304 și a intrat în istoria creștinismului ca cel mai crud persecutor al Bisericii.

[1004] Vezi nota 2 de la pagina 546.

[1005] O sintagmă destul de confuză. Înțelesul ei ar putea fi următorul: pentru a proteja idolatria, slujitorii lui Satan (=împărații) vor merge chiar până acolo încât să declare un singur Dumnezeu presupus adevărat în loc de mulți zei păgâni. Poate că Ambrosiast se referă aici la cultul împăraților romani, considerându-l un prototip al cultului Anticristului. Poate că se referă la încercările unor împărați (de exemplu, Heliogabal, 218~222) de a instaura monoteismul oficial.

[1006] Adică idoli. Anticristul este „dumnezeul idolilor”.

[1007] Apocalipsa 12:3.

[1008] Aurelius Prudentius Clement (348~405), un poet creștin latin popular în Occident, ale cărui opere numără 320.

[1009] Adică, Ambrozie de Milano, Ieronim de Stridon și Augustin de Hipona. Ilarius trebuie înțeles fie ca învățătorul bisericesc Ilarius (cca. 370~368), episcop de Poitiers și autor al tratatului „Despre Treime”, fie ca Ilarius, papă al Romei între 461~468, care a scris epistola „Despre credința catolică”. În cele din urmă, Grigore cel Mare (540~604), unul dintre cei mai autoritari părinți occidentali ai Bisericii și papă al Romei între 590~604.

[1010] În Vulgata: „din cauza păcatelor”.

[1011] Traducerea Vulgatei este incorectă. Cartea originală a lui Iov spune contrariul: Dumnezeu face aceasta „pentru ca ipocritul să nu domnească ca să jignească poporul”.

[1012] Aceasta se referă la Apocalipsa 11:3-6.

[1013] Iov 1:16.

[1014] Necromanție (greacă) – chemarea morților și întrebarea lor despre viitor. Un caz tipic este descris în 1 Samuel 28:7~25. Necromanții egipteni erau deosebit de pricepuți (Isaia 19:3). Legea lui Moise interzicea atât apelarea la cei care cheamă morții, cât și practicarea acestei meseriei (Lev. 19:31; 20:27).

[1015] Literal: „oameni pământeni”.

[1016] Apocalipsa 16:12.

[1017] Pentru traducerea cuvântului Armaghedon, vezi nota 2 de la pagina 139.

[1018] Apocalipsa 10:1 și următoarele.

[1019] Vezi comentariul la versetul 13:1.

Gen. 6:2. [1020] Gen. 6:2.

[1021] Aceasta se referă la înfrângerea evreilor în războiul cu Roma din anii 66-74 î.Hr.

[1022] Adică până la 18:1.

[1023] Daniel 7:3 și următoarele.